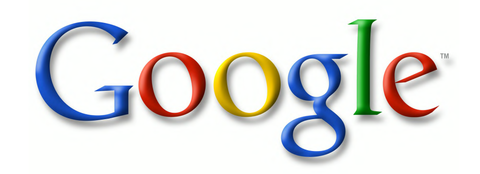
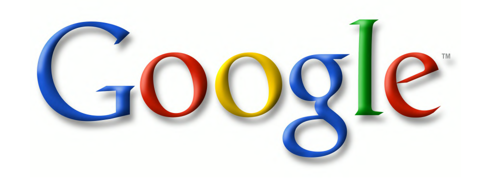
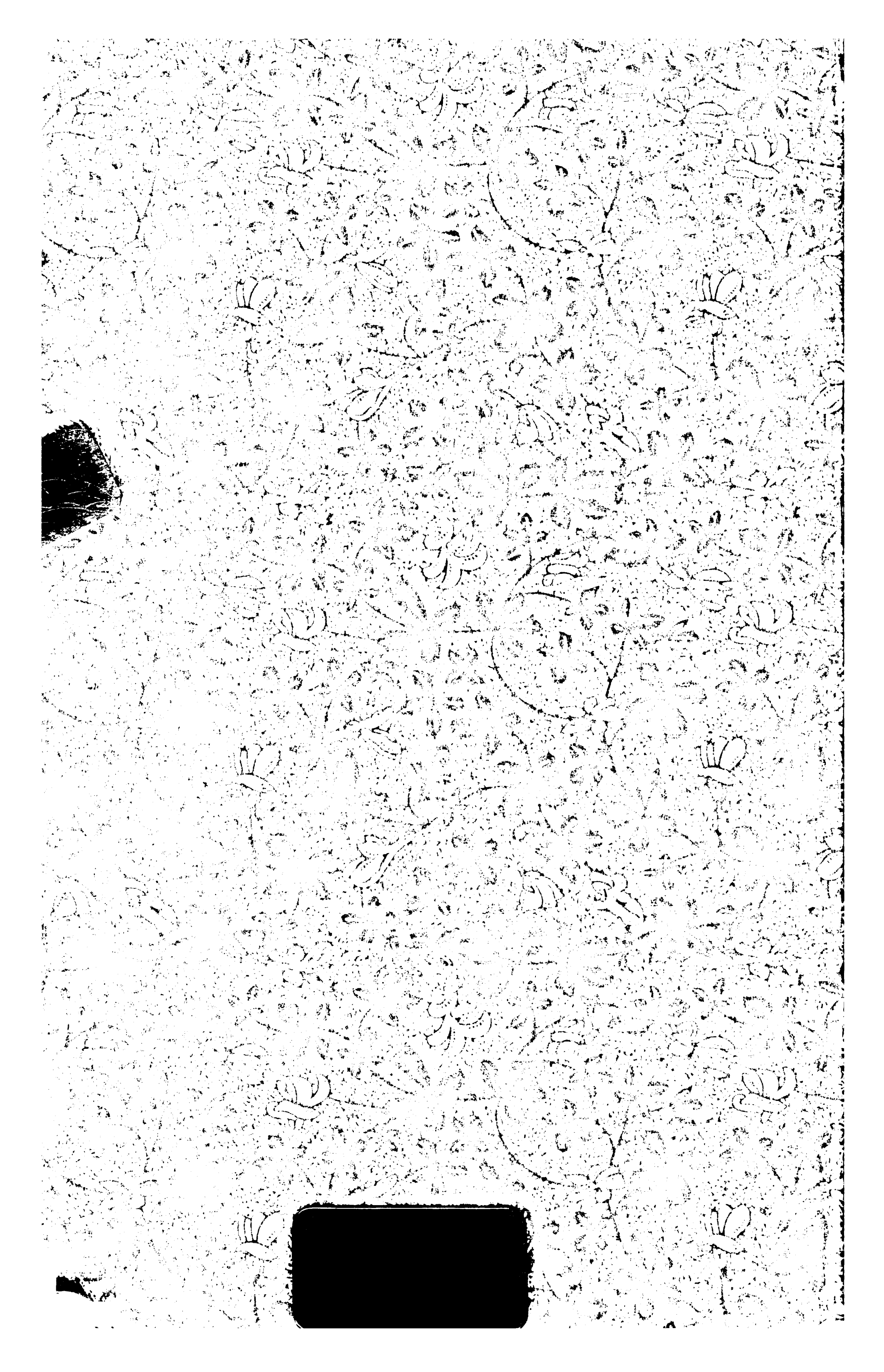

Google

Printed in Sweden

RIKSRÅDET OCH FÄLTMARSKALKEN M. M.

GREFVE

FREDRIK AXEL VON FERSENS

HISTORISKA SKRIFTER.

UTGIFNA

AF

R. M. KLINCKOWSTRÖM.
ÖFVERSTE.

TREDJE DELEN.

STOCKHOLM, 1869.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL.

Sid.

Förord .... I—IV.

1:a kapitlet: Reglering af thronföljden, efter Carl XII:s död. — Nationens förnedring, en följd af Fredrik I:s val. — Grefve Horns inflytande på Sveriges angelägenheter. — Sveriges olyckliga ställning, näst före Adolph Fredriks val till thronföljare i Sverige. — Lovisa Ulrika af Preussen blir Svensk Kronprinsessa. — Gustaf III:s födelse. — Den allmänna glädjens yttringar och högtidligheter med anledning deraf. — Grefvinnan Strömfelt blir prinsens hofmästarinna. — Den nyfödde prinsens kroppsbeskaffenhet. — Hans lynne och egenskaper. — Grefve Tessin blir Prinsens guvernör. — Kronprinsessans ömma omsorger om sin son. — Prinsens fysiska uppfostran. Hans smak för bagateller. Öfverlemnas, vid fyra års ålder, till sin guvernör. — Dalin blir Prinsens lärare. Grefve Bjelke hans kavalier. Dennes lynne och egenskaper. — Konung Fredrik I:s taktfulla uppförande emot det unga hofvet. — Konung Fredriks död. — Adolf Fredrik utropas till Konung. — Prins Gustafs (n. m. Kronprins) förlofning med Sophia Magdalena af Danmark. — Hoffröken Düben lierar sig med grefve Bjelke och Dalin, för att störta grefve Tessin. — Denne sednare söker vinna Kronprinsens förtroende. — Kronprinsens första undervisning. — De k. prinsarnes inbördes förhållande. — Kronprinsen får smak för skådespel. Komponerar en tragedie vid 11 års ålder. — Inplantas smak för representation, etikett och franska hofceremonierna. — Kronprinsens egenskaper utvecklas. Lovisa Ulrikas uppförande mot sina barn. — Hofvets planer för en utvidgad konungamakt. Misslyckas i deras uppkomst. — Drottningen söker stöd hos Mössorna. — Kronprinsen uppeggas till olydnad mot sin guvernör. — Verkan deraf på prinsen. — Grefve Tessin lemnar sin befattning som guvernör. — Grefve Stromberg blir Vice-guvernör för de kongl. barnen. — Drottningens politiska intriger — 1755—56 års riksdag börjas. — Frågan om de k. prinsarnes uppfostran behandlas af Rikets Ständer. — Kronprinsens guvernör, lärare och kavalierer ombytas. Baron Carl Scheffer blir guvernör. Instruktion för dennes befattning. — Scheffers lynne och egenskaper. Den nye guvernörens ställning vid hofvet. — Han vinner kronprinsens förtroende. — Drottningen begagnar sig af det s. k. pommerska kriget, för att störta Rådet. — 1760 års riksdag. — Riksrådet Scheffer nedlägger sin befattning som guvernör. — Det rådande partiet vid riksdagen söker försona sig med hofvet. — Kronprinsen aflägger tro- och huldhetsed den 5 April 1762. Hans beteende dervid. — Hans hofstat formeras. — Frågan om att gifva Kronprinsen säte och stämma i Rådet. Prinsens tankar derom. Han blir chef för ett rege-

Sid.

mente och kansler för Upsala akademi. — Hofvets förslag att anställa honom i Preussiska krigshären afslås af. ständerna. — Partierna försona sig med hofvet och med hvarandra, under åren 1762—65 .... 3.

2:a **kapitlet:** 1765—Maj 1771. Drottningens bemödanden att få Kronprinsen förlofvad med prinsessan Philippine af Schwedt omintetgöres. — Ambassaden att öfverföra prinsessan Sophia Magdalena till Sverige. — Kronprinsens glädje öfver detta giftermål. Orsakerna dertill. — Anordningar för Kronprinsessans hof och hofstat. — Kronprinsen möter sin blifvande gemål i Helsingborg. — Deras Högheters resa genom landet. Anekdoter derom. — De Kongl. hofvens vistande vid Drottningholm, före giftermålet. — Kronprinsens uppförande mot sin blifvande gemål. Hans och Drottningens omdömen om henne. — Kronprinsessans intåg och vigsel i hufvudstaden. Hennes ställning i det nya hofvet. Lefnadssätt derstädes. — Kronprinsens uppförande mot sin gemål. — Han gör grefvinnan Ribbing sin cour. Hans uppmärksamhet mot friherrinnan Durietz och förhållande till henne. — Kronprinsessans uppförande härvid. — Kronprinsens lefnadssätt och sysselsättningar. — Deltagande i militära öfningar. — Hofvets politiska funderingar. Tilltänkta planer 1768, att öka Konungens makt. — Grefve Fersen proponeras understödja dessa planer. Han motiverar sitt afrådande. — Frågan om ett Ständernas tribunal, till afdömande af tvister mellan collegier och domstolar. — Hofvets bekymmer öfver Rådets hållning. — Konungen tvingar Rådet, genom nedläggandet af regeringen, att sammankalla urtima riksdag. — Kronprinsen underrättar embetsverken att Konungen upphört regera. — Rådet måste ge efter. — Kongl. familjens hållning, under hela denna statskupp. — Rådet förlorar sitt inflytande. — Dess förargelse öfver Kronprinsens deltagande uti statskuppen. — De kongl. prinsarne ympas. — 1769 års riksdag öppnas i Norrköping. — Flyttas derefter till Stockholm. — Riksdagens resultater. — Kronprinsens plan att blifva guvernör i Upsala län, för att komma från föräldrarnes uppsigt. Afrådes af grefve Fersen. — Kronprinsen vill besöka fremmande länder. Skälen deremot framhållas förgäfves. Saken genomdrifves hos Ständerna. — Prins Carl afreser till i Achen och Spaa i Februari 1770, och derifrån till Paris och Berlin. — Prins Henrik af Preussen besöker svenska hofvet. — Den politiska afsigten med Kronprinsens resa: En ny plan att förändra Riksförsamlingen skulle, med Frankrikes penningar, understödjas. — Kronprinsen afreser från Stockholm, i sällskap med sin yngste broder. De besöka mindre slägthof i Tyskland och ankomma i Januari 1771 till Paris. — Kronprinsessans lefnadssätt, under dess gemåls bortovaro. — Kronprinsens ankomst till Paris, midt under ett ministerombyte, försvårar alla negociationer. Huru grefve Carl Scheffer drager fördel deraf. — Revolutionsplanen uppgöres med den nya franska ministèren. — Drottningen vill hafva sammankallad en urtima riksdag. — Konung Adolph Fredrik aflider hastigt, den 12 Febr. 1771. — Gustaf III utropas till Sveriges konung. — Riksdag sammankallas af Rådet. — Bemödanden att bilda ett hofparti. — Corruptionsmedel saknas. — Grefve Fersen afslår anbudet att blifva landtmarskalk. — Gustaf III mottager i Paris underrättelsen om sin faders död. Hans reseplan förändras. Ludvig XV visar honom mycket och

Sid.

verkligt deltagande. Han lofvar understödja Gustaf III:s planer. Han undertecknar sin försäkran. — Franska skådespelaretruppen afskedas. — Enkedrottningen påstår sig berättigad föra regeringen. — Sophia Magdalenas lefnadssätt. Kammarfrun Dumont blir den unga drottningens första favorit. — Drottningens intrig med danska legat.-sekreteraren baron Rosenkrone, vägrar mamsell Dumont understödja. — Mamsell Dumont disgracieras och förafskedas. — Gustaf III afreser från Paris. — Prins Fredrik förlofvar sig med sin cousine, prinsessan af Brunnswick. — Gustaf III besöker sin oncle i Berlin. — Konungen inträffar i Carlskrona.. 31.

3:e kapitlet: Juni 1771 — Juni 1772. Kouungen ankommer till Stockholm den 6 Juni 1771. — Underrättar sig af grefve Fersen, om de allmänna ärendena. — Förslag till landtmarskalk. Baron Leyonhufvud utses slutligen dertill. — Den nye franske ambassadören anländer till Stockholm. — Konungen rådgör med grefve Fersen angående sin plan att försona partierna. — H. M. utvecklar denna, af grefve Carl Scheffer uppfunna plan. — Sammanträden hos Konungen, i anledning häraf. De öfverenskommelser, som träffades. — Reflexioner häröfver. — Resultatet af denna s. k. försoning. — Hofvets seger vid landtmarskalksvalet. — Mössorna segra vid talmäns utseende, i de tre ofrälse stånden. — Mössorna utesluta misshageliga Hattar ur de ofrälse stånden. — Konungen tillvinner sig allmän tillgifvenhet. — Riksdagen öppnas den 25 Juni 1771. — Konungens tal från thronen. — Tvenne vacanser i Rådet tillsättas. — Tvist emellan Konungen och Ständerna, rörande ordalagen i expeditionen härom. — Ceremonielet vid salig Konungens begrafning och denna högtidlighet. De kongl. barnens sinnesrörelse dervid. — Enkedrottningens uppträden med Konungen, i och för arfvet efter Adolf Fredrik. Hennes orimliga anspråk att regera. — Hon vill resa till Berlin. Reglering af hennes underhåll. — Hennes afresa. — Förföljelse af Mössorna, emot flere landshöfdingar och borgmästare, i och för inblandning uti riksdagsmannavalen. — Mössornas plan att, för sina tillgifne, bemäktiga sig alla förtroendesysslor. — Tvister om adelns rättigheter. Allmänheten uppretas mot detta stånd. — Konungens uppförande, under riksdagens trätor. — Han tillbringar med hofvet, julhelgen på Ekolsund. — Hattpartiet faller sönder. Franska ambassadören upphör utdela corruptionsmedel. — Partierna upplösas småningom. Konungen förstärker sina anhängares antal. — Flygskrift af baron Hummerhjelm, rörande Konungaförsäkran. — Konungen inflyttar till staden, i slutet af Januari 1772. — Utnämnandet af kanslipresident efter grefve Ekeblads död. Riksrådet baron Düben utnämnes dertill, genom en af Ständerna sjelftagen rätt. — Enkedrottningen arbetar på giftermålet mellan hertig Carl och prinsessan af Brandenburg-Schwedt. Omintetgöres, genom hertigens obenägenhet för en dylik förbindelse. — Enkedrottningens uppträdande och emottagande vid hofvet i Berlin. — Mössornas öfvermod. Tvister om rättighet till högre embeten och till skatteköp. — Konungens emissarier uppreta sinnena. Grefve Fersen gör H. M. föreställningar härom. Föreslår mera energiska steg. H. M. vidhåller ännu sin plan att lugna sinnena. Vidtager åtgärder dertill. Konungens tal till talmännen. — Landtmarskalk och talmän vägra framföra till deras stånd Konungens ord, med uppmaning till dem

Sid.

om försonlighet. — Förklaring mellan Konungen och grefve Fersen, i den s. k. kompositionsfrågan, med anledning häraf. — Hofpartiet bemödar sig förgäfves, att i R. o. A. plenum, få Konungens tal bekant. — Tvisten om Konungaförsäkran och det slutliga uppsättandet af denna statshandling. Den framlemnas och undertecknas. Konungens uppförande och handlingar bidraga att minska hans popularitet. — Wasa-orden insticktas. — Mössorna afskeda 1769 års rådkammare, och tillsätta 11 nya riksråder. Konungen sträfvar förgäfves deremot. — Eftergift af Mössorna för Konungen, genom att bibehålla grefve Bjelke i Rådet. Konungens förställda glädje deråt, medan han i hemlighet motarbetar denna plan. — H. M. reser till Ekolsund, försummande riksrådernes sak. — H. M. utarbetar krönings-ceremonielet. Tvist med hertigarne, rörande deras kronor. — Konungens och Drottningens kröning den 29 Maj 1772. — Hyllningen. — Konungen omfattar planen till en revolution. — Efter rådgörande med grefve Vergennes, framställer grefve Fersen, redan i Mars månad, till Konungen förslaget om en revolution. — Mössornas förföljelse mot embetsmän och bemödanden att ruinera Sveriges handel och näringar, till fördel för England och Danmark. — Grefve Fersen lemnar riksdagen. Anledningarne dertill. — Riksdagsmajoritetens bland Mössorna tygellösa beteende. — Konungen arbetar på sin revolutionsplan. Söker värfvare bland de ofrälse stånden och bland officerarne. — Hertig Carls officers-fricorpsers öfningar på Ladugårdsgärdet. Revolutionsplanen nära att yppas af hertigen, vid en officerssexa. — Sprengtportens revolutionsplan antages. De främsta rolerna öfvertagas af hertigen, Sprengtporten och Toll. — Lättsinnigheten i anordningar dervid; Beylons förutseende afhjelper de financiella svårigheterna. — Konungens kritiska ställning. — Mössmajoritetens planer mot allmän säkerhet. Bemödanden att lugna det allmänna missnöjet. — Konungen flyttar till Haga. — Tvingas förordna general Pechlin till öfverståthållare i Stockholm. — Reser till Loka och rådgör der med grefve Höpken. Konungens plan mot Norge och att dit flykta, i händelse revolutionen i Sverige skulle misslyckas .... 58.

4:e kapitlet: 6 Juli — 9 Sept. 1772. Konungen återkommer till hufvudstaden och finner villervallan bland Ständerna efter önskan. Hertig Carl och Sprengtporten finna förevänningar att begifva sig på sina poster. — Hertig Carl anförtror revolutionsplanen till grefvinnan Löwenhjelm. — Konungens märkliga instruktion till Sprengtporten. — Baron Saltza understödjer Konungen på verksamt sätt. — Konungen återtager sitt vanliga passiva lefnadssätt. Döljande sina planer genom förställning. — Revolutionsplanen, bekant för engelska kabinettet, skickas till dess ombud härstädes. — Riksdagsmajoriteten beslutar en kommission för förföljelse och plundring. Allmänna missnöjet häröfver och önskan om en förändring i statsskicket. — Konungen beder sin moder fördröja hemresan. — Prins Fredriks ställning till revolutionen. — Prins Carls verksamhet för dess utförande. — Tolls verksamhet i Skåne för revolutionen, som utbryter i Christianstad den 12 Augusti. Öfverståthållaren baron Rudbeck framför denna fästning. — Tolls och Hellichii manifest. — Prins Carl erhåller underrättelse om revolutionen i Christianstad. — Krigskonselj, med anledning deraf. — Prinsen samlar trupper och marcherar mot Christianstad. — Baron

Sid.

Sprengtporten befordrar revolutionens sak i Finland. Begifver sig med trupper öfver till Stockholm, att understödja revolutionen; men uppehålles under vägen. — Baron Rudbeck öfverbringar till Ständerna första underrättelsen om revolutionen i Christianstad. Sinnesstämningen i hufvudstaden och bland Ständerna. — Courirer från prins Carl och från Christianstad ankomma till Stockholm. Sekreta utskottets åtgärder. — Konungens hållning. — Sammankomst af Mössorna med de konfedererade hofvens ministrar, för att bevaka Konungens steg och hindra alla vidare revolutionsförsök. — Konungens sinnesstämning. Baron Saltza uppmuntrar honom, att afkasta masken och understödes deri, af grefve Vergennes och Beylon. — Konungen beslutar att företaga revolutionen. — Anförtror sig åt spanska ministern, gifvande denne sina angelägnaste papper att förvara. — Beslutar under natten mellan den 18 och 19 Augusti, huru revolutionen, följande dagen, skall utföras. Hans förtrogne. Major Königs och baron Saltzas vigtiga biträde. — Konungen yppar sina afsigter för sin omgifning. Uppmanar prins Carl att hämnas hans död. — Konungen verkställer revolutionen den 19 Augusti 1772. De märkligaste tilldragelserna dervid. I ordersalen på högvakten. — Rådets öfverläggningar. Riksrådet Kallings uppträdande i högvakten. — Sekreta utskottets öfverläggningar. — Konungens uppträdande på inre borggården, framför vakterna. — Rådet arresteras. — Konungens uppträdande på artillerigården, för att äfven der taga och aflägga ny ed. Flottans befäl och manskap öfvergå till Konungen. — Uppträde mellan H. M:t och grefve Hessenstein, som arresteras. — General Pechlin flyr från hufvudstaden. — Rådet beslutar att afvakta händelserna i stillhet. — Sekreta utskottet får underrättelse om Konungens revolution. Dess hållning dervid. — Öfverståthållaren baron Rudbecks uppförande. — Konungen låter arrestera åtskilliga personer. — De fremmande hofvens ministrar underrättas om revolutionen. — Konungen rider ut i staden. — Ständernas rädsla och feghet. — Allmänhetens lugna hållning. — Uplands regemente får ordres att ej komma till hufvudstaden. — Grefve Fr. Horn får öfverbefälet i hufvudstaden. — Adeln patrullerar på gatorna. — Konungen tager ed af borgerskapet på Rådhuset. — Samtal mellan Konungen och grefve Rosen, rörande grefve Fersen. — H. M:t anmodar, med anledning deraf, grefve Fersen att bistå prins Fredrik, vid dennes befäl i Östergöthland. — H. M:ts financiella förlägenhet: huru den afhjelpes af Peil. — Drottningen underrättas om revolutionen; hennes farhågor. Grefvinnan Hjernes oskickliga beteende dervid. — De fängslade rådsherrarnes inqvartering på slottet. — General Horns opassande uppförande revolutionsdagen. — Plenum plenorum den 21 Augusti. — Den nya regeringsformen antages af Riksens Ständer. — De fremmande hofven notificeras om Sveriges förändrade statsskick. — Revolutionsarbetet i Skåne. — Prins Fredriks deltagande i revolutionen. — Pechlins bemödanden att qväfva revolutionen. Han tillfångatages i Jönköping; skickas till prins Fredrik och vidare till Gripsholm. — Nytt plenum plenorum. — De arresterade riksråderne lössläppas; aflägga ny tro- och huldhetsed och afskedas från deras rådsembeten. — Nya rådsherrar utnämnas. — Fångarne befrias med få undantag. Några förtroende-embetsmän ombytas. — Riksdagen afslutas den 9 September 1772...... 93.

Sid.

5:te kapitlet: Sept. 1772—Maj 1773. Revolutionens närmaste följder. Reflexioner öfver revolutionen, och öfver den nya regeringsformen. — Konungens vänner och redskap belönas. — Sprengtporten ankommer till svenska skären den 7 Sept. och marcherar mot hufvudstaden. — Mottages af Konungen. Belönas. — Sprengtportens missnöje och obelåtenhet. — Sprengtporten öfvertalas mottaga chefskapet öfver Gardet. — Belöningar utdelas till Lifgardet; hedersvärjor, kokarder och medaljer till Borgerskapet. — Äfven damer belönas för revolutionen. — Enkedrottningen återkommer. Konungen bemödar sig tillfredsställa hennes anspråk. — De kongl. prinsarnes ställning regleras, med penningar och titlar. — Utgifter för ny- och ombyggnader. — Rådets och statsdepartementernas verksamhet ordnas. — Huru Konungen styrer Riket och leder de allmänna ärendena. Protokoller i konseljerna afskaffas; olägenheterna deraf. — Gustaf III:s utseende, lynne och egenskaper. Lefnadssätt, vanor, *lever* m. m. Reflexioner deröfver. — Förhållandet till fremmande makter. Rysslands, Preussens och Danmarks hotande hållning. — Konungens anstalter deremot. — Försvarsanstalterna på Norska gränsen; dit Konungen afreser. — Sveriges ultimatum aflemnas till danska hofvet. — Danmarks lugna svar. Krigsrustningarna inställas. — Regeringens ordnande och verksamhet, under Konungens frånvaro. — Frågan om en ny stad på Åland och en frihamn på Gottland. — Konungen återkommer till Ekolsund den 10 December 1772. — Yttrar, till grefve Fersen, sin afsmak för Drottningen och afsigt att skilja sig från henne. Fersens invänningar deremot. — Oordning med regeringsärendenas behandling på Ekolsund. — Konungen inflyttar till hufvudstaden. — Konungens del i den lyckade representation af Tetis och Pelée. — Dess passion för theatern och planer för dess utveckling. — Rättegången mot general Pechlin och dennes benådande. — Hertig Fredrik får afslag på sitt frieri till prinsessan af Brunswick. — Realisationen företages. En komité nedsättes derför. — Rikets financiella tillstånd. — Bankärendenas och kursens behandling, under närmast föregående tider. — Första förslaget till realisationen. Tillintetgöres på de välgrundade skäl riksrådet Fersen deremot anför. — Ett nytt finansdepartement inrättas. — Konungen försvarar Liljencrantz emot den allmänna meningens fördömelse . . .. 130.

6:te kapitlet: 1773—1774. Rysslands krigsberedelser mot Finland. Sveriges försvarsanstalter häremot. — Sprengtporten beordras taga befälet i Finland. Han vägrar det. — Frankrikes intervention hejdar Rysslands krigslystnad. — Grefve Fersens afskedstagande från riksrådsembetet. — Tvist mellan general Sprengtporten och gardets officerscorps. — Konungen bevistar lägret å Ladugårdsgärdet; huru dervid tillgår, så väl i som utom tjensten. — Konungen reser till Carlskrona och till Skåne. Undersöker. i Jönköping, Götha hofrätts arbetsverksamhet. Konungens sätt att färdas. Vistandet på Gripsholm hösten 1773. Vigtiga frågor vid hofvet. — Första idéen om en nationel klädedrägt. Hoffröknarne skola ersättas med statsfruar. — Hofvets lefnadssätt. Riksrådet Carl Scheffers inflytande på ärendena. — Tjensteköpen afskaffas inom arméen, på papperet; men florera i smyg, med Konungens bifall. — Utbyte af Holstein emot Oldenburg och Delmenhorst. — Hertig Carls giftermål beslutas. Konungens beteende emot grefvinnan Löwenhjelm,

Sid.
med anledning deraf. — Konungen i Preussen blandar sig i den svenska kongl. familjens angelägenheter. — Gustaf III beslutar sig att besöka ryska kejsarinnan. Franska ambassadören bemödar sig förgäfves att afvända Konungen derifrån. — Obehagliga uppträden med baron Sprengtporten. Han begär och erhåller afsked. — Konungen öfvertager sjelf befälet öfver gardet. Tjenstgöringen vid detta regemente ordnas med anledning deraf. — Konungen öfvertalar grefve Höpken återinträda i Rådet. H. M. begagnar frågan om inskränkning af tryckfriheten, att nedsätta Rådet inför allmänheten. — Hertig Carls giftermål. Prinsessans emottagande i Wismar. — Enkedrottningen inflyttar i sitt nya palats vid Fredrikshof. — Huru underrättelsen om Ludvig XV:s död emottages af Gustaf III. — Grefve de Vergennes blir Frankrikes utrikes-statsminister. — Konungen afstår från sin resa till Petersburg. — Hertig Carls blifvande gemål ankommer till Sverige. Hennes mottagande af den kongl. familjen. Intåg i hufvudstaden; vigsel i slottskapellet. — Högtidligheter i anledning af detta bröllop, — Hertiginnans utseende, lynne och egenskaper. — Grefve de Vergennes afresa. Hans omdöme om Gustaf III. — Hertig Fredriks frieri till fröken Sophia v. Fersen. — Konungen och en del af den kongl. familjens resa till lägret i Skåne. — Lefnadssätt och tjenstgöring under lägret. — Konungen möter Drottningen vid Gripsholm; reser derefter till Carlskrona och vidare omkring i landet. — Grefvinnan Hjärnes osannfärdiga rapporter till Konungen, om Drottningens föregifna grossess .... 165.

7:e **kapitlet:** Januari 1775—December 1776. Bränneri-förordningen af år 1772 ersättes med en ny, som förklarar bränvinsbränningen ett *Regale*. — Konungens afsigter på banken. — Liljencrantz uppdrages att styra vexelcoursen. — Konungen inrättar kronobrännerier. Missnöjet dermed. — Uppträden mellan öfverste König och löjtnant Maklier vid gardet. — Ett nytt operahus uppföres vid Norrmalms torg. — Konungen afreser till Finland. — Åtgärder derstädes med läns delning och en ny hofrätt i Wasa. Reflexioner deröfver. — Konungens emottagande, vid återkomsten till hufvudstaden. — Hertiginnans af Södermanland föregifna grossess. Förberedelser för det föregifna barnets väntade födelse. — Konungens försoning med Drottningen. — Deras Majestäter flytta från Ekolsund till Gripsholm. — En bränneri-direktion förordnad. — Marstrand förklaras för frihamn. — Hofvet återvänder till hufvudstaden. Förströelser och nöjen; maskeradbaler, theatraliska föreställningar. Konungen och Drottningen passera julhelgen på Gripsholm. Lefnadssätt, förströelser och sysselsättningar derstädes. — Franska ambassadören gör Konungen allvarsamma föreställningar, rörande H. M:ts lefnadssätt m. m. — Konungens sätt att behandla regeringsärendena. — Grefve Carl Sparre blir riksråd och chef för krigsärendena. — Ny polisförfattning för hufvudstaden. — Trakasseri med preussiska ministern Nostitz. — Uppträden inom artilleri-regementet i Stockholm. — Fêter och lustbarheter på hofvet. — Tvister mellan Enkedrottningen och Konungen, rörande platser på operan. — Obehagliga uppträden, med anledning deraf. — Hertig Fredrik reser utrikes. — Rättegången emot öfverste Gyllensvahn. Grefve Fersens samtal med Konungen, i anledning häraf. — Tornérspel på Ekolsund. — Tullarne utarrenderas. — Terminen för realisationen

Sid.
bestämmes. — Kronobränneriernas bortarrenderande. — Konungen börjar å nyo spela komedi på Gripsholm. — Realisationsfrågan sättes i verket. — Prins Kourakins uppträdande vid svenska hofvet. — Kommissarier för tulltaxans tillämpning. — Oenighet inom bränneri-direktionen .... 199.

8:e **kapitlet:** Dec. 1776 — Dec. 1777. Drottningens lefnadssätt och vanor. — Theatraliska föreställningar på Gripsholm. Konungen trycker sjelf affischerna. — Ringränningar derstädes. — Konungens smak för lyx och granna kläder råkar i strid med öfverflödsförordningen. Hofvet understödjer öfverträdelser deremot och lurendrejeriet. — Hofvet inflyttar, efter Trettondedagen, till hufvudstaden. — Enkedrottningens dåliga affärer; regleras af Konungen, i utbyte mot Drottningholms slott, med möbler och samlingar. — Enkedrottningens vård om prinsessan Sophia Albertinas förmögenhet. — Konungens försök att gifva Riksens råd en uniform misslyckas. — Hasselgrens process, uti Finlays konkurs, emot bankirfirman Horneca & Hop. Juridiska trassel, med anledning häraf. Grefve Carl Scheffers oförsynta tilltag, emot Konungens, i Rådet, till protokollet dikterade votum. — Konungens ädelmod emot en för majestätsbrott till döden dömd förbrytare. Rättegång mot en dylik förbrytare, inom gardet, nedlägges, — Fester och lustbarheter vid hofvet och i staden. De kongl. baletterna inom hofsocieteten completteras med opera-mamseller af tvetydigaste rykte. — Riksrådet Fersens familj opponerar sig att, på ett förödmjukande sätt, deltaga i dylika tillställningar. Trakasserier och explikationer med anledning häraf, mellan Konungen och grefvinnan samt grefve Fersen. — Förberedelser till det stora tornér-spelet i hufvudstaden; samt för besöket i Petersburg. — Trakasserier med hertig Carl, i anledning af detta tornérspel. — Detta riddarespel gifves fyra gånger på Adolph Fredriks torg. Skildringen deraf. — Konungen tillkännagifver i Rådet sin afsigt att besöka ryska Kejsarinnan. Afresa till Petersburg: embarquering; svit; ankomst till Petersburg den 26 Juni 1777. — Konungens sejour i Petersburg vid hofvet och i staden. — H. M. dekorerar kejsarinnans favorit Zoritz. Kejsarinnans presenter till Konungen. Reflexioner deröfver. — Konungen återkommer till Stockholm den 29 Juli. — Hofvet utflyttar till Drottningholm. Etiketten derstädes regleras. — Inrättandet af Riksgäldskontoret. — Utarrendering af kronobrännerierna, hvars produkter försäljas af staten. — Hofvet flyttar, på hösten till Gripsholm. — Fester anordnas der, till firandet af hertig Fredriks återkomst. — Konungens goda förhållande till Kejsarinnan Catharina. — Konungens förändrade uppförande, efter besöket i Petersburg. — Hofvet inflyttar till staden den 1 November. Förströelser för att döda tiden. — Frimureriet kommer på modet. Öfvergår till vurmeri. — Frimurare-ambassad till de tyska hofven. — Konungen med hofvet firar julen på Gripsholm. Lefnadssättet derstädes. Nytt hofreglemente. — Frågan om en hof- och en national-drägt förberedes. Hertigarnes lättsinniga seder och lefnadssätt. Samtal mellan Konungen och grefve Fersens, med anledning deraf .... 231.

Bilagor:

Sid.

N:o I. Professor Samuel Klingenstjernas omdöme om d. v. kronprins Gustaf; afgifvet vid 1756 års Riksdag ... 259.

» II. Utdrag ur drottning Lovisa Ulrikas journal, för åren 1757—62 ... 261.

» III. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 2 Mars 1758 ... 319.

» IV. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 12 October (1760) ... 319.

» V. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Leipzig den 24 Februari (1761) ... 320.

» VI. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Leipzig den 25 December (1761) ... 321.

» VII. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 3 Februari (1762) ... 322.

» VIII. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 11 Februari (1762) ... 323.

» IX. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till svenska drottningen Lovisa Ulrika; utan datum. (1762) ... 324.

» X. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen, till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 27 Mars (1762) ... 325.

» XI. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 4 April (1762) ... 327.

» XII. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 14 Maj (1762) ... 328.

» XIII. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 21 Maj (1762) ... 329.

» XIV. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; utan datum (1765) ... 330.

» XV. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Sanssouci den 2 Juni 1765 ... 331.

» XVI Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika till hennes broder, konung Fredrik II i Preussen; (Juni 1765) 333.

» XVII. Egenhändigt bref från d. v. öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar, grefve Nils Philip Gyldenstolpe till drottning Lovisa Ulrika; odateradt (Aug. 1765) 335.

» XVIII. Egenhändig copia af ett bref från drottning Lovisa Ulrika till öfverkammarherren grefve Gyldenstolpe; utan datum (Aug. eller Sept. 1765) ... 338.

» XIX. Egenhändigt bref från öfverkammarherren grefve Gyldenstolpe till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 25 Sept. 1765 ... 340.

Sid.

N:o XX. Egenhändigt bref från d. v. öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar, grefve Nils Philip Gyldenstolpe, till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 4 October 1765 ... 343.

» XXI. Egenhändigt bref från d. v. öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar grefve Nils Philip Gyldenstolpe, till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Köpenhamn den 5 April 1766 ... 346.

» XXII. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 20 Juli 1766 ... 348.

» XXIII. Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 7 September (1766) ... 350.

» XXIV. Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika, till d. v. öfversten, sedermera riksrådet och generalgouverneuren grefve Fredr. Carl Sinclair; dateradt den 3 October (1766) ... 351.

» XXV. Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika till d. v. öfversten, sedermera riksrådet och general-gouverneuren, grefve F. C. Sinclair; dateradt den 9 October 1766 ... 352.

» XXVI. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen, till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Sanssouci den 1 October 1766 ... 354.

» XXVII. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till sin moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Helsingborg den 10 October 1766 ... 356.

» XXVIII. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf, sedermera konung Gustaf III, till hans moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Warberg den 13 October (1766) ... 360.

» XXIX. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till hans moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Götheborg den 16 October (1766) ... 362.

» XXX. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen, till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Potsdam den 19 Februari 1767 ... 365

» XXXI. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 20 Februari 1768 ... 367.

» XXXII. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt Ekolsund den 3 April 1768 ... 369.

» XXXIII. Egenhändig copia af fältmarskalken grefve Axel v. Fersens bref till kronprinsen Gustaf; dateradt den 5 April 1768 ... 371.

» XXXIV. Egenhändig, af drottning Lovisa Ulrika skrifven copia af ett bref från hertigen af Choiseul till abbé Du Prat; dateradt Marly den 27 Juni 1768 ... 373.

» XXXV. Egenhändigt bref af kronprinsen Gustaf till sin moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 10 Aug. 1768 ... 375.

» XXXVI. Egenhändigt bref från d. v. svenska ministern i Paris grefve Creutz till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Compieigne den 23 Augusti 1768 ... 377.

Sid.

N:o XXXVII. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf till sin moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Avestad den 17 Sept. 1768 ... 380.

» XXXVIII. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf till sin moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Wålsäter den 8 October 1768 ... 382.

» XXXIX. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf till sin moder, drottning Lovisa Ulrika; utan datum. (Sannolikt af d. 11 Dec. 1768) ... 384.

» XL. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Berlin den 16 Januari 1769 ... 385.

» XLI. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf till fältmarskalken grefve A. v. Fersen; dateradt den 15 December 1769 ... 387.

» XLII. Underdånig rapport från kronprins Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till drottning Lovisa Ulrika; daterad Carlberg den 6 Juli 1770 ... 389.

» XLIII. Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till sin fader, konung Adolph Fredrik; dateradt Paris den 10 Februari 1771 ... 391.

» XLIV. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Paris den 15 Februari 1771 ... 392.

» XLV. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Paris den 2 och 3 Mars 1771 ... 395.

» XLVI. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Paris den 10 Mars 1771 ... 396.

» XLVII. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 5 April 1771 ... 397.

» XLVIII. Composition ingången mellan båda riksdagspartierna, i närvaro af konungen och prins Carl, den 12 Juni och följande dagar 1771 ... 399.

» XLIX. Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrika till riksrådet grefve Sinclair; dateradt Berlin den 14 December 1771 ... 406.

» L. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 27 December 1771 ... 408.

» LI. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 14 Januari 1772 ... 412.

» LII. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 20 Januari 1772 ... 414.

» LIII. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 8 Februari (1772) ... 416.

» LIV. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt den 11 Februari 1772 ... 417.

» LV. Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrikas lecteur Beylon till Hennes Maj:t; dateradt Stockholm den 22 Februari 1772 ... 419.

Sid

N:o LVI. Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrika till riksrådet grefve Sinclair; skrifvet i Berlin i Februari 1772 ... 423.

» LVII. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder. enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 3 Mars 1772 ... 424.

» LVIII. Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrika till riksrådet grefve Sinclair; dateradt Berlin den 14 April 1772 ... 425.

» LIX. Utdrag af ett bref från konungens i Preussen envoyé vid svenska hofvet, grefve C. v. Dönhoff till konung Fredrik II; dateradt Stockholm den 17 April 1772. 427.

» LX. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt (Ekolsund) den 18 April 1772 ... 429.

» LXI. Egenhändigt bref från fältmarskalken grefve Axel v. Fersen till konung Gustaf III; dateradt Stockholm den 22 April 1772 ... 430.

» LXII. Egenhändigt bref från Drottning Lovisa Ulrikas lecteur Beylon till Hennes Maj:t, dateradt Stockholm den 9 Juni 1772 ... 432.

» LXIII. Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrikas lecteur Beylon, till Hennes Maj:t, dateradt Stockholm den 16 Juni 1772 ... 437.

» LXIV. Egenhändigt bref från prins Fredrik Adolph till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt Medevi den 18 Augusti 1772 ... 442.

» LXV. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 20 Augusti 1772 ... 443.

» LXVI. Egenhändigt bref från konnng Gustaf III till fältmarskalken grefve A. v Fersen; utan datum ... 444.

» LXVII. Egenhändigt bref från fältmarskalken grefve Axel v. Fersen till konung Gustaf III; dateradt Linköping den 22 Aug. 1772 ... 446.

» LXVIII. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 22 Augusti 1772 ... 447.

» LXIX. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt Stockholm den 22 Augusti 1772 ... 448.

» LXX. Egenhändigt bref från fältmarskalken grefve Axel v. Fersen till konung Gustaf III; dateradt Linköping den 26 Augusti 1772 ... 450.

» LXXI. Egenhändigt postcriptum från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; innehållet i prinsens bref, dateradt Lüneburg den 30 Augusti 1772 ... 451.

» LXXII. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Monau den 30 Augusti 1772. 452.

» LXXIII. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Tunzel (?) den 3 September 1772. 454.

» LXXIV. Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika till hennes bror, konung Fredrik II i Preussen; dateradt Stralsund den 3 Sept. 1772 ... 456.

Sid.

N:o LXXV. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 4 September 1772 .... 458.

» LXXVI. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 6 September 1772 .... 460.

» LXXVII. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 7 Sept. 1772 .... 462.

» LXXVIII. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 10 Sept. 1772 ...... 464.

» LXXIX. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 11 September 1772 .... 466.

» LXXX. Article secret troisième du traité entre la Prusse et la Russie, conclu à S:t Petersbourg le 12 Octobre 1769 .... 468.

» LXXXI. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 14 September 1772 .... 469.

» LXXXII. Egenhändigt bref från riksrådet grefve Carl Fredrik Scheffer till enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Tyresö den 16 September 1772 .... 471.

» LXXXIII. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Looisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 16 September 1772 .... 472.

» LXXXIV. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 27 September 1772 .... 474.

» LXXXV. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 29 September 1772. 475.

» LXXXVI. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 18 October 1772 .... 477.

» LXXXVII. Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika, till grefve Sinclair; dateradt Svartsjö den 20 October 1772 .... 479.

» LXXXVIII. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 22 October 1772.

» LXXXIX. Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster. svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 24 October 1772 .... 482.

» XC. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 20 November 1772. 483.

» XCI. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 9 December 1772. 485.

» XCII. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; utan datum. 488.

» XCIII. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Berlin den 25 Januari 1773 .... 489.

Sid.

N:o XCIV. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Gripsholm den 5 September 1775 .... 492.

» XCV. Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Gripsholm den 14 September 1775 493

» XCVI. Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 11 Juli 1777...... 495.

FÖRORD.

Ingen konung har blifvit så olika bedömd af både samtid och efterverld, som Gustaf III. Af sina beundrare upphöjd och värderad öfver höfvan och i alla afseenden, har han af dem blifvit ansedd såsom fäderneslandets befriare, danare af ett nytt tidehvarf, stor statsman, hjelte, segrare, befordrare af religions frihet, berömd såsom litteratör, konstkännare och dramatisk författare, glänsande och flärdfri, både såsom konung och menniska. — Hans vedersakare och politiska motståndare hafva deremot velat hos honom finna alla konungsliga brister och svagheter, samt menskliga fel och laster: lättsinne, falskhet, opålitlighet, slöseri, likgiltighet om sitt folks väl; de hafva kallat honom tyrann, despot, menedare, och diktat på honom de svåraste brott och onaturligaste laster.

Sanningen torde här, såsom under alla förhållanden, ligga mellan ytterligheterna. Och hvaraf kommer sig detta? Vi tro anledningen dertill bero, utom af flerahanda mindre omständigheter, hufvudsakligast af 2:ne anledningar: den *ena* att vi ej ännu känna tillräckligt Gustaf III:s tid, för att med oväld och sanningsenligt kunna bedöma densamma; den *andra* att Gustaf III var sig sjelf olik, under olika skiften af sin omväxlingsrika lefnad.

Ju mer man nemligen forskar i källskrifterna rörande denna konungs tid och regering, dess mera finner man riktigheten häraf. Gustaf III, vid början af sin regering, är icke samma konung eller menniska, som vid slutet deraf. Allt växlade i hans rörliga sinne: grundsatser, åsigter, vilja, afsigter och föresattser. Målet för hans sträfvanden blef

ock olika. Begynnelsen af hans regering inleddes med en stor och för fosterlandet välsignelsebringande handling, och 1772 års revolution, som krossade anarkien, beroendet af utlandet, samt korruptionens vämjeliga uselheter och förnedring, är en af de skönaste bladen uti Gustaf III:s minneskrans. Den 16 Mars 1792, som lade konungen på det blodiga läger, hvarifrån han aldrig skulle uppstå, detta skändliga lönnmord, gjorde honom till en martyr och utplånade med ens alla hans föregående fel och svagheter. Men detta *endast* hos de känslofulla häfdatecknarne. Sanningen skall en gång skeda guldet från slaggen och väga hans regeringshandlingar med den vigt, som angifver huru vida och i hvad mån Gustaf III befordrat eller försummat sitt folks och Sveriges väl.

Men denna stund är ännu, på långt När, icke kommen. Gustaf III:s historia kan ännu icke med sanning och oväld tecknas, emedan denna tid ligger vår för nära, och emedan forskaren saknar ännu de nödiga materialierna dertill. Men det dagas dock så småningom. Så hafva under de senare 20 åren högst värderika samlingar af samtidas upptecknade minnen, blifvit offentliggjorda. En dylik samling börjas äfven med Riksrådet grefve Axel v. Fersens historiska skrifters III:e del, innehållande 1:a afdelningen af Gustaf III:s regeringstid, jemte talrika dithörande bilagor; hvaribland 29 bref af Gustaf III, deraf 23 till sin moder, ett större utdrag ur denna sednares journal under åren 1757—62, 28 bref från Konung Fredrik II i Preussen och 10 bref från dennes broder, Prins Henrik, alla till Drottning Lovisa Ulrika, samt 9 bref från denna sistnämnda, äro de vigtigaste. Dessa på original-språket lemnade bref, sprida mera kännedom om de brefskrifvande personernas lynne, tänkesätt och inbördes förhållanden, samt belysa vissa, vigtiga historiska händelser bättre, än hvad stympade utdrag eller öfversättningar kunnat göra.

Det är synnerligen 1772 års revolution, som denna del af grefve Fersens historiska skrifter, med dess bilagor, belyser och förklarar. Man finner dervid, att Gustaf III måste dela äran, af revolutionens första uppkomst och planläggning samt utförande, med flera personer, äfven frem-

lingar, och fremmande makter. Vidare synes redan af Fredrik II:s och Prins Henriks af Preussen bref, att de hade mera förtjenst af fredens bibehållande mellan Ryssland och Sverige, än hvad man hittills trott eller velat erkänna. När dessa sistnämnda personers brefväxling med Kejsarinnan Catharina II i Ryssland, samt Drottning Lovisa Ulrikas bref till sina bröder, blifvit dechiffrade och offentliggjorda, torde man finna full bekräftelse på denna gissning.

Den nu offentliggjorda delen af Gustaf III:s regeringstid, behandlar de egentligen lyckliga och goda åren af densamma, eller till slutet af året 1777. Den uppenbarar dock huru redan då utsåddes de frön, som under de följande åren uppväxte och beredde många sorgliga och olyckliga tilldragelser, hvaraf de sednare åren af samma regering öfverflöda.

Den 2:a afdelningen af anteckningarne rörande Gustaf III regeringstid (grefve Fersens hist. skrifters IV del) omfattar tiden från och med början af 1778 till slutet af året 1780; den 3:e afdelningen från och med 1781 till och med 1784; den 4:e afdelningen, från och med 1785 till Augusti månad 1786; och den 5:e eller sista afdelningen af Gustaf III:s regeringstid (grefve Fersens hist. skrifters VII del) från Augusti månad 1786 till slutet af 1789 års riksdag, då den af ålder och krämpor försvagade 75:årige minnestecknaren bortlade sin penna, kort innan han nedlade sitt hufvud till den sista hvilan.

Utgifvaren har hunnit så långt med de förberedande arbetena till dessa skrifter, att, så framt inga oförutsedda hinder inträffa, intet särdeles uppehåll kommer att ega rum med de 4 återstående delarnes utgifvande. Den välvilja hvarmed de föregående delarne af samma arbete blifvit af den läsande allmänheten emottagna, låter honom hoppas, att äfven denna och efterföljande med samma känslor och ett måhända sig stegrande intresse skola genomläsas; då de innehålla många, hittills obekanta, eller endast oredigt kända tilldragelser från ett tidehvarf, hvilket i flera hänseenden tryckt sin prägel äfven på våra dagar, och hvarom skalden med så mycken sanning yttrat:

Det låg ett skimmer öfver Gustafs dagar,
Fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill;
Men det var sol deri;[1])

Men denna sol bröt sig, genom det menskliga jordelifvets prisma, och spred öfver händelserna sitt förvillande, mångfärgade ljus; det glittrade på de böljande handlingarnes vågor, och bedrog i många fall samtid och efterverld. En gång skall dock forskningen, i sinom tid, lyckas återbringa de spridda solstrålarne, till ett rent och odeladt ljus, för att rätt belysa och upplysa häfdens vänner om detta skimrande tidehvarf, så rikt på glädje och sorg, lycka och motgång, förnedring och ära.

Stafsund i November 1868.

UTGIFVAREN..

---

[1]) Esaias Tegnérs sång vid Svenska Akademiens femtiåra minneshögtid, den 5 April 1836.

STÖRRE OCH MINDRE

TILLDRAGELSER

UNDER

KONUNG GUSTAF III:s REGERING.

UPPTECKNADE

AF

FÄLTMARSKALKEN, RIKSRÅDET, RIDDAREN AF SERAPHIMER-ORDEN, EN AF DE 18 I SVENSKA AKADEMEIN M. M. HERR GREFVE

FREDRIK AXEL von FERSEN.

FÖRSTA AFDELNINGEN.

1:a Kapitlet.

1746—1764.

Reglering af thronföljden, efter Carl XII:s död. — Nationens förnedring, en följd af Fredrik I:s val. — Grefve Horns inflytande på Sveriges angelägenheter. — Sveriges olyckliga ställning, näst före Adolph Fredriks val till thronföljare i Sverige. — Lovisa Ulrika af Preussen blir Svenk Kronprinsessa. — Gustaf III:s födelse. — Den allmänna glädjens yttringar och högtidligheter med anledning deraf. — Grefvinnan Strömfelt blir prinsens hofmästarinna. — Den nyfödde prinsens kroppsbeskaffenhet. — Hans lynne och egenskaper. — Grefve Tessin blir Prinsens guvernör. — Kronprinsessans ömma omsorger om sin son. — Prinsens fysiska uppfostran. Hans smak för bagateller. Öfverlemnas, vid fyra års ålder, till sin guvernör. — Dalin blir Prinsens lärare. Grefve Bjelke hans kavalier. Dennes lynne och egenskaper. — Konung Fredrik I:s taktfulla uppförande emot det unga hofvet. — Konung Fredriks död. — Adolf Fredrik utropas till Konung. — Prins Gustafs (n. m. Kronprins) förlofning med Sophia Magdalena af Danmark. — Hoffröken Düben lierar sig med grefve Bjelke och Dalin, för att störta grefve Tessin. — Denne sednare söker vinna Kronprinsens förtroende. — Kronprinsens första undervisning. — De k. prinsarnes inbördes förhållande. — Kronprinsen får smak för skådespel. Komponerar en tragedie vid 11 års ålder. — Inplantas smak för representation, etikett och franska hofceremonierna. — Kronprinsens egenskaper utvecklas. Lovisa Ulrikas uppförande mot sina barn. — Hofvets planer för en utvidgad konungamakt. Misslyckas i deras uppkomst. — Drottningen söker stöd hos Mössorna. — Kronprinsen uppeggas till olydnad mot sin guvernör. — Verkan deraf på prinsen. — Grefve Tessin lemnar sin befattning som guvernör. — Grefve Stromberg blir Vice-guvernör för de kongl. barnen. — Drottningens politiska intriger. — 1755—56 års riksdag börjas. — Frågan om de k. prinsarnes uppfostran behandlas af Rikets Ständer. — Kronprinsens guvernör, lärare och kavalierer ombytas. Baron Carl Scheffer blir guvernör. Instruktion för dennes befattning. — Scheffers lynne och egenskaper. Den nye guvernörens ställning vid hofvet. — Han vinner kronprinsens förtroende. — Drottningen begagnar sig af det s. k. pommerska kriget, för att störta Rådet. — 1760 års riksdag. — Riksrådet Scheffer nedlägger sin befattning som guvernör. — Det rådande partiet vid riksdagen söker försona sig med hofvet. — Kronprinsen aflägger tro- och huldhetsed den 5 April 1762. Hans beteende dervid. — Hans hofstat formeras. — Frågan om att gifva Kronprinsen säte och stämma i Rådet. Prinsens tankar derom. Han blir chef för ett regemente och kansler för Upsala akademi. — Hofvets förslag att anställa honom i Preussiska krigshären afslås af ständerna. — Partierna försona sig med hofvet och med hvarandra, under åren 1762—65.

Sverige har ej haft lyckan att se nära thronen ärftliga efterträdare af det kongl. huset, sedan Carl XI:s död, och man kan tillskrifva de olyckor, hvilka öfvergått detta land, efter den olyckliga dag, som beröfvade Sverige Karl XII, bristen på lagliga arftagare till kronan. Ulrika Eleonora

hade inkräktat thronen från sin äldre systers mer berättigade son, prinsen af Holstein; kronan blef af Riksens Ständer år 1719 förklarad beroende på ständernas val, med samtycke af Ulrika Eleonora, som blef uppsatt, genom val, på thronen och hvars kongl. magt blef begränsad, genom en ny grundlag, hvarigenom afskaffades souveraineteten, deraf nationen hade känt hela bördan, under två föregående regeringar. Det återstod henne att erfara den af en frihet utan gränsor.

Arfprinsen af Hessen, drottningens man, emottog följande året kronan af drottningens hand, ett talande bevis af hennes kärlek för honom, äfvensom af hennes ringa själshöghet. Emedlertid erfordrades de år 1720 församlade Riksens Ständers bifall till detta öfverlåtande af kronan, och prins Fredrik, sjelf en främmande furste, som delade nationens röster med hertigen af Holstein, kunde icke erhålla kronan utan genom uppoffring af de få företräden, som konungamakten ännu hade sig tillförsäkrade, genom 1719 års grundlag. Han undertecknade en ny regeringsform, hvilken öfverlemnade hela konungamakten åt Ständernas pluralitet och åt Riksrådet. Alt blef uppoffradt för äran att dekorera Hessiska vapnet med en kongl. krona; derför måste baron Görtz lägga sitt hufvud under bilan och Carl XII:s minne fläckas.

De minst lämpliga politiska åtgärder, den skamligaste fred 1721 i Nystad, började den nye Konungens och hans Senats regering, och de mest förödmjukande medel blefvo sedan dess använda för att förderfva en tapper och dygdig nation, och låta henne tjena Hessiska husets afsigter, samt vara ett instrument för deras äregirighet, hvilka eftersträfvade, genom den allmänna rösträtten och dess pluralitet, att upphöja sig till de första värdigheter och till högsta magt.

Grefve Horn, riksråd och minister för utrikes ärendena, en fåfäng, skicklig och oförsonlig man, som regerade hofvet, nationen och Riksrådet, visste så skickligt återhålla sitt hat mot Drottningen och emot Holsteinska huset, samt hyckla tillgifvenhet för Hessen, att han, för en kort tid, blef ensam herre öfver ärendena, undertryckande dem, som

icke voro honom tillgifne. 1720 års regeringsform, med tilläggen dertill af år 1723, var hans verk; medförande förvirring och oordning bland alla partier i staten. Under frihetens fahna gräfde han en graf för sitt fädernesland och sin egen makt. Medborgare, födda för att räcka hvarandra handen, kände hvarandra ej genom annat än partiernas klassification. Slutligen fann grefve Horn, uti riksrådet grefve Gyllenborg, en fruktansvärd motståndare, som snart blef en afgud för alla missnöjde, hvilkas antal förökades genom Hofvets och dess ministers uppförande. Oppositionen var så mycket lättare att uppreta, som Konungen hade inga barn med sin gemål, och det således ej ansågs medföra något bestående, i det intresse man fästade vid honom. Nationens flertal fästade sig vid grefve Gyllenborg, lärde sig snart att förakta hofvet, att häckla Konungens handlingar och grefve Horns; man ogillade den sednares åtgärder, införde ett nytt ekonomiskt och politiskt system, mer upphöjdt och bärande utseende af patriotism, och den republikanska andans djerfhet gick år 1741 ända derhän, att förklara krig mot Ryssland.

Denna ovisa och olyckliga åtgärd hade knappt hunnit fästa på sig Europas uppmärksamhet, förr än Drottningens död, i November månad samma år, öppnade vägen för valet af en efterträdare till Kronan; hvilket ej slutade förr, än det nedblodat hufvudstaden med ett inhemskt krig, hvarunder Danska, Holsteinska, Hessiska och Zweybrückiska hofven, understödda af Frankrike, Ryssland eller England, använde alla medel att förstöra Sverige, som såg sig bringadt nära sin undergång, genom de gjorda försöken att förnya Calmare union, till hvars befordrande de rebelliska Dalkarlarne blifvit väpnade och förda midt in uti hufvudstaden; när Försynen gaf landet ändteligen fred och hertig Adolf Fredrik af Holstein-Gottorp samt dess lagliga manliga efterkommande till efterträdare på Svenska thronen, genom Successionsakten af den 23 Juni 1743.

Så många olyckor hade i nationens hjertan ingräft allt för djupa märken, för att ej uppväcka de lifligaste önskningar, att få thronarfvingar af den nye Kronprinsen, som år 1744 äktade prinsessan Lovisa Ulrika af Preussen. Denna

prinsessa, hvars behag och snille liknade hennes yttre, blef i början föremålet för folkets kärlek; men hon förstod ej att för längre tid bevara densamma, utom hos sin gemål, hvars hjerta och tillgifvenhet odeladt och altid tillhörde henne. Emedlertid väntade man af henne med rätta och med en ytterlig otålighet, en värdig efterträdare för Carlars och Gustafvers krona.

Intet kunde derföre jemföras med den lifliga och uppriktiga förtjusning, hvarmed man, den 24 Januari 1746, emottog underrättelsen om Gustaf III:s födelse.

Barnsbörden var svår för Kronprinsessan och hennes lif sväfvade någon tid i fara; men hon blef lyckligtvis räddad genom den skicklige kirurgen och accoucheuren Schützer, hvilken Kronprinsessan, af en falsk modestie, ej ville kalla förr än i sista ögonblicket. I hela staden blef en uppståndelse, till följe af Kronprinsessans lyckliga förlossning, hvilken tillkännagafs genom kanonskott, kl. 4 om morgonen. Flere dagar tillbringades med nöjen och bachanaliska fester, i hvilka alla stadens innevånare, af alla stånd, klasser och åldrar, togo del. En mängd af dåliga verser syntes för att lofprisa den nya kongl. familjen och den nyfödde prinsen; uttryckande de mest lysande förutsägelser öfver den tillkommande lyckan för fäderneslandet. Man kan bedömma återstoden af de mest berömda, författade af grefve Tessin:

Deux Gustaves chéris ont regné dans le nord:
L'amour de leurs sujets, l'honneur du diadème;
A qui le prix est dû le monde est peu d'accord.
Dieu pour en décider, nous donne un troisième.

Dessa verser blefvo graverade under en byst, föreställande prinsens barnhufvud, omgifvet af passande emblemer.

Den nyfödde prinsen anförtroddes åt grefvinnan Strömfelt, i egenskap af hofmästarinna. Denna dame, som hade varit hofmästarinna i drottning Ulrika Eleonoras hof, och som hade samma befattning hos Kronprinsessan, var känd för sina goda egenskaper, lynnets mildhet och utmärkta uppförande, och hon rättfärdigade fullkomligt det val man

gjorde, genom sina outtröttliga och kloka omsorger, som hon ständigt egnade den unga prins Gustaf, hvilken frodades under hennes vård, oaktadt sin ömtåliga kroppsbeskaffenhet, som han hade redan vid sin födelse: en panna utomordentligt nedplattad öfver venstra ögat, hvaröfver man blef så mycket mer orolig, som herr Rosén, förste lifmedicus vid hofvet, påstod att denna difformité af hufvudet, kunde hafva farliga följder och störa prinsens förståndsförmögenheter, när han uppnådde 40 à 50 års ålder.

Grefve Tessin, alsmäktig vid hofvet, genom sin utmärkta faveur hos Kronprinsessan, och lika väl anskrifven hos nationen, blef, på deras kongl. högheters begäran, af Konungen utnämnd till den unga prinsens guvernör. Detta val blef högt gilladt af allmänheten, med undantag af Mösspartiet och af Danmarks partigängare, hvilka ej syntes taga någon liflig del i en familjs välgång, som hade inträdt i succession till Svenska thronen, oaktadt deras beväpnade motstånd; och hvilka för öfrigt, genom förbindandet af intressen, som delade nationen, hatade grefve Tessin, allt sedan 1738 års epok, då han, i egenskap af landtmarskalk, hade så mycken andel i grefve Horns och alla dess anhängares fall, hvilka ända dittills hade styrt Sverige.

Grefve Tessin ansågs såsom en hämndgirig och fruktansvärd person, hvars vidsträckta snille ej var riktadt på annat än att tjena staten, och som endast sysselsatte sig med stora planer. En sådan man kunde ej behaga det fallande partiet uti nationen, lika litet som de emot Sverige fiendtliga hofven. Det fans visserligen något af det man beskyllde honom för, uti hans karaktär; men han var hvarken hämndgirig eller fruktansvärd, tvertom han blef hela sitt lif, till följe af ädelheten i sina känslor, bedragen af sina fiender, som han ville vinna genom välgerningar. Den ringa smak han hade för abstrakt arbete i kabinettet, gjorde honom ej särdeles fruktansvärd. Utan att hafva en utmärkt figur, ej heller fördelen af en lysande börd, hade han ett ädelt utseende, samt en verldsmans manér, conversation och sätt att vara, som i grund hade studerat stora verlden. Angenäma kunskaper, litteraturen och de sköna konsterna, som han förvärfvat och odlade hela sitt lif, hade

angenämt smyckat hans lifliga imagination, och munterheten i hans uppfinningsrika hufvud, gaf en ny gestalt åt de mest vanliga saker. Han besatt egenskapen att lifva umgänget och deri vara omtyckt. Magnifique i sina utgifter och i representation, som han älskade mer än allt annat; god och gifmild inom sin familj och i sitt hus, menniskoälskande i alla sina handlingar — dessa egenskaper, förenade med en stor smak för ett godt bord och för fester, som han altid anordnade med smak, gjorde honom angenäm för det vackra könet, ehuru han hade ringa talent hos damerna. Egenskapen af statsman sysselsatte honom föga; hans sinne, altid riktadt på angenäma föremål, kunde ej uteslutande fästa sig vid dem, som fordra djupsinnighet. Öfvad, redan i sin tidigaste ungdom, i theatraliska förlustelser, hade han förvärfvat sig en stor vana att tala offentligt, med behag och vältalighet, en oskattbar talent uti ett republikanskt samhälle, och som under tider af en nyfödd svensk frihet, var sällsyntare än efteråt; detta hade gifvit honom denna stora tillförsigt i det allmänna, som framflyttade honom inom kort till de första värdigheter i staten. Med undantag af hans *Bref till en ung prins*, hvarest hvarken stilen eller idéernas elevation äro rätt väl bibehållna, har af honom intet blifvit författadt, värdt ett rum uti litteraturens historia. Ingen har velat neka honom qvickhet; men han misstog sig ofta i sitt omdöme öfver de minst invecklade saker, och synnerligen de honom enskildt rörande, som man annars i allmänhet lättare borde förstå än alla andra. Hans olämpliga och obetänkta passion, vid 54 års ålder, för Kronprinsessan, ledd med hela obetänksamheten af hans lifliga och uppbrusande lynne, är derpå ett bevis. Sådan var prins Gustafs förste guvernör, värdig att innehafva denna plats, genom sitt nit för fäderneslandet, genom sin tillgifvenhet för sin höge elev och genom de dygder, som han aldrig upphörde att inplanta i hans själ; men mindre lämplig dertill, genom den mindre gedigenheten af sitt snille och sina kunskaper.

Aldrig var oron och omsorgen större hos en öm moder, än hos Kronprinsessan för denne son. Den mest uppmärksamma omvårdnad och det mest utsökta val af alt

hvad som mest kunde intressera honom, blef städse iakttaget; det är likväl troligt och den förmodan är berättigad, att om Hennes kongl. höghet mindre sysselsatt sig härmed och man hade följt en enklare och mindre studerad method, skulle man till en del, hafva kunnat återställa svagheten uti hans kroppsconstitution och gifva åt hans fysik mera styrka och hållning, samt åt hans hjerta och sinne mera riktiga och sanna grundsatser, än nu kunde beredas genom ett löjligt ceremoniel, hvarmed han omgafs redan i vaggan.

Ända till 14 års ålder njöt han ingen annan föda än bouillon, blanquette, crème och grönsaker; salta, starkare och mera närande födoämnen, voro förbjudna, vid Kronprinsessans onåd för dem som hade äran att betjena den unga prinsen. Det förhöll sig på samma sätt med kroppsrörelser, så nödvändiga för ett barns helsa. Den minsta transpiration hos den unga prinsen, oroade dess höga fru moder. Han kunde ej, som andra barn vid hans ålder, klänga eller springa och det har alltid hos honom qvarblifvit en maladresse i alla kroppsrörelser, i sanning mindre vigtig för ett krönt hufvud, men obehaglig och ledande till oangenäma jemförelser.

Denna stora omsorg om prinsens helsa, hindrade ej att man lät honom vaka, så snart han blef nog gammal att soupera med sin fru moder, ända till kl. 3 på morgonen och derutöfver. Kronprinsessan, som jagade efter förströelser, trodde sig hafva funnit dem i dessa vakor, och hennes stora intresse för politiken och tracasserier i Sverige, och hvari hennes kongl. Höghet tog mycken del, föranledde henne att ofta, efter soupern, stående hålla långa samtal, under flera timmar, med sina tillgifna; hvarvid prinsen var närvarande, ehuru öfverväldigad af sömn och utan att kunna lemna mycken uppmärksamhet deråt. Alla föreställningar öfver de ohälsosamma följderna, som detta långa vakande förorsakade på prinsens helsa, och den dåliga vana han erhöll att bortsofva morgonstunden, så dyrbar för studier och affärer; ingenting kunde förändra modrens opinion, att sömnen gjorde barnen tröga och dumma och att de ej kunde blifva qvicka annat än vakande.

Konung Fredrik blandade sig aldrig uti anordningarne rörande den unga prinsens uppfostran. Konungen älskade se honom, och lät honom ofta komma till sig för att smeka honom. Kort före sin död hade han tänkt gifva honom några små julklappar. Han lät utbreda på ett bord, i sin salon, leksaker och fruntimmers nipper, jemte en vacker värja med krigiska emblemer och rustningar. Den lilla prinsen blef förtjust deråt; men tillsagd att välja hvad helst honom behagade, blef han förvånad att se prinsen preferera en solfjäder, framför alla öfriga saker.

Vid fylda 4 år öfverlemnades prinsen af sin hofmästarinna till hans guvernör, hvilken skyndade sig att föreslå en lärare för honom, samt en kavalièr, för att åtfölja prinsen vid de tillfällen, då grefve Tessin, i dess egenskap af riksråd och kanslipresident, måste lemna honom. Modren och guvernören, sättande altid qvickhet i rang med de högsta menskliga egenskaper, utsedde herr Dalin, Sveriges historiograf, till prinsens lärare. Denne ganska medelmåttige man, men namnkunnig såsom poet i Sverige, hade geni för rim och nog inbillningskraft för att gifva en ny omklädnad åt idéer, plundrade från främmande författare, mindre kända uti ett land, hvarest man läser litet. Han hade ingen vetenskaplig underbyggnad, liten moralitet och ingen verldsvana; emedlertid hade han anseende af snille, och detta erfordrades för att bilda prins Gustafs, som redan började utveckla sig.

Grefve Bjelke, Drottningens kammarherre, utseddes att vaka öfver och följa prinsen, under grefve Tessins direction. Denne unge ädling, ehuru af en lysande börd, var ej känd för annat än en studerad ödmjukhet, ovanligt smicker och ytterlig höflighet, som man hade rätt att anse som falskhet, samt för en ovanlig tillgjordhet i sitt sätt att vara, som ej antydde en man af värde. Kronprinsessan var ej särdeles bevågen grefve Bjelke; men hon gaf med sig, för de skäl grefve Tessin framställde för detta val.

Grefve Bjelke äfvensom Dalin voro grefve Tessins fiender; de voro intimt lierade med det parti i nationen, som blifvit kullkastadt under den riksdag 1738, då Tessin var landtmarskalk. Men denne sednare, förblindad af sin faveur

vid hofvet och sin passion för Kronprinsessan, förtrodde sig åt ädelheten af sina åtgöranden och ej fruktande de illasinnade, trodde sig hafva vunnit vänner och placerade dem just der, de hade lättast att gifva honom dödshugget. Han ångrade sig litet derefter, men för sent för att kunna bota detta sitt fel.

Konung Fredrik uppförde sig i alla afseenden, i sitt förhållande till Kronprinsessans hof, med all möjlig grannlagenhet. Han nekade aldrig uppfylla Kronprinsessans önskningar, och vid prins Carls födelse, den 7 October 1748, vägrade han ej att anförtro denne unge furstes vård åt grefve Tessin, ehuru han aldrig tyckte om honom. Detta Konungens taktfulla och kloka uppförande kunde ej moderera det unga hofvets oeftertänksamma otålighet efter thronföljden, hvarefter man visade alt för mycken längtan. Den blef tillfredsstäld den 25 Mars 1751, då Konung Fredrik afsomnade. Han lemnade detta jordiska, såsom en furste, född och uppfostrad uti lägret: Ett lugnt mod och mycken själsnärvaro åtföljde honom intill sista ögonblicket. Han dog i närvaro af Kronprinsen, Kronprinsessan och af ett talrikt hof; men honom tilläts ej att se eller gifva sin sista välsignelse åt den unga prins Gustaf, emedan Kronprinsessan, hans moder, trodde att den sinnesrörelse, som skulle blifva en följd af att se en döende, skulle kunna skada hennes sons imagination och helsa.

Samma natt Konungen dog utropade Riksrådet den nye Konungen Adolf Fredrik, utan att vänta på Ständernas sammankallande. Från denna stund fick hofvet ett annat utseende och intrigerna en ny näring.

Grefve Tessins stora faveur i det nya hofvet hade svalnat. Planen att förmäla den unge Gustaf med prinsessan Sophia Magdalena af Danmark, innan han hade fyllt ett år, misshagade Adolf Fredrik, såsom tillhörande ett furstehus, undertryckt af Danmark, och Lovisa Ulrika, emedan hon ej trodde på goda äktenskap annat än inom Brandenburgska huset; men grefve Tessin som ej rådfrågade annat än Sveriges fördel, gjorde gemensam sak med Riksrådet och priliminära underhandlingar rörande detta giftermål inleddes redan 1747 af Konung Fredrik. Denna

envishet hos grefve Tessin, förenad med det dåliga lynne, som passionen för Kronprinsessan medförde i hans dagliga umgänge, förorsakade täta och häftiga förklaringar, hvilka först förorsakade köld och kort derefter afgjord fiendskap. Grefve Bjelke och Dalin gjorde framsteg hos Drottningen; och för att påskynda katastrofen, lierade sig grefve Bjelke med fröken Düben, hoffröken hos Drottningen, hvilken fröken tillhörde en familj, känd för intriger vid hofvet och som af sin fader ärft denna prägel af hoflifvet, som uppoffrar allt för faveur hos öfverheten, och som finner allt godt hvad furstar företaga sig. Denna fröken stod mycket väl hos Drottningen, och hade intet annat rättesnöre för sitt handlingssätt, än en elak själ och sin passion för grefve Bjelke, som hon ock slutligen gifte sig med.

Dessa tre nära med hvarandra förbundna personer läto intet tillfälle undslippa sig, som kunde förbittra och uppreta gäsningen och misstroendet uti Drottningens sinne emot grefve Tessin, föremålet för deras hat och afund.

Emedlertid bemödade sig denne guvernör, framför allt annat, att vinna den unga prinsens hjerta och att odla hans själ. Det första af dessa bemödanden blef lättare att lyckas uti, än det sednare. Grefve Tessin förmådde göra sitt snille tillgängligt för hela verlden och alla åldrar; han roade prinsen med små saker, med berättelser och samtal ytligt utspädda med sentimentalitet och moral, hvilket gjorde dessa föredrag mycket intressanta för hans elev. Men Drottningen, hans moder, reglerade dessa studier, och hon bannlyste derifrån all filosofi, logik, moral och främmande språk, med undantag af franska språket, och riktade hela sin uppmärksamhet på historien och litet geometri. Det blef aldrig tillåtet lära prinsen något utantill; han läste och studerade aldrig en bok, men hans lärare läste högt, medan prinsen ritade, lekte eller bläddrade i gravursamlingar, hvaraf grefve Tessin, som egde utmärkta dylika samlingar, lade under hans ögon de vackraste. Om Försynen ej gifvit denne prins ett utomordentligt minne, skulle han hafva blifvit den mest okunnige monark för sin tid; men han ihågkom allt hvad han hörde sägas eller läsas, åtminstone de saker, som roade honom. Historien behagar

alla och synnerligen barn; hon närer inbillningen, men den som endast känner historien, vet ganska väl hvad menniskorna uträttat i verlden, utan att veta hvad de borde hafva gjort.

Så snart prinsen kunde läsa och hålla i pennan, öppnade grefve Tessin med honom en brefväxling, för att bilda hans brefstil. Dessa bref äro tryckta i två volumer: Den första daterar sig från den tid, då grefve Tessin stod i stor faveur; Drottningen fann densamma då så märkvärdig, att hon skyndade låta den till trycket befordra. Den sednare volumen af ifrågavarande bref blef sammanskrifven under Tessins minskade faveur eller fullständiga onåd, och Deras Majestäter funno den så dålig, att Drottningen, som en dag kom in till sin son och fann denna bok på prinsens bokhylla, kastade den på golfvet och förbjöd honom läsa densamma[1]).

Förste hofpredikanten Schröder, en from man, lemnade prinsen den första religieusa undervisningen. Drottningen, intagen af Voltaire och hans läror, förstörde oupphörligt allt, hvad denne prestman sökte inplanta hos den unge prinsen. Nordencreutz undervisade honom i befästningskonsten, äfvensom i läran om fästningars anfall och försvar. Herr Rehn, intendent för Konungens slott, lärde prinsen civil-architecturen, som prinsen med intresse omfattade.

Man gaf prinsen dåliga lärare för kroppsöfningar. Herr Wattrang, Konungens förste stallmästare, som aldrig kunnat styra en häst, skulle undervisa prinsen i ridkonst och så vidare med de öfriga exercitie-mästarne.

Recreations-stunderna voro korta, ty som prinsen aldrig studerade af tvång och ej bemödade sig i andra afseenden än då det roade honom, var hans själ alltid uti

[1]) Dessa brefsamlingar förekomma egentligen under olika titlar och editioner, nemligen: *Utkast af en gammal mans dagliga bref, under dess sjukdom, till en späd prins.* Stockholm 1751 (Ed. I rariss) — ibid: 1756, 1785 (Ej: *en gammal etc.*) — Gallice P: I, II 1755 à Paris. — *En äldre mans bref till en stadigare Prins.* Stockholm 1753; — ibid: 1756, 1785 (Ej: *En gammal etc.*); — Gallice 1755 (Ej: *Utkast* etc.). — *En gammal mans bref till en ung Prins;* i fem årgångar; Del. 1, 2. Stockholm 1756, ib: 1785.

ett tillstånd af förströelse; när han lekte med sina bröder roade det honom föga, till följe af stridigheter, som alltid uppstå mellan barn, och genom prins Gustafs deciderade begär, att vilja råda öfver sina bröder, och dessas envishet, synnerligen prins Carls, att ej vilja underkasta sig detta tvång.

Nöjen och andra spektakler voro i Deras Majestäters smak. Prinsen uteblef aldrig dervid, och hans minne uppfångade till den grad hågkomsterna deraf, att han kände nästan utantill alla tragedier och comedier som han hört spelas, och Drottningens samtal, som ofta rörde sig kring skådespel, upprörde hans inbillning.

Prinsen var knappt 11 år, när han componerade efter sitt eget hufvud, en tragedie på prosa, benämnd *Juliani död.* Hans favorit-nöje var deklamation. Han spelade företrädesvis fruntimmers-rôler och hjeltinnors, han utstyrde sig dervid med moucher i ansigtet, anlade ett släp, förfärdigadt af sin nattrock, väpnade sig med solfjäder, och när hans guvernörer opponerade sig emot dessa galenskaper, steg han upp nattetid för att deklamera sina roler, helst ensam i sin säng.

Majestätets representation, etiquet, hoflefnaden, och synnerligen sederna vid franska hofvet under Ludvig XIV:s tid, anförde och beprisade, vid alla tillfällen, af Drottningen och af grefve Tessin, inrotade sig uti prinsens hjerta, som allt ifrån vaggan hade sett omkring sig ett ceremoniel, onödigt och skadligt vid denna ålder, främmande för Svenska nationen, illa passande för ett fattigt land, som aldrig varit kändt i verlden annat, än för enkelheten i sina seder och genom hjeltemodiga bedrifter i krig.

Grefve Tessin lånade sig, med mycken beredvillighet, till allt som tillhörde majestätets representation; han anordnade för prinsen en publik diner, hvarest prinsen spisade ensam vid ett bord, och hans guvernör satt på en taburett på något afstånd, för att hålla prinsen sällskap, som då gaf cour åt publiken och åt de fremmande ministrarne. Vid alla presentationer måste man kyssa prinsens hand, och man berättade honom oupphörligt detaillerna vid Konungens af Frankrike audiencer, dennes *lever*, *grand couvert*,

coucher, stöfvelpådragning vid jagt; prakten som omgaf prinsarne af blodet, och stordignitärerne vid hofvet; äfvensom de lysande fester, som gåfvos vid högtidliga tillfällen i Versailles och Paris, och hvarom prinsen öfvertygade sig vid genomgåendet af de deröfver graverade planchverk. Man försummade intet tillfälle för att låta honom erfara värdigheten af hans rang och hans lysande börd, och inplantade hos honom smak för Ludvig XIV:s prakt och pomp.

Medlertid utvecklade den unge Gustaf lyckliga dispositioner; en stor undfallenhet för sin moders vilja; ett utomordentligt minne, mycken qvickhet och verksam inbillningskraft; en stor böjelse för högmod, som man benämnde äregirighet och en stor vördnad för stora mäns minne, bekanta genom deras bedrifter i häfderna, samt en stor lätthet att uttrycka sig och säga förbindliga saker. I en ålder då man sällan är i stånd att göra ett val, tog han till förebilder för sitt lif Henrik IV och Gustaf Adolf, hvars historia han kunde utantill. Detta var ett val af hans förstånd, men hans naturliga böjelse var, att likna Ludvig XIV [1]).

Så sällsynta själsegenskaper fordrade en utomordentlig uppmärksamhet, att förekomma det ej principen af medfödda dygder förvändes till laster; att imaginationen ej utvecklade sig på bekostnad af omdömet, och att ej ärelystnaden öfvergick till högfärd, samt undfallenheten till falskhet. Hans guvernörer och lärare sökte gifva prinsens egenskaper den rätta riktningen, oaktadt det motstånd de rönte hos Drottningen; hvilken ej berömde eller klandrade annat, än par caprice och trodde sig vinna sin sons förtroende genom höghet och fruktan; hon har nyttjat samma method med alla sina barn, och ehuru hon älskade dem mycket, med undantag af prins Carl, som hon ej kunde fördraga, ehuru han var Konungens favorit, behandlade hon dem aldrig med jemnhet; hon smekte aldrig den ena utan på den andras bekostnad; sättande alltid sin dotter öfver alla

---

[1]) Se vidare professor Samuel Klingenstjernas omdöme om prinsen, en tid efter det han emottagit sin befattning såsom dennes lärare; i Bilagan N:o I.

de andra och utsäende, genom detta uppförande, ett frö till afund och oenighet inom sin familj, för att kunna styra genom tvedrägt.

Efter Konung Fredriks död, hade det unga hofvet växlat intressen och afsigter. Hittills hade det behof af Riksens Ständer och af Riksrådet, för att erhålla något inflytande på affairerne, på den gamle Konungens bekostnad. Grefve Tessin, Riksrådet och det herrskande partiet understödde den unga thronföljaren, och man lät, genom Riksens Ständer år 1747, gifva honom, såsom thronföljare och generalissimus i arméen, samt chef för gardet, mera makt än han, enligt grundlagen kunde behålla, i egenskap af Konung.

Cheferne för Hattpartiet, inseende alla olägenheterna af fäderneslandets folkvälde, och grefve Tessin, såsom den främste bland dessa chefer, hade smickrat Drottningen och hennes gemål, Konung Adolf Fredrik, med en motsedd reform uti grundlagen, till fördel för konungamakten; så snart Konung Fredrik blifvit död, som man väntade med otålighet. Man hade redan förberedt denna sak, men en närmare bekantskap, som man innan detta ögonblick hade haft tillfälle göra med den nya Konungens egenskaper, och med Drottningens hersklystna lynne, som erkände inga styrelsegrundsatser goda, andra än dem som hyllades af hennes broder, Konung Fredrik II i Preussen, hade lugnat förtjusningsfebern. En plan som grefve Liewen, Konungens adjutant och förste favorit, hade uttänkt, i samråd med Drottningen, att begagna första ögonblicket efter Konung Fredriks död, för att fängsla Riksrådet och bemägtiga sig, genom en våldshandling, Regeringsmakten, och hvilken plan Adolf Fredrik ej hade nog sinnesstyrka för att utföra — gjorde de förnämsta hufvudmännen inom Ständerna varskodda, och alla deras omsorger gingo sedermera ut derpå, att ingifva det parti, som hade pluraliteten, opposition mot hofvet.

Verkan häraf blef känbar, redan vid den Riksdag, som år 1751 samlades för Konungens kröning. Man afslog alla Konungens propositioner; man inskränkte hans kongl. myndighet mera, än hittills varit fallet. Konungen gjorde nå-

gra demonstrationer och förklaringar mot Ständerna, illa beredde och sämre understödda. På Drottningens inrådan, gjorde han åtskilliga demarcher, som gingo för långt, för bibehållande af sitt eget och statens lugn, utan att vara tillräckliga för att förskaffa honom makt, som likväl utgjorde det förnämsta föremålet för Deras Majestäters bemödanden.

Hatet fick fritt lopp att tända oenighetens eld, och jäsningen blef starkare än någonsin. Mössorna, som ända hittills varit i minoriteten, gjorde alla bemödanden, för att försona sig med hofvet, och grefve Bjelke, Dalin och fröken Düben utvecklade dervid all deras verksamhet och satte alla inom hofvet kända medel i verket, för detta ändamål.

Drottningen iakttog icke mer någon varsamhet hvarken med Riksrådet eller med grefve Tessin, som begick det felet, att lemna sin plats såsom Kanslipresident och derigenom försvagade sitt inflytande. Han utstod vid hofvet och såsom guvernör hos Kronprinsen endast motsägelser och onåd.

Kronprinsens olydnad mot sin guvernör understöddes af Drottningen, hvilken uppmanade sin son att taga sig till vara för sin guvernörs maximer och grundsatser. Grefve Bjelke blef honom recommenderad i alla hänseenden, och den unga prinsen kunde ej ställa sig mera in, än när han berättade Drottningen någon ting för grefve Tessin ofördelaktigt. Kronprinsens vänskap och barndomens vana för sin guvernör tillät honom ej att ofta begagna dessa oädla vägar, att ställa sig in hos sin moder; men han inplantade derigenom, från sin späda barndom, en stor grad af förställning, spelande en helt annan rol i sina rum, än hos sin moder, der det erfordrades en helt olika ton och språk. Drottningen fördömde, i prinsens närvaro, grundlagarne, nationens frihet och Riksrådet, samt allt hvad grefve Tessin företog sig; och denne sednare likaledes allt hvad Drottningen gjorde, och predikade kärlek för friheten och för folkets rättigheter. Den unge prinsen inneslöt uti sitt hjerta de skadliga intryck, ett så bisarrt uppförande der måste qvarlemna, och spelade sin rol med båda par-

tierna, för att bereda sig behagligt umgänge med dem båda, med ovanlig finesse och vida öfver hans år, och hvaraf han framdeles betjenade sig med de guvernörer, som efterträdde grefve Tessin.

Det passerade ingen dag, hvarunder grefve Tessin ej emottog någon förödmjukelse, antingen i de allmänna ärendena, hvilka försvårades mer och mer, beträffande Konungens förhållande till Riksrådet, eller och i anledning af prinsens uppfostran. Ställningen var för mycket spänd, för att länge så kunna fortvara, och det var endast grefve Tessin, som ej kunde märka det. Den öppna brytningen inträffade på Ulriksdal, i November 1753. En anledning af klagomål öfver en obetydlig sak, som grefve Tessin framförde till Drottningen emot Kronprinsen, rörande någon ful vana, nog vanlig hos barn, var orsaken till en häftig förklaring, rörande allt hvad man å ömse sidor hade att beklaga sig öfver. Drottningens häftighet och grefve Tessins hetta, bringade Konungen ur sin flegma, som vanligtvis ogerna blandade sig i sin familjs affairer. Man kom från förebråelser, till hotelser, och Konungen, som sedan länge bar ett frö af jalousie till grefve Tessin uti sitt hjerta, gaf denna passion fritt lopp vid detta tillfälle, med hela lifligheten af en uppblossande vrede, till den grad, att grefve Tessin ville öfverlemna Konungen sin värja och gå i fängelse, för att derifrån plaidera sitt försvar. Efter att hafva anfört allt det, som kunde tjena att rättfärdiga och förklara hans uppförande vis à vis prinsen, lemnade grefve Tessin, efter att hafva utträdt ur Drottningens rum kl. 9 på qvällen, så väl hofvet, som ock sin plats som guvernör hos prinsen, och drog sig tillbaka till sitt hus i staden[1]).

Följande dagen framförde han sina klagomål inför Riksrådet och Konungen begaf sig äfven dit, för att inregistrera sina klagomål. Konungen föreslog der grefve Tessin, att återtaga sin befattning hos Kronprinsen, emedan denna befattning blifvit honom af Riksens Ständer anförtrodd; men grefve Tessin ville att detta skulle ske genom en ordre utaf Riksrådet, hvarest han på sednare tiden

[1]) Se härom Drottningens berättelse, i hennes journal, II:a delen af Fersens hist. skrifter, Bilagan N:o XXIII.

försummat sitt inflytande, för att kunna nu bestämma denna myndighet att verka till sin fördel. Hans credit i nationen hade aftagit och den afund som man vanligen ådrager sig, på de första allmänna platser i samhället, utöfvade sitt välde öfver honom.

Som man ej kunde lemna den unge Kronprinsen utan vård och tillsyn, föreslog Konungen grefve Stromberg, inför Riksrådet, till guvernör för alla de kongl. barnen; men Rådet tog ingen del i detta val, icke egande, i den instruktion Ständerna för Rådkammaren utfärdat, något uppdrag att blanda sig i de kongl. prinsarnes uppfostran. Emedlertid antog grefve Stromberg det honom erbjudna uppdrag.

Grefve Stromberg[1]) var en hederlig och rättskaffens man, utan särdeles kunskaper eller talenter, lat, af lätt umgängessätt, utan böjelse för trakasserier; han var just den man, som Drottningen behöfde, emedan hon despotiskt styrde sitt hof, sin familj och sina barns uppfostran.

Kronprinsen, ehuru sensible öfver grefve Tessins förlust, lät aldrig undslippa sig minsta tecken till saknad, som kunde såra hans fader eller moder, och emottog med välvilja sin nya guvernör, som till rättesnöre för sitt uppförande, iakttog att aldrig motsäga Drottningen, grefve Bjelke eller Dalin, i allt det som hade gemenskap med Kronprinsens uppfostran eller uppförande.

Drottningen, som, genom ofvannämnda anordningar, förskaffade sig något lugn uti detaillerna af sina söners uppfostran, öfverlemnade sig med mera lifighet åt intrigerna med de allmänna ärendena och åt de råd Mössorna lemnade, hvilkas afsigter och planer utgjorde föremålet för hennes önskningar. Återställandet af konungamakten var den krok, hvarpå hofvet nappade. Hofpartiet, understödd af Konungen, sysselsatte sig med att göra Rådet förhatligt, och tvingade detta sednare att å sin sida öfva repressalier. Alla åtgärder, äfven de oskyldigaste, blefvo å båda sidor uttydda såsom brott, med den olikheten, att det allmänna

[1]) *Claës Stromberg*, grefve, född 1698; hofmarskalk, riksråd 1751; serafimerriddare s. å. Vice guvernör för Kronprinsen Gustaf (sedermera Konung Gustaf III) 1754 och 1755 då R. R. grefve Tessin vistades på landet. Nedlade riksrådsembetet 1761. Död barnlös 1782.

missnöjet emot hofvet gäste mycket mer, än de intryck hofvet bemödade sig ingifva mot Rådet och mot grundlagarne; hvilka i denna tiden syntes dyrbara, emedan de tjenade till barrière emot godtycket hos ett hof, som ej kände hvarken nationen eller sina sanna intressen, lika litet som konsten att styra, och som ej ville följa annat än sina nöjens, lyxens och tanklöshetens mot brådjupet ledande väg.

Prinsarnes uppfostran blef ett ämne, hvaraf oppositionen betjenade sig, med den största framgång, för att oroa och indisponera det allmänna tänkesättet mot Drottningen, och grefve Tessin fann deri utvägar för sin hämnd.

Ständerna samlades på vanlig tid, i Oktober 1755. Denna riksdag blef en minnesvärd epok. Hela verlden vet huru Drottningen bemödade sig, att störta Rådet och förändra Grundlagarne till Konungens fördel; men hon utgick ur denna strid mot oppositionen med föga heder och staten med ringa vinst. Hon lyckades endast skaka thronen och stärka Rådets inflytande.

Ett af de första ämnen, som under denna riksdag behandlades, var prinsarnes uppfostran. Grefve Tessin gjorde deröfver sin rapport, och inlemnade sina klagomål emot hofvet, och mot dem, hvilka med honom delat omsorgerna vid denna uppfostran. Han blef hörd och understödd. Ständerna begärde af Konungen få blifva upplyste, om prinsarnes framsteg i kunskaper, och de blefvo examinerade på Ulriksdal, i närvaro af landtmarskalken, talmännen och en stor deputation, ur de fyra riksstånden. Kronprinsen utvecklade dervid ett minne och ett omdöme, vida öfver hans ålder af 10 år. Icke desto mindre genomdref sekreta-utskottet, dertill bemyndigadt af plena, allt det som grundlagen innehöll, till förmån för Ständernas rätt att leda uppfostran hos prinsar af det kongl. huset. Man började öfverlägga derom, att skilja Kronprinsen från hofvet och att låta uppfostra honom vid universitetet i Upsala, för att undandraga honom från de dåliga intryck, förströelserna vid hofvet och de ständiga utlåtandena emot friheten, som han der hörde upprepas utan återhåll, skulle medföra för hans unga hjerta; men efter att vidlyftigt hafva diskuterat detta

ämne, fann man det vara svårt och väl hårdt att rycka ett barn ur konungen dess faders armar, som hotade att flytta till Upsala med hofvet, för att ej skilja sig från sina barn. Man åtnöjde sig med en reform af guvernörerne, som Ständerne förbehållit sig, genom Regeringsformen af år 1720.

Grefve Stromberg blef betackad, för den omsorg han haft med prinsarnes tillsyn, sedan grefve Tessin nedlade sitt guvernörs-embete och man tilldelade honom 3,000 plåtar årlig pension. Grefve Tessin erhöll af Ständerna tacksamhetsbetygelser för hans uppförande och 6,000 plåtar i pension. Grefve Bjelke blef förafskedad från sina platser vid hofvet och Dalin förvisad från hofvet, såsom af farliga tänkesätt och man tog sig anledning dertill af tvenne komiska och satiriska predikningar, som han skrifvit för att roa Drottningen och hofvet på bekostnad af dåliga predikanter uti församlingar på landet, och hvilka predikningar, i afskrift kringlöpande i hela landet hade uppretat presterskapet och skulle, i ett katolskt land, hafva utgjort ett ganska allvarsamt ämne för förföljelse.

Sedan hofvet blifvit rensadt, anförtrodde Ständerne guvernörsbefattningen hos prinsarne åt riksrådet baron Carl Scheffer; man placerade fyra unga adelsmän till tjenstgöring, under tre månader hvardera, hos Kronprinsen, såsom kavaljerer, nemligen: baron Henning Wrangel, grefve Gyllenborg, baron Fredrik Sparre och baron Silfverhjelm. Professor Klingenstjerna från Upsala, stor geometer, en snillrik och dygdig man, utseddes till prinsens lärare. Alla utnämningar skedde genom pluraliteten inom Sekreta-utskottet. Den nya guvernören förseddes med en instruktion, i form af bref till Konungen, hvarigenom han erhöll all nödig makt uti denna sin befattning och Rådet uppdrogs att vaka öfver dess noggranna uppfyllande. Denna instruktion, en af de bästa som någonsin utgått från ständerna, var uppsatt af Herrmanson. Hon blef öfversatt på alla främmande språk och ganska estimerad, genom riktigheten af idéer och stilens skönhet[1]).

---

[1]) Se *Instruction för Gouverneuren hos Svea Rikes Kron-Prints och arfprintsar, jemte dertill hörande handlingar;* dat. den 26 Febr. 1756.

Bland alla ledsamheter, som hofvet utstod under denna riksdag var den nyss nämnda en af de känbaraste och påskyndade den bekanta konspirationen. Aflägsnandet af grefve Bjelke och Dalin blef så mycket känbarare, som baron Carl Scheffers person i högsta grad misshagade Drottningen, ehuru det fans mycket gemensamt i deras karaktär och själsegenskaper. Och alla kavaljerer, utnämnda att uppvakta Kronprinsen, tillhörande oppositionspartiet inom Ständerna, lika som prinsarnes guvernörer, lemnade intet understöd åt Drottningen, som ej understöddes annat än af sitt genie, för att leda efter sin vilja Kronprinsen.

Baron Scheffer var känd uti sitt fädernesland, äfvensom uti Franska hofvet, hvarest han några år varit anstäld vid Svenska ambassaden, för sina ovanliga själsförmögenheter, sitt hederliga, pålitliga och oegennyttiga handlings sätt. Han var full af kunskaper och litterär bildning; hans hjerta var patriotiskt och välgörande. Svag för det vackra könet; stor beundrare af Frankrike och dess plägseder, hade han antagit fransk tournure och conversation; han talade och skref franska språket såsom en infödd.

Alla dessa stora och förträffliga egenskaper, som syntes af Försynen hafva blifvit hopade på baron Scheffer, för att han dermed skulle hafva tjenat det allmänna, voro till ringa nytta. Hans oroliga och otåliga lynne, lifligheten af en inbillning, som beundrade det nya, tillät honom aldrig att göra fruktbärande sina egna idéer, lika litet som andras, hvilka han ej en gång gaf sig tid att lyssna till och att sätta sig in uti. Han omfattade och kastade ifrån sig föremål med samma lätthet, alltid seende öfver målet; han förblandade det verkliga med det sannolika och smickrade sig alltid med framgången af de mest chimeriska förslager. Hans imagination hänförde honom stundom till obetänksamhet, och han lät allt för ofta de personer, som hade att göra med honom, känna ledsamheten af deras conversation. Han hade ett oroligt och verksamt sinnelag, och följde svårligen någon annan mening än sin egen, uti Rådet. Under sin mission i Frankrike, råkade han i obehagliga trakasserier med de två minister-statssekreterarne,

Marquis de Pyisieux och D'Argenson, rörande ämnen alldeles främmande för hans befattning och hvilket nära nog föranledt hans återkallande.. Ingen hade mindre menniskokännedom; han gjorde godt utan att bedöma nödvändigheten eller nyttan deraf och blef alltid bedragen. Han hade ingen consideration såsom statsman och hade få vänner.

Han hade ingen disposition att hata, men om någon gång han, af förakt, lät hänföra sig till förtrytelse, så sökte han godtgöra det med lika ifver, som han hade öfverlemnat sig deråt, och alltid mera bekymrad att godtgöra det onda än att göra det. Ofelbar i sina omdömen, tillät han intet tvifvel derom, och älskade i synnerhet alla nya försök.

Riksrådet Scheffer försökte alla utvägar, utan att i någon mån uppoffra sina pligter såsom medlem af ett mot hofvet fiendtligt Råd, att vinna Drottningen, som var honom så nödvändigt, för att kunna med framgång uppfylla sina pligter såsom guvernör, men allt fåfängt; och ehuru han hade funnit ett tillfälle, under den olyckliga conspirationens tragiska tilldragelser, att bevisa Konungen och Drottningen några tjenster, så emottog han icke desto mindre, strax efteråt, alla bevis på onåd och förödmjukelse. Drottningen yttrade öppet allt ondt om honom, och tillträdet till Deras Majestäters smårum nekades honom, när prinsarne dit inbjödos att soupera, eller der uppvaktade deras höga föräldrar. Kronprinsens kavaljerer behandlades på samma sätt. Klingenstjerna, Kronprinsens lärare, var den ende, som Deras Majestäter bemötte med godhet, hans reputation såsom lärd och hans theologiska grundsatser, såsom mathematicus, behagade Drottningen. Hennes Maj:t trodde sig högakta sig sjelf, då hon högaktade de lärde.

Oaktadt all den onåd som Kronprinsen såg vederfaras sin guvernör, fästade han sig icke desto mindre med vänskap vid riksrådet Scheffer, hvilken genom sina kunskaper och behaget i sitt snille, visste fängsla sin höga elev. Han ingaf honom en bestämd smak för historien och belles lettres och sökte odla hans förstånd med angenäma kun-

skaper. Prinsens förstånd drog fördel deraf, och hade ej saknat förmåga för allvarsammare och mer abstrakta studier, om ej Drottningen, hvars mening tjenade såsom lag inom hennes familj, hade förklarat krig emot filosofien, mot moralen, moderna språk, och mot de abstrakta vetenskaperna; och hennes fördom förledde henne tro, att emedan man ofta, vid Tysklands universiteter, finner lärde pedanter, skulle man ej kunna odla deras kunskaper, utan att äfven blifva pedantisk.

Riksrådet Scheffer, trött att strida mot Drottningens vilja, tog sitt parti att följa densamma, och syntes mera söka roa prinsen, än odla och bilda hans förstånd. Emedlertid upptäcker man i den samling af bref som han, under sin befattning såsom guvernör, växlade med prinsen, och som blifvit på trycket utgifna[1]), att han städse sökt meddela sin elev kärlek för heder, moral, menskligbet och för fäderneslandet.

Drottningens hat emot Rådet och mot baron Scheffer fann en ny näring uti det krig, som Sverige, i anseende till sina äldre fördrag med Frankrike och Österrike, förklarade emot Konungen af Preussen. Den ringa framgång, som vans af våra vapen, uppmuntrade Drottningens förhoppning att störta Rådet, som alltid var ett föremål för Konungens och nationens afund. Alla möjliga utvägar begagnades på hofvets sida, för att upphetsa den allmänna oviljan; lyckliga eller olyckliga krig äro ett plågoris för folken, och de ringa framgångar vår armée hade i Pommern, begagnades af hofvet för dess planer[2]).

Riksens Ständer, som samlades år 1760, insågo lifligt olagligheten af ett krig, börjadt utan Ständernas medgifvande; och hvilket inflytande franska ambassadören än utöfvade, och som hade förskaffat Frankrike pluralitet vid riksdagens öppnande, kunde han ej borttaga den förtrytelse, som till-

---

[1]) *Commerce epistolaire entre un jeune prince et son gouverneur.* — 1771; öfversatt af G. Giedda s. å.

[2]) Huru drottning Lovisa Ulrika och svenska hofvet ansågo detta krig, och de bemödanden de gjorde, att, med begagnande deraf, värfva sig anhängare och störta Rådet, samt huru de nödiga medlen dertill af hofvet erhöllos, ses af Konung Fredrik II:s i Preussen dechiffrerade bref, Bilagorna N:o IV, V, VI, VIII, IX, X.

föll riksråderna Höpken, Palmstjerna och Scheffer. Denna upprättelse tillfredsställde likväl ej i allo Drottningen, som smickrat sig med att kunna för alltid störta Rådet; men oviljan emot rådsherrarnes uppförande hade ej hos nationen utplånat misstroendet emot hofvet. De sår som erhöllos 1756 voro ännu ej helt och hållet läkta.

Baron Scheffer, afskedad från Rådet, nedlade sin befattning såsom Kronprinsens guvernör i Konungens händer och drog sig tillbaka med en ovanlig resignation, värdig en ädel man. Kronprinsen, i sitt 16:de år, utvecklade stora själsförmögenheter. Hans höflighet, sinnesnärvaro och minne, tjenade till att fängsla nationens och ständernas hjertan, sysselsatta att öfverlägga om baron Scheffers efterträdare och om flera frågor beträffande den kongl. familjen. Det blef svårt att finna en person, lämplig att emottaga en befattning, som grefve Tessin och baron Scheffer hade utöfvat. Prinsens ålder gjorde denna befattning svårare än någonsin. Det felades visserligen ej vid riksdagen åtskilliga förslag; men det blef omöjligt, att kunna utarbeta en plan, som tillfredsställde Drottningen på samma gång den blef nyttig för Kronprinsen, och samma fatalitet, som alltid hade satt Drottningens vilja och åsigter i strid mot Ständernas, gjorde denna fråga ytterst svår att bringa till slut. För att komma ur denna förlägenhet, beslöt man att befria Hans Kongl. Höghet från guvernör; man anförtrodde de yngre prinsarne åt riksrådet grefve Törnflycht, hvilken icke hade någon insigt till denna befattning, ej heller naturlig fallenhet. Men Drottningen föredrog honom framför alla andra, emedan hon helt och hållet kunde dominera honom, och man var så trött af hofvets motsägelser, af factionernas trakasserier och öfver pommerska krigets dåliga förande, att man tänkte stilla den allmänna jäsningen, genom att närma sig hofvet, och derigenom finna en föreningspunkt mellan folket och konungamakten, och man grundade derigenom nu politiken för en följande riksdag; förenande, så mycket görligt var, möjligheten af en reform utaf frihetens tygellöshet med den af grundlagarne. Man

sökte, i öfverensstämmelse med dessa åsigter, att så mycket ske kunde, rätta sig efter hofvets önskningar[1]).

Kronprinsens trohetsed mot Konungen den 5 April 1762 var en akt, som verkställdes med hela glansen af dervid vanligt ceremoniel, i rikssalen på slottet, hvarest Konungen, omgifven af Riksrådet och Riksens Ständer, åhörde ett tal af Kronprinsen, som han föredrog med behag och värdighet[2]). Intrycket deraf på åhörarne blef så mycket lifligare, som allt sedan Wasa-Konungarnes tider, svenske män aldrig hört sina konungars röst. Denna akt hade helt och hållet varit till fördel för Kronprinsen, om han ej hade skämt bort intrycket deraf, genom sitt sätt att gå i processionen, som egde rum från Konungens rum till rikssalen. Hans studerade gång, tillgjord ända till löjlighet, kunde ej undgå att märkas af alla, och misshagade åskådarne. Den karakteriserade på samma gång prinsen såsom högmodig och fåfäng, och utmärkte en theatralisk löjlighet. Drottningen, som såg allt detta från en tribun, blef deröfver förargad, och gjorde prinsen de lifligaste förebråelser derför; upplyst folk misstänkte deri den omåttliga smak, som prinsen hade för royauténs pomp och spektaklernas lättfärdighet, samt högfärd öfver Kronan; allt känslor, som hans moder, Drottningen, hade inplantat hos honom sedan barnaåldern, genom sitt tal och exempel.

Hans Kongl. Höghet hade intet eget hus, emedan Konungen förklarat sig vilja hafva honom hos sig, för att kunna vaka öfver honom. Man bestämde en viss summa, för hans och hans tjenstefolks underhåll. Alla de som hade tjent honom under hans uppfostran, blefvo afskedade och pensionerade. Man gaf honom professor Ferner såsom lecteur, för att underhålla hans smak för litteraturen; men Hans Kongl. Höghet begagnade honom aldrig, emedan han icke var adelsman. Drottningen öfvertalade Konungen att utnämna, såsom Kronprinsens kammarherrar, baron Hamilton

---

[1]) Om denna märkeliga försoning mellan hofvet och Hattarne berättar Drottningen många intressanta tilldragelser, hvilka äro intagna uti utdraget ur Hennes Maj:ts journal åren 1757—62, Bilagan N:o II.

[2]) Utgifvet på trycket, under titel: *Till Hans Kongl. Maj:t, Hans Kongl. Höghet Kronprinsens tal, efter aflagd tro- och huldhetsed;* den 5 April 1762.

och herr Hasenkampf. Den förre var hofman, rapporteur, utan snille eller kunskaper; den sednare var förslagen, mycket kunnig, men en riksdagsintrigant, uppfostrad uti factionernas bedrägerier under frihetstiden, för hvilka han hade en naturlig fallenhet; men företrädet att tillhöra hofpartiet och praktisera Drottningens intrasslade politik, gjorde honom behagligare än hvarje annan.

Det uppstod någon tvist hos Ständerna, om man skulle gifva Kronprinsen säte och stämma i Rådet. Drottningen var oviss i detta hänseende; hon var ej så alldeles säker, att hos sin son finna en röst mer för sina planer, inom Rådet; och likväl syntes det henne, som Konungen derigenom skulle finna ett stöd. Sekreta utskottet, som behandlade denna fråga, ville gerna behaga och smickra den unga prinsen, hvars lyckliga dispositioner lofvade allt för fäderneslandets lycka; och det är i den menskliga naturen, att vilja behaga dem som styra eller äro bestämda att göra det. Det fans likväl flera ledamöter, som funno med rätta denna idée stridande emot svenska constitutionens anda. Det blef således öfverenskommet, att uppdraga åt mig, i egenskap af landtmarskalk, att, under hand, göra mig underrättad om prinsens åsigter, hvilken tycktes då hedra mig med sitt förtroende. Jag hade med Hans Kongl. Höghet ett grundligt samtal öfver denna fråga; hvarunder jag för honom utvecklade, så mycket det var i min förmåga, sakens fördelar och olägenheter. Sedan Kronprinsen noga besinnat sig, bad han mig förhindra sakens framgång, som för honom ej skulle tjena till annat än förargelseklippa. "*Nationen och Rådet*" — sade han — "*äro delade i två factioner. Konungen har varit indragen uti partitvisterna, antingen på den ena eller på den andra sidan; detta är för Honom en ledsam nödvändighet. Jag är nog lycklig, att kunna draga mig undan. Ni känner mina känslor för fäderneslandet; jag är ej Mössa, men i min ställning är det farligt att dela faktionernas bitterhet och partimännens hat. Med en röst i Rådet kan jag ej mera undvika att uttala min mening: skulle jag då kunna i Rådet uttala en mening motsatt min Faders, utan att uppträda opassande och störa den husliga freden? tror ni väl, uppriktigt taladt,*

att jag alltid skulle kunna förlika Konungens mening med min egen, rörande de allmänna ärendena? lydig och passif för hans vilja, skulle jag dela hans sorger; bestämd och fri i mitt votum; skulle jag i förtid förbereda sinnena att motsäga mig, och vara på sin vakt emot mina åsigter. En stum rôle på denna skådeplats är för mig den lämpligaste. Det som man skulle vilja göra för mig vid detta tillfälle, skulle vara ett prejudikat för framtiden; mina bröder och deras efterkommande skulle erhålla samma rättighet; följderna deraf skulle blifva stormiga och kanske bedröfliga för det allmänna lugnet."

Detta kloka och sanna yttrande af en sextonårig prins afgjorde denna sak. Det blef bestämdt, att Hans Kongl. Höghet skulle närvara vid Rådets öfverläggningar, utan att der hafva någon röst; äfvensom i alla kollegier och embetsverk, der han ville taga kännedom om ärendena[1]). Medlertid var prinsen aldrig närvarande i Rådet, andra än de dagar, Konungen der visade sig; emedan Hans Maj:t ej gerna såg att han der var ensam. Kronprinsen besökte ofta Hofrätten samt Stats-kontoret, Krigs-, Commerce- och Bergs-collegierna. Han intresserade sig likväl icke särdeles för dessa embetsverk, och försummade att närmare taga kännedom om deras verksamhet. Flere personer framhöllo för honom nödvändigheten för en souverain, att lära grundligt känna statens resourcer i financielt, ekonomiskt och commercielt hänseende. Han lofvade flera gånger, att i detta hänseende hafva öfverläggningar med upplysta personer; men man stannade vid löften.

Ständerna bådo Konungen gifva Kronprinsen befälet öfver ett regemente, som ock skedde. Någon tid derefter utnämnde ock Konungen Kronprinsen till Kansler för Upsala Akademie.

Den separatfred Sverige, i Maj månad 1762, gjorde med Preussen, öppnade ett nytt fält för intriger bland Ständerna, med afseende på Kronprinsen. Drottningen hade föresatt sig att anställa Kronprinsen uti Konungens af Preussen krigshär, för att utbilda honom för krigareyrket. Prin-

---

1) Se härom: utdrag ur Drottning Lovisa Ulrikas journal, bilagan N:o II.

sen antagande allt, som aflägsnade honom från modrens välde, omfattade lifligt denna idée; alla medel blefvo använda, för att erhålla pluraliteten hos Ständerna. Alla invänningar från Sveriges vänners och allierades sida, hvilka befunno sig i krig mot Preussen, rörande faran för prinsens lif, som förenade folkets kärlek och förhoppningar, öfver den betydliga utgiften för en sak, hvars framgång var osäker; och det ovärdiga uti att till en främmande armée förtro en thronföljare, som var så älskad och värdig att vara det — alla dessa skäl kunde ej afhålla Konungen från att derom framställa proposition till Ständerna. Prinsen använde all sin förmåga och den inställsamhet hvaraf han var mäktig, och satte i verksamhet sina hofmän och alla dem, som han kunde inverka på. Emedlertid blef propositionen afslagen, efter några öfverläggningar, derunder hoffolket hade tillfälle utveckla deras vältalighet. Af alla skolor för regenter, att lära sig styra ett fritt folk, är det Preussiska hofvet den sämsta, emedan despotismen der är utöfvad i hela sin vidd och sedeförderfvet är gränslöst. Dessa bevekelsegrunder föranledde afslaget. Prinsens ledsnad deröfver upphörde snart bland hofvets nöjen. Promenader till häst, spektakler, lecture, hvarunder han tecknade planer för tillbyggandet af slottet vid Ekolsund, samt theatraliska deklamationer, delade hans verksamhet. Midt under alla dessa förströelser genomskimrade en fond af förställning med modren, som han intet älskade, en stor likgiltighet för fadren, ringa förtroligt umgänge med sina bröder, samt mycket ombyte och oro vid valet af nöjen.

Tiden mellan 1762 och 1765 års riksdagar användes att mäkla fred mellan partierna, hvilka allt sedan 1719 täflade att störta hvarandra och att emot Konung, Stat och hvarandra utöfva de blodigaste våldsamheter. Cheferne för båda partierna förenade sig med hofvet, mer eller mindre uppriktigt, för att sätta en gräns mot missbruken, och att göra den kongl. familjen till en föreningspunkt. Detta tidskifte, lika nytt som angenämt för hofvet, gjorde det mera älskvärdt, än det någonsin varit. Hattar och Mössor umgingos som bröder, och Kronprinsen syntes taga en liflig

del deri, genom den agrément detta förhållande utbredde öfver umgänget. Drottningen, som för första gången såg sig hafva ett lika inflytande inom båda partierna, försonad med Frankrike och dess ambassadör marquis d'Havrincourt, trodde sig utgöra en föreningspunkt för de stora Europeiska staterna i Europa beträffande Sverige, och trodde sig kunna förena Engelska, Ryska och Preussiska hofvens åsigter med Frankrikes, i hvad de afsågo vårt land. Hennes illusioner rörande reformen i grundlagarne, hvilka voro henne lika förhatliga, som giftermålsförslaget för Kronprinsen med en dansk Kronprinsessa, hade inga gränsor och intrasslade till den grad affärerna, att så väl Konungamakten som Staten blefvo mera degraderade än någonsin, af Ständerna vid Riksdagen, som började den 15 Januari 1765[1]).

---

[1]) Rörande denna försoning och början af hofvets öfvergång till franska alliancen, finnas många intressanta upplysningar i utdraget af drottning Lovisa Ulrikas journal 1757—62, bilagan N:o II, samt i flera bref från konung Fredrik II i Preussen till sin syster drottning Lovisa Ulrika, bilagorna N:o XIV, XV, XXII, XXVI; Lovisa Ulrikas bref till konung Fredrik N:o XVI, och till grefve Gyldenstolpe N:o XVIII, och grefve Gyldenstolpes bref till drottningen N:o XVII.

2:a Kapitlet.

1765 Maj 1771.

Drottningens bemödanden att få Kronprinsen förlofvad med prinsessan Philippine af Schwedt omintetgöres. — Ambassaden att öfverföra prinsessan Sophia Magdalena till Sverige. — Kronprinsens glädje öfver detta giftermål. Orsakerna dertill. — Anordningar för Kronpinsessans hof och hofstat. — Kronprinsen möter sin blifvande gemål i Helsingborg. — Deras Högheters resa genom landet. Anekdoter derom. — De Kongl. hofvens vistande vid Drottningholm, före giftermålet. — Kronprinsens uppförande mot sin blifvande gemål. Hans och Drottningens omdömen om henne. — Kronprinsessans intåg och vigsel i hufvudstaden. Hennes ställning i det nya hofvet. Lefnadssätt derstädes. — Kronprinsens uppförande mot sin gemål. — Han gör grefvinnan Ribbing sin cour. Hans uppmärksamket mot friherrinnan Durietz och förhållande till henne. — Kronprinsessans uppförande härvid. — Kronprinsens lefnadssätt och sysselsättningar. — Deltagande i militära öfningar. — Hofvets politiska funderingar. Tilltänkta planer 1768, att öka Konungens makt — Grefve Fersen proponeras understödja dessa planer. Han motiverar sitt afrådande. — Frågan om ett Ständernas tribunal, till afdömande af tvister mellan collegier och domstolar. — Hofvets bekymmer öfver Rådets hållning. — Konungen tvingar Rådet, genom nedläggandet af regeringen, att sammankalla urtima riksdag. — Kronprinsen underrättar embetsverken att Konungen upphört regera. — Rådet måste ge efter. — Kongl. familjens hållning, under hela denna statskupp. — Rådet förlorar sitt inflytande — Dess förargelse öfver Kronprinsens deltagande uti statskuppen. — De kongl. prinsarne ympas. — 1769 års riksdag öppnas i Norrköping. — Flyttas derefter till Stockholm. — Riksdagens resultater. — Kronprinsens plan att blifva guvernör i Upsala län, för att komma från föräldrarnes uppsigt. Afrådes af grefve Fersen. — Kronprinsen vill besöka fremmande länder. Skälen deremot framhållas förgäfves. Saken genomdrifves hos Ständerna. — Prins Carl afreser till baden i Achen och Spaa i Februari 1770, och derifrån till Paris och Berlin. — Prins Henrik af Preussen besöker svenska hofvet. — Den politiska afsigten med Kronprinsens resa: En ny plan att förändra Riksförsamlingen skulle, med Frankrikes penningar, understödjas. — Kronprinsen afreser från Stockholm, i sällskap med sin yngste broder. — De besöka mindre slägthof i Tyskland och ankomma i Januari 1771 till Paris. — Kronprinsessans lefnadssätt, under dess gemåls bortovaro. — Kronprinsens ankomst till Paris, midt under ett ministerombyte, försvårar alla negociationer. Huru grefve Carl Scheffer drager fördel deraf. — Revolutionsplanen uppgöres med den nya franska ministèren. — Drottningen vill hafva sammankallad en urtima riksdag. — Konung Adolph Fredrik aflider hastigt, den 12 Febr. 1771. — Gustaf III utropas till Sveriges konung. — Riksdag sammankallas af Rådet. — Bemödanden att bilda ett hofparti. — Corruptionsmedel saknas. — Grefve Fersen afslår anbudet att blifva landtmarskalk. — Gustaf III mottager i Paris underrättelsen om sin faders död. Hans reseplan förändras. Ludvig XV visar honom mycket och verkligt deltagande. Han lofvar understödja Gustaf III:s planer. Han undertecknar sin försäkran. — Franska skådespelaretruppen afskedas. — Enkedrottningen påstår sig berättigad föra regeringen. — Sophia Magdalenas lefnadssätt. Kammarfrun Dumont blir den unga drottningens första favorit. — Drottningens intrig med danska legat.-sekreteraren baron Rosenkrone, vägrar mamsell Dumont understödja. — Mamsell Dumont disgracieras och förafskedas. — Gustaf III afreser från Paris. — Prins Fredrik förlofvar sig med sin cousine, prinsessan af Brunnswick. — Gustaf III besöker sin oncle i Berlin. — Konungen inträffar i Carlskrona.

Kronprinsens giftermål, afslutadt med prinsessan Sophia Magdalena af Danmark, utgjorde, sedan lång tid, Drottnin-

gens bekymmer. Hon kunde aldrig dölja sitt hat emot Danmark och sitt begär att omintetgöra denna angelägenhet, för att derefter kunna förmäla sin son med prinsessan Philippine af Schwedt, tillhörande Brandenburgska huset[1]). Denna ytterligare förening med Brandenburgska huset oroade alla sinnen, äfven Kronprinsens, emot ett dylikt förslag; och ehuru han dolde inför modren denna sin ovilja, arbetade han i hemlighet att väpna oppositionen inom ständerna emot sin moder. Detta blef just intet svårt. Ständernas pluralitet vid denna minnesvärda och för Sverige förödmjukande riksdag, var såld åt Ryssland, England och Danmark, och hon dröjde ej att afsluta denna affär. Äktenskapskontraktet uppsattes af deputerade medlemmar af Sekreta utskottet, hvilka, jemte riksråderne Löwenhjelm och Friesendorf, underskrefvo allt hvad Danmark fordrade.

Riksrådet grefve Horn skickades, såsom ambassadör, till Köpenhamn, för att mottaga prinsessan och öfverföra henne till Kronprinsen. Ständerna bortslösade, ganska onödigt, 150,000 R:dr på denna ambassad, hvilken ej mer än 3 veckor uppehöll sig vid danska hofvet.

Kronprinsen visade en stor glädje att gifta sig med denna prinsessa; och man spådde allt möjligt godt deraf; men hans glädje gällde mindre sjelfva giftermålet, än tanken på att hafva ett hus och ett hof, skiljdt från sin faders, och att undandraga sig sin moders obeqväma uppsigt, samt att kunna deltaga i anordningarne och ceremoniellet för sitt giftermåls högtidlighållande.

Riksrådinnan Hjärne utnämndes till hofmästarinna hos Kronprinsessan; men som hon ej egde någon lämplighet eller vana vid denna befattning och ej talade annat språk än det svenska, skickade man grefvinnan Stromberg, att emottaga Kronprinsessan i Helsingborg och åtfölja henne till Stockholm.

Ständerne begingo flera sottiser och olagligheter vid detta tillfälle, bland annat att tillåta prinsessan välja sitt tjenstefolk bland danska fruntimmer.

---

[1]) Drottningen arbetade redan 1765 med ifver, för att omintetgöra kronprinsens förbindelse med den danska prinsessan. Se härom bilagorna N:o XIX, XX, XXIII.

Den unga Konungens i Danmark giftermål med prinsessan Carolina Mathilda af Stora Brittannien, som var utsatt till November månad år 1766, påskyndade Kronprins Gustafs giftermål. Konungen, det nya Rådet och Ständerna sysselsatte sig länge och allvarsamt med utarbetandet af ceremoniellet och att sammansätta prinsessans hofstat, och Sekreta utskottet omfattade denna vigtiga detalj, ända derhän, att det utsåg hofmästare och kockar.

Allt blef regleradt med mycken noggrannhet och etiketten blef observerad öfver allt. Kronprinsen begaf sig till Helsingborg, för att emottaga sin unga gemål, som Konungen af Danmark, hennes broder, jemte den kongl. danska familjen hade åtföljt ända till Helsingör. Prinsessan gick ombord på en rikt utstyrd galère, som kommenderades af stor-amiralen grefve Danneskjöld. Hon åtföljdes af Prinsen af Hessel-Cassel, sin svåger, samt af svenska ambassadören och af sin suite; och debarquerade, efter mindre än två timmar, i Helsingborgs hamn, der Kronprinsen räckte henne handen, då hon steg ur fartyget och ledsagade henne till ett hus, särskildt iordningstäldt för Hennes Kongl. Höghet. Många af danska hofvets damer och herrar infunno sig i Helsingborg. Kronprinsen uppförde sig der med så mycken artighet och uppmärksamhet, att alla danskarne omtalade det, med många loford, vid deras hof. Deras kongl. högheter uppehöllo sig 2 dygn i Helsingborg, hvarest större delen af skånska adeln hade församlat sig. Prinsen gaf der en bal och syntes mycket sysselsatt att behaga prinsessan[1]). Han var outtröttlig för den minsta détail vid detta möte och under resan, som han med prinsessan företog ända till Stockholm; men lika uppmärksam att iakttaga all den plågsamma representation vid hofvet, äfven vid passerandet af alla småstäder. Prinsen tillät sig aldrig, under hela vägen, lika litet som någon af kavaljererne uti hans suit, att rubba sin frisur, genom att sätta hatten på hufvudet, ej eller tilläts det att bära annan chaussure, än med röda klackar, och silkesstrumpor, huru kallt och smutsigt det än var.

[1]) Se åtskilliga upplysningar rörande prinsessans emottagande i Helsingborg och resa upp till Stockholm, i bil. N:o XXV, XXVII, XXVIII, XXIX.

Deras kongl. högheter stannade två dagar i Götheborg, hvarest de blefvo mottagna med allmän förtjusning och alla glädjebetygelser, utmärkta genom illumination, middagar, maskeradbal och andra fester. Det gafs äfven i Örebro för dem en festlig tillställning, hvarvid hela provinsens adel var närvarande, för att blifva förestäld för prinsessan, och der en bal gafs. Kronprinsen följde prinsessan ända till Stäket, derifrån han skyndade sig före sin gemål, för att uppvakta Konungen på Drottningholm, och göra redo, ganska fördelaktigt för Prinsessan, öfver hennes karaktär, hvarmed prinsen sade sig vara mycket nöjd.

Kronprinsessan dröjde tre dagar vid Stäket, för att vänta det anordningarne för hennes emottagande hunno fulländas. Konungen besökte henne der till häst, med prinsarne Carl och Fredrik samt en fåtalig suit, för att se prinsessan utan ceremonie och prinsessan begaf sig samma dag kl. 6 på aftonen till Säby, hvarest hon för första gången såg Drottningen och prinsessan Sophia Albertina. Man blef frapperad öfver Kronprinsessans majestätiska utseende och vackra växt. Från Säby for prinsessan till Carlberg, hvarest hon blef complimenterad af deputerade från Riksens Ständer. Hon afreste derifrån samma dag, för att begifva sig till Drottningholm, dit hon ankom kl. 4 eftermiddagen.

Drottningen hade på allt sätt bemödat sig att göra sitt hof lysande och angenämt. Allt hvad Sverige hade lysande var der församladt. Ambassadören, ministrar, riksråder med deras fruar, samt ledamöter af riddarhusets 1:a klass bodde der. Kronprinsessan vistades der 4 dagar, och hvarje dag utmärkte sig af bal eller spektakel; men Kronprinsessans ledsnad gjorde hela denna hvirfvel af prakt och ståt ganska triste. Kronprinsen visade en stor liknöjdhet för denna unga prinsessa och försummade så påtagligt alla de uppmärksamheter han var skyldig hennes ställning, hennes rang och hennes skönhet, så nära han ock var att äkta henne, att hela hofvet deraf blef förundradt och harmades. Jag hade tillfälle göra Kronprinsen mina föreställningar deröfver, låtande honom förstå huru hans uppförande kunde inverka på hans rykte, och anseende hos folket. Kron-

prinsen erkände prinsessans företräden: hennes skönhet, hennes behag, och mildheten uti hennes lynne; han hade intet att beklaga sig öfver annat än torrheten uti hennes samtal och det tråkiga i hennes blyghet, en följd af den allt för stränga uppfostran, som hon haft vid konungens af Danmark, sin faders hof. Slutligen bekände han sig hafva för henne en bestämd afsmak, oaktadt allt hvad hans förstånd deremot hade att invända. Denna föregifna afsmak var emedlertid ej naturlig hos en prins af 20 år, för en skön prinsessa vid nära samma ålder. Hennes blyghet och torrheten uti hennes samtal, syntes mig endast svaga förevänningar för att dermed dölja ett hjerta ur stånd att älska och att hysa böjelse för det vackra könet, samt att öfverskyla en fysisk svaghet, som sedermera har fullkomligt bekräftats[1]).

Drottningen, upptagen af anordningarne att göra sitt hof lysande och imposant, syntes ganska litet oroad öfver sin sons beteende. Hon visade alla slags uppmärksamheter och attentioner för Kronprinsessan, men hon sade utan reserv, att hon fann henne mycket tråkig och mycket butter; beklagande sin son, som gick att äkta en automat, hvilken saknade all själsbildning, och kännedom af den sköna litteraturen, med ett ord hade intet af det, som kunde föda och underhålla modrens eller sonens lifliga inbillning.

Hofvet begaf sig till hufvudstaden och Kronprinsessan gjorde sitt intåg der den 5 November, åtföljd af riksråderne och en mängd hoffolk. Vigseln skedde samma dag; erkebiskopen i Upsala förrättade densamma uti Slotts-Kapellet och hela aftonen, ända till kl. 2 på natten, tillbringades med ceremonier.

Kronprinsens likgiltighet för sin unga gemål ökades med hvarje dag och, under tysthetslöfte, föregaf sig prinsen vara besvärad af en ungkarls-åkomma, för att förebära en anledning att ligga för sig, skiljd från sin gemål.

Detta uppförande var just icke egnadt, att upplifva en ung prinsessa, af naturen blyg, som första gången uppträdde i en familj, hvarom man i Danmark gifvit henne en

[1]) Se Bilagorna N:o XXI, XXVII, XXVIII och XXIX.

förskräcklig föreställning, afbildande Drottningen hennes svärmoder, såsom högmodig, bråkig, af ett hetsigt och uppbrusande sinnelag, och hennes make såsom full af förställning. Och till råga på olyckan hade man vid danska hofvet tillrådt henne, att misstro hela det svenska hofvet, för att ej blifva inblandad i de trakasserier, som söndrade nationen, hvari danska och öfriga kringliggande länders hof togo en så direkt del. Prinsessan kunde ej erhålla ens ett godt råd af riksrådinnan Hjärne, sin hofmästarinna; detta stackars fruntimmer, som erhållit denna plats af partiintressen, för att korsa mössornas plan, hvilka dominerade vid riksdagen, och till denna plats ville hafva grefvinnan Gyllenstjerna, hade aldrig eftersträfvat densamma. Och alla andra damer, som besökte hofvet, och som, följande sina mäns exempel, voro antingen sysselsatta med sina nöjen eller att bevaka sina egna fördelar, på bekostnad af det motsatta partiet, försummade Kronprinsessan till den grad, att hon såg sig tvungen påminna dem derom.

Emedlertid syntes Kronprinsen fästa all sin uppmärksamhet på, att göra sitt hof så angenämt som möjligt, genom omväxlingen i förströelser. All Stockholms ungdom drogs dit. Alla dagar utmärktes genom soupéer, baler och promenadpartier, i släda eller kalesch, allt efter årstiden; omväxlande med goutéer och dejeunéer vid Carlberg eller i stadens omgifningar. Det herrskade i alla dessa nöjen en stor oordning: man dinerade ofta kl. 9 på aftonen, för att soupera kl. 1 på natten och sällan slutade en souper, utan att man slagit sönder glasen, brytit sönder deserten och décoefferat sig, genom att kasta servietterna i hvarandras hufvuden. Kronprinsens passion att spela comedie, var störd af Konungens och Drottningens förbud; men prinsen lät icke desto mindre uppföra en liten theater uti sina rum, hvarest han spelade flera comedier och tragedier, med personalen tagen ur societeten och ur hans hof; men dessa spektakler började ej förr kl. 1 på natten, sedan deras majestäter hade dragit sig tillbaka i deras smårum, och man smög sig dit, såsom fordom till calvinisternes sammankomster i Sevennerna.

Kronprinsessan, som var närvarande vid alla dessa förlustelser, syntes taga föga del deri och om det någon gång undslapp henne ett uttryck af glädje, var det omedelbarligen åtföljdt af en dyster tystnad och af en mine af ledsnad, hvilken smittade hela omgifningen. Kronprinsen undflydde hennes möte; han affecterade till och med att ej tilltala henne i stora verlden; vid bordet var hon alltid placerad vid den motsatta sidan från prinsen, så långt som möjligt åtskiljda, att de hvarken kunde se eller höra hvarandra. Detta uppförande misshagade allmänheten; förståndigt folk, vana att se den äktenskapliga kärleken herrska uti Adolf Fredriks hof, och äfven andra, som hade tillträde till prinsen och voro i hans förtroende, gjorde deröfver anmärkningar och föreställningar, ehuru förgäfves.

Det funnos de, hvilka voro nog oförsynta att skämta öfver Kronprinsessans giftermål, som, med alla en gift qvinnas hedersbetygelser, ännu var jungfru; utan utsigt att se detta tillstånd förändras. Kronprinsen kände sig deröfver mycket förödmjukad och utspridde derför det rykte, att han hade fått ett barn med en ung qvinna bland tjenstefolket i prinsessans garderobe; denna qvinna var verkligen i en intressant belägenhet, ehuru det ej var den minsta anledning, att Kronprinsen hade någon del deri. Allmänheten kunde ej i detta hänseende bedragas, och man upphörde snart att tala derom.

Kort tid derefter utmärkte Kronprinsen med sin tillgifvenhet grefvinnan Ribbing; han adresserade till henne de varmaste och ömmaste bref; grefvinnan Ribbing roade sig med att emottaga dem och hennes fåfänga var smickrad af att ingifva någon sentiment hos en så älskvärd furste, som man trodde oåtkomlig för hvarje ömmare känsla. Hon gaf något efter för sitt coquetteri, men aldrig mer. Slutligen vägrade hon emottaga hans hyllning och ville aldrig tillhöra honom, annat än som en väninna. Prinsen, ej nöjd härmed, kastade då sina blickar på friherrinnan Durietz, för att gifva mera éclat åt sina kärleksaffärer. Denna dam, ung, skön och af mycken liflighet, men utan qvickhet, hängaf sig endast åt sin törst efter nöjen och åt sitt temperament, utan att bekymra sig hvarken om det

passande eller om sitt rykte. Man blef snart ense derom, att Kronprinsen kunde derom säga, som Cæsar: *Veni, vidi, vici.* Men denna commerce, — började med största indiscretion, för att gifva densamma all möjlig offentlighet, afsedd att återställa Kronprinsens rykte, beträffande hans äktenskapliga förmögenheter — hade föga varaktighet. Friherrinnan Durietz, med alla sina yppiga behag, var till ingen nytta för sin höga älskares fysiska behof och ännu mindre för hans själs anspråk. Frånvarande emottog hon bref, som andades lika mycken passion och grannlagenhet, som hans tête-à-tête med henne voro kalla. I hennes umgänge syntes Kronprinsen den minsta bagatell intressantare, än hans mätress sjelf. Leda och afsmak dröjde ej att taga öfverhanden hos dem båda, sedan de några månader missbrukat ett så intressant förhållande. Prinsen begagnade förevändningen af en resa, som han år 1768 företog till de norra provinserna, för att se Sveriges vigtigare bergverk och de vackra anläggningarne vid Löfsta, för att upplösa sin liaison med friherrinnan Durietz; under förevänning af otrohet, hvartill hon då visserligen ej gjort sig skyldig. Kronprinsen betedde sig ej vid detta tillfälle med den grannlagenhet, han var skyldig en dam af qvalité och yttrade sig deröfver på ett sätt, föga värdigt en man af hans rang. Friherrinnan Durietz, uppretad af detta prinsens uppförande, återhöll sig ej, och sökte tillfredsställa sin hämnd, då hon upptäckte hemligheter rörande prinsens temperament, som varit fördelaktigare för hennes heder, att fördölja för sig sjelf, om hon kunnat det. Detta beteende hade likväl den fördel, att betaga allmänheten alla tvifvelsmål, öfver hvad man borde vänta af prinsens äktenskap och Gustaf III:s afkomma.

Kronprinsessan uppförde sig helt passivt, medan allt detta passerade, ehuru hon ej var okunnig om den minsta omständighet. Enformigheten af hennes dagliga lefnadssätt var ej egnadt för någon förändring; men hennes hjerta kände icke desto mindre smärtan af sin förödmjukande ställning. Hennes höflighet var jemn och sig lik och det syntes aldrig dåligt lynne, i hennes sätt att vara. De enda personer, hvilkas samtal syntes roa henne, voro riksrådet

baron Ribbing och baron Rosencrona, sekreterare vid den danska legationen.

Kronprinsens lefnadssätt var ganska sysslolöst. Hans förnämsta böjelse var för ombytliga förlustelser. Kunskap om landets allmänna ärender var bannlyst; det enda studium, som beständigt fästade hans uppmärksamhet, var historisk lecture och architectur-ritningar, hvarmed hans kongl. höghet uppfyllde sina portföljer, och för hvilken kunskap han likväl ej hade någon deciderad talent.

Krigsvetenskapen fann intet rum bland hans sysselsättningar och han egnade så ringa uppmärksamhet deråt, att Konungen hans fader började oroas deröfver. Drottningen, som tillhörde en slägt hvilken gjort sig så ryktbar i krig, sörjde lifligt deröfver. Deras Majestäter gjorde mig äran inhämta mitt råd, öfver de medel, som voro lämpligast, att ingifva prinsen mera smak för militära sysselsättningar. Jag kunde ej uppfylla deras önskningar, emedan denna smak, lika som alla talenter, är medfödd; de subalterna detaljerna äro tråkiga att utföra, och äro dessutom ej lämpliga för prinsar, ämnade att regera. Jag hemställde derföre, att man borde vänta, tills åren och eftertankan uppväckte hos Hans Kongl. Höghet känslan för den sanna äran, hvartill prinsen tycktes bära fröet uti sitt hjerta. Det blef emedlertid afgjordt, att kronprinsen och prins Fredrik skulle bevista gardets lägeröfningar och derunder göra kaptenstjenst. Konungen gaf mig en särskild instruktion i detta afseende och jag föreställde båda prinsarne, den 1 Juni 1768, för de församlade trupperne i lägret; Kronprinsen vid öfverstens och prins Fredrik vid öfverstelöjtnantens kompani. Prinsarne kamperade i queuen af deras respectiva kompanier; men med ett fältequipage såsom prinsar egnade och anstod och med en train af vagnar, servis och betjening, hvilket ej anstod kaptener och som ej var meningen med deras kampering. Kronprinsen förde befälet öfver mitt kompani, med stor noggrannhet; han infann sig vid början af exercisen, hvarje dag kl. 3 på morgonen, äfvensom om aftonen; men utan att hafva någon smak derför, eller dervid utveckla någon intelligence eller application. Deras Kongl. Högheter inryckte i staden

i slutet af månaden, marcherade i têten af deras divisioner, för att gifva exempel af subordinetion och man gaf ingen honneur för deras börd, förr än efter det de aftackat deras kompanier på Norrmalmstorg.

Kronprinsen passerade en del af sommaren på Ekolsund, som mycket behagade honom, och tillbringade slutet af sommaren att besöka Dalarne, Westmanland och Gefle; mindre för att der bese grufvorna och folket, än för att vinna dess befolkningars hjertan, hvilka, redan före och under Gustaf Wasas tid, hafva spelat en så skön rôle i Sveriges historia.

Konungens hof var ej sysselsatt med annat, än att öka den eld, som uppblossade mellan de olika partierna; så mycket mer brännande, som det nya Mössrådet, närde denna eld med nya brännbara ämnen. Rådet var nemligen oense med alla domstolar och collegier och i synnerhet med Kammar-Collegium. Presidenten baron Herrmansson, ifrig Hatt, blef för Rådet ett föremål för förföljelse, liksom de flesta personer af samma parti, som beklädde de vigtigaste befattningar. Rådet ansåg sig ej säkert, så länge det såg dessa platser besatta, med personer af det fiendtliga partiet. Tvisterna upplifvades; Konungen rangerade sig på det anfallna partiets sida; Kronprinsen indrogs i striderna; abbé Du Prat, Frankrikes minister-resident, under ambassadören baron Bréteuils frånvaro, som blifvit rappelerad, trodde ögonblicket kommet, att gifva ett dråpslag. Drottningen och hennes förtrogna, korta om hufvudet, uttänkte en plan att fängsla Rådet, proklamera en ny konstitution, mera monarkisk än den af år 1720, och sedermera sammankalla Ständerna till en Riksdag, för att bekräfta den nya sakernas ordning[1]).

Riksråderne Carl Scheffer och Hjärne gjorde mig den första propositionen härom i Mars månad år 1768. Jag afslog densamma, emedan Konungen icke hade någon förmåga att understödja ett så kraftfullt steg, icke ens att

[1]) Se härom hertigens af Choiseul bref till abbé du Prat af d. 27 Juni 1768, bilag. N:o XXXIV; svenska ministerns i Paris grefve Creutz's bref till Drottningen af d. 23 Aug. 1768, bil. N:o XXXVI; Konung Fredrik II:s i Preussen bref till Drottningen, i bilagorna N:o XXXI, XL, samt, Kronprinsen Gustafs bref till sin moder, bilagorna N:o XXXV, XXXVIII.

regera med någon annan constitution än den, han ville förstöra; emedan det var stridande emot principen af försigtighet, att sammankalla Ständerna, *sedan* man kullkastat Rådet, en corps, som representerar dessa Ständer och som utgör ett bröstvärn för lagarne och för friheten. Att det vore bättre att till och med våldföra sig på Ständerna, än att sammankalla dem för att döma öfver och bekräfta lagligheten af det ifrågavarande statsstrecket. Kronprinsen och abbé Du Prat besökte mig i samma afsigt, på landet; Drottningen antastade mig med liflighet, och trodde sig hafva vunnit allt dermed, att hon var understödd af Frankrike och af duc de Choiseul, som styrde detta rike. Kronprinsen förenade sig med sin moder, och nödgade mig utveckla alla mina åsigter rörande denna affär. Jag visade dem, det lilla förtroende Konungen hade i det allmänna, hans brist på förmåga; nationens enthousiasme för sitt politiska sjelfsvåld; hofvens i Berlin, Petersburg och Köpenhamn förening, för att gynna den nuvarande constitutionen i Sverige; de främmande penningar och trupper, som skulle understödja det fängslade Rådet, och friheten i omröstning hos de Rikets Ständer, som man ville sammankalla; att Konungen dervid sannolikt skulle riskera sin krona, och för att löpa denna fara, vore det vida bättre att införa souveraineteten, än att räkna på de respectiva ståndens pluralitet; att, med ett ord, Konungen borde antingen segra eller dö, och skulle han till detta pris kanhända finna ett litet antal, som ville låna honom deras understöd; men att alla endast halfva åtgärder, ej kunde annat än medföra statens och den kongl. familjens undergång, hvars bild blefve en reflex af den olycklige Carl Stuarts öde.

Kronprinsen gillade mina betänkligheter och öfvertygade sin moder, som fruktade att exponera Konungen, sin gemål, hvars karaktär och själssvaghet hon kände bättre än någon annan.

Det nya Rådet, som ej gjorde sig kändt genom annat än sin våldsamhet och sitt hat emot Hattpartiet och Frankrike, och som ej hade till ledning annat än ryske ministern grefve Ostermans råd, var olämpligt att föra statsrodret på ett så upprördt haf. Det beslöt, i November månad, att in-

rätta ett utomordentligt Tribunal, hvars medlemmar skulle utses af Rådet, för att afdöma tvisterna med collegierna och domstolarne, utan afseende på Ständernas föreskrift, vid 1762 års riksdag; hvarigenom alla slags extra tribunaler eller kommissioner voro förbjudna, såsom stridande mot grundsatsen af frihet och allmän säkerhet. Konungen, efter att hafva gjort fruktlösa invänningar häremot, nekade sin underskrift under denna förordning; men Rådet, utan att göra afseende härå, expedierade förordningen härom, försedd med Konungens namnstämpel.

Rådet hade redan, före detta steg, förlorat hela sitt anseende, genom sin hängifvenhet för Ryssland och Danmark och genom sina misslyckade finans-operationer, som tryckte hela landet och ruinerade flera familjer. Detta sista steg gaf Rådet dråpslaget. Alla cheferne af det underlägsna partiet, fruktande detta inqvisitions-tribunal, höjde deras röster emot Rådets våldsbragd, och uppretade den allmänna meningen i landet. Drottningen och Kronprinsen oroades lifligt deröfver; emedan den tillärnade förändringen i constitutionen ej kunde ske, med hopp om att lyckas, utan med en rådkammare och en majoritet tillgifna Konungen, och det nuvarande Rådet var allt för mycket berusadt af nöjet att styra, för att vilja låna sig till att sammankalla en urtima riksdag. Faran var nära för handen. Det nyss förordnade inqvisitions-tribunalet skulle tjena, att borttaga från de hofvet tillgifna alla de sysslor och embeten, som skulle gifva anseende och inflytande vid riksdagsmannavalen, och bereda Rådet en fruktansvärd pluralitet, för en kommande Riksdag.

Konungen rådgjorde med Drottningen, Kronprinsen och några förtrogna, öfver de mått och steg, som borde tagas[1]). Det blef beslutadt, att Hans Maj:t skulle ännu en gång föreslå riksdagens sammankallande och att han skulle tvinga Rådet, genom att i händelse af deras afslag, eventuellt nedlägga regeringen. Konungens declaration uppsattes af presidenten baron Herrmansson och riksrådet Carl Scheffer, och innehöll väsendtligen, att Hans Maj:t, rörd af de olyckor

[1]) Se härom Kronprinsen Gustafs bref till sin moder, bilagorna N:o XXXV, XXXVI och XXXVII.

och de olagligheter, hvaraf hans folk led; den allmänna penningebrist och hungersnöd som hotade landet; otillräckligheten af de fonder hvaröfver Statskontoret hade att disponera; vidare till följe af svenska handelns och industriens hotande undergång, utmärkt genom bankrutter och arbetarnes utflyttning — begärde sammankallandet af en urtima riksdag, ensamt berättigad, enligt grundlagen, att skaffa hjelp mot så många calamiteter. Declarationen slutade dermed, att Konungen, för den händelse Rådet afslog denna begäran, nedlade sin konungsliga myndighet, nekade all underskrift af sitt namn, och ej toge någon del i Rådets öfverläggningar, ända till dess att Ständerna blefvo sammankallade, i enlighet med denna förklaring[1]).

Konungen hade i hemlighet låtit trycka sin declaration och begaf sig, Måndagen den 12 December, med Kronprinsen, upp i Rådet; der H. Maj:t lät uppläsa och inregistrera denna akt. Rådet, förskräckt öfver följderna af detta Konungens steg, använde alla utvägar af soumission, för att beveka Konungen, att ej lemna regeringstömmarne. Konungens naturliga godhet sattes deraf på ett svårt prof, och hade hans föresats dukat under, för Rådets underdåniga böner, hvars flera medlemmar omfattade Konungens knän, om ej Kronprinsen understödt sin faders beslut; påminnande honom, hviskande, hans Drottningen gifna löfte, och uppryckande dubbeldörrarne till rådsalen, för att gifva plats för Konungen, som hade uppstigit för att återgå till sina rum.

Så snart Konungen lemnade Rådet, begaf sig Kronprinsen med ett stort hoffölje, att tillkännagifva denna tilldragelse för rikets collegier, för magistraten och consistorium[2]). Han utdelade Konungens tryckta förklaring och använde all sin medfödda vältalighet, för att upphöja Konungens patriotiska steg. Kronprinsen mottogs af folket med hurrarop och alla collegierna samt consistorium och domstolarne, gingo en corps för att tacka Konungen för den

---

[1]) Finnes bland författningar tryckt, under titel: *K. Maj:ts dictamen ad protocollum, angående Ständernas sammankallande m. m.* Dat. den 12 December 1768.

[2]) Några upplysningar om denna tilldragelse lemnar Kronprinsen Gustafs bref till sin moder, i bilagan N:o XXXIX.

landsfaderliga omsorg han bevisade sitt folk, och gingo derefter till Rådet för att begära riksdagens sammankallande; förklarande att de ej kunde fortsätta sin embetsverksamhet, under Rådets allenastyrelse. Presidenten baron Herrmansson, i spetsen för Kammar-Collegium, föregick med nöje de öfriga, emedan han utgjorde hufvudorsaken, hvarföre Rådet hade skyndat sig att bilda det ofvan omnämnda inqvisitions-tribunal, som satte alla sinnen i jäsning.

Efter tre dagars obeslutsamhet, hvarunder Kronprinsen använde all sin verksamhet, att uppreta sinnena emot Rådet, beslöt detta sednare att gifva efter för Kronprinsens vilja och riksdagen blef sammankallad, till den 19 April 1769[1]). Konungens och prinsens inflytande, understödt af Hattarne, hade tagit öfverhand till den grad, att pöbeln började insultera riksråderne och uppfyllde Rådets förmak, samt slottets trappor och korridorer.

Denna tilldragelse tjenade till att afslöja den kongl. familjens lynnen och karaktär. För att gå upp i Rådet och afgifva sin förklaring, behöfde Konungen dricka två glas ungerskt vin, att styrka sig med; men sedan han återkommit från rådkammaren, återtog han helt lugnt sina vanliga sysselsättningar, utan att oroa sig öfver följderna af detta steg. Drottningen var i högsta grad upprörd, och öfverfölls af en så stor rädsla, under det Konungen var i Rådet, att ångestsvetten genomträngde hennes klädning; hon kallade mig från rummet utanför Rådet, der min plats var, i egenskap af öfverste och chef för Konungens lifgarde, hon uppmanade mig att beskydda Konungens person, och allt hvad jag anförde för att trösta henne, kunde ej lugna hennes oro.

Kronprinsen, förtjust öfver Rådets förödmjukande, tänkte på intet annat än följderna deraf, och använde all sin förmåga, att detta Konungens steg skulle lyckas. Hans sinne berusade sig af framgången, och hvaraf han tillade sig äran.

[1]) Se härom: *Kongl. Maj:ts bref och påbud angående en allmän riksdag till den 19 April 1769;* dat. den 19 Dec. 1768.

Rådet, högmodigt ända till oförsynthet mot Konungen och hans familj, kändt genom det aristokratiska allvaret i i dess administration, missaktadt genom den nu inträffade händelsen, förnedrade sig inför en Konung utan makt eller anseende och förlorade sålunda, inom få dagar, sitt inflytande öfver sina fiender och sina vänner och de protegerade hofvens förtroende.

Kronprinsen, som ända hittills hade intagit en neutral ställning till alla allmänna ärenden, såg sig indragen deri, utan att kunna skilja sig derifrån. Riksrådet Scheffer och Drottningen hade räckt hvarandra handen, för att deltaga i denna fråga. Rådet, som misstänkte Kronprinsen i hela denna affär, visade honom sitt missnöje deröfver, under en öfverläggning beträffande Ständernas sammankallande. Riksrådet baron Ribbing utmärkte sig derunder, genom ett dictamen till protokollet emot Kronprinsen, i ganska olämpliga ordalag; men det blef utan någon följd, emedan prinsen iakttog sin moderation och beherrskade sig nog, för att deråt ej egna någon uppmärksamhet eller visa någon förtrytelse deröfver.

Sedan riksdagskallelsen, för Ständernas sammanträdande uti Norrköping, blifvit utfärdad, återtog Konungen sin plats i Rådet[1]) och de allmänna ärendena deras vanliga gång. Kronprinsen fortsatte förlustelserna i sitt hof, hvilka ej afbrötos genom annat än ympningen af kopporna, som verkställdes på alla de kongl. barnen, genom doktorerne Schultzenheim, Rosenstein och Dalberg. Kronprinsen önskade högeligen att detta måtte ske. Drottningens ömhet för sina barn, hade hindrat denna operation under deras späda barndom; men det besvär prinsen hade, att alltid undvika passera genom städer eller orter, hvarest denna epidemi rasade, gjorde att han önskade blifva skyddad deremot. Ympningen skedde på samma dag på Kronprinsen och Kronprinsessan, prins Fredrik och prinsessan Sophia Albertina. Prins Carl ympades några dagar sednare, i anledning af hans opasslighet. Man lät göra allmänna böner

[1]) Se härom: *Kongl. Maj:ts dictamen ad protocollum, vid regeringens återtagande; dat. den 21 December 1768* bland tryckta författningar.

i kyrkorna under deras convalescence. Kronprinsen blef starkast angripen, och den dag kopporna slogo ut blef oroande, genom prinsens svaghet och dåningar, som äfven hindrade giftet att fullkomligt sprida sig till kroppens extremiteter. Deras högheters tillfrisknande blef firadt med Te Deum uti Storkyrkan, som bevistades af hela den kongl. familjen.

Vid den bestämda tiden begaf sig hofvet och Kronprinsen, för riksdagens öppnande, till Norrköping. Denna riksdag skulle söka förena fäderneslandets sanna intressen med den kongl. familjens, genom rättande af grundlagarne och missbruk, som insmygt sig i deras tillämpning; men kärleken för demokratiskt sjelfsvåld, begäret att styra och den fremmande corruptionen, kullkastade den med så mycken möda uttänkta och i verket satta planen. Riksdagspluraliteten flyttade riksdagen till Stockholm i Juni månad; afsatte hela Rådet, undantagande riksråderne Hjärne och Wallvik; utvalde, för att ersätta dem, personer af det gamla år 1765 afsatta Rådet, och completterade vacanserna med hofvet behagliga personer; betalade 22 tunnor guld för Konungens och Drottningens skulder, och detta var all den frukt, som hofvet hade af alla sina förhoppningar.

Kronprinsen, uppå hvilken Ständerna fästade sin uppmärksamhet, hade uttänkt sin personliga plan, att begära befälet öfver gardets kavalleri och öfver Upsala län, för att flytta sitt residence till Upsala, och aflägsna sig från sin faders hof. Jag fick, i egenskap af landtmarskalk, förtroende häraf, jag var lycklig nog att kunna afvända verkställigheten, genom att till prinsen framställa samma skäl deremot, som han sjelf uttalat, då det vid 1760 års riksdag var fråga om att lemna honom säte och stämma i Rådet; och Hans Kongl. Höghet fann, att det var lämpligt hvarken för konungens barn, lika litet som för dess bröder, att hafva befäl öfver konungens lif- och hustrupper, lika litet som att residera såsom guvernörer i länen. Kronprinsen afstod icke från denna sin åsigt, utan för att formera en plan, att få resa till fremmande stater och hof i Europa. De fonder som denna resa erfordrade och som Ständerna borde anvisa på det redan uttömda Stats-kontoret; beta-

landet af Konungens och Drottningens skulder; det årliga tillägget för Konungens, Kronprinsens, prinsarnes och prinsessans hofhållning, förenadt med de löpande statsutgifterna och flottans utrustning, hvartill Danmarks hotande beteende tvingade landet — lofvade ej så lätt bifall till Kronprinsens idée.

Jag framlade för Kronprinsen en uppriktig exposé af svenska financernas bedröfliga tillstånd; men då jag ej fann prinsen vid humör att lyssna härtill, rådde jag honom att använda all sin credit och förmåga, att vinna pluralitet samt att väl förbereda sin sak, innan proposition gjordes derom, hvilken proposition jag icke kunde åtaga mig framföra; att, oberoende af penningefrågan, nationen ogerna skulle besluta sig bifalla den föreslagna resan, emedan då Sveriges största Konungar aldrig gjort resor till fremmande hof, denna nyhet ej skulle behaga, äfven om den allmänna tillgifvenheten för H. K. H:s person, skulle föranleda ett bifall; att det redan funnes ett ganska stort antal frondörer, hvilka uppmuntrade H. K. H. att älska fremmande länders seder, samt franska hofvets lättsinne och prakt; att man fruktade det H. K. H. genom att vistas hos folk och i klimat, lyckligare lottade och mildare än fäderneslandets, skulle hemföra förakt och afsmak för detta land, samt införa onödig lyx i sitt hof, båda delarne stridande mot så väl prinsens, som hans blifvande undersåtares lycka och ära.

Kronprinsen, i denna idée hemligt understödd af sin fordna guvernör grefve Scheffer, påyrkade icke desto mindre utförandet af sin plan. Han smickrade preståndet och de förnämste medlemmarne af alla stånden; han hade med dem hemliga öfverläggningar; han använde de ringa medel, som stodo till hans disposition, att muta dem, som dertill funnos benägna, och den stora svagheten att vilja behaga de höga, inverkade på de öfriga, så att denna fråga afgjordes enligt Kronprinsens önskan. Det uppstod likväl mycken svårighet, med anledning af Konungens önskan, att prins Carl skulle begagna baden vid Achen, som läkarne hade föreskrifvit mot en indisposition, hvaraf prinsen åtskilliga gånger varit ansatt; men denna riksdag, som var böjd att bevilja allt det, som kunde behaga den kongl. fa-

miljen, utan att förminska Ständernas makt, beviljade anslag både till det ena och det andra ändamålet; men med vilkor, att Kronprinsen skulle uppskjuta sin resa, intill prins Carls återkomst.

Prins Carl afreste i Februari 1770, åtföljd af riksrådet Schwerin och öfverste Skytte; efter att hafva passerat den vanliga saisonen i Achen och i Spaa, reste han under 14 dagar till Paris och tog återvägen genom Holland, Berlin, Brunswick och Eutin, för att återvända till Sverige. Drottningen, som ifrigt önskade förmäla denne sin son med prinsessan af Schwedt, tillhörande det Brandenburgska huset, hade föreskrifvit prinsen att passera genom Berlin, i förhoppning att den nämnda, unga furstinnan skulle upptända kärlek uti hans hjerta; men Försynen beslutade annorlunda derom.

Kronprinsens otålighet att se sin bror återkomma, fick en distraction, genom ett besök som prins Henrik af Preussen[1]), hans oncle, kom att göra, i Juli månad, för att återse sin syster Drottning Lovisa Ulrika. Drottningen uppmanade Konungen, att på allt sätt söka göra sitt hof lysande och angenämt; men der yppades många tvister rörande etiketten och företrädet. Kronprinsen syntes passif i detta hänseende, af undseende för sin moder; men han förstod att skickligt skjuta framför sig Rådet, för att understödja sina rättigheter, åberopande statens värdighet. Drottningen reste emot sin broder ända till Fågelsta, men Kronprinsen stannade qvar hos Konungen. Der uppstod, vid åtskilliga tillfällen, små trakasserier mellan dessa två prinsar, hvilka alltid sågo hvarandra på en ceremonieuse fot. Prins Henrik syntes ingalunda mera nöjd med sin neveu, än denne med sin oncle, hvilken, till följe af Konung Fredrik II:s befallning, afreste de första dagarne af Oktober månad, på en galère, för att begifva sig till ryska hofvet.

Sedan prins Henriks afresa återställt det hvardagliga lefnadssättet vid hofvet, blef der intet fråga om annat än

[1]) Prins Henrik af Preussen föddes 1726, var 3:dje sonen af Konung Fredrik Wilhelm och broder till Konung Fredrik II i Preussen. Han biträdde kraftfullt sin broder, under sjuåriga kriget, och slog de kejserliga vid Kunersdorf 1750 och vid Freyburg 1762. Han blef 1752 förmäld med prinsessan Wilhelmina af Hessen-Cassel. Dog 1802.

Kronprinsens resa. Drottningen och riksrådet Carl Scheffer utarbetade planen derför, hvilkens första ändamål var Kronprinsens undervisning, och derjemte en negociation vid franska hofvet, till förändrande af den svenska constitutionen. Grefve Scheffer hade i uppdrag, att öfvertala den franska ministèren att öfverlemna alla de extra fonder, som Frankrike ämnade använda att upprätthålla det gamla Hattpartiet, till Drottningens disposition; att öfvergifva och missfirma de gamla particheferne och ombyta dem mot andra, beroende af hofvet. Kronprinsen hade förtroende af denna plan.

Kronprinsens afresa var bestämd till den 5 November. Han åtföljdes af sin broder, prins Fredrik, af riksrådet Scheffer, öfverste Thorvigge, kammarherrarne baronerne Taube och Ehrensvärd, handsekreteraren Bergenskjöld och förste lifmedicus Dalberg. Det var aftaladt, att prinsarne skulle besöka Italien och alla Europeiska hof.

Kronprinsen önskade börja sin resa med att besöka ryska hofvet; men Drottningen ville ej bifalla detta. H. K. H. stannade några dagar vid hofvet i Köpenhamn; besökte hertigen af Holstein, sin oncle i Eutin, äfvensom sin tante, hertiginnan af Brunswick, hvarest prins Fredrik trodde sig vara kär i sin cousine, prinsessa af Brunswick. Kronprinsen tog vägen genom Westphalen och Flandern och ankom till Paris de första dagarne af Januari 1771. Han blef der emottagen af Frankrikes Konung med denna hjertats godhet, som var så naturlig hos Ludvig XV. Hofvet och hela Paris täflade, att väl emottaga de svenska prinsarne. Kronprinsens höflighet, vänlighet, qvickhet och angenäma conversation hade all den framgång, man bordt vänta hos en nation, som sätter ett så högt värde på umgängesvett, och som, till sin stora saknad, måste förgäfves söka dessa egenskaper i sin egen Dauphins person. Damerna funno de svenska prinsarne charmanta. Prins Fredriks vackra figur hade kunnat förskaffa honom alla slags fördelar, om han vetat draga något parti deraf[1]).

[1]) Rörande Kronprinsens vistande i Paris, se hans bref till Konungen af den 10 Febr. 1771 bilagan N:o XLIII och till Drottningen af den 15 Febr. bilagan N:o XLIV.

Under det Kronprinsen öfverlemnade sig åt umgängets behag i Pariser-societeten, tillbringade Kronprinsessan här hemma det mest sorgliga och tillbakadragna lefnadssätt. Försummad af hela den kongl. familjen och af dem, som besökte hofvet, hade hon ingen annan förströelse, emot sin ledsnad, än sina kammarfruars umgänge.

De underhandlingar som riksrådet Scheffer hade sig uppdragne, blefvo rubbade genom omväxling af ministèren. Kansleren de Meaupou's parti hade lyckats disgraciera hertigen af Choiseul, få dagar före Kronprinsens ankomst, och der fanns ingen minister i spetsen för de utrikes ärendena. Grefve Scheffer märkte emedlertid snart, hofvets gynnsamma stämning för hertigen af Aiguillon och dennes liaison med Konungens maitresse M:me Du Barry och under protectionen af denna favorite, ordnade han Sveriges angelägenheter och den kongl. familjens intressen. Franska hofvet upptog å nyo planen, att förändra regeringsformen i Sverige; det förband sig att deråt lemna understöd af penningar o. s. v. Det blef afgjordt, att man skulle utse andra partichefer och ordres expedierades till franska minister-residenten i Stockholm herr Bartelmi, att lemna allt sitt förtroende till grefve Ulrik Scheffer och att i allt rätta sig efter hans ledning. Svenska Konungen och Drottningen intogos af stora förhoppningar; försummade och stötte sig, vid alla tillfällen, med cheferne och de bästa arbetarne uti Hattpartiet, och den oreda, som deraf blef en följd, tjenade förträffligt till att upphjelpa Mössorna och att återskänka Ryssland och England pluraliteten, som de hade förlorat under riksdagen i Norrköping. Drottningens inbillning var till den grad dårad af förhoppningar, att hon ville tvinga Konungen och Rådet att sammankalla en urtima riksdag. Prins Carls giftermål med prinsessan Philippine af Schwedt låg henne mycket om hjertat och detta skulle blifva förevänningen för ständernas sammankallande[1]). Hon lät i hemlighet utarbeta en memoir i detta ämne och öfverta-

---

[1]) Om ett förslag att bortgifta prinsessan Sophia Albertina med Konung Fredrik II:s i Preussen neveu, prins Henrik, se bilagan N:o XXX; deri omnämnes hertig Carl såsom afsedd till Kejsarinnan Catharinas II:s efterträdare i Ryssland, i händelse af Storfursten Pauls död.

lade Konungen att låta inregistrera densamma i Rådet, utan att förbereda någon af riksråderne derpå. Konungen hade äfven verkställt detta, om ej strax förut och i sjelfva rådkammaren, Konungen anförtrott detta åt riksråderne Bjelke och Sinclair, hvilka på grund af deras ifriga böner, såsom ett nådebevis, erhöllo Konungens löfte, att dröja med denna åtgärd. Drottningens stora skicklighet att ställa till kriser, utan att veta huru hon skulle afsluta dem, satte åter partiandan i gäsning, hvilken något litet hade lugnat sig sedan Ständerna åtskiljdes. Hon väntade sig allt af sin sons och af grefve Scheffers negociationer i Paris och af det inflytande, som de, genom hennes favorit Sinclairs händer, utdelade franska penningar skulle hafva på nationens röst. Penningen är utan tvifvel den verksammaste häfstång på menniskor. Det finnes emedlertid begär, som motväga hennes makt: det är det att regera; det erfordras någon stor olycka, fruktan eller entousiasm, för att rycka makten ur regentens eller folkens hand.

Drottningen väntade sig ej att det ögonblick, då hon smickrade sig med de skönaste förhoppningar, Försynen skulle hädankalla Konungen, hennes gemål, den 12 Februari 1771, till följe af ett slaganfall; hvarigenom på mindre än 10 minuter, Sveriges framtid förändrades och Drottningens inflytande för alltid tillintetgjordes. Konungen afled kl. $^1/_2$ 9 på aftonen uti Drottningens kabinett, i armarne på riksråderne Posse, Scheffer, Beckfries och mig, utan någon läkarehjelp[1]). Rådet församlade sig kl. 10 på qvällen och beslöt att Gustaf III skulle följande dagen utropas såsom Konung. Kammarherren baron Örnfelt expedierades till Paris, för att öfverbringa dödsbudet till den nye Konungen.

Dagen derefter uppkallade Rådet collegierna och i staden varande chefer och aflades, vid öppna dörrar, tro- och huldhetsed till den nye Konungen. Denna akt var af en gripande effekt; Rådet och alla andra närvarande, fuktade

---

[1]) Se härom den tryckta berättelsen, under titel: *Berättelse om Högstsalig Hans Kongl. Maj:ts Konung Adolph Freidrichs hastigt åkomne sjukdom och oförmodade död; alla Svea innebyggare till yttersta bedröfvelse och afsaknad.* Stockholm 1771.

med deras tårar de jordiska lemningarne af den nyss aflidne Konungen; man saknade ej hos honom monarkens egenskaper; hans själs svaghet hade alltid gjort honom beroende af Drottningens vilja; han inskränkte sina önskningar till att behaga henne, och ehuru han var lugn och håglös, var hans 20 åriga regering likväl ej ryktbar genom annat, än en oupphörlig gäsning och oro. Man begret hos honom hans godmodighet och det var en minnesgärd egnad hans hjerta.

Rådet utfärdade en proklamation och lät affordra tro- och huldhetsed af alla collegier och embetsverk, samt gardet, artilleriet och flottan. General-löjtnanten baron Scheffer afskickades till Paris, för att till Konungen öfverbringa en Konungaförsäkran, hvarigenom Hans Maj:t i Paris medelst sin underskrift, ratificerade Regeringsformen och friheten[1]).

Riksdagskallelsen, för Ständernes sammankallande till den 16 Juni, kungjordes dagen derefter, och genast började des intrigerna för de stundande valen, under en tid som var föga gynnsam för hofvets planer, samt för Rådets bibehållande och Hattarnes öfvervigt. Drottningens beteende hade afbrutit alla föreningsband mellan Rådspartiet och Frankrike; det fanns hvarken minister eller penningar från detta land tillstädes i hufvudstaden, för att bereda pluralitet vid riksdagsmannavalen i provinserna: det fanns intet förenings bandmellan partiets chefer; hvaren hade sina åsigter. Rysslands, Englands, Preussens och Danmarks ministrar utvecklade deremot hela deras verksamhet och alla de corruptionsmedel, hvarmed de voro försedda i öfverflöd,

[1]) I denna försäkran, daterad Paris den 15 Mars 1771, afgifver Gustaf III *"den kraftigaste och oryggligaste försäkran, att med lif och blod vilja ständerna vid deras rena lära samt välfångne fri- och rättigheter handhafva; och"* — lofvar Konungen vidare — *"som Mitt sinne och begär fjerran äro ifrån allt hvad namn af tvång hafva kan; alltså förklarar Jag, medelst denna min edbundne öppna försäkran, uppå konungslig helig tro och lofven, det jag ej allenast fulleligen sinnad är, att till alla delar Rike mino styra, som Sveriges beskrefne lag och den af mig redan besvurne Regeringsformen af år 1720 förmå; utan ock, att jag den eller de, en eller flere, för Mine och Rikets hätskaste fiender samt Fäderneslandets argaste förrädare anse skall, hvilken eller hvilka, lönligen eller uppenbarligen, eller ock under hvad sken det vara må, söker eller söka det oinskränkta Enväldet, eller den så kallade Souveraineteten, att åter införa: och allt detta, så sannt mig Gud hjelpe till lif och själ!"*

för att vinna röster i de olika stånden och gjorde stora framsteg.

Uti republikanska styrelser medtager alltid det fallande partiet mera nit och ifver, att åter komma till styret, än det herrskande att bibehålla sig. Bestörtningen öfver Konungens oförmodade död åstadkom en fullkomlig overksamhet, och det passerade mer än 8 dagar, innan man tänkte på att vidtaga några mått och steg, för att åt Gustaf III åstadkomma någon pluralitet vid riksdagen. Genom att framhålla följderna häraf förmådde jag utverka, att man samlades för att öfverlägga om de åtgärder, som borde vidtagas, för att förekomma allt det onda hvaraf man hotades. Riksråderne Stockenström, Ekeblad, Bjelke, Scheffer, Sinclair, Hjärne, Herrmanson, öfversten baron Duvall och grefve Rosen deltogo häri. Det blef beslutadt att man skulle upplåna corruptionsmedel, ända till 150,000 R:dr; att handelshuset Grill skulle förskottera denna summa, under Frankrikes garantie, för återbetalningen, som gjordes af Mr Bartelmi; att baron Duval skulle åtaga sig det svåra uppdraget att utdela dessa medel, och söka leda valen; att riksrådet Scheffer skulle skrifva till sin broder i Paris, för att erhålla de behöfliga fonderna, för denna vigtiga angelägenhet. När man kom till frågan om landtmarskalk för den blifvande riksdagen, afgaf jag den bestämda förklaring, att jag ej ville åtaga mig denna befattning och man stannade vid att ingenting derom tills vidare besluta, innan man inhemtat konungens mening derom.

För att öka motgångarne, hade kölden afbrutit postförbindelsen, genom ismassor i Bälterna och man väntade öfver en månad, utan att kunna afsända eller få emottaga underrättelse från Paris.

Konungens och hans broders häpnad och smärta, vid emottagandet af underrättelsen om deras faders död, var lika liflig i Paris, som den varit det hos den kongl. familjen och hos Rådet i Stockholm[1]). De ledsamheter och trakasserier, som man tillredde åt den unge Konungen i Sverige och den rubbning i reseplanen, hvars utförande

[1]) Se härom Gustaf III:s bref till Enkedrottningen bilagorna N:o XLV och XLVI.

varit för honom en så angenäm dröm, påminde honom, på ett smärtsamt sätt, hans återvändande till Sverige. Ludvig XV, som hade fästat sig med en särdeles vänskap vid Konungen och dennes broder, blef mycket rörd öfver notificationen om Adolf Fredriks död, som framfördes till Ludvig XV af riksrådet Scheffer, åt hvilken Konung Ludvig beviljade företräde midt i natten i Versailles, i sin säng; Scheffer kunde då hafva erhållit allt hvad han velat, för Sveriges bästa, om han hade förstått begagna sig af detta ögonblick; men han profiterade ej deraf. Man erhöll af franska hofvet hvarken penningar eller några ytterligare instruktioner för residenten Bartelmi, och riksrådet Scheffers hela underhandling slutade med, att man lät utnämna grefve de Vergennes till fransk ambassadör i Stockholm, hvarjemte gafs obestämda löften att understödja Konungen och hans parti, under den kommande riksdagen.

Konungens första åtgärd var att underteckna försäkringsakten, som blef honom presenterad i Paris af baron Scheffer, i Rådets namn. Konungen återskickade den med en courir, åtföljd af en skrifvelse, hvari han delgaf sin smärta öfver förlusten af sin höge fader, sitt förtroende till Rådet och lika så sällsporda, som värdiga känslor för sitt folks rättigheter till frihet. Konungen gaf äfven sina ordres till grefve Bjelke sin hofchef, att förafskeda theatertruppen och kapellet, hvars underhåll hade årligen kostat 100,000 R:dr och som betydligt bidragit till förökandet af hans faders skulder.

Alla Konung Gustafs handbref beundrades och utbredde lika mycken glädje hos nationen, som de förorsakade smärta hos Enkedrottningen, som påstod att det skulle fläcka hennes aflidne makes minne, att ej vandra i hans fotspår. Något lugnad efter sin stora sorg, ingaf hennes oroliga och högmodiga själ henne den tanken, att påstå sig vara berättigad att regera. Hon meddelade denna sin åsigt åt riksråderne Bjelke och Sinclair och ville öfvertala dem att i Rådet proponera, att man kallade henne att intaga konungens plats. Hon upptog mycket onådigt deras afslag och framhärdade alltid i sin öfvertygelse, att man beröfvat henne sina rättigheter, ehuru grundlagarne voro ganska tyd-

liga, och ej tilläto någon slags tydning, till fördel för hennes mening.

Ehuru Ständerna, vid 1769 års riksdag, hade betalt Konung Adolf Fredriks och dess gemåls skulder med 6,600,000 daler, befanns det emedlertid att på ett år, vid Konungens död, nya skulder blifvit gjorda till ett belopp af mer än 1,200,000 daler. Gustaf III, underrättad om tillståndet med arfvet efter sin fader, befallde att man skulle använda lösöreboet att betala skulderna. Enkedrottningen tillkännagaf deröfver sitt missnöje; hon hade velat, att lösöreboet blefve orubbadt, för att delas mellan henne och hennes barn, och att Konungen allena åtog sig skuldernas betalande.

Enkedrottningen såg sällan den unga Drottningen Sophia Magdalena. Sorgen efter Konungen och hans efterträdares frånvaro, höll hofvet uti en djup och stilla tillbakadragenhet. Den unga drottningen hade intet annat umgänge och förtrogna, än sina danska kammarfruar[1]). Hon hade den sorgen att förlora en af dem, som hon mycket sörjde. För att ersätta henne, och då hon ej dertill ville hafva någon svenska, för att ej hafva en spion i sin omgifning, tog hon en mamsell Dumont, född i Bern, ung och af behagligt utseende, med ganska god hållning och bildning. Hon hade kommit till Sverige med fru de Leyel från London. Denna kammarfru blef första favorit till den grad, att Drottningen lät henne dinera och soupera tête-à-tête med henne, i sitt kabinett. Drottningen meddelade henne sina hemligaste tankar, och den brinnande åtrå hon hade att blifva moder. Hon anförtrodde mamsell Dumont sitt hemliga bibliothek af romaner och förbjudna böcker. Slutligen gaf Drottningen henne förtroende, af sin intrig med baron Rosencrona, dansk legationssekreterare och ville öfvertala henne att befordra densamma. Mamsell Dumont, som hade klok och försigtig karaktär, ville icke låna sig dertill; hon vördade allt för mycket Drottningen, för att låta öfvertala sig, föll till hennes fötter och framställde un-

[1]) Redan förut ville kronprinsen skilja dessa danska tjenare från sin gemål. Se härom hans bref till grefve Fersen af d. 3 April 1768, bilagan N:o XXXII och grefve Fersens svar derå af d. 5 samma månad, bilagan N:o XXXIII.

der tårar, så öfvertygande skäl för sitt beteende, att Drottningen låtsades gifva vika, lofvade allt, men behöll inom sig en bitterhet mot henne. Efter denna tid minskades småningom mamsell Dumonts favör och den danska kammarfrun intog omärkligt hennes plats. Någon tid efter Konungens återkomst blef mamsell Dumont återskickad till Schweitz, med en anständig lifstidspension af Drottningen.

Den svåra årstiden, en prins Fredrik i Paris åkommen opasslighet och framför allt Konungens begär att förlänga sitt vistande i Paris ,fördröjde hans återresa ända till i Mars månad. Han tog återvägen genom Zweybrücken för att få se hertigen, hvars bekantskap Konungen gjort vid franska hofvet. Han qvardröjde der några dagar, hvarefter han reste till Brunswick. Prins Fredrik förnyade der sina framställningar, om sitt giftermål med prinsessan sin cousine. Konungen gaf dertill sitt bifall, äfvensom hertigen; men som det, enligt svenska grundlagarne, fordrades Ständernas samtycke, kunde man ej offentliggöra denna affär under någon form, och den blef derföre behandlad såsom en familjehemlighet.

Konungens längtan att få se Konungen i Preussen, förkortade hans sejour i Brunswick. Han begaf sig till Potsdam, der han blef emottagen med alla vänskapsbetygelser, som Konungen, Fredrik II, i egenskap af oncle egnade Gustaf III. Våren var redan mycket avancerad, och Ständernas väntade sammanträdande i Stockholm, tvingade Konungen förkorta sin vistelse vid preussiska hofvet. Gustaf III tillbringade likväl några dagar i Berlin, för att besöka Drottningen och den kongl. familjen, och bevistade en stor revue, som Konung Fredrik beredt, af Berlins och kringliggande orters garnisoner.

Gustaf III lemnade Berlin lika litet belåten med sin oncle, som denne med sin neveu, om hvilken Fredrik II lärer sagt, att det var en man hvaraf man skulle kunna göra något, men med ett farligt sinnelag. Konung Gustaf begaf sig från Berlin till Stralsund, der han, efter några dagars hvila, steg om bord på ett krigsskepp om 70 kanoner, under amiral Psilanderskjölds befäl, åtföljdt af 2 fre-

gatter. Öfverresan var en af de lyckligaste och Hans Maj:t debarkerade i Carlskrona den 20 Maj. Han fann der sig till mötes de högste hoffunktionärerne och Rådets deputerade, nemligen grefve Ekeblad, grefve Bjelke, baronerne Hjerne och Sinclair. Konungens första omsorg var, att underrätta sig om affärernas tillstånd, för den stundande riksdagen. Riksrådet Sinclair framlade en ganska behaglig teckning af nationens disposition för riksdagen, sådan en hofman kunde tänka och skildra det; men långt ifrån enlig med sanna förhållandet. Mösspartiet hade, i sjelfva verket, lyckats erhålla pluralitet vid valen uti presteståndet, äfvensom hos borgare och bönder. De rikliga fonder, som ryska och engelska hofven hade påkostat, kunde ej motvägas af de medel Hattarne hade till sin disposition, hvilka endast utgjordes af de summor, man lyckats låna hos herrar Grill och Peil i Stockholm, i afvaktan att det skulle komma mera från Frankrike, med den väntade ambassadören; och som vid denna tid ingen minister för utrikes ärendena var utnämnd i Frankrike, voro franska residenten Bartelmi och Hattarne öfverlemnade åt sig sjelfva.

———

3:e Kapitlet.

Juni 1771 — Juni 1772.

Konungen ankommer till Stockholm den 6 Juni 1771. — Underrättar sig, af grefve Fersen, om de allmänna ärendena. — Förslag till landtmarskalk. Baron Leyonhufvud utses slutligen dertill. — Den nye franske ambassadören anländer till Stockholm. — Konungen rådgör med grefve Fersen angående sin plan att försona partierna. — H. M. utvecklar denna, af grefve Carl Scheffer uppfunna plan. — Sammanträden hos Konungen, i anledning häraf. De öfverenskommelser, som träffades. — Reflexioner häröfver. — Resultatet af denna s. k. försoning. — Hofvets seger vid landtmarskalksvalet. — Mössorna segra vid talmäns utseende, i de tre ofrälse stånden. — Mössorna utesluta misshageliga Hattar ur de ofrälse stånden. — Konungen tillvinner sig allmän tillgifvenhet. — Riksdagen öppnas de 25 Juni 1771. — Konungens tal från thronen. — Tvenne vacanser i Rådet tillsättas. — Tvist mellan Konungen och Ständerna, rörande ordalagen i expeditionen härom. — Ceremonielet vid salig Konungens begrafning och denna högtidlighet. De kongl. barnens sinnesrörelse dervid. — Enkedrottningens uppträden med Konungen, i och för arfvet efter Adolf Fredrik. Hennes orimliga anspråk att regera. — Hon vill resa till Berlin. Reglering af hennes underhåll. — Hennes afresa. — Förföljelse af Mössorna, emot flere landshöfdingar och borgmästare, i och för inblandning uti riksdagsmannavalen. — Mössornas plan att, för sina tillgifne, bemäktiga sig alla förtroendesysslor. — Tvister om adelns rättigheter. Allmänheten uppretas mot detta stånd. — Konungens uppförande, under riksdagens trätor. — Han tillbringar, med hofvet, julhelgen på Ekolsund. — Hattpartiet faller sönder. Franska ambassadören upphör utdela corruptionsmedel. — Partierna upplösas småningom. Konungen förstärker sina anhängares antal. — Flygskrift af baron Hummerhjelm, rörande Konungaförsäkran. — Konungen inflyttar till staden, i slutet af Januari 1772. — Utnämnandet af kanslipresident efter grefve Ekeblads död. Riksrådet baron Düben utnämnes dertill, genom en af Ständerna sjelftagen rätt. — Enkedrottningen arbetar på giftermålet mellan hertig Carl och prinsessan af Brandenburg-Schwedt. Omintetgöres, genom hertigens obenägenhet för en dylik förbindelse. — Enkedrottningens uppträdande och emottagande vid hofvet i Berlin. — Mössornas öfvermod. Tvister om rättighet till högre embeten och till skatteköp. — Konungens emissarier uppreta sinnena. Grefve Fersen gör H. M. föreställningar härom. Föreslår mera energiska steg. H. M. vidhåller ännu sin plan att lugna sinnena. Vidtager åtgärder dertill. Konungens tal till talmännen. — Landtmarskalk och talmän vägra framföra till deras stånd Konungens ord, med uppmaning till dem om försonlighet. — Förklaring mellan Konungen och grefve Fersen, i den s. k. kompositionsfrågan, med anledning häraf. — Hofpartiet bemödar sig förgäfves, att i R. o. A. plenum, få Konungens tal bekant. — Tvisten om Konungaförsäkran och det slutliga uppsättandet af denna statshandling. Den framlemnas och undertecknas. Konungens uppförande och handlingar bidraga att minska hans popularitet. — Wasa-orden insticktas. — Mössorna afskeda 1769 års rådkammare, och tillsätta 11 nya riksråder. Konungen sträfvar förgäfves deremot. — Eftergift af Mössorna för Konungen, genom att bibehålla grefve Bjelke i Rådet. Konungens förställda glädje deråt, medan han i hemlighet motarbetar denna plan. — H. M. reser

till Ekolsund, försummande riksrådernes sak. — H. M. utarbetar krönings-ceremonielet. Tvist med hertigarne, rörande deras kronor. — Konungens och Drottningens kröning d. 29 Maj 1772. — Hyllningen. — Konungen omfattar planen till en revolution. — Efter rådgörande med grefve Vergennes, framställer grefve Fersen, redan i Mars månad, till Konungen förslaget om en revolution. — Mössornas förföljelse mot embetsmän och bemödanden att ruinera Sveriges handel och näringar, till fördel för England och Danmark. — Grefve Fersen lemnar riksdagen. Anledningarne dertill. — Riksdagsmajoritetens bland Mössorna tygellösa beteende. — Konungen arbetar på sin revolutionsplan. Söker värfvare bland de ofrälse stånden och bland officerarne. — Hertig Carls officers-fricorpsers öfningar på Ladugårdsgärdet. Revolutionsplanen nära att yppas af hertigen, vid en officerssexa. — Sprengtportens revolutionsplan antages. De främsta rolerna öfvertagas af hertigen, Sprengtporten och Toll. — Lättsinnigheten i anordningar dervid. Beylons förutseende afhjelper de financiella svårigheterna. — Konungens kritiska ställning. — Mössmajoritetens planer mot allmän säkerhet. Bemödanden att lugna det allmänna missnöjet. — Konungen flyttar till Haga. — Tvingas förordna general Pechlin till öfverståthållare i Stockholm. — Reser till Loka och rådgör der med grefve Höpken. Konungens plan mot Norge och att dit flykta, i händelse revolutionen i Sverige skulle misslyckas

Konungen ankom till Stockholm den 6 Juni 1771, och blef emottagen med alla glädjeyttringar värdiga ett folk, som älskar sina konungar. Staden hade uppfört åt honom en triumfbåge vid tullen, hvarest han blef complimenterad af öfverståthållaren och borgerskapets deputerade. Trupperne formerade haie och borgerskapets kavallerie utgjorde eskort. Konungens första omsorg var att uppvakta Enkedrottningen; han souperade ensam med henne, men detta första möte var mycket kallt från moderns sida.

Följande dagen användes att emottaga högtidliga lyckönskningar af Rådet, samt af stater och korpser. På aftonen kallade Konungen mig till sig i sitt kabinett, för att underrätta sig om de allmänna ärendena. Hans Maj:t yttrade sig med denna nedlåtenhet och godhet, som var honom så naturlig; emedlertid märkte jag i hans själ fröet till misstroende till mitt tänkesätt, som riksråderne Sinclair och Scheffer hade ingifvit honom. Jag redogjorde för tillståndet med riksdagsmannavalen, hvaröfver jag framlade listorna, H. M. blef förundrad öfver dessa resultater, varande försäkrad derom att ega pluraliteten. Bristen på penningar, den korta tid som återstod intill den 16 Juni, då riksdagen skulle börjas, och den ringa skicklighet, som förefanns inom hofpartiet, gjorde denna sak omöjlig att hjelpa. Jag framställde för Konungen hattpartiets tillstånd; de svåra följder som alla de intriger och trakasserier medfört, för hvilka detta parti varit utsatt, allt sedan 1769 års riks-

dag; det misstroende, uppäggande och afund hvaraf partiet var söndradt. Jag anhöll hos Konungen om mitt afsked, hvartill jag öfverlemnade honom memorialet; H. M. syntes rörd och använde de mest nådiga ordalag för att öfvertala mig, samt fordrade af min vänskap och mitt nit, att ej öfvergifva honom i detta ögonblick, af hans första uppträdande på thronen. Jag gaf efter, med vilkor, att H. M. ville bevilja mig denna min underdåniga anhållan, när riksdagen vore slut. Konungen föreslog mig slutligen att emottaga landtmarskalksstafven, som jag fört under 3 föregående riksdagar. Denna proposition blef kryddad med allt det, som konungar kunna yttra förbindligt, när de vilja det; men jag förklarade, med hela den vördnad och tillgifvenhet jag var skyldig min konung, att jag under intet vilkor mottog denna befattning; att jag hade derom gjort ett oåterkalleligt löfte, i närvaro af hela ridderskapet och adeln, vid mitt afskedstal, då Ständerna vid sednaste riksdag åtskiljdes. Jag bad Konungen att bestämma sig för ett annat val och söka vinna particheferne derför, ju förr ju hellre; ett allt för långt upphof skulle måhända sätta landtmarskalksstafven i händerna på en Rudbeck eller någon annan, lika tillgifven Ryssland. Jag proponerade till denna befattning landshöfdingeu i Gefle grefve Sparre, en talentfull och förtjenstfull man; men som han ej var behaglig för Scheffer och Sinclair, vägrade Konungen. Dessa herrar hade föreslagit baronerne Ramel eller Duvall, men dessa, som märkte de invecklade vuer de personer hade, som voro i Konungens förtroende, undanbådo sig denna hederspost. Riksrådet Carl Scheffer hade funderat på denna sak, under sin vistelse i Paris, och hade föreslagit grefve Charles Emil Lewenhaupt, hederlig man, men af en erkänd och påtaglig oförmåga för allmänna ärenden. Efter många stridigheter blef man slutligen ense om, att utse baron Axel Leyonhufvud, som varit Konungens andre guvernör, under den tid grefve Scheffer var guvernör för Konungen. Det var en ärans man, af bildning, ehuru utan nerf eller självverksamhet; men den bästa man kunde föreslå, med hänseende till intrigerna och hofvets anslag.

Den så ifrigt efterlängtade franska ambassadören anlände få dagar före riksdagens öppnande; men med otillräckliga fonder, för att vinna pluralitet och motverka Rysslands, Englands, Preussens och Danmarks förenade bemödanden under riksdagen.

Konungen kallade mig till sig, för att höra min tanka öfver den plan han hade uttänkt, att börja sin regering med att återföra fred och enighet bland nationen och förena de två partier, som vid riksdagarne ville sönderslita hvarandra och staten. H. M. sade sig ej hafva ett högre mål för sin ära, än att tillintetgöra det hat och partisöndring, som nu delade samhället och familjerna, och trodde han sitt uppstigande på thronen vara det lämpligaste ögonblicket till realiserandet af denna vackra idée, så mycket mera, som han med tillfredsställelse hade upptäckt, att på alla sidor bemödade man sig att visa honom tillgifvenhet.

Denna sista anmärkning var riktig. Konungen hade nemligen, sedan sin ankomst till Sverige, tvert emot hvad hans fader brukade, tagit sig, för att tala till alla med vänlighet, utan att fråga efter till hvad parti, stånd eller vilkor de hörde; han gaf företräde åt alla; hans lätthet att uttrycka sig, hans nedlåtande, behagliga och ädla sätt att vara, ingåfvo menniskor, som med honom kommo i beröring, de gynnsammaste intryck.

Ehuru detta Konungens förslag bar stämpeln af en ädel och generös godhet, kunde jag ej afhålla mig från att låta H. M. förstå dess lättsinnighet. Jag påminde om den ringa framgång, som partiernas försoning haft år 1763, om de ledsamma tilldragelserna vid riksdagen år 1766, som deraf voro en följd; jag betviflade man skulle kunna till undergifvenhet, dygd och fosterlandskärlek återföra en nation, som under 51 år höll staten i sin hand, jemte hela den konungsliga myndigheten och som under frihetens banér utöfvade det våldsammaste sjelfsvåld. Partiernas hängifvenhet för Konungens person, vore en hyllning åt monarkens dygder och ögonblickets verk. Äfven om man antoge att factionernas chefer voro böjda för H. M:ts förslag,

skulle likväl deras bemödanden blifva fruktlösa, så vida ej de främmande hofven äfvensom Frankrikes, som genom penningens inflytande styrde ständernas pluralitet, funno deras uträkning vid ett sådant arrangement, hvilket svårligen kunde antagas beträffande ryska hofvet, som aldrig förlorar ur sigte sitt hufvudsyfte, att bidraga till att troublera sina grannars inre affärer.

Konungen syntes öfvertygad af alla dessa skäl. Emedlertid sade han mig, att han redan gått för långt med sin plan, för att kunna draga sig tillbaka; att riksrådet Carl Scheffer hade uppfunnit densamma, och att riksrådet Hjärne hade meddelat densamma åt riksrådet baron Funck, en af Mössornas chefer, som utdelade Rysslands corruptionsmedel, samt att general Rudbeck, Ridderstolpe och Essen, de förnämsta aktörerne bland Mössorna, voro ense derom. General Pechlin visste ej härom; men som han var ett hufvud att sönderbråka all ting, hade Konungen, ehuru med motvilja, beslutat, att låta honom deltaga i öfverläggningen rörande partiernas försoning. Nu mera återstod intet annat, än att bland Hattpartiets chefer utse de personer, som skulle deltaga i öfverläggningarne, i Konungens och hans broders, prins Carls, närvaro. Konungen hade dertill utsett mig, presidenten Höpken och öfverste Duvall, landshöfdingen grefve Carl Sparre och öfverintendenten Wadenstjerna. Det första sammanträdet, till beredande af denna vigtiga fråga, var utsatt till dagen derefter. Jag sökte på alla möjliga sätt, blifva befriad från allt deltagande häri; men Konungen visade ett så stort intresse härför och öfvertalade mig på ett så godhetsfullt sätt, att jag nödgades gifva vika. H. M. uppdrog mig slutligen att, å hans vägnar, derom underrätta grefve Osterman och chevalier Goodrick, Rysslands och Englands ministrar; hvilka jag fann till utseendet disponerade, men i sjelfva verket vida skiljda från det mål hvartill Konungen syftade. De påyrkade ifrigt en ny sammansättning af Rådet, hvars halfva antal borde vara Mössor och andra hälften Hattar. De beklagade sig öfver franska hofvets inflytande på Rådet och Konungens förkärlek för detta hof. Jag redogjorde inför Konungen häröfver och bad H. M. befria mig från att in-

gå i hvarje ytterligare detalj med främmande hofs ministrar om frågor, som rörde mitt fäderneslands ömtåligaste inre ärenden, äfvensom H. M:ts ära och kronans värdighet.

Flera fruktlösa conferencer höllos hos Konungen. Mössorna och förnämligast general Pechlin uppställde ideligen nya svårigheter, delvis rätt absurda. Emedlertid blef det öfverenskommet:

1:o. Att man för alltid skulle upphöra med all fremmande corruption och ej emottaga, hvarken från den ena eller andra sidan, fremmande penningar, för att muta pluraliteten;

2:o. Att man ej skulle vidtaga någon förändring i grundlagarne;

3:o. Att den försäkran Konungen skulle aflägga inför Ständerna, ej skulle hafva annan lydelse, än den salig konungen aflagt;

4:o. Att man skulle upphöra med all förföljelse och bitterhet mot Rådet, äfven som mot alla andra, hvad stånd eller parti de än tillhörde, och att de vanliga domstolarne ej skulle, i sin verksamhet, af Ständerna oroas;

5:o. Att det politiska systemet skulle lemnas orubbadt, och att man ej skulle knyta någon ny förbindelse, som skulle kunna försätta Sverige i beroende;

6:o. Att de två redan i Rådet befintliga vacanserna skulle gifvas åt mössorna grefve Horn och Ribbing och att, under riksdagens lopp, 4 à 5 platser i Rådet skulle med Mössor besättas. Konungen åtog sig personligen, att bereda vacanser i Rådet, der han trodde sig veta några medlemmar ganska missnöjda på sina platser, till följe af Ständernas trakasserier.

Det blef ej möjligt att förena sinnena rörande landtmarskalksvalet eller det af talmän i de ofrälse stånden. Det ömsesidiga misstroendet gjorde en förening omöjlig, uti en så vigtig punkt.

Hela denna convention blef skriftligen uppsatt och lemnad till Konungen af Mössorna, men utan underskrift, emedan det ej ansågs rådligt att underteckna, på Ständernas pluralitets vägnar, utan att hafva deras uppdrag dertill[1]).

[1]) Se denna compositions-akt i bilagan N:o XLVIII.

Aldrig blef en så vigtig angelägenhet behandlad med mera lättsinnighet, och med större misstroende. Mössorna voro allt för klarsynta, för att ej upptäcka att Konungens förslag utgick, mindre från en uppriktig önskan att se nationen förenad om grunderne och utöfningen af friheten, än från nödvändigheten att understödja de hofvet tillgifna Hattarnes svaghet och att afleda eller uppehålla verkningarne af en Ständernas pluralitet, styrd af Ryssland och England. Konungen, född och uppfostrad midt uti gäsningen af frihetstiden, kände allt för väl dess skaplynne, för att godtroget öfverlemna sig åt drömmen, att kunna afskaffa factionerna och öfvertala ständerne att, med uppoffrande af personliga fördelar, återvända till dygdens och fosterlandskärlekens utöfning, i deras allmänna värf. Hattarnes chefer och Rådet önskade lifligt, att denna förening åvägabringades, under Konungens ögon; emedan de kände sig underlägsna, då hofvet försummat allt hvad det bordt göra, för att vinna pluraliteten, som den innehade vid 1769 års riksdag. Franska ambassadören understödde ifrigt denna idée: nyligen anländ, syntes honom allt här vara ett chaos, uti hvilket Konungens plan tycktes åtminstone antaga en bestämd form, lätt att utföra. Franska hofvet hade afsändt honom med ringa penningemedel, för att kunna motväga Rysslands och Englands ministrar, hvilka utdelade penningar med fulla händer; och som han var af ett hushållsaktigt lynne, trodde han sig hafva vunnit allt, genom den nu ingångna öfverenskommelsen, att all främmande corruption skulle upphöra.

Lika mycket som Konungen visade sig belåten med sitt verk, lika mycket uttryckte allmänheten sitt missnöje med hans föreningstraktat, och som icke hade någon reel verkan, utom att förena Hattar och Mössor att tadla dess bestämmelser, äfvensom de personer, hvilka hade deltagit i deras uppgörande. Det behöfdes endast den punkten, som handlar om corruptionens upphörande, för att uppreta en fattig nations ombud. Af vördnad för Konungen och med tillhjelp af de penningar, som utdelades för detta ändamål, lyckades man emedlertid lugna denna oro och tillfredsställa de efter utseendet oroligaste, med den ofvan-

nämnda national-compositionen. Konungen utvecklade all sin skicklighet och alla sina omsorger att understödja sin plan. Han promenerade alla aftnar i Kungsträdgården, der hela staden samlades. Han visade sig der med så mycken nedlåtenhet och mildhet, han talade med nit och eloquence om national-intresset, att han för någon tid tystade häcklarena. Ständernas hela uppmärksamhet riktades uteslutande på valen af landtmarskalk och talmän. Hofpartiet vann dervid seger bland ridderskapet och adeln och baron Axel Leyonhufvud blef der utsedd, att föra landtmarskalkstafven, med en stor pluralitet. Mössorna ville dertill utse öfverståthållaren i Stockholm, baron Rudbeck. Mössorna erhöllo ersättning för detta nederlag, genom deras segrar i de ofrälse stånden, hvarest till talmän utsågos biskopen i Skara Forssenius, borgmästaren Sebaldt, och bonden Joseph Hansson. Konungen blef, genom dessa vals utgång, öfvertygad derom, att alla de smickrande förhoppningar, hvaruti man hade invaggat honom, voro falska.

Mössorna, för att göra denna deras första seger ännu fruktansvärdare, började på ett högst olagligt och bullrande sätt, utesluta från de tre ofrälse ståndens plena, alla dem, som voro tillgifna Hattpartiet; de mest upplyste och för fäderneslandet mest nitiska personer blefvo förvisade till deras provinser, der man till att ersätta dem, ej vågade utse andra, än de, som gillades af Mössorna och som voro behagliga vid Rysslands, Englands och Danmarks hof.

Den smärta Konungen erfor härvid, gjorde honom endast ifrigare att utföra sin försonings-plan och utvidga sin popularitet. Han gaf fyra gånger i veckan, från kl. 4 till 6 eftermiddagen, företräde åt alla klasser, kön och åldrar, äfven åt tiggare. Han talade med alla, gaf de nådigaste svar, utdelade allmosor åt de behöfvande. Detta uppförande gjorde på folket all den verkan han dermed afsett; Mössorna började blifva oroliga deröfver och deras chefer började visa mera nit för den s. k. compositions-planens utförande.

Konungen öppnade riksdagen med öfliga ceremonier den 21 Juni 1771. Konungen höll vid detta tillfälle ett tal, som förtjuste och förvånade på samma gång de 4 riks-

stånden. Hittills hade man ej hört konungarne tala från thronen, ty kanslipresidenten talade alltid uti Konungens namn. Denna nyhet rörde ständerna ända till tårar; men alla Konungens personliga egenskaper och intrycket deraf kunde dock ej motväga ryska och engelska hofvens corruptionsmedel[1]).

Ett af de första ärenden, som Ständerna behandlade, blef fyllandet af de i Riksrådet varande vacanser; och i enlighet med den med Konungen ingångna composition, blefvo dessa platser lemnade åt grefve Horn och baron Ribbing, med enhällig röst; men Expeditions-utskottet införde i den underdåniga skrifvelse, som ständerna, med anledning häraf, adresserade till Konungen, *att ständerna, bättre upplysta om oskulden och uppförandet hos de vid sednaste riksdagen afsatta rådsherrarne, återgaf dem sitt förtroende och anhöllo hos Konungen, att återkalla grefve Horn och Ribbing i Rådet.* Dessa ordalag, som innefattade en förebråelse mot den aflidne Konungen, misshagade Konungen så mycket mera, som orsaken till deras afsättande år 1769, var att de hade brustit i den vördnad och aktning, som de voro skyldiga Majestätet. Konungen lät vid detta tillfälle sin liflighet bestämma hans uppförande, och då man framlade för honom kallelsebrefven, för de nämnda rådsherrarne, till underskrift, vägrade han densamma, ända tills ständerna hade i dessa bref uteslutit ofvannämnda, honom miss-

---

[1]) I detta tal, utgifvet på trycket, under titel: "Kongl. Maj:ts tal till Riksens Ständer uppå Rikssalen vid Riksdagens början den 25 Juni 1771"; — förekommer bland annat följande Konungens ord:

"Hvad angår ämnet af Eder närvarande sammankomst, det tror jag mig ej behöfva upprepa. I veten hvad det stora omskiftet, som sig nu tilldragit, af eder kräfven; I kännen edra rättigheter och det är just för att bevaka dem, I nu ären kallade. Jag önskar dertill eder lycka och den Högstes välsignelse; att enighet och sämja, inbördes vänskap och kärlek, näst Guds nåd, må bidraga till Edra rådslags lyckliga utgång."

"Född och uppfödd ibland Eder, har jag allt ifrån de spädaste åren lärt, att älska mitt fädernesland, att anse för den största lycka, att vara Svensk, och den största ära, att vara den förste medborgaren, ibland ett fritt folk. Alla mina begär äro uppfyllda, att Rikets sällhet, sjelfständighet och ära, igenom edra beslut må tillskyndas, beredas och befästas."

"Att regera öfver ett sällt folk, är min största önskan, att styra ett fritt folk, högsta målet af min ärelystnad. Tron intet, gode Svenske män, att detta är blotta ord, utan mening: Det är det hvad mitt hjerta tänker; ett hjerta brinnande af den lifligaste kärlek för äran och för fäderneslandet: hvilket är för högmodigt, att lofva hvad det ej vill hålla och för uppriktigt, att säga hvad det ej tänker."

hagliga strof. Denna åtgärd af beslutsamhet från thronen, uppretade det herrskande partiets sinnen; hatet som glimmade under askan, flammade upp inom alla riksstånden; det uppstod flera, ehuru svaga debatter, ty det hofvet tillgifna partiet gillade ej ens Konungens uppförande, ehuru begäret att vara honom behaglig, föranledde det att understödja honom. Denna handling blef uttydd såsom signalen till brytning af conventionen. Grefve Osterman och chevalier Goodrick deklamerede emot Konungens handlingssätt, såsom stridande mot ständernas rättigheter och farligt för friheten. Efter flera öfverläggningar och framställningar af ständerna till Konungen, undertecknade H. M:t kallelsebrefven, deri man hade förändrat några ord, för att tillfredsställa Konungen, men utan att dock förändra meningen.

Det gjordes vida mindre svårigheter med ceremonielet vid salig Konungens begrafning. Gustaf III reglerade dervid ståten efter sitt behag; intet blef dervid försummadt, för att göra den så praktfull, som möjligt. Konungen, den unga Drottningen, prinsarne och prinsessan, åtföljda af deras hof, riksrådet och ständerna begåfvo sig, till fots i procession, till Riddarholmskyrkan, hvarest biskopen i Linköping höll liktalet, då erkebiskopens ålder och helsa nekade honom att dervid närvara[1]. Prinsarne och prinsessan visade en rörande sorg, när man flyttade konungens likkista från katafalken, för att bära den ner i grifthvalfvet, prinsarne svimmade vid inträdet i grifthvalfvet och prinsessan blef så häftigt upprörd, att hon föll i konvulsioner. Gustaf III bemödade sig på allt sätt att likna dem, och synas sörjande, men han gjorde det på ett så theatraliskt sätt, att ingen misstog sig derom.

Före riksdagens öppnande hade Enkedrottningen haft uppträden med Konungen, i och för rättigheten till arfvet efter Adolf Fredrik. Hon påstod att hela lösöreboet borde tillhöra henne, utan något undantag. Inom sig närde hon vida större anspråk, och hon anförtrodde mig, den dagen

---

[1]) Se härom det tryckta: *Ceremonial vid högstsalig Hans Kongl. Maj:t Konung Adolf Friedrichs begrafning uti kongl. Riddarholms kyrkan, som sker den 30 Juli 1771.*

hon gaf sitt 3:dje företräde för att emottaga condoleancen, med anledning af salig konungens frånfälle, att aldrig en drottning blifvit behandlad med mera orättvisa; att hon blifvit afsatt från thronen; att hennes son ej kunde hafva några rättigheter, förr än efter hennes död; att hon vore krönt drottning; att konungen hade inkräktat hennes rättigheter och att Rådet vore förrädare emot deras pligt. Fåfängt framställde jag för Hennes Maj:t lydelsen af successionsordningen, af den 23 Juni 1743; alla förnuftsskäl blefvo utan verkan.

Enkedrottningen hade dragit sig tillbaka till Drottningholm, hvarest hon öfvertänkte sin plan, att resa till Berlin, för att förströ sig och finna tröst i sin familjs sköte; men som hon ej egde de nödiga penningarne härtill, bedref hon med ifver reglerandet af sitt apanage såsom enka. Konungen bemödade sig, på allt möjligt sätt, att hos ständerna påskynda det hans moder i detta hänseende, måtte blifva tillfredsställd, hvilket icke var så lätt; emedan Enkedrottningen ej ville göra inskränkningar i sina utgifter, ej heller i sin hofhållning. Det blef emedlertid, efter några öfverläggningar, bestämdt, att Enkedrottningen skulle behålla Drottningholms och Svartsjö slott, med dithörande inkomster; att man i staden, vid Fredrikshof, skulle bygga ett passande slott för Hennes Maj:t; att man skulle fullständigt möblera det för henne och hennes hof; att man skulle anvisa ett årligt anslag, för att utvidga slottet vid Svartsjö; att man skulle lemna Hennes Maj:t en complett servis, duktyg och stallinventarier, samt equipage, och att man årligen skulle betala 3 tunnor guld för underhållet af hennes hof och bord, äfvensom nödig vedbrand. Enkedrottningen blef emedlertid icke nöjd härmed, och hennes hofmän, förnämligast riksrådet Sinclair, lät henne förstå, att ständerna borde hafva visat sin tacksamhet, genom en större gifmildhet, utan att reflectera på financernas bedröfliga tillstånd [1]).

Det hade kostat vida mindre att låta reparera gamla Kungshuset, eller det s. k. Wrangelska palatset, hvilket är

[1]) Se, rörande Enkedrottningens underhåll, bilagorna L, LIV och LVII.

beläget i midten af staden och hade gjort ett passande och vackert intryck, såsom bostad för Enkedrottningen; likasom det hade varit för Carl XII, för dennes farmoder och för Konung Fredrik. Men Konungen, som aldrig kunde nog aflägsna sin moder från sitt residence, öfvertalade henne att välja Fredrikshof, vid infarten till Djurgården och i ett af stadens mest aflägsna qvarter.

Enkedrottningens tillkännagifvande, att hon ämnade företaga en resa till Preussen, mötte inga hinder från ständernas sida; emedan hon, i sitt äktenskaps-kontrakt, förbehållit sig att, när hon det ville, få besöka sina anhöriga. Hennes Maj:t hade önskat, att ständerna skulle hafva beviljat henne ett extra anslag härtill; men som hon ej kunde erhålla annat, än ett års förskott af sitt anslag såsom Enkedrottning, afreste hon på hösten år 1771, åtföljd af sin dotter prinsessan Sophia Albertina och en del af sitt hof, och ankom till Berlin i slutet af November.

Sedan ständerne afgjort Enkedrottningens underhåll, sysselsatte de sig hufvudsakligen med reglerandet af konungaförsäkran, som Konungen skulle aflägga vid sin kröning, och att genomgå rådsprotokollerna sedan sista riksdag. De funno uti dessa båda ärenden en ymnig källa till oenighet, och ett vidsträckt fält till utöfvande af orätt. De öppnade striderna med att börja rättegångar emot flera landshöfdingar, med anledning af dessas beteende vid riksdagsmannavalen, i och för utseende af städernas deputerade; man vände sig hufvudsakligen emot landshöfdingen i Malmö grefve Cronhjelm, landshöfdingen i Jönköping baron Silfverhjelm, landshöfdingen i Linköping baron Strömfelt, och landshöfdingen i Åbo baron Rappe. Flera borgmästare blefvo äfven förföljda för samma sak. Mössorna hade nemligen formerat en plan, att bemäktiga sig alla betydligare chefsplatser, som kunde understödja och bereda dem pluralitet, och de voro resolverade att ej skona någon; hofven i Petersburg och London sågo äfven gerna i spetsen för embetsverk och myndigheter, dem behagliga och tillgifna personer. Konungen och compositions-conseljen, som med honom rådgjort om partiernas försoning, åberopade punkterna i denna akt, men Mössornas chefer skyl-

lande på gäsningen inom pluraliteten, som man lätteligen skulle kunna blifva herrar öfver, så snart den första hettan lagt sig, dolde med denna undflykt deras verkliga plan. Konungen, begagnande den riktningen sakerna togo, var ej ledsen att se oenigheten upplåga eller låtsade ej se följderna deraf. H. M. syntes lika likgiltig öfver de debatter, som uppstod mellan adeln och de tre ofrälse stånden, rörande de punkter i konungaförsäkran, som angingo ståndsprivilegierna. Det syntes som ville de ofrälse stånden utplundra adeln på dess företrädesrättigheter. Man tvistade om adelns företräde framför ofrälse till högre embeten; man anslog strängen rörande den fria dispositionen af säteri och frälse, och påstod att alla frälsehemman borde tillhöra bönderna och att endast räntan deraf tillhörde adeln[1]). Allmänheten öfversvämmades af flygblad och skrifter, ganska förolämpande och afsedda att uppreta allmänheten emot adeln. Riksrådet blef ej heller sparadt; man smädade denna myndighet på ett sätt son tillkännagaf dess afsättning. Ständerna ändrade något konungaförsäkran, så att Konungens makt och myndighet derigenom ännu mera inskränktes.

Konungen gaf sig alls ingen möda, att lugna sinnena; tvärtom syntes det, som om hans förtrogna på allt sätt sökte öka oredan, och inom Hattarne, som hade nog liten sammanhållning, bilda factioner. Franska ambassadörens penningar voro slut och hans förstånd förlorade sig i denna labyrinth af intriger. Egenkärleken blandade sig ock deri, då han såg att Konungen hade ett mycket begränsadt förtroende för honom. Som de allmänna ärenderna ej syntes närma sig det tillstånd af lugn och försoning, till hvars framkallande Konungen, genom sin compositionsplan, förklarat sig vara protecteur och ursprung, tog jag mig friheten att deröfver explicera mig med Hans Maj:t i slutet af December 1771. Jag besvor honom att omintetgöra den såkallade compositions-conseljen och ställa sakerna till rätta, eller åtminstone befria mig från allt deltagande deri. Konungen ville ej bifalla det, och visade sig rörd ända till

[1]) Se härom Konungens bref till Enkedrottningen af den 11 Febr. 1772. Bilagan N:o LIV.

tårar öfver den gäsning, som bemäktigat sig sinnena, samt besvor mig att ej öfvergifva hans plan[1]).

Julfesterne vid slutet af det gamla och början af nya året, uppskjöto behandlingen af riksdagsärenderna under en månad. Konungen reste till Ekolsund jemte hofvet. Jag hade nåden få medfölja dit. Men i stället att begagna detta stillestånd i de allmänna ärenderna, för att samla och förena Hattpartiet, tänkte man vid hofvet ej på annat än nöjen och Hattpartiet föll allt mer sönder. Deras för sammankomster och öfverläggningar bildade klubb blef splittrad åt flera håll, och hvaren gjorde sig till en förtroendeman, för att der föra ordet. Detta var Scheffers, Sinclairs och öfverste Sprengtportens, general Horns och öfverstelöjtnant Saltzas verk. Franska ambassadören förklarade vid samma tid, att han ej mer utgaf några korruptionsmedel. En mängd Hattar drogo sig tillbaka i provinserna, några förenade sig med Mössorna och med Ryssland; och återstoden, ehuru af hofpartiet, förenade sig ej med den riktning sakerna togo. De upplystare fingo en så stark afsmak för ställningen, att de ej uthöllo dermed, annat än af vördnad för Konungen. Denne fann emedlertid utväg, till följe af de liaisoner han vetat förskaffat sig, under vistandet i Paris, med d'Aiguillon och Madame Du Barry, att förskaffa sig en liten fond till sin disposition, att dermed underhålla klubbarne och bestrida de oundvikligaste utgifter. Herrar Sprengtporten och Saltza utdelade dessa medel, fåfängt bjudande till att förvärfva sig dermed en pluralitet, bland borgare och bönder.

Vid denna tid utkom en anonym skrift, i form af bref, med anledning af öfverläggningarne inom riksstånden, rörande konungaförsäkran; framställande bland annat några för omständigheterna litet välbetänkta grundsatser, såsom att Konungen borde hafva rätt att afslå ärenden, som vare sig Rådet eller Ständerna beslutat. Denna flygskrift hade baron Hummelhjelm till författare. Konungen låtsades vara okunnig derom, och lät i sina yttranden förmärka missnöje med detta ogrannlaga nit. Emedlertid utdelade han

[1]) Se Konungens eget omdöme om sitt uppförande, i hans bref till Enkedrottningen, af den 27 Dec. 1771; bilag. N:o L.

med egen hand flera exemplar deraf, som H. M. sade vara honom adresserade från Örebro, och han uppdrog mig, att försäkra Mössornas chefer, uti compositions-conseljen, att han var mycket ledsen öfver denna affär, som han på det högsta ogillade. Jag uträttade Konungens kommission, fullt öfvertygad om motsatsen. Ständerna gjorde häröfver efterspaningar, hvilka ledde till den så kallade författarens, lagman Gyllenbååts, upptäckande, och blef denne anklagad inför domstol, för att dömas efter lagarnes hela stränghet.

Konungen återvände till staden och Ständerna återtogo sina arbeten i slutet af Januari 1772. Vacanserna hade stärkt Mössornas högmod och förbittring, och försvagat Hattarne. Riksrådet och kanslipresidenten Ekeblads död hade lemnat denna plats ledig. Der uppstod många intriger för dess återbesättande. Konungen hade önskat att riksrådet grefve Ulric Scheffer, kansliråd, blefve utnämnd till kanslipresident. Man talade äfven om riksrådet grefve Herrmanson; men ryska och engelska hofven gillade ingen annan än den, som var dem mest devouerad. Men såsom det för tillsättandet af detta embete fordrades, lika som för alla andra, att ingifva till Konungen ett förslag, så kunde man ej vara säker, att den person man önskade blef af Konungen utnämnd. För den skull stiftade ständerna en lag, hvarigenom de tilldelade sig rättigheten att till kanslipresidentsplatsen nämna hvem de ville, och deras val föll på det vid 1769 års riksdag licentierade riksrådet baron Düben. Konungen hade intet annat inflytande på detta val, än att underteckna hans kallelsebref.

Under det man i Sverige grälade om konungaförsäkran, om adeliga privilegierna, om Rådets afsättande eller bibehållande, samt om finanserna och sysselsatte sig med flerahanda förföljelser mot enskilda, arbetade Enkedrottningen, i Berlin, på sin son, prins Carls giftermål med yngsta prinsessan af Brandenburg-Schwedt, ehuru hon ej dertill hade uppdrag, hvarken af Konung eller ständer. Hon proponerade denna förening till prinsessans familj, hvilken syntes böjd derför, äfvensom till den unga prinsessan, hvilken Enkedrottningen bemötte såsom sin dotter och äfven kallade henne så. Hon sökte, genom sina bref, förmå

Konungen, sin son, att lemna sitt bifall dertill, äfvensom Prins Carl; hon uppmanade baron Zöge, Konungens minister, att skrifva derom; men Gustaf III var ej böjd för allianser med Brandenburgska huset och fruktade för att hafva en svägerska af sin moders blod och i dess beroende. Prins Carl, som hade formerat en öm bekantskap med min nièce, grefvinnan Augusta Löwenhjelm, var ej böjd för att gifta sig. Emedlertid tog Sekreta utskottet denna angelägenhet under öfverläggning. Man hade vida utropat prinsessans stora förmögenhet, äfvensom hennes skönhet och dygd. Men baron Zöge hade förskaffat sig upplysning om, att hennes arf ej utgjorde mer än 80,000 Thaler och enskilda bref, i synnerhet från grefvinnan Hård till hennes vänner, som föregaf sig känna henne mycket väl, gaf helt olika upplysningar om hennes ojemna lynne. Man besinnade sig emedlertid, och Sekreta utskottet gaf mig i uppdrag, att i förtroende tala med prinsen, för att lära känna dispositionen. Hans Kongl. Höghet förklarade mig, att han ej hade några afsigter på denna prinsessa och att han önskade vara befriad från att ingå detta äktenskap. Affären blef om intet och för Enkedrottningen återstod den sorgen att vara komprometterad[1]).

Konungen i Preussen hade mottagit sin syster Enkedrottning Lovisa Ulrika med en öm broders känslor. Hon blef logerad och betjenad vid hans hof, och hela den Brandenburska familjen täflade i uppmärksamhet mot henne. Hon iakttog der föga skonsamhet mot Sverige, utan sade derom offentligen och i svenska ministerns närvaro, allt möjligt ondt, till den grad, att Fredrik II blef nödsakad taga detta lands försvar. Hon hade rest till Preussen i afsigt att förena sin familj och försona prins Henrik med hans gemål; men inom kort tid voro de deremot mera brouillerade än någonsin och nära att ej mera se hvarandra. Enkedrottningen ville införa ceremoniel och etikett uti ett militäriskt hof, hvarest man föraktade pompen i Ludvig XIV:s hof och ståten inom de tyska hofven. Enke-

---

[1]) Se, om hela denna angelägenhet, åtskilliga intressanta upplysningar i bilagorna N:o LII, LVIII, LXII och LXIII.

drottningen hade i preussiska hofvet lyckats åstadkomma en sådan gäsning, att man med längtan motsåg hennes afresa[1]).

Sveriges allmänna angelägenheter blefvo allt mer och mer invecklade. Mössorna, som icke mera funno någon motvigt mot deras vilja, började ej mer respektera sin egen chefs råd, som alltid är fallet i demokratiska styrelser, der ingen opposition mer finnes. Rättigheten att bekläda högre embeten och den att köpa skattehemman för evärdelig tid, som de ofrälse stånden ville tillskansa sig, på adelns bekostnad, föranledde de mest lifliga strider på Riddarhuset, lika som de personella förföljelserna. Alla planer till försoning afvisades och Konungens emissarier uppretade till halsstarrighet och till våld i alla riktningar, tvenne åtgärder för att göra all försoning omöjlig. De mest hetlefrade af Hattarne och hofpartiet föreslogo offentligen, att inbjuda riksstånden till ett plenum plenorum, och der afsluta debatterna med värjan i hand.

Jag gjorde mina underdåniga framställningar till Konungen, öfver oklokheten i Hattarnes beteende. Jag bad H. M:t använda sitt inflytande att moderera hettan hos hans vänner och att sjelf bestämma sig för det parti han ville taga. Jag föreställde H. M:t att man länge nog sysselsatt sig med chimèrer att vilja försona partierna, hvilkas handlingssätt å ömse sidor jäfvade denna grundsats; att det vore mycket bättre, att uttänka en plan motsatt den redan följda, än att vidare insnärja sig i inkonseqvenserna deraf; att H. M. skulle, om han fortsatte sin beträdda bana med försoningsplanen, förlora sitt anseende hos nationen och att allt hederligt folk ej tänkte på annat, än att öfvergifva de allmänna ärendena.

Riksrådet Sinclair, som var närvarande, understödde mina åsigter. Konungen syntes rörd och bedröfvad öfver affärernas tillstånd, men sade sig ej vilja afstå från sin plan. Han uppdrog mig att till följande morgon samla cheferne för compositions-conseljen, att försäkra dem, det han ingen del hade i den upplågande bitterheten, hvars beherrskare

[1]) Enkedrottningen uttrycker sin belåtenhet med vistandet i Berlin, i sina bref, bilag. XLIX och LVIII.

han ej var, och att proponera dem om det ej vore tjenligt, att han adresserade ett öppet bref till Ständerna, för att föreslå dem att uppsätta dag för kröningen och för riksdagens afslutande, och att låta denna skrifvelse understödjas af Rådet. Mössorna antogo denna proposition och åtogo sig att förbereda sinnena derpå; jag anmälde för Konungen resultatet af denna öfverläggning, samma dag, på förmiddagen. H. M:t syntes mycket tillfredsstäld och tackade mig derför.

Sedan Konungen spisat middag lät han kalla till sig landtmarskalken och talmännen i sitt kabinett och höll för dem ett ganska rörande tal, öfver den allmänna ställningen och den herrskande oron; samt uppdrog dem att proponera Ständerna sin mediation, såsom en utväg att återföra lugnet och moderera de ömsesidiga anspråken mellan adeln och de ofrälse stånden[1]). Konungen sade sig, med anledning häraf, önska, att Ständerna, i hans närvaro, samlades till plenum plenorum. Landtmarskalken och talmännen, öfverväldigade af Konungens tal, lofvade framföra Konungens proposition, med undantag af borgareståndets talman Sebaldt, som ursäktade sig med regeringsformen. Sedan Konungen afskedat dem, funderade så väl presteståndets talman, biskop Forssenius, som bondeståndets suppleant Hansson på det löfte de till Konungen afgifvit; de begärde å nyo företräde, som de ock erhöllo och hvarvid de för-

---

[1]) I detta Konungens Tal, hållet d. 28 Nov. 1771 och tryckt i Örebro 1771, under titel: »En Konungs tal till sina Riks-Stånds talmän» — förekommer, bland annat följande ord: *»Vore ej mitt uppsåt så rent, så oskyldigt, vore ej mitt hjerta så brinnande af den ömmaste kärlek för fäderneslandets väl, sjelfständighet, frihet och lycka, hade jag visserligen med stillatigande kunnat afbida händelser, och som andre Konungar, mine företrädare, afvaktat tillfälle, att öka min makt, både på frihetens och lagens bekostnad; men jag har ingått med mina undersåtare en för stor förbindelse, då jag första gången helsade dem, som Svea och Götha Konung: ja desto heligare, som han var sjelfkräfd, att vilja någonsin glömma den pligt, som min heder och mitt hjerta pålägger mig.»*

»Riksens Ständer kunna med så mycken större trygghet på min person lita, som jag redan och på nytt inför deras talmän försäkrar, att nöjd med hvad Riksens Ständer mig förelägga, jag ej begärer något enskildt för mig; men den ende i Riket, hvilken, född landets barn, har ej mera gemenskap med det ena ståndets interesse än det andras, är lika förknippåd med hela riket och derföre den ende oväldige i detta ämne.» Se härom Konungens bref till Enkedrottningen af den 14 Januari 1772, bil. N:o LI.

klarade för Konungen, att de ej kunde framföra någon Konungens proposition till Riksstånden, utan att densamma i laga ordning hade passerat genom Rådet. Landtmarskalken deremot hade ej denna presence d'esprit, utan gick hem, fullt besluten att i morgondagens plenum uppfylla sitt åtagande; men sedan han derom rådfrågat sina vänner, fann han sig dervid hafva för mycket att vederväga, då grundlagen i denna punkt var så tydlig, att man ej kunde missförstå densamma.

Detta Konungens handlingssätt väckte stort uppseende och blef i allmänhet ogilladt med undantag af några, som ej hade något annat skäl till försvar deraf, än det att de alltid understödde Konungens idéer. Konungen täcktes äfven tala med mig härom, men han såg besvärad ut, och ursäktade att han ej förberedt mig, dermed att han ej beslutadt sig derför, utan i samma ögonblick då han satte det i verket, oaktadt jag visste att han redan dagen förut hade haft en öfverläggning med riksråderne Carl Scheffer och Sinclair härom. Jag bad H. M:t tro, att jag alldeles intet var sårad deraf, och att det ej återstod mig någonting annat, än önska det hans afsigt måtte lyckas; men att efter den proposition jag, å H. M:ts vägnar, samma dag på morgonen gjort i compositions-conseljen, ansåg jag mitt eget anseende fordra, att jag deröfver afgaf en förklaring, på det att Konungens uppträdande på eftermiddagen inför talmännen, så olikt de framställningar jag, på morgonen å H. M. vägnar, till particheferne i compositions-conseljen framfört, ej skulle skyllas på mig och jag anses antingen som en narr eller en bedragare; att hvarken den ena eller andra rolen passade mig och att jag följaktligen var beslutad, att ej taga någon del i öfverläggningarne rörande denna affär, hvarken uti Sekreta utskottet eller i ridd. och adelns plenum; att det gjorde mig ledsen att H. M. skulle hafva orsak att beklaga sitt handligssätt och att snart alla hans undersåtare skulle börja misstro honom. Från den tiden åtog jag mig aldrig mer att framställa något i uppdrag af Konungen eller i hans namn.

Under det dagen derefter öppnade plenum, vågade landtmarskalken ej framföra Konungens proposition, som

mycket uppretade H. M:t emot honom. General Horn sökte emedlertid sätta affären i gång, genom att af landtmarskalken begära upplysning, om hvad Konungen sagt, under det företräde landtmarskalken och talmännen föregående dag haft hos H. M:t. Men han blef afbruten genom mängdens rop, att landtmarskalken ej fick anmäla något direkt från thronen till ståndet, med hot att annars förlora sin plats. Hoffolket var envist; man voterade och förbudet för landtmarskalken bekräftades, genom en hotande majoritet[1]).

Konungen som ej ville emottaga en dylik dementi, öfverlemnade sin proposition, om försoning och ett plenum plenorum, till Rådet, som skickade densamma, ad referendum, till Sekreta utskottet. Detta utskott emottog propositionen med alla tecken af misstroende och dåligt lynne; förebrådde Rådet att hafva låtit den passera och uppsatte ett underdånigt svar, i skarpa ordalag, och der uttryck rörande Regeringsformen och grundlagarnes anda, i motsats mot hvad Konungens proposition innehöll, icke sparades. Man trodde sig spåra, i en dylik Konungens inbjudning till plenum plenorum, en revolutionsplan och konstitutionens kullkastande. Det var emedlertid ej troligt, att Konungens handlingssätt föranleddes af någon genomtänkt plan; intet var nemligen förberedt att understödja densamma och jag är mera böjd för att tro, det H. M:t låtit förleda sig af riksråderne Scheffer och Sinclair, samt af sin lifliga inbillning och att han, i detta ögonblick ej såg annat än det hänförande af att vara en Konung, medlande mellan partierna, hos sitt folks lagstiftare, beträffande dess lagar. H. M:t hade dessutom ett stort förtroende till vältalighet, och begagnade alla tillfällen att låta den glänsa.

Detta besynnerliga försök från thronen, medförde emedlertid något lugn uti ständernas deliberationer; å båda sidor insåg man faran af att drifva hatet till det yttersta, och hofmännens hemliga åtgöranden, för att underhålla oenigheten, ökade önskan inom båda partierna, att få ett

[1]) Se härom Konungens bref till Enkedrottningen, bilagan N:o L.

slut på frågan rörande konungaförsäkran, hvilken sedan tio månader utgjorde föremålet för Ständernas öfverläggningar under differenta repriser. Adeln förklarade sig nöjd med att man deri införde, med de ofrälse ståndens medgifvande, en punkt, innehållande att Konungen bekräftade, utan något undantag, alla adelns rättigheter och privilegier, sådane de blifvit beviljade af Sveriges fordne Konungar och särskildt vid 1723 års riksdag; genom hvilken förklaring alla de förändringar till adelns nackdel, som blifvit införde uti konungaförsäkran af de ofrälse stånden, voro af ingen verkan. Beträffande konungamakten, så begränsade man den mer än hittills uti mindre detaljer, bland annat vid utnämnandet af kanslipresident, ehuru man svårligen kunde inkräkta mera än man gjort. Englands och Rysslands ministrar öfvertalade deras pluralitet, att bjuda till hvad göras kunde i denna punkt[1]).

Konungaförsäkran blef till Konungen framlemnad af landtmarskalken och talmännen, åtföljda af en stor mängd af Ständernas deputerade. Hans Maj:t gaf dem högtidligt företräde i sitt galleri, omgifven af Rådet och högre hoffunktionärer. Der var uppsatt en thronhimmel, hvarunder H. M. sig placerat. Landtmarskalken höll ett tal till Konungen, och Hans Maj:t underteckade, i närvaro af hela församlingen, sin konungaförsäkran, utan att läsa eller låta uppläsa densamma och afskedade de deputerade, med en böjning på hufvudet, efter att hafva återlemnat till dem den undertecknade handlingen[2]).

[1]) Beträffande tvisterna om konungaförsäkran och dess undertecknande, förekomma åtskilliga upplysningar i bilagorna N:o LII, LIV, LVI och LVII.

[2]) Denna försäkran, daterad den 4 Mars 1772, befordrades till trycket samma år; Konungen förband sig, genom densamma, att deri förekommande skäliga förbindelser heligt och obrottsligen hålla, efterlefva och fullborda.

Enligt 5 § förband sig Konungen, »*att alltid instämma med Riksens Ständer, såsom maktegande nu och framdeles, att göra sådana beslut, stadgar och förordningar om sig och riket, som de pröfva tjenliga till det allmänna bästa samt deras frihet, säll- och trygghet;*» — vidare — »*att styra och regera efter rikets lag, stadgar och beslut, den år 1720 författade och fastställda Regeringsform samt denna vår försäkran.*»

I 6 § säger Konungen: »*Wi betyge fördenskull, likasom Rikets Ständer, ett rättvist misshag och en billig afsky för det oinskränkta konungsliga enväldet, eller den så kallade Souverainiteten: Och på det ett så skadeligt och för riket förderfveligt regeringssätt, nu och i tillkommande tider, aldrig mera må kunna påtänkas, mindre i riket införas: Förklare Wi, äfvensom Riksens Ständer det gjort hafva, den böra vara kongl. thronen*

Hvilka ovanliga och aktningsvärda egenskaper Konungen än egde för att intaga sina undersåtare, och hvilka intryck desamma än må hafva haft på deras hjertan, då de dem erforo, så hade verkningarne deraf likväl försvagats genom den slughet, som Konungen visade vid handläggandet af alla ärenden; genom hans likgiltighet och ringa uppmärksamhet mot Drottningen; genom hans smak för theatraliska föreställningar, förökad genom grundläggandet af en svensk opera; genom hans smak för nya moder, och för den franska lyxen; genom hans äflan att i sitt hof efterapa Ludvig XIV:s, och hans proposition till Ständerna om instiktandet af en ny orden som skulle kallas Wasa-orden, till minne af Gustaf den förste. Detta allt var föga förenligt med nationens tycke och vanor, och i skärande kontrast emot plägsederna under de store Gustafvernes och Carlarnes regeringstider, hvilkas minne och bedrifter vördades; det rubbade tillförsigten om det, som man hade att vänta sig af Gustaf III och gjorde Ständerna mindre grannlaga, att misshaga deras unge Konung. Sekreta utskottet hade motvilja att bifalla Wasa-ordens instiktande; allt utdelande af kongl. nådebevis, syntes detta utskott vara stridande mot frihetens grundsatser. Konungen afhögg denna knut den 18 Juli, genom att utdela denna ordens dekoration, formerande ett ordenskapitel, utan att invänta Ständernas svar derom; hvilka ej gjorde någon anmärkning dervid, då saken ej i något afseende rörde grundlagarne.

---

förlustig, samt anses såsom en riksens fiende, hvilken antingen genom uppenbart våld eller förborgade stämplingar, skulle vilja sig till enväldig upphäfva och bör den eller de, en eller flera, såsom Wåre och rikets hätskaste fiender samt fäderneslandets argaste förrädare, utan all nåde anses och afstraffas, hvilken eller hvilka, lönliga eller uppenbarliga, eller under hvad sken det vara må, söker eller söka det oinskränkta enväldet åter att införa, vägen dertill bana, eller Riksens fundamental-lagar att rubba, eller dertill anledning gifva.»

I 7 § lofvar Konungen: »*Wårt rike vele Wi enligt Regeringsformen, styra och regera med och således icke utan, mindre emot Råds råde.*»

Slutligen förklarar Konungen i 24 § att Han, med särdeles missnöje anser, »*derest, emot förmodan, skulle finnas någon så illa betänkt, eho den vara må, inländsk eller fremmande, som ville, Oss till behag, påstå eller föreslå häruti någon ändring, eller tillskynda Oss större makt och myndighet, än föregående Wår försäkran innehåller och förmäler; emedan Wi ingen högre myndighet begära, än på ena sidan vinna våre trogne undersåtares hjertan, och på den andra sidan Sjelfve vara deras starkaste försvar, emot allt inbrott uti deras rättmätiga frihet.*»

Under alla de debatter, som egde rum rörande adelns, presteståndets och de öfriga ståndens rättigheter och privilegier, hade Mössorna likväl icke lemnat ur sigte deras afsigter med Rådet. Så snart frågan rörande konungaförsäkran var afgjord, bröt stormen lös emot 1769 års Riksråd, under de uslaste förevänningar. Af Rådet bibehöllos endast riksrådet Wallvik[1]), en man med hvarken talent eller karaktär, som sedan Konung Adolf Fredriks död redan tre gånger ombytt parti och som nu satte sig under Rysslands och Englands protection; samt grefve Sinclair[2]), en intrigerande och machiavelistisk man, hvilken endast afsåg sitt bibehållande, genom att i tid ingå hemliga förbindelser med Mössorna och med preussiske ministern, och som genom Enkedrottningens bemedlande, hvars förtrogne och spion han var, förskaffat sig konungens i Preussen protektion. Ständerne satte honom till general-guvernör öfver Pommern, och återkallade i Rådet grefve Liewen, hvilken varit riksråd sedan 1766. Riksråderne Hjärne, Rudenskjöld, Stockenström, Ulric Scheffer, Herrmanson, Posse, Bark, Beckfries och Bjelke blefvo afskedade, och i deras ställe till riksråder utnämnda grefve Kalling, baronerne Düben, Funck, Ridderstolpe, Sparre, Reuterholm, Ehrencrona och Wrangel, Falkengren och Arnell. Denna rådspersonal var en af de svagaste, med afseende på skicklighet för statsärendena, men den lämpligaste för ryska engelska, preussiska och danska hofven.

Konungen gaf sig all möda till att förekomma denna våldsamma åtgärd. Han åberopade konventionen af Juni månad förra året; men som H. M. enligt densamma hade

---

[1]) *Johan Wallwijk*, baron och grefve v. Wallwijk, född 1710; auscultant och kanslist i kammar-revision 1731; kammarskrifvare 1733; revisor 1738; riddarhuskamrerare 1745; kammar-revisionsråd 1749; statskommissarie 1756; riksråd 1765; friherre 1770; seraphimerriddare s. å.; grefve 1771; död 1771.

[2]) *Fredrik Carl Sinclair*, baron och grefve Sinclair; född 1723; volontär vid fortifikation 1738; fänrik vid Åbo läns regemente 1741; löjtnant i fransk tjenst 1745; kapten i franska regementet Royal Svèdois 1746; kapten vid östgötha infanteriet 1747; öfverstelöjtnant i hessisk tjenst 1750; öfverstelöjtnant 1757; öfverste 1762; kavaljer hos kronprins Gustaf 1762—66; friherre 1766; riksråd 1769; grefve 1771; generalguvernör i Pommern och Greifswalds akademie kansler 1772; afsked från riksrådsembetet s. å., åter i Rådet inkallad s. å. Seraphimerriddare 1774; död 1776.

personligen åtagit sig att öfvertala ända till 4 à 5 riksråd att begära deras afsked, utan att hafva kunnat uppfylla detta löfte, begagnade Mössorna denna förevänning, för att frisäga sig från sina förbindelser. Det är sant att Konungen, ganska obetänksamt, gifvit sitt löfte i detta hänseende och H. M. kort derefter lät under hand göra sig underrättad hos riksråderne derom, genom grefve Ekeblad; då förklarade sig mera än hälften af Rådet benägna att draga sig tillbaka, i fall Konungen ville lemna dem pension; men sedan dess hade affärerne mycket intrasslat sig, och som Konungens inflytande numera icke var detsamma, hade riksråderne öfverenskommit om, att samtligen blifva afskedade eller bibehållne, med undantag af riksrådet Snoilsky, som begärde och erhöll afsked. Mössorna trodde sig göra mycket, genom att förklara, att om H. M:t det åstundade, skulle de från de licentierades antal undantaga grefve Bjelke, som då tillika var öfverste marskalk vid Konungens hof, och för hvilken Konungen tycktes hafva all möjlig godhet och förtroende, grundadt på en förtrolig bekantskap, allt sedan H. M:ts 5:te ålders år, då han blef utnämnd till Gusfaf III:s andre guvernör. Konungen tycktes med nöje mottaga denna proposition; men han använde smygvägar för att den motarbeta, hvilket snart upptäcktes af Mössorna, och af kammarherrar och öfrig ungdom, som voro intima med Hans Maj:t. Brouilleriet med de främmande ministrarne, med anledning af deras placering, för souper, vid marskalkstaffeln, och hvarför man beskyllde grefve Bjelke, samt smekungarnes (Mignons) afund, hade ingifvit Konungen en afgjord afsmak för grefve Bjelke, som denne ej kunde ana.

Konungen och franska ambassadören satte alla medel i verksamhet, för att undertrycka Sekreta utskottets betänkande rörande Rådets afsättning. Hans Maj:t uppmanade mig ock dértill, och jag var äfven besluten att motsätta mig framgången af betänkandet och att förena Hattpartiet, som numera hade ringa utsigt att lyckas, sedan man, med allt för mycken framgång, hade arbetat på att söndra detta parti. Man räknade på adelns pluralitet, der Konungen vid början af riksdagen hade ett stort antal röster för sig;

och för att skaffa sig pluralitet i borgarståndet, hade franska ambassadören öfverlemnat en betydlig penningesumma, till borgmästaren i Sigtuna Sundblad, en af de verksammaste bland Mössorna, inom detta stånd[1]).

Just då denna fråga skulle afgöras, gjorde Konungen en resa till Ekolsund, ehuru hans närvaro i staden var ganska vigtig; mina föreställningar kunde ej afhålla honom. Hans Maj:t gaf mig tillkänna sin mening om saken, och anmodade mig att dagligen skrifva till honom, huru denna affär utvecklade sig, och som jag förutsade, hvilken fatala utgång den skulle få. Men H. M. påstod sig hafva bättre underrättelser. Före Konungens afresa, hade redan prester och bönder bifallit utskotts-betänkandet, utan omröstning och utan att diskutera detsamma, och någon tid derefter erhöll betänkandet bifall äfven hos adeln och borgare. Konungen hade svårt att dölja sin förargelse och ledsnad och hade detta ännu mera bedröfvat honom, om han ej haft att förströ sig med ordnandet af ståten och ceremonielet för sin kröning[2]).

Allt blef försökt för att göra denna ceremoni så präktig som möjligt. Konungen gjorde stora tillökningar i sin hofbetjening, af pager och hofstat. H. M. hade en ganska häftig scène med sina bröder, för den del af ceremonielet, som rörde dem vid detta tillfälle. H. M. hade beställt två kronor för sina bröder, af en ny form, och hvarå, i stället för de vanliga prydnaderna *(fleurons)* man hade satt *Wasar*. Prinsarne påstodo att de skulle bära vanliga hertigliga kronor, och ansågo sig ringa hedrade af wasavapnets insignier, emedan holsteinska vapnet, som tillhörde deras hus, ej borde vika för wasahusets. Tvisten härom blef liflig och Konungen ville med sin myndighet afgöra densamma; men som prinsarne förklarade att de ej ville bära kronor efter Konungens modell, utan i sådan händelse skulle afhålla sig från att bevista krönings-ceremonien, måste Konungen slutligen gifva vika, och kronorna blefvo gjorda så, som hertigarne åstundade.

---

[1]) Se härom bilagan N:o LIX.

[2]) Se härom Konungens bref till grefve Fersen, af den 18 April 1772, bil. N:o LX, och grefve Fersens svar af d. 22 samma månad, N:o LXI.

Konungen och Drottningen blefvo krönta i Stockholm, uti Storkyrkan af erkebiskopen, den 29 Maj 1772. Ceremonielet och prosessionen var, med få undantag, desamma som vid Adolf Fredriks kröning, oaktadt all den möda Konungen gjort sig, för att få ståten lysande och pittoresk. Den förnämsta olikheten var, att alla kommendörer af de kongl. ordnarne officierade uti deras ordensdrägter. Till följe deraf befann jag mig, densamma iklädd, såsom riddare af seraphimerorden, sittande till häst framför Konungen, föreställande öfverhofstallmästaren. Konungen hade låtit göra sin kröningsdrägt, som illa klädde honom, efter modell af Carl XI:s. Prinsarnes drägter tillhörde ingen tid; för att behaga Konungen, som älskade allt, som påminde om forntiden, hade man tagit idéer, för sammansättningen deraf, från några gamla porträtter, tillhörande tre olika århundraden. Konungen utnämnde vid detta tillfälle flera grefvar, friherrar och adelsmän, men hade sig angeläget att göra denna utnämning före Rådets afsättning, hvars dåvarande medlemmar, utan undantag blefvo utnämnda till grefvar; hvaröfver det nya Rådet och dess skyddsherrar blefvo uppretade.

Två dagar efter kröningen aflade Ständerna hyllningseden. Ceremonien förrättades vid platsen å Skeppsbron och var mycket vacker. Konungen höll ett mycket skönt tal till Ständerna och till folket, som likväl ej gjorde den effekt Konungen väntat sig deraf; nyhetens behag var förbi, och Mössorna öfverlade följande dagen derom, huru man skulle återföra Konungen till det bruk, som förr var gällande, att ej låta höra sig offentligt, utan låta kansli-presidenten tala å sina vägnar. Misstroendet mot Konungen hade så tilltagit hos allmänheten, att de mest ädla känslor, sagde med alla prydnader af en skön vältalighet, förlorade deras styrka och deras behag[1]).

Kröningsfesterna, som varade fyra dagar, hade uppskjutit Ständernas arbeten och hindrat Konungen fästa uppmärksamhet på allt, som dermed hade gemenskap. Men

[1]) Se det samma år tryckta talet, med titel: *Hans Kongl. Maj:ts Konung Gustaf III:s tal af thronen, då Riksens församlade Ständer aflade deras Tro- och Huldskapsed, den 1 Juni 1772.*

afskedandet af hela Rådet, som var honom tillgifvet, hade dock gjort ett djupt intryck på hans själ. H. M:t hade nemligen smickrat sig dermed, att hans anseende och hans list skulle förslå för att leda Ständerna efter hans vilja. Scheffer, Sprengtporten, Bunge, Hjärne och alla hofmännen hjelpte till, att bibringa Konungen ett stort förtroende till sin egen credit och talenter. Emedlertid såg sig nu Konungen omgifven af en ny rådkammare, som var såld till Ryssland, England och Danmark, utdelare af de korruptionsmedel, som dessa hof använde för att vinna pluralitet hos Ständerna, för att förnedra och ruinera Sverige. Denna belägenhet, tjenlig att uppreta Konungen, genom de obehagliga kontrasterna, som i rådkammaren dagligen föreföllo, föranledde H. M:t att låna sitt öra till idéen, att företaga en afgörande revolution, innefattande Rådets afsättning; hvilken idée han ända hittills förkastat.

Till följe af ett samtal, som jag i Mars månad hade med franska ambassadören, rörande medlen att draga Sverige ur dess förnedringstillstånd, och hvarunder vi grundligen behandlade idéen af en revolution, insinuerade jag denna sak hos Konungen; men jag fann hans hjerta så litet danadt derför och hans sinne så ringa böjdt, att vilja blottställa sitt hufvud och sin krona för att vinna makt, att jag förlorade all förhoppning derom. Konungens väsende syntes ej vara lämpadt dertill, och hans lifliga inbillning om farorna dervid, lemnade ingen plats åt modet. Tilldragelsen den 19 Augusti har lyckligen visat, att en stor rädsla, kan leda till modiga handlingar.

Jag vill ej här företaga mig att beskrifva omständligt hela denna tilldragelse; den är allt för väl känd, och abbé Michelesi's tryckta bref derom till grefve Visconti, innehålla de vigtigaste af denna revolutions tilldragelser och äro i alla afseenden med sanningen öfverensstämmande; då författaren, som befann sig i Stockholm, med uppmärksamhet följde händelserna. Jag skall således ej här anföra annat än enskilda anekdoter, som man hvarken kan omtala eller genom trycket offentliggöra, förrän efter några generationer.

Låtom oss emedlertid återvända till Riksens Ständer och deras uppförande. De hade knappt börjat sina sammanträden, förrän de uppförde på arbetsordningen förföljelsen mot landshöfdingarne och andra förtroende-embetsmän, hvilkas platser de hade afsett för personer, tillgifna deras liga och de främmande Mössorna bevågna hofven. Ryska och preussiska ministrarne, tillfreds att hafva Rådet till sin disposition, hade väl önskat att få slut på riksdagen, som kostade Ryssland mycket penningar; men Englands och Danmarks sändebud hade ett intresse, att undergräfva Sveriges handel och uppväckte för detta ändamål 1766 års riksdags-principer. Det blef beslutadt att förstöra Ostindiska Kompaniet i Götheborg; och man uppväckte, i och för den skull, undersökningar mot köpmännen, angående växelkursen och särskildt mot herrar Jennings och Finlay, ehuru den sednare hade gjort bankrutt och befann sig i största fattigdom.

Konungen låtsade såsom ville han hafva slut på riksdagen, och såsom gåfve han sig mycken möda att afböja förföljelserna emot lemningarne af Hattarne och hofpartiet. H. M:t yrkade på sammankallandet af compositions-konseljen och talade med mig beständigt derom. Jag bad H. M. att öfvergifva denna dröm, som hade blifvit till och med löjlig, och då jag dessutom tyckte mig märka, att det i Konungens kabinett hopspanns en ny plan, hvaröfver man gjorde en hemlighet, anhöll jag hos Konungen om tillstånd att, under tre månader af den vackra årstiden, få draga mig tillbaka på landet, och hos Ständerna att få aflägsna mig från Sekreta utskottet; och jag afreste till Östergöthland.

En stor pluralitet af Mössor, som icke mera fann något hinder mot sin vilja, öfverskred alla gränsor af ett modereradt och passande uppförande. Ryssland lemnade endast ringa penningar, för att underhålla pluraliteten, och England nekade helt och hållet att dertill bidraga. Cheferne och korruptörerne hade icke mera något styre för att leda den larmande myckenheten; de förståndigare och mest ansedda personerne blefvo ej hörda och drogo sig, under allehanda förevänningar, tillbaka från riksdagen, och dräggen, som stannade qvar, utsedde sig andra chefer af den

lägsta och uslaste klass; men kompletterade Sekreta utskottet och öfriga utskott med okunniga personer, utan seder eller duglighet, och riddarhuset var så illa representeradt, att baron Marks von Würtemberg, auditör vid gardet, baron Grönhagen, bekant för sina skälmstycken och sitt liderliga lefnadssätt och en Lagerberg, som varit afskedad såsom sergeant vid ett infanteri-regemente för dåligt uppförande, gaf tonen hos svenska adeln, och regerade der despotiskt.

Under det de confedererade hofvens ministrar arbetade med Ständerna, att ruinera fäderneslandet, arbetade Konungen på att utföra sin revolutionsplan. Hans ledare i denna affär voro riksrådet Carl Scheffer, öfversten vid ett finskt dragonregemente Sprengtporten och hans bror, som då var major; öfverste-löjtnanten baron Saltza, herr Trolle, herr Beylon, schweitzare, Konungens vän, och lecteur hos Enkedrottningen; kammarherren grefve Stenbock; jägmästaren Toll från Skåne, en man utan seder, och böjd för äfventyr, samt slutligen prins Carl, som man intagit i hemligheten, för att han skulle betala med sin person, och för att närmare förbinda saken med den kongl. familjen. Franska ambassadören spelade en framstående role i detta företag, såsom ombud från Frankrikes Konung, hvilken understödde Gustaf III:s revolution. Öfverste Sprengtporten[1]) var emedlertid själen uti hela detta företag. Det var en djerf man, som trodde på ingenting annat än modet, med medfödda sällsynta talenter för kriget, tystlåten, verksam, utomordentligt misstrogen, ärelysten och passionerad för farliga företag.

Konungen försökte vinna personliga förbindelser inom riksstånden, bland Mössorna; han vann en herr Reimers hattmakare och nitisk Mössa, en Bévé och några andra af samma klass bland borgarne; presteståndets sekreterare

[1]) *Jacob Magnus Sprengtport,* baron Sprengtporten; född 1727; volontär vid fortifikation 1739; underofficer vid lifgardet 1743; informat.-adjutant 1751; kapten vid fortifikation 1755; informat.-officer vid lifgardet 1756; öfveradjutant hos general-löjtnanten grefve Axel v. Fersen 1757; major 1759; öfverstelöjtnant 1761; friherre 1766; öfverste för Nylands och Tavastehus läns dragoner samt Carelska sqvadron 1769; general-löjtnant samt öfverste för lifgardet 1772; afsked 1774; riddare och kommendör af alla K. M. orden 1778; död ogift 1786.

Stenbeck, kaplan vid riddarholms församling, och några prester; herr Olin, kanslist i bondeståndets kansli och några andra obetydliga personer, hvaraf Mössorna brukade betjena sig, för att sprida oro och uppreta sinnena och som Konungen använde för samma ändamål. Dessa personer, förledda genom frestelsen af de välgerningar och belöningar hvarmed Konungen skulle öfverhopa dem och deras familjer, tjenade H. M:t nitiskt, men utan att rätt veta hvarföre. För att förbinda sig de unga officerarne, företog Konungen kavalkader, hvartill dessa unga män blefvo inbjudna att deltaga och Konungen visade sig nästan dagligen på gatorna, åtföljd af 2 à 300 officerare af alla grader och af alla partier.

Under förevänning af militärisk instruktion, bildade prins Carl, i samråd med öfverste Sprengtporten, en corps af officerare till häst och en till fot, för att på Ladugårdsgärdet verkställa militära evolutioner; emedan det var förbjudet för hvarje regemente, att bära vapen i staden, under pågående riksdag. Dessa corpser blefvo delade i afdelningar, samt utförde fältmanövrer emot hvarandra. Konungen bevistade alltid dessa öfningar och öfvertog då befälet; exerciserna slutade med en stor souper, uti flera tält, dervid det gick gladt till och derunder Konungen och prinsarne åto och drucko en camarade med officerarne, utan afseende på rang eller grad. Under en af dessa måltider, då prins Carl var upprymd af glädje och vin, var det nära att Konungens revolutionsplan blifvit upptäckt. Prinsen, som föreslog en skål till Konungens, sin broders ära, yttrade sig dervid:

»*Nu är ögonblicket inne, Eders Maj:t, det är natt, allt är stilla, vi äro i lynne, låtom oss stiga till häst och uträtta vårt värf; vi skola snart vara färdiga dermed.*»

Konungen bleknade härvid och gaf sin bror ett tecken. Sällskapet var bullersamt; den allmänna oredan och glasens klang öfverröstade prinsens proposition, som endast hördes af de närmast omkring Konungen och prinsen stående personer, hvilka voro tystlåtne.

Emedlertid uppväckte dessa kavalkader och exerciser Ständernas uppmärksamhet, och chevalier Goodrick den

skarpsinnigaste af corps diplomatique, spådde revolutionen, utan att kunna utgrunda hvarken planen eller medlen dertill; som var så mycket svårare att erfara, emedan den ännu ej var formulerad. Tiden tillbringades med att uppgöra och förkasta den ena planen efter den andra. Konungen fann svårigheter vid de förslager, som erbjöd fara för hans person eller kunde kompromettera honom. Sprengtporten föreslog en plan, som blef antagen och enligt hvilken Konungen skulle hålla sig stilla i Stockholm och uppdraga prins Carl och Sprengtporten att, för hans räkning, börja ett inbördes krig i Skåne och i Finland. Sprengtporten, understödd af öfverstelöjtnant Trolle och af sin broder, skulle bemäktiga sig fästningen Sveaborg och finska örlogsflottan; arrestera general Björnberg, som der hade befälet, äfvensom alla dem, som ville förhindra hans företag; låta trupperna svärja ny trohetsed; embarquera en del trupper på dervarande örlogsfartyg och intränga i hufvudstaden; bemäktiga sig Riksens Ständer och åt Konungen öfverlemna den konungsliga myndigheten. Gardet, artilleriet och den i Stockholm varande flottans personal voro ej beräknade att medverka vid detta företag. Konungen misstrodde dem, emedan en stor mängd af dessa corpsers officerare voro Mössorna tillgifna och förtjuste öfver dessas sjelfsvåld. Sprengtporten hade förbundit sig att utskeppa sina trupper vid Tyresö, hvars omgifningar han recognoscerat, och att bortsnappa hela gardets officers-corps, förutsatt att Konungen tog sina mått och steg, att församla dem till en picnic vid Kolbotten, den dag han derom med Konungen öfverenskommit.

Jägmästaren Toll åtog sig att revolutionera Christianstads garnison i Skåne; bemäktiga sig kommendanten och provinsens guvernör, äfvensom befintliga kronomedel. Prins Carl borde vid samma tid infinna sig i Skåne, samla de två kavalleri-regementena, Malmö och Landskronas garnisoner, samt marschera genom Småland och Stockholm att understödja Konungen. Sålunda skulle uppresningen fortgå från den ena provinsen till den andra, för att tvinga Ständerna och hufvudstaden att underkasta sig Konungens vilja. Man hade ej tagit i betraktande afstånden och be-

roendet af väder och vind för de finska truppernas öfverskeppande, och som hade kunnat göra öfverste Sprengtportens biträde öfverflödigt; man hade ej calculerat den väg prins Carl hade att tillryggalägga med trupperne från Skåne, för att komma Konungen till hjelp i Stockholm; man hade inga penningar till bildande af en krigskassa och till truppernas underhåll. Jag har aldrig kunnat utgrunda, hvarföre franska ambassadören hade försummat denna så vigtiga sak, vid utförandet af en plan, af så vidsträckt betydenhet; ty det är bekant, att när baron Sprengtporten afreste från Stockholm, för att utföra sitt värf i Finland, hade man ej kunnat gifva honom de 20,000 R:dr som han behöfde, om ej den franska ambassadsekreteraren Bartelmi hade gått i borgen, att uppnegotiera dem hos herr Grill, under Mr de Vergennes frånvaro, som rest till Stureforss till grefvinnan Bjelke, att der passera 14 dagar för att roa sig; och för hvilken åtgärd han erhöll ganska allvarsamma förebråelser af ambassadören, vid dennes återkomst. Man hade äfven helt och hållet misslyckats i sitt företagande, om ej herr Beylon hade af förutseende vidtagit arrangementer med herr Grand, associé i handelshuset Hornelle i Amsterdam, för att ställa 10,000 dukater till Konungens af Sverige eller franska ambassadörens disposition, i händelse Sveriges inre förhållanden skulle göra en dylik hjelp behöflig. Detta arrangement togs redan i Maj månad, då det ännu ej var fråga om revolution, och på ambassadörens tillstyrkan, och hvilken detta kom väl till pass vid krisens utbrott, ehuru hans ekonomiska sinne förledde honom att ej lyfta mera än 5,000 dukater, vare sig af snålhet eller obeslutsamhet; det var mycket både af den ena och den andra svagheten i denne mans karaktär. Sant är att man kunde ej sämre börja en så stor angelägenhet.

Konungen och riksrådet Scheffer, hvilka trodde sig skyddade för alla händelser, genom att låta prins Carl och Sprengtporten uppväcka ett inbördes krig i landets aflägsnare provinser, syntes icke inse faran af deras ställning midt uti hufvudstaden, hvarest Rådet och Ständerna regerade, mot hvilka Konungen tog till vapen. Scheffer kunde lätt sörja för sin säkerhet från sin egendom Tyresö, ut-

med Östersjön, hvarifrån han lätt kunde fly bort, på det fartyg han der hade till sin disposition; man misstänkte till och med att detta låg i hans plan, emedan han i det kritiska ögonblicket vistades på Tyresö vid hafskusten; men hvad hade det blifvit af Konungen, som ej hade samma utväg och som var omgifven af fiender och spejare? Frukten var dock mogen och Försynen betjenade sig af hans snille för att rädda honom och skydda Sverige mot de olyckor, som man på alla sidor beredde detta land.

Under det Konungen arbetade på att utföra sin plan, formerade riksdagens röfvarehorder sin, för att plåga och plundra staten och enskilda. Det var nog att en person sades vara rik, för att man utfann utvägar att låta honom friköpa sig. Man ville i synnerhet komma åt herr Sahlgren, den rikaste köpman i Götheborg och i Sverige, han hade ock ofelbart blifvit störtad i den allmänna plundring, som man åsyftade.

Emedlertid föranledde Ständernas uppförande knot i alla landsändar, befordradt genom en allmän hungersnöd. För att lugna sinnena afsände Ständerna öfverståthållaren i Stockholm general Rudbeck, general Durietz, öfverste Gyllensvahn och flera andra af samma beskaffenhet, att genomresa provinserna, för att rättfärdiga Ständernas uppförande och återföra lugnet i sinnena. Dessa herrar åtogo sig uppdraget med nöje, för att få lemna riksdagen, hvarest de förlorat allt öfvervägande inflytande.

Konungen låtsade en stor likgiltighet öfver riksdagens tilldragelser; han lemnade Stockholm, för att bo på Haga, hvarest han etablerade sig ensam med sina kammarherrar Taube, Ehrensvärd och Stenbock; Drottningen och hofvet qvarstannade i hufvudstaden. Konungen var på Haga mera befriad från all bevakning och närheten till hufvudstaden lättade för honom hemliga conferencer med franska ambassadören och de sammansvurne. Han blef emedlertid uppväckt ur denna låtsade lithargie, genom Ständernas val af general Pechlin, att förestå öfverståthållare-embetet i Stockholm, under general Rudbecks frånvaro på resan till Skåne, såsom nyss nämndt är. General Pechlins verksamhet och talenter, vida öfverlägsna general Rudbecks, upp-

skrämde Konungen och tycktes kasta ett oförutsedt hinder i vägen för revolutionsplanen. Baron Pechlin var i sjelfva verket en farlig man under dylika omständigheter; han förenade i sin person Cromwells snille med själen af en Cartouche och Ravaillac. Denna utnämning, som förnärmade Konungens rätt, tvingade honom att i Rådet deremot protestera och att neka underteckna expeditionen, som afsåg att sätta styrelsen öfver hufvudstaden uti så farliga händer. Men Rådet, utan afseende på lagarne, understödde Ständernas åtgärd och efter flera debatter, derunder denna corps satte sig öfver rättigheterna och den vördnad de voro Majestätet skyldige, såg sig Konungen tvungen att underteckna orderna till general Pechlin.

För att ingenting förändra uti sakernas vanliga gång, samt lugna Ständerna och de främmande ministrarne, gjorde Konungen en resa, under några dagar, till Loka, för att der begagna baden. Han åtföljdes dit af riksrådet Scheffer och gaf der rendez-vous åt riksrådet Höpken, afsatt från sitt rådsembete redan år 1761, och som lefde i ro, sedan 11 år, på sin gård Ulfåsa. Dennes stora reputation att behandla affärer och hans snille, föranledde Konungen att vid flera tillfällen uppsöka honom; men grefve Höpken visste att alltid undvika taga någon del i de händelser, som man förberedde och fann i intet afseende sakerna nog väl förbundna, för att befatta sig dermed, oaktadt riksrådet Scheffer hade flera gånger behandlat dessa angelägenheter med honom.

Konungen träffade vid Loka flera köpmän från Fredrikshall, och öfriga Norge, som der begagnade baden. H. M:t visade dem alla slags artigheter och hade med dem enskilda öfverläggningar för att underrätta sig om de upplopp, som i detta land egt rum, föranledda af de öfverdrifna skatterna, som man pålagt folket. H. M. smickrade sig med att deraf kunna draga någon fördel, och hade redan på våren skickat denne samme jägmästaren Toll, chefen för den afsedda insurrectionen i Christianstad, såsom spion till Norge, för att der förbereda och föröka norrmännens dispositioner för Sverige och för Konungens person. Gustaf III skickade dit, före sin ankomst till Loka, landshöf-

dingen i Wermland baron Hamilton, för samma ändamål; denne, förklädd, hade ingenting emot att uträtta ärenden så föga passande hans börd och det embete han i sitt fädernesland innehade. Oaktadt den hemlighet man nyttjade vid dessa anläggningar, blefvo de likväl någon tid derefter upptäckta, och tjenade till att förbittra danska hofvet och att klandra Konungen, äfven i hans eget land. H. Maj:t har sedermera talat med mig härom, och sagt mig, att han hade tänkt draga sig tillbaka till Norge, i händelse statskuppen den 19 Augusti hade misslyckats i Sverige, och att han påräknade understöd af norrmännen, hvars Konung han ville blifva, befriande dem från det danska oket. Denna öfverspända plan visade emedlertid fruktbarheten i Konungens inbillning.

4:e Kapitlet.

6 Juli — 9 Sept. 1772.

Konungen återkommer till hufvudstaden och finner villervallan bland Ständerna efter önskan. Hertig Carl och Sprengtporten finna förevänningar att begifva sig på sina poster. — Hertig Carl anförtror revolutionsplanen till grefvinnan Löwenhjelm. — Konungens märkliga instruktion till Sprengtporten. — Baron Saltza understödjer Konungen på verksamt sätt. — Konungen återtager sitt vanliga passiva lefnadssätt. Döljande sina planer genom förställning. — Revolutionsplanen, bekant för engelska kabinettet, skickas till dess ombud härstädes. — Riksdagsmajoriteten beslutar en kommission för förföljelse och plundring. Allmänna missnöjet häröfver och önskan om en förändring i statsskicket. — Konungen beder sin moder fördröja hemresan. — Prins Fredriks ställning till revolutionen. — Prins Carls verksamhet för dess utförande. — Tolls verksamhet i Skåne för revolutionen, som utbryter i Christianstad den 12 Augusti. Öfverståthållaren baron Rudbeck framför denna fästning. — Tolls och Hellichii manifest. — Prins Carl erhåller underrättelse om revolutionen i Christianstad. — Krigskonselj, med anledning deraf. — Prinsen samlar trupper och marcherar mot Christianstad. — Baron Sprengtporten befordrar revolutionens sak i Finland. · Begifver sig med trupper öfver till Stockholm, att understödja revolutionen; men uppehålles under vägen. — Baron Rudbeck öfverbringar till Ständerna första underrättelsen om revolutionen i Christianstad. Sinnesstämningen i hufvudstaden och bland Ständerna. — Courirer från prins Carl och från Christianstad ankomma till Stockholm. Sekreta utskottets åtgärder. — Konungens hållning. — Sammankomst af Mössorna med de konfedererade hofvens ministrar, för att bevaka Konungens steg och hindra alla vidare revolutionsförsök. — Konungens sinnesstämning. Baron Saltza uppmuntrar honom, att afkasta masken och understödes deri, af grefve de Vergennes och Beylon. — Konungen beslutar att företaga revolutionen. — Anförtror sig åt spanska ministern, gifvande denne sina angelägnaste papper att förvara. — Beslutar under natten mellan den 18 och 19 Augusti, huru revolutionen följande dagen, skall utföras. Hans förtrogne. Major Königs och baron Saltzas vigtiga biträde. — Konungen yppar sina afsigter för sin omgifning. Uppmanar prins Carl att hämnas hans död. — Konungen verkställer revolutionen den 19 Augusti 1772. De märkligaste tilldragelserna dervid. I ordersalen på högvakten. — Rådets öfverläggningar. Riksrådet Kallings uppträdande i högvakten. — Sekreta utskottets öfverläggningar. — Konungens uppträdande på inre borggården, framför vakterna. — Rådet arresteras. — Konungens uppträdande på artillerigården, för att äfven der taga och aflägga ny ed. Flottans befäl och manskap öfvergå till Konungen. — Uppträde mellan H. M:t och grefve Hessenstein, som arresteras. — General Pechlin flyr från hufvudstaden. — Rådet beslutar att afvakta händelserna i stillhet. — Sekreta utskottet får underrättelse om Konungens revolution. Dess hållning dervid. — Öfverståthållaren baron Rudbecks uppförande. — Konungen låter arrestera åtskilliga personer. — De fremmande hofvens ministrar underrättas om revolutionen. — Konungen rider ut i staden. — Ständernas rädsla och feghet. — Allmänhetens lugna

hållning. — Uplands regemente får ordres att ej komma till hufvudstaden. — Grefve Fr. Horn får öfverbefälet i hufvudstaden. — Adeln patrullerar på gatorna. — Konungen tager ed af borgerskapet på Rådhuset. — Samtal mellan Konungen och grefve Rosen, rörande grefve Fersen. — H. M:t anmodar, med anledning deraf, grefve Fersen att bistå prins Fredrik, vid dennes befäl i Östergöthland. — H. M:ts financiella förlägenhet; huru den afhjelpes af Peil. — Drottningen underrättas om revolutionen; hennes farhågor. Grefvinnan Hjernes oskickliga beteende dervid. — De fängslade rådsherrarnes inqvartering på slottet. — General Horns opassande uppförande revolutionsdagen. — Plenum plenorum den 21 Augusti. — Den nya Regeringsformen antages af Riksens Ständer. — De fremmande hofven notificeras om Sveriges förändrade statsskick. — Revolutionsarbetet i Skåne. — Prins Fredriks deltagande i revolutionen. — Pechlins bemödanden att qväfva revolutionen. Han tillfångatages i Jönköping; skickas till prins Fredrik och vidare till Gripsholm. — Nytt plenum plenorum. — De arresterade riksråderne lössläppas; aflägga ny tro- och huldhetsed och afskedas från deras rådsembeten. — Nya rådsherrar utnämnas. — Fångarne befrias med få undantag. Några förtroende-emhetsmän ombytas. — Riksdagen afslutas den 9 September 1772.

Vid sin återkomst från Loka fann Konungen hufvudstaden och affärerna mer intrasslade än någonsin. Konungens emissarier, så väl Mössor som Hattar, hade arbetat derpå med fullkomlig framgång. Man ansåg således ögonblicket vara kommet, att verkställa revolutionsplanen; men det var svårt att finna en förvänning, för att aflägsna prins Carl och öfverste Sprengtporten från hufvudstaden. Slutligen lyckades det för prinsen, som föregaf sig vilja möta Enkedrottningen, vid hennes återkomst från Berlin, och prinsen anhöll hos Konungen om permission att resa till Skåne, för att emottaga sin moder i Ystad, hvilken anhållan Konungen beviljade i sittande Råd. Ständerna sjelfva gynnade öfverste Sprengtportens afresa; hans hemliga öfverläggningar med Konungen hade nemligen kommit till de confédererade främmande ministrarnes och till Sekreta utskottets kunskap, och detta utskott trodde sig handla slugt, genom att utfärda en ordre till Sprengtporten, att afgå till Finland, för att lugna en uppresning bland Elimä bönder emot egaren af Peipola och undersöka befogenheten af de allmänna klagomål, som Finland framförde öfver bristen på salt. Ju mera Sprengtporten låtsade afsaknad att lemna riksdagen, desto mera drefvo Ständerna på hans afresa och han lydde dem gerna. När resorna blifvit bestämda, öfverenskommo prinsen och Sprengtporten, i Konungens närvaro, rörande deras operationer. H. M:t bad sin broder säga honom, hvad han åstundade i belöning, i den händelse allt lyckades, lemnandes honom frihet att välja. Prinsen

tackade sin broder med ömhet, och begärde af honom icke annat, än hans hedersord, att aldrig tvinga prinsen att gifta sig emot hans böjelse; prinsens ömhet för grefvinnan Löwenhjelm var för honom allt i denna stund. Konungen, som ej kunde förutse alla mellankommande hinder i den sak, som man nu gick att utföra, gaf honom mundtligt plein pouvoir att handla för honom, och sönderbröt en silfverdaler, deraf han gaf sin broder den ena hälften med tillsägelse, att hvilken ordre eller bref, som än kunde till honom framföras från Konungen, contrasigneradt af statssekreterare, skulle han ej rätta sig derefter, med mindre att öfverbringaren tillika framvisade hälften af den itubrutna dalern.

Ehuru prinsen i hela denna affär betedde sig såsom en man lämplig till stora företag, och han iakttog tystlåtenhet på det noggrannaste, kunde han emedlertid ej afhålla sig, att anförtro sin hemlighet åt grefvinnan Augusta Löwenhjelm, och denna dame, ehuru mycket ung, och ovan vid dylika angelägenheter, hade nog sinnesstyrka och rättsinnighet, för att ej missbruka detta förtroende.

Baron Sprengtporten påskyndade sin afresa, som numera endast berodde på Konungens ordres och instruktioner, hvilka voro honom oundgängeligen nödvändiga. H. M:t hade önskat att derifrån blifva befriad; men Sprengtporten envisades. Konungen uppsatte då en order med sin egen hand, hvari hans handstil var till den grad förvänd, äfvensom hans namnteckning, att det var omöjligt deri igenkänna desamma. Sigillet med hans vapen, som var tryckt derunder, hade blifvit uppsmält på ljuset och så väl utplånadt, att man ingenting kunde igenkänna deraf. Sprengtporten försedd med denna handling och 20,000 daler såsom sin hela tillgång, satte sig öfver sin herres svaghet och afreste icke desto mindre till Finland, fullt besluten att uppfylla sina åtaganden eller att dervid duka under.

Öfversten baron Saltza[1]) stadnade qvar hos Konungen. Förutseende att så snart revolutionen skulle utbryta i Fin-

[1]) *Hugo Herman von Saltza*, grefve von Saltza; född 1723; underofficer vid amiralitetet 1741; midschipsman på svenska ostindiska skeppet Stockholm 1745; styrman på svenska ostindiska skeppet Prins Gustaf 1746; löjtnant

land och i Skåne, Konungen skulle behöfva ett stöd äfven i hufvudstaden, arbetade han utan uppehåll, att föröka truppen af unga officerare, som hyllat sig till Konungen. Han indrog i förtroendet öfverste Carnal och lierade sig nära med majoren vid gardet König, äfvensom med contre-amiralen Tersmeden. Major König hade, i min frånvaro öfvertagit befälet öfver gardet, emedan den 70:årige öfverstelöjtnanten vid regementet Ehrenkrook, ofärdig till själ och kropp, ej kunde tjena annat än att teckna sitt namn.

Efter att de illustra aktörerne i detta civila krig afrest, återtog Gustaf III med mycket lugn, sitt vanliga passiva lefnadssätt, omvexlande med att nitiskt öfvervara repetitionerna af sin opera; att brodera en kjortel åt den första aktrisen deri; att promenera och gifva stora soupéer åt stadens älskvärdaste damer, dit han inbjöd alla Mössor inom Rådet och i staden, bemötande dem på det förbindligaste. H. M. visade sig ofta å stadens allmänna promenad-platser; syntes der vara mycket sysslolös, låtsades emedlertid ifrigt önska ett slut på riksdagen, sägande att han ej väntade på annat än denna stund, för att kunna göra sin Eriksgata, och besöka sitt rikes provinser. En dag promenerade Konungen i Hummelgården, hvarest han mötte ryska ministern grefve Osterman. H. M:t talade med honom länge om sin önskan att Ständerna måtte skiljas åt, hvilket vore honom så mycket kärare, som han påräknade att före slutet af den vackra årstiden göra sin tournée i Finland och, begagnande tillfället af ett nära grannskap, göra ett besök hos ryska Kejsarinnan sin cousine, hvars närmare bekantskap han, såsom slägting önskade göra; emedan han var en beundrare af de eminenta egenskaper hvarigenom hon gaf sin thron en ökad glans. Grefve Osterman visade häröfver mycken fröjd; försäkrade att ingenting kunde vara angenämare för hans souveraine och dröjde ej att expediera en courir med anledning häraf. Detta

---

vid Elfsborgs regemente 1750; kapten s. å.; öfveradjutant i Pommern 1759; major 1762; öfverstelöjtnant 1770; öfverste i arméen 1772; kommendör af svärdsorden s. å.; öfverste för Jönköpings regemente 1773; kommendant i Götheborg 1774; t. f. landshöfding i Halland s. å.; generalmajor 1776; landtmarskalk vid 1778 års riksdag; grefve s. å.; död 1785 och slöt sin grefliga ätt.

Konungens förtroende, lemnadt 14 dagar före revolutionen, bidrog att helt och hållet lugna den ryska ministern, öfver möjligheterna af en statskupp, hvarmed de confedererade hofvens öfriga ministrar ej upphörde att sysselsätta sig, och som den engelska ministern aldrig upphörde att misstänka. Han[1]) emottog nemligen, några dagar derefter, en depesch från sitt hof, innehållande ungefär Konungens plan, sådan den hade blifvit uppgjord; men der fattades personernes namn och de omständigheter, som skulle kunna närmare upplysa denna sak. Englands ambassadör i Paris hade vetat draga denna underrättelse ur bureau'n för utrikes ärendena i Versailles.

Ryska ministern önskade slut på riksdagen; men Ständernas pöbel, som då styrde, fann ingen uträkning vid, att afsäga sig sin makt, utan att hafva tillfredsställt sin snålhet. Fördenskull beslöt pluraliteten att utnämna en kommission, sammansatt af de rofgirigaste för plundring och förföljelse, hvilken kommission skulle döma, summariæ processu, alla ärenden, som det behagade Ständerna att dit remittera. Frågorna angående Ostindiska kompaniet, rörande Jennings, rörande landshöfdingarne och andra förtroende-embetsmän blefvo förvisade till detta tribunal. Grefve Frölich utseddes till dess president och såsom belöning på förhand, gaf man honom Malmö län, som man tvungit generalen grefve Cronhjelm att lemna. Allmänheten blef förbittrad öfver denna Ständernas åtgärd; alla fruktade deri för sin personliga säkerhet, äfven för att all eganderätt skulle lemnas till spillo åt riksdagens röfvarehopar. Klagorop höjdes öfver allt; de lugnaste och förståndigaste å båda sidor ingingo förlikning, för att gemensamt uppresa sig emot denna kommission, lika farlig som fiendtlig mot frihetens grundsatser. Men deras röst blef förqväfd af en pluralitet, som ej kände någon gräns för sina ovärdiga afsigter. De upplystare inom de två factionerna insågo det republikanska regeringssättets fall, utan att frukta derför, och önskade, i djupet af deras själ, en händelse, som vore i stånd att återställa ordningen i samhället.

[1]) Engelska ministern.

Konungen hade möda att dölja sin glädje öfver riksdagens tilldragelser, och seende det ögonblick nalkas, då prins Carls och öfverste Sprengtportens företag skulle bryta lös, skickade han ett ilbud till sin moder, för att bedja henne uppskjuta sin ankomst till Sverige och uti Pommern invänta utgången af en tilldragelse, i hvilken Konungen önskade att hans moder ej måtte blifva invecklad. Enkedrottningen lemnade Stralsund, med prinsessan och sitt hof, och drog sig tillbaka till Löbnitz, en egendom tillhörig grefve v. Schwerin, på gränsen af Mechlenburg och der hon väntade, med en moders hela otålighet, utgången af en tilldragelse, som så högt intresserade hennes söner och familj.

Prins Fredrik, som ej erhållit del af Konungens hemlighet, men som H. M:t räknade på att använda uti revolutionen, hade begärt permission att dricka brunn vid Medevi. Han hade dertill erhållit penningar af Konungen, men hans courtoisie för riksrådinnan Ribbing qvarhöll honom på Finspång, hvarest hon passerade Sommaren hos sin nièce. Konungen fruktade att denna dams fintlighet och inflytande på prinsen skulle inverka skadligt på hans handlingssätt, i det ögonblick revolutionen skulle utbryta; H. M:t expedierade derföre till prinsen en ordre, att utan dröjsmål begifva sig till Medevi, och prinsen afreste dit.

Prins Carl som begifvit sig till Skåne, hade icke meddelat sin hemlighet till någon annan af sin omgifning, än generalen baron Mörner, som var honom attacherad såsom hofstallmästare; men under resan meddelade han sig äfven härom till baron Wachtmeister och baron Fredrik Strömfelt, kaptener i flottan och kavaljerer i hans hof, hvilka gjorde tjenst såsom adjutanter. Ankommen till Skåne, besökte prinsen Landskrona och några personer af den högsta adeln i provinsen, för att synas vilja förströ sig. General Mörner hade försigtigheten att iordningställa ett litet fartyg vid Åhus för sin räkning, hvilket fartyg skulle kunna underlätta en flykt för prinsen. Jägmästaren Toll hade rest 14 dagar före prinsen och formerat närmare bekantskap med officerarne af garnisonen i Christianstad, emedan de högre officerarne vore vid riksdagrn. Kapten Hellichius kommenderade prins Fredriks regemente, som der

var förlagdt i garnison; en ingenieur-kapten Kemfe var der kommendant, en man af en mild och overksam karaktär. Öfversten baron Herrmanson var landshöfding och hade rest att möta Enkedrottningen, som man väntade alla dagar. Garnisonen var böjd till uppror, till följd af de tvister som uppstått mellan henne och borgerskapet, beträffande inqvarteringen. Toll visste att draga fördel af denna situation; han vann på sin sida kapten Hellichius, genom att förespegla honom belöningar af Konungen. De använde kort tid att öfverenskomma om och förbereda deras företag, och den 12 Augusti, i dagbräckningen, fängslade de kommendanten, samlade garnisonen, bemäktigade sig fästningsportarne och arsenalen, amunitionsförrådet och alla poster i staden; läto trupperna aflägga tro- och huldhets-ed till Konungen och satte allt i ordning, för att försvara staden; alla förbindelser med kringliggande landsbygd afbrötos, vallarne bestyckades och betäckta vägen garnerades med trupper.

Kapten Hellichius hade knappast fulländat dessa dispositioner, innan öfverståthållaren baron Rudbeck, som reste i provinserna för Ständernas räkning, ankom till stadsporten, intet anande hvad der så nyss passerat. Han blef ganska förundrad att man vägrade honom inträde, och kunde af vakthafvande officern i betäckta vägen, ej vinna annan upplysning, än att man ej längre lydde Ständerna, samt att kapten Hellichius var hans chef och innehade staden. Utan att söka annan upplysning, återreste baron Rudbeck direkte till Stockholm, för att anmäla denna nyhet för Ständerna.

Jägmästaren Toll uppsatte ett manifest, undertecknadt af Hellichius, emot de i Stockholm församlade Ständerna, hvari han fullständigt ådagalade deras dåliga uppförande och hvarigenom han uppmanade hela riket att bispringa honom, emot dessa inkräktare på lagarne och den allmänna säkerheten. Detta manifest blef med otrolig hastighet kringspridt i hela Skåne och i rikets öfriga landskap. En ung officer af de sammansvurne, låtsade sig fly ur Christianstads fästning, för att till prins Carl i Landskrona framföra det lyckade företaget, med insurrectionen af Christianstads fästnings garnison. Prinsen som spelade rolen af för-

vånad och förtretad deröfver, på ett mycket naturligt sätt, sammankallade genast landshöfding Herrmanson, cheferne för de två kavalleri-regementena, fältmarskalk Hamilton och flera af adeln, samt öfversten grefve Meyerfelt, ehuru denne var en af Ständer-pluralitetens chefer. Prinsen höll krigskonselj och framhöll, i de starkaste termer, faran af denna konspiration, samt nödvändigheten att, så hastigt som möjligt, undertrycka densamma. Konseljen beslöt att prinsen borde, så fort som möjligt, samla de två Skånska kavalleri-regementena, äfvensom Malmö och Landskrona garnisoner, och innesluta Christianstad, för att hindra garnisonen från all gemenskap med landet, och genom hunger tvinga den uppgifva fästningen. Prinsen expedierade ordres till verkställande deraf. Han expedierade äfven sin adjutant Boltenstern, att öfverbringa nyheten om allt detta till Ständerna och till Rådet; men Boltenstern hade äfven hemliga instruktioner till Konungen.

Prinsen samlade infanteriet från Malmö och Landskrona vid Getinge bro, nära Lund och satte sig derifrån i marche till Christianstad. Det fanns några kaptener vid Norra Skånska infanteriregementet, hvilka ej ville låta sina trupper marschera, och äfven öfverstinnan Platen, regementschefens fru, vägrade, i mannens frånvaro, utlemna regementets fahnor; men prinsen ställde snart allt till rätta och använde major Coijet att påskynda regementets samlande. Vice-guvernören, baron Herrmanson, och baron Bennet uppdrogos commissariats-detaljen för trupperna och ingen misstänkte prinsens samverkan med Toll och Hellichius, hvilka prinsen och dess omgifning ständigt fördömde och önskade på stegel och hjul.

Under det prinsen manövrerade i Skåne, utförde öfverste Sprengtporten sin plan i Finland. Han betjenade sig dervid af den af honom organiserade dragoncorps, som hade sitt qvarter i Borgo; understödd af sin bror och öfverstelöjtnant Trolle, vann han på sin sida flera officerare af flottan, af Nylands dragoner, af Savolax regemente och af garnisonen i Sveaborg; han marscherade med sina dragoner, jemte någon liten förstärkning af sjöfolket, nalkades under natten Sveaborg, och lyckades, medelst dessa rela-

tioner, intränga i denna fästning i dagbräckningen, arresterande generalen baron Björnberg och alla personer, i stånd att göra motstånd. Han samlade garnisonen, uppläste Konungens ordres och lät trupperna aflägga tro- och huldhetsed. Han lät äfven arrestera riksrådet Reuterholm, hvilken vistades på sin gård, under erhållna tre månaders tjenstledighet, äfvensom flera andra misstänkta personer. Han expedierade ordres till alla gränse-regementen att begifva sig till deras mötesplatser. Öfverstelöjtnant Trolle beväpnade några af flottans skärgårdsfartyg och man använde dertill de penningar, som funnos i provinsens kassor, hvilka man tagit i Helsingfors. Herr Blomcreutz, som der functionerade såsom landshöfding, underlättade baron Sprengtportens operationer, som der lyckades samla ihop ända till 900 man af garnisoner och finska trupper. Han påskyndade, så mycket som möjligt, deras inskeppande, för att afgå till Stockholm och understödja Konungen. Sprengtporten lät äfven uppkasta några fältverk vid Kymene ström, och vidtog några dispositioner för att skydda Finland emot ryssarnes infall, hvilka hade mottagit nyheten om Sprengtportens företag, genom baron Rehbinder, kapten vid Nylands dragoner, hvilken flyktade öfver till Ryssland, för att berätta allt vid hofvet i Petersburg. Finska posterna blefvo uppehållne af särskilda, af Sprengtporten dertill afdelade personer; och fältmarskalken Ehrensvärd, ehuru på sin dödsbädd i Åbo, lånade sin hand för att underlätta uppresningen och expedierade ordres, för att anbefalla alla finska trupper samla sig, på deras vanliga mötesplatser och der qvardröja tills nya ordres ankommo. Huru driftig Sprengtporten än var, kunde nyheten om hans framgångar ej komma till Stockholm förrän ganska sent, och hans hjelp uppehölls vida längre, än man der kunnat beräkna. Han blef nemligen drifven af storm ned emot Danzig, Gottland och Tyska vallen, utan att kunna arbeta sig upp för att inlöpa i skären vid Dalarö, förr än efter en lång och mödosam resa.

General Rudbeck hade nöjet vara den förste, som till Stockholm öfverbringade, på aftonen den 16 Augusti, nyheten om insurrectionen i Christianstad. Konungen syntes

deröfver icke mindre häpen än Ständerna och Rådet. Rådet och Sekreta utskottet använde den följande dagen, som var en Måndag, att öfverlägga om de åtgärder, som borde vidtagas emot Hellichii uppror. Ständerna och allmänheten visste ej rätt hvad de skulle tro härom. Flere misstänkte Konungen; men andra, som påstodo sig bättre underrättade om hvad som vid hofvet passerade, vidhöllo att H. M:t ej hade någon del deri. Baron Rudbeck var bland deras antal, emedan Konungen hade synts honom mycket bedröfvad öfver denna nyheten, och hade med honom talat om alla åtgärder, som skulle kunna vidtagas, för att hindra upproret att utbreda sig. Engelska ministern yrkade ifrigt på, att man borde tro den avis han hade emottagit från sitt hof, och hvarpå den ryska ministern satte alls ingen lit.

På morgonen samma dag, ankom prins Carls adjutant Boltenstern, med rapport om de åtgärder prinsen hade vidtagit, för att innesluta rebellerna. Sekreta utskottet blef deröfver så belåtet, att det lät tilldela Boltenstern en gratifikation. Några timmar deretter ankom den officer, som sade sig hafva rymt från Christianstad; men som var skickad af Toll och Hellichius, till prinsen och till Konungen, och hvilken likaledes blef belönad. Efter en öfverläggning, som tog nära hela dagen i anspråk, blef det slutligen afgjordt: att Uplands regemente skulle förstärka Stockholms garnison; att riksrådet Funck skulle taga befälet öfver trupperne i Skåne, att han till sitt understöd kunde disponera Smålands, Östergöthlands och Westergöthlands regementen; att riksrådet Kalling skulle hafva befälet öfver Stockholms garnison och vaka öfver säkerheten derstädes, och att hån till sin disposition skulle hafva Uplands, Södermanlands, Westmanlands, Dahl-, Helsinge- och Nerikes regementen; att prins Carl skulle betackas för sitt nit och sin verksamhet, ådagalagda vid detta tillfälle; men då det ansågs under hans värdighet och hans börd att ställas emot rebeller, blef han anmodad att aflemna befälet till riksrådet Funck, som ofördröjligen borde afresa, jemte general Pechlin, för att begifva sig till Skåne. Alla chefer fingo befallning att begifva sig till deras poster och jag erhöll äf-

ven ordres, att utan dröjsmål återvända till Stockkolm[1]). Konungen gjorde alls ingen svårighet vid Ständernas dispositioner, bevistade ordentligt alla Rådets öfverläggningar; skärpte till och med de åtgärder, som skulle vidtagas och undertecknade alla expeditioner, som honom förelades, äfven ordern som befallde prins Carl nedlägga sitt befäl, öfvertygad derom, att denne ej skulle lyda, när han väl befann sig i spetsen för trupperna, som han sammandrog i Skåne. Rådet bad Konungen att, under närvarande omständigheter, ej lemna hufvudstaden, så väl för sin egen säkerhet, som för att gifva mer fart åt de dispositioner, hvilka kunde erfordras för det allmänna bästa. Hans Maj:t emottog med välvilja denna begäran och reste ej en gång till Haga.

Ehuru man syntes ganska lugn med hänseende till Konungen, hade Mössorna en enskild sammankomst med några riksråder samt Rysslands och Englands ministrar, för att skydda sig emot öfverraskningar. Man föreslog dervid, att försäkra sig om Konungens person, att bedja honom ej lemna det kongl. slottet, och att der bevaka honom; att försäkra sig om Artilleri-regementet, Tygförrådet och Skeppsholmen, samt att beväpna borgerskapet. Öfverste Saltza erhöll kännedom, och underrättade Konungen härom, och detta blef bekräftadt af presten Stenbeck, hvilken var Konungens hemliga spion uti Mössornas sekreta konselj. Lyckligtvis för Konungen blef verkställigheten af alla dessa mått och steg uppskjutne, intill dess Uplands regemente skulle ankomma, hvilket man väntade på Onsdagen. Mössorna ångrade sig nu, att så hastigt hafva återsändt Boltenstern, och riksrådet Düben sade på hofvet, till general Posse, att man hade handlat mycket klokare att tvinga honom till bekännelse, än att gifva honom en gratifikation.

Konungen insåg nu, huru han hade missräknat sig i sin plan och huru hans person var exponerad. Han blef deröfver förvånad och modfälld. Baron Saltza uppmuntra-

---

[1]) Se härom den tryckta: »K. M:ts nådiga kungörelse och varning angående en, uti Christianstad i Skåne, börjad upprorisk tillställning. Gifven Stockholm i rådkammaren den 18 Aug. 1772.»

de honom, genom att, med hela säkerheten af själsnärvaro och en krigares mod, framställa för Konungen nödvändigheten, att följande dagen, som var Tisdag, afkasta masken, fängsla riksrådet, betala med sin person och blottställa sitt lif, för att rädda sin krona, staten och de hederliga personer, som H. M. hade invecklat i denna affär. Konungen hade svårt att vilja antaga detta förslag, och sade till Saltza, att han ville använda natten att begrunda detsamma, och skulle ännu vänta, om ej Sprengtportens understöd anlände från Finland inom 24 timmar. Saltza måste, fast med motsträfvighet, underkasta sig Konungens vilja; försäkrande dervid, att han var besluten omkomma, jemte sina vänner, med värjan i hand. Han bad Konun gen påminna sig olyckorna öfver de sorgliga offren vid 1756 års conspiration, som den aflidne Konungens långsamhet och obeslutsamhet hade fört till stupstocken. Han gick slutligen till franska ambassadören, som erkände styrkan och vigten af hans skäl, och som, tillika med herr Beylon, understödde dem hos Konungen. Det blef beslutadt att företaga revolutionen följande dagen. Konungen dolde sina afsigter med en förvånande framgång; han bevistade Rådets öfverläggningar rörande de instructioner, man skulle lemna riksrådet Funck, hvars afresa till Skåne var utsatt till morgondagen; han undertecknade ordres för general Pechlin och de andra officerarne, bestämda att tjena under honom, och påskyndade alla expeditioner rörande denna affär. Han gjorde alls ingen förändring i sin vanliga lefnadsordning; han gick på morgonen till gardets parad, samt på aftonen till repetition af en ny opera *Tetis och Pelé*. På afton var concert och stor mottagning på slottet, dit han inbjudit baron Rudbeck och alla de på hans uppförande mest uppmärksamma personer.

Konungen hade emedlertid, under loppet af dagen, en entrevue med spanska ministern grefve Lassy, åt hvilken han förtrodde hela sin saks belägenhet och som häpnade öfver de ringa medel han hade förberedt, till utförande af en sak utaf så utomordentlig vigt. Grefve Lassy framhöll nödvändigheten att påskynda uppresningen i sjelfva Stockholm, och bestämde slutligen Konungen derför. Konungen

lemnade i hans vård ett chatull, innehållande hans vigtigaste papper och bref, af fruktan att om man skulle utöfva våld mot hans person, skulle man icke heller respectera folkrätten och att således franska ambassadörens hus, der han för hvarje annan händelse skulle deponera dylika papper, i hänseende till Konungens liaison med denne diplomat, ej vore säkrare än det kongl. slottet.

Konungen tillbringade återstoden af natten att rådgöra med generalen De Carnal och några andra personer, rörande följande dagens företaganden; han skickade grefve Stenbock för att höra härom baron Saltzas mening, emedan denne sednare hade fått en häftig giktattack, för hvilken sjukdom han var utsatt, och som qvarhöll honom i hans säng. Baron Saltza hade emedlertid ej förlorat ur sigte denna vigtiga sak; han hade öfvertalat majoren vid gardet König, att vedervåga en coup de main för Konungens sak, och major König, som icke vågade förtro sig åt någon officer vid regementet, vände sig till de beslutsammaste och inflytelserikaste underofficerarne. Man öfverenskom derom, att Konungen skulle begifva sig följande dagen, efter paraden, till ordersalen, der H. M. skulle till officerarne framställa sin proposition, att arrestera Rådet och öfverändakasta Ständernas regering; att man skulle utdela skarp ammunition åt soldaterne och att resten skulle uträttas med gevärseld, om så behöfdes. För utförande af detta förtviflade beslut, var man i beråd att utfinna en förevänning för att samla officerarne och kunna erhålla skarp ammunition, hvarmed hittills ingen af de sammansvurne tänkt på att förse sig. Major König afhjelpte denna förlägenhet genom sin fintlighet, att till riksrådet Kalling, som hade högsta befälet i Stockholm, framställa nödvändigheten, att till regementet låta utdela kulor och krut och rörande nödvändigheten att samla officerskorpsen, för att gifva dem instruktioner, för händelse af ett upplopp i staden, som major König låtsade frukta skulle tillställas af Konungen. Riksrådet Kalling bet på kroken och skarpa patroner blefvo genast på ordrerne anbefallde att utdelas; officerarne och underofficerarne blefvo äfven anbefallde, att följande dagen

samlas i odressalen, sedan vakten blifvit aflöst; då riksrådet skulle der infinna sig, att utdela sina ordres.

Konungen använde natten att på pergament renskrifva den nya Regeringsformen och uppdrog sin kammarherre baron Ehrensvärd att bevaka den renskrifvare, som dermed var sysselsatt och som inlästes i Konungens bibliothek.

Den 19 Augusti på morgonen, innan Konungen steg till häst, för att begifva sig till paraden, yppade H. M:t sina afsigter för sin stallmästare grefve Lewenhaupt, sina kammarherrar baronerne Taube och Örnfelt, för Munck, Ingelotz och Lilljehorn, hans kammarpager, och officern Boije vid hans lifdrabanter. H. M:t tog afsked af dem, och anbefallde dem att, i händelse han, under dagens lopp skulle omkomma, strida för hans broder prins Carl, åt hvilken han anförtrodde att hämnas honom. H. M:t utdelade 4,000 dukater uti små paketter mellan de ofvannämnda herrarne, utsedda att åtfölja honom, för att lemna dem tillbaka, när det skulle vara tid.

Riksrådet baron Funck begärde nu företräde, för att få taga afsked af Konungen, före sin afresa till Skåne. H. M:t anmodade honom invänta sin återkomst från gardesparaden, emedan han då ville gå in i Rådet för att lägga sista handen vid instructionerna, hvarom just då öfverlades derstädes.

Baron Saltza och öfverste Carnal hade kallat tillhopa en stor mängd unga officerare från alla regementen af arméen, artilleriet och flottan, att möta vid gardets parad på artillerigården. Konungen begaf sig dit till häst, såsom vanligt. Det var öfverenskommet, att om Konungen gående återvände till slottet, skulle hela hopen af officerare åtfölja honom, för att utföra revolutionen; men om H. M:t när han begaf sig från paraden, åter steg till häst, var hela affären uppskjuten. Sedan paraden defilerat förbi Konungen, begaf han sig till fots tillbaka till slottet, öfver slagtarhusbron, åtföljd af öfver hundrade officerare, af hvilka en del, med öfverste Lars Järta och Fredrik Horn i spetsen, begaf sig till Rådets yttre rum, och resten följde Konungen till gardets ordressal i slottets högvakt, dit Konungen, i stället att gå in i Rådet, begaf sig, och der major König

redan samlat gardets officerare och underofficerare och befallt, så väl den gamla som nya vakten, att stå i gevär och ej ombyta posterna, intill båda vakternas befäl och underbefäl, som äfven voro af König inkallade i ordersalen, till trupperna återkommit.

Konungen åtföljdes i ordersalen af sin stallmästare, sina kammarherrar Taube och Stenbock, samt af Örnfelt och Boije, jemte två kammarpager, hvilka ställde sig vid porten och läste den igen innanföre. Sedan Konungen helsat officerarne med denna nedlåtande vänlighet, som var honom så naturlig, förklarade han dem sina afsigter och begärde deras understöd. Sjelf upprörd öfver sitt förehafvande, oroad af ovisshet och förhoppning återfann han ej strax sin vanliga vältalighet; hans första yttrande var utan sammanhang; men han blef ännu mera frapperad, att då han slutat detsamma, ingen menniska höjde sin röst för att erbjuda honom sin arm; den smärtsamma känslan häraf väckte i detta ögonblick hans sinne till mer energie; han upptog ämnet ånyo, uppdrog den bedröfliga taflan af landets tillstånd, erbjudande botemedlet mot dessa olyckor i sin person och sitt mod, han skildrade Rådets aristokratiska anda, och nödvändigheten att förqväfva densamma; han afsvor souveraineteten; han förordade frihetens sak; uttryckande sin afsky för staternas tyranniserande under folkregeringar, och slutade sitt tal genom att låta sitt garde välja: *antingen att föra honom till stupstocken eller att följa och dela med honom, med fara för lifvet, den äran att hafva räddat Fäderneslandet.*

Konungen talade nu, med denna styrka, som ögonblickets betydelse ingaf, och med den eld, som meddelade sig till alla de närvarandes hjertan. Så snart Konungen hade slutat, bröt fändricken vid gardet baron Liewen tystnaden och förklarade sig för Konungens sak. Hans röst understöddes af alla underofficerarnes, och officerarne följde deras exempel. De lofvade med liflig röst, att våga lif och blod för att understödja Konungens ädla afsigter, med undantag af kaptenen baron Fredrik Cederström, hvilken vägrade ingå härpå. Konungen sökte att öfvertala honom; men baron Cederström förklarade, att han med all

nit ville utgjuta sitt blod för H. M:t om det behöfdes; men att han aldrig ville draga sin värja emot staten och nationens frihet, och öfverlemnande sin värja till Konungen, gjorde han sig sjelf till dess fånge. Konungen emottog men återlemnade honom genast värjan, försäkrande Cederström, att han hade om denne en allt för god opinion, för att frukta det han skulle deraf göra ett dåligt bruk; att det vore tillräckligt att Cederström gåfve sitt hedersord att qvarstanna i högvakten. Kaptenen baron Taube vägrade äfven att följa Konungen och stannade i arrest, och löjtnanten baron Düben svimmade af.

Sedan denna scene var förbi, tog Konungen upp ur sin ficka ett papper, innehållande en ny trohetsed till H. M:t med uteslutande af så väl Ständerna som Rådet, hvilken ed han förestafvade de närvarande och som de med hög röst eftersade. H. M:t gjorde, med upphöjd hand, en ed[1]), hvarigenom han afsvor den godtyckliga makten, lofvande att bibehålla den gamla svenska friheten, äfvensom Riksståndens privilegier.

Medan allt detta passerade i högvakten, tvistade Rådet om bestämmelserna uti instructionen för riksrådet baron Funck. Riksrådet Wallvijk, som ej hade den minsta idée om militära saker, hade satt sig vid fönstret i rådssalen, för att se på vaktombytet; men som rådsherrarne, hvar efter annan, skulle afgifva sina röster, anmodades han af riksrådet Kalling, att intaga sin plats; men riksrådet Wallvijk svarade honom, att han trodde sin röst numera vore ganska onödig, emedan Konungen, efter allt hvad han kunde bedöma, var i detta ögonblick sysselsatt, i högvak-

---

[1]) Denna ed, tryckt under titel: »K. M:ts nådiga försäkran till Dess Lif-garde, Artilleri och samtlige trogne undersåtare här i residence-staden Stockholm, gifven den 19 Augusti 1772»— var af följande lydelse:

»Jag försäkrar härmed, att mitt enda uppsåt är, att åter sätta lugnet i mitt kära fädernesland igenom sjelfsvåldets förtryckande, aristokratiska maktens afskaffande och den urgamla svenska frihetens upplifvande, samt Sveriges gamla lagars återställande, som de före 1680 varit. Jag afsäger mig nu, som Jag redan det gjort, det förhatliga konungsliga envåldet, eller den så kallade Souverainiteten, anseende nu som förr, för min största ära, att vara den förste medborgaren, ibland ett rättskaffens fritt folk: Så sant mig Gud hjelper till lif och själ.»

ten, att lindra Rådets besvär. Grefve Kalling, som hade öfverflöd på sjelfförtroende, i ersättning för bristande hufvud och talenter, försäkrade Rådet, att det var enligt hans ordres, som officerskorpsen var församlad och att Rådet hade intet att frukta; han skulle genast gå dit ned och ställa allt till rätta, ehuru Konungen vore der tillstädes. Han gick ock dit, men fann dörren till högvakten läst; han bultade på förgäfves, och slutligen utfarande i hotelser, svarade honom en ung officer Hjerta, fändrick vid Uplands regemente, som stod utanför dörren med 50 af sina vänner, för att vänta att Konungen skulle komma ut: *återvänd herr grefve till edert Råd och var öfvertygad derom, att Edert och Rådets välde är förbi.* Riksrådet Kalling tog ock detta parti och förorsakade vid sin återkomst i Rådet den största bestörtning.

Sekreta utskottet hade glömt alla andra ärenden, utom Hellichii conspiration och sysselsatte sig, likasom Rådet, att rådslå öfver de mått och steg, som borde tagas, att försvara friheten. Tiden förlorades med fåfänga öfverläggningar, ganska vältaliga, men utan all verkan.

Så snart Konungen vunnit gardets officerkorps på sin sida, lät han den nya och gamla vaktparaden rycka in på inre borggården, läsa till portarne och draga för kedjorna, med befallning åt port-posterna, att ej låta någon hvarken ut- eller ingå. Han detacherade generalmajor Fredrik Horn, kapten Amminoff och löjtnanten baron Lantingshausen med 30 grenadierer, att arrestera Rådet och hålla det inneslutet i rådsrummen, tills nya ordres ankommo.

Konungen trädde fram för vaktparaderna och tilltalade soldaterne. Han beklagade sig öfver de våldsamheter, som Rådet och Ständerna tillämnade mot hans person; anklagade dem att hafva öppnat hans enskilda bref och att vilja beröfva honom hans frihet. Soldaterna svarade med »*Lefve Konungen!*» och svuro honom tro och huldhet. Konungen aflade inför dem sin ed och skickade derefter auditören vid gardet, escorterad af Boije med 6 lifdrabanter,

att offentliggöra Konungens manifest emot Ständerna och Rådet, i alla gathörn i staden, vid trumpeters klang[1]).

Sjelf begaf sig Konungen till häst, och med dragen värja, åtföljd af ett kompani grenadierer och ett stort antal officerare, till artillerigården, der öfversten för artilleriregementet Charpentier, som var en bland de sammansvurne, hade samlat officerarne och så många soldater, som omständigheterna tillåtit. Artilleriet slöt sig, likasom gardet, till Konungen; äfvensom flottans personal, som amiral Tersmeden och Nordenankar hade öfvertalat, väntade icke Konungen på Skeppsholmen, utan hade redan, före hans ankomst, slutit sig till Konungen, när han ämnade sig till dem. Konungen hade knappast anländt till artillerigården, förr än personer ur alla klasser samlade sig omkring honom, begärande att få svära honom tro- och huldhetsed. Konungen skref en billet till generalen grefve Hessenstein[2]), som var helt och hållet okunnig om allt det som passerade, anhållande att han ville med H. M:t sig förena; hvilken billet grefven emottog i samma ögonblick några officerare infunno sig, för att berätta att Rådet var fängsladt. Grefve Hessenstein blef deröfver lika öfverraskad, som förtretad; emedan han alla de föregående dagarne varit tillsammans med Konungen, utan att hafva erhållit förtroende härom. General Pechlin kom ock till honom och frågade hvad parti man skulle taga. Grefven frågade, om Skeppsholmen vore i de sammansvurnes händer; men då han erfor att denna ö äfven var till Konungens disposition, gick han att möta H. M:t, som emottog honom med alla uttryck af vänskap och tillbjöd honom högsta befälet öfver trup-

---

[1]) Troligtvis den kungörelse, som sedermera på trycket utkom, under titel: *Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse, till Dess trogne undersåtare i residence-staden Stockholm;* dat. den 19 Aug. 1772.

[2]) *Fredrik Wilhelm grefve v. Hessenstein,* furste v. Hessenstein; son af Konung Fredrik I i Sverige och grefvinnan Hedvig Ulrika Taube, riksgrefvinna v. Hessenstein; född 1735; tysk kejserlig riksgrefve 1741; svensk grefve 1742; öfverste för Östgötha infanteri 1747; kommendör med St. korset af svärdsorden 1748; seraphimerriddare 1755; generalmajor 1756; generallöjtnant 1759; general 1770; romersk riksfurste 1772; fältmarskalk och en af rikets herrar 1773; riksråd samt general-guvernör i Pommern 1776; förklarad svensk furste 1785; nedlade 1791 sina embeten, utom det af fältmarskalk; fick 1799 i Sverige epithetet *Durchlaucht.* Död ogift 1808.

perna i Stockholm. Grefve Hessenstein afslog detta anbud, med synbar ovilja att ej fått del af hemligheten; försäkrande, att han ej kunde åtaga sig tjena Konungen emot nationen. Konungen gjorde några försök att blidka honom; men seende detta vara fåfängt, arresterade han grefven, och befalde öfversten grefve Johan Sparre, att föra honom såsom fånge till slottet och gifva honom sitt kabinett till arrest.

Sedan general Pechlin lemnat grefve Hessenstein, förklädde han sig och tog flykten på en båt, som på Mälaren förde honom till inemot Fittja, der han gick i land, och reste vidare, för att sätta sig i spetsen för Jönköpings regemente och uppresa Smålands trupper.

Rådet äfvensom riksråderne Funck och Kalling, seende sig arresterade, ville ännu öfverlägga, om det parti, som Rådet hade att taga. Riksråderne Falkengren och Ribbing proponerade, att spränga dörrarne och vakten utanför, med värjan i hand och att duka under såsom män, med hjertat på rätta stället; men mer än hälften af Rådet, varande civile, nekade dertill och man blef stilla, under bevakning af kapten Aminoff.

Sekreta utskottet emottog första underrättelsen om revolutionen, genom kammarherren baron Essen, medlem af utskottet, som omtalade att det gick ett rykte på Riddarhustorget, som var allmänna mötesplatsen för dagdrifvare och kannstöpare, det Konungen låtit vaktparaderna inrycka på borggården i slottet, att man stängt portarne och dragit kedjorna derför. Några af utskottets medlemmar proponerade att afsända en deputation till Rådet, för att fråga hvad som vore å färde; men andra funno det lättare att skicka baron Essen, att gå och underrätta sig om sanningen häraf. Han aflägsnade sig genast och återkom efter en kort stund, åtföljd af en ung officer af prins Fredriks regemente, som tjenade till löpare åt Mösspartiet och som insläpptes i utskottet. Denne officer anmälde: att Rådet var arresteradt; att gardet hade utropat Konungen souverain; att man hade utdelat skarp ammunition; att regementet samlades och att Konungen marscherade i spetsen af ett kompani grenadierer, åtföljdt af öfver 200 officerare

med dragna värjor; att folket ropade: *Lefve Konungen, och ned med aristokratien!*

Förtviflan och förskräckelsen bemäktigade sig allas sinnen; hvaren lemnade sin plats; prester och borgare störtade sig fram i vild oordning, det patriotiska nitet och frihetskänslan visade sig uti, att hinna till dörren och fly undan för att rädda sig. Landtmarskalken återkallade dem fåfängt till ordning, för att öfverlägga om den närvarande belägenheten; man var döf för hans kallelse, och han stannade ensam qvar med sekreteraren.

Öfverståthållaren i Stockholm baron Rudbeck, som följde folkmassan, hade helt och hållet förlorat hufvudet; han sprang omkring och ropade till folket att försvara friheten. Folket, som var mycket mer hängifvet Konungen än Ständerna, gjorde narr af honom. Han vände sig till stadsvakten, och befallde den gifva eld på gardet; dessa fattiga uslingar, svarade honom, att de ej hade någon ammunition, ej ens flintor i deras gevär. Han sprang derifrån till Konungens stall och förbjöd, i Ständernas namn, att lemna ut hästar till Konungen, adresserande sig till en stalldräng, som svarade: att de ej lydde någon annan än stallmästaren. Han mötte ett detachement af borgerskapet till häst, som han befallde försvara friheten; men befälhafvaren, sjelf Hatt och af Konungens parti, svarade baron Rudbeck, att om han ej aktade sig, kunde han kanske få sabelhugg i hufvudet, och fortsatte så sin väg, ropande: *Lefve Konungen!* Rudbeck återvände förtviflad till sitt hus. Alla dessa hans ytterligheter tvingade Konungen att arrestera honom, och generalen Casimir Lewenhaupt, tog honom till fånga i hans hus; medan han med några vänner satt till bords, och förde honom till slottet.

Konungen lät äfven fängsla några ledamöter af Ständerna, kända för deras ursinniga karaktär, såsom Kryger, Wikman och Rutström af presteståndet; borgmästarne Munthe och Sundblad, samt bondeståndets sekreterare Odelius, hvilken sednare, efter hvad man påstod, hade, på öppna gatan, frågat, när han såg Konungen passera, om det ej funnes någon hederlig menniska, som ville lossa ett skott på denne unge man. H. M:t befallde äfven, att man skulle

arrestera general Pechlin, men denne var redan bortrest. Man skickade ilbud efter honom, och en ung Hjerta upphann honom vid Telge och befallde honom, i Konungens namn, att återvända; men Pechlin, som begärt få se hans ordres, hvilka Hjerta ej hade att förete, moquerade sig öfver honom och fortsatte sin resa.

De främmande ministrarne blefvo inbjudne af Konungen, genom hof-kansleren baron Bunge, att komma till hofvet. Rysslands och Englands sändebud tvekade i början, men ankommo dock till sist. Hans Maj:t gaf dem företräde och sade dem, att sedan Han genom omständigheterna blifvit tvungen att taga ett våldsamt steg, med afseende på Rådet, för att återställa lagarnes helgd och sina undersåtares frihet, samt skydda sig för sin egen person och sitt land, mot de farliga ränker, hvilka åsyftades, fruktade H. M:t, att ögonblickets gäsning och oreda, skulle möjligen kunna oroa de vid hans hof accrediterade ministrar i deras hus, ehuru han, för att sådant förekomma, gifvit de strängaste ordres. Troende dem mera i säkerhet på slottet, hade han dit inbjudit dem; och uppdrog han dem att förklara till deras respectiva hof, att den förändring H. M:t tillämnade i Sveriges Regeringsform, ej medförde några förändringar uti hans förbindelser eller vänskapliga och fredliga förhållanden, som han önskade få bibehålla med alla främmande makter. Man serverade middag åt de främmande ministrarne och den franska ambassadören i riksmarskalkens rum; men den mot Konungen fiendtliga minister-ligan hade ej matlust och kunde ej dölja deras förtrytelse. Betalde för att spionera på hvad hofvet företog sig, och disponerande pluraliteten hos Ständerna och i Rådet, hvarest corruptionen hade gifvit dem en oemotståndlig öfverlägsenhet, var det i sjelfva verket för dem bedröfligt att se, i ett ögonblick, deras arbete och frukten af deras enorma utgifter förstörda och att vara öfverraskade till den grad, som de nu voro! Deras säkerhet hade varit så stor, att under det riksråderne suckade i deras fängelse, i rådsrummen på slottet, väntade de främmande ministrarne, i riksrådet baron Dübens förmak, dennes återkomst, för de vanliga onsdags-conferencerna.

Konungen steg å nyo till häst och besökte flera af stadens qvarter. Folket emottog honom öfver allt med glädjebevis och välsignelser. För att kunna igenkänna dem som tagit Konungens parti, knöt H. M:t en hvit näsduk omkring venstra armen, och snart såg man hela staden, ända till qvinnor och gatpojkar, med samma kännetecken, dels af nit för Konungens sak och dels af fruktan för efterräkning af konungamakten. Konungen lät efter den dagen för alltid arméen bära detta tecken, såsom ett minne af den 19 Augusti[1]).

Förskräckelsen hade bemäktigat sig sinnena och hade hastigt efterträdt tygellöshetens oförskämdhet; från alla håll ilade adelsmän, prester, borgare och bönder till Konungen, för att anhålla om den nåden, att i hans händer få afsvärja deras frihet. Mer än 50 medlemmar af borgareståndet kommo i deputation, anförde af borgmästaren Schau i Landskrona, för att underkasta sig Konungen. Talmannen Sebaldt kunde ej närvara, emedan förskräckelsen förorsakat honom en slagattack.

Folkets lugna hållning stod i en bjert motsats till gäsningen bland Ständerna, öfver denna tilldragelse. Allmänheten, som ej hade något att förebrå sig, ingenting att frukta eller hoppas, stannade hvar vid sin sysselsättning: mångelskorna på torget att försälja sina varor, åkarne vid deras kärror och arbetarne i deras verkstäder. Emedlertid lät Konungen sätta vakt vid banken, tyghuset, på alla stadens torg och vid tullarne; med förbud att släppa ut någon, utan att han förevisade pass. Denna försigtighet var nödvändig, emedan Konungen fruktade att Ständerna skulle rymma ur staden flockvis, hvilket skulle hafva blifvit ett stort hinder för fullföljandet af hans afsigter. Flere ämnade vidtaga denna utväg. Generalen baron Cronstedt räddade sig till fots, utan att rätt veta hvarföre och borgmästaren Sundblad från Sigtuna, arresterades utanför staden och infördes dit tillbaka i fängelse; man fann i hans plånbok 400,000 daler i sedlar, ehuru han ej hade någon vet-

[1]) Härom utgafs, till alla regementschefer ett tryckt circulär, dateradt den 19 Sept. 1772.

terlig förmögenhet och var deputerad från Sveriges fattigaste stad. Af presteståndet blef prosten Gadolin arresterad.

Konungen expedierade general Ramsay med ordres till Uplands regemente, som var i marsch till Stockholm, enligt Ständernas ordres, att återvända till deras rotar, sedan det svurit Konungen tro- och huldhetsed och afsvurit det aristokratiska väldet. Regementet lydde general Ramsay. Detta ord *Aristokrati*, ehuru utan all mening, med afseende å Sveriges dåvarande constitution, som var demokratisk till sin princip, och som hade urartat till pöbelvälde och anarchie, blef af en stor hjelp; ljudelig och hård i uttalet, hade folket gjort sig derom en underlig föreställning och ropade åt aristokraterne, såsom åt varulfvar.

Ordres blefvo utfärdade till baron Carl Sparre, landshöfding i Gefle, att affordra provinsens innevånare tro- och huldhetsed och att bevaka gränsorna; emedan man fruktade för motstånd af öfverste Gyllensvahn, befälhafvare öfver dervarande trupper och tillgifven den ryska ligan. Baron Sparre utförde mycket väl sitt uppdrag och alla underkastade sig.

Bref expedierades äfven till prins Fredrik att taga befälet öfver provinserna Östergöthland, Westergöthland, Nerike och Wermland samt der förlagda trupper. Konungen gaf honom en särskild egenhändig ordres, att låta arrestera mig. Officieusa och visionära personer hade framställt för H. M:t faran att jag, genom mitt anseende hos nationen, skulle använda detsamma, att sätta mig emot Konungens afsigter, hvarföre ett dylikt försigtighetsmått ansågs nödvändigt. Prinsen blef äfven anbefald att, lefvande eller död, bemäktiga sig general Pechlin, och skicka honom, under säker eskort, till Stockholm.

Alla landshöfdingar erhöllo befallning att taga tro- och huldhetsed af länets innevånare och publicera det manifest Konungen utgifvit[1]). Såsom det första eds-formuläret var uppsatt i hast, lät Konungen återtaga detsamma, emedan det

[1]) Tryckt under titel: *Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse och varning, angående några emot K. M:ts lagliga rättigheter samt rikets sjelfständighet och rätta frihet yppade, skadeliga försök. Gifven Stockholms slott den 19 Augusti 1772.*

innehöll ordet *despotism*, och H. M:t utfärdade ett annat formulär, formuleradt mera i öfverensstämmelse med de gamla lagarne och mera behagligt för nationen, emedan frasen om *friheten* innehölls i detsamma.

Öfverbefälet i Stockholm blef anförtrodt åt generalen grefve Fredrik Horn och hela adeln, tillgifven Konungens sak, grep till vapen, fördelade sig såsom vakter i olika delar af staden och patrullerade nattetid på gatorna med militärisk noggrannhet, för Konungens säkerhet och för att underhålla fruktan hos Ständerna. Gardes-vakten på slottet blef fördubblad och förstärkt med ett detachement artilleri och 4 kanoner.

På eftermiddagen revolutionsdagen begaf sig Konungen till Rådhuset, der han emottog ed af magistraten och borgerskapets äldste. Konungen kunde ej göra ett enda steg utan att genast se sig omgifven af hofmän, officerare och adel. H. M:t upptäckte dervid i hopen hofmarskalken grefve Rosen, kallade honom till sig och befallde honom gå upp på slottet och der vänta H. M:ts återkomst. Så snart Konungen återkom på slottet, i sitt kabinett, fick grefve Rosen företräde, och Konungen som visste att han var mig tillgifven, frågade honom hvad han trodde att jag (Fersen) skulle taga för parti vid detta tillfälle. Grefve Rosen försäkrade H. M. att han tillräckligt kände mitt tänkesätt rörande fäderneslandets angelägenheter, och att han så ofta hört mig beklaga landets olyckliga tillstånd, under den tyranniska styrelsen af en till Ryssland såld populace, för ej vara öfvertygad, det jag med stor glädje skulle se regeringstömmarne i händerna på en så upplyst Konung, och att jag (Fersen) skulle vara färdig att göra all tjenst som H. M. kunde vara berättigad att af mig fordra. Efter någon stunds besinning skref Konungen 2 bref, det ena till prins Fredrik och det andra till mig: det ena återkallade den arresterings-ordre H. M. några timmar förut hade utfärdat rörande min person, och det andra brefvet, mycket nådigt, anmodade mig att begifva mig till prins Fredrik i Linköping, för att med mina råd leda hans uppförande i det befäl han öfvertagit; dervid H. M. ej kunde

räkna mycket hvarken på hans ålder eller erfarenhet[1]. Grefve Rosen erhöll båda dessa bref, med befallning att med dem genast afresa till Östergöthland, så hastigt som möjligt.

Alla kansliets expeditioner blefvo förflyttade i Konungens förmak och H. M. utdelade der sina befallningar med en ovanlig noggrannhet och själsnärvaro; ehuru ofta afbruten af flerahanda underrättelser, som till honom aflemnades och störd af en mängd företräden, som begärdes och som han genast beviljade åt hvem som helst.

Alla dessa dispositioner, som gjordes med en förvånande hastighet, erfordrade penningar för att understödjas. Prins Carl hade när han afreste på sin expedition till Skåne, ej emottagit mera än 18,000 daler och Konungen kunde ej skicka mer än 12,000 daler till sin broder Fredrik. Franska ambassadören hade ej en sous uti sin kassa och de 5,000 dukater, som han föregående dagen hade remitterat till Konungen, räckte knappt till att gifva en gratifikation åt gardet och artilleriet. H. M. vände sig, i denna nöd, till handelshuset Grill, för att få låna några hundra tusen daler. Herr Peil, associerad med Grill, förlorade ej ett enda ögonblick, för att negotiera penningar, och sprang på alla handelskontor; men han fann sig öfver allt förekommen af herrar Falk & Schön, hvilka hade upptagit alla penningar för grefve Ostermans räkning. Herr Peil underrättade Konungen härom, som ej hade väntat sig ett dylikt hinder; men Peil proponerade H. M. att, utan afseende på de lagliga formerna, låta arrestera Falk & Schön. Konungen befallde att så skulle ske. Herr Falk, derom underrättad, flyktade öfver till Petersburg, der han fann skydd; och alla kassakistorna blefvo genast öppnade, för att lemna af deras innehåll hvad Konungen behöfde låna.

Seende ordningen återställd i hufvudstaden och sinnena böjda för lugnet, skref Konungen till Drottningen, som var qvar på Ekolsund, och skickade henne sin kammarherre grefve Löwenhjelm, att för henne aflägga en omständlig

[1]) Konungens bref till grefve Fersen, af den 20 Augusti 1772, finnes bland bilagorna under N:o LXVI, och grefve Fersens svar derå, af den 22 samma månad, under N:o LXVII.

beskrifning öfver denna märkliga revolutionsdag. Dottningen mottog honom med godhet och gaf honom en vacker present; men hon kunde ej dölja sin häpnad. Hon meddelade sig härom, mellan fyra ögon med sin öfverhofmästarinna grefvinnan Hjärne och smälte i tårar. Grefvinnan Hjärne, en fru utan förstånd eller karaktär och olämplig för den plats hon innehade, kunde ej meddela någon tröst åt Drottningen, som trodde sig förlorad, och anförtrodde grefvinnan Hjärne, att hon noga kände Konungens aversion för henne, och hade intet annat att vänta sig, än en offentlig förödmjukelse och kanske att blifva förskjuten. Detta sednare kunde likväl så mycket mindre befaras, som Ständerna ännu bibehöllo inflytande och de hade alltid gjort rättvisa åt Drottningens uppförande och tänkesätt, äfvensom åt hennes känslor för Konungen och Riket. Men grefvinnan Hjärne visste ej göra ett bättre bruk af Drottningens förtroende, än att, med utsmyckningar, anmäla det för Konungen, och H. M. visade länge deröfver förtrytelse mot Drottningen[1]).

Konungen kallade till sig landtmarskalken och talmännen och förbjöd dem att kalla stånden till plenum, ej heller det Sekreta utskottet, utan hans särskilda ordres; han kallade Ständerna till plenum plenorum på Rikssalen till den 21 Augusti.

Konungen slutade sin dag med att inqvartera rådsherrarne, hvilka hittills varit arresterade i Rådssalen. Kl. 11 på qvällen afgingo de, escorterade af grenadierer, i procession genom Konungens rum, der H. M. meddelade dem, att de nu erhöllo för deras vistelse lämpligare rum, och att han gifvit befallning, att de der skulle behandlas med all uppmärksamhet; han tillät dem äfven skrifva till sina fruar; men all annan brefväxling var dem förbjuden. Man hade bäddat sängar för riksråderne uti Enkedrottningens och prinsessans smårum, och öfver allt hölls god vakt vid dörrarne. Grefve Hessenstein hade till fängelse öfverhofmästarinnans rum; general Rudbeck hofmarskalkens; de öfrige

[1]) Se rörande detta ämne Konungens bref till Enkedrottningen af den 16 Sept. 1772, under bilagan N:o LXXXIII.

fångarne inneslötos dels uti hoffröknarnas rum, och dels uti högvakten.

De flesta personer, som understödde Konungen i revolutionen och hvilka drefvo deras nit till obetänksamhet och löjlighet, hade ej fått förtroende om företaget, förr än dagen förut eller samma morgon det verkställdes. Detta hindrade ej att flera af dem påstodo sig hafva gjort det mesta och att utan deras biträde allt hade misslyckats. Bland deras antal var generalen baron Fredrik Horn [1]), utan annan talent än en öfver allt tvifvel höjd tapperhet. Uppblåst af en föga vanlig fåfänga, trodde han sig vara statsman, fältherre och stor talare. Han tillbringade revolutionsdagen till häst, att tilltala folket i alla gathörn; det förnämsta innehållet af dessa tal, bestod i att loforda sitt nit att tjena Konungen och Riket; han förklarade sina åhörare, att han ej mer hette *Horn*, men hädanefter ville kalla sig *Gustafs vän;* han pratade så många dumheter och ytterligheter, att Konungens sak deraf hade lidit, om det varit möjligt att skada den, i denna stund. Det syntes som hade baron Horn modellerat sig på Monsieur de Beaufort, under Pariserkriget. Han begick så många dumheter af detta slag, under den korta tid han hade befälet i Stockholm, att Konungen blef ganska embarracerad att blifva af med honom.

Thorsdagen den 20 Augusti användes till att ordna angelägenheterna i provinserna och fullborda arbetet med den nya Regeringsformen. Konungen tillskref egenhändigt Riksrådernes fruar och generalskan Rudbeck för att lugna dem, rörande deras männers öde.

Jag har berättat alla dessa små omständigheter och enskilda anekdoter, icke såsom nödvändiga, för att höja Konungens ära af detta företag och revolutionens ryktbarhet; men de tjena icke desto mindre att uppdaga ögon-

---

[1]) *Fredrik Horn af Åminne*, grefve Horn af Åminne; född 1725; volontär vid Lifgardet 1740; löjtnant i fransk tjenst 1745; fändrik vid Svenska Lifgardet 1746; vice korpral vid Drabanterna 1749; öfverste i fransk tjenst s. å. Öfverste i Svenska arméen 1760; löjtnant i Lifdrabant-korpsen 1762; öfverste för Östgötha kavalleri 1763; generalmajor 1770; kommendör af svärdsorden s. å.; general-löjtnant 1772; grefve s. å.; general och serafimer-riddare 1778; afsked från öfverstebeställningen 1780. Död 1796.

blickets förlägenhet, Konungens själsnärvaro och verksamhet, samt befästa beundran öfver framgången af ett så stort företag.

Fredagen den 21 Augusti begåfvo sig de 4 Riksstånden till Rikssalen, för plenum plenorum, i vanlig ordning. Gardet formerade haie i deras väg. Konungen gick till Rikssalen i procession, med krona, spira och mantel. Det i Maj månad licentierade riksrådet grefve Bark, gjorde tjenst såsom riksmarskalk. Konungen hade vidtagit några anordningar för sin säkerhet, för hvilken han hade en synbar förhåga denna dag. Han åtföljdes af ett stort antal officerare, såsom adjutanter, och af sina lifdrabanter med skarpladdade karbiner; ett kompani granadörer voro posterade i ordenssalarne, hvilkas dörrar åt rikssalen, nära thronen, lemnade lätt tillfälle till undsättning eller reträtt, i fall så behöfdes. Man hade ställt ett bord och landtmarskalkens klubba framför Konungen. Riksrådernes taburetter voro obesatta.

Konungen öppnade sammanträdet med ett tal af en uppriktighet och kraft, värdigt hans snille och det ämne han hade att behandla. Han utvecklade deri Sveriges olyckliga belägenhet; de laster hvarmed Ständernas regering var besmittad; folkets och dess frihets förtryck, samt faran af det förräderi, under hvilket Konungen och riket hade suckat. H. M:t afbröt för några ögonblick sitt tal, för att fråga, om det funnes någon af de närvarande, som ej ansåg denna skildring sanningsenlig. Dessa olyckor hade väpnat Konungen för att rädda fäderneslandet, återgifva lagarna deras verksamhet och åt friheten en säker och regelbunden form, genom en ny Grundlag, som skulle dem föreläsas, för att emottaga sin lagliga och gällande kraft, genom deras fria bifall.

Konungen protesterade, att han aldrig ville inkräkta på nationens frihet, att han alltid skulle vara dess beskyddare och att han alltid hade afsky för envåldet [1]).

[1]) Se det tryckta talet med titel: "Kongl. Maj:ts tal till Riksens Ständer, församlade uppå Rikssalen i Stockholm den 21 Augusti 1772".

Efter uppläsningen af den nya Regeringsformen, lemnade Konungen Ständerna några ögonblicks tid till eftertanka och frågade derefter, med hög röst, om Riksens Ständer gillade Regeringsformen, sådan densamma nu blifvit för dem uppläst. Ständerna antogo den utan invändning, genom ett allmänt *Ja!* [1]).

Konungen aflade sin ed att hålla den nya grundlagen [2]) och Ständerna aflade deras ed, och straxt derpå uppstämde presteståndet *Te Deum.*

Sådant var det lyckade slutet på en gränslös frihet, understödd af pluraliteten af nationens representanter, af fyra konfedererade främmande makter, genom en särskild konvention af år 1769, ense om att undergräfva Sverige och ruinera detsamma, genom biträde af dess representanters tygellösa lättfärdighet. Och denna frihet störtades utan penningar, utan trupper, utan att utgjuta blod!

Så snart detta märkvärdiga plenum plenorum var förbi, afsände Konungen ilbud till sina bröder och general Ramsay till sin moder, för att öfverföra nyheten härom [3]). Han ökade anslaget för Enkedrottningen till 300,000 daler årligen och bad henne i hans namn mottaga tro- och huldhetseden, af korpser, stater och trupper i Stralsund och i Pommern [4]). General Ramsay medförde äfven ett bref från Konungen till mig, genom hvilket han kallade mig till Riks-

---

[1]) Finnes tryckt under titel: "Kongl. Maj:ts och Riksens Ständers fastställte Regeringsform". Dat. Stockholm den 21 Aug. 1772.

[2]) I denna ed — tryckt under titel: "K. M:ts nådiga Försäkran gifven dess trogna undersåtare, samtlige Riksens Ständer på Rikssalen den 21 Aug. 1772" — äro de i H. M:ts föregående ed till trupperne, den 19 Aug. förekommande orden om *den aristokratiska maktens afskaffande* uteslutne.

[3]) Gustaf III:s 2:ne första bref till Enkedrottningen, angående den lyckade revolutionen, äro af den 20 och 22 Augusti, och återfinnas under bilagorna N:o LXV och LXVIII.

[4]) Det var med anledning häraf, och såsom på Kon. Fredrik II:s i Preussen hotande bref till Enkedrottningen af d. 3 Sept. 1772, bilagan N:o LXXII, med anledning af revolutionen, som Enkedrottningen tillskref honom ett bref, dateradt Stralsund den 3 Sept. 1772, och som återfinnes bland bilagorna under N:o LXXIV, der hon förklarar sig vilja endast öfver hennes blodiga lik tillåta sin bror inrycka i det af henne försvarade Stralsund. Gustaf III:s omdöme om detta sin moders bref ses af hans bref i bilagan N:o LXXXI. Fredrik II besvarar detta sin systers bref den 6 Sept., se bilagan LXXXVI.

råd, utan att draga mig från arméen, der han ville bibehålla mig såsom fältmarskalk [1]).

Ilbud afsändes, med Konungens handbref, till alla hof, undantagande till Konungen i England, som H. M:t glömde. Kammarherren Taube skickades till Ryska Kejsarinnan och löjtnanten vid gardet baron Liewen till Konungen i Frankrike.

Låtom oss nu återvända till det som passerade i de södra orterna. Under det Prins Carl marcherade att innesluta Christianstad, mottog han Konungens ordres af den 18:e Augusti, att öfverlemna befälet till riksrådet Funck, som ofördröjligen skulle afresa. Prinsen blef deraf alldeles intet bringad ur fattningen, utan beslöt arrestera baron Funck, så snart denne anlände och i händelse af motstånd, döda honom. Han fortsatte sin marsch. Hellichius och Toll gjorde utfall för att förskaffa fästningens besättning nödiga lifsmedel; de klädde 20 à 25 tyska soldater såsom husarer, hvilka utspridde förskräckelse i byarne och i hela trakten deromkring.

Slutligen medförde baron Staël till prinsen Konungens bref af den 19:e Augusti med detaillerne rörande Rådets fängslande och revolutionen, just som prinsen slutade fästningens kringrännande. Prinsen hemlighöll denna depesch till följande dagen, då han i sitt högqvarter sammankallade alla officerare vid sin lilla armée och all adel i grannskapet, samt lät omgifva sitt hus med kavalleri och infanteri. Prinsen uppläste Konungens skrifvelse och lät de närvarande aflägga trohetsed till Konungen; med undantag af ett litet fåtal var hela adeln och militären af oppositionspartiet och kunde ej dölja deras förargelse och smärta, att hafva sprungit som narrar och bidragit, mot deras vilja, till införande af det monarkiska regeringssättet.

Prins Fredrik emottog Konungens bref Thorsdagen den 20:e Augusti, med Stockholmsposten, uti Åby. Hans otålighet att få träffa Konungen påskyndade hans resa, då

[1]) Se härom Konungens bref till grefve Fersen, af den 22 Aug. 1772, bilagan N:o LXIX, och grefve Fersens svar härå, af d. 26 samma månad, N:o LXX.

han redan vid Medevi hade erfarit revolutionen i Christianstad [1]). Han misstänkte att Konungen hade någon del deri. Jag följde strax efter honom och kom till Linköping på aftonen. Prinsens första omsorg blef att kalla till sig baron Cederhjelm och några officerare af sina vänner, och att anbefalla baron Bonde, major vid Östgötha kavalleriregemente, att låta regementet utan dröjsmål samla sig; före natten var redan en sqvadron deraf inryckt i staden. Han underrättade sig om general Pechlin och erfor, att denne, kl. 11 på förmiddagen samma dag, förklädd, hade passerat staden, på en bondkärra, tagande vägen åt Småland. Prinsen sände genast två unga officerare att förfölja honom, jemte ordres till landshöfdingen i Jönköping baron Silfverhjelm, att låta arrestera honom; men officerarne kunde ej upphinna honom, utan anmälde att han tagit vägen till Calmar.

Jag blef kl. 11 på qvällen underrättad om revolutionen uti Stockholm, genom en billet af baron Strömfelt, löjtnant vid gardet och adjutant hos prins Fredrik. Han underrättade mig äfven, att Konungen utfärdat ordres till prins Fredrik, att låta arrestera mig. Baron Strömfelt besvor mig, att ej passera genom Linköping, för att resa till Stockholm, dit han visste jag skulle begifva mig följande dagen som var Fredag; men bad mig taga en annan väg. Sedan jag litet betänkt mig, uppdrog jag doktor Stappelmohr, som hade framfört hans billet, att tacka honom derföre och säga att mitt parti var taget, att åtlyda de ordres jag emottagit, hvilka kallade mig till Stockholm; att jag ämnade passera genom Linköping kl. 9 på morgonen, och att jag ville uppvakta prinsen, utan afseende på hvad som kunde hända mig.

Jag misstog mig ej på Konungens förhastande att utgifva denna ordre; ty kl. 4 på morgonen öfverlemnade mig grefve Rosen Konungens bref, efter att hafva lemnat prinsen den till honom adresserade Konungens skrifvelse, som han äfven medfört. Grefve Rosen bekräftade den avis baron

[1]) Se härom Prinsens bref till grefve Fersen, dateradt Medevi d. 18 Aug. 1772, bilagan N:o LXIV.

Strömfelt gifvit mig, och tillade en omständighet, som var mig angenäm att få höra: Han hade öfverlemnat åt prinsen Konungens bref kl. 1 på natten; prinsen läste det med ifver i hans närvaro och betygade grefve Rosen sin glädje deröfver med följande ord: *"Ni har kommit att från mitt hjerta aflyfta ett tung börda; den ordre Konungen skickat mig, rörande fältmarskalken grefve Fersen, har stört min sömn, och ingenting hade varit så påkostande för den vänskap jag hyser till honom; skynda att öfverbringa honom det bref, som Konungen lemnat eder till honom; helsa honom från mig och bed honom komma till mig, så fort som möjligt"*.

Jag afreste (från Ljung) kl. 6 på morgonen och träffade prinsen, brydd öfver sin befattning. Östgöta kavalleri anlände i mindre afdelningar och prinsen hade hvarken lifsmedel, fourrage eller penningar. Vi togo det lilla som fanns i landtränteriets kassor, och lånade något penningar. Bagarne hade befallning att leverera bröd åt trupperne, och ordnade ett fourragemagasin. Prinsen hade för sin person hvarken penningar eller equipager och blef serverad, jemte sin svit, vid landshöfdingen baron Strömfelts bord.

Jag öfvertalade prinsen sända ordres till landshöfdingen i Kronobergs län, att upphäfva de ordres som Pechlin kunde hafva gifvit för att samla trupperne, äfvensom att utsända troppar af officerare, 3 i hvarje, längs vägen till Calmar, för att upptäcka denne generals förehafvanden, hvars verksamhet och djerfhet jag kände. Ett annat ilbud blef afsändt till generalen baron Silfverhjelm, för att befalla honom vara på sin vakt och bevaka sitt artilleri och tygförrådet i Jönköping. Baron Cederhjelm blef skickad till Örebro för att dit öfverföra prinsens ordres och emottaga den nya tro- och huldhetseden af provinsen Nerikes innevånare. Riksråderna Höpken, Liewen, Horn och Ehrencrona hade ordres att begifva sig till prinsen. Ehrencrona gjorde svårigheter, under förevändning af illamående; men prinsen skickade honom major Rehnberg, med befallning att föra Ehrencrona till prinsen och han kom. Prinsen emottog trohetsed af trupperna på Malmens exercisplats, samt af adeln och stadens borgerskap i landshöfdingeresi-

denset, utan någon invändning; alla lydde och man syntes ganska belåten att vara af med Ständernas regering, hvarmed allmänheten var trött och missnöjd. Hvarje förändring visar sig för folket under en angenäm synpunkt; födt att lyda, hoppas det vanligen ett bättre, i förändring af sin styrelse.

De detachementer prinsen afsändt för att vinna upplysning om Pechlin, anmälde att han utfärdat ordres till Jönköpings, Kronobergs och Calmare regementen, samt 8 sqvadroner kavalleri, att samlas; efter att hafva varit några timmar hemma hos sig, hade han uppbrutit med en mängd officerare, för att begifva sig till Jönköping. De inberättade äfven att en af dem, en ung officer vid Jönköpings regemente, som träffat Pechlin, hade haft den djerfheten att framföra mundtligen till honom Konungens och prinsens ordres, att begifva sig till Linköping; men Pechlin hade medfört denne unge man arresterad. De inlemnade äfven en relation, undertecknad af Pechlin, i form af manifest, kringspridd öfver allt; innehållande hvad som den 19:e Augusti passerat i Stockholm, samt uppmaning till folket och trupperne att förblifva tillgifna sin frihet, lyda lagarne, samt gripa till vapen för att understödja staten, Konungen och det allmänna bästa. På grund af detta manifest och speciella ordres, voro alla trupperna i Smålands tre län i rörelse; men landshöfdingarne hade, till följe af prinsens ordres, gifvit dem contra ordres, så att de flesta kompanierna återgått på rotarne. Prinsen blef mycket orolig öfver Pechlins tilltag; men som Småland är en mycket vidsträckt provins, och det erfordrades för Pechlin mycket mera tid för att der samla trupperne, än för prinsen att i Östergöthland sammandraga dem och att förstärka dem med Södermanlands och Nerikes regementen, lugnade han sig slutligen.

General Pechlin, ganska väl inseende vigten af Jönköping, som beherrskar Småländska gränsen på den sidan, och som dessutom hade behof af artilleri, vapen och krigsammunition, hvaraf allt fanns ett förråd i Jönköping, under bevakning af ett artillerikompani om 60 man, deraf aldrig

mer än hälften var i staden närvarande, hade beslutat öfverraska general Silfverhjelm, landshöfding i länet. Pechlin marcherade för den skull, med ett dussin officerare af sitt regemente och några sina vänner, hela natten och presenterade sig framför stadsporten Söndags morgonen. General Silfverhjelm, som fruktade Pechlins vaksamhet, höll artillerimanskapet under vapen, och som Silfverhjelm förstärkt sig med kronobetjening, hade han satt god vakt vid stadsportarne; men lemnat dem öppna, så att ingenting antydde utifrån några vidtagna försigtighetsmått, och inga poster syntes till. General Pechlin trodde sin öfverrumpling öfver Silfverhjelm hafva lyckats fullständigt och inryckte i staden. Hans djerfhet bedrog honom; ty så snart han var inkommen, omringades han af bakhållen och blef tagen. Hans eskort gaf hästarne tyglarne och lyckades rädda sig.

Pechlin blef såsom fånge skickad till prins Fredrik, eskorterad af 2 officerare och 30 man. Prinsen skickade honom under samma eskort till Konungen; men H. .M ansåg ej lämpligt låta honom komma till hufvudstaden, fruktande Pechlins inflytelse derstädes; utan lät honom föras till Gripsholm, der han blef bevakad af några pålitliga officerare och af det kavalleri, som medföljt från Östergöthland.

Man måste bekänna att general Pechlin, under en så kort tid, gjort allt hvad göras kunde. Från Onsdag middag till Söndags morgon hade han tillryggalagt mer än 50 mil; hade besökt sin egendom, för att sätta i ordning sina affärer och bränna upp en mängd papper; hade uppsatt och utspridt sitt manifest; hade utfärdat uppbrottsordres och börjat sammandraga 8 sqvadroner kavalleri och 6 bataljoner infanteri; marcherat med en trupp officerare för att öfverraska Jönköping och bemäktiga sig artilleri, vapen och ammunition, hvaraf han var i stort behof. Flera personer, lika verksamma som han, hade kunnat göra Konungens företag ganska tvifvelaktigt. Om han hade lyckats i Jönköping, hade han haft vägen öppen till Westergöthland och fästningen Götheborg, der general Durietz hade befälet och som var böjd för att motstå Konungen, utan att dock hvarken besitta mod eller skicklighet. All för-

bindelse mellan Konungen och Prins Carl hade äfven varit afbruten, oredan och uppresningen hade spridt sig öfver allt inom Sverige och gifvit tid åt grannarne, att med sina vapen understödja rebellerne.

Slutligen var han den ende af Riksens Ständers pluralitet, som vågade sätta våld emot våld; den ende af Mössorna och ryska ligan, som höjde sig öfver ögonblickets förtviflade belägenhet, och deraf visste draga ett hederligt parti. Känd och afskydd i sitt fäderneslаnd för sina nedrigheter, och genom sina väfnader af bedrägerier mot Konungarne och fäderneslandet, har han icke desto mindre förskaffat sig ett utmärkt rum uti Sveriges häfder, såsom medborgare värdig friheten och som uppoffrade allt för att försvara densamma [1]).

Konungen sammankallade Ständerna till plenum plenorum på Rikssalen; han begaf sig dit utan ceremoni; han aflemnade några propositioner rörande rikets inre angelägenheter, hvaröfver han begärde deras bifall, och bestämde Riksdagens afslutande till den 9 September.

Det sedan Tisdagen arresterade Rådet blef återförsatt i frihet på Lördagen. Riksråderne aflade tro- och huldhets-ed till Konungen och H. M. utfärdade åt dem alla deras afsked från Riksråds-embetet, utan något undantag. Allmänna uppmärksamheten var sysselsatt med denna åtgärd och man trodde att H. M:ts mening vore att afskaffa denna embetskorps; kanske hade det varit i det monarkiska intresset att göra det, emedan Sveriges historia tillräckligt vitsordar, att denna korps alltid varit ett fruktansvärdt värn mot den konungsliga myndigheten; att alla söndringar i Staten der haft deras ursprung och att de vigtigaste och svåraste revolutioner derifrån utgått. Emellertid utfärdade Konungen nya kallelsebref till de herrar, som han ville skulle utgöra Rådet, nemligen: Stockenström, Hjärne, Liewen, Bjelke, Herrmanson, Ulrik Scheffer, Falkenberg, Bark, Posse, Beckfries, Schwerin, Horn, Ribbing,

---

[1]) Några omdömen och upplysningar om general Pechlin, af Kon. Fredrik II i Preussen, finnas i denne sednares bref till Enkedrottningen, af den 3 Febr, 1762, bilagan N:o VII.

Wallwik, Falkengren och Wrangel [1]). De fem sista voro Mössor och ganska tillgifna Rysslands och Englands system; men Konungen behagade bibehålla dem vid deras platser, för att ej synas vara Konung öfver endast ett parti inom sitt land, men återföra de söndrade sinnena till sig, och afskaffa den afskyvärda klassifikation af Hattar och Mössor, hvilka benämningar han förbjöd, genom en allmän kungörelse [2]).

Grefve Hessenstein skref till Konungen ett bref för att rättfärdiga sig, och skyllde på det ringa förtroende Konungen hade honom visat. Han begärde sitt afsked. Konungen befriade honom ur sin arrest; han aflade ny ed och stannade qvar i tjensten, der han kort tid derefter efterträdde mig såsom fältmarskalk.

Öfverståthållaren i Stockholm återfick äfven sin frihet och sex månaders tjenstledighet, för att bevaka sina enskilda angelägenheter, ehuru han derom ej anhållit; hvarefter han blef landshöfding i Upsala län, och landshöfdingen Carl Sparre blef utnämnd till öfverståthållare i hufvudstaden.

De öfriga fångarne utsläpptes sedan de aflagt trohetsed, utom Bondeståndets sekreterare, Odelius, som qvarhölls i fängelse nära tre månader, samt presten Ruthström, som dog af vattusot i arresten, sex veckor sedan han blifvit arresterad, och som var sin frihet beröfvad af ingen annan anledning än presterligt hat, som han hade ådragit sig med anledning af sin tillgifvenhet för Herrenhutarnes sekt, och att han var förföljd särskildt af Konungens förste hofpredikant, en intrigerande och argsint man, som under denna tid hopdiktade osanna uppgifter om komplotter mot Konungen, som skulle förehafvas af den stackars Ruthström, hvilken under 6 års tid varit föremål för presteståndets förföljelser.

Sedan den för riksdagens afslutande af Konungen bestämda termin tilländalupit, slutades dess förhandlingar,

---

1) Se härom det från trycket utkomna: ”Protokoll hållet hos Hans Kongl. Maj:t uppå Stockholms slott den 22 Aug. 1772, angående den förra Rådkammarens demission och ett nytt Råds formerande”.

2) Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse och varning, att uti tal och skrifter icke inblanda smädeliga tillvitelser angående de förra partier m. m., gifven Stockholms Slott den 24 Aug. 1772.

och Ständerna återlemnade i Konungens hand vården om alla ärenden, som hade utgjort föremålet för deras fruktlösa tvister under 14 månader. Med hänseende till Banken, som enligt den nya Regeringsformen skulle för all tid stå under Ständernas styrelse, lemnade dessa åt detta verks direkteurer ordres, att ställa till Konungens disposition 50 tunnor guld, i händelse Konungen skulle blifva anfallen af sina grannar, samt låna Konungen bankens biträde vid alla de operationer, som afsågo återställandet af en regulier penningecirkulation och realisation af myntet, så vidt detta kunde förenas med bankens egen säkerhet och konservation.

Konungen åtskiljde Ständerna med vanliga ceremonier; men Konungen tilltalade dem vid detta tillfälle ungefär i samma stil som den 21:e Augusti: det var intet annat än ett upprepande af samma idéer, hvilka *då* voro så väl på sin plats, som de nu voro olämpliga, då allt hade lugnat sig och underkastat sig Konungens makt; detta beteende gjorde mera ondt åt Konungen och minskade öfvertygelsen om hans själs storhet, än det förödmjukade Ständerna, hvilka emellertid deraf kännbart sårades. Det var ej första gången furstars högmod förvillade deras förstånd [1]).

---

[1]) Detta tal finnes tryckt, med titel: Kongl. Maj:ts tal hållet till Riksens Ständer uppå Rikssalen, då Riksdagen slutades, den 9 Sept. 1772.

5:te Kapitlet.

Sept. 1772—Maj 1773. Revolutionens närmaste följder.

Reflexioner öfver revolutionen, och öfver den nya regeringsformen. — Konungens vänner och redskap belönas. — Sprengtporten ankommer till svenska skären den 7 Sept. och marcherar mot hufvudstaden. — Mottages af Konungen. Belönas. – Sprengtportens missnöje och obelåtenhet. — Sprengtporten öfvertalas mottaga chefsskapet öfver Gardet. — Belöningar utdelas till Lifgardet; hedersvärjor, kokarder och medaljer till Borgerskapet. — Äfven damer belönas för revolutionen. — Enkedrottningen återkommer. Konungen bemödar sig tillfredsställa hennes anspråk. — De Kongl. prinsarnes ställning regleras, med penningar och titlar. — Utgifter för ny- och ombyggnader. — Rådets och statsdepartementernas verksamhet ordnas. — Huru Konungen styrer Riket och leder de allmänna ärendena. Protokoller i konseljerna afskaffas; olägenheterna deraf. — Gustaf III:s utseende, lynne och egenskaper. Lefnadssätt, vanor, *lever* m. m. Reflexioner deröfver. — Förhållandet till fremmande makter. Rysslands, Preussens och Danmarks hotande hållning. — Konungens anstalter deremot. — Försvarsanstalterna på Norska gränsen; dit Konungen afreser. – Sveriges ultimatum aflemnas till danska hofvet. — Danmarks lugnande svar. Krigsrustningarna inställas. — Regeringens ordnande och verksamhet, under Konungens frånvaro. — Frågan om en ny stad på Åland och en frihamn på Gottland. — Konungen återkommer till Ekolsund den 10 December 1772. — Yttrar, till grefve Fersen, sin afsmak för Drottningen och afsigt att skilja sig från henne. Fersens invänningar deremot. — Oordning med regeringsärendenas behandling på Ekolsund. — Konungen inflyttar till hufvudstaden. — Konungens del i den lyckade representation af Tetis och Pelée. — Dess passion för theatern och planer för dess utveckling. — Rättegången mot general Pechlin och dennes benådande. — Hertig Fredrik får afslag på sitt frieri till prinsessan af Brunswick. — Realisationen företages. En komité nedsättes derför. — Rikets financiella tillstånd. — Bankärendenas och kursens behandling, under närmast föregående tider. — Första förslaget till realisationen. Tillintetgöres på de välgrundade skäl riksrådet Fersen deremot anför. — Ett nytt finansdepartement inrättas. — Konungen försvarar Liljencrantz emot den allmänna meningens fördömelse.

På detta sätt upphörde Ständernas demokratiska välde, efter 51 års oregelbunden och orolig tillvaro. Det hade varit en gränslös makt i händerna på ett fattigt och föga upplyst folk, kring en thron, hvarpå, efter Carl XII:s död, alla furstars laster och svagheter regerade, med de mest vidsträckta monarkiska afsigter, och kunde ej sluta på annat vis sin bana. Nationen hade ej bordt vänta sig att se förstördt sjelfsvåldet och allt främmande inflytande, för hvilket hon böjde sina knän, utan att se blod dervid flyta:

lyckan att detta ej skedde, bör till en del tillskrifvas Gustaf III:s hjertelag, och till en del nationens afsmak för sin så kallade frihet och hennes lätthet att underkasta sig, och man är berättigad till den förmodan, att en frihet, hvars tillvaro beror på ett kompani granadörer, bör ej vara saknad.

De af frihetstiden uppmuntrade konsterna och vetenskaperna, åkerbruket, handeln och industrien, hade gjort mycket hastigare framsteg, om de ej varit oroade och delvis förqväfda i sin utveckling af krig och af hofvets intriger för vinnande af konungamakt, för hvilket monarkerne hafva uppoffrat allt, utan hänsyn på det allmänna bästa.

Den nya regeringsformen blef tryckt och förkunnad i hela riket och ehuru ingen tordes öppet bekänna sin mening derom, blef den icke desto mindre häcklad. De som icke kunde föreställa sig lyckan af ett fritt folk, utan i sammanhang med sjelfsvåldet, funno den despotisk, och konungamaktens försvarare funno denna makt vara allt för inskränkt, genom den nya konstitutionen.

Den skyndsamhet hvarmed hon blifvit uppgjord, hade der lemnat anledning till tvister, som en dag skulle kunna oroa Staten, och så länge Rådet fanns qvar, med benämning *Rikets råd*, skulle den konungsliga myndigheten deri finna, vid hvarje sig yppande tillfälle, en fiende, färdig att dela denna myndighet. Gustaf III, som vågade sitt lif och sin krona för majestätets rättigheter, hade makt att befästa desamma och gifva en annan form åt sin stats konselj; ögonblicket dertill var gynnsamt; kanonerna och svärden förskräckte Ständerna. Folket, alltid ombytligt uti sin tillgifvenhet, älskade hvarken Rådet eller Ständerna, och hvarje förändring syntes detta folk medföra något bättre; men å ena sidan hade Konungen, som sedan sin barndom sett sig förtryckt af Ständerna och Rådet, fått en vana att vörda dessa myndigheter, och begränsa sina afsigter, och å den andra hade begäret efter den ovanliga äran, att frivilligt inskränka sin makt och nöjet att emottaga rökoffren af de franska litteratörerna, samt af dem erhålla den tomma benämning af en filosofisk Konung, en frihetens vän, hvilka åsigter riksrådet Scheffer, Konungens

förnämsta förtrogne, uppmuntrade och uppeggade, hänfört Konungen och förvillat honom i denna fråga.

Öfver Konungens och folkets ömsesidiga rättigheter i flera afseenden, synnerligen beträffande lagarnes och nationens privilegiers säkerhet och lagskipningens orubbade gång, kunde en dag uppstå lifliga tvister. Sålunda var det ovisst, huruvida alla de rättigheter, som ej voro bokstafligen specialiserade uti den nya konstitutionen af den 21 Augusti 1772, skulle tillhöra Konungen eller folket. Konungen, som aldrig ville erkänna, hvarken offentligt eller för de främmande hofven, att han hade inkräktat på den nationella friheten, emedan hans manifest för revolutionen innehöll, att ej hafva gripit till vapen för annat än att skydda friheten och rättigheterna för sitt folk, som suckade under förtrycket af aristokratiska missbruk, och hafvande stödt sig, för sin nya Regeringsforms antagande, på Ständernas föregifna frivilliga bifall — gaf härigenom anledning till den förmodan och slutföljd, att allt det som ej bokstafligen förefanns uti denna grundlag, vore nationen och Ständerna förbehållet; hvilka, egande dittills alla rättigheter, öfverlemnat den del deraf åt Konungen, som innefattades i den nya grundlagen. De mera klarsynta handlade klokare att innehålla med deras omdöme, huruvida dessa otydligheter voro goda eller ej för landets bästa; Försynen och händelserna skola derom bäst upplysa efterverlden.

Sedan Ständerna blifvit åtskiljda blef Konungens första omsorg den, att belöna de personer, som hade understödt honom med revolutionens utförande. Gardets alla officerare befordrades en grad, och alla de af Konungens parti, som deltagit i händelsen den 19 Augusti, erhöllo lilla Svärdsordens-stjernan. Majoren vid gardet König fick öfverstefullmakt. Generalmajoren baron Fredrik Horn blef generallöjtnant och grefve. Toll [1]) blef adlad, erhöll Svärds-

[1]) *Johan Christoffer Toll*, natural. baron och grefve Toll; född 1743; volontär vid Södermanlands regemente 1758; sergeant vid Hessensteinska regementet 1761; vid Kronobergs reg:te 1763; vid Kronprinsens reg:te s. å.; afsked 1764; student i Lund s. å.; auskultant i Göta hofrätt s. å.; t. f. häradshöfding 1765; vice häradshöfding 1766; öfverjägmästare i Skåne 1769; ryttmästarefullmakt 1772; naturaliserad svensk adelsman s. å.; ledamot i skogs- och jägeridirektionen och såsom militär placerad till tjenst-

orden, en kavalleriskvadron och 20,000 rdr gratifikation. Hellichius blef kommendör af svärdsorden och befordrades till öfverste med pension, samt 20,000 rdr gratifikation, hvarjemte Konungen upphöjde honom i adligt stånd med namnet *Gustafsskjöld* [1]), och gaf honom till vapen en blå sköld med Gustaf III:s namnchiffer. Baron Saltza blef kommendör af svärdsorden och erhöll löfte på första lediga regemente. Alla generaler, öfverstar och andra officerare, som deltagit i denna stora tilldragelse, befordrades en eller två grader och blefvo riddare eller kommendörer af svärdsorden, och de som ej voro adelsmän, blefvo adlade. En medalj, slagen vid detta tillfälle, utdelades till Rådet och högre funktionärer. Nådebevis och belöningar blefvo i så stort antal utdelade, att de förlorade sitt värde och öppnade ett vidt fält för kritik och afund, synnerligen inom arméen. Antalet nya adliga familjer, som Konungen vid detta tillfälle och under loppet af året creerade, under förevänning att de befordrat revolutionen, utgjorde Etthundrade tjugutre, och det oaktadt beklagade man sig att H. M. glömt vedergälla de personers förtjenst, som trodde sig hafva anspråk på Konungens tacksamhet, och hvilka drefvo deras anspråk till oförskämdhet. Under denna förevänning uppgjorde man planer att befordra och rikta sina vänner, slägtingar och neveuers barn; det blef en olycka för Konungen och för riket, att alla deltagarne i revolutionen, med undantag af ett högst ringa antal, voro klena hufvuden eller lycksökare och äfventyrare, som egennyttan och bedrägeriet hade ledt. Affärernas bedröfliga tillstånd och Konungens farliga belägenhet hade ej tillåtit honom vara så noga. Emellertid gjorde Konungen allt för att ställa dem tillfreds,

göring på S. Skånska kavallerireg:tet 1774; major i arméen och generaladjutant af flygeln 1775; ledamot i krigskoll. 1777; generalmajor och Konungens 1:e generaladjutant 1786; kommenderande general i Skåne 1788; flottans generalintendent 1789; generallöjtnant 1792; minister vid Polska hofvet s. å.; rappellerad 1795; dömd från sina embeten och till 2 års fängelse s. å.; sändebud till Ryska hofvet 1799; friherre s. å.; serafimerriddare 1800; generalguvernör i Skåne 1801; general 1802; en af Rikets Herrar s. å.; fältmarskalk 1807; grefve 1814; död 1817.

[1]) *Abraham Hellichius*, adlad Gustafsskjöld; född 1723; fändrik vid Kronprinsens reg:te 1747; kapten 1759; öfverste i arméen 1772; adlad s. å.; kommendant i Christianstad 1773; generalmajor 1778; generallöjtnant 1792; afsked s. å. Död 1792.

och uppoffrade sig åt den allmänna oviljan, som det var nödvändigt att ej uppröra vid detta tillfälle; men han kunde likväl hvarken fängsla tacksamheten å ena sidan, ej heller undgå ogillande och ovilja å den andra.

Konungens oro öfver öfverste Sprengtporten, som han visste afgången med trupper från Sveaborg i Augusti, upphörde med dennes inlöpande i svenska skären den 7 September. Sprengtporten utskeppade sina trupper, 1,200 man, deraf 100 dragoner till fots, vid Dalarö och marcherade mot hufvudstaden, sedan han drifvit för vind och våg rundt omkring i Östersjön.

Konungen hastade att möta honom med en stor kavalkad, och fann honom rangerad i slagtordning på höjderna framför Skanstull. H. M:t omfamnade honom, och dekorerade honom genast och framför fronten af trupperna, med kommendörsstjerna af Svärdsorden, samt befordrade honom till generallöjtnant och tilldelade honom friherrevärdighet. Sedermera uppdrogs honom direktionen öfver Sveaborgs fästningsbyggnad och befälet öfver gränsen mot Ryssland med stora aflöningar. Trupperna inqvarterades i hufvudstaden.

Oaktadt Konungens vänliga bemötande kunde general Sprengtporten ej dölja sitt misshöje, att hafva gjort och vedervågat så mycket för att komma för sent, för det afgörande ögonblicket. Afundsjuk öfver Konungens och prins Carls framgång, misstänkte han att man velat undanskaffa honom, genom planen med Finland. Han påbördade prins Carl att hafva anticiperat insurrektionen i Christianstad och han kunde ej lugna sig öfver den ledsamma utgång hans operationer haft. Det som ökade hans förtviflan var ett mycket välvilligt utlåtande af Konungen, som sade åt Sprengtporten, då han med mig talade om revolutionen, att han då ångrat sig att hafva skickat Sprengtporten till Finland, emedan han ansåg huru han saknade honom i Stockholm den 19 Augusti, vid hvilket tillfälle han hade behof af vänner med hufvud och hjerta, och att Sveaborgs öfverrumplande hade kunnat anförtros åt öfverstelöjtnant Trolle och åt Sprengtportens broder, med samma hopp om framgång. Detta var att känbart såra fåfängan och afunden,

under vänskapens mask. Vare sig nu att dessa utlåtanden varit sagda af en händelse eller med flit, det vissa är, att Konungen gjorde allt hvad på honom berodde, för att synas ensam uti detta stora företag och att general Sprengtporten önskade samma ära. Abbé Michelesi höll på att blifva ett offer för general Sprengtportens dåliga lynne, emedan han i ett af sina bref rörande revolutionen, som voro genom trycket offentliggjorda, hade endast i förbigående omnämnt baron Sprengtporten. Denne sednare förolämpade abbén i Konungens förmak, och lofvade honom få smaka käppen.

Gardesregementet, som blef ledigt genom min utnämning till riksråd, blef af Konungen tillbjudet Sprengtporten; men han afslog det, under förevänning att hans lynne, lefnadssätt och grundsatser ej lämpade sig för hoftjenst. Han hade rätt, men Konungen, som icke trodde sin person i säkerhet, med mindre general Sprengtporten vakade deröfver, gjorde sig all upptänklig möda för att beveka honom. H. M. uppdrog mig att, med det inflytande jag hade på Sprengtporten, sedan den tid han var min adjutant, och då jag honom framdragit, söka inverka på honom. Med den kännedom jag egde af hans häftiga, misstänksamma, anspråksfulla lynne, kunde jag ej afhålla mig från att framställa för Konungen alla de skäl, som kunde afhålla H. M. att vilja realisera sin plan och välja Sprengtporten till detta befäl. Men som Konungen vidblef sin mening, sökte jag öfvertala Sprengtporten och lyckades äfven deri. Han antog befälet öfver gardet och bibehöll direktionen öfver fästningsbyggnaderna i Finland, äfvensom befälet öfver den lätta dragonkorps, som han uppsatt sedan två år, och som Konungen utvalde till en lif- och hustrupp, tillhörande sitt lifgarde, med benämning af Lifgardets dragoner och med samma rang inom kavalleriet, som fotgardet hade inom arméens infanteri. Denna nyhet uppväckte mycket klander inom kavalleriet och misshagade fotgardet, som såg dessa dragoner taga plats framför dem och aflägsnade dem mer än hittills från Konungens person. Lifregementets kavallerikorpser yttrade sin förtviflan öppet, öfver att nu se nedsatta, omedelbart *efter* lifgardet, en rang, som de innehaft

sedan Carl X:s tid och som de, med svärdet i hand, förtjenat under alla Carl X:s, Carl XI:s och Carl XII:s krig. Konungen gaf en tillökning i sold åt lifgardet, som likväl indrogs efter ett år. Alla underofficerare, som deltagit uti sammansvärjningen den 19 Augusti, erhöllo en silfvermedalj, slagen för detta tillfälle, att bära i knapphålet; hvarjemte hvar en af dem erhöll en lifstidspension af 100 R:dr. Konungen utdelade till alla, som tjenstgjort i Borgerskapets militär korpser den 19 Augusti, hedersvärjor, och tillät dem bära militära kokarder, samt en medaljong af silfver, hängande på ett hvitt band i knapphålet.

Konungens uppmärksamhet att utdela belöningar utsträckte sig ända till damerna. Grefve Horns och Konungens förste adjutants generalen grefve Posses fruar erhöllo Konungens porträtt, omgifvet af diamanter och entré i Drottningens hvita salon. Alla damer af rang, som besökte hoffvet kunde deröfver ej dölja deras missnöje, och de sålunda dekorerade och utmärkta fruarne sparades icke; man gjorde allt det narr af dem, som möjligt var; man föraktade den förra, emedan hon var en borgarflicka, som grefve Horn enleverat, för att gifta sig med henne, och den andra ehuru af börd, var ej bekant för annat än sina ytterligheter och små intriger.

För att förvärfva Enkedrottningens välvilja, som återvände från Berlin i October månad, ökade Konungen hennes anslag med en tunna guld, och biföll alla de utgifter hon bad om för sitt nya etablissement vid Fredrikshof, derå man onödigtvis bortslösade öfver 6 tunnor guld. Konungen rekryterade en bataljon trupp för hennes vakt, under namn af Enkedrottningens garde; men han kunde det oaktadt aldrig vinna sitt ändamål att lugna och tillfredsställa sin moder, som mindre tyckte om penningar och huslig beqvämlighet, än dominerande inflytande i statens angelägenheter, som hon bemäktigat sig under salig Konungens lifstid [1]).

---

[1]) Rörande Konungens förhållande till Enkedrottningen lemna bilagorna N:o LV och LXII åtskilliga bidrag. Hon betraktade sin ekonomiska ställning såsom förtviflad, oaktadt sådant ej var någon anledning till; se härom Beylons bref till Enkedrottningen af den 9 Juni 1772, N:o LXII. Hvad beträffar den af Konungen, för sin moders räkning upprättade gardesbataljon,

De kongl. prinsarnes ställning reglerades: prins Carl erhöll titel: *Hertig af Södermanland.* och prins Fredrik den af *Hertig af Östergöthland.* Konungen betalade deras skulder uppgående till 2,000,000 daler kopparmynt: och gaf dem i årligt anslag en tunna guld, som han kort derefter tillökade. Han inköpte prins Carls hotel, som denne erhållit såsom gåfva af Ständerna, för att inrätta det till theaterhus. Man inköpte äfven Braheska familjens hus, för att inrätta det till stall åt dragonerna. Konungen köpte in Haga, ett slags värdshus utanför norrtull; och H. M:t befallde nybyggnader och reparationer verkställas, så väl å Stockholms slott som vid Ekolsund. Det kongl. stallet tillökades lika som hofstaten. Allmänheten var förbluffad öfver alla dessa utgifter, hvilka icke kunde vara öfverensstämmande med tillståndet i den kongl. skattkammaren, der man sedan länge endast lefde för dagen, för att kunna draga sig fram till årets slut; men de utomordentliga subsidier, som, af ren vänskap, Ludvig XV hade utbetalt åt Sveriges Konung, sedan revolutionen den 19 Augusti, och hvilka Gustaf III betraktade såsom en outtömlig källa, räckte till alla hans utgifter, ehuru dessa fonder voro afsedda att sätta Sverige i försvarstillstånd mot sina grannar, hvilka väsnades och hotade på alla sidor.

Sedan Konungen utdelat belöningar åt alla dem, som deltagit i revolutionen eller som hade skicklighet att hålla sig framme, sysselsatte sig H. M:t med att ordna Rådets verksamhet och de olika stats-departementena. Rådet qvarblef såsom det i alla tider varit, i 2:ne afdelningar: den första för rättvisans skipande, men den andra hade ingen bestämd verksamhet, annat än säga sin mening öfver alla affärer, som statssekreterarne der föredrogo, på Konungens befallning. H. M:t delade sitt regeringsarbete i justitiæ konselj, utrikes ärenders konselj, militär-konselj, finance- och economi-konselj; en dag i veckan upptogs af cabinetts-ärenden, då Konungen bortgaf embeten och utdelade nådebevis och dervid två riksråder tourvis voro tillkallade. Del-

---

var anledningen dertill, att H. M. indragit den lifdrabantvakt, drottningen först haft; se härom Konungens bref till Enkedrottningen i December 1772 N:o XCII.

tagarne uti dessa konseljer blefvo valda efter deras skicklighet och i mån af Konungens förtroende.

De utrikes ärendena passerade icke genom konseljen utan behandlades af kanslipresidenten riksrådet Scheffer, directe med Konungen, utan någon annans deltagande. Det återstod derföre för statssekreteraren och utrikes konseljen inga andra ärenden än consulats-affärer, poster, akademier, och tidningar. Expeditions-departementet blef deladt i 2:ne, och det blef förordnad en expeditionschef för nordens och en dylik chef för söderns ärenden.

Bruket af protokoller, deri man inregistrerade riksrådernes yttrade meningar, blef afskaffadt, så väl i Rådet, som i konseljerna; med undantag när Rådet formerade sig på den afdelning, som hade att behandla rättegångar i högsta instans.

Konungen infann sig alla Måndagar i Rådet, snarare af pligt än af omtanka för Rikets styrelse, som der icke annat än undantagsvis behandlades.

Med undantag af Lördag och Söndag voro alla dagar upptagna af Konungens konseljer, från kl. 10 om morgonen till kl. 1 e. m. och efter måltiden från kl. 4 till 6 eller 7 på aftonen. Denna flit att arbeta blef likväl ej länge fullföljd, och snart började förmiddagsarbetet ej förr än kl. 12, och eftermiddagsarbetet afbröts af promenader, ridter och theatraliska göromål. H. M. hade sedan sin barndom, vänt sig att vaka; han gick till sängs omkring kl. 3 på morgonen och steg ej upp före kl. 10, snarare senare; hvaraf hände, att Rådet och konseljerna voro overksamma under Konungens frånvaro och ingen vakade öfver den regelbundna gången af Rikets inre ärenden, som aftynade så småningom.

Den ofvan nämnda fördelningen af ärendena i Rådet var uppgjord af riksrådet Carl Scheffer, och hade till hufvudsyfte att inskränka Rådets inflytande, och alla dess gamla förbindelser med affärerna, och att så mycket mera försäkra sitt enskilda inflytande på Konungen; utan att synas taga en direct del i styrelsen och utan att vara ansvarig för sina råd. Denna arrangement var lika nyttig

och angenäm för Konungen, för Scheffer och för lugnets bibehållande, som skadlig för affärernas behandning.

Detta sätt att styra Riket fordrade en Konung, som icke alenast var en vän af det allmännas väl, men som var skicklig till ett fortsatt och verksamt arbete; som älskade allvarsamma sysselsättningar och som fann mera nöje i att väl styra sitt land, än att blott vara dess Konung, för att representera dess majestät.

Rådsherrarne, ledamöter af Konungens konselj, hade ingen följdriktig kännedom om ärendena; Konungen tillkallade än den ene, än den andre rådsherren, och under de resor Konungen gjorde till sina lustslott, och der H. M. passerade tre fjerdedelar af året, ombyttes riksråderne i konseljen, och som der ej höllos några register eller protokoller, kunde de sist ankomne ej draga någon fördel af sina föregående embetsbröders erfarenhet eller yttrade meningar. Afskaffandet af dessa protocoller var ett ingrepp i den enskildes rätt; en rådgifvare skulle ej vågat trotsa hedern, ärligheten och rättvisan, då hans infami, gömd i protocollerna, kunde hafva blifvit kungjord för allmänheten och för efterverlden, hvaremot han nu ej behöfde rodna att förleda sin Herre och låta honom uppbära det allmännas klander och hat. Ju mindre följd och sammanhang fanns i Konungens konseljer, desto större var grefve Carl Scheffers inflytande öfver Konungen, som vande sig att tänka och handla, i de allmänna ärendena, genom denna rådsherres inflytande. Det hade sannerligen då varit bättre att afskaffa hela Rådet, vid utarbetandet af den nya grundlagen af den 21 Augusti, än att taga sin tillflygt till dessa krokvägar, för att skydda sig mot Rådets inflytande och skada affärerna, Riket och folket. De ärenden som Konungen skickade till Rådet, återsändes ofta i konseljen och riksråderne, som voro medlemmar af dessa Konungens särskilda konseljer, kullkastade stundom resultatet af det allmänna Rådets beslut, och som man behandlade samma ärende på flera håll, hände det att Konungen med sin underskrift hade bekräftat och afslagit en sak. Allt syntes tillstäldt för att sätta Rådet i opposition mot sig sjelf.

En Konung som flyr arbete och omsorger om sitt rike och som ej har förtroende till sina lagliga rådgifvare, skall begå svåra fel.

Konung Gustaf III var en man af 5 fots längd; hans ansigtsdrag voro vackra, synnerligen ögonen. Hans afplattade panna var ett fel, som han medförde vid sin födelse, och som gaf hans ansigte ett snedt och oregelbundet utseende. Hans kropp var välbildad; men som den venstra höften var något högre än den högra, var han litet halt; han dolde detta fel ganska skickligt, genom ett sätt att gå, som ensamt tillhörde honom. Han hade litet eller intet skägg och hela hans ansigte hade intet manligt. Han var mycket tafatt i alla kroppsrörelser. Hans constitution var svag; den minsta sjukdom åtföljdes af svimningar. Han var i synnerhet plågad af hemorroider, hade svag mage som förorsakade coliquer, samt finnar och hettblemmor i ansigtet. I sin tidigare ungdom försporde han aldrig något manligt begär. Då han lekte med sina bröder, ville han företrädesvis uppträda som fruntimmer och då han fick välja julgåfvor, föredrog han en solfjäder framför en värja, eller ett gevär; när han skulle deklamera något ur en pjes, var det alltid ur hjeltinnans rôle. Han har alltid behållit företrädesvis smak för fruntimmerssällskap, dessas bjeffs och bagateller och hade en stor kännedom om deras parure; det är ej på annat sätt han är fästad vid det vackra könet. Hans hjerta eller behofvet att älska har dermed alldeles intet att skaffa. Han har hvarken kännedom om eller smak för bordets läckerheter ej heller för musik, jagt, vin. Ledsnad och oro spåras i alla hans handlingar. Ombyte af föremål utgör hela hans studium; ett föremål sysselsätter honom i allmänhet icke för annat, än i den mån det smickrar fåfängan och höjer royauténs glans.

För att gifva mera glans åt det svenska hofvet eller för att tillfredsställa smaken för ståt och ceremonier, ordnade H. M. sin *lever* om morgonen, på samma fot som vid franska hofvet, och lät ej betjena sig af några andra än sina kammarherrar och pager, hvars antal och klassifikation förökades. Flera förändringar infördes i den militära tjensten kring hans person. Korporalerne vid lifdrabanterne,

hvilka hittills alltid tjenstgjort hos Konungens person, blefvo derifrån befriade och de 2 löjtnanterne bestridde turvis denna vaktgöring. Alla gardets officerare erhöllo ordre att bära en liten svart käpp, när de voro vakthafvande. Konungen ingick i de minsta detaljer, för att införa franska hofvets bruk, likgiltiga i sjelfva verket för det allmännas väl; men af natur att likväl stöta det nationella tycket och de enkla seder, som endast passade för detta fattiga land. Hufvudstaden Stockholm, mindre befolkad än dess vidd kunde förutsätta, och Konungens hof, inskränkt till en liten krets af personer, hvilka icke för deras uppehälle hade stort annat än i allmänhet ganska ringa aflöning för deras sysslor, kunde ej uppfylla vilkoren för en representation, sådan den förekom i Versailles. Sålunda för att göra Konungen sin cour, lemnade collegiernas presidenter och råder sina embetsverk, för att infinna sig vid Konungens lever kl. 10 f. m.; vidare vid Konungens cercle kl. 1 e. m.: alla dessa besök till hofvet borttog den tid, som bordt egnas ärendena i embetsverken. Denna nya etikett vid hofvet väckte Konungens hela uppmärksamhet, likasom hufvudstadens. Enkedrottningen fronderade, emedan detta ej var efter hennes hufvud och hon ej kunde efterhärma den i dess helhet, i hennes läge såsom Enkedrottning, ehuru hon tog efter den så mycket hon kunde[1]). Allmänheten klandrade dessa nyheter, emedan den ej fann dem förenliga hvarken med svenska nationens vanor eller egenskaper; och de främmande ministrarne knotade; emedan de voro uteslutne från allt det angenäma af hoflefnaden, äfven från Konungens spelparti, för att ej hafva annat än det tröttande och tråkiga att närvara vid den officiella spisningen.

All den uppmärksamhet Konungen egnade åt prakten och ceremonierna vid sitt hof, äfvensom åt tracasserierna inom sin familj afbröts af den oro, som ryska, danska och preussiska hofven förorsakade honom. Kammarherren baron Taube, som Konungen hade afsändt med sitt egenhändiga bref till Kejsarinnan i Ryssland, för att meddela henne

[1]) Se härom Enkedrottningens bref till grefve Sinclair af den 20 October 1772, N:o LXXXVII.

händelsen den 19 Augusti, och försäkra henne om sin vänskap, återkom ganska litet tillfreds med sin mission. Konungen i Preussen skref ljungande bref till Enkedrottningen, sin syster och förklarade deri helt kort, att till följe af sina förbindelser med Ryssland, var han färdig att gripa till vapen emot Sverige, så snart ryska Kejsarinnan åstundade det. Danmark, utan att göra någon declaration, armerade sin flotta och rustade sin armée. Sveriges försvarsmedel hade allt för länge varit försummade, för att kunna möta så många förenade fiender[1]. Det fattades arméen tält, vapen och ammunition, samt penningar för anskaffandet deraf. Konungen i Frankrike, hvilken såsom vän intresserade sig för Sveriges Konung, kom till hjelp med utomordentliga subsidier af ett par millioner livres; men der förekommo så många utgifter och der fanns så ringa ekonomi hos Konungen, i användandet af dessa tillgångar, att de ej räckte särdeles långt.

Konungen dolde sin oro, och syntes icke mindre sysselsatt med sina nöjen än förut. H. M:t utnämnde sin minister vid franska hofvet, grefve Creutz till ambassadör derstädes och strax derefter blef riksrådet grefve Posse utsedd att, i egenskap af utomordentlig ambassadör, afgå till hofvet i Petersburg. Alla utgifter för denna ambassad bestredos af Konungen; men den kom aldrig att afgå. Ry-

---

[1]) Den brefväxling som fördes mellan Fredrik II i Preussen och dennes broder prins Henrik, å ena och deras syster Enkedrottning Lovisa Ulrika å den andra sidan, utgör ett af de vigtigaste bidrag för bedömandet af Sveriges förhållande till främmande makter efter 1772 års revolution. En del af nämnde båda bröders bref till deras syster har blifvit på trycket utgifna af n. v. hans excellens herr grefve L. Manderström, uti en år 1843 i endast 40 exemplar tryckt brochyr, med titel: *Correspondance inédite relative à l'histoire de Suède 1772—80,* samt några utdrag ur en del af denna brefväxling i Geyers: *Gustavianska Papperen,* I Delen (tryckt 1843). Den fullständiga samlingen af båda dessa bröders bref till Enkedrottningen, rörande denna revolution återfinnas under bilagorna; nemligen från Konung Fredrik II i Preussen af den 30 Aug. LXXII, den 4 Sept. LXXV, af den 6 Sept. LXXVI, af den 11 Sept. LXXIX, med bilagd afskrift af den 3' hemliga artikeln i förbundet mellan Ryssland och Preussen af den 12 Oct. 1769, se bilagan LXXX; — vidare af den 27 Sept. LXXXIV, af den 18 Oct. LXXXVI, af den 24 Oct. LXXXIX; samt från prins Henrik af den 30 Aug. LXXI, af den 3 Sept. LXXIII, af den 7 Sept. LXXVII, af den 10 Sept. LXXVIII, af den 29 Sept. LXXXV, af den 22 Oct. LXXXVIII, af den 20 Nov. XC, af den 9 Dec. XCI och af den 25 Jan. 1773, XCIII. Från Enkedrottningen finnes endast hennes svar af den 3 Sept. 1772 till Konungen i Preussen, rörande Stralsunds försvar, LXXIV.

ska Kejsarinnan vägrade mottaga ambassadören, under förevänning att hon beslutat att ej mer skicka ambassadörer till något europeiskt hof. Detta Konungens förslag blef mycket tadladt. H. M. hade kunnat spara sig obehaget af ett afslag, om han gifvit sig tid att, under hand, taga kännedom om Kejsarinnans dispositioner.

De underrättelser Konungen emottog från Finlands gräns voro oroande. Ryssland sammandrog trupper på gränsen; förstärkte garnisonerna i Wiborg, Fredrikshamn och Willmanstrand; formerade magasiner, och general Apraxin besigtigade gränsorterna, befallde anläggandet af fältverk och en ny vapenplats vid Martilla.

Generalguvernören öfver Pommern, grefve Sinclair, anmälde äfven, att Konungen i Preussen upprättade magasiner i Pommern och hade gifvit sina trupper ordres att hålla sig marschfärdiga. Konungen meddelade detta åt sin konselj, för att öfverlägga om Sveriges farliga belägenhet. H. M. delgaf sina afsigter att genast afresa till Finland, oaktadt årstiden, som var ganska framliden mot vinter, och dit öfversända, så fort ske kunde, all behöflig förstärkning, samt sade sig ämna skicka trupper från Skåne, för att förstärka Stralsunds garnison. H. M. utsåg, att vara sig följaktig till Finland, riksråderna Liewen, Scheffer och mig.

Konseljen bad Konungen att ej förhasta sig med dessa åtgärder; att betrakta Rysslands trupprörelser såsom demonstrationer, hvilkas verkan ej vore så hastig; Turkiska kriget vore för Ryssland en så vigtig fråga, att det ej var sannolikt, att detta sednare land skulle, på samma gång, vilja börja ett krig med Sverige; att Konungen i Preussen, lika intresseradt att Ryssland måtte sluta sitt krig, för att kunna dela Pohlen, skulle sannolikt ej vilja begagna just ett sådant ögonblick, för att arrondera sitt land, genom eröfringen af svenska Pommern, hvars besittning ej vore nog vigtig, att derföre risquera störa freden i norden; då dervarande europeiska hof skulle se sig tvungna hejda Rysslands och Preussens eröfringar.

Konungen gaf efter för konseljens föreställningar och gaf ordres till general-löjtnanten baron Stackelberg, som hade högsta befälet i Finland, att vaka öfver försvaret af

gränsen och framför allt öfver Sveaborg. Öfversten Johan Sparre blef utnämnd till kommendant i denna fästning och man anlade några små magasiner för att, vid behof, kunna sammandraga trupperna uti Finland.

Med hänseende till Pommern blef det beslutadt, att i händelse Preussen skulle anfalla detta landskap, öfverlemna det åt sitt eget försvar. Man skickade en summa penningar till general-guvernören, för att dermed bestrida kostnaden för palissaderandet af Stralsunds utanverk, bestycka batterierna och anlägga magasiner för Stralsunds garnison; men det uti Pommern förlagda husarregemente drogs derifrån och skickades till Skåne och Halland.

Det hade varit ganska oklokt att splittra Sveriges krigsmakt på Pommerns och Finlands gränsor, och öfvergifva hjertat af landet åt Konungens af Danmark discretion, som genom Norge och från Seeland hade ett lätt inträde i vårt land. Det var ej tvifvel underkastadt, att, för den händelse de tre grannstaterne, med stöd af 1769 års dem emellan upprättade traktat, skulle hafva gripit till vapen för att reglera Sveriges grundlagar, Danmark dervid skulle hafva spelat en ganska betydande rôle.

Efter konseljens slut anförtrodde Konungen mig sin oro öfver denna belägenhet. Han egde inga andra ressurser än från Frankrike, och denna makt var utan all tvifvel hans pålitligaste allierade. Emedlertid erkände H. M. att säkerheten i närvarande ögonblick berodde hufvudsakligen på turkiska kriget och Polens delning; att oaktadt Rysslands och Preussens makt, skulle det dock ej vara naturligt företaga Sveriges delning på samma gång som Polens och innan denna sednare affär vore afslutad. Konungen slutade detta samtal med uttryck af mycken godhet och yrkande derpå, att jag skulle åtfölja honom, i den händelse han blef tvungen att gripa till vapen för fäderneslandet.

Det lugn konseljens beslut medfört hos Konungen räckte ej särdeles länge. Nyheterna från Danmark upprörde sinnena. Danska flottan utrustades, arméen i Norge var i rörelse och cantonerade på gränsen af Bohus län och Wermland. Hon hade blifvit förstärkt med några regemen-

ten från Danmark samt af en artilleri-train. Ett par fregatter och bomb-gallioter hade blifvit skickade till Fredrikshall och betydliga magasiner upprättades. Danskarne förfärdigade en högst betydlig mängd slädar för ett vinterfälttåg och pelsar för truppernas conservation. Prins Fredrik af Hessen blef skickad att taga befälet och flera af Danmarks mest erfarne generaler, att understödja honom. Man talade om intet annat än krig i Köpenhamn och i Norge och danska ministèren svarade ej på de upplysningar, som begärdes af svenska ministern, annat än i undvikande och osäkra ordalag.

Alla rapporter från landshöfdingarne i Götheborg, Wennersborg och Örebro ådagalade att frågan rörande gränsornas försvar var lika brådskande, som kinkig, till följd af brist på penningar och all krigsmateriel; detta blef föremål för en ganska brydsam öfverläggning inom Konungens konselj. Emedlertid blef beslutadt att man skulle låta marschera mot norska gränsen 4 kavalleri-regementen samt af infanteri, provinserna Smålands, Östergöthlands, Westergöthlands, Nerikes och Wermlands samtliga regementen, äfvensom en artilleri-train, samt ett husar-regemente; utgörande tillsammans en arméekorps af 16,000 man. General-löjtnanten grefve Spens erhöll högsta befälet vid Wermländska gränsen, för att försvara gränsepassen och general-löjtnanten baron Scheffer befälet i Bohus län och Dalsland. Landshöfdingarne fingo befallning att inrätta magasiner, på de orter som generalerne anvisade och Konungen begaf sig till gränsen, för att öfvertaga högsta befälet.

Konungen utsedde följande personer att åtfölja sig: Hertig Fredrik af Östergöthland, riksråderne grefvarne Liewen och Ulrik Scheffer, general Sprengtporten, öfverste för Lifgardet; generalen grefve Posse, Konungens 1:ste adjutant; öfverste-löjtnanten Sprengtporten; öfverste König, major vid gardet; tre kammarherrar och flere andra unga personer af sin svit. I hela denna samling fanns ej flera än Sprengtporten, som var skicklig i militära ämnen.

Alla anordningar blefvo utförda med mera skyndsamhet än man kunnat vänta, med hänseende till arméens beklagansvärda tillstånd. Den allmänna kärleken för Konun-

gen, och det mellan svenskar och danskar inrotade ömsesidiga hat, bidrog till nitet och verksamheten.

Konungen afreste från Stockholm de första dagarne af November och började med att inspectera Wermländska gränsen, der generalen grefve Spens hade vidtagit goda anordningar. H. M. reste derifrån långs gränsen, samt begaf sig från Dalsland till Wenersborg och ända till Strömstad. Högqvarteret förlades i Wenersborg, och trupperna cantonerade uti denna del af Westergöthland, så väl för att lättare erhålla underhåll, som för att fortare kunna sammandragas, antingen på venstra flygeln vid Bohus, eller på den högra i Wermland.

Oaktadt den kalla årstiden och vägarnes dåliga beskaffenhet, som voro delvis ofarbara, var Konungen närvarande öfver allt, ridande med skjutshästar, utan att medföra hvarken kök eller vagnar. H. M. kom sålunda till Strömstad och beség Swinesund; tillbringade 24 timmar hos presten i Tanum på gränsen, der till middag och souper ej kunde serveras med annat än mjölk och ostron. H. M. inskeppnde sig, med några personer af sin suit, i en fiskarbåt, och recognoscerade positionen vid Fredrikshall, tillräckligt nära, för att officerarne af garnison och stadens innevånare kunde, från hamnen der de samlades, se och helsa honom. Vid sin återkomst till Strömstad skickade han att complimentera prins Fredrik af Hessen, hvars bekantskap han gjort under sin vistelse i Köpenhamn (1770), hvilken compliment prinsen besvarade med all erforderlig höflighet. Flera danska officerare begåfvo sig till Konungen, för att göra honom deras cour.

Den outtröttliga verksamhet och de goda exempel Konungen gaf, under hela denna resa, inverkade på hans fiender och upplifvade hans undersåtare, samt lofvade framgång, om man vid detta tillfälle kommit till krig med Danmark. Emedlertid lät Konungen, genom sin minister i Köpenhamn baron Sprengtporten, framlemna sin declaration, hvari H. M:t anhöll att Konungen i Danmark ville förklara sig tydligt och bestämdt, rörande anledningen till sin krigsrustning i Norge; samt att i händelse af afslag, Konungen såg sig tvungen, oaktadt han ej hade i allmänhet annat än

fredliga afsigter och endast ville försvara sina rättigheter, att taga sådana mått och steg, som kunde rubba freden och det goda förståndet grannar emellan, som han helst önskade se befästadt mellan Sverige och Danmark.

Konungens af Danmark minister förklarade sig genast och försäkrade att hans Herre hade ingen afsigt att störa freden med Sverige; men att H. M:t hade ansett det vara nödvändigt sätta sig i försvarsstånd, i den del af sina stater, som voro aflägsna från deras medelpunkt, med hänsyn till den oro, som Konungen i Sverige, sedan mera än ett år, gifvit honom, genom emissarier, utskickade till Norge; genom spioner som recognoscerade landet; genom sammankomster med hans norska undersåtare, under tider då uppror var å färde och missnöje vid den norska riksdagen. Att Hans Danska M:t ej frågat efter allt detta, ända till den 19 Augusti, då regeringsformen i Sverige blef monarkisk, men att från detta ögonblick hade hans säkerhet fordrat att bevaka Norges; att H. M. var glad förnimma Konungens af Sverige fredliga afsigter och att man skulle expediera ordres för att åter förlägga norska arméen i sina vanliga fredsqvarter och återställa lugnet på gränsen, med vilkor att detta ock iakttoges på den Svenska sidan. Denna allert slutades efter en månad och man blef å båda sidor qvitt med nog dryga krigsrustnings-kostnader.[1]).

Före sin afresa från Stockholm förordnade Konungen en regering för att handlägga ärendena under sin frånvaro, genom en af honom egenhändigt skrifven och undertecknad instruction. Prins Carl, hertig af Södermanland, uppdrogs öfverbefälet i Stockholm och öfver dervarande garnison, utan att deltaga i Rådets öfverläggningar, beträffande regeringsärendena. Hertigen erhöll en särskild instruction att tjena till efterrättelse, i händelse af uppror eller revolution, som Konungen denna tid likväl icke hade att befara, emedan han utgjorde ett föremål för landets kärlek och beundran.

---

[1]) Preussiska hofvet ansåg dessa krigsrustningar på Sveriges gräns emot Norge vara föranledda af en Konungens plan att vilja eröfra detta sednare land; se härom prins Henriks af Preussen bref till Enkedrottningen, bilagorna XC och XCIII.

Intet anmärkningsvärdt tilldrog sig i den tillförordnade regeringen under Konungens frånvaro, undantagande en proposition af Commerce-collegium, om en frihamn i Wisby på Gottland och angående en ny stads anläggande på Åland. Den ena så väl som den andra af dessa frågor tillhörde grefve Carl Scheffers nya ekonomiska och handelssystem, hvarvid han arbetade, i dessa ämnen, efter de pårisiske ekonomisternes idéer, utan att efterfråga Sveriges belägenhet eller tillstånd. Frågan blef lifligt debatterad mellan Commerce-collegium och Rådet, och detta sednare uppsatte ett memorial till Konungen, för att afstyrka utförandet af denna plan, hvars alla fördelar skulle tillfalla främlingarne och förnämligast Lübeck och Hamburg.

Commercerådet Liljencrantz var författare till detta Commerce-collegii förslag, och intimt lierad med riksrådet Carl Scheffer. Förslaget grundades på handelns frihet; på fördelarna af täflan mellan de handlande och på den profit Sverige skulle göra på utlänningen, genom en depot för Rysslands och Lifflands handelsvaror på Gottland.

Vid första påseendet hade Rådet ingått på denna idée; men sedan, vid den andra och sista läsningen, anmärkningar blifvit framställda och frågan discuterad, uppdrog Rådet åt mig att uppsätta ett memorial emot Commerce-collegii förslag, som skedde och hvilket memorial inlemnadt till Rådet, blef enhälligt bifallet och, i form af underdånigt betänkande, till Konungen afsändt.

Anmärkningarne emot Commerce-collegii förslag stödde sig äfven på handelns frihet och på fördelen af täflan de handlande emellan; men hvarken den ena eller den andra fördelen egde rum för handlande i Sveriges och öfriga hamnar, genom idéen framställd i förslaget om en frihamn på Gottland; dessa fördelar skulle tvärtom, genom realisationen af denna idée, ensamt komma nämnda ö till godo, till prejudice för alla hamnar å Sveriges fasta land. Sveriges handel skulle icke heller derigenom blifva hvarken mera lindrad eller fri, och täflan kunde ej med framgång ega rum, emellan handlande på Sveriges fasta land med dem å Gottland, då de sednare voro befriade från alla pålagor till staten, från alla umgälder och tull m. m. d. som de

förra måste vidkännas i en enorm grad och vida öfverstigande deras krafter; täflan kräfde ju jemnvigt i vilkor.

Anmärkningarne innehöllo vidare:

Att följden af denna frihet och oberoende skulle blifva, att de största handelshus i Sverige skulle etablera sig på Gottland, för att undandraga sig Konungens och fäderneslandets domination och att i Sveriges hamnar ingen annan handel skulle drifvas, än med kustfart till Gottland och längs svenska kusten, mycket menlig för den svenska flottan, som snart skulle sakna sjövandt folk;

Att Sverige, med afseende på sin handel, skulle gå tillbaka till samma ståndpunkt, der det befann sig under hanseatiska förbundets tid, då Wisby var den förnämsta handelsstaden, och skulle vårt fädernesland blifva det skattskyldigt i handel, som de indiska kolonierna äro det till Europa;

Att det kostat allt för mycket blod, under Gustaf I, att befria sig från hansestädernas ok, för att Gustaf III skulle vilja pålägga det å nyo; och att, om Konungen ville göra något för svenska handelns uppblomstrande, trodde Rådet att detta borde ske genom att lindra afgifterna för svenska varu-exporten och att göra dessa lindringar lika, i alla fäderneslandets hamnar.

Detta betänkande föredrogs Konungen i en konselj vid norska gränsen. Riksrådet grefve Ulrik Scheffer bekämpade lifligt Rådets tanka, för att sålunda understödja sin broder och Liljencrantz. Emedlertid gjorde detta betänkande ett sådant intryck på Konungen, att han uppskjöt afgörandet, inneslöt handlingarne i sitt chatull och sade mig, vid sin återkomst till Stockholm, att de aldrig skulle derifrån uttagas.

Flera betänkanden och memorialer rörande handeln på vestra kusten, framlemnades under Konungens vistande i Götheborg; men deraf blef endast bifallen frågan om tullfrihet för salt, som beviljades Götheborgs handlande, under det att alla andra rikets städer betalde en tull af 10 öre s:mt per tunna. Denna olikhet uti handelsfrihet uppväckte mycket missnöje bland Sveriges handlande och hufvudsakligen i Stockholm, som, genom en gammal förordning, voro

tvungna att ständigt hafva ett stort saltupplag för det allmännas behof, och som till följe deraf sågo sig tvungna sälja de gamla upplagen till underpris. Borgerskapet började lifligt oroas öfver ministèrens handelsprojekter, som syntes gå ut på att ruinera hufvudstadens handel, hvilken för 13 Sveriges Konungar hade kostat så mycken möda att bringa till stånd.

Sedan freden blifvit befästad mellan Sverige och Danmark återvände Konungen till hufvudstaden. H. M. ankom till Ekolsund den 10 December, dit Drottningen med hofvet och de personer Konungen ditkallat, rest honom till mötes, och der H. M. qvarblef under 3 veckors tid, som vanligen skedde vid resor till lustslotten, der vistandet var öfver julen och påsken.

Konungen emottog Drottningen med mera köld än vanligt, och det såg ut, som hans förtrytelse på danska hofvet återföll på denna furstinna.

Vid en bal på Ekolsund, då hela hofvet, äfvensom Drottningen voro upptagna af dansen, passade Konungen på, för att meddela mig sin afsmak och sina klagomål mot Drottningen. Efter att hafva lifligt skildrat sin aversion mot Hennes Majestät, sin osäkerhet med en gemål af en falsk karaktär, mer tillgifven Danmark än Sverige och sin make; efter att hafva beklagat sig öfver hennes föregifna otrohet, och intriger med riksrådet Ribbing och baron Rosencrona; öfver hennes dumhet, som gjorde umgänget med henne odrägligt; öfver hennes hat mot honom, hvaraf hon gifvit honom ett lysande exempel vid revolutionen den 19 Augusti, — anförtrodde H. M:t mig att han lurade på det ögonblick, då han skulle kunna förskjuta henne, och att detta vore den enda utväg att göra honom lycklig i sitt hus och i sin familj.

Som jag ej ville låna mig till att smickra en känsla så bedröflig och litet grundad i förnuftet och verkligheten, så bestridde jag densamma, och gjorde Konungen uppmärksam derpå, att hans aversion för Drottningen ej var hennes fel, som genom sin skönhet, ädla och majestätiska figur, samt en mild karaktär, borde uppväcka en alldeles motsatt känsla. Jag bad H. M:t påminna sig, det lofta

han gjort öfver henne, de första dagarne efter hennes ankomst till Sverige och att han då sade mig, med anledning af Ständernas brouilleri med Enkedrottningen öfver hans giftermål, att om detta ännu vore ogjordt, skulle han likväl ej göra något annat val.

Hvad beträffar Drottningens intriger med riksrådet Ribbing, så syntes det mig alldeles intet underligt, att en qvinna, i sin ålders blomma, öfvergifven och föraktad af sin make, och försummad af hela hofvet, värderade riksrådet Ribbings uppmärksamhet för hennes person; men att jag deraf ej kunde sluta till något ofördelaktigt, hvarken för Drottningens dygd eller pligt. Deremot syntes mig riksrådet Ribbing ganska klandervärd deri, att han affecterade på ett opassande sätt, att vara Drottningen tillgifven, för att tillfredsställa sin illa förstådda fåfänga och göra sig till föremål för allmän uppmärksamhet.

Den tillgifvenhet man ansåg Drottningen ega — fortfor jag — för Danmarks intressen, och den falskhet man beskyllde henne för, syntes mig ej grundad på annat än hennes synbara tillgifvenhet för sina danska kammarfruar, och att man i hennes giftermålskontrakt tillåtit henne att medföra och bibehålla dem; att, då hon ej egde något umgänge, hvarken i den kongl. familjen, der hon var förkastad och behandlad såsom främling, ej heller af de högre svenska damerna, som undveko eller försummade henne, hade hon ej annat val, än att umgås förtroligt med sin garderobs-uppvaktning. Drottningens blyghet och mildhet i lynnet syntes mig en borgen, att hon hvarken blandade sig i eller intrigerade i Sveriges eller Danmarks politiska förhållanden. Bevakad och besvärad som hon vore, ej utgående från eller återvändande till sina rum annat än på anvisade timmar och alltid utesluten från den öfriga kongl. familjens förtroligare umgänge och nöjen, sysselsatte hon sig sannerligen mindre med statens angelägenhter, än med att begråta sin sorgliga belägenhet.

Den oro Drottningen visat och de tårar hon utgjutit vid underrättelsen om revolutionen den 19 Augusti, utmärkte ingalunda hennes hat, utan snarare hennes fruktan för Konungen, hennes gemål, och denna hennes farhåga vore ej

illa grundad, vid betraktande af det förtroende H. M:t nu lemnat mig.

Jag besvor Konungen att noga utgrunda källan till den afsmak och leda, som han kände i Drottningens sällskap; att han svårligen kunde härleda densamma från Drottningens person, som hade en vacker växt, skönt utseende, gladt lynne och oändligt mer esprit än man förmodade, och som hennes uppförande vid alla tider tillkännagaf. Aldrig hade en Drottning gifvit så många prof på omdöme i sina yttranden, ej heller så mycken hållning och värdighet i sitt uppförande.

Konungen hörde mig med tålamod, men han återkom alltid till sin aversion, som utgjorde hans lifs olycka och som han ej kunde öfvervinna, annat än genom skiljsmässa. Som H. M:t mycket utbredde sig öfver detta ämne, tvingade han mig att säga honom, att denna aversion var en verkan af hans fåfänga; att som H. M:t felat mot en makes första pligt att sammanlefva med sin gemål, såge H. M. uti henne ett ständigt föremål af förebråelse och förödmjukelse, och att han ville förqväfva dessa känslor, genom att påbörda Drottningen brott och fel, som ensamt tillkommo honom. För öfrigt lät jag H. M:t förstå: att en skiljsmässa vore outförbar utan en handling af tyranni; att det fordrades en anledning och vissa former att dervid observera, för att bryta en äktenskaplig förbindelse; att Konungen icke skulle kunna finna hvarken inom Riksrådet eller bland nationen någon, som skulle vilja låna honom sitt biträde till ett så uppenbart och oerhördt förtryck; att Drottningen, som tillhörde ett konungahus så lysande, som Danmarks är, hvilket hade en lika urgammal ättledning, som någonsin Holstein-Eutinska huset; som var genom så nära blodsband förenad med det engelska konungahuset, skulle måhända kunna påräkna beskyddare, hvilka skulle sätta så väl Konungen, som hans undersåtare i förlägenhet, och hvilka beskyddare aldrig skulle kunna utan afsky, betrakta en handling af denna art, hvaraf Sveriges häfder ej kunna förete ett exempel.

Riksrådet Scheffer afbröt detta samtal, i det han till Konungen öfverlemnade de med den nyss anlända tyska posten ankomna depecher.

Man väntade få se Konungen mycket sysselsatt, efter sin återkomst från vestra gränsen, med militära dispositioner uti sin armée, som hade ett stort behof af fortsatt omvårdnad. Det blef emedlertid helt annat att göra. De tre veckor som Konungen tillbringade på Ekolsund användes till förströelser inom hofcirkeln, och mellanåt i konseljen, med obetydliga ärenden. Konseljetiderna voro ej bestämda: Konungen lät sammankalla densamma stundom kl. 10 förmiddagen, stundom vid middagstiden, ibland kl. 4 e. m. till och med kl. 11 på qvällen. Konseljen reglerades efter promenadridterna, slädpartier, eller efter tiderna för bal, concert, spel eller måltider, hvilka alla tillställningar voro lika litet reglerade, som Gudstjensten på Sön- och Helgedagar, då förmiddags-gudstjensten började stundom kl. 3 e. m. o. s. v.

Frondörernas röster höjde sig inom hofvet, och de skarpaste och häftigaste voro general Sprengtportens och officerarnes i Konungens suit; och ehuru hela denna trupp var utvald bland de herrar, som deltagit i revolutionen den 19 Augusti, herrskade icke desto mindre bland dem ett hat och ett tyranni, som återföll på Konungen. Hvar och en gjorde anspråk på Konungens faveur och förtroende; general Sprengtporten ville hafva dem odeladt. Chef för lifgardet, ville han enväldigt disponera öfver detta regemente; men Konungen, som alltid följde sin grundsats: *divide et impera*, arbetade på att förbinda sig officers-korpsen, i trots af dess chef; hvilken, sedan han brouillerat sig med alla de personer, som omgåfvo Konungen, icke mer var annat än en person, besvärlig för Konungen till följe af det undseende och tacksamhet H. M:t var honom skyldig. Ju mera Konungen smickrade major König och de yngre officerarne vid regementet, desto mera bemödade sig baron Sprengtporten att låta dem känna sitt dåliga lynne, genom att taga sin tillflykt till den militära disciplinens hela allvar.

Riksråderne grefve Liewen och Scheffer samt general Sprengtporten återkommo från deras resa med Konungen

till vestra gränsen ganska oense, och litet belåtne med de mått och steg man der vidtagit. Det var likväl på deras endrägt, som statens försvar, i händelse af behof, hvilade; och det såg ut som Konungen, för att befria sig från allt embarras härmed, hade öfverlemnat sig åt förströelserna vid hofvet, der prins Carl, jemte flera af hofvets damer och herrar, sysselsatte sig att repetera tragedien Radamice och comedien Desertörerne, som skulle uppföras under vintern, vid hofvets återkomst till hufvudstaden.

Huru mycket Konungen fann behag i det enskilda lifvet, af vistandet vid Ekolsund, förmådde honom dock otåligheten att gifva första representationen af sin nationella och sedan så lång tid förberedda opera, att tillkännagifva sin inflyttning till staden med hela otåligheten vid ett stort företag. Allt blef färdigt, hofvet återkom till hufvudstaden den 8 Januari 1773, och den 1:sta representationen af Tetis och Pélée blef gifven i samma månad. H. M:t hade valt denna pjes, företrädesvis framför alla andra, emedan den hade blifvit gifven inför Ludvig XIV, på cardinalen Mazarins föranstaltande, såsom den första opera der uppfördes, och Gustaf III hade den svagheten att vilja i allt träda i denne mäktige och ärorike franska Konungs fotspår.

Det var verkligen förvånande, att ett för svenska nationen alldeles främmande skådespel kunnat så väl gifvas som detta. Med undantag af de förnämsta dansöser och dansörer, utfördes all sång och alla baletter af svenskar, och hvilka utförde deras roler med mera grace och noggrannhet, än man kunat vänta det. Denna framgång tillhörde i främsta rummet Konungen, som ej försummat någon repetition och som gifvit sig mödan att undervisa hvarje aktör, samt meddela honom sin smak och sin insigt. Detta höga exempel hade intresserat alla förnämligare personer, hvilka under resor i främmande länder, hade tagit närmare kännedom om dervarande theatrar. Directionen öfver theatern lemnades åt baron Ehrensvärd, Konungens kammarherre, som förstod obetydligt deraf. Konungen hade uppdragit min broder att formera aktörerne; emedan han hade en känd och erkänd talent för theatern. H. M:t var road af det bifall man gaf åt representationerna och blef deraf

mera ifrig att fullfölja denna sin idé. Konungen meddelade mig flera dylika idéer, och den vid hans ålder så lifliga inbillningskraft, förledde honom tro, att inom kort tid skulle hans theater kunna mäta sig med Italiens och Frankrikes. Jag hade svårt för att dela denna tankedröm, både med afseende å de betydliga penningesummor en dylik konstanstalt erfordrade, för att drifvas till en dylik fulländning, som äfven för svårigheten, att finna tillräckligt antal goda röster för operan, som näppeligen frodas under vårt luftstreck, och som i alla länder var en stor svårighet.

Hvad beträffade de nödiga penningarne, sade mig Konungen, att theatern ej kostade honom öfver 20,000 rdr om året, och att han hade fast beslutat, att ej öfverskrida denna summa; men efter ett år hade likväl utgifterna höjt sig öfver 80,000 rdr.

Som emellertid den gamla theatern var mycket liten, varande uppförd i det s. k. Bollhuset, inköpte Konungen Indebetou's hus och trädgård, för att der inrätta ett nytt theaterhus; men sedan denna idé blifvit öfvergifven återgick köpet, och Konungen inköpte hertig Carls palats; men denna byggnad, ehuru ganska liten, var det enda monumentala enskilda hus inom hufvudstaden, hvad architecturen beträffade, och man tyckte det vara synd att nedrifva en sådan byggnad. Konungen sålde derföre detta huset till Stockholms stad, som deraf gjorde en beständig bostad för öfverståthållaren. H. M. beslöt nu att köpa grefve Ekeblads hus vid Norrmalmstorg. Intendenten Adlercrantz gjorde en vidsträckt plan för ombyggnaden, som kostade flera tunnor guld; det inköpta huset blef nedrifvet och ett theaterhus uppfördt, värdigt en stor hufvudstad; men mycket större än hvad som behöfdes för att rymma Stockholms skådelystna publik.

Så snart Konungen återkommit till staden, blef fråga om att sluta affären med general Pechlin, som satt fängslad på Gripsholms slott, sedan Augusti 1772. Konungen hade låtit sjövägen transportera honom till Stockholm och der låtit insätta honom i fängelse. Denna transport verkställdes med alla nödiga försigtighetsmått och på det han ej

skulle kunna befrias af sina vänner, debarkerade han nattetid i Stockholm.

Konungen hade velat, utan att såra rättvisan, för alltid befria sig från en undersåte, af hvilken man ej kunde vänta annat än lika djerfva, som brottsliga tillställningar, af ett sinne utbildadt under de olika revolutioner, som skakat de fordna regeringarne; men den nya regeringsformen och Konungens naturliga mildhet gaf ej rum för något våld, ehuru sådant tillråddes af flera personer och särskildt af generalen baron Mörner, som ville åt Pechlins hufvud. Denne general Mörner blef sedermera hofstallmästare hos hertigen af Södermanland för att sköta de ekonomiska affärerna vid hertigens hof, en befattning för hvilken denne general var lika olämplig, som att lemna goda råd för hertigens uppförande.

Emellertid hänsköt Konungen general Pechlins process till en krigsrätt, sammansatt af de Konungen mest tillgifna personer. Generalen grefve F. Horn var ordförande, och bland ledamöterne befunno sig generalerne Posse och Carnal samt öfverste Saltza. Hvilken benägenhet krigsrätten än hade att gynna Konungens hemliga önskningar, kunde den likväl ej gifva åt general Pechlins uppförande en brottslig afsigt. Vid första förhöret framlade general Pechlin sitt tjensteförordnande, undertecknadt af Konungen den 18 Augusti, för att, i egenskap af generalmajor, afgå med sitt regemente, samt alla öfriga Smålands-trupper, att bekämpa rebellerna i Christianstad, emot hvilka riksrådet Funck skulle uppbryta med alla trupper i de omgifvande landskapen. Han ursäktade sig vidare för olydnaden att ej hafva efterkommit Konungens ordres, att återvända till Stockholm, som fändrik Hiärta öfverbringat honom i Telge den 19 Augusti, dermed, att som Hiärta ej kunde förevisa honom någon, af Konungen undertecknad, skriftlig order, och då bemälde fändrik ej tjenstgjorde hos Konungen eller var dess adjutant, ej heller hade någon funktion hos Ko ungen, som bemyndigade honom att öfverbringa H. M: befallningar, trodde Pechlin sig böra följa de i tjenst skrifvelsen honom meddelade instruktioner. Slutligen fö klarade Pechlin, att det så kallade manifest han kringspri

i Småland, och som man påstod vara brottsligt, ej innehöll annat än en enkel berättelse om hvad som i Stockholm sig tilldragit den 19 Augusti, intill det ögonblick han afreste från hufvudstaden; att han utgifvit detsamma i mening att derigenom lifva sinnesstämningen uti Småland, till nit för Konungens tjenst; ej kunnande veta, till hvilken grad de personer, som den nämnda dagen blefvo arresterade af Konungen, voro delaktiga uti uppresningen i Christianstad, fullkomligt okunnig om konspirationens alla utgreningar.

Vid general Pechlins andra förhör stödde han sig mindre på de ofvan omnämnda punkterna af sitt förra urskuldande, än på den rätt och skyldighet hvarje medborgare har, att hasta till Konungens försvar och med all möjlig kraft söka förekomma oordningar uti riket. Försäkrade att han ej haft någon brottslig afsigt med hänseende till Konungen, och att han ej väpnat sig annat än i stöd af sina ordres af den 19 Augusti. Han begärde förklaring af krigsrätten öfver lagarne, i händelse en undersåte, bunden af sin ed på den gamla regeringsformen, hade gripit till vapen för att försvara sina rättigheter och sin frihet, motsättande sig hvarje våld mot de statskorporationer, som representerade nationen. Det vore ej för att deraf göra tillämpning på revolutionen den 19 Augusti, emedan Riksens Ständer hade frivilligt gillat den och antagit den nya regeringsformen; men det vore för att vinna upplysning om värdet af Konungens fiskals anklagelsepunkter.

Ju mera krigsrätten nagelfor med denna rättegång, desto mera råkade den i förlägenhet. Det hade ej varit svårt att, genom vittnen och genom hans ådagalagda handlingar, bevisa, att general Pechlin gripit till vapen, för att sätta sig emot framgången af Konungens afsigter; men om detta äfven kunde bevisas, huru skulle det oaktadt en undersåte bestraffas, som bokstafligen uppfyllde sin pligt, stricte enligt med sin ed och en konstitution, bekräftad af Konung och Ständer, vid Hans M:ts kröning i Maj månad samma år?

Emellertid hölls general Pechlin ganska strängt fängslad; man hade inneslutit med honom, till bevakning, en

kapten Pop; förbud var förnyadt att hvarken låta honom tala med eller skrifva till någon, och hans hustru fick endast i kapten Pops närvaro tala med honom.

Konungen var ganska brydd öfver hvad han skulle göra med sin fånge. Det vore förargligt att släppa honom lös och ännu förargligare, att börja sin regering med en handling af grymhet. Krigsrätten ville ej heller taga på sig, att begå ett brott af orättvisa.

Hertigen af Södermanland, general Mörner och de nya hofherrarne, unga officerare, ropade på hans död.

Konungen begärde mitt råd huru man skulle komma ur denna förlägenhet. Jag bad Konungen ej öfverlemna sig åt våldsamma beslut, ty oaktadt Pechlin vore en farlig undersåte och utan all dygd, skulle en dylik våldsamhet förskaffa honom allmänt deltagande, som han ej förtjenade; jag föreställde H. M:t att den nya grundlagen vore illa befästad, om den skulle endast bero på denna mannens hufvud, och att det vore vida bättre gifva honom pardon, än att uppbära förebråelsen för en tyrannisk handling.

Fru Pechlin anhöll om nåd för sin man och riksrådet grefve Carl Scheffer åtog sig att underhandla för henne. General Pechlin lät till Konungen framlemna ett memorial, deri han begärde förlåtelse för sitt uppförande och att få svära ny trohetsed, såsom Ständerna och alla undersåtare hade svurit densamma den 21 Augusti. Detta blef bifallet; Konungen mottog hans ed och återlemnade honom friheten, hans värja och det regemente, hvars chef han var. Pechlin begärde några månader derefter afsked och drog sig tillbaka på sin gård i Småland.

Efter hofvets återkomst till staden gjorde hertigen af Östergöthland demarcher hos Konungen, för sitt giftermål med prinsessan af Brunswich, som han icke hittills det minsta efterfrågat, sedan sin afresa från Brunswich. Med Konungens medgifvande begärde han nu hennes hand. Enkedrottningen, alltid ense med sin son Fredrik, dref ifrigt på denna sak, och Konungen gaf ordres till sin minister i Berlin, baron Zöge von Manteuffel, att derom göra anhållan vid hofvet i Brunswich. Enkedrottningen skref till hertiginnan sin syster och Konungen till hertigen; man ansåg

denna sak såsom ofelbar, och prinsen sysselsatte sig med ingenting annat, än den chimeriska planen att formera ett lysande hof. Man blef emellertid ganska förundrad att, någon tid derefter, emottaga ett formligt afslag af den Brunswichska familjen; under förevänning att då man ej fått emottaga någon underrättelse af prins Fredrik, sedan hans afresa från Brunswich år 1771, hade prinsessan ingått andra förbindelser, som ej mer tillät henne att fritt disponera öfver sin hand. Konungen af Preussen afrådde sin syster i Brunswich att medgifva detta giftermål, och var hon, likasom den unga prinsessan hennes dotter, ganska missnöjd med hertigens af Östergöthland och hans familjs lättsinniga uppförande, som, efter ett första engagement, hade låtit passera nära 2 år, utan att vidröra denna affär. Till detta missnöje kom äfven den Brandenburgska familjens dåliga lynne emot Konungen i Sverige, som hade afbrutit Enkedrottningens negociation rörande hertig Carls giftermål med prinsessan Philippine af Schwedt, hvilken sedermera blef förmäld med landtgrefven af Hessen-Cassel. - Konungen i Preussen hade dessutom en annan orsak till missbelåtenhet, som Enkedrottningen gifvit honom, genom att år 1768 vägra gifva sitt bifall till prinsessan Sophia Albertinas giftermål med prins Wilhelm af Preussen, broder till kronprinsen. Denna giftermålsplan hade blifvit föreslagen drottning Lovisa Ulrika, utan svenska hofvets vetskap; men drottningen lät då förstå, att denna förening vore förödmjukande för hennes dotter.

Konung Gustaf och Enkedrottningen dolde skickligt nog deras förtrytelse och hertig Fredrik blef intet alls bedröfvad deröfver; hans passion hade alls ingen del i denna sak; han ville hafva en hustru, ej för att sammanlefva med henne, som ej brådskade för honom; men för att variera hans existence, genom ett hof med damer, och att skingra hans ledsnad, och han hade ingen afsaknad åt den korg han fick, ej heller blygsel öfver det illa förberedda anbud han gjort.

En af de första ämnen beträffande rikets inre ekonomiska angelägenheter, för hvilket Konungen syntes intressera sig, var vexelcoursen och banksedlarnes realisation

för att sätta det myntade silfret i circulation. Denna fråga var utan tvifvel en af de vigtigaste för handeln och svenska folkets välstånd; den hade föranledt de lifligaste debatter vid riksdagarne, allt sedan år 1760; den hade åstadkommit alla omhvälfningar bland partierna och Rådet under 1765 och följande riksdagar och hade grundlagt revolutionen af den 19 Augusti 1772, genom de oredór och det hat som deraf varit en följd; alltid behandlad såsom en parti-fråga, utan hofsamhet eller den klokhet, hvaraf vanligtvis en folk-styrelse är i saknad.

Det syntes hafva varit naturligare att Konungen, i den belägenhet hvaruti han befann sig, ej hade kastat sig in uti en affär af denna natur; men H. M:ts naturliga otålighet, förenad med begäret att uträtta stora saker, och ändå mera ifvern hos riksrådet Carl Scheffer, som hade gjort till sin uppgift att skapa ett nytt Sverige, efter marquis Mirabeau's och de franska ekonomisternes mönster, tillät intet dröjsmål med en angelägenhet, som emellertid erfordrade ett djupt begrundande, samt en vidsträckt detailkännedom, rörande saker och intressen. Men det låg hvarken i Konungens lynne eller i grefve Scheffers, att underkasta sig detaillerna af några undersökningar. Allt hvad man lyckades vinna, var, att Konungen tillsatte en komité för att behandla denna fråga. De personer, som Konungen dervid hedrade med sitt val, voro riksråderne Hjärne, Stockenström och Falkenberg, herr Sandels från Bergs-collegium, Liljencrantz från Commerce-collegium samt Söderling och Schröder, sekreterare i banken.

Af alla ämnen rörande landets inre administration, framtedde finanserna de största svårigheter att kunna ordna. Statskontoret var öfverhopadt med skulder och statens inkomster förslogo ej, till betäckande af de årliga utgifterna. Banken, hvilken, sedan sin organisation, hade varit Sveriges tillflykt, hade småningom försträckt Statskontoret ända till en million rdr silfverspecie, deri inbegripet förskotten till Konung Carl XII, och nära 450 tunnor guld i kreditsedlar. Mångfaldigandet af specier uti bankosedlar, föranledt af krono-lånen, under Carl XII, och under Ständernas regering, för att lemna medel till 1741—43 och 1757—62

årens krig, samt de betydliga lån enskilde gjort på hypotek af deras egendomar, hade bringat så mycket sedlar i cirkulation, att silfverspecierne hade försvunnit och banko sedlarne, utan någon reel valuta, förlorat allmänhetens förtroende och tjenade till stora missbruk för vexelcoursen, som hade ingen stabilitet och till allt slags procenteri, till skada för handel och industri, samt allmänhetens intresse. Banken hade i sitt förvar allt för få specier, för att realisera sina utelöpande sedlar och hennes förråd af kopparplåtar kunde ej dertill begagnas; emedan denna massa var så stor, att så snart hon, medelst exportation, derför velat tillbyta sig silfver, hade kopparen blifvit reducerad till halfva värdet, uti alla Europas hamnar, och ruinerat alla Sveriges kopparverk, hvilka ej kunde uthärda en så hastig revolution, om detta äfven ej skulle hafva något inflytande på banken.

Under Riksdagarne 1760, 1765, 1769 och 1771 hade Ständerna sysselsatt sig med detta ämne, med all den hetta och entousiasme, som en republikansk styrelse är i stånd till; men det onda tilltog icke desto mindre, ända till dess man började inse, att detta var en materie, som fordrade lugn och försigtighet, och att det fordrades ett långsamt arbete, för att återföra cirkulation och kredit, på den punkt handeln och industrien äskade. För den skull upphörde banken att utlemna nya lån, sedan anordningar blifvit vidtagna för att delvis betala bankens ofvannämnda skulder, och reducera massan af kreditsedlar, till en mot behofvet lämpad mängd, som svarade mot landets verkliga kapital.

Som cours-missbruken kunde förorsaka mer eller mindre svårighet för dessa åtgärder, hade banken öppnat sig en kredit i Holland och styrde coursen å börsen i Stockholm och Götheborg, genom dess kommissarie Söderling, som hade för dessa affärer all önsklig redbarhet och skicklighet. Alla dessa åtgärder hade haft, sedan 1769, till följd en mer regulier cirkulation, en fix vexelcours och mindre växlande priser på födoämnen, än under föregående år. Söderlings operationer, med bankens fonder och kredit, hade åstadkommit en gynnsam verkan och visade goda resultater, ehuru ännu ej fullt uppnådda; dertill erfordrades några

års tålamod och hushållning, i de olika brancherna af statens utgifter.

Finance-deputerade kunde icke öfverenskomma om en hastig realisation af bankosedlarne, såsom Liljencrantz det föreslagit, och denne sednare, understödd af riksrådet Carl Scheffer, blef ännu mera tillgifven dessa nya idéer. Efter flera debatter, hänsköto deputerade frågan till Konungens konselj, sammansatt af riksråderne Hjärne, Stockenström, Ulrik Scheffer, Falkenberg och jag (Fersen).

Denna plan blef skärskådad i närvaro af Konungen, hvars förnämsta grundsats var, att betrakta banken såsom en för staten, handeln och Konungens finanser skadlig inrättning. Förslaget innehöll hufvudsakligen, att utfärda en förordning, för att förändra trycket på koppardalers- och banko-sedlarne, och att för Statskontoret åstadkomma en stor fond af sedlar, att småningom amorteras, löpande med ränta (obligationer) och af riksdalers valeur.

Detta förslag, hvilket aldrig kunde medföra en realisation i silfver, men fördubblande de i omlopp varande kreditpapperen, skulle åstadkomma en motsatt verkan, blef likväl understödt af riksråderne Hjärne och Ulrik Scheffer. Stockenström, Falkenberg och jag uthärdade de lifligaste motsägelser. Konungen tycktes benägen för Liljencrantz's idé och den delen deraf, som rörde banken, hade i synnerhet fängslat Konungen. Denna anstalt, som enligt den nya regeringsformen, likasom under den gamla, var lydande under Riksens Ständers förvaltning, besvärade den kongl. myndigheten och dess fall syntes vara densamma önskvärdt. Riksrådet Ulrik Scheffer benämnde banken en kräfta och en blodigel, som i lika mån ruinerade Konungens och de enskildas finanser; ehuru banken ej påstod återbetalandet af sitt utlånta kapital, utan endast liqviden af sina intressen. Men som både Scheffer och Liljencrantz lika litet kände till bankens tillstånd, som dess verksamhet, var det ej svårt för mig att bekämpa deras plan, grundad på åsigten om en inbillad rikedom. Jag påminde om all den hjelp, som staten haft af banken; jag bevisade genom facta att detta penningeverk dragit krigsbördan under Carl XII:s krig, under det ryska 1741, 1742 och 1743 äfvensom under

pommerska kriget 1757—1762; att af alla statens gäldenärer var banken den minst besvärliga, emedan dess fordringar, så till kapital som räntor, qvarstannade i Sverige, circulerande der man och man emellan, utan att utarma fäderneslandet; att äfven i denna stund statskontoret skulle hvarken hafva kredit eller möjlighet att fortsätta sina disconteringar, om hon ej egde bankens förskott och kredit att påräkna, och att H. M:t hade ingen tillgång, i händelse af ett oförutsedt krig, om han ej såsom en första fond kunde påräkna Ständernas kreditbref på banken, à 50 tunnor guld, som de utfärdat, innan de åtskiljdes i September 1772.

Huru angelägen än Konungen var, dertill uppeggad af riksrådet Scheffer och dess anhang, och hvilken benägenhet han än hade, att bifalla Liljencrantz's plan, som förespeglade möjligheten att rangera Statskontorets affärer, genom att ruinera bankens, hvaraf följderna endast blefvo menliga för Ständerna — inság likväl H. M:t olägenheterna deraf, uppsköt afslutandet af denna affär och afskedade de derför utsedde kommissarier.

Vexelcoursens omväxlingar tyngde numera mindre än de gjort sedan länge, till följe af Konungens allmänna förbud, sedan September månad, att bränna, försälja eller nyttja bränvin inom landet [1]) och hvarigenom behofvet att importera spanmål var förminskadt med 6 à 700,000 tunnor årligen, och följaktligen behofvet af utrikes vexlar, för att utomlands saldera denna import, var betydligt inskränkt, till fördel för Sveriges handelsbalance.

Finance-frågorna hvilade nu några månader, till dess att riksrådet Carl Scheffer, som stundom inkom till staden från sin sätesgård Tyresö, der ledsnaden och syslolösheten lemnade honom tillfälle uttänka flerahanda planer, förklarade Konungen, att det var en stor lycka, att man ej genomdrifvit den sednaste financeplanen, emedan efter att hafva öfvertänkt, hade han funnit densamma outförbar och

[1]) "K. M:ts nåd. förbud emot all bränvinsbränning och försäljning i städer och på landet, tills vidare"; är dateradt d. 11 September 1772, och Förklaringarne öfver detta förbud, i 16 §§ affattade, äro daterade d. 5 Nov. samma år.

skadlig för staten; men att han nu höll på att utarbeta en annan, mera systematisk och som tillika omfattade handelns gebiet. För att förbereda denna nya plan, som uppgjordes af grefve C. Scheffer och Liljencrantz, lät Konungen öfvertala sig att formera ett nytt finance-departement. Alla Statskontorets och Commerce-collegii ärenden, jemte mynt- och vexel-ärenden, lades under detta departement, och Liljencrantz utnämndes till sekreterare för detta departement, med säte i Commerce-konseljen och i statskontoret. Alla extraordinära fonder af subsidier eller lån m. m. lades i hans händer och han behöfde ej göra redo derför, annat än direkte inför Konungen.

Denna nyhet i de gamla formerna, oroade högeligen allmänheten och i synnerhet de handlande. Liljencrantz, nyligen adlad, utan förmögenhet, som hittills ej var känd för annat än sin tillgifvenhet för riksrådet Carl Scheffer, hvars hugskott och faveur han smickrade, samt för sina för den allmänna krediten och banken förstörande projecter, samt för dem som afsåg inrättandet af en frihamn på Gottland till förfång för Sveriges alla öfriga handelsplatser — hade ådragit sig allmänt förakt. Emedlertid fattade Konungen för honom ett uteslutande förtroende och förklarade sig vilja understödja och försvara honom, emot hvem som helst; emedan H. M. trodde att det förakt man visade Liljencrantz, icke var annat än af afund och för att han var tillgifven Konungens sanna intressen. Denna Konungens ädelmodiga förklaring, ändrade likväl på intet vis den allmänna meningen [1]).

[1]) *Johan Westerman*, adlad baron och grefve Liljencrantz; född 1730; notarie i Com.-coll. 1756; handelsintendent 1761; commerceråd 1767; adlad 1768; statssekreterare 1773; friherre 1777; president i Commerce-collegium 1778; riksråd 1786; serafimerriddare 1809; grefve 1812; afsked fr. presidentsembetet 1814; död 1815.

6:te Kapitlet.

1773—1774.

Rysslands krigsberedelser mot Finland. Sveriges försvarsanstalter häremot. — Sprengtporten beordras taga befälet i Finland. Han vägrar det. — Frankrikes intervention hejdar Rysslands krigslystnad. — Grefve Fersens afskedstagande från riksrådsembetet. — Tvist mellan general Sprengtporten och gardets officerscorps. — Konungen bevistar lägret å Ladugårdsgärdet; huru dervid tillgår, så väl i som utom tjensten. — Konungen reser till Carlskrona och till Skåne. Undersöker, i Jönköping, Götha hofrätts arbetsverksamhet. Konungens sätt att färdas. Vistandet på Gripsholm hösten 1773. Vigtiga frågor vid hofvet. — Första idéen om en nationel klädedrägt. Hoffröknarne skola ersättas med statsfruar. — Hofvets lefnadssätt. – Riksrådet Carl Scheffers inflytande på ärendena. — Tjensteköpen afskaffas inom arméen, på papperet; men florera i smyg, med Konungens bifall. — Utbyte af Holstein emot Oldenburg och Delmenhorst. — Hertig Carls giftermål beslutas. Konungens beteende emot grefvinnan Löwenhjelm, med anledning deraf. — Konungen i Preussen blandar sig i den svenska kongl. familjens angelägenheter. — Gustaf III beslutar sig att besöka ryska kejsarinnan. Franska ambassadören bemödar sig förgäfves att afvända Konungen derifrån. — Obehagliga uppträden med baron Sprengtporten. Han begär och erhåller afsked. — Konungen öfvertager sjelf befälet öfver gardet. Tjenstgöringen vid detta regemente ordnas med anledning deraf. — Konungen öfvertalar grefve Höpken återinträda i Rådet. H. M. begagnar frågan om inskränkning af tryckfriheten, att nedsätta Rådet inför allmänheten. — Hertig Carls giftermål. Prinsessans emottagande i Wismar. — Enkedrottningen inflyttar i sitt nya palats vid Fredrikshof. — Huru underrättelsen om Ludvig XV:s död emottages af Gustaf III. — Grefve de Vergennes blir Frankrikes utrikes-statsminister. — Konungen afstår från sin resa till Petersburg. — Hertig Carls blifvande gemål ankommer till Sverige. Hennes mottagande af den kongl. familjen. Intåg i hufvudstaden; vigsel i slottskapellet. — Högtidligheter i anledning af detta bröllop. — Hertiginnans utseende, lynne och egenskaper. — Grefve de Vergennes afresa. Hans omdöme om Gustaf III. — Hertig Fredriks frieri till fröken Sophie v. Fersen. — Konungens och en del af den kongl. familjens resa till lägret i Skåne. — Lefnadssätt och tjenstgöring under lägret. — Konungen möter Drottningen vid Gripsholm; reser derefter till Carlskrona och vidare omkring i landet. — Grefvinnan Hjärnes osannfärdiga rapporter till Konungen, om Drottningens föregifna grossess.

Hofvet passerade vintern i staden med åtskilliga förströelser, såsom spektakler, maskerad-baler och andra nöjen af samma slag. Det blef ej mera taladt om prins Fredriks giftermål; men Konungen var icke mindre sårad af den korg brodren erhållit af Brunswikska huset och förargad på sin onkel, konungen i Preussen.

Konungen fick nya bekymmer vid vårens ankomst, till följe af Rysslands rustningar på finska gränsen och danska flottans demonstrationer. Sveriges ministrar vid ryska, spanska och franska hofven bekräftade, att ryska kejsarinnans konselj hade beslutat skicka trupper till Finland, oaktadt vice-kansleren Panin deremot satte sig, och att i verkligheten 18,000 man ryckte an mot gränsen, äfvensom 2,000 kossacker, som Ryssland aldrig låter uppbryta från deras hemorter, utom för krig. Sjövägen till finska kusten var ännu ej fri från is och det var omöjligt att från Sverige skicka understöd till Finland; Sveaborg och hela Finland voro utan alla slags magasiner och förråd. Generalen baron Stackelberg, 70 års man, tapper, men utan geni, hade der öfverbefälet. Det hade för ryssarne varit ganska lätt, att bemäktiga sig Sveaborg och hela Finland, innan Konungen kunnat komma det till hjelp.

Konungen och riksrådet Ulrik Scheffer, som ända dittills ej gifvit Riksrådet någon del af dessa Sveriges affärer till utrikes makter, och synnerligen till Ryssland, redogjorde nu derför, för att öfverenskomma om de mått och steg, som borde tagas; Konungen syntes deröfver mer än vanligt förlägen.

Det blef i konseljen beslutadt att general Sprengtporten skulle genast afgå till Finland, att der öfvertaga öfverbefälet; att general Stackelberg skulle återkallas, under förevänning att rådfrågas; att man skulle förstärka Sveaborgs besättning med finska trupper; att landshöfdingarne skulle erhålla ordres att formera magasiner, och man skulle på allt sätt bjuda till, att, så fort som möjligt, sända till Finland en förstärkning af 10,000 man från Sverige, äfvensom nödiga galerer och skärgårdsflotta för att försvara öarne; emedan man ej kunde blotta Sverige på trupper med afseende på Danmark, hvars intima förbindelse med Ryssland var att befara.

Konungen lät kalla general Sprengtporten i konseljen; man meddelade honom de från Ryssland ankomna vigtigaste depecherna och Konungen beordrade honom, i de förbindligaste ordalag, att begifva sig till Finland; tillkännagifvande hela sitt förtroende till hans nit och skicklighet.

General Sprengtporten anhöll hos Konungen om några dagars dröjsmål, för att bereda sig på resan och ställa sina angelägenheter i ordning. Jag (Fersen) blef helt förvånad, vid det jag utgick ur konseljen, finna baron Sprengtporten uppretad öfver Konungens ordres. Han anförtrodde mig, att han ej reste till Finland; att han ville lägga in om sitt afsked; att han ganska väl insåg, att allt detta var ej annat än en förevänning, att aflägsna honom; att han fått afsmak för uppdrag till Finland, sedan det sednaste, för hvilket Konungen syntes hålla honom så föga räkning; att han nu mera väl kände Konungens lynne: att der allt vore list och politik och att han ej ville blifva narrad deraf. Förgäfves sökte jag öfvertyga honom om huru brådskande denna försvarsfråga vore för Konungen och riket, och att Sprengtporten skulle vanära sig, genom att i detta ögonblick begära sitt afsked. Jag kunde ej besegra hans envishet, utom deri, att han ej ville taga afsked.

Emedlertid hade Konungen, innan konseljen åtskiljdes, undertecknat orderna för att återkalla Stackelberg och för uppdragandet åt general Sprengtporten af öfverbefälet uti Finland; och meddelat åt landshöfdingarne och kommendanterne derstädes en motsvarande underrättelse. Om aftonen samma dag afgaf general Sprengtporten till Konungen sin förklaring, att han ej åtlydde Konungens ordres rörande befälet uti Finland, och att han underkastade sig allt hvad Konungen behagade ålägga honom derför; att han till och med vore färdig att afgå från sin tjenst, om H. M:t så funne för godt. Konungen, som kände hans lynne, förenade all mildhet med de mest talande skäl, för att öfvertala honom att lyda; men allt förgäfves. H. M:t gaf honom åtta dagars betänketid, förhoppandes att eftertankan skulle återföra honom till besinning. General Stackelberg återkom ifrån Finland, men general Sprengtporten afreste icke; finska trupperne saknade öfverbefälhafvare, ända till dess att Konungen återskickat general Stackelberg.

Efter detta uppträde föll Sprengtportens anseende både hos Konungen och uti arméen, hvarest man ej gillade denne generals opassande och oförskämda uppförande.

Hela landet oroades öfver Rysslands krigsrustningar och denna oro var i sjelfva verket välgrundad. Aldrig hade Sverige haft svårare att möta en fiende, och skulle ej lyckligen kunnat undgå denna fara, så vida ej Ludvig XV hade, af sin för Gustaf III egande vänskap, låtit förmå sig att verksamt uppträda till hans förmån. Så snart nemligen det franska hofvet blef underrättadt om ryska kejsarinnans mått och steg, blefvo 15,000 man, af det i Frankrike underhållna utländska infanteri, sammandragna i Dünkirken, för att der utskeppas och öfverföras till Götheborg. Amiralitetet i Brest erhöll ordres, att utrusta en eskader af 15 linieskepp, för att afgå till Östersjön. Frankrike lät förklara för konungen i England, som blef orolig öfver denna krigsrustning, att dess mening ingalunda vore, att å nyo upptända krigslågan i Europa; men att betrygga freden i Norden, som höll på att störas, genom Rysslands afsigter på Sverige. Konungen i England försäkrade då konungen i Frankrike, att han ej ville motsätta sig dennes fredliga afsigter och att han ifrigt önskade, att krigslågan ej måtte från Asien öfverflyttas till Europa.

Konungen i Frankrike lät afgå sin förklaring till ryska kejsarinnan, rörande den del han ämnade taga i försvaret Konungen i Sverige, sin vän och allierade, och dess land; England och hofvet i Wien bemödade sig äfven att afvända ryska kejsarinnans krigiska afsigter på Sverige. De ryska trupperne blefvo dragna från gränsen och använda till förstärkande af ryska arméen mot Turkiet och att undertrycka det af Pugatscheff tillställda uppror, hvilken rebell gripit till vapen för att förhärja det inre af Ryssland.

Tiden var nu inne, då jag (Fersen) hade ämnat inlemna min afskeds-ansökan, emedan jag ej antagit riksråds-befattningen, som Konungen anförtrott mig, för annan orsak, än att lemna chefsplatsen vid lifgardet, och med det då dervid fästade vilkor, att H. M. ej skulle vägra mig afsked när jag derom anhöll. Och som jag med bekymmer varseblef, att det styrelsesystem, som Konungen följde, var lika litet förenligt med hans enskilda väl, som med fäderneslandets, och som jag såg mig ur stånd att förhindra

detta, emedan Konungen ej rådfrågade annat än sitt eget tycke och sitt misstrogna samt listiga sinnelag, görande det till ett studium att i sin konselj underhålla misstro och trakasseri. Konungen syntes med förvåning och smärta emottaga mitt afskeds-memorial. Han besvor mig qvarblifva på min plats; han använde allt det smicker, hvarmed krönta hufvuden kunna vara så frikostiga, äfven tårar (ty H. M. hade den förmågan att gråta när han ville); men detta allt oaktadt bad jag vördnadsfullt Konungen påminna sig sitt löfte, rörande mitt afskedstagande, redan vid mitt inträde i Rådet.

Följande dagen skickade mig Konungen sin vän Beylon och min broder, för att söka bringa mig från mitt beslut, men jag blef dervid orubblig. Riksrådet Carl Scheffer sökte öfvertala Konungen, att använda sin myndighet och befalla mig qvarstanna, ehuru i sjelfva verket grefvarne Scheffer ej voro ledsna öfver min bortgång; men sedan Konungen, rörande detta råd, hade frågat riksrådet Stockenström och andra jurister, befanns denna utväg ej vara verkställbar. Grefve de Vergennes, Frankrikes ambassadör, intresserade sig äfven för denna affär, såsom min vän, med hvilken jag varit nära bekant, under hela den tid han vistats i Sverige.

Det var verkligen ingen anledning att Konungen, genom mitt afskedstagande, saknade mig såsom rådgifvare; emedan han emot mig hade misstroende, öfvertygad som han var, att jag ännu var tillgifven den gamla regeringsformen och alltid färdig att begagna hvarje tillfälle, för att återupprätta den gamla folkfriheten och Ständernas välde — men H. M. trodde sig, genom min qvarvaro i riksrådsembetet, å ena sidan hålla mig i beroende och å den andra ansåg han sig förödmjukad, att någon kunde lemna den främsta och mest lysande platsen, som en undersåtare kunde bekläda, och der denne delade med Konungen, såsom rådgifvare, omsorgen att styra landet.

Efter 14 dagars underhandlingar å ömse sidor, erhöll jag emedlertid slutligen mitt afsked med vanlig riksrådspension. Konungen utnämnde i mitt ställe till riksråd baron

Bunge, hofkansler, tillgifven grefve Carl Scheffer. Han blef också placerad i finance-konseljen.

Ifrig att gifva lysande bevis på sin omtanka för lagskipningen och landshöfdingarnes uppfyllande af deras embetspligter, befallde Konungen justitiæ-kansleren göra embetsresor i de olika länen, för att taga kännedom om ärendenas tillstånd. H. M:t befallde i synnerhet att dervid skulle verkställas noggranna undersökningar i grefve Lagerbergs (Mariestads) och baron Hamiltons (Örebro) län. Båda dessa herrar voro vid hofvet och i hela landet misstänkta för mindre rättskaffenshet. Detta sätt att undersöka förhållandet kunde intet annat än gillas, så vida Konungen ej hade haft personliga anledningar beträffande baron Hamilton, och hvilka ej bordt hafva inverkat i lag-frågor. Konungen komprometterade sig äfven på samma sätt, med mycken partialité uti en sak rörande hans stallmästare Munk, hvilken förde rättegång emot Banken, rörande en gratifikation af 40,000 daler, som Banken borde utbetala till en stalldräng vid hofstallet, som upptäckt en förfalskare af Bankens sedlar, och hvilken stalldrängs belöningsrätt Munk hade på sig fått öfverlåten. Denna sak blef i Rådet afdömd till Munks förlust, i Konungens närvaro, som gjort sig all möda, för att dervid få lagens ordalydelse tydd mot dess sanna mening.

Under sommaren camperade Konungen med lifgardet, lifdragonerna, ett detachement lifdrabanter, Drottningens gardesbataljon och artilleriet på Ladugårdsgärdet. Han mönstrade lifgardet några dagar innan det inryckte i läger. General Sprengtporten råkade denna dag i oenighet med major König och samtliga lifgardets officerare, med anledning af förklenliga tillmälen, som han tillåtit om dem, i ett utbrott af dåligt lynne; och detta till den grad, att hela officers-korpsen begärde af honom en förklaring deröfver, tilläggande, att om de också skulle förlora lifvet, så ville de ej fördraga dylik förolämpning.

Detta första Konungens läger på Ladugårdsgärdet var mera egnadt att utplåna än att utbilda den militära andan. Öfningarne inrättades för hofvets förlustelse och för att gifva ett skådespel för damerna, som uppfyllde lägret och

Konungens tält, hvarest man souperade hela natten igenom. Lifgardets alla unga officerare, som utgjorde Konungens sällskap, föraktade krigstukt och krigslydnad, samt de militära pligterna. General Sprengtporten, chef för regementet, hade intet annat att göra, än att meddela Konungens ordres, som dicterades af regementets subalterner i H. M:ts omgifning, samt af Konungens adjutant grefve Posse. Hvarje dag förekommo nya uppträden mellan regements-chefen och officerarne, och Konungen gynnade under hand dessa sednare. General Sprengtportens lättretliga lynne hänförde honom till den grad, att, vid en allmän exercis, der Konungen personligen förde befälet, generalen, som emottog af H. M:ts adjutant en ordres, hvilken misshagade honom, stack sin värja i slidan sägande, att han ej ville draga densamma under Konungens befäl, hvarvid han vände om sin häst för att lemna truppen och återvända till lägret; så vida han ej blifvit, af några vänner, öfvertalad qvarstanna, och hvilka slutligen lyckades lugna honom samt förmå honom underkasta sig krigslydnadens lagar.

Sedan lägret var slut, gjorde Konungen en resa till Carlskrona, för att besigtiga flottan och undersöka de efter ny modell byggda krigsskeppen. Då han åtföljd af riksråderne Liewen, Scheffer, Stockenström och Herrmanson, passerade Jönköping, höll han undersökning om Götha hofrätts tillstånd derstädes. Konungen höll dervid ett vackert tal, men ganska strängt och fullt af förebråelser mot hofrätten, emot partiskheten i deras domar och öfver de allmänna klagomål rörande densamma, som innehållits i flygskrifter och tidningar; utan att hofrätten gjort sig besvär att urskulda eller rättfärdiga sig. Med anledning häraf befallde H. M:t riksråderne Stockenström och Herrmanson qvarstanna i Jönköping, för att genomgå Hofrättens registratur och gaf dem till biträde en lagkarl, statssekreteraren Hegardt, för att göra utdrag och upprätta anklagelsepunkter, om så skulle erfordras. Denna nymodiga åtgärd misshagade högeligen herrar jurister, men fann allmänt bifall.

Konungen begaf sig äfven till Skåne, för att bese gränse-fästningarne och bevista lägret med två kavalleri-

regementen, som hans broder, hertigen af Södermanland, der exercerade. Under hela denna resa, störtade flera bondhästar, som de fattiga bönderna ställde för skjutsen. Konungen tillryggalade större delen af vägen till häst, ridande på skjutshästar, och som H. M. sällan började sin dagsresa före kl. 11 på morgonen, oaktadt han hade 15 à 16 mil att färdas till sitt nattqvarter, kunde denna väg ej gerna tillryggaläggas, annat än å bekostnad af sprängda hästar, och man hörde, långs den väg Konungen framrest, ej annat än folkets förbannelser öfver Konungens följe. Denna Konungens och hela kongl. familjens omenskligbet var ärftlig och var föranledd af de exempel de haft under deras uppfostran.

Konungen återsåg hofvet vid Gripsholm i Oktober månad. Drottningen som kände hans smak för theatern, gaf der en pjes, med herrar och damer vid hofvet, på en theater, som man arrangerat i gamla slottskapellet, och som efter denna stund icke begagnades till något annat, till stor skandal för allmänheten. Biskopen i Strengnäs lät förstå detta, följande året, då vid ett tillfälle då riksrådet Herrmanson beklagade sig för biskopen, att man från hans stift skickade så dåliga predikanter till Konungens hof. Biskopen svarade honom: *Hvad behöfver han bättre predikanter, då han har sin kyrkas prester, Racine och Voltaire på theatern, i det kongl. slottskapellet.*

Det var nu vid hofvet icke fråga om något annat, än att förändra svenska folkets klädedrägt och Konungen syntes ej vara med något annat sysselsatt, dervid den burgundiska drägten i stället skulle anläggas. Afskaffandet af hoffröknar och deras ersättande med statsfruar, såsom vid det franska hofvet, var den andra vigtiga frågan som upptog Konungens tid.

Med undantag af hofsmickrarena, motsatte sig hela verlden en förändring af klädedrägten; men Konungen trodde sig höra folkets röst i hofmännens, äfvensom i riksråderne Hjärnes och Bunges försäkringar, och lät göra några klädedrägter för sina pager, för att göra ett försök, och hvilka drägter han mycket beundrade. De olika tjensterna borde utmärka sig genom rikedomen och likheten i

drägten inom hvar klass o. s. v. Som jag under denna tid kom in till staden, från min gård Mälsåker, och gjorde Konungen min cour, täcktes H. M. med mig tala om alla de fördelar, som en dylik förklädning skulle medföra, och som han påräknade skulle anläggas af hofvet och nationen. Huru mycket H. M:t än var intagen af denna nyhet, kunde jag likväl ej underlåta att föreställa honom onödigheten, utgiften, obeqvämheten och underligheten uti en förändring af detta slag; att det fanns i landet och hos folket stora förändringar att söka åstadkomma, mera värdiga ett sinne så upphöjdt som Konungens; att nationens yttre klädedrägt, genom den sednaste förordningen af 1769, var reducerad till den enklaste och anständigaste, i synnerhet för en adel och ett folk så fattigt som Sveriges; och att hela allmänheten var i oro öfver denna idée.

Konungen försäkrade mig, att han vore noga underrättad att nationen, som älskade sina gamla seder, skulle med nöje ånyo anlägga den gamla klädedrägten och att han hade hört flera personer, som föregåfvo sig vara noga underrättade om folkets tankar i detta hänseende. Jag bad Konungen vara öfvertygad derom, att jag i detta hänseende hade intet annat intresse att bevaka än Konungens eget och att man redan ganska mycket missbilligade de i H. M:t hof vidtagna förändringar, syftande till lyx och prakt; att de åsigter som uttalades inom kretsen af hans *lever*, icke alltid var allmänhetens och att den bästa utväg att lära känna verkliga tänkesättet vore, att inbjuda allmänheten, medelst ett pris, att skrifva öfver detta ämne. Denna utväg föll i smaken. Konungen uppdrog grefve Bjelke och riksrådet Carl Scheffer, såsom ledamöter af den ekonomiska och patriotiska inrättning som kallades *Pro Patria*, att utsätta ett pris åt den, som under loppet af en bestämd tid, skref den bästa afhandling öfver frågan rörande en nationel klädedrägt. Så snart denna uppmaning blef synlig i tidningarne blef Pro Patria öfversvämmadt af alla slags uppsatser, så väl på vers som prosa; ett ganska litet antal förordade denna idée, största delen fördömde densamma och framställde den i en så löjlig dager, att

Konungen lät förslaget falla och det blef ej mera taladt derom.

Det blef ej händelsen med den andra vigtiga frågan, eller att ersätta hoffröknarna med statsfruar. Konungen gaf sig en otrolig möda att engagera fruar, som voro honom behagliga; han ville att de skulle tillhöra de yppersta familjer och vara i ekonomiskt oberoende, för att kunna visa sig med rika toiletter, oaktadt han ej ville bestå högre aflöning än 1,000 R:dr och som ej kunde förslå. H. M:ts första tanke var, att utse dessa damer bland riksrådinnorna. Han hörde sig före hos mig, hvad jag tänkte härom, med hänseende till min hustru; ehuru han ganska väl visste, att jag var bland dem, som ej gillade denna idée. Jag begagnade detta tillfälle för att bedja Konungen ännu en gång betänka denna sak, som skulle vara ömtålig för adeln i anseende till deras döttrar, hvilka hittills haft förhoppning om dessa hedrande platser hos Drottningen, såsom hoffröknar; men att om H. M:t oåterkalleligen beslutat sig för den ifrågasatta förändringen, trodde jag ej det skulle vara rätt, att placera riksrådinnor att förrätta tjenst såsom statsfruar; emedan riksrådinnorna redan hade den första rangen i landet, näst efter prinsessorna af det kongl. huset. H. M:t skulle genom en dylik anordning ådraga sig många obehag, genom dessa damers anspråk, så mycket oangenämare, som riksråderne skulle taga sina fruars parti; att det kunde mycket väl inträffa, att riksrådinnorna vägrade antaga H. M:t anbud, och att jag förutsåg att H. M:t skulle hafva svårt att utvälja de fruar, H. M:t ville dertill utnämna, och att efter några år, då de damer, som blifvit utnämnda blifvit äldre och ej egde mer ungdomens behag, skulle hoflefnaden blifva ett tillhåll för trakasserier, sqvaller och ålderdomens alla ledsamheter och att H. M:t då skulle hafva mycket svårare att blifva af med dessa fruar, än han nu skulle få att öfvertala dem lemna sina hus och familjer, för att följa hofvet åt.

Konungen insåg svårigheten att utnämna riksrådinno till dessa platser, och negocierade hela vintern för att re krytera statsfruar. Medelst ordnar, befordringar, titlar och faveurer åt männerne, lyckades H. M:t erhålla sex dertill

passande fruar, nemligen: grefvinnan Rosen, grefvinnan Piper, grefvinnan Oxenstjerna, grefvinnan Cederhjelm, friherrinnan Wrangel och friherrinnan Örnskjöld.

Hoffröknarna gjorde Konungen mycket bekymmer; man kunde ej gerna skicka bort dem utan att såra deras familjer. Konungen uppskjöt ett år verkställigheten af sin plan, förväntande att min nièce, som var en af hoffröknarna, skulle gifta sig med grefve Lewenhaupt. Fröken Duvall gifte sig med kammarherren Manderström, och Konungen engagerade Ehrengranat, medelst en syssla, som H. M:t tilldelade honom, att fria till fröken Uggla. Fröken Stockenström, drog sig tillbaka till sin fader riksrådet Stockenström, fröken Rosen fick en lifstidspension och fröknarna Lewenhaupt blefvo placerade såsom hoffröknar hos hertiginnan af Södermanland.

Konungens hof var inrättadt på en fot af frihet och med en familiaritet, i synnerhet på lustslotten, som var mycket angenäm för dem som vistades der, och Konungen bemödade sig om, att bannlysa allt tvång och göra det till en nöjenas medelpunkt; men som sällskapet var talrikt och föga valdt, mängden unga officerare, gardeslöjtnanter och fändrickar utan uppfostran, iakttogs der ingen anständighet, och ofta hände att lifdrabanter och pager blandade sig deri. Jag har sjelf ofta sett pager och lifdrabanter sitta qvar, utan att lemna deras platser, när Drottningen och de förnämsta fruntimmer passerade genom rummet. Konungens intima och förtroliga bemötande, mot de unga officerarne och pagerne, hvilkas umgänge han gaf ett utmärkt företräde, förledde dem att försumma umgängets fordringar. Hertigarne Carl och Fredrik voro på samma fot med dem, och aldrig hade dylika personer haft större frihet vid hofvet; hvarifrån äldre personer drogo sig tillbaka så mycket som möjligt. Det var ganska naturligt, att Konungen och hans bröder, under deras första ungdom, älskade att umgås med personer af deras ålder; men det var förvånande, att Konungen med så mycket snille, ej visste göra bättre val och vänja dessa ungherrar vid höflighet och goda seder.

Alltid i striden mot Enkedrottningen sin moder, sökte Konungen draga till sig hertigarne, genom nöjen och för

ströelser, för att beröfva sin moder så tjenliga verktyg, att underhålla oenigheten i den kongl. familjen. Som H. M:t visste af hertig Carls böjelse för grefvinnan Löwenhjelm, gjorde han allt för att närma dessa unga personer till hvarandra, och genom utmärkelser samt caresser af alla slag, intaga detta för hofvets glans och kongl. familjens smickrande bemötande lätt hänförda sinne. Det var vid hofvet intet fråga om annat än skådespel och baler. Konungen lät i galleriet på slottet inrätta en liten theater, der Konungen, prinsarne, grefvinnan Löwenhjelm och andra aktörer och aktriser af hofvet spelade. Drottningen deltog obetydligt i dessa förlustelser; hon bevistade endast sjelfva representationerna; men hon var alltid utesluten från repetitionernas collationer och förströelser; ledsnaden följde hennes steg och för att ännu mer utmärka det ringa afseende Konungen fästade vid henne, gaf han åt sina kammarherrar och öfrige personer af sin omgifning en högre rang, än de hade, som voro anställde hos Drottningen.

Tonen vid hofvet samt Konungens oordentliga och njutningssökande sätt att lefva, lemnade icke mycken tid öfrig för regeringsomsorgerna. Riksrådet Carl Scheffer sysselsatte sig emedlertid mycket dermed på sin landtgård, och diskuterade statens väl genom brefväxling med ekonomisterna i Paris och i synnerhet med marquis de Mirabeau, som på begäran af Scheffer blef af Konungen utnämnd till kommendör af Wasa-orden. Grefve Scheffer hade så fullkomligt angelägenheterna rörande ekonomien, handeln och financerna i sitt hufvud, att i ett tal som han höll i Vetenskaps-akademien, han tillkännagaf realisation af Bankens sedlar till det följande året, såsom en sak hvilken ej kunde slå felt.

Man talade om ingenting annat än handelns frihet samt borttagande af monopoler och skrånas upphörande. Man öfvertalade Konungen att göra ett försök att återtaga från Banken den del af tullinkomsterna, som der voro pantförskrifna, såsom säkerhet för de millioner, hvilka nämnda bank hade förskjutit statskontoret; men bankens direktörer kunde ej medgifva detta, huru stor lust de än hade at

behaga Konungen, emedan de voro ansvariga för banken, inför Ständerna, enligt Grundlagen.

Konungen hade mera framgång i sina företag beträffande tjensteköpen (accorderna) inom arméen. Handeln med tjenster, medförande lika mycken olägenhet för det militära yrket, som tvång för Konungen, vid valet af officerare till befordran, och medförande störande uppoffringar inom familjerna, för att kunna placera deras söner, och synnerligen inom adeln, hvars fattigdom försvårade en dylik uppoffring — föranledde Konungen att bringa denna sak i ordning, och var verkligen en fråga värdig en så upplyst furste, som Gustaf III. Dervid förekom en svårighet, att Konungen hade förklarat, i Regeringsformen, att lemna pensions- och krigsmanshus-kassorna, samt hela formen för deras organisation, oberörd, under den militära direktion, som vårdade desamma, och att inga förändringar vidtaga dervid, utan krigsbefälets bifall. För att kringgå detta lagbud, utfärdade Konungen cirkulärbref till alla regementen, för att inhemta alla officerares åsigt, och deraf erhålla pluralitet. Uti dessa cirkulärbref voro alla olägenheterna utaf de bestående förhållandena ganska bjert framhållna och med mycken styrka detaljerade. Alla regementen biföllo Konungens förslag och en förordning utfärdades, hvarigenom, för all tid, afskaffades alla accorder, af hvad namn och beskaffenhet de än månde vara.

De fåtaliga förmögnare officerare, som påräknade kunna förskaffa sig befordran, utan annan duglighet eller förtjenst än penningens, blefvo häröfver uppskrämde; men flertalet af arméens officerare välsignade Konungen och trodde den tid nu vara inne, då förtjenst, kunskaper och erfarenhet skulle befordra till tjenster, dervid hittills endast penningen gällt något. Emedlertid blef sådant icke händelsen. De unga personer, som omgåfvo Konungen, och många andra, som ej hade annat mål i sigte, än deras egen framkomst, uppoffrande dervid deras Konungs ära och fäderneslandets väl, och af hvilket slags folk hofven öfverflöda, missbrukade Konungens naturliga godhet, för hvilken det var påkostande att afslå, och föranledde det alla vacanta platser i arméen blefvo försålda, men dubbelt så dyrt som före upp-

häfvandet af förordningen rörande tjensteköp, hvilken reglerade priset för hvarje tjenst, och äfven medgaf accordssummans utgifvande till enkor. Priset steg numera till den grad, att öfverstelöjtnants-platsen vid Östgötha regemente, taxerad enligt den upphäfna förordningen till 8,000 R:dr i accord, blef af baron Falkenberg försåld för 25,000 R:dr. Hela arméen ropade öfver orättvisa. Konungen förebrådde sig sitt orättvisa medgifvande, föresatte sig tusende gånger att upphöra dermed; men gaf dock med sig, vid nästa första tillfälle.

Danmark, som redan länge hade underhandlat med ryska hofvet, rörande utbyte af hertigdömet Holstein emot grefskaperne Oldenburg och Delmenhorst, slutade ändtligen detta år ifrågavarande underhandlingar till sin belåtenhet; ehuru det kostade mycket penningar, såväl för att befria hertigdömet från dess skulder, som för att utdela mutor i ryska hofvets bureauer och åt ryska ambassadören Saldern, som hade sig underhandlingen om detta byte anförtrodd. Ehuru Sverige hade varit den första att medgifva denna affär under en tid, då de gemensamma intressena hade till hvarandra närmat Sverige och Danmark emot Ryssland, blef man icke desto mindre förargad vid svenska hofvet, att se denna fråga afgjord, på ett sätt som ännu mera närmade till hvarandra tvenne Sveriges grannar, hvilka voro fiendtliga mot detta land och synnerligen emot dess Konung; hvars sinne, för öfrigt politiskt klokt, hade ej förstådt att skona sina kongl. grannar, hvarken genom sina handlingar eller i sina utlåtelser.

Vare sig att dessa politiska affärer eller andra anledningar hade föranledt Konungen att tänka på den kongl. familjens tillstånd, allt nog att Konungen beslöt bortgifta sin broder hertigen af Södermanland. Och ehuru Enkedrottningen hade helst önskat att man hade till hertigens gemål valt en prinsessa af det Brandenburgska huset, bestämde sig Konungen för sin cousine, dotter till hertig Wilhelm af Holstein, biskop af Eutin. Det största hindret för denna affärs lyckliga afslutande var bifall af hertig Carl, som, förtjust öfver grefvinnan Löwenhjelms behag, ej ville höra talas om något giftermål. Konungen kunde härvid ej

använda sin myndighet; emedan han gifvit sin broder, föregående året, vid förberedelserna till revolutionen den 19 Augusti, sitt löfte att ej tvinga honom till något giftermål. Konungen anförtrodde mig sin förlägenhet och anmodade mig söka förmå min nièce, att öfvertala hertigen till detta giftermål. Jag lyckades äfven deri. Denna unga qvinna hade ett klart förstånd, ett godt hjerta och tillgifvenhet för mig. Jag föreställde henne, och hon insåg det, alla olägenheter och trakasserier, som inom den kongl. familjen skulle uppstå, om denna förbindelse, för hennes skull, måste gå om intet; hvilket hat från hofvet och i hela landet skulle falla på henne; huru väl riket behöfde thronföljden försäkrad, och huru ifrigt allmänheten önskade det. Hon gaf vika för alla dessa skäl och höll ord. Hon hade en otrolig möda att utverka hertigens bifall. Konungen lofvade hertigen att qvarhålla grefvinnan Löwenhjelm vid hofvet och hertigen biföll att man skickade, å hans vägnar, generalen baron Mörner, att anhålla om prinsessans hand.

Som grefve Löwenhjelm ifrigt önskade en diplomatisk plats, anhöll hertigen, att han måtte blifva utnämnd till svensk envoyé vid saxiska hofvet, som Konungen äfven beviljade, men på ett för min nièce ganska obehagligt sätt. Vid ett företräde som Konungen gaf grefve Löwenhjelm, och dervid H. M. tillkännagaf Löwenhjelms utnämning till sin minister i Dresden, förklarade H. M. att detta skedde med vilkor, att Löwenhjelm genast afreste, medtagande sin hustru; hvars närvaro vid hofvet, skulle vara obehagligt för hertigens blifvande gemål, till följe af det prat man utspridt, om grefvinnan Löwenhjelms och hertigens förhållande till hvarandra; med flera för henne ganska förklenliga antydningar, som Konungen meddelade grefve Löwenhjelm, hvilken sökte på allt sätt rättfärdiga sin hustru. Grefvinnan Löwenhjelm måste, till följe af Konungens vilja, afresa med sin man. Hertigen fick icke veta detta Konungens falska handlingssätt.

Mitt sinne, upprördt af detta Konungens beteende, föranledde mig att följande dagen derom tala med Konungen. H. M:t sökte ej att rättfärdiga sig med annat, än med den nödvändighet, som tvingade honom söka nedtysta Enke-

drottningens anspelningar och allmänhetens missnöje. Jag lät H. M. förstå, att dertill funnes tusende utvägar, utan att just välja den, som skulle förstöra allt; att han skulle för alltid bryta med sin broder, som skulle uttyda hans handlingssätt såsom en elakhet; att grefvinnan Löwenhjelm ingalunda förtjenade detta af H. M:t, emedan hon lemnat H. M:t ett tillräckligt prof på sin vördnad och tillgifvenhet, genom att förmå hertigen ingå på detta giftermål. Ensam i besittning af Konungens planer och förberedelser för föregående årets statshvälfning, hade hon bevarat denna hemlighet på ett sätt, föga vanligt för hennes kön och ålder af föga mer än 18 år. Hon hade rätt att vänta mera menskligbet af en Konung, som hon alltid vördat, och som nu tillförde hennes familj endast oenighet och förvirring.

Konungen syntes plågad af sitt handlingssätt, ursägtade sig så godt han kunde, och förklarade sig vilja bevisa grefvinnan Löwenhjelm sin nåd och bevågenhet. H. M. bad mig söka ställa allt till rätta igen, och syntes ångerfull, så mycket en Konung kan vara det, öfver ett orättvist och grymt offer för sina intressen. Grefvinnan Löwenhjelm skyllde på sin man, denna sin afresa, som egde först rum under den påföljande Maj månad. Emedlertid misstänkte hertigen sin konungslige broder att vara orsaken dertill.

Vid slutet af detta år (1773) sände ryska kejsarinnan öfverste Rogatscheff att framföra till Konungen notifikationen om storfurstens[1]) giftermål med en prinsessa af Hessen-Darmstadt. Bruket att skicka en titrerad person för att tillkännagifva dylika familje-tilldragelser, var infördt i Sverige och i Ryssland, af den aflidne Konungen, såsom en vänlig utmärkelse, och som sedermera bibehölls såsom häfd.

Konungen i Preussen, som ej syntes hafva särdeles vänlig disposition för Konungen eller för Sverige, gaf emedlertid ett bevis på sitt intresse vid tillfället af hertig Carls förestående giftermål: Han föreslog nemligen, i förening med kejsarinnan Catharina, en prinsessa af Hessen-Darmstadt till hertigens gemål, och kejsarinnan åtog sig prin-

[1]) Sedermera kejsar Paul.

sessans utstyrsel; på detta sätt skulle Drottningarna i de 3 grannländerna befinna sig i den närmaste slägtskap med hvarandra. Hvarken Konung Gustaf eller hertig Carl ville foga sig i att emottaga hvad storfursten ratat, emedan landtgrefvinnan af Darmstadt hade fört alla sina 3 döttrar till ryska hofvet, der storfursten Paul åt sig utsedt den vackraste. Vår stolthet kunde ej finna sig deri, och man tyckte mera om prinsessan af Holstein, emedan hon mindre behagade danska hofvet.

Det var ej nu första gången Konungen i Preussen ville taga del i den kongl. familjens giftermåls-angelägenheter; han hade förgäfves proponerat Drottningen, sin syster, en neveu, såsom en passande man för hennes dotter, prinsessan Sophia Albertina; och han lät år 1772 Konung Gustaf förstå, genom Enkedrottningen, att ryska kejsarinnan vore mycket benägen, för den händelse att storfursten Paul, hvars helsa var mycket vacklande, och ej lofvade en lång lefnad, skulle aflida, att kalla till thronföljare uti Ryssland hertig Fredrik, yngste sonen af det kongl. huset, och med afseende härå skulle det vara på sin plats, att hafva någon grannlagenhet för kejsarinnan. Måhända hade konung Fredrik, med dessa föregifvanden, ingen annan mening, än att skilja Sverige från dess förbindelser med Frankrike, för att indraga oss i den fruktansvärda liga, som bildades mellan österrikiska huset, Ryssland och Preussen och som oroade hela Europa.

Konungen utsedde öfversten baron Kaulbars, för att afgå och lyckönska storfursten. Efter några veckors vistande i Stockholm hade öfverste Rogatscheff sin afskedsaudience, vid hvilket tillfälle han åtföljdes af ryska ministern grefve Osterman. Bland de vänskapsbetygelser Konungen anmodade öfverste Rogatscheff framföra till kejsarinnan, uttalade Hans Maj:t äfven sin åstundan, att vilja besöka kejsarinnan i Petersburg och der göra hennes närmare bekantskap; samt att han hittills derifrån varit förhindrad, genom 1772 års händelser. Hans Maj:t sade sig hoppas, att under nästpåföljande sommar kunna realisera denna plan, i sammanhang med den resa han då ämade företaga till Finland. Grefve Osterman visade häröfver

mycken glädje, genom de vänskapsförsäkringar han framförde å sin souveraines vägnar, och frågade om H. M. tillät honom delgifva dess afsigt för kejsarinnan. Som Konungen täcktes härtill lemna sitt bifall, skref grefve Osterman genast härom, öfvertygad att kejsarinnan skulle blifva smickrad, att se vid sitt hof en främmande konung, hvilket hittills aldrig förut inträffat. Konungen lät underrätta sin minister vid ryska hofvet, baron Nolcken, till att förbereda honom på sin ankomst till Petersburg, dit han ej ämnade låta sig åtföljas af några andra personer, än sin riksmarskalk grefve Liewen, kanslipresidenten grefve Ulrik Scheffer, och sin förste stallmästare grefve Lewenhaupt, sin adjutant generalen grefve Posse, och af en kammarherre. Konungen ville bo hos sin minister i Petersburg, och som han ville bibehålla sitt inkognito, borde baron Nolcken insinuera hos kejsarinnan, att Konungen blef emottagen utan förberedelser eller ståt.

Frankrikes ambassadör grefve de Vergennes, som ej fått del af dessa planer, upprörde deröfver himmel och jord och dolde ingalunda den harm, som tärt honom sedan någon tid, att ej se sig delaktig i Konungens förtroende, hvartill han ansåg sig vara berättigad, på grund af sin delaktighet i 1772 års revolution, som han påstod varit hans verk. Han klappade på alla dörrar, för att söka förmå Konungen ändra sin reseplan; han ville äfven förmå mig dertill vara behjelplig; men jag föreställde honom, att — så obetänksam än Konungens afsigt vore, både med hänsyn till Konungens och Kejsarinnans lynne, hvilka båda, ehuru med lysande egenskaper, likväl ej skulle göra hvarandras bekantskap för annat, än att afsky hvarandra; att i affärernas närvarande tillstånd vid ryska hofvet, i krig med turkarne, och brouillerade med Konungens allierade, det sämsta tillfälle vore man kunnat välja, för att tillfredsställa en enligt min tanka olämplig nyfikenhet — denna resa vore oundviklig, sedan Konungen nu, för andra gången, derom tillkännagifvit sin afsigt för grefve Osterman.

Första gången jag derefter gjorde Konungen min uppvaktning, talade H. M:t med mig derom, med mycken oro; emedan han hört den vara illa ansedd af Enkedrottningen

och flera andra personer. Jag förklarade Konungen mig vara en af dem, som ej gillade densamma; men långt ifrån att vilja nu afråda H. M:t derifrån, ansåg jag reseplanen vara så avancerad, att den ej mera kunde underlåtas, ehuru alla politiska konsiderationer och särskildt dem för Frankrike, vore i strid mot H. M:ts afsigt. Det syntes mig att Konungens heder och anseende vore engagerade och hvilket beslut Konungen nu än toge, skulle hans handlingssätt antingen anses bevisa en svag politik eller H. M:t anses vara en svag Furste, utan uppriktighet, som handlade utan eftertanke; i valet mellan dessa två omdömen, syntes mig att skuggan af en dålig politik vore att föredraga, emedan det i alla fall funnes så litet god politik här i verlden. Att ehuru H. M:t ej kunde vänta sig några gynnsamma verkligheter af Ryssland för vårt land, vore det icke desto mindre af vigt, att menagera Kejsarinnan och att det skulle såra hennes egenkärlek, på ett för hennes kön högst kännbart sätt, att H. M:t för andra gången annoncerat sin ankomst och ej uppfyllt denna förbindelse, och att detta skulle uppreta henne på det högsta.

Konungen svarade mig, att han vore fast besluten verkställa sin föresats, och att intet kunde honom derifrån afhålla. Befallningar blefvo, i enlighet härmed, utfärdade och Konungens vagnar blefvo de första vår-dagarne öfverskickade till Åbo, för att vänta Konungen, som skulle begifva sig dit sjövägen, under Juni, efter hertigens af Södermanland giftermål, som var utsatt till de första dagarne af samma månad.

Konungen hade ämnat, utan att calculera den tid, som erfordrades, under sommaren kampera 3 veckor med lifgardet; derefter göra bröllop åt sin broder; vidare resa omkring i Finland, inspektera dervarande fästningar och gränseorterna; resa till Petersburg, derifrån till Gottland, sedan till Carlskrona, göra revue med flottan och i Augusti bevista ett läger af 4 kavaleri-regementen, 4 infanteri-regementen, samt alla garnisoner i Skåne och dervarande artilleri-bataljon. Så många på en gång utsatta tillställningar, uppväckte den ganska grundade misstankan, att H. M:t påräknade att något deraf skulle uppskjutas, och att detta

måhända skulle blifva händelsen med resan till ryska hofvet; ehuru H. M:t alltid lät förstå, att detta var en resa, hvaraf han väntade sig mycket nöje.

General Sprengtportens dåliga lynne gaf någon omväxling åt Konungens sysselsättningar. Sedan nämnde general vägrat öfvertaga befälet i Finland, såg Konungen honom så sällan som möjligt, döljande dervid den verkliga orsaken dertill, som var en hemlig afsmak för honom. Sprengtporten, som till följe af sin tjenstebefattning uppvaktade Konungen alla dagar, dolde ej sitt dåliga lynne, och återkom alltid mera uppretad af allt det smek, hvarmed Konungen öfverhopade gardets officerare, hvilka uppreste sig emot och beklagade sig oupphörligt öfver deras chefs stränghet och råhet.

Konungen vågade emedlertid ingenting neka Sprengtporten, som ock för sin dragoncorps erhållit alla fördelar, beträffande rang och aflöning m. m. som han kunde önska sig. Deraf uppstod en ytterlig afund mellan fotgardet och gardets dragoner, som voro förenade under samme chef, hvilken gynnade de sednare, hvilka påstodo att i chefens frånvaro deras öfverste-löjtnant borde, såsom varande af kavalleriet, öfvertaga befälet öfver båda vapnen.

En ganska obetydlig affär, föranledd af ett gräl mellan en gardist och en gardes-dragon, gjorde slut på allt. General Sprengtporten befallde, för att afdöma denna sak, en krigsrätt sammanträda, bestående af båda corpserna, utan att göra afseende på fotgardets privilegium af år 1668, att aldrig behöfva deltaga i någon blandad krigsrätt, utan hafva deras egen jurisdiction.

Gardets officerare gjorde general Sprengtporten fåfänga föreställningar härom; krigsrätten blef satt på ordres, för den följande dagen; men när de fotgardets officerare, som voro kommenderade att deltaga i krigsrätten, tagit plats och aflagt deras ed, förklarade de sig ej vilja deltaga i densamma jemte dragon-corpsens officerare, och åtskiljdes tills de erhöllo nya ordres af Konungen. General Sprengtporten, ursinnig öfver denna händelse, som han betraktade såsom en disciplinär fråga, befallde arrest för baron Cederström och hela krigsrätten; men som dessa redan pre-

venerat Konungen, mellankom H. M:t, förbjöd arresteringen och remmitterade general Sprengtportens klagomål till Rådet, såsom varande en lagfråga. Rådets utslag blef, att regementschefens myndighet ej kunde utsträckas till krigsdomstolarne, hvilka omedelbarligen lydde under Kongl. Maj:t; och Konungen förklarade sig aldrig velat samtycka, att dess lifgarde skulle förlora några deras privilegier eller rättigheter, ej heller förbigås i rang af gardets dragoner. Detta beslut bringade general Sprengtporten alldeles utom sig, och han inlemnade samma dag till stats-sekreteraren för krigsärendena anhållan om sitt afsked, skrifvit i de minst vördnadsfulla termer. Statssekreteaaren visade detta memorial för Konungen, hvilken tog det, och återskickade det till Sprengtporten, åtföljdt af ett vänligt och rörande bref, deri H. M:t bad honom, såsom en vän, att reflectera häröfver och att ej drifva sin vän och Konung till det yttersta. Då den första hettan stillat sig, skref general Sprengtporten till Konungen ett underdånigt bref, men uppfylldt af förebråelser, jemte ett annat afskeds-memorial. Konungen besökte honom, för att bringa honom på bättre tankar, men fåfängt, och efter flera underhandlingar af fältmarskalken grefve Hessenstein, riksrådet Carl Scheffer, grefve Horn och flera andra personer, allt fruktlöst, lät Konungen utfärda afsked för general Sprengtporten med en årlig pension af 15,000 R:dr. Men Konungen hade en så stor fruktan för general Sprengtportens mod att företaga de djerfvaste och svåraste saker, att han förnyade befallningen att tillsluta slottsportarne och draga kedjorna för desamma, efter kl. 9 på aftnarne, med undantag af porten som är åt högvakten, för hvilken befälhafvande officeren vid denna vakt var ansvarig.

Vrede och sorg undergräfde Sprengtportens helsa till den grad, att han fick en sjukdom af hypocondri, som hindrade honom lemna sängen. Sednare reste han till Achen, för att begagna dervarande varma bad; men då han ej deraf erfor någon lindring, återvände han till fäderneslandet, och drog sig tillbaka från verlden.

Ehuru Konungen yttrade saknad öfver att hafva mistat Sprengtporten, syntes det icke desto mindre huru belåten

H. M:t var, att se sig befriad från en så obeqväm och pockande menniska, för hvilken H. M:t hade gjort allt, och som genom ytterligheten af sin ambition, sin afund och sitt misstänksamma lynne, hade störtat sig sjelf.

Konungen blef under några dagar mycket förlägen öfver hvem han skulle förtro befälet öfver lifgardet och gardets dragoner. Generalen grefve Spens, generalen baron Scheffer och öfverste Saltza blefvo föreslagna af flere personer, äfven af riksrådet grefve Carl Scheffer. Konungen talade med mig härom, och jag kunde ej annat än gilla de föreslagne; men H. M:t anförtrodde mig, att han beslutat sjelf öfvertaga befälet öfver sina lifgarden och upphäfva dittills varande öfverste-befattning; han sade sig då ej behöfva annat än en öfverste-löjtnant för att utföra hans ordres och att han för denna plats hade tänkt på secundmajoren vid regementet König, med hvilken han var mycket belåten, sedan statshvälfningen den 19 Augusti.

För Konungens lugnande, som alltid intrigerade att göra sig tillgifna gardes-officerarne, på deras chefs bekostnad, var detta den bästa utvägen; jag framställde likväl för H. M:t olägenheterna deraf: att det väl kunde hända, trotts H. M:ts alla bemödanden, att indisciplin och afund, som redan gjort stora framsteg, ökad af den familiarité och lätta tillträde för subaltern-officerarne till H. M:ts person, som redan förefunnes, skulle hafva en alldeles motsatt effekt, än den H. M:t sökte vinna, nemligen af deras vördnad och tillgifvenhet; att H. M:t, upptagen af statsärenden, ej kunde egna regementet, såsom öfverste, beständig uppmärksamhet; att oordningar skulle blifva en följd deraf, och att den enda utväg att i längden göra sig afhållen af krigsfolk, vore att bland dem upprätthålla en noggrann rättvisa, göra sig åtlydd genom grundsatser af disciplin och subordination, dermed förenande omsorger om sina underlydandes välstånd, samt att uppmuntra dem genom belöningar, väl afvägda och sällan utdelade. Jag trodde mig hafva skäl till dessa anmärkningar, på grund af den erfarenhet jag hade, under de 16 år jag haft den äran att föra befälet öfver lifgardet, hvars anda jag allt för väl

kände, och hvari händelserna den 19 Augusti 1772 ej kunde åstadkomma all den förändring, man trodde vara fallet.

Några dagar derefter infann sig Konungen i Rådet, der han till protokollet förklarade, *att han hädanefter och för all tid med Kronan incorporerade öfverste-befattningen vid lifgardet*, enligt hvad hans egna ord lydde, och att han öfvertog befälet öfver detta regemente, såsom dess öfverste.

Befälet öfver gardets dragoner blef lemnadt till en yngre broder till general Sprengtporten, som der var öfverste-löjtnant, och han sjelf jemte regementsstab blef stationerad i Borgå, jemte de 2 äldsta sqvadronerna, som voro öfverkomna från Finland; de 2 yngre sqvadronerna, rekryterade i Stockholm, som gjorde tjenst hos Konungen, blefvo under någon tid ställda under den generals befäl, som kommenderade lifdrabanterna, till dess Konungen hunnit framskjuta sin kammarherre baron Taube i têten för denna corps, som skedde kort derefter och hvilken chef tog sina ordres direkte från Konungen.

Generalmajor Ehrenkrook, öfverste-löjtnant vid lifgardet, och som tjent vid regementet öfver 60 år, fick tjenstebref såsom befälhafvande öfverste; men då han afsade sig detta förtroende, lät Konungen till König expediera fullmakt att vara öfverste-löjtnant, förbigående 1:sta majoren Gethe, som, förargad deröfver, begärde och erhöll afsked. König[1]) var en man af ringa börd, utan särdeles utseende, utan förmögenhet, och hade nyligen gjort en ledsam bankrutt; han hade hvarken bildning, kunskaper eller högsindthet; för den post Konungen anförtrodde honom, hade han inga andra kunskaper, än de rörande ekonomien vid ett kompani.

Konungen, som mer och mer fann sig nedtryckt af alla små detaljerna såsom öfverste för regementet, anmodade mig uppsätta en instruktion för öfverste-löjtnanten vid lifgardet, så affattad, att han blef lindrad i sitt besvär såsom

---

[1]) *Jacob Leonhard König*, född 1728; underofficer vid lifgardet 1747; fändrik 1749; löjtnant 1754; kapten 1760; öfverste i arméen 1772; major vid gardet 1773; öfverste-löjtnant och secund-chef 1774; afsked 1776. Död barnlös 1804.

chef. Jag sammanskref denna instruktion, och bibehöll för chefsbefattningen: uppsigt öfver allmän ordning, den omedelbara dispositionen öfver allt det, som medförde agrement i tjensten och med officerarne; deremot uppdrogs åt öfverste-löjtnanten, alla detaljerne af ekonomi, polis, disciplin och daglig tjenstgöring; allt som var nödvändigt för bibehållande hos officerarne af lydnad och surbordination för deras chef. Konungen underteckade och expedierade denna instruktion, genom statssekreteraren för krigsärendena, till öfverste-löjtnant König, utan att förbättra dennes ekonomiska ställning med något traktamentstillägg, som kunde sätta honom i stånd att anständigt representera såsom regementets verkliga chef.

Efter Konungens återkomst från Paris, hade H. M:t gjort flera försök, att förmå riksrådet grefve Höpken åter inträda i Rådet, från hvilket han blifvit af Ständerna licentierad, vid 1761 års riksdag; efter hvilken tid han lefvat, tillbakadragen från verlden, på landet. Grefve Höpken, en man af förstånd och talent, men föga djerf, hade vägrat flera gånger; men genom smicker och löften, hvarmed konungarne slösa, när de vilja genomdrifva någonting, lät Höpken öfvertala sig att lemna sin landtegendom Ulfåsa och att passera vintern i Stockholm. Konungens ifriga bemödanden kunde ej förklaras på annat sätt, än såsom en följd af franska ambassadörens påstötningar, som lifligt önskade grefve Höpkens inträde i Rådet, för att derigenom erhålla en motvigt mot bröderne Scheffer, hvilka ville beröfva honom Konungens förtroende. Nämnde ambassadör använde dertill herr Beylon, Konungens lecteur, som var mycket omtyckt, värderad och stod högt i Konungens förtroende och som aldrig missbrukade det, emedan han alltid tjenade Konungen med nit och grannlagenhet.

Emedlertid vidblef ännu grefve Höpken sitt beslut, att vägra inträda uti Rådet. Slutligen anförtrodde mig Konungen detta sitt bekymmer, beklagande sig, att män med godt hufvud nekade tjena honom under en tid, då fäderneslandet deraf hade mera behof än någonsin; tilläggande att han trodde sig gifva kredit åt sin styrelse och åt riket, genom att söka sammansätta Rådet af de mest upplysta

personer. Jag yttrade min beundran öfver Konungens vackra reflexion, men ansåg mig böra tillägga, att det ej vore nog kalla i Rådet de dugligaste män, så vida de ej kunde hoppas erhålla någon del af H. Maj:ts förtroende, hvarförutan de der voro ganska öfverflödiga; samt att de beklagade sig öfver detta bristande förtroende, till allmänhetens och hela hofvets stora förundran.

Jag lät öfvertala mig att tjena Konungen uti denna sak, och som jag var i närmare umgänge med presidenten Höpken, riksrådets broder, lät jag denne agera i denna sak på det sätt, att Konungen, utan att invänta riksrådets medgifvande, skickade honom kallelsebref att åter inträda i Rådet, åtföljdt af ett handbref, värdigt Konungens snille och i stånd att förleda. Höpken intog främsta platsen i Rådet, såsom varande äldst, till stor smärta för grefvarne Scheffer, hvilka Konungen ej kunde lugna på annat sätt, än genom att inskränka sitt förtroende för Höpken, som H. M. gjorde så väl, att från det ögonblick nämnde herre inkom i Rådet, Konungen sällan rådfrågade honom rörande affärerna, och nästan aldrig följde hans råd.

Det förekom snart ett tillfälle, då Konungens förtroende för grefve Höpken och för Rådet blef satt på prof. Ständerna hade stiftat en lag, vid 1766 års riksdag, rörande pressens frihet, och hade gifvit denna sådan utsträckning, att deraf ej kunde härflyta annat än de största olägenheter. Det var nemligen tillåtit att trycka allt, och genom pressen gifva fritt lopp åt passioner och laster; man hade rätt att bekomma utdrag ur Rådets och embetsverks protokoller, utan undantag af något ämne eller statshemligheter. Svea hofrätt, upptröttad af alla de utdrag man der fordrade för att till trycket befordras, föreslog Konungen att behörigen begränsa denna pressens frihet eller snarare sjelfsvåld, hvilken Ständerna genom en lag, af grundlags natur, hade gifvit ännu mera orubblighet; men som Konungen, genom Regeringsformen af den 21 Augusti 1772, hade upphäft alla äldre grundlagar, från och med 1680, befann sig denna s. k. tryckfrihetslag äfven bland dessas antal.

Konungen tycktes sig väl behaga hofrättens underdåniga proposition, och syntes öfvertygad om olämpligheten af en allt för långt utsträckt tryckfrihet; hvilket äfven H. M:t uttalade under den första öfverläggningen härom i Rådet. Han anmodade Rådet vidare öfvertänka detta ärende och anmodade riksrådet grefve Höpken gifva honom skriftligen sin tanke härom. Emedlertid talade Konungen öfver detta ämne med mycken försigtighet, utan att gifva tillkänna af hvilken åsigt han var. Grefve Höpken framlemnade, efter någon tid, till Konungen sitt betänkande, rörande begränsning af tryckpressens sjelfsvåld, och hvilket betänkande H. M:t mycket berömde. H. M:t sammankallade nu Rådet, hvilket, undantagande riksrådet Wallvik, enhälligt förklarade sig dela grefve Höpkens tanke. Emedlertid lät Konungen intaga i protokollet, sin vilja, att ej störa den allmänna, genom pressen beskyddade friheten, och uppläste ett votum, innehållande en granskning af alla de skäl hvarpå grefve Höpken och det öfriga Rådet hade grundat deras betänkande. Allt detta blef allmänheten genom trycket delgifvet och Konungen begagnade detta tillfälle, för att göra allmänheten sin cour, på Rådets bekostnad, hvilket hittills alltid nitiskt för allt det, som behagade Konungen och befordrade hans tjenst, ej kunde lugnt smälta dessa frukter af Konungens förställning; och förhöll sig, efter denna tid, Rådet ganska försigtigt och passivt, som rätt mycket och vid olika tillfällen, satte Konungen i förlägenhet.

Konungen sysselsatte sig, vid denna tid, mycket med ceremonierna för hertigens af Södermanland giftermål. Han nämnde min hustru att afgå med prinsessans hof till Wissmar, och öfverlemna henne de vanliga presenterna och nipperna. Man inskeppade sig i Carlskrona, i medlet af Maj månad, på ett krigsskepp om 70 kanoner, åtföljdt af 2 fregatter, under amiralen grefve Wrangels befäl. Presidenten i Wissmarska tribunalet baron Höpken hade ordres, att, i egenskap af ambassadör, der emottaga prinsessan af Holstein, och föreställa hertigens person vid ceremonierna, som skulle ega rum i stadens kathedral. H. M. påskyndade mycket alla förberedelserna till detta giftermål, under

förevänning af sin resa till Petersburg och lägret i Skåne Emedlertid hade Konungen gifvit hemliga instruktioner åt baron Höpken, att fördröja prinsessans afresa så mycket möjligt vore, sannolikt för att låta passera den tid H. M:t bestämt för sin resa till Petersburg, och befria sig från detta åliggande genom någon särskild förevänning. Presidenten Höpken åtlydde noggrannt de ordres han fått i detta hänseende, nedläggande sig någon tid på sjuksängen, under förvänning af giktplågor och förhalande tiden med anordningarne för prinsessans logerande och emottagningsceremoniernas förberedelser. Konungen begagnade detta tillfälle att delogera Enkedrottningen ur Stockholms slott. Hennes bostad vid Fredrikshof var färdig, ehuru mycket fuktig och luktande kalk; men Enkedrottningen tycktes vara så litet angelägen att inflytta der, att Konungen och hofvet trodde, det hon hade för afsigt att behålla sina rum på Stockholms slott, och detta var alldeles intet enligt Konungens uträkning, som alltid tyckt sig vara för nära sin fru moder.

För att få denna fråga afgjord, uppdrog Konungen Enkedrottningens hofmarskalk Piper, att begära hennes tillåtelse, att hennes hoffröknar afstodo en del af deras rum åt den väntade hertiginnan, intill dess Hennes Maj:t hade anvisat sina damer deras rum på Fredrikshof. Denna proposition förargade mycket Enkedrottningen, som, under förevänning, att hon vore förjagad från sin sons hus, gaf befallning att redan följande dagen flytta med hela sitt hof, sedan hon i anledning häraf haft ett häftigt uppträde med Konungen, som ursäktade sig det bästa han förmådde.

Ludvig XV:s oväntade död störde Konungen på ett obehagligt sätt, i sina anordningar för högtidligheterna vid sin broders giftermål. Det hade ingenting ledsammare kunnat hända Konungen och för Sveriges intressen. Ludvig XV hade en så öm vänskap för Gustaf III och en så afgjord tillgifvenhet för Sverige, att man hade kunnat vänta sig allt deraf, och Sveriges fördelar voro alltid understödda i franska hofvets konselj, af dess Konung framför hvarje annat rikes, hvilkas affärer han öfverlemnade åt sina ministrar. Emedlertid syntes Gustaf III, som emottog under-

rättelsen om detta dödsfall, på Ulriksdal, ej vara så rörd af denna händelse, som man förmodat. Samma dag den från Frankrike med denna sorgliga tidning afsända kurir till Stockholm anlände, begärde och erhöll franska ambassadören företräde hos Konungen, och under det samtal dervid egde rum, beklagade ambassadören, den förlust Sverige gjort, genom Frankrikes Konungs bortgång. Konungen svarade honom, i en ganska bestämd ton, att beträffande Sverige så fruktade han ingen händelse, och att han kände sig alltid större i motgången, än under medgången. Detta högdragna svar stötte ambassadören, hvilken tog afsked, rätt obelåten med sin audiens.

Riksrådet grefve Ulrik Scheffer syntes ganska besvärad af detta dödsfall, som åtföljdes af ministern för utrikes ärendena hertigens af Aiguillon afskedande. Grefve Scheffer var med nämnde hertig förenad genom direkta vänskapsband, och hade ej haft behof af franska ambassadörens i Stockholm bemedlande, som han ej kunde fördraga. Men ännu värre var, när nouvellen om utnämningen af den nya ministern för utrikes ärendena ankom till Stockholm, och det befanns att det just var samme ambassadör grefve Vergennes, som dertill blifvit utsedd. Gustaf III låtsade en stor glädje deröfver, och krusade utomordentligt för grefve Vergennes; men det inflytande denna utnämning gaf grefve Vergennes, afgjorde Konungens afstående från sin reseplan till Petersburgska hofvet. Konungen vågade ej misshaga den nya franska statsministern och resan uppskjöts, under förevänning af hertiginnans af Södermanland fördröjda ankomst och firandet af hertigens bröllop, hvars högtidligheter varade 14 dagar. Konungens resa till finska gränsen uppskjöts äfven, emedan tiden, i Juli månad, var för långt framliden, och kammarherren baron Ehrensvärd blef skickad till ryska hofvet med ett bref från Konungen till Kejsarinnan, deri han ursägtade sig; budbäraren blef mycket kallt emottagen och Kejsarinnan anförtrodde sin förargelse häröfver till Konungen i Preussen. Det första bevis af sin harm som hon gaf Gustaf III, var herr Simolins utnämning såsom rysk minister uti Stockholm, i stället för grefve Münnich, som hade dertill varit utsedd. Kejsarinnan visste gan-

ska väl, att Konungen af Sverige ej kunde fördraga herr Simolin, som hade varit ambassad-sekreterare i Stockholm under den tid Korff der var ambassadör år 1747, och som då utmärkt sig, genom sin talent att intrassla ärendena och ställa till de farligaste saker, och som kostade Wikman hufvudet. Konungen låtsades ej märka Kejsarinnans förargelse, och kunde ej heller beklaga sig deröfver, då han ganska väl visste, hvarföre han ådragit sig densamma, och att hans uppförande ogillades vid alla hof, likasom af alla hans undersåtare.

Hertiginnan anlände slutligen, på ett svenskt krigsskepp, till Dalarö i Juli månad. Hon debarquerade vid Erstavik, hvarest hon blef komplimenterad af Konungens, Drottningarnas och prinsarnes kammarherrar och stallmästare. Hertig Carl hade der sitt första möte med hertiginnan. Hon qvardröjde der två dagar, och afreste derpå till Nyckelvik, der Konungen och hela den kongl. familjen mottog henne i ceremoni. Konungen reste halfvägs henne till mötes, och sedan han låtit henne stiga upp i en vagn med 8 platser, särskildt gjord för detta tillfälle, fördes hon deri, för att presenteras för Konungens moder, gemål och den öfriga kongl. familjen. Hertiginnan gjorde två dagar derefter sitt intåg i hufvudstaden på salsslupar och båtar, tillredde för detta tillfälle och landsteg nedanför slottet. Detta intåg var af stor effekt, hela hamnen var garnerad af fartyg, smyckade med flaggor och vimplar, hvilka formerade en haie, från Blockhusudden, och folket hade uppställt sig längs quaierna, och hurrade beständigt, dessemellan ljödo kanonerna från Skeppsholmen, Artillerigården och från åtskilliga andra ställen vid hamnen, beledsagade af ljudet från flera musik-corpser.

Hertig Carl och hans broder, prinsessan Sophia Albertina, riksråderne och alla högre officerare af arméen, högre hoffunktionärer och cheferne för embetsverken, emottogo hertiginnan vid hennes landstigning, då hon endast var åtföljd af min hustru (riksrådinnan v. Fersen) af amiralen grefve Wrangel, friherrinnan Sprengtporten, öfverhofmästarinna för hertiginnans hof, samt af sina hoffröknar. Hertiginnan fördes upp i de rum, som för henne till en

början blifvit tillredda, hvarest alla fremmande ministrar, riksråderne och Collegierne blefvo henne föreställda. Vigseln förrättades samma dag kl. 7 på aftonen, uti slottskapellet. Enkedrottningen erhöll vid detta tillfälle, såsom moder, den främsta platsen, och gjorde samma dag, på morgonen, sitt intåg i staden ifrån Fredrikshof, att för dagen bo på Stockholms slott. Detta Enkedrottningens intåg uttryckte ganska väl den fåfänga, som regerade denna furstinnas hjerta. Konungen och drottningen mottogo henne vid vagnsdörren, med all den ceremoni och etikett, hvarmed furstar sysselsätta sig och plåga deras hofuppvaktning.

Följande dagen var bal och representation på theatern, förnämligast af en ny pjes, hälften dram och hälften opera, motivet taget ur Sveriges äldre historia och Birger Jarls regeringstid. Konungen hade gifvit uppränningen dertill och Konungens kammarherre grefve Oxenstjerna, samt Adlerbeth verserna. Denna pjes gafs på en ny theater, uppförd i rikssalen.

Den sista fêten var den vackraste. Det var en maskeradbal, tillställd i kungsträdgården; orangeriet, på ett passande sätt omeradt och upplyst, begagnades såsom balsal, och hela trädgården var illuminerad och anordnad med buffetter och tribuner för musik. Hela staden promenerade der maskerad.

Den unga hertiginnan syntes alldeles intet förvånad öfver alla de grannlåter, som man anordnat för henne; ehuru hon ej sett något annat, än enkelheten i sin faders hof i Eutin. Detta gick så långt, att Konungen blef stött deröfver.

Denna furstinna var ej mer än 15 år, liten men väl växt. Vacker hy, reguliera anletsdrag, utom pannan, som allt för mycket förlängde hennes ansigte. Ett drag af godhet och glädtighet gjorde henne intressant; hon var mycket uppriktig i sitt umgänge, och hade en stor fond af godhet i själen, med tillräckligt förstånd, för att hvarken säga eller göra något oskickligt; hon gick illa och hade ej denna ädelhet i sätt att vara, som är för damer så nödvändig; hon skrattade högt och häftigt, och hade vant sig att göra grimacer, som klädde henne illa. Hennes uppfostran, hvad

det yttre beträffar, syntes hafva varit mycket försummad. Hon var ej mycket afhållen af den kongl. familjen; man fordrade af henne kunskaper, en allvarsam och bildad conversation, med ett ord sådana saker, som ej alltid tillfalla prinsessor.

Enkedrottningen ville i början åtaga sig hennes uppfostran och taga henne med sig, för att tillbringa sommaren på Drottningholm; men detta öfverensstämde ej med Konungens och hertigens afsigter, hvilka fruktade deras moders principer, och denna plan blef derför omintetgjord.

Hertig Carl, hvars passion för grefvinnan Löwenhjelm ännu ej var botad, tvingade sig att visa hertiginnan aktning och tillgifvenhet, hvaremellan dock framskymtade köld och ledsnad. Hoffolket fann hos henne flera anledningar till anmärkning. Men hertiginnans uppriktighet och ungdoms liflighet blefvo ej deraf förvirrade, och hon syntes lika litet rörd af berömmet, som brydd öfver förtalet.

Grefve Vergennes inväntade ej hertiginnans ankomst, ehuru nära förestående den än var. Han afreste några dagar efter det han emottagit underrättelsen om sin utnämning till statsminister, för att taga sin plats i Konungens sin herres konselj; och ehuru Gustaf III utmärkte honom på allt sätt och bemötte honom särdeles artigt, ända derhän, att uppoffra för honom sin reseplan till Petersburg, medtog han likväl ej härifrån särdeles fördelaktiga intryck, beträffande Konungen. Han anförtrodde mig sina observationer öfver Konungens vankelmod, lättsinnighet, dåliga hushållning, lättja och falska politik; och hade han föresatt sig att låta sin plats i Stockholm intagas af en mogen, upplyst och bestämd man, som han vore öfvertygad passa för Sveriges närvarande omständigheter; men han blef förekommen deri, genom utnämningen af grefve Dusson till ambassadör i Stockholm, hvilket skedde före Vergennes ankomst till franska hofvet, till följd af de gamla vänskapsförbindelser, som existerade mellan riksrådet Carl Scheffer och grefve Maurepas, hvilken styrde kabinettet i Versailles, och för den aktning man hade för Sveriges konung, som begärde denna platsen för grefve Dusson.

Under det man firade hertigens och hertiginnans af Södermanland giftermål, gjorde hertig Fredrik sin cour till min yngre dotter och begärde för andra gången, att få gifta sig med henne. Han hade redan i Januari månad framställt till mig denna anhållan; men sedan jag erhållit kännedom om min dotters mening, med hvilken jag derom talade, och som alldeles intet var böjd för denna förbindelse, så väl på grund af prinsens ombytliga och häftiga lynne, som till följd af hela kongl. familjens böjelse för trakasserier, kunde jag ej bifalla prinsens önskningar, och föreställde honom, att en förbindelse af detta slag, kunde ej för honom vara lämplig, och hvilken heder hans anbud än var för mitt hus, uppoffrade jag alltid utan saknad mina mest kära intressen, för det kongl. husets ära och fäderneslandets väl. Konungen och Enkedrottningen dolde deras oro, troende att jag understödde prinsens afsigter. Enkedrottningen begärde att min dotter skulle hos henne blifva anställd såsom statsfru, och några månader derefter gjorde mig Konungen samma anbud, under förevänning att en fullmakt såsom statsfru skulle gifva henne entré på hofvet och rättighet att bjudas till regerande drottningens bord; en särdeles nådig utmärkelse för mitt hus, och hvärs värde Konungen lät mig förstå. Men så väl Konungens som hans moders verkliga afsigt var, att indraga min familj i hofcirkeln, att missbruka min dotters ungdom och oerfarenhet, om det låtit sig göra, och förleda min dotter att blifva hertigens mätress. Efter samråd med min hustru och min dotter afslog jag detta nådebevis. Hertig Fredrik var ej med i denna komplott; han ville uppriktigt gifta sig med min dotter, och hans litet romantiska lynne, som styrde hans steg, blef förtvifladt öfver så väl min dotters, som mitt afslag. Han afreste i Juli månad till Skåne, der Konungen sammandragit ett öfningsläger af 8,000 man. Hertiginnan åtföljde hertig Carl dit ned och jag hade äran emottaga Konungen, hertigarne och hertiginnan på Löfsta, vid deras resa der förbi, och herbergera dem ett par dagar, medan de hvilade sig.

Lägret var sammandraget omkring en mil från Lund, på det ställe, der Carl XI hade intagit position med armén

år 1679, när han slog konungen i Danmark nära Lund och befriade Malmö. Men denna lägerplats var ej lämplig för årstiden: Carl XI posterade sig der under vintern, när marken var tillfrusen och Gustaf III kamperade der under en regnig årstid, hvilken, efter några dagar, gjorde marken slipprig, smutsig och impracticabel. Emedlertid bibehöll Konungen denna lägerplats, för att, som han sade, hafva nöjet trotsa konungen af Danmark, uti dess slott i Köpenhamn och som genom ett teleskop derifrån kunde se det svenska lägret.

Högsta befältet öfver trupperna uppdrogs åt generalen grefve Spens; de generalspersoner, som gjorde tjenst under honom, voro hertigen af Södermanland, hertigen af Östergöthland, grefve Meyerfelt, baron Siegroth, grefve Casimir Lewenhaupt; en otalig mängd svenska officerare hade der infunnit sig, flere högre officerare af danska armén samt nästan alla damer i Skåne och närgränsande provinser.

Konungen kamperade i sina granna och talrika tält, förfärdigade för detta tillfälle. H. M:t höll der ett militärt hof lika lysande, som regnskurarne och den djupa smutsen kunde tillåta. Man souperade långt efter midnatt, hvilade sig om morgnarna, och lät trupperna manövrera på eftermiddagen, ofta så sent, att man ej kunde hitta vägen hem till lägret, och Konungen nödgades söka reda derpå, vid fackelsken. Det hände till och med, vid tillfälle af en förändrad position, att man intog den så sent, att man hade intet läger alls, armén bivuakerade och kavalleriet tillbringade nära 24 timmar utan hvarken vatten eller fourrage. Konungen dikterade sjelf orderna och arrangerade dem i samråd med sina unga adjutanter, af hvilka större delen aldrig förut sett ett militär-läger, och utan att han samrådde med grefve Spens, ej heller med de öfriga generalspersonerne. Undantagande det behag Konungen och hans bröder funno uti att visa sig i spetsen för trupperna, uppnåddes intet militärt ändamål under detta läger, som räckte tre veckor; disciplinen var bannlyst, fälttjensten försummad och manövrerna lika illa uttänkta som utförda. Den enda nytta, som armén drog deraf, var att inöfva ett nytt fältförvaltnings-reglemente, noggrannare regleradt och oändligt

fullständigare och bättre för trupperna, än det gamla. Öfverståthållaren i Stockholm grefve Sparre hade föreslagit detta reglemente och det blef gilladt och faststäldt af Konungen, samt tillämpadt under detta läger.

Konungen begaf sig från Skåne till Gripsholm, hvarest han mötte drottningen; en kort tid derefter gjorde Konungen en resa till Carlskrona. Gustaf III trifdes ingenstädes med sin gemål och denna hans afsmak underhölls af hans pager och unga hofmän, tillhörande H. M:ts förtroliga krets, alltid sysselsatta med att smickra deras herres passioner. Detta, i förening med Konungens naturliga oro, föranledde honom företaga resor till olika delar af landet, utan något visst ändamål.

Grefvinnan Hjärne, drottningens öfverhofmästarinna, ett fruntimmer utan så väl förstånd som karaktär, men mycket upptagen af omsorgen att behaga Konungen, gjorde sig mycket nödvändig, genom alla de rapporter, som hon afgaf, rörande drottningens minsta sysselsättningar i hennes enskilda lefnadssätt o. s. v. Och som hon betraktade hvad som passerade utan all urskiljning, framställde hon det till sin herrskarinnas skada. Bland annat underhöll hon Konungens dåliga lynne med berättelser om drottningens hemliga commerce med riksrådet grefve Ribbing; och dref sin dumhet ända derhän, att anmäla för Konungen bestämda förebud af drottningens grossess. Huru missnöjd Konungen än var, låtsade han om ingenting; men skref till grefvinnan Stromberg, med hvilken drottningen var mycket lierad, och anmodade henne resa till Gripsholm, för att hålla drottningen sällskap, medan han sjelf var i Carlskrona. Orolig och osäker hvad parti han borde taga, med hänseende till drottningen, reste han tillbaka och emottog under vägen af grefvinnan Hjärne bekräftelse på denna föregifna grossess. Han meddelade sig då med sin kammarherre baron Taube, och efter att noga hafva öfvervägt saken både för och emot, bestämde hans naturliga godhet honom att, för den händelse denna grossess var verklig, erkänna barnet utan att göra någon skandal emot drottningen. Grefvinnan Stromberg tog snart reda på verkliga förhållandet och grefvinnan Hjärne fick dementi för sina visioner.

7:e Kapitlet.

Januari 1775—December 1776.

Bränneri-förordningen af år 1772 ersättes med en ny, som förklarar bränvinsbränningen ett *Regale*. — Konungens afsigter på banken. — Liljencrantz uppdrages att styra vexelcoursen. — Konungen inrättar kronobrännerier. Missnöjet dermed. — Uppträden mellan öfverste König och löjtnant Maklier vid gardet. — Ett nytt operahus uppföres vid Norrmalms torg. — Konungen afreser till Finland. — Åtgärder derstädes med läns delning och en ny hofrätt i Wasa. Reflexioner deröfver. — Konungens emottagande, vid återkomsten till hufvudstaden. — Hertiginnans af Södermanland föregifna grossess. Förberedelser för det föregifna barnets väntade födelse. — Konungens försoning med drottningen. — Deras Majestäter flytta från Ekolsund till Gripsholm. — En bränneri-direktion förordnas. — Marstrand förklaras för frihamn. — Hofvet återvänder till hufvudstaden. Förströelser och nöjen; maskeradbaler, theatraliska föreställningar. Konungen och Drottningen passera julhelgen på Gripsholm. Lefnadssätt, förströelser och sysselsättningar derstädes. — Franska ambassadören gör Konungen allvarsamma föreställningar, rörande H. M:ts lefnadssätt m. m. — Konungens sätt att behandla regeringsärendena. — Grefve Carl Sparre blir riksråd och chef för krigsärendena. — Ny polisförfattning för hufvudstaden. — Trakasseri med preussiska ministern Nostitz. — Uppträden inom artilleri-regementet i Stockholm. — Fêter och lustbarheter på hofvet. — Tvister mellan Enkedrottningen och Konungen, rörande platser på operan. — Obehagliga uppträden med anledning deraf. — Hertig Fredrik reser utrikes. — Rättegången emot öfverste Gylleasvahn. Grefve Fersens samtal med Konungen, i anledning häraf. — Tornérspel på Ekolsund. — Tullarne utarrenderas. — Terminen för realisationen bestämmes. — Kronobränneriernas bortarrenderande. — Konungen börjar å nyo spela komedi på Gripsholm. — Realisationsfrågan sättes i verket. — Prins Kourakins uppträdande vid svenska hofvet. — Kommissarier för tulltaxans tillämpning. — Oenighet inom bränneri-direktionen.

Redan sedan början af året 1775 hade grefve Carl Scheffer och den nye statssekreteraren Liljencrantz, båda rika på förslager, framställt för Konungen ett dylikt, innehållande att H. M. skulle återkalla kongl. förordningen af år 1772, rörande förbud att bränna bränvin, och deråt gifva en form, lämplig att öka Konungens inkomster, som ej räckte till för att betäcka den dåliga administrationen och förskingringen af statens medel. Bränvinsbränningen blef förklarad vara ett Regale och förordningen [1]) bestämde att hvarje

[1]) Se: "K. M:ts nådiga kungörelse angående bränvinsbränningens verkställande hädanefter för dess och kronans räkning; samt om ytterligare vid-

jordägare inbjöds att anmäla sig, för att under 15 år arrendera denna kongl. rättighet. Intet arrende skulle afslutas för mindre än 200 tunnor säd, hvarå man till Konungen skulle betala 12 kannor bränvin per tunna spanmål. Konungens konselj och alla upplysta menniskor, gjorde häremot underdåniga framställningar och bönföllo hos Konungen att taga i betraktande, huru detta återkallande af 1772 års bränvinsbrännings-förbud stred emot de vackra motiver, som voro begagnade till inledning för denna sistnämnda förordning; och att allmänheten svårligen kunde foga sig efter uppgifterna i det nu framlagda förslaget, såsom grundadt på antagandet af en imaginär produktion, och derföre ej skulle låta förleda sig att ingå på detta arrende, samt att H. M:t skulle få obehag af den allmänna oron och obelåtenheten, utan att se sig vinna sin afsigt. Emedlertid hade grefve Carl Scheffer stärkt sitt parti med en baron Wrangel [1]), en djerf, verksam, orolig och äfventyrlig man, som hade varit husar-öfverste, derefter Konungens minister i Hamburg, sedermera dragon-öfverste; hade, utan att man visste hvarföre, två gånger lemnat svenska tjensten, var gift i Mecklenburg med ett rikt och älskvärdt fruntimmer, hvars förmögenhet han förslösat; vidare hade han blifvit domherre i Halberstadt, hade några år lefvat i Tyskland och, återkommen till Sverige, blifvit landshöfding i Westerbotten. Med dennes tillhjelp genomdrefs saken och förordningen publicerades, med befallning till alla landshöfdingar, att, så fort ske kunde, sätta den i verket, och voro 6 må-

tagna författningar, till hämmande af en oloflig bränvins-tillverkning och försäljning; gifven Stockholms slott den 14 Sept. 1775". Denna kungörelse föregicks af en annan, af öfverståthållaren i Stockholm utfärdad, "Kungörelse angående K. M:ts nådiga författning, hvarigenom bränvinsbränningen, såsom en regal rättighet, kommer att ställas under förpaktning; gifven Stockholm af K. Slottscancelliet den 27 Maj 1775.

[1]) *Georg Gustaf Wrangel*, baron Wrangel af Adinal; född 1728; fändrik vid lifgardet 1746; kapten i fransk tjenst. Löjtnant 1749; kapten 1750, öfveradjutant 1752; kavaljer hos kronprins Gustaf 1756; major 1757; generaladjutant vid armén i Pommern 1759; minister-resident i Hamburg 1760; rappellerad 1761; öfverste 1763; generalmajors afsked 1769; domherre i Hawelberg i Preussen 1773; landshöfding i Westerbotten 1775; general-löjtnants n. h. o. v. samma år; landshöfding i Halland 1781; minister uti Italien 1789 och i Stora Brittannien 1793, hvilken sednare beskickning han ej emottog; afsked från landshöfdinge-embetet 1793; död 1795. Han var ledamot i regala bränvins-direktionen 1775—81.

naders termin derför utsatt. Det hände härvid hvad man förutsagt för Konungen; ingen, hvarken på landet eller i städerna anmälde sig såsom arrendatór. Förordningen blef vänd i ridicule och hade ingen annan verkan, än att rubba och försvaga förtroendet och vördnaden för Konungens vilja och för de befallningar, som från thronen utgå.

De flerehanda finans-planer, som man framställde för Konungen, under olika former, hade ingen bättre framgång. De voro grundade på bankens undergång, och detta verks direktörer, ålagda att vaka öfver dess conservation, kunde ej låna sina händer till dess förstörande. De, som arbetade på denna plan, uppretade Konungen emot banken, och tillskref han dess direktörer ganska skarpa bref, beträffande deras motstånd emot hans för staten välvilliga afsigter; på hvilka bref banken ej svarade med annat än de mest vördsamma och ödmjuka framställningar. Herrarne Scheffer och Liljencrantz försökte då med förförelser, och smickrade direktörerna med löften om stora fördelar från Konungens sida; men de kunde dermed endast vinna en assessor i hofrätten, von Post, en af adelns deputerade, samt herrar Brandenburg och Dreijer, deputerade från borgareståndet, hvilka öfvergingo till Konungen. Hofkansleren baron Fredrik Sparre, ehuru förbunden Konungen, sedan den tid han var dennes sous-gouverneur, presidenten grefve Cronstedt, de 3 presterna, samt rådmannen i Stockholm Hochschild, voro omutliga och nekade ståndaktigt att till Statskontoret återställa de hypoteker på tullinkomsterna och på inkomsten af koppargrufvorna, som blifvit lemnade åt banken, såsom en amortissements-fond från Statsverket; men hvars inkomster knappt räckte till att betala räntan à 3 proc. på statsverkets skuld till banken.

Baron Sparre — som alltid emot Konungens så väl caresser, som hotelser satte sin pligt, såsom en hederlig och rättskaffens man; intresset för fäderneslandet och äfven för Konungens bästa, hvilket han ej kunde finna bevaradt genom en plan, som minskade bankens kredit och medförde dess förstöring — blef derför ovänligt bemött af sin Konung; men hvilket han uthärdade med filosofiskt mod och undergifvenhet.

Medlertid befriade Konungen banken från skyldigheten att deltaga i styrandet af vexelcoursen, såsom ett ämne främmande för dess bestämmelse, hvilket ock i sjelfva verket var händelsen; ehuru Ständerna vid 1766 års riksdag hade ålagt bankens direktörer detta uppdrag. Direktörerne sågo sig med nöje befriade från denna detalj. Herr Söderling, som hade skött detta ärende under 10 års tid, hade längesedan anhållit att derifrån blifva befriad, och öfverlemnade nu till Liljencrantz alla fonder af dess kredit i Amsterdam. Medlertid var Stockholms börs i stor villervalla, af ovisshet hvilka planer man hade för verkställandet af realisationen, och öfver de nya handelsidéer, hvarmed man hotades; ty det syntes som grefve Carl Scheffer och statssekreteraren Liljencrantz hade en bestämd afsigt att fortgå i den nya generalkontrollörens och chefens för Ludvig XVI:s finanser och ekonomie Turgots fotspår och allmänheten bedömde Gustaf III:s principer efter Scheffers och Liljencrantz's. För att beherrska den allmänna meningen, öfvertalade Liljencrantz Konungen, att för banken tillkännagifva, det H. M:ts mening vore att bestämma utväxlingen af dalersedlarne efter 72 daler kopparmynt för en riksdaler banko; detta var att för allmänheten tillkännagifva en förlust af 50 proc. af sedlarnes ursprungliga värde, hvilka sedlar räknade sin uppkomst och utgifning från år 1745; men som hvarken banken eller Liljencrantz egde nödiga fonder i riksdalrar för att inlösa sedlarne med, var denna på Konungens befallning fastställda cours ej mera reel än den å sedlarne fastställda af 36 daler för en riksdaler, och det blef nödigt att fortsätta upplåningen i Holland såsom ett palliatif för att uppehålla coursen.

Den misslyckade verkan af Konungens förordning, under föregående året, beträffande bränvinsarrendet, föranledde en annan förordning, hvarigenom H. M:t, på sin bekostnad, inrättade i alla provinser brännerier. För att underlätta denna idé, hade Wrangel och Liljencrantz föreställt Konungen, att denna arrangement skulle ej kosta mer än 8 tunnor guld, för att anlägga sjelfva brännerierna inom hela riket. Flera riksråder inom konseljen anmärkte, att en anläggning af så stor vidsträckthet erfordrade minst

50 à 60 tunnor guld, en summa penningar, som vida öfversteg statens förmåga att förskjuta; att de bedrägerier och den dåliga administration, som vanligen vore förbunden med en dylik regie, skulle ansenligen förminska Konungens vinst, som blifvit i Wrangels och Liljencrantz's calcule uppförd till 50 tunnor guld årligen, och att den tid detta förslag fordrade för att utföras, skulle ej på flera år godtgöra Konungen hans förskotterade penningar. Men som furstar alltid äro böjda att tro det som behagar dem, gick affären igenom och de 8 tunnorna guld blefvo anordnade. Hela riket ropade emot denna anordning; jordegarne kunde ej smälta, att rättigheten att använda spanmålen, som deras jord afkastade, skulle för all tid blifva ett regale; bryggare och städernas borgerskap, fördömde denna regala bränvinstillverkning, såsom skadlig för deras rättigheter och privilegier; Stockholms stad ingaf i detta hänseende den mesta farhåga; men öfverståthållaren grefve Sparres skicklighet visste hålla stadens innevånare inom lydnadens gränsor. För att förmildra bitterheten af detta förslag, förmådde Liljencrantz Konungen att afskaffa den med Ständernas bifall pålagda kontribution för bränvinsbrännings-rättigheten, årligen utgörande 12 tunnor guld; riksrådet Höpken föreställde i konseljen, att det vore för tidigt att bortskänka 12 tunnor guld årlig statsinkomst, endast på den förhoppningen, att man framdeles skulle erhålla en stor revenu: Liljencrantz garanterade, vid sitt hufvud, att inom årets slut skulle den efter hans plan nu inrättade bränvinsbränningen ersätta riket dubbelt denna förlust. Sålunda blef denna skattelindring genomdrifven. Kort tid derefter frigaf man spanmålshandeln, till fördel för jordegarne, hvilka hittills ej kunde handla med annat än deras egen spanmålsproduktion, varande denna handel hittills en rättighet förbehållen stadsboerna.

Vid vårens annalkande gjorde Konungen förberedelser för att besöka Finland och anordna gardets läger. Den ringa uppmärksamhet Konungen egnade krigstukten inom armén och inom sitt lifgarde, ådrog kommenderande öfversten för gardet König en obehaglig affär med baron Maklier. Denne sednare, som försummat infinna sig på paraden, er-

höll derför 24 timmars arrest, efter hvilkas slut baron Maklier insulterade öfverste König i hela officerscorpsens närvaro, genom alla de oqvädingsord och hotelser, hvaraf ett uppretadt sinne är i stånd. König, i brist på mod och hållning, beklagade sig hos Konungen. Denna sak blef dragen inför krigsrätt. Baron Maklier flyktade till Norge, återkom på lejd, svarade inför krigsrätten och blef kasserad, enligt krigsartiklarnes föreskrift. Det var en upprättelse åt den militära disciplinen, men ej för Königs heder; saken gick så vida, att lifgardets hela officerscorps förklarade inför Konungen, att den ej ville stå under befäl af en man, som vore vanhedrad. Öfverste König såg sig nödsakad att utmana baron Maklier. De stämde möte på Djurgården, hvarest i vittnens närvaro öfverste König gaf påtagliga prof på feghet; efter en liten skråma i benet trodde han sin ära räddad. Men som han ingenstädes vid regementet fann annat än förakt, såg han sig tvungen af Konungen begära sitt afsked, som han ock erhöll jemte 3000 rdr i pension. Sorglig verkan af den indisciplin, som Konungen tålde och i viss mån uppmuntrade, genom sin familiaritet med alla unga officerare, inom subaltern-graderna uti armén.

Så ringa penningetillgångar än Konungen hade, kunde han likväl ej neka sig nöjet att låta uppföra ett nytt operahus. Hans arkitekt, baron Adlercrans, framlade en vacker plan dertill, som enligt kostnadsförslaget ej skulle utförd kosta mer än 6 tunnor guld; öfvertygad att kostnaderna skulle vida öfverstiga denna summa, gjordes föreställningar uti konseljen öfver Statskontorets bedröfliga tillstånd; men allt fåfängt. Saken blef beslutad; grefvinnan Ekeblads hus vid Norrmalms torg inköptes och nedrefs, för att der uppresa detta nya monument af Gustaf III:s smak för theatern. Denna byggnad, en värdig prydnad för hufvudstaden, borde likväl ej hafva erhållit företräde framför Trollhätte kanal och Carlskronas skeppsdockor, der arbetena voro inställda, i brist på penningar; likasom fästningen Sveaborg, och andra till rikets försvar hörande anläggningar.

Konungens resa till Finland, som hade varit uppskjuten föregående år, under förevänning af hertigens af Sö-

dermanland giftermål, blef detta år beslutad och Konungen fann tidpunkten dertill gynnsam, medan kejsarinnan vistades i Moscow; för att ej anses tvungen, oaktadt han var så nära vid Finlands ryska gräns, att aflägga det besök vid ryska hofvet, Konungen så ofta tillkännagifvit och uppskjutit.

Konungen inskeppade sig i Stockholms hamn, de första dagarne af Juni månad, på en galère eller schebeck af ny konstruktion vid arméns flotta, benämnd Hemmema *Oden;* eskorterad af två dylika af samma storlek. Öfverste Trolle förde befälet öfver denna eskader. Inskeppningen skedde på qvällen, efter slutad opera, med ceremoni; hela hofvet var der och Konungen, som anordnat souper om bord, för drottningen, påräknade att, under måltiden, tillryggalägga vägen ända till Blockhus-udden; men man hade så illa undersökt farvattnet i Stockholms hamn och fartygets köl hade sjunkit ned i dybotten till den grad, att sedan man flera timmar arbetat, kunde den först klockan 1 på natten komma flott.

Hertigen af Södermanland var uppdraget det militära befälet i Stockholm, under Konungens frånvaro. Grefve Sparre hade det civila befälet i kraft af hans embete, såsom öfverståthållare. Riksrådet hade sig anförtrodd styrelsen öfver hela riket, utan att hertigen egde blanda sig deri, utom för den händelse att uppror eller revolution utbröte, då Rådet borde åtlyda hertigen.

Konungen åtföljdes, under denna resa, endast af riksråderne Liewen och Ulrik Scheffer, af sina adjutanter, kammarherrar och vakthafvande officerare af gardet.

Efter 2 dygns resa landsteg Konungen i Åbo, derifrån han genomreste Finland, besökte Tavastehus, Helsingborg och Sveaborg, Lovisa, gränsorterna vid Abborforss och längs Kymene elf. Det blef ingenting afgjordt för försvaret af denna gräns; men Konungen utsåg i Sveaborg en plats, för att, på sin egen bekostnad, uppresa en minnesvård åt fältmarskalken grefve Ehrensvärd.

Beträffande den ekonomiska frågan, egnade Konungen deråt mera uppmärksamhet. De län, som voro allt för vid-

sträckta, för att af en landshöfding behörigen öfvervakas, blefvo delade, och sålunda två nya län tillskapade och två platser utsedda, för två residensstäder för dessa landshöfdingar.

En ny hofrätt blef inrättad i Wasa, för att förkorta vägen för rättskipningen för innevånarne i Österbotten. Tidningarne voro uppfyllda med vackra beskrifningar öfver de af Konungen vidtagna mått och steg, för sina undersåtares i Finland lyckliggörande. Beträffande de gamla länens delning, hade det varit önskligt, att Statens finanser tillåtit flera län att delas, emedan Finlands vidsträckthet påbjöd en dylik delning, och aldrig skall detta land kunna väl styras eller odlas, utan att man fördelat öfversigten och styrelsen deraf åt vida flera landshöfdingar och större antal landstats-tjenstemän, än för närvarande der finnas. Hvad angår den nya hofrätten i Wasa, så skall den aldrig blifva till stor nytta. Hela denna provins, som ej räknar mer än 60 à 70,000 innevånare, alla bönder och som sällan hafva rättegångar, egnade att dragas inför hofrätt, hade ej ett särdeles stort behof af denna högre domstol, och om efter samma grundsats tillämpning, Sverige skulle för hvarje 70,000 innevånare hafva behof af en hofrätt, skulle det inrättas flera dylika domstolar än i Frankrike, der man räknar 20 millioner innevånare emot Sveriges 2,700,000. Det synes som har denna hofrätt ej blifvit inrättad för annan orsak, än att betunga Sveriges häfder med en anmärkningsvärd och framstående händelse under Gustaf III:s regering, egnad att utläggas af en god historisk penna.

Konungen blef, vid sin återkomst till Stockholm, i Juli månad, emottagen med alla de högtidligheter och fröjdebevis, hvarmed man öfverhopar furstar. Drottningen, som vistades på Ulriksdal, gaf Konungen der ett spektakel, utfördt af hofvets damer och herrar, förenadt med en vacker illumination af hela trädgården, en superbe souper och en maskerad-bal i orangeriet. Konungen syntes häröfver mycket tillfredsställd och sensibel för denna drottningens uppmärksamhet.

Sedan början af detta år 1775 hade Konungen och hofvet satt sig i hufvudet att tro, det hertiginnan af Söder-

manland var i välsignadt tillstånd [1]. Hennes hofmästarinna, grefvinnan Sprengtporten, en god och älskvärd fru, men utan omdöme, hade på mycket obetydliga misstankar ingifvit denna tanke, och trodde sannolikt sin heder fordra, att vidhålla den. Hofvets läkare gjorde ingenting annat än att i slutet af hvarje period lägga hertiginnan mellan lakan, låta henne åder och gifva henne medicin, för att hindra henne från fausse-couche. Det var ett underverk att denna unga prinsessas kroppskonstitution ej blef förstörd, för hela hennes återstående lefnad. Hennes utseende utmärkte ingalunda någon grossess; hennes aptit, hennes sömn, med ett ord alla faculteter, som voro beroende på helsan, motsade hofvets opinion. Emedlertid var Konungen så öfvertygad, att han, under sin resa i Finland, lät expediera en skrifvelse till biskoparne i hela landet, att låta uppläsa förböner i alla kyrkor, för hertiginnans lyckliga förlossning. Denna sednare motsade länge sin grossess, trodde ej derpå, och beklagade sig bitterligen öfver den regime man lät henne undergå; men då hon ständigt öfverbevisades om att hafva orätt, slutade hon med att låta sig öfvertygas, och för att erhålla ytterligare bekräftelse, tog man sin tillflykt till en okunnig barnmorska, som bekräftade kännetecknen till den föregifna grossessen.

Konungen afreste med hela sitt hof till Ekolsund, och hertiginnan tillbringade två dagar för att tillryggalägga denna väg, för att ej skadas af skakningen; hon låg öfver natten vid Granhammar, på halfva vägen. Under hela vistandet vid Ekolsund sysselsatte sig Konungen med att reglera ceremonielet för hertiginnans barnsäng och det furstliga barnets döpelse. Riksråderne grefve Höpken och baron Falkenberg utnämndes att tillstädesvara vid födelsen och uppsätta protokollet. Riksrådinnorna Törnflycht, Bjelke, Hjärne och min (Fersens) hustru, anmodades äfven att närvara och alla erhöllo ordres att infinna sig i Stockholm den 20 Oktober. Man var så säker på denna sak, att Konungen och grefvinnan Sprengtporten hade

[1]) Konungen syntes misstänka förhållandet *icke* vara någon *verklig* grossess, att sluta af hans bref till Enkedrottninger af d. 14 Sept. 1775, bilagan N:o XCV.

uträknat att födelsen skulle inträffa den 24 Oktober. Konungen lät uppställa 20 kanoner framför slottet, att för allmänheten tillkännagifva denna händelse. Kanonerna voro laddade och luntorna brinnande. En officer var dag och natt på vakt uti hertiginnans förmak, för att gifva signal. Men som flera dagar efter den 24 passerade under en fruktlös väntan, skedde en konsultation med accoucheur, och sedan man rådgjordt och inhemtat ytterligare underrättelser, fann man att hertiginnan aldrig varit i välsignadt tillstånd. Kanonerna bortfördes, och hertiginnan visade sig åter ute, med en växt lika smärt som på bröloppsdagen, dansande med sin vanliga lätthet, ehuru man fortsatte med förbönerna för hennes nedkomst, uti landsorterna, ända tills slutet af December månad.

Konungens sejour på Ekolsund, ända till slutet af Augusti, blef mycket märklig, genom hans försoning med drottningen. Denna olyckliga furstinna hade sedan 9 år intet erfarit annat än förakt och försummelse från Konungens sida, och hela hofvet, följande dess herres exempel, bevisade henne ganska liten vördnad och uppmärksamhet.

Vare sig af intresse att hafva thron-arfvingar eller att en ädlare känsla af godhet inverkat på Konungens hjerta, det syntes som han, sedan sin ankomst till Ekolsund, var mer än förr sysselsatt med tanken på sin gemål. Under en promenad med öfversten för lifdrabanterna grefve Ekeblad och majoren vid lifdragonerna baron Ehrensvärd, anförtrodde han dem sin ånger, att hittills lefvat skiljd från drottningen och att hafva gifvit en hustru af en så sällsynt förtjenst och så värd att vara älskad, anledning till sorg och bekymmer. Han skyllde detta sitt fel på ingen annan än sig sjelf, och fann ett mäktigt hinder för sin försoning med henne, uti ojemnheterna af sitt eget uppförande, blygseln han hade deröfver och svårigheten att kunna godtgöra det. Ekeblad och Ehrensvärd uppmuntrade lifligt Konungens goda dispositioner för försoning med drottningen; och framställde omsorgsfullt för honom alla de fördelar och allt det angenäma Konungen skulle erfara deraf. Det är föga sannolikt, att dessa två unga personers råd har gjort mera verkan på Konungens hjerta, än allt det,

som blifvit honom sagt af hans egen moder, hans bröder och af de mest upplysta personer i landet, sedan så många år; det synes mera troligt att farhågan att vid sin sida se en brorson, såsom presumptif thronarfvinge stärka brodrens, hertig Carls kredit, hade bestämt Konungen att, till hvad pris som helst, skaffa sig arfvingar.

Stallmästaren Munk [1]), en af Konungens intima omgifning, som varit hans page, och gjort sig till amant åt mamsell Ramström, sedan några år tillbaka, på Konungens inrådan, för att derigenom utspionera drottningens uppförande och derom lemna honom besked, uppdrogs att besörja förberedelserna för denna försoning och att dertill använda sin mätress, mamsell Ramström.

Denne unge man, med ganska litet förstånd och utan någon särdeles vårdad uppfostran, hade uppriktigt hjerta och god instinkt, och hans något råa ton hade utseende af heder och rättframhet. Han var Konungen mycket tillgifven, gjorde rättvisa åt drottningens förtjenster, och tjenade, vid detta tillfälle, båda dessa höga personer, med allt det nit man kunde vänta sig.

Underhandlingarne varade ej särdeles länge. Konungen hade en explication med drottningen. Han bad henne, på knä, om förlåtelse; han gjorde en allmän confession af alla sina fel; han uppräknade alla de personer, som hade hållit hans sinne i misstankar och aflägsnat honom från sin gemål; han berättade henne den falska underrättelse han erhållit om hennes grossess och hennes öfverhofmästarinnas grefvinnan Hjärnes trolöshet; med ett ord, han sade henne

---

[1]) *Adolf Fredrik Munck af Fulkila,* baron och grefve Munck; född 1749; underofficer vid Savolax inf. 1760; page vid kongl. hofvet 1765; kammarpage hos Adolf Fredrik 1767; kornett vid lifdragonerna 1771; förste kammarpage hos Gustaf III 1772; hofstallmästare s. å.; löjtnant vid lifdragonerna 1775; ryttmästare s. å.; major vid adelsfahnan 1776; förste hofstallmästare s. å.; ceremonimästare och friherre 1778; ståthållare på Drottningholm 1781; landshöfding i Upsala län 1788; ledamot i utredningskommissionen s. å.; grefve 1788; president i kammar-revisionen s. å.; ordförande i komitén för örlogsflottans utredande; ledamot i regeringen; serafimerriddare 1790; blef 1792 förlustig alla sina embeten för utgifvande af falska s. k. Fahnehjelmska sedlar och måste resa utrikes. Död ogift 1831.

allt och mer än nödigt var, för erhållandet af tillgift för sina synder [1]).

Dagen derefter tillkännagaf Konungen sin försoning med drottningen och denna sköna furstinna visade sig med ett utseende af belåtenhet, som man förr aldrig märkt, och utdelade presenter i diamanter till grefve Ekeblad och baron Ehrensvärd, samt öfverlemnade ett briljanteradt ur, sitt porträtt och flera nipper åt Munck, till ett värde af mer än 30,000 rdr. Hennes Maj:t har ej upphört att, från den dagen, öfverhopa denne unge man med sina nådebevis, så väl i dyrbara presenter, som i vackra möbler, och han bibehöll alltid fritt tillträde till drottningen, på sådana timmar, när fruntimmer ej lemna tillträde till andra, än dem som skola betjena vid toiletten. Alla dessa utmärkelser stärkte det allmänna ryktet rörande beskaffenheten af de tjenster, som Munck hade gjort drottningen [2]).

---

[1]) De mångahanda berättelser, som i sednare tider förekommit, rörande Konung Gustaf III:s behandling af sin gemål, synnerligen i hans mest grannlaga förhållanden såsom make, äfvensom sägnerna om Gustaf IV Adolfs äkta börd, har för utgifvaren varit tillräcklig anledning, att ej utesluta det följande af den s. k. försoningen; men han har, af många skäl, ansett det lämpligast att, här nedan, återgifva denna berättelse, sådan den i manuskriptet, på franska språket, finnes anförd:

"Ce rendez-vous du coucher fût arrangé pour la nuit suivante. Il fût convenu, que le Roi coucheroit avec la Reine. Le Roi se rendit à l'appartement de la Reine secrètement et ne s'y fit conduire que par son écuyer Munck qui deshabilla le Roi et le mit dans le lit de la Reine; mais à peine y avait-il passé un quart d'heure, qu'il reparût dans la garderôbe, où M:r Munck faisait la sentinelle. Surpris d'un événement si peu attendu, il lui en demanda assez brusquement la cause, et le Roi, lui ayant avoué qu'il croyoit impossible et qu'il devoit renoncer à l'espérance d'avoir des enfants avec la Reine, M:r Munck, homme très fort et robuste, prit le Roi entre ses bras, le rapporta dans la chambre à coucher de la Reine, le déchaussa et le replaça forcément dans son lit nuptial et protesta qu'il n'en sortiroit qu'après avoir satisfait à ses devoirs. Il donna au Roi à cette occasion des leçons physiques. La pudeur de la Reine souffrit infiniment d'une familiarité aussi étendue de M:r Munck, et que par bienséance, aucune plume ne peut rendre. M:r Munck passa toute la nuit près du lit de la Reine, et le Roi ne sortit avec son écuyer qu'à 9 heures du matin, après avoir satisfait aux ordres et instructions de cet ecuyer. Ce fait paroit incroyable et j'en douterois, si le Roi ne l'eut confié à son ami Beylon, et M:r Munck ne l'eut vérifié de son aveu. Bien des gens donnent à cette anecdote une tournure différente, et prétendent que, par ordre et à la persuasion du Roi présent, la Reine a été forcée de recevoir dans ses bras et souffrir les caresses de M:r Munck. Quoiqu'il en soit, il est constant, que la Reine est redevable à M:r Munck d'être femme. Elle en a marqué depuis evidemment sa reconnoissance."

[2]) Se, rörande Konungens försoning med drottningen, hans bref till sin moder af den 5 Sept. 1775, bilagan N:o XCIV.

De första dagarne af September flyttade Konungen från Ekolsund, för att begifva sig till Gripsholm. Konungen hade fått i sitt hufvud, att drottningen var i välsignadt tillstånd. Han gjorde resan till sjös, i sin stora slup, hvarigenom drottningen och hennes damer voro mycket incommoderade.

För att administrera den regala bränvinsbränningen utnämnde Konungen en särskild direktion; riksrådet grefve Bjelke blef ordförande, assessorer voro: presidenten i Kammar-collegium grefve Cronstedt, presidenten i Statskontoret baron Boije, generalen Gustaf Wrangel, statssekreteraren Liljencrantz, samt en tysk äfventyrare benämnd Storch, som general Wrangel gynnade och som han träffat uti Mecklenburg. Utan att hafva uppgjort för sig en bestämd plan, utan att hafva gjort en calcul öfver omkostnaderna, utan att ega nödiga tekniska kunskaper och utan att ega det nödiga rörelsekapitalet, började denna direktion verkställa en plan, som snart mötte vida flere och större svårigheter än man inbillat sig.

Herrarne Scheffer och Liljencrantz, likaledes ifriga för och berusade af idéen att kullkasta Sveriges gamla författningar rörande handeln, hade ej blifvit afskräckta öfver det öde deras planer, rörande upprättandet af en frihamn på Gottland, haft vid ett föregående tillfälle, då, på sätt redan blifvit anfördt, Rådets anmärkningar mot deras förslag föranledde Konungen att uppskjuta denna fråga. Ehuru Konungen mycket litet sysselsatte sig med dessa ämnen, hade han dock då insett de svårigheter härigenom skulle uppkomma. Nu öfvertalade man Konungen, för att taga på hand införandet af de nya frihandels-principerna, att förklara Marstrand för frihamn. Götheborg och alla andra handelsplatser, på den vestra kusten, framställde den orättvisa, som derigenom skulle vederfaras deras handel; att Sverige ej skulle deraf draga någon annan fördel, än att blifva öfversvämmadt af Englands, Hollands med flera länders kontraband. Denna fråga blef icke desto mindre beslutad, till fördel för frihandeln.

Konungens sejour på Gripsholm utmärktes genom den belåtenhet och glädje, som yttrade sig i Konungens och

drottningens sätt att bemöta hvarandra; emedlertid syntes Konungen alltid litet mera generad i umgänget med sin gemål, än man bordt vänta sig, efter en så öm försoning, och som gjort så mycket uppseende. Konungen aflägsnade sig under 14 dagars tid, för att besöka Carlskrona, der han i sjelfva verket hade bra litet att göra; men H. M:t tyckte om att resa och förändra vistelseort, af en inneboende oro. Han åtföljdes, under denna resa, af hertigen af Södermanland, som erhållit titel af Storamiral. Två nya skepp, som man skulle sträcka kölen till, och de nya dockorna, hvars arbeten man skulle granska, tjenade till förevänning för denna resa.

Hofvet återvände till hufvudstaden den 1 November och medförde dit karnavalens nöjen. Operan började sina representationer, hvarförutom gafs maskerad-baler, hvilka sednare Konungen gynnade med en otrolig passion. Han upptänkte alla möjliga utvägar, för att draga dit folk; han lät börja dessa baler kl. 6 på aftonen; han souperade der, i en af aktrisernas klädloger, i en liten krets. Drottningen hade sin soupé anordnad i en annan dylik loge och hertigen af Södermanland uti en 3:e loge, bakom theatern. Emedlertid smakade allt detta ändå icke särdeles allmänheten; och ehuru man visste att det var ett af de ofelbaraste medel, att göra Konungen, på ett angenämt sätt, sin cour, voro sinnena allt för mycket böjda för melancolie och missnöje, öfver de i styrelsen införda nyheter, för att göra det afseende på dessa tillställningar, som Konungen hade väntat sig. Konungen hade föresatt sig att uppväcka den allmänna nyfikenheten genom maskerad-baler, utmärkta genom särskilda balletter, som han formerade med drottningen och hofdamerna och som kostade honom mycket penningar; men allt förgäfves. Bland annat sysselsatte han sig, under 14 dagars tid, att uppsätta och inöfva en spansk ballett, hvars drägter voro mycket vackra och fullsatta med diamanter. Men denna ballett kunde ej utan åtlöje utföras, emedan i hela balsalen på operan, ej funnos, för att åskåda densamma, mer än fyra masker, mig (Fersen) inberäknad, som förorsakade H. M:t och dess familj en stor bedröfvelse.

Konungen väntade med otålighet jultiden, för att kunna befria sig från regeringsärendena och hvila ut på landet, under tre veckor, vanlig tid för hans vintersejour. Han afreste med hela sitt hof, den 21 December, till Gripsholm, till stor sorg för drottningen, som afskydde landet.

Franska ambassadören, grefve Dusson, som Konungen mycket smickrade, var inbjuden ,att taga del i denna resa. Ehuru man hade åt denne diplomat satt i ordning ett beqvämt rum, blef han mycket förundrad öfver Konungens smak, för en vistelseort så ur stånd att logera ett hof, och en byggnad, hvars ålder och bofällighet försatte hvaren i en dyster sinnesstämning. Han blef icke mindre förvånad öfver lefnadssättet och öfver den oordentlighet der rådde. Deras Majestäter dinerade och souperade dagligen med 70 personer, hvaraf kavaljererne till största delen utgjordes af unga karlar utan uppfostran, utan kunskaper och utan höflighet. Hofvet och i synnerhet det illa serverade bordet, hade utseende af ett hôtels, snarare än ett kongl. bord och man uppförde sig ock i öfverensstämmelse dermed: man tog sin plats sans façon, sedan Konungen och den kongl. familjen hade till hälften spisat, och man steg upp från bordet, när man så tyckte.

Konungens hela sysselsättning var att spela komedi; truppen utgjordes förnämligast af Konungen, hertigen af Södermanland, min broder (grefve Carl v. Fersen), grefve Barck, svensk minister i Wien, som, för att göra sin cour, spelade komedi vid 63 år; af en ung De Geer, löjtnant vid dragonerna, och en kapten Boltenstern. Af damer spelade statsfrun grefvinnan Wrangel, hoffröken Uggla, drottningens favorit, fröknarna Lewenhaupt och Strokirch, samt grefvinnan Stockenström. Hela dagen upptogs med dessa sysselsättningar. När Konungen steg upp på morgonen begaf han sig till theatern, för att med aktörerne repetera de pjeser, som skulle uppföras om aftonen. H. M:t dinerade ofta på theatern och, efter representationens slut, kom Konungen, för att soupera, med hela hofvet, klädd uti sin theater-kostym. Vi hafva sålunda sett honom utklädd såsom Radamiste, Cinna och som öfverste prest i Jerusalems tempel; presenterande sig såsom ett föremål för åtlöje, vid sitt eget bord.

De pjeser som denna vinter gåfvos voro, tragedier: *Cinna*, *Attalie*, *Hertigen af Foy*, *Radamiste;* comedier: *La gageuse*, *L'Anglais à Bordeaux*, *Les fausses infidélités* samt opera-comique *La Bohémienne.*

Gudstjensten under juldagarne började ej före kl. 3 e. m., till följe af repetitionerna och Konungen kom ej i Gudstjensten förr än välsignelsen uttalades.

Franska ambassadören väntade ej längre än Nyårsdagen, för att framföra sin vördnadsbetygelse för Konungen, och lemnade strax derefter hofvet vid Gripsholm för att återvända till Stockholm, lika tillfredsstäld med de nådebevis och utmärkelser hvarmed Konungen hedrat honom, som bedröfvad öfver ett lefnadssätt, hvilket degraderade monarken och gaf en anledning åt dennes fiender att tadla hans uppförande.

Efter Konungens återkomst till staden anhöll grefve Dusson om ett särskildt företräde hos Konungen, hvarunder han, i egenskap af ambassadör från ett vänskapligt sinnadt och allieradt hof, framställde alla olägenheter, som skulle uppstå af Konungens lefnadssätt; han visade Konungen all den verkan på hans undersåtares hjertan, och på hans anseende vid främmande hof, som blefve en följd af H. M:ts håglöshet för statsärenden, hans ombytlighet uti allmänna frågor, hans omåttliga passion för theatern, hans allt för stora förtroende för och liaison med pager och ungt folk af hans omgifning, samt hans smak för ståt och lyx. Denna åtgärd var öfverenskommen med riksrådet Carl Scheffer. Konungen dolde sin förtret, under masquen af tacksamhet öfver ambassadörens nit för hans rykte; och gaf honom sitt hedersord, äfvensom åt riksrådet Carl Scheffer, att han aldrig mer skulle spela comedie.

Fördelningen af Konungens arbete i konseljerna, enligt riksrådet Carl Scheffers sedan år 1772 uppgjorda plan, hade medfört en stor oreda i alla expeditioner. Konungen följde ej affärerna med sin uppmärksamhet; riksråderne, medlemmar af konseljen, omväxlade för hvarje resa, som Konungen gjorde till sina lustslott, eller till olika delar af landet; ty Konungen tillbringade den minsta delen af året i hufvudstaden. Statssekreterarne medföljde ej under dessa

resor och affärerna öfverlemnades åt underordnade skrifvare, inom de olika departementerne. Följden deraf blef, att ofta ärendena behandlades utan continuitet och utan plan. De militära ärendena ledo i synnerhet deraf, och arméens klagomål, i detta hänseende, oroade Konungen och riksrådet Carl Scheffer.

För att skaffa rättelse härutinnan, hvad beträffar dessa sednare ärenden, utsåg Konungen öfverståthållaren i Stockholm, grefve Carl Sparre, en verksam, arbetsvan och förståndig man. Han blef inkallad i Rådet och fick sig uppdraget chefskapet för krigsdepartementet; bibehållande derjemte Öfverståthållare-embetet, med de för dessa båda platser bestämda aflöningar. Konungen fick ingalunda anledning att beklaga sig öfver detta val, och sedan den tiden hafva de militära ärendena blifvit behandlade med all den continuitet och all den omsorg de fordra.

Konungen utfärdade vid denna tid en ny polis-författning för Stockholms stad, efter baron Sparres[1]) förslag, enligt hvilken öfverståthållarens myndighet blef fastställd efter samma grunder, som vid polisen i Paris. En poliskammare blef inrättad, till öfverståthållarens disposition, för att verkställa gällande författningar och vaka öfver den allmänna säkerheten.

Konungen älskade ej främmande ministrarne. Dessa sednare voro ej heller belåtna med Konungen eller med den ton, som rådde inom dess hof, och voro särdeles nogräknade med allt, som afsåg deras rättigheter och prerogativer. Grefve Nostitz var bland deras antal, som, allt sedan sin ankomst till Stockholm, hade visat dåligt lynne och chicanerat öfver anordningarne vid ceremonielet för hans offentliga företräden, på inrådan af ryska envoyén herr Simolin. Det hände, under en operabal, att en af Nostitz's

---

[1]) *Carl Sparre,* friherre; född 1723, volontär vid lifgardet, auscultant i Svea Hofrätt; kapten vid Royal Svédois; adjutant hos grefve Lewenhaupt i Finland 1742; fändrik vid lifgardet 1743; kapten-löjtnant vid Skånska kavalleriet 1744; volontär i preussiska arméen 1745; major 1748; öfverstelöjtnant 1749; major vid lifgardet 1757; öfverste 1760; öfverste-löjtnant vid gardet 1761; öfverste för Jemtlands regemente 1762; landshöfding i Österbotten 1763; och i Gefleborgs län s. å.; general-major, öfverståthållare i Stockholm 1773; riksråd 1775; seraphimer-riddare 1782; endtledigad från riksrådsembetet 1789. Död 1791.

lakejer började gräl med vakten vid ingångsporten, som slutade med att hugg och slag utdelades. Grefve Cronstedt, löjtnant vid gardet, rapporterade detta till Konungen, som befann sig på balen, och H. M:t befallde att man genast skulle sätta den ifrågavarande lakejen i fängelse. Grefve Cronstedt erinrade Konungen derom, att främmande ministrars betjening åtnjöto en särskild protection, och kunde icke omedelbarligen arresteras, utan ministerns bifall. Men då Konungen dertill svarade: *att han var herre hemma hos sig*, blef hans befallning naturligtvis genast verkställd. Statsministern för utrikes ärendena, grefve Ulrik Scheffer och öfverståthållaren i Stockholm, följande dagen underrättade om denna tilldragelse, använde hela morgonstunden, att förmå Konungen frigifva lakejen, för att i laga ordning verkställa en undersökning, och erhöllo slutligen H. M:ts bifall. Grefve Nostitz beklagade sig för riksrådet Scheffer, äfvensom för Konungen i Preussen, hvars sändebud han var, och efter flera underhandlingar, blef skulden kastad på grefve Cronstedt, som erhöll Konungens befallning att, åtföljd af öfverceremonimästaren, göra grefve Nostitz sin ursägt. Denne af sig sjelf och genom ryska envoyén uppretade minister, antog ej ursägten; utan påstod att officern skulle sättas i arrest och dömas inför krigsrätt. Konungen skref ett handbref till Konungen i Preussen, sin oncle, för att beklaga sig öfver grefve Nostitz, derpå han erhöll ett ganska kärft svar, innehållande begäran om cassation af den i saken delaktige gardeslöjtnanten och, att om Konungen i Sverige ej gaf fullkomlig upprättelse åt grefve Nostitz, ville han (Fredrik II) ej längre accreditera någon minister vid det svenska hofvet, och att han ville så laga att denna upprättelse lemnades. Copia af detta bref skickades grefve Nostitz, med befallning att delgifva det alla vid svenska hofvet accrediterade främmande ministrar. Det värsta var, att då man började undersöka saken vid domstol, befanns den ifrågavarande lakejen oskyldig; men för att draga Konungen ur trångmål, begagnade man chicane och formaliteter, som lagarne beklagligen medgifva, för att ursäkta vakten, äfvensom vakthafvande officern, på lakejens bekostnad. Protokollet öfver den muntliga rättegången blef

tillskickadt Konungen i Preussen och Konungen i Sverige ursägtade sig att han ej kunde cassera officern, till följe af Regeringsformen, som begränsar Konungens makt och myndighet, genom besvurna lagar, i alla dylika fall. Konungen i Preussen gillade ursägten och saken stannade härvid. Konungens häftighet hade redan föranledt flera dylika obehagligheter med de främmande hofven; men hans liflighet hänförde honom alltid, oaktadt hans ministrars föreställningar.

Det exempel af olydnad som lifgardet gaf, utbredde sig äfven inom artilleriet, hvilket, sedan sin upprinnelse, hade utmärkt sig genom sin corps-anda och ordentligheten i sin tjenstgöring. General Charpentier, som var detta regementes chef, hade hvarken den takt eller de egenskaper, som fordrades för att väl leda detta regemente; men det tillhörde ingalunda hans subalterner att bedöma detta. Som chefen utgifvit ordres för att ordna tjenstgöringen vid artillerigårds-vakten, och förnyat åtskilliga förbud, som misshagade de yngre officerarne, förenade sig 16 löjtnanter och förklarade sig ej vilja åtlyda chefens ordres, genom ett ohöfligt och förolämpande memorial, som de samteligen undertecknade och aflemnade till general Charpentier. Konungen gjorde flera, föga lämpliga bemödanden, för att nedtysta denna sak och general Charpentiers svaghet hade troligen fogat sig deri, om ej de generaler och cheferne för de corpser, som då befunno sig i Stockholm, hade afrådt honom derifrån. Saken drogs under en krigs-konselj, der fältmarskalken grefve Hessenstein förde ordet. Officerarne blefvo arresterade och kasserade. Konungen benådade dem med 4 månaders degradering, under hvilken tid de buro muskötten och hvarefter de åter inträdde i deras förra tjenst och grad.

Hela karnavalen tillbringades med fêter och tillställningar på hofvet. Hvarje Måndag var bal hos Drottningen; två dagar i veckan opera; en dag i veckan maskeradbal och de återstående dagarne användes till små tillställningar hos hertig Carl eller hos Konungen, deri deltogo de personer, som lefde vid hofvet. Hertig Carl gaf tonen åt dessa divertissementer. Man spelade dervid bland annat Marknaden i S:t Germain; förevisade det inre af en

bondstuga; gaf en feeri-balett; framställde drottning Christinas hof o. s. v. Konungen täflade med sin broder i detta afseende och anordnade en föreställning af förlustelserna på ett ut-värdshus, med balett och sång. Idéen att föreställa drottning Christinas hof repeterades vid Konungens. Man tillhopasökte ur klädkammaren alla klädedrägter från Gustaf Adolfs, Christinas och Carl X:s tid jemte livréer. Konungen, Drottningen, hertiginnan, hertigen, alla hofdamer och hofherrar klädde och coefferade sig såsom brukligt var för denna tid. Konungens rum blefvo möblerade och tapisserade från samma tid; hertiginnan föreställde drottning Christina, Konungen tog hertig Adolfs, hennes öfverste-marskalks rôle, rikskansleren Axel Oxenstjerna, fältherrarne Banér, Torstensson och Königsmark representerades af olika personer inom hofvet; äfven Pimentelli och Chanut väcktes upp ur grafven. Enkedrottningen blef inbjuden, såsom en främmande furstinna och emottogs i ceremonie. Man gaf henne en souper i drottning Christinas smak; der var ett öfverflöd på dåliga anrättningar, sammansatta efter de matsedlar, som ännu funnos qvar, i hofvets gamla räkenskaper eller i archiverna. Torkade vindrufvor, corinther, saffran, och pepparkakor serverades med alla saucer. Egenheten af denna tillställning var mera intressant än amusant.

Efter denna gafs en annan fête, såsom det brukades inom det fordna Ridderskapet, och som tillställdes uti Drottningens stora drabantsal. Hertigarne Carl och Fredrik voro chefer för de båda quadrillerna. Man kämpade till fots; det utdelades priser; de gamla gudarne visade sig, under bilder af Mars, Apollo, Minerva, o. s. v. åtföljda af musik; chörer afsjöngo hymner till ridderskapets ära; gudinnor och hjeltinnor kommo åkande i charer; baletter och en riklig souper, vid flera bord, slutade detta lysande spektakel.

Hofvet var berusadt af nöjen. Dagar och nätter tillbringades med att repetera rôler af olika slag, att uppföra skådespel, att dansa, sjunga och kläda ut sig. Heliga veckan gjorde ett slut derpå, då Konungen äfven reste ur staden till Ulriksdal, för att der fira Påsken.

Alla dessa förlustelser kunde ej aflöpa utan trakasserier inom den kongl. familjen. Anledningarne dertill voro otaliga; sinnenas stridighet, anspråk af fåfänga, och den ombytlighet som var alla gemensam, underhållen af deras moders uppfostran, föranledde dylika obehagligheter hvarje ögonblick. Sedan den svenska operan blifvit öppnad, hade Konungen inrättat en stor loge, för hela den kongl. familjen. Han hade för detta ändamål reserverat större delen af amphitheatern och omgifvande loger. Öfver denna kongl. loge, i samma höjd med den 2:dra raden, och i dess fond hade Konungen för sig låtit inrätta en grillerad loge, för att ej afbryta spektaklet, genom ankomst eller aflägsnande; ty H. M:t tyckte ej om att länge sitta stilla på samma plats. Hertigarne plågade Konungen, för att han skulle tillåta dem att äfven få åt sig inrätta dylika loger, på ömse sidor om Konungens. Enkedrottningen — som alltid började med att frondera och criticera allt det, som Konungen gjorde, men som slutade med att efterhärma — ville också hafva en egen loge, och dref denna sak så väl, att hon erhöll 2:ne små loger på 2:dra raden, under förevänning att hon kunde der infinna sig hvilken timma som helst och i hög klädning. Sålunda hände, att den regerande Drottningen befann sig ensam i den stora logen, der det fanns plats för 30 personer. Knappt hade Enkedrottningen tagit besittning af sin loge, förr än hon lät eklärera och tapetsera den med en thronhimmel och ett kongl. draperi. Men som hennes tillgångar voro knappa, lät hon göra draperiet af satin, utstyrdt med galoner och påklistrade kronor af guldpapper. Hon påstod att representationen skulle ånyo börjas vid hennes inträde i stora logen, äfven om regerande Drottningen ej varder. Hon åtnöjde sig ej med de goda skäl Konungen framställde för att lugna henne, ej heller det exempel han gaf med sin egen person; ty ehuru han ofta kom först på theatern, väntade han alltid på ouverturen till Drottningens ankomst, hvilken var den enda, som intog sin officiella plats; hvaremot den återstående kongl. familjen placerade sig på 2:dra raden i grillerade loger, ansedda incognito, och kunde således ej göra anspråk på kunglighetens utmärkelser.

Enkedrottningen blef allt mera envis och fordrade, att man skulle åt henne afstå de tre logerna på 1:sta raden, som Konungen lemnat åt de främmande ministrarne, hvilka loger hon ville förena till en större loge, och der uppsätta sin thronhimmel och draperi, på det hon skulle åtnjuta de henne tillkommande ärebetygelser. Konungen afslog denna begäran, för den regerande Drottningens skull. Tvisten tilltog i hetta till den grad, att Konungen slutligen tillskref sin moder, afslående hennes begäran, i ganska ovänliga ordalag; deri han bland annat sade henne helt kort, att hon ehuru Enkedrottning, ej vore annat än den främsta undersåten i riket och att han ej kunde låna sig till att uppresa den ena thronen på den andra. Detta bref gjorde allt det intryck man bordt vänta sig på Enkedrottningens häftiga sinne, det vill säga hon utgjöt häftiga tårar och förbannelser öfver Konungen sin son.

Enkedrottningen lät intet tillfälle gå sig ur händerna, för att visa sin förtret häröfver. Bland annat gaf hon ett talande bevis härpå, under ett divertissement, som hon tillställde på Fredrikshof. Prinsessan Sophia Albertina, hvilken, likasom hennes bröder, älskade theatern, det vill säga mycket, hade sedan länge förberedt representationen af tragedien *Mahomet.* H. K. H. spelade, i denna pjes, första fruntimmers-rôlen, grefve Nils Barck Mahomets och hertig Carl Omars rôle. Konungen blef inbjuden, jemte Drottningen och hela hofvet. Enkedrottningen mottog sin son med tillgjorda vördnadsbetygelser, som buro stämpeln af gäckeri; hon placerade sig på en lägre plats i den improviserade theatersalongen, och när Konungen lifligt bad henne intaga sin plats såsom mor, mellan honom och Drottningen, erhöll han det högt uttalade svar, med en tillgjord ton, att det ej tillhörde henne (Enkedrottningen) i egenskap af undersåte, att intaga en rang af jemlikhet med sin herre. På samma sätt tillgick det vid soupern; der, vid ett mycket stort hästsko-bord, Enkedrottningen satte sig vid bordets ena ända, längst bort från Konungen. Hon valde mig att taga plats bredvid henne och talade under hela måltiden smädelser mot sin son; hon upprepade omständligt allt de onda och afskyvärda som han, enligt hennes förmenande

hade sagt eller gjordt mot henne, ända sedan sin barndom; hon tog mig till domare i hennes tvist med Konungen, angående opera-logen. Men jag undanbad mig detta grannlaga förtroende, emedan å ena sidan hennes son var min Konung och å den andra Enkedrottningen hans moder, och det sålunda ej vore mig tillständigt uttala mitt omdöme, rörande en så vördnadsvärd moder och hennes son. Hela soiréen passerade sålunda; de förnämsta personerna, ursinniga på hvarandra, hade likväl samlat sig för att roa hvarandra, och hela hofvet, utledset öfver de kalla och stickande repliker, dessa hufvudpersoner gåfvo hvarandra, fann vid denna fête intet nöjsamt utom det ögonblick, då man tog afsked och hvar och en for hem till sig.

Hertigen af Östergöthland, ledsen öfver sitt misslyckade frieri till min dotter, beslöt att förströ sig uti främmande länder. Han meddelade denna plan åt sin moder, som ock ingick derpå af fruktan, att hertigen annars ändå skulle gifta sig med min dotter. Konungen, af samma anledning, lät ej säga sig detta två gånger, utan samtyckte genast. Resan beslutades skola börja det kommande året i Maj månad; men det uppstod mycket bråk rörande de personer, som skulle åtfölja hertigen. Enkedrottningen ville dertill utse sina tillgifne, och Konungen ville ej hafva dessa personer. Slutligen beslöt Konungen, att hans kammarherre baron Taube, öfverste för gardes-dragonerne, samt baron Strömfelt, kapten vid gardet och tjenstgörande kavaljer hos hertigen, sedan några år tillbaka, skulle åtfölja honom på denna resa.

Konungen anvisade nödiga medel och gaf sina instruktioner åt baron Taube. Hertigen reste under namn af grefve af Öland, för att resa incognito och med mindre kostnad. Hans marsche-route innehöll, att han skulle genomresa Tyskland, utan att stanna hvarken vid hofven i Berlin eller i Wien, och resa direkte till Italien; hela hans betjening utgjordes af en kammartjenare och 4 lakejer.

Den lättsinnighet hvarmed Konungen behandlade allmänna ärenden, medförde alltid för honom trakasserier, och förorsakade ofta kinkiga förhållanden, som varit lätt att

undvika. Det uppstod ett dylikt obehag, genom en process mellan öfverste Gyllensvahn, chef för Helsinge regemente, och landshöfdingen öfver Helsingland grefve Gyldenstolpe, rörande en fråga beträffande en befäls-rättighet, dervid öfverste Gyllensvahn hade låtit hänföra sig att med väpnad hand utföra sina ordres, för marschen af en rekrytkommendering, oaktadt befrielsen från denna inqvartering blifvit skriftligen lemnad af landshöfdingen. Klagomål häröfver anfördes hos Konungen, som lifligt antog sig grefve Gyldenstolpes försvar, hvilken H. M:t älskade lika mycket, som han föraktade öfverste Gyllensvahn, hvars oroliga lynne och anti-royalistiska tänkesätt hade utmärkt sig vid riksdagarne, bland de ryskt sinnade mössorna. Denna sak blef dragen inför krigsrätt. Ända dittills var allt enligt med hvad tillbörligt var. Men Konungen dref sitt nit för grefve Gyldenstolpes bästa ända derhän, att muta domrarne och, med hotelser eller smicker, förmå dem döma till strängare straff än lagarne bjödo. Öfverste Gyllensvahn blef kasserad och ålagd att betala en summa penningar, i skadeersättning, jemte rättegångskostnader. Han hänsköt frågan till Rådet, hvarest Konungen sökte inverka med allt sitt inflytande, och då han ej lyckades bereda riksrådernes mening efter sin vilja, fann han utväg, att uppskjuta detta mål, ända till dess att tjenstledighet skulle inträffa för riksrådet Beckfries, hvars rättskaffenshet var utom allt tvifvel; i förhoppning att, under dennes frånvaro, som i lagfrågor hade ett afgörande inflytande i Rådet, möta mindre opposition.

Emedlertid kunde Konungen ej draga på sin sida mer än riksråderne grefvarne Scheffer och Bjelke. Riksråderne Horn, Wallvik, Schwerin och Wrangel voro deremot af den mening att benåda öfverste Gyllensvahn. Riksråderne Höpken, Hjärne och Stockenström ville slutligen förmildra det af krigsrätten ådömda straff, till 6 månaders suspension och en mindre plikt. Alla Konungens bemödanden voro fåfänga, för att förena hela Rådet om ett beslut efter hans mening; det uppstod en öfverläggning om huru Rådets beslut skulle expedieras: antingen efter de 4 röster, som afgifvits af Konungen, Scheffer och Bjelke, eller efter

de 4, som afgifvits af Horn, Wallvik, Schwerin och Wrangel. Sveriges lag bjuder i allmänhet, att der lika antal röster bland domrarne finnas för 2:ne olika meningar, så skall den mildare gälla; men Konungen ville tillämpa 18 § Regeringsformen af den 21 Augusti 1772, som i allmänhet säger, att i händelse af paria vota inom Rådet, uti lagfrågor, eger Konungen gifva utslaget. Till följd häraf stadfästades krigsrättens dom och öfverste Gyllensvahn blef utstruken ur rullorna.

Denna rättegång förorsakade mycken gäsning i Rådet och inom allmänheten; emedan det var den första dylika rättsfråga, som afdömdes efter det nya statsskickets införande, den 19 Augusti 1772. Konungen blef orolig deröfver och i detta sitt bekymmer kallade han mig till Ulriksdal, för att höra min tanka rörande hvad han nu borde göra och för att rättfärdiga sin mening.

Jag hade nåden få framställa för H. M. denna fråga i dess sanna ljus och jag lät ej detta tillfälle obegagnadt passera. Jag sade H. M., att beträffande konungs votum decicivum i händelse af paria vota, så hade Konungen obestridligen rätt, enligt 18 § Regeringsformen, om man helt enkelt följde ordalydelsen, utan analogie; ehuru det i denna punkt fans en påtaglig motsägelse mellan 1734 års lag, instiftad för hans folks säkerhet och Regeringsformen af 1772, som ej tillåter någon annan tydning än den ordagranna, enligt 57 § af samma grundlag. Vidare yttrade jag, att denna oformlighet eller felaktighet sannolikt hade undsluppit H. M. äfvensom Riksens Ständer, när Regeringsformen blef antagen. Att dessa olägenheter hade blifvit synliga för hela nationen vid detta tillfälle, då en undersåtes hela välfärd och heder hade blifvit afgjorda af två röster i en domstol, bestående af 9 riksråd, hvaribland 7 hade röstat för mildring i straffet. Hvad angår Konungens partialitet i denna affär, antingen af vänskap för grefve Gyldenstolpe eller af missnöje mot öfverste Gyllensvahn, så har denna partialitet ej kunnat annat än åstadkomma, i undersåters hjerta, förskräckelse, misstro och smärta. Ehuru öfverste Gyllensvahns person hvarken var särdeles väl anskrifven eller ens värd att vara det i det allmänna, kunde

likväl hans rättegång, ur juridisk synpunkt, ej annat än på det högsta intressera. Jag bad Konungen besinna hvilket intryck hans ingripande i krigsrättens förhandlingar måste hafva åstadkommit, hvars medlemmar öppet tillstodo, att de hade dömt med en stränghet, vida utöfver hvad lag och rätt bjuda, för att göra sin cour och böja sig för deras Konungs vilja.

De mest despotiska furstar i Europa ingripa aldrig med deras souveräna myndighet i rättegångsfrågor, utan öfverlemna dem åt lagarne och domstolarnes afgörande, utan att inverka på domrarne och mellankomma endast för att, i kraft af sin konungsliga makt, gifva nåd. Jag sade vidare Konungen, att han vore omgifven af ett folk, som i öfver 50 år varit vandt, att ej känna någon annan säkerhet än lagarnas och skyddadt mot konungamakten af Riksrådet och ständernas pluralitet; att ifrågavarande rättegång, genom sitt afgörande, förskräckte detta folk, så mycket mera, som det var den fjerde gången, som H. M. hade allt för mycket låtit hänföra sig att förfölja personer, som föregifvits vara brottslige; att general Pechlin, landshöfdingen baron Hamilton, flere medlemmar af hofrätten i Jönköping hade känt verkan af Konungens förföljelser och att de ej undsluppit dem, annat än genom deras domares fasthet; att salig Konung Fredrik aldrig kunde få sina undersåtare att förgäta sin orättvisa förföljelse emot öfverste Stobée år 1723, och slutligen förmodade jag, att sedan H. M. drifvit igenom sin mening och bevakat sin kongl. myndighet i Rådet, det bästa skulle vara att låta sin mildhet råda och gifva nåd, efter 6 månader, åt öfverste Gyllensvahn och återskänka honom hans regemente.

Konungen upptog min framställning med välvilja och sade mig att han insåg, huru vigtigt det vore för honom, att ej blanda sig i lagskipningen och att det, på hans kongl. ord, skulle vara sista gången han lät förleda sig dertill. Domen blef likväl verkställd; Gyllensvahn blef utstruken ur rullorna och Konungen gaf honom ingen nåd och återlemnade honom ej heller regementet.

Efter lägret med lifgardet och artilleriet, som varade till slutet af Juni, flyttade Konungen med hela sitt hof til

Ekolsund, der återstoden af sommaren användes att arrangera och utföra ett tornérspel. H. M. slösade derpå mycket penningar och en ganska dyrbar tid för staten. Konungens lynne var af den beskaffenhet att han upptröttade alla med sina nöjen, och de i tornérspelet deltagande blefvo, af ideliga repetitioner, utomordontligt fatiguerade. Konungen sjelf började dessa repetitioner kl. 4 på morgonen; återtog öfningarne efter middagsmåltiden och fortsatte dem alla aftnar, ända till nattens inbrott. Sjelfva representationen gafs den 28 Augusti inför båda Drottningarna, hertiginnan af Södermanland, prinsessan Sophia Albertina och alla hofven. Man hade väntat sig många åskådare från Stockholm och provinserna; men större delen af bänkarne, afsedda för åskådare, voro tomma. Af främlingar voro der endast grefve Kaunitz, kejsarens envoyé, och 4 resande fransmän af rang, som kommo från Petersburg för att återvända till Frankrike, och blefvo de mycket väl emottagna.

Konungen gjorde derefter en resa med sin broder, hertigen af Södermanland, till Carlskrona, rätt onödig i alla hänseenden. I slutet af Augusti begaf sig Konungen till Gripsholm, der H. M. återtog befattningen med statsärendena, som hvilat under hela den tid han haft att stöka med tornérspelet.

De två vigtigaste ärenden, hvarom man nu rådplägade i Konungens konselj voro tullarne och realisationen af bankens sedlar. Så väl det ena som det andra af dessa ärenden blefvo afgjorda i enlighet med statssekreteraren Liljencrantz's planer. Tullarne blefvo utarrenderade[1]) och arrendesumman uppdrifven så hög möjligt var, till Konungens fördel och allmänhetens skada. Tullarne blefvo ej härvid betraktade såsom en medlare för handeln, men som en finance-tillgång, och särskildt hvad beträffar tullen på de väsendtligaste födoämnen, för folket; och genom de anordningar, som blifvit träffade för realisation och hvarmed tull-

[1]) Se »Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse angående ett nytt general-tull-arrende gifven Ekolsund den 12 Aug. 1776; och »Kongl. Maj:ts förnyade nådiga landtulls- och accisstadga; gifven Gripsholms slott den 19 Sept. 1776.»

arrendet egde något sammanhang, blef förtullningen af flera artiklar ökad med 100 procent.

Den hithörande författningen kungjordes i October månad. Det hände kort derefter, i anledning häraf, såsom vid flera andra tillfällen, att såsom man brådstörtat arbetet, utan att pröfva hvarje artikel af tulltaxan, uppstodo så många svårigheter vid dess tillämpande, att man måste vidtaga den åtgärden, att skicka kurirer till landshöfdingarne, för att fördröja tillämpningen af den nya taxan i dess helhet; hvarjemte deputerade utnämndes för att omarbeta hela författningen och utarbeta en ny taxa, som ej kunde stadfästas förr än fyra månader sednare.

Hvad beträffade realisationen, så bestämde Konungen derför den 1 Januari 1777, oaktadt konseljens invändningar och statssekreterarens betänkligheter, som önskade att utförandet af realisationen måtte uppskjutas intill början af år 1778. Men Konungens karakteristiska otålighet tillät ej att man tillvägagick med den varsamhet, som financiella och commerciella frågor så ofta fordra.

Som svårigheterna och utgifterna för bränvinsbränningen hade mångfaldigat sig, och denna regala fabrikation dagligen framkallade nya missbruk, utan att lemna någon inkomst åt staten, ehuru man åtminstone påräknat en sådan af 20 à 30 tunnor guld, för att till en del godtgöra förskotterna för bränneriernas anläggning, hvilken redan efter första året erfordrat 60 tunnor guld, ehuru man ännu ej hunnit mer än förskottera hälften af de summor, som erfordrades — blef det beslutadt att bortarrendera alla dessa inrättningar. Större antalet af brännerier bortlemnades emot 15 à 16 kannor bränvin för hvarje tunna råg, som kronan levererade åt arrendatorn, utan att denne sednare behöfde befatta sig med bränvinets försäljning, hvilken var uppdragen åt Konungens folk, för Dess räkning.

Konungen, som älskade penningar för att förslösa dem, inrättade vid Gripsholm, för sin enskilda räkning, ett bränneri, som han utarrenderade till general Duwall och handelsmannen Wahrendorff. Men som dessa herrar åtogo sig att på egen bekostnad uppföra byggnaderna m. m., modererade Konungen arrendet, till 12 kannor bränvin per tunna

råg. H. M:t påräknade att härigenom hafva ökat sitt chatull med en årlig inkomst af minst 40,000 plåtar.

Under hofvets vistande på Gripsholm denna efter-höst, gafs på slottets theater tragedien Cinna, deri Konungen spelade titel-rôlen och grefve Barck Augustus. Denna grefve, som på permission var återkommen från sin ministerpost i Wien, der han vistades sedan 33 år, hade den artigheten att, ehuru 63 år gammal, spela comedie; emedan det då ej gafs annan utväg, att ställa sig väl hos Konungen och för att erhålla sina skulder betalda och en tillökning i sitt appointement, hvarom han anhållit. Hela hofvet var skandaliseradt öfver, att se Konungen åter visa sig på scenen, efter att hafva gifvit sitt hedersord åt riksrådet Scheffer och åt franska ambassadören, i Januari månad, att aldrig mer spela comedie. Men H. M:t påstod sig endast hafva lofvat, att ej under sin dåvarande vinter-sejour på Gripsholm, vid jultiden, spela comedie.

Konungen inflyttade till staden vid den vanliga tiden eller den 1 November, jemte hela sitt hof. H. M:t återtog vården om de allmänna ärendena, i synnerhet rörande realisationen af bankosedlarne. Detta ärende hade hvilat under Konungens resor och förströelser på lustslotten; ehuru Liljencrantz hade användt hela det föregående året att samla fonder i specier och att, genom betydliga lån i Holland, förbereda denna operation, samt låtit prägla mycket silfver i specier.

Den 27 November delgaf Konungen Rådet in pleno, författningen rörande denna stora angelägenhet; men H. M:t förklarade. att det var ad notitiam, som han gjorde vid alla de tillfällen, när hans vilja ej fullkomligt öfverensstämde med det allmännas bästa och han befarade motstånd inom Rådet, hvilket han sålunda bjöd tystnad; en styrelsemethod, som grefve Carl Scheffer hade ingifvit honom och hvaraf svaga meddelanden funno sig mindre besvärade. Det syntes likväl, i en fråga så vigtig för Konung, land och folk, som den ifrågavarande, hafva varit behöfligt att inhämta Rådets tanke, äfven om Konungen ej vore benägen att derpå göra afseende; så mycket mera, som Regeringsformen af den 21 Augusti 1772 tydligen föreskrifver,

att Konungen ej kan stifta ny lag, höja skatterna, indrifva nya contributioner eller förändra myntets värde, utan Rådets hörande och Ständernas bifall. Emedlertid åtnöjde sig Rådet med att höra sig föreläsas den ifrågavarande förordningen och lät intaga densamma i protokollet, utan att yttra sig med ett enda ord, hvarken för eller emot densamma.

Denna förordning — utom det att den inkräktade på det allmännas rätt deri, att den höjde värdet på silfvermyntet utöfver kopparmyntet med $^1/_3$ af detta sednares verkliga värde — föranledde en förlust för den del af allmänheten, som egde fonder i kopparmynt, med $^1/_3$ af dettas värde; emedan kopparen gällde, när man sålde den efter vigt, en Riksdaler silfver för 12 daler i plåtar, men man erhöll vid invexling deraf mot silfverspecier, endast en Riksdaler för 18 daler i koppar. Den höjde contributionerna i trots af grundlagarnes förbud, derigenom att förordningen befallde, att man skulle betala de gamla räntorna, jordeboksskatt etc. äfvensom tullafgifterna efter 9 daler per R:dr, det vill säga att man skulletill Kongl. Maj:t erlägga 2 Riksdaler för 18 daler; men undersåtarne voro ålagda att af Kongl. Maj:t emottaga i liqvider Riksdalern efter 18 dalers cours.

Den ifrågavarande förordningen rörande realisationen blef publicerad den 1 December 1776[1]) uti hela landet och den 8 i samma månad utkom en förtydligande förklaring[2]) öfver de olika myntens värde, som hade blifvit bortglömt i sjelfva förordningen, och hvilken förklaring var så mycket nödvändigare, som kopparmyntet ej hade cours uti banko disconteringar, uti uppbörden af kronans inkomster eller i handel, efter den 1 derpå följande Januari; en allt för kort tid för att gifva regelbunden cours åt det nya myntet och åt handels-diskonteringarne. Procentare drogo fördel häraf och inväxlade de gamla specierna, carolinerna och 6

[1]) Nämnde förordning är daterad den 27 Nov. 1776, och tryckt under titel: »Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse och förordning, till befordrande af behörig stadga och säkerhet, uti Rikets mynt- och penningeväsende.»

[2]) Denna förklaring, finnes tryckt under titel: »Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse och förordning om kronans penningeräntors utgörande hädanefter; gifven Stockholms slott den 6 December 1776.»

samt 12-styfversstycken i silfver, som efter den 1 Januari ej hade någon cours, mot hälften af deras värde. Köpenhamn drog mycken fördel häraf på hela Skånes bekostnad och Fredrikshall prejade likaledes, genom dylika invexlingsoperationer, Bohus län, Dalsland och Wermland; ända till dess att Konungen, underrättad om detta oskick, deponerade fonder i landtränterierna, för att inväxla det gamla silfvermyntet, efter den i förordningen fastställda cours.

Ryska Kejsarinnan skickade sin kammarherre furst Kourakin att öfverbringa till Konungen underrättelsen om ryska storfurstens giftermål med prinsessan af Würtemberg. Konungen bemötte denne prins på det mest artiga sätt, för att godtgöra den mindre höflighet man iakttagit emot grefve Schuwaloff och som deröfver hade bitterligen beklagat sig, vid sin återkomst till ryska hofvet. Af alla ryssar som visat sig vid vårt hof, var prins Kourakin den artigaste och älskvärdaste. Konungen fick förtroende för honom, och önskade mycket, att han skulle blifva nämnd till rysk minister i Stockholm, i stället för Simolin, som H. M:t ej kunde fördraga. Konungen anförtrodde Kourakin sin afsigt, att den följande sommaren aflägga ett besök hos Kejsarinnan i Petersburg, hvilket han alltid hade mycket åstundat; ehuru omständigheterna hittills uppskjutit verkställigheten deraf. Prins Kourakin tillbringade julen med hofvet på Gripsholm och återvände i Januari månad till Petersburg.

Konungen afsände sin ceremoniemästare baron Düben till Petersburg, för att framföra sin compliment till Kejsarinnan och storfursten. Baron Düben blef mycket väl emottagen och återskickad med en vacker present. Hans person var redan agreabel, såsom varande en broder till riksrådet Johan Düben, som blef skiljd från Rådet den 19 Augusti 1772, såsom allt för mycket tillgifven Ryssland.

Det hade insmygit sig så mycket missbruk vid upptagandet af tullbörden att Konungen, för att göra ett slut derpå, fann för godt att utnämna kommissarier, för att förklara och öfvervaka tillämpningen af Tulltaxan, som aldrig blef rätt ordnad och passande för handelns uppblomstring, hvarför tullarne utgör en våg. Det hade varit nödvändigt

att reglera denna sak, innan man fastställt arrendesumman för tullarne; det var för sent att företaga densamma, sedan man öfverlemnat tullarne i arrendatorers händer, och denna vigtiga fråga blef likväl beslutad med en hast och efter de vanliga grunderna, att derpå förtjena så mycken inkomst som möjligt för Kongl. Maj:t, utan afseende på det band man lade på handeln och den undergång den derigenom gick till mötes.

De falska kalkyler man gjort på vinsten af kronobrännerierna, rörande hvilka den tillsatta direktionen hade opererat utan kalkyl eller plan, i förening med de olika uppsyningsmännens bedrägerier, hade bringat oenighet bland direktionens medlemmar och satt hela bränneri-förvaltningen uti en så stor oreda, att Konungen fick afsmak derför, och förlöjligade hela denna stora angelägenhet. Riksrådet Carl Scheffer och statssekreteraren Liljencrantz läto, skickligt nog, hela felet återfalla på general Wrangel, som på en gång mistade allt Konungens förtroende, och ansåg H. M:t honom numera med samma ögon, som allmänheten redan länge gjort, nemligen såsom varande ett brushufvud och full med oförnuftiga förslag.

8:e Kapitlet.

Dec. 1776 — Dec. 1777.

Drottningens lefnadssätt och vanor. — Theatraliska föreställningar på Gripsholm. Konungen trycker sjelf affischerna. — Ringränningar derstädes. — Konungens smak för lyx och granna kläder råkar i strid med öfverflödsförordningen. Hofvet understödjer öfverträdelser deremot och lurendrejeriet. — Hofvet inflyttar, efter Trettondedagen, till hufvudstaden. — Enkedrottningens dåliga affärer; regleras af Konungen, i utbyte mot Drottningholms slott, med möbler och samlingar. — Enkedrottningens vård om prinsessan Sophia Albertinas förmögenhet. — Konungens försök att gifva Riksens råd en uniform misslyckas. — Hasselgrens process, uti Finlays konkurs, emot bankirfirman Horneca & Hop. Juridiska trassel, med anledning häraf. Grefve Carl Scheffers oförsynta tilltag, emot Konungens, i Rådet, till protokollet dikterade votum. — Konungens ädelmod emot en för majestätsbrott till döden dömd förbrytare. Rättegång mot en dylik förbrytare, inom gardet, nedlägges. — Fester och lustbarheter vid hofvet och i staden. De kongl. baletterna inom hofsocieteten completteras med opera-mamseller af tvetydigaste rykte. — Riksrådet Fersens familj opponerar sig att, på ett förödmjukande sätt, deltaga i dylika tillställningar. Trakasserier och explikationer med anledning häraf, mellan Konungen och grefvinnan samt grefve Fersen. — Förberedelser till det stora tornérspelet i hufvudstaden; samt för besöket i Petersburg. — Trakasserier med hertig Carl, i anledning af detta tornérspel. — Detta riddarespel gifves fyra gånger på Adolph Fredriks torg. Skildringen deraf. — Konungen tillkännagifver i Rådet sin afsigt att besöka ryska Kejsarinnan. Afresa till Petersburg: embarquering; svit; ankomst till Petersburg den 26 Juni 1777. — Konungens sejour i Petersburg vid hofvet och i staden. — H. M. dekorerar kejsarinnans favorit Zoritz. Kejsarinnans presenter till Konungen. Reflexioner deröfver. — Konungen återkommer till Stockholm den 29 Juli. — Hofvet utflyttar till Drottningholm. Etiketten derstädes regleras. — Inrättandet af Riksgäldskontoret. — Utarrendering af kronobrännerierna, hvars produkter försäljas af staten. — Hofvet flyttar, på hösten, till Gripsholm. — Fester anordnas der, till firandet af hertig Fredriks återkomst. — Konungens goda förhållande till Kejsarinnan Catharina. — Konungens förändrade uppförande, efter besöket i Petersburg. — Hofvet inflyttar till staden den 1 November. Förströelser för att döda tiden. — Frimureriet kommer på modet. Öfvergår till vurmeri. — Frimurare-ambassad till de tyska hofven. — Konungen med hofvet firar julen på Gripsholm. Lefnadssättet derstädes. Nytt hofreglemente. — Frågan om en hof- och en national-drägt förberedes. Hertigarnes lättsinniga seder och lefnadssätt. Samtal mellan Konungen och grefve Fersen, med anledning deraf.

Hofvet utflyttade den 21 December till Gripsholm, till stor sorg för Drottningen, som afskydde vistandet på landet. Hon lemnade aldrig staden, utan att utgjuta heta tå-

rar; emedlertid syntes hennes lefnadessätt i staden hafva ringa att sakna; hon var ej närmare lierad med någon dam derstädes, undantagandes med friherrinnan Manderström, som hon sällan såg, och med fröken Uggla, som hade varit hennes hoffröken, och för hvilken hon hade fullt förtroende. Hennes Maj:t tillbringade sina dagar på det enformigaste och ensligaste sätt; hon lemnade endast sina rum för att soupera kl. 9 på qvällen, eller för att två gånger i veckan besöka operan; och om Konungen ej dinerade eller souperade på slottet, lät Hennes Maj:t servera sig helt allena, på små tallrickar, utan att hvarken någon af statsfruarna eller öfverhofmästarinnan fick den äran att hålla henne sällskap. Hon kunde således ej sakna annat än sina smårum, hvarest hon bodde beqvämare än på lustslotten; och likväl, när Konungen föreslog henne, att vid Gripsholm och Ekolsund arrangera hennes rum mera beqväma och bättre möblerade än hittills, vägrade hon det. Kanske saknade Drottningen på lustslotten den gamla fru Wenner, en danska, som hade varit hennes kammarfru och som Konungen hade förafskedat ur Drottningens tjenst, vid det tillfälle då Konungen på ett så ömt sätt blef försonad med sin gemål på Ekolsund, och som väckte så mycket uppseende. Denna gamla Wenner var en god och hederlig menniska, hvilken aldrig blandade sig i någonting; men Konungen hatade henne, emedan hon var danska, och emedan han ej älskade dem, som voro Drottningen tillgifna, hvilken klass de än tillhörde, med undantag af stallmästaren Munck, hvars nära förtrolighet med Drottningen och de ömsesidigt i ögonen fallande attentioner, som öfverskredo alla gränsor af vanlig välvilja, aldrig föranledde Konungen att visa minsta jalousie.

Konungen visade sig ej på scenen under denna sejour på Gripsholm. Der uppfördes några små operas comiques af hofvets damer och herrar, och alla aftnar gafs en fransk comedie, af den under salig konungen formerade franska skådespelaretrupp, som efter truppens upplösning nedsatt sig i Stockholm och som tillökades med några franska dansörer från den svenska opera-personalen. För att emedlertid hafva något att beställa med theatern, som var hans

verkliga passion, sysselsatte han sig att dag efter dag trycka affischer för hoffolket; hans första lifmedicus Dalberg och pager biträdde härvid och begagnades ett litet portatift tryckeri, som var uppställdt i Konungens kabinett, och der, i brist på tryck-press som fattades, Konungens bakdel gjorde tjenst. Man lade tryckpapperet på en stol, derpå de i låda satta stilarne, som voro anstrukna med trycksvärta, hvarefter Konungen satte sig derpå för att göra aftrycket. Nästan alla morgnar tillbringades med denna sysselsättning och vi dinerade stundom en timme sednare, än som var tillsagdt och vid ljus, i synnerhet när H. M. hade om morgonen promenerat till häst, en öfning som Konungen tog sig alla dagar.

Sedan September månad hade Konungen låtit åt sig inrätta en öppen plats omkringstängd, framför Gripsholms slott, der han red volt och stack upp turkhufvuden och ringar, huru kallt det än var. Denna idée från det gamla chevaleriets tider, tycktes hafva väckt mycken uppmärksamhet, både hos Konungen och hos hertig Carl; de unga hofmännen, äfvensom de kongl. personerna, talade om ingenting annat än om chevaleriet och öfvade intet annat, än det som tillhörde riddareyrket; emedan det var afgjordt att gifva ett ståtligt tornérspel i Stockholm, den påföljande våren.

Konungens passion för lyx och granna kläder hade ingifvit honom en stor afsmak för öfverflödsförordningen och för de mot smugleri riktade, gällande författningar. Hela kongl. familjen gynnade öppet smugleriet till den grad, att tre främmande smuglare hade deras magasiner uti det kongl. slottet, för att derigenom undandraga sig tulltjenstemännens visitationer. Enkedrottningen dref denna protection ända derhän, att hon reklamerade från tullkammaren, för sin egen räkning, 48 dussin engelska rakknifvar. Man fann detta antal vida öfverstigande behofvet vid en Enkedrottnings hof.

Riksrådet grefve Sparre emottog mycket hårda förebråelser, med anledning af de anmärkningar, som de under honom, i hans egenskap af öfverståthållare i Stockholm, lydande fiskaler gjort, beträffande öfverträdandet af för-

ordningen emot lyx och otillåtna klädedrägter. Konungen uppmuntrade alla hofvets herrar och damer att bära spetsar, siden, och allt det, som var förbjudet i 1766 års öfverflödsförordning, för att stäfja lyxen och gynna bruket af kläder af kläde, som man ganska bra tillverkade inom riket. Bland andra saker, som enligt ofvannämnda förordning voro förbjudna, befans äfven fjädrar i hatten. Emedlertid buro unga personer dylika, såsom garnering kring hattens border. En fiskal i Stockholm instämde inför rätta löjtnanten vid gardet Aminoff och hofjunkaren Wallencreutz, för det de buro dylika fjädrar. Konungen blef underrättad härom och uppretades deröfver till den grad, att han skriftligen förebrådde, i hårda ordalag, öfverståthållaren grefve Sparre. Denne hade häröfver en ganska het förklaring med Konungen. Justitie-kansleren Liljeståhle och grefve Sparre ingåfvo till Konungen ett memorial, med anhållan om föreskrift, huru de skulle förhålla sig rörande de härmed sammanhang egande gällande författningars efterlefnad, och ehuru detta ärende blef behandladt i Konungens konselj, gaf dem H. M:t aldrig något bestämdt svar härå, och vid konseljens slut sade han: *Mina herrar! gören såsom jag* — hvarvid han satte sin hand framför ansigtet och såg genom sina fingrar. Konungens smak för vackra och lysande kläder var öfver all måtta och gällde mer än rikets sanna nytta, och H. M:t ville, genom öfverträdelse af författningarne, vinna hvad han ej hade mod att anbefalla; öfvertygad huru hans åsigter i detta fall voro olämpliga för hans undersåtares fattigdom och stridande emot det allmännas bästa.

Två dagar efter Trettondagen återkom Konungen och hofvet till hufvudstaden och debarquerade vid operan, enligt vedertaget bruk. Det första föremål, som fästade H. M:ts uppmärksamhet, var hans moders skulder, hvilka uppgingo till mer än 4 tunnor guld, och för hvilka hennes diamanter till en del voro pantsatta, hos judar i Berlin. Hennes belägenhet tillät ej att uppskjuta denna fråga; emedan Enkedrottningen hade så ringa credit i staden, att hennes hofmarskalk ej kunde få något på räkning, hvarken hos bagare eller slagtare för hofvets kök eller bord; hofekono-

mien var så illa beställd, att oaktadt 4 tunnor gulds anslag och inkomsterna af Drottningholms och Svartsjö kungsgårdar, som Enkedrottningen uppbar utan afdrag, och som tycktes böra förslå, för ett så litet hof, ökade sig likväl årligen skulderna.

Enkedrottningen hade gjort flera försök, för att förmå Konungen att betala hennes skulder; men Hans Maj:t hade alltid vägrat gå in derpå. Han var ej missnöjd öfver sin moders förlägenhet, emedan hon derigenom å ena sidan befann sig beroende af honom, och å den andra Konungen sedan länge tänkte på att afhända henne Drottningholms slott. Efter flera underhandlingar fram och åter, blef beslutadt, att Konungen skulle betala sin moders skulder och att hon skulle afstå åt denne sin son sitt slott Drottningholm med alla dess tillhörigheter, möbler, bibliothek, samlingar af medaljer, taflor, naturalie-kabinett m. m. Konungen förlorade intet på detta köp, ty han hade der för mer än fyra tunnor guld i värde för taflor och samlingar. Den glädje Enkedrottningen hade att, för någon tid, se sig befriad från sina skulder, kostade henne tårar af saknad, att se sig beröfvad besittningen af Drottningholm, som hon älskat så mycket och med hvilket hon för hela sitt lif afstod sina samlingar, som kostat henne så mycken möda och som in till sista stund hade underhållit hennes smak för litteraturen och de sköna konsterna; den enda förströelse hon hade under sitt enkestånd och overksamhet. Hennes smärta ökades genom Konungens sätt att gå till väga vid detta tillfälle, emedan han lät upprätta ett inventarium å lösören, och deri införa alla de saker, som Enkedrottningen derifrån flyttat, för att ornera sina rum vid Fredrikshof.

Så snart Konungen tagit besittning af Drottningholm, lät han i Rådets protokoller inregistrera, att som denna acqvisition, var betald med statsmedel, hade H. M. beslutat att hela Drottningholm, med bibliothek, taflor, medaljer m. m., skulle blifva en statens tillhörighet för all tid, utan att kunna hvarken afstås eller förskingras, hvarken genom testamente eller såsom arf inom den kongl. familjen.

Man är sannerligen bra olycklig inom en slägt, när man har behof af kontrakter och juridiska afhandlingar emellan mor och son, och när hjertat ej kan medla dem emellan.

Sedan prinsessan Sophia Albertinas spädaste barndom hade Enkedrottningen disponerat hennes förmögenhet, och som Hennes M:t hade inblandat den med sin egen och förstört densamma, hade hon ämnat återställa prinsessan denna hennes tillhörighet, genom att testamentera henne sitt lösörebo. Men sedan arrangementet med Konungen, angående Drottningholm, hade beröfvat henne större delen af lösöreboet, sökte Drottningen på annat sätt afbörda sig sina förbindelser till prinsessan. Riksrådet Carl Scheffer profiterade deraf, och sålde åt prinsessan Sophia Albertina sitt hus i staden för 450,000 daler, som ej detta hus var värdt, i betraktande af de reparationer som der behöfdes. Men Enkedrottningen var förtjust öfver detta köp, hvilket var lika ofördelaktigt för prinsessan, som lyckligt för grefve Scheffer.

Konungen, som alltid hade sin uppmärksamhet fästad på ett lysande hof, och ej kunde fördraga de enkla drägterna af kläde, såsom öfverflödsförordningen föreskref, uppfann uniformer för rådsherrarne. Riksrådet Beckfries lät förmå sig att ingå på denna idée, dertill öfvertalad af grefve Hessenstein, som hade inflytande på grefve Beckfries. Denne presenterade Konungen ett rätt dumt memorial, hvarigenom han för riksråderne begärde en särskild drägt. Konungen remitterade detta memorial till Rådet, sedan han deröfver negocierat med riksrådet Bjelke, en servil och ödmjuk hofman, äfvensom med flera andra medlemmar af denna embetsmannacorps; men när denna fråga kom under öfverläggning, afstyrkte Rådet densamma, såsom stridande mot värdigheten hos en corps, derifrån borde utgå råd och exempel, värdiga Konung och fädernesland, och som kunde befordra statens väl, med hvilket denna fråga hade inte att skaffa[1]).

[1]) Riksråderne Beckfries, Wrangel, Bjelke och Ribbing voro de enda, sc understödde förslaget, om en särskild drägt för riksens råd.

Ehuru Konungen var frånvarande under denna öfverläggning och H. M:t ej hade proponerat denna sak, blef han icke mindre stött öfver denna utgång. I första hettan af denna sin sinnesstämning yttrade han: »*Nå väl! emedan dessa herrar ej vilja ingå på grefve Beckfries' förslag, skall jag inom kort låta dem förändra costum på ett sätt, mer kännbart för dem och för nationen.*» Från denna stund sysselsatte sig Konungen, utan rast eller ro, att sammansätta en nationel drägt, som han följande året ville införa.

Herrar Hasselgren (Lindgren) i Amsterdam, som genom intriger och en present af 25,000 R:dr till Liljencrantz, hade förskaffat sig lånetransaktionerna för det i Holland negocierade svenska lånet, till förfång för bankhuset Horneca & Hop, hade en process i Sverige, rörande 4 à 500,000 daler, härrörande från den bankrutt, som träffat Finlay. Herrar Hasselgrens kommissionär i Stockholm hade försummat inregistrera deras fordringar proclama-dagen, då alla anspråk sednast böra enligt lag uppgifvas, och hvarförutom ingen rättegång skulle kunna afslutas eller eganderätt försäkras.

Herrar Hasselgren hade plaiderat uti alla instantier för att erhålla restitutio fatalium, och hade öfver allt lagenligt förlorat. Affären blef understäld Riksrådet, som hade bekräftat underrättens dom. Emedlertid öfvertalade riksrådet Carl Scheffer och Liljencrantz Konungen att ställa sin myndighet emot Rådets utslag, samt fördenskull der taga sitt säte; föreställande honom, att om Hasselgrenarne förlorade denna rättegång, skulle hela finansplanen och hela realisationen omintetgöras, emedan detta handelshus negosierade alla erforderliga penningelån för denna operation. Med anledning häraf befallde Konungen, att Rådet skulle ånyo upptaga det redan afslutade målet. Detta skedde och den sednare domen blef lika med den första. Konungen begaf sig nu i Rådet och ville med sin myndighet cassera Rådets dom, genom att dertill hänföra den i Grundlagen införda fordna termen »*att bryta skrok och offsoknir;*» men riksråderne Stockenström och Beckfries föreställde H. M:t hvilka följderna häraf skulle blifva; olagligheten af en dy-

lik åtgärd, och osäkerheten af hvarje egendom, som vore hittills stödd på en dylik prescription för anspråk och hvilka, med stöd af ett sådant exempel, endast skulle stödjas på Konungens personliga nåd eller godtycke; och således ej finnas mer någon säkerhet i eganderätten. Konungen lät då intaga i Rådets protokoll, att han erkände lagens makt i detta hänseende, att han hvarken hade rätt eller vilja att ändra den, och att det vid detta tillfälle af Rådet uttalade domslut skulle exequeras.

Oaktadt detta Konungens rättvisa och storsinnade beslut, fann grefve Scheffer utväg att förändra meningen häraf inom Rådet; följande dagen, då han der infann sig, utströk han med egen hand, allt hvad Konungen låtit i protokollet införa, till förmån för lagarnes upprätthållande och befallde att man i Rådets namn, skulle expediera ett beslut, som gaf rätt åt Hasselgrens anspråk. Detta var den mest orättvisa och mest despotiska handling, som man någonsin hört omtalas i ett land, der, enligt 8 § i Regeringsformen, föreskrifves klart och tydeligt, samt utan något undantag, att civila och criminella mål skola afdömas uti Rådet, såsom högsta instans, och enligt med pluralitetens mening, samt att Konungen dervid eger två röster. Grefve Scheffer, upphofsman till ofvan omnämnda åtgärd, förtjust som vanligt öfver sin egen mening, dref sin sats ända derhän, att öppet påstå att det fans mera säkerhet för undersåtarnes eganderätt uti en Konungs godtyckliga vilja, än uti lagar och domstolar.

Denna sak jemte den nya tulltaxan, som hade höjt tullen på vissa artiklar ända till 150 procent, förorsakade mycken jäsning hos Stockholms befolkning. Beskyllningarne emot Konungen och hans rådgifvare hördes utan måtta på gatorna och å stadens krogar; en skoputsare hade den djerfheten att, i närvaro af mer än 50 vittnen säga, att Konungen var en fourbe, en lögnare, som hade bedragit nationen, då han lofvat, under den särskilda föreväningen att tillintetgöra en tyrannisk aristokratie, att gynna nationens frihet, rättigheter och egendom, att ej pålägga nya skatter och att regera enligt Regeringsformen af den 21 Augusti 1772; att denna Regeringsform var en chimère

att Konungen hade kränkt densamma genom tyranniska handlingar, och att det var nödvändigt, att en urtima riksdag deri gjorde en behöflig rättelse. Han yttrade vidare, att det fanns ingen annan lag än Konungens vilja, att inrättandet af kronobrännerier, tullförhöjningar, frihamnar, lotteri och andra författningar utarmade och ruinerade folket o. s. v.

Denna menniska blef af polisen förhörd, dervid han vidhöll sina anklagelser och tillade ännu flera af majestätsbrotts beskaffenhet. På grund af detta första och mundtliga förhör, blef med honom gjord en kort process, hvars utslag dagen derpå inkom till hofrätten, inför hvilken han intet återtog. Han blef dömd, inom mindre än två dagar, till döden. Konungen öfvervar detta mål i konseljen; H. M:t underrättade sig om den anklagades ålder och då det upplystes att han ej hade mer än 21 år, sade Konungen, gifvande vika för sitt goda hjertas ingifvelse, som alltid var böjdt för mildhet: »*Det vore grymt att låta honom lida dödsstraffet; denne unge man utan erfarenhet och illa underrättad, måste hafva en sällsynt sinnesstyrka; han har i sjelfva verket ej sagt annat än hvad han hört, och som många andra säga; han skall under 9 års tid insättas på Bohus fästning, vid hvilkas tilländagående han är 30 år gammal, således vid en mogen ålder, då han kan lära och idka ett handtverk.*» Detta skedde; Konungen gaf honom ett anständigt underhåll, såsom statsfånge, med befallning till kommendanten att honom väl behandla.

Riksrådet Carl Scheffer ville öfvertala Konungen, att låta denne statsförbrytare chavotera, slita spö och brännmärkas af bödelns hand, samt derefter skickas till ankarsmedjan i Carlskrona, för hela sin återstående lifstid; utan att emedlertid offentliggöra denna dom. Härom uppstod en tvist mellan riksrådet Carl Scheffer och öfverståthållaren i Stockholm Carl Sparre, i Konungens närvaro; Sparre anmärkte dervid, att det vore lagstridigt att döma och plåga en missdådare, i folkets åsyn, utan att offentliggöra orsaken dertill; och skulle man uppläsa domen, vore nödvändigt att deri omnämna de utlåtelser, som föranledt densamma; det kunde derigenom qvarstanna i folkets sinne

meningar rörande Majestätet, som vore stridande mot Konungens intentioner, med hänsyn till folkets sinnelag, alltid färdigt att taga parti för den lidande. Konungen blef fast vid sitt beslut.

Några dagar derefter lät öfverstelöjtnant Aminoff vid lifgardet arrestera en gardist för ett dylikt brott. Han vidgick vid första förhöret, att flera funnos, hvilka utläto sig på samma sätt. Aminoff anmälde detta för Konungen, som förbjöd deraf göra någon affär, utan befallde att man skulle gifva karlen 50 prygel, i hela kompaniets närvaro, såsom den der i fyllan haft sårande yttranden mot hans person, ehuru karlen ingalunda varit full, då han så yttrat sig.

Februari och Mars månader användes till fêter och förströelser vid hofvet. Konungen gaf en tillställning för sin moders convalescence, som någon tid legat till sängs, uti en farlig feber.

Efter denna tillställning, kom en representation af ett fältläger och en majfest af skånsk allmoge, utförd i galleriet. Fet-tisdagen utförde Konungen, på en bal i operan, en balett med 16 par, der H. M:t uppträdde såsom en af de dansande, jemte Drottningen, hertigen och hertiginnan, samt prinsessan. »*Carnavalen i Venedig*» gafs såsom balett med en komisk Carousell till fots, uti Konungens rum på slottet, och slutades med en fransysk komedi. Enkedrottningen gaf på Fredrikshof en fest åt regerande Drottningen, med samma tillställning som majfesten hos Konungen. Hertigen af Södermanland gaf två dylika tillställningar: den ena för sin moder och den andra för Drottningen. Alla dessa fester, som för öfrigt voro rätt skickligt anordnade, föranledde en hvila i de allmänna angelägenheterna. Konungen förlorade sin tid med repetitioner af baletter, med att låta sy drägter och måla dekorationer för alla dessa tillställningar. Det kostade honom en betydlig penningesumma och de dekorationer och lampor, som användes dervid i slottsrummen, förstörde betydligt de förgyllningar, målningar, möbler o. s. v., som utgjort en prydnad för hofvets salar. Uti första våningens stora gallerie, hade blifvit uppförd en liten theater för beständigt, emedan den som varit inrättad i Rikssalen, åt den sidan som gränsade

intill Rådsrummen, var för stor. Smårummen, sängkamrarne, garderoberna, bredvid galleriet, och som varit bebodda af salig Konungen (Adolf Fredrik), begagnades till allehanda nedsmutsande behof, för theaterns aktriser och aktörer, och alla dervarande möbler förstördes derutaf. Man kunde ej utan största smärta åse denna förstörande profanation af ett kongl. slott, så skönt och väl anordnadt, och som kostat Riket så stora summor; och detta för förlustelser, som mera förströdde än roade, och som voro olämpliga att förädla sederna och gifva åt hofvet det skick och den belefvenhet, som äro så nödvändiga för alla tider och alla länder.

Konungen och hertigen hans broder (Hertig Carl), som uppfunno eller gåfvo impulsen åt dessa tillställningar, hängåfvo sig alltid åt deras exalterade imagination, och uttänkte planer, som fordrade större personal att utföra, än som vid hofvet och dess umgängeskrets funnos att tillgå. Alla unga fruar och fröknar i staden och vid hofvet, de unga hofherrarne, löjtnanter, fändrikar och pager, användes vid dessa tillställningar, och som alla dessa personer ändå ej förslogo, fylldes luckorna med opera-mamseller; sålunda att man såg alla dagar, vid repetitionerna äfvensom sjelfva dagen då föreställningen gafs, Konungen, Drottningen, prinsessorna och de förnämsta damer dansa i samma rum och på samma golf med mamseller af tvetydigaste rykte. Det hände ganska ofta, att Konungen befallde upp på hofvet, efter de kongl. personernas souper, för repetition af baletterna, så väl fröknar inom societeten som ock opera-mamseller; hela verlden beklagade sig och höjde på axlarne, men ingen vågade sätta sig deremot.

Min dotter Sophie[1] var en dag bland deras antal, som Konungen befallt kl. 10 på aftonen, att komma på repetitionen af en balett, efter den kongl. soupern. En kongl. löpare framförde detta bud, medan vi sutto till bords hos grefvinnan De la Gardie. Min dotter ursäktade sig, att

[1]) *Eva Sophia v. Fersen*, född 1757; dotter af riksrådet och fältmarskalken grefve Axel v. Fersen och Hedvig Catharina De la Gardie; blef 1777 gift med kammarherren grefve Adolf Ludvig Piper till Engsö. Hon var hofmästarinna hos Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta. Död 1816.

hon hvarken var i lämplig toilett ej heller coefferad för att fara på hofvet. Omkring kl. 11 på qvällen anlände en hofvagn, med samma löpare, som anmälde, att Konungen befallde henne komma, klädd som hon var. Min dotter rådfrågade sin moder, hvilken, med skäl stött, att se sin dotter bemött såsom de opera-mamseller, hvilka man uppkallade hvarje timme på dygnet — svarade, att hon ej kunde infinna sig. Detta svar gjorde uppståndelse på hofvet; Konungen, uppretad af sin broder, hertig Carl, som påstod detta vara ett majestäts-brott, ville skicka en officer af gardet, för att föra min dotter med våld upp på slottet; men efter någon besinning, skickade han min son, som var på vakt hos Konungen, i egenskap af kapten vid dragonerne, för att föra min dotter upp på slottet, och säga till min hustru, att H. M. var ganska missnöjd med det impertinenta svar, som hon gifvit honom. Min son framförde sitt ärende bokstafligen, såsom han emottagit det, och som han borde göra; men han återbringade till Konungen det svar, att ehuru ledsen min hustru än var, att hafva misshagat Konungen, var hennes dotter likväl icke i stånd och vid helsa, att kunna åtlyda H. M:ts ordres. Detta sednare svar förorsakade en stor oreda i hela repetitionen af baletten; hertig Carl blef deraf uppretad till den grad, att hans utbrott lugnade Konungen; hertiginnan gret af vänskap för min dotter Sophie, som hon älskade innerligt; ung och oerfaren, insåg hon ej värdet af de storas vrede vid dylika tillfällen.

Jag begaf mig följande dagen till Konungen, för att tala med honom om denna sak och jag fann H. M. lugn, till och med förlägen öfver den hetsiga helsning han låtit min son framföra till min hustru. Han mottog mig med denna förekommande godhet, som var honom medfödd och sade mig, att han var rätt glad att jag ej vore inblandad uti detta trakasseri. Jag bad Konungen att ej misstaga sig i detta hänseende, och att i egenskap af man och fader, jag ej kunde vara främmande för en sak, hvars följder föranledt Konungens vrede emot personer af min familj, hvilka stodo mig så nära; det var långt ifrån att jag ogillade min hustrus afslag; att detta vore grundadt på en mo-

ders bestämmelse-rätt och på känslan för det passande; att ett bättre ungt fruntimmer ej borde förödmjuka sig till den grad, att hon skulle afvakta, i slottets förmak (antichambre) i sällskap med opera-mamseller, slutet af Deras Majestäters souper, för att derefter, jemte dessa mamseller, få inträda för att inöfva baletter; att vi i detta hänseende hade efterföljt de af Eders Maj:ts sjelf uttalade grundsatser, som vid flera tillfällen hade förebrått Sveriges adel, att hon ej satte nog värde på sig sjelf; att jag med mycken ledsnad fått höra, att hertigen af Södermanland funnit i vårt afslag ett majestätsbrott; men att jag ämnade, med min Konungs nådiga tillstånd, visa honom, att jag i våra grundlagar ingen föreskrift kunde upptäcka, som bemyndigade prinsarne att uppkalla våra döttrar på hofvet, hvilken timme på natten sådant behagade dem o. s. v.

Konungen var så nådig att svara mig, det han fullkomligt erkände alla mina skäl, och att han den föregående dagen låtit förargelsen hänföra sig; att det ej var sjelfva saken hvaröfver han var förtretad; men det torra svar han fått emottaga af min hustru; att han önskade få träffa henne, i närvaro af hennes vän grefvinnan Sparre, för att ingå fred med henne. Detta möte egde rum dagen derpå, och då båda parterna dervid ömsesidigt erkände att de förgått sig uti hetta, blef freden afslutad.

Enkedrottningen, som älskade att blanda sig i allt, tog parti mot min hustru och visade sig stött emot henne; men man moquerade sig deråt vid båda hofven; ty alla fruar och döttrar i societeten voro rätt glada, att sålunda isen blifvit bruten, i detta hänseende och hvaraf följden blef, att derefter alla fröknar inom societeten blefvo inbjudna till soupern hos Deras Majestäter, när det var fråga om representation eller repetition af baletter eller theaterdivertissementer.

Lustbarheterna vid hofvet slutade ej förr än den heliga veckan, då hofvet begaf sig till Ulriksdal, der Konungen med mera liflighet och ihärdighet började öfningarne för det tornérspel, han ämnade gifva för Stockholms publik. Valet af tornér-platsen ingaf många bekymmer åt öfverståthållaren grefve Sparre. Hertigen af Södermanland och

hingherrarne ville rasera gräsplanerne och bosqueerna i Kungsträdgården eller ock att man tillredde Humlegården för detta skådespel; men så väl det ena, som det andra hade beröfvat hufvudstaden tvenne de enda promenader, der allmänheten kan tillbringa några angenäma stunder i friska luften, i anseende till hufvudstadens stenbundna jordmån och den ringa uppmärksamhet Sveriges Konungar hafva egnat åt stadens förskönande och allmänhetens bästa. Efter flera föreställningar och mycket skrik, blef beslutadt att tornérspelet skulle gifvas på det nya Adolf Fredriks torg.

Bland andra åtgärder, som vidtogos detta år, blef beslutadt i konseljen, att man skulle utrusta en liten eskader af den nya arméens flotta, för att på sjön exercera befäl och manskap. Öfverste Trolle förde befälet och Konungen befallde grefve Sparre att ställa i ordning en af de största galererna, som skulle målas, förgyllas och utrustás på bästa sätt. Man valde dertill galeren Seraphim, och dess utrustning antydde ett hemligt ändamål, som ej hade att skaffa med eskaderns exercis. Allmänheten bedrog sig ej, och gissade att Konungen ämnade företaga en resa till Petersburg. Franska ambassadörens, grefve Dussons, frånvaro, som erhållit ett års tjenstledighet att tillbringa i Paris, var en olägenhet mindre; emedan Konungen ej behöfde besvara de diktatoriska anmärkningarna från representanten af ett hof, som var så nära lieradt, som det franska med Sverige. Konungen och hans minister grefve Scheffer bevarade så noga denna hemlighet, att franska residenten helt och hållet var i okunnighet om denna affär, ända till det ögonblick, då den ej mer kunde döljas, och hvaröfver grefve Vergennes, minister för utrikes ärendena uti Frankrike, lät sitt dåliga lynne utbryta.

Våren användes att inöfva ringränning och spetsa turkhufvuden för tornérspelet. De tre sista veckorna före representationen af detta riddarespel, sammankallades hvarken konseljen ej heller arbetade Konungen med statssaker. Dagarne användes till ingenting annat än att promenera på gatorna i procession, vid pukors och trumpeters klang, för att begifva sig till eller ifrån repetitionen på Adolf Fredriks torg, hvarest var utstakad rännarebanan. Ingen furste

har så, som Konung Gustaf älskat att deltaga i skådespel för allmänheten. Då jag var utsedd att deltaga i detta skådespel, såsom en af stridsdomrarne, har jag haft tillfälle att på nära håll se, huru mycken möda och ledsnad de dervid uppträdande riddarne utstodo. Bland annat uppstod ett trakasseri uti hertigens af Södermanland quadrille, som var nära att bryta sönder hela tillställningen. Konungen hade befallt att hvarje riddare bar, på spetsen af sin lans, en dams färger, och Konungen hade anlagt grefvinnan Egmonts, som han hade sett i Paris, men som var död i lungsot sedan $1^1/_2$ år.

Konungen hade efter riddare-bruk, i och för tornérspelet och på skämt, skickat hertigen af Södermanland en utmaning, som blef honom öfverbringad med öflig ceremoni på hofvet, genom en vapen-härold, hvilken gjorde dervid afbrott i en bal, som Konungen gaf på hofvet. Hertigen lyssnande till general Mörners och Tolls inrådande; båda två, föga observerande bruket och det passande, hade öfvertalat hertigen att besvara Konungens utmaning, på ett för det vackra könet ohöfligt sätt. Hertigen förbjöd, med anledning häraf, äfven alla riddarne i sin quadrille att bära några damers färger. Baron Wachtmeister, som hade begärt och erhållit tillstånd att bära grefvinnan Pipers färger, och baron De Geer, som skulle bära grefvinnan Löwenhjelms, nekade efterkomma hertigens ordres; påstående dessa herrar, med skäl, att tornérspel voro inrättade för att hedra och ej för att insultera det vackra könet, och att på de vilkor hertigen föreskref, ville de ej deltaga uti denna tornering. Bitterheten ökades; damerna togo parti emot hertigen, som ville med sin myndighet afgöra frågan, ehuru förgäfves. Saken blef allvarsam; Konungen förargades och uttalade sin vilja och befallning; efter mycket språng fram och åter blef ändtligen öfverenskommet, att hertigen skulle aflemna ett passande svar på Konungens utmaning och hertigens kavaljerer fingo på sina lansar bära sina damers färger. Toll var nära att falla i onåd.

Tornérspelet gafs fyra gånger: den 29 och 30 Maj samt den 2 och 3 Juni. Alla dagar förekom samma procession genom gatorna, för deltagarne i tornérspelet; Drottningen

och hennes uppvaktning i gala-vagnar. Detta skådespel började kl. 3 eftermiddagen och slutade kl. 10 på qvällen. Anordningen och dekoration af tribuner och gallerier, upptagna af hofstaterna, adel, gräddan af bourgeoisien, herrar och damer, var skön och af en stor effekt. Konungen var väl beriden och hans häst bar ett präktigt sadeltyg, besatt med alla de diamanter Konungen kunnat sammanskaffa; men H. M:ts spensliga figur och bleka utseende hade intet af en *preux chevalier.* Hertigen var väl beriden, men i enkel häst-rustning; hans lilla figur satt illa till häst och hade ingenting som imponerade, ehuru hans harnesk och rustningens öfriga delar voro skönt förgyllda. Större delen af de öfriga riddarne voro illa beridna, och visste ej rätt föra sina hästar; ehuru de köpt dem ganska dyrt och mycket öfver deras verkliga värde. Nästan alla ridter blefvo ut förda emot grunderna för denna slags manège; ingen hade något äfventyr, utom baron Liewen, hvars ansigte blef uppbrändt genom ett pistolskott, af baron Oxenstjerna. Sista dagens tornering slutade med en stor souper på Rikssalen, vid 2 långa bord; det ena för Konungen, de tornerande riddarne och stridsdomrarne, och det andra för Drottningen och damerna. Drottningen utdelade priserna, bestående uti guldmedaljer, preglade för detta tillfälle, med Konungens bröstbild på den ena sidan och på den andra inskriften: *Veteres renovavit artes.*

Denna tillställning kostade Konungen mycket penningar, och uppfyllde ej fullkomligt hans afsigt att låta riddarnes skicklighet framlysa. Baron Rålamb, Drottningens stallmästare, vann högsta priset. Konungen tog flera turkhufvuden och ringar; hertigen af Södermanland förfelade nästan alla. Det var för litet musik. Alla stalldrängar och betjening voro illa klädda; man hade tillhopasatt deras drägter ur kongl. klädkammarens förråder och theaterns magasiner. Gamla livréer från Gustaf Adolfs tid voro äfven använda. Det felades mycket vid en detalj-granskning; men det hela utgjorde ett skådespel, rätt intressant och ståtligt, likasom förhållandet var med vår national theater: goda röster och god dans felas der, men det hel

utgör ett skådespel, som har anspråk och som allmänheten ser med nöje.

Sedan tornérspelet var slutadt blef det ej fråga om annat än Konungens embarquering. H. M:t infann sig i Rådet, der han lät i protokollet intaga, att han, under namn af grefve af Gottland, afreste till ryska hofvet, dit han blifvit inbjuden af Kejsarinnan, genom prins Kourakin. Riksrådet grefve Ulrik Scheffer blef helt förundrad öfver denna föregifna inbjudning, hvarom aldrig varit någon fråga; till följe deraf, att Kejsarinnan blifvit stött öfver Konungens föregående handlingssätt i denna fråga.

Den galèr som Konungen låtit tillreda, hade redan afgått till Finland och väntade Konungen uti Sveaborg. Konungen visade mig de nipper han låtit komma från Paris, för att lemnas till presenter uti Ryssland; de hade kostat honom 25,000 R:dr B:co. Konungen inskeppade sig på schebeken Lodbrok, jemte några andra mindre fartyg; hela den lilla eskadern kommenderades af general-majoren Trolle.

Konungens svit var liten; den utgjordes endast af riksrådet grefve Ulrik Scheffer, riksrådet grefve Posse, kammarherrarne grefvarne Stenbock och Posse, en lifmedikus, en sekreterare, 3 pager, 3 kammartjenare och 4 lakejer. De hos Konungen vakthafvande officerare af lifdrabanterne, lifdragonerne och lifgardet qvarstannade i Helsingforss, och åtföljde icke Konungen till Petersburg.

Konungen inskeppade sig den 7 Juni kl. 6 eftermiddagen. Drottningen, hertiginnan och hela hofvet gingo om bord med Konungen på schebeken och följde H. M. ända till Blockhusudden, hvarifrån den kongl. familjen, med uppvaktning, återvände på kronoslupar till hufvudstaden.

Efter tre dagars färd, gynnad af ett godt väder, landsteg Konungen i Helsingforss, der han gick om bord på galèren, för att fortsätta resan, och hade galèren, såsom lättare och mera grundgående, ansetts lämpligare för navigation i Finska viken, der blindskär och ref oftare förekomma. Konungen uthärdade, under denna sednare del af resan, motvind och en storm, som uppehöll honom. Galèren gick dock upp några mil i Newa-strömmen. Kejsarinnan

visade den artigheten att skicka Konungen till mötes två af sina egna jakter, för att föra honom till Petersburg, förutseende den svårighet han skulle hafva att komma dit på sin galèr, emedan ostliga vinden blåste ganska starkt emot; men Konungen önskade heldre blifva qvar på sitt eget fartyg.

Konungen landsteg i Petersburg den 26 Juni kl. 7 på morgonen[1]). H. M:t hade afslagit Kejsarinnans anbud att bebo Sommarpalatset, som blifvit tillredt för hans emottagande; utan bodde H. M. i sin ministers baron v. Nolckens hôtel. Han begaf sig genast, med baron v. Nolcken, att aflägga ett besök hos vice kanslern grefve Panin, som han fann i stor déshabillé.

Eftermiddagen samma dag blef grefven af Gottland föreställd Kejsarinnan i Zsarsko-Selo. Kejsarinnan presenterade för honom Storfursten och Storfurstinnan i sitt kabinett, och efter soupern återvände grefven af Gottland till Petersburg. Konungens suit blef följande dagen presenterad för Kejsarinnan af grefve Panin.

De båda souverainerna blefvo, vid deras första sammankomst, ömsesidigt förlägna. Spektakel-timman kom rätt väl till pass, för att rädda dem från denna belägenhet. Kejsarinnan förde sin gäst i theater-salongen; men grefven af Gottland satte sig bakom henne, på en af de platser, som voro afsedda för hofvet; viljande iakttaga den strängaste inkognito. Kejsarinnan ville på allt sätt öfvertala sin gäst att taga plats bredvid henne; Konungen tog då en stol och satte sig bredvid Kejsarinnan, men något bakom hennes fåtölj, och under hela representation underhöll Konungen Kejsarinnan, med sin konversation, så väl att det, från detta ögonblick, uppstod dem emellan ett angenämt förhållande, utan någon förlägenhet hvarken å den ena eller den andra sidan. Konungen hade en egen talent att behagligt inverka på dem han adresserade sig till, genom en lätt omvexlande konversation.

Såsom föremålet för denna resa — näst nyfikenh ten att se ett främmande hof och ett stort rike, bilda

[1]) Prins Henriks af Preussen omdöme om denna resa, förekommer i hs bref till Enkedrottningen af den 11 Juli 1777, under bilagan N:o XC\

på så kort tid af Peter I, och fyra Kejsarinnor efter hvarandra — ej kunde vara något annat, än att formera ett vänskapsförbund med en souveraine, äfven så ryktbar som fruktansvärd för sina grannar, försummade Konungen intet tillfälle för att uttrycka sin aktning och göra henne sin cour, och för att smickra hennes fåfänga, krönta hufvudens svaga sida.

Konungen försummade icke att infinna sig vid hofvets cour, såsom en enskild person. Han bevistade på morgonen Kejsarinnans toilett; han smickrade hennes favoriter Orloff, Potemkin och i synnerhet Zoritz, som denna tid åtnjöt den intimaste faveur; han gjorde fred med grefve Osterman; krusade mycket för grefve Panin; han beundrade alla gamla och nya etablissementer, men gaf dervid företrädet åt de af yngsta datum; han genomgick i Petersburg och dess omgifningar allt hvad konster, vetenskaper och industri der hade af intresse att uppvisa.

Kejsarinnan sammandrog gardesregementena och Petersburgs garnison, för att låta dem uppvisa deras exercis och manöver för Konungen, som oändligt berömde dem, ehuru de utförde sina manövrer rätt medelmåttigt. Hon föreslog äfven Konungen att gå och se flottan uti Cronstadt; men Konungen afböjde detta, för att ej hafva utseende af att vilja spionera ut hennes försvars-anstalter till sjöss.

Konungen promenerade ofta till fots på Petersburgs gator; med mycken höflighet och älskvärdhet, helsande och utdelande höflighetsbetygelser, så väl åt allmänheten, som åt hofvets dignitärer. Hela ryska nationen var förtjust deraf.

Kejsarinnan bevisade Konungen så mycken höflighet och uppmärksamhet, att hela hofvet uppbjöd allt hvad i dess förmåga stod, att bevisa honom vördnad och beställsamhet. Man sade i hofkretsen, att bästa sättet att erhålla nådebevis, vore att vända sig till svenska Konungen, ehuru han aldrig befattade sig med att vara förespråkare.

Oaktadt denna efter utseendet stora förtrolighet, kunde Konungen ej finna utväg att anförtro Kejsarinnan Rysslands och Sveriges ömsesidiga intressen. Han började framställa de stridigheter, som uppstått vid utbytet af Holstein emot

grefskaperna Oldenburg och Delmenhorst; men Kejsarinnan upptog ej detaljerna häraf till besvarande, sägande det vara bättre öfverlemna åt deras ministrar denna affärs utredande. Det gick på samma sätt rörande Konungens i Preussen afsigter på svenska Pommern, för skyddet af hvilket land Konungen gerna velat hafva Rysslands garantie. Det bästa Konungen kunde erhålla, blef ett löfte af Kejsarinnan, att hon ej ville inblanda sig uti hans enskilda angelägenheter och att hon ej skulle oroa honom i det fredliga åtnjutandet af den regeringsform, som han vetat förskaffa sig, genom statshvälfningen af den 19 Augusti 1772.

Kejsarinnan begärde af Konungen en militär-ordens stora band, för att, enligt hans eget val, öfverlemnas åt någon utmärkt officer inom hennes armée. Konungen sökte förmå Kejsarinnan att sjelf utse denna person. Denna tvist gaf anledning för souverainerne att säga hvarandra de mest smickrande saker; Konungen gaf slutligen vika och dekorerade öfverste Zoritz, Kejsarinnans favorit, med Svärdsordens kommendörsband; Konungen nämnde honom först till riddare, dekorerande honom med egen hand, med den svärdsordenstjerna, som H. M:t bar på sitt eget bröst.

Kejsarinnan var angenämt öfverraskad och uttryckte sin tacksamhet, genom de magnifika presenter hon lemnade åt Konungen och åt hans suit. Hon gaf Konungen 1:o Alexander-Newsky ordens dekoration omgifven af superba diamanter; 2:o en käpp med brillanterad knapp, hvaraf den förnämsta var en solitär af en utomordentlig storlek; käppsnodden bestodd af stora perlor af stor skönhet och toffsarne af dyrbara diamanter. Konungens stora svaghet för diamanter, tillät honom ej afstå från emottagandet af en gåfva utaf denna beskaffenhet. 3:o diverse pelsverk af högt värde, bland annat en pels af svarta räfskinn, värderad till 60,000 rubel. 4:o Guldtyg tillverkadt i Ryssland; 5:o Porsliner och konstsaker, samt kuriositeter tillverkade i Ryssland.

Konungen borde hafva insett huru hans throns värdighet var komprometterad, genom att emottaga gåfvor a mera än 200,000 rubels värde af sin jemlikes hand, hva

dennes värdighet beträffade, ehuru hon var honom vida öfverlägsen i rikedom och makt. Detta borde hafva varit ett skäl mera för honom, att ingenting emottaga. Det utseende af öfvervigt, som dessa presenter gåfvo åt Kejsarinnan, hade bordt lika mycket förödmjuka Konungen, som det förödmjukade svenska nationen, och hvilken ej kunde dölja sitt missnöje, att se sin Konung dekorerad och riktad med Kejsarinnans välgerningar, ungefär på samma sätt som Orloff, Potemkin och Zoritz m. fl., hvilkas gunst betecknades genom de diamanter, hvarmed de voro öfversållade. Konungen visade sina erhållna presenter med ostentation och förklarade dem tillhöra kronan, i ersättning för en rubin, som han hade beröfvat densamma.

Konungen ursägtade sig dermed, att han blifvit öfverraskad i detta fall af Kejsarinnan, och att han ej kunnat afslå detta bevis på hennes vänskap, utan att stöta sig med henne. Detta var en fåfäng ursägt; Konungen kunde ej gerna vara okunnig om den magnifika käpp Kejsarinnan ämnade honom, emedan man talade derom i hela Petersburg, före hans ankomst dit, och man visste det till och med i Stockholm, och emedan den guldsmed, som hade sig förfärdigandet deraf anförtrodt, visade den för alla som inkommo till honom. Intet hade varit lättare, än att hafva låtit Kejsarinnan förstå, genom grefve Panin eller Osterman, då Konungen ju hade en minister vid Kejsarinnans hof, att H. M. ej ville besöka Kejsarinnan för annat ändamål, än att knyta ett närmare vänskapsband med sin cousine; men att han ej emottog presenter, under hvilken förevänning som helst. För att i någon mån reparera den förödmjukelse han dragit öfver sig, genom att emottaga dessa prrsenter, och gifva sig utseende af jemlikhet, gaf Konungen åt Kejsarinnan en stor rubin, som tillhörde svenska kronan och som var högt värderad, i anseende till dess utomordentliga storlek och historiska ålder. Men som den var oslipad, kunde den ej infattas för att bäras.

Konungen uppförde sig i öfrigt vid ryska hofvet med all den värdighet och klokhet, man hade rätt att vänta af hans snille; men om han begick ett fel, så var det att försumma Storfursten thronföljaren; men det var nog svårt

att stå väl med både moder och son, hvilkas oenighet var oförsonlig. Sedan Konungen utdelat sina presenter och visat de ryska magnaterne all möjlig höflighet, afreste han från Petersburg och landsteg i Stockholm den 29 Juli, kl. 6 på aftonen.

Konungen emottogs i hufvudstaden med alla tecken af glädje och tillgifvenhet. Trupperne stodo under vapen, kanonerna dundrade från Amiralitetet och Artillerigården. Staden gaf skådespelet af folkförlustelser på quaierna, och en maskeradbal på Börsen. Samma dag Konungen ankom, gaf hertigen af Södermanland en souper för H. M. och för kongl. familjen, förutgången af en theatralisk föreställning, som hertigen hade anordnat.

Hofvet qvardröjde ej längre i staden, än som var nödvändigt för att deltaga i de allmänna lustbarheterna, och utflyttade, två dagar efter Konungens ankomst, till Drottningholm. Förtjust öfver denna possession, som Konungen sedan lång tid afundats sin moder, sysselsatte sig H. M:t numera med ingenting annat, än att försköna detta lustslott och göra det imposant. Hela Augusti månad användes att reglera etiketten på detta slott: alla timmar blefvo indelade; de klädedrägter utmärkta, som skulle bäras på Kina slott och i det stora slottet; timmarne för Konungens *lever* och *diner* tillkännagafs genom en Spader eller Hjerter kung, som uppsattes på dörren till Konungens förmak (antichambre). Ludvig XIV och Versailles tjenade till exempel för etiketten vid Drottningholm, hvars reglemente, skrifvet af Konungens egen hand, blef tryckt och utdeladt. Söndagarne utmärktes genom *Le grand couvert* för ministrar, främlingar och det allmänna hofvet. Hofvets utgifter tillökades deraf betydligt, emedan det naturligtvis blef nödvändigt att gifva mat, på Konungens bekostnad, åt alla dem, som kommo från staden för att uppvakta Hans Maj:t vid Drottningholm.

Konungens resor och tillökningen i utgifter för de kongl. familjen, öfverensstämde icke rätt väl med financernas tillstånd och statssekreteraren Liljencrantz, ehuru rik på förslager, intrasslade sig i utvägar, hvars ledsamma följder mångfaldigade sig, till följe af de falska kalkyler, som

man gjort öfver inkomsterna af bränvinsbränningen, hvars förskotter, af Konungen lemnade, voro vida öfverstigande Statskontorets krafter. Konungen inrättade då ett Riksgäldskontor för liqviderande af statens skulder, hvars direktörer blefvo riksrådet Ulrik Scheffer, statssekreteraren Liljencrantz och herr Ruter (?). En amortissements-fond blef anvisad; man upptog ånyo 1723 års ständers plan, som hade haft mycken framgång; men med den skillnad, att de amortissementsfonder, som Ständerna hade haft omsorg att anvisa, utgjordes af säkra och bestämda summor, hvaremot Konungen anvisade ovissa inkomster, som borde inflyta från Statskontoret, hvilket sjelf existerade genom lån och anticipationer.

Hvad beträffar bränvinsfrågan, så blef det beslutadt i Konungens konselj, att man på arrende skulle utbjuda kronobrännerierna, så väl de i hufvudstaden som i landsorterna. De blefvo ock snart arrenderade på de vilkor Wrangel och Liljencrantz föreslagit, eller 15 kannor bränvin per tunna spannmål, och hvilket bränvin skulle levereras i kronans magasiner. Konungen åtog sig försäljningen. Törsten efter vinst uppmuntrade till falska kalkyler; inbillningen och snålheten fördunklade det sunda förståndet. Arrendet af kronobrännerier ansågs såsom faveurer; men inom kort tid blefvo konkurser deraf en följd. Presidenten baron Boije, baron Vegesach och en herr Hasenkampf, associerade för arrendet af kronobränneriet i Stockholm, gjorde några månader derefter bankrutt, äfvensom flera i provinserna. Rättegångarne förökades, och Konungens financer blefvo ej förbättrade; det blef svårt att göra denna fabrikation blomstrande. Allmänheten afskydde den och brännerierna voro utsatta för mordbrand. Sålunda förstördes dessa etablissementer i Norrköping och Stockholm, utan att man lyckades upptäcka orsaken; hatet förmådde folket att ej köpa bränvin i Konungens magasiner, hvilka voro till den grad öfverfyllda, att man måste förvara bränvinet i stora reservoirer, utfordrade med blyplåtar; emedan man ej, utan allt för stora kostnader, kunde sammanskaffa nog antal fat för bränvinet. Försäljningen af bränvinet blef en af de svåra-

ste saker, och som man ej kalkylerat, och detta kunde numera ej afhjelpas, emedan man anlagt allt för stora brännerier i städerna, hvarifrån försäljningen i landsorterna var förenad med oöfverstigliga svårigheter.

Vid höstens inträde flyttade Konungen till Gripsholm med hela hofvet. H. M. reste dit på en liten segeljakt och var nära att förlisa; men han tillät Drottningen att resa landvägen.

Hertigens af Östergöthland återkomst från sin resa till Italien, gaf anledning till festliga tillställningar vid hofvet. Konungen och hertigen af Södermanland, som hade mycken smak för dylika saker, beslöto att af Gripsholm göra ett förtrolladt slott. Det arrangerades der trollkarlar, demoner, förtrollade prinsessor, djeflar o. s. v., som gingo prinsen till mötes, med facklor i händerna, för att emottaga honom. Ett tornérspel, en landtlig bal, öfverraskningar i alla rum, som prinsen måste passera, baletter och skäligen dumma sånger. Konungen for prinsen till mötes, ända till Nyköping och mottog honom med uttryck af de ömmaste känslor. Hela hofvet visade hertig Fredrik mycken uppmärksamhet och fann honom, lika som vid hans afresa, vacker, höflig, mild, utan någon förändring hvarken till förstånd eller seder.

Ryska Kejsarinnans och Konungens ömsesidiga uppmärksamhet och artighet voro märkliga. De skrefvo till hvarandra de artigaste bref, det var en oafbruten kommunikation dem emellan. Konungen gjorde Kejsarinnan en present af ett spann Ölandshästar med en rikt utstyrd kalesch. Stallmästaren Munck fick i uppdrag att öfverlemna denna present åt Kejsarinnan. Elaka tungor, hvaraf hofven alltid öfverflöda, påstodo att Konungen just valt denne sin gunstling, för att visa Kejsarinnan ett motstycke till hennes ömma favorit Zoritz. Man trodde äfven att Kejsarinnan, par represailles, skulle dekorera Munck med någon rysk orden; men han återvände med vackra brillanterade dosor och 3,000 dukater, utan att hafva väckt särdeles uppseende vid ryska hofvet.

Den anmärkning man vid hofvet gjorde med bekymmer, efter Konungens hemkomst från besöket i Petersburg,

var hans förändrade uppförande emot sitt folk. Försäkrad om Kejsarinnans vänskap, brydde han sig numera mindre om den allmänna opinionen, hvilken han hittills någorlunda lyssnat till. Frihetens brodd, som ej helt och hållet hade blifvit förtrampad, och som han fruktade att Ryssland skulle bringa till frodighet, hade ända hittills undertryckt hans liflighet och egoism; men troende sig numera fullkomligt trygg från den ryska sidan, kände han intet hinder för sin vilja och lät utan försigtighet förstå, att han litet brydde sig om allmänhetens loftal eller klander. De allmänna ärendena och umgänget vid hofvet hade lika mycket känning deraf; goda råd gällde mindre, till den grad, att bröderne Scheffer, som voro de förnämsta driffjädrar för affärerna, suckade deröfver, och riksrådet grefve Ulrik Scheffer syntes numera mindre intresserad af sin embetsbefattning än att förskaffa sig möjlighet till en passande reträtt.

Den 1 November (1777) återflyttade hofvet till staden, hvarest den första omsorgen blef att uttänka förströelser, för att döda tiden. Detta var ej så lätt, med hänseende till Konungens oro och ombytliga lynne. Borgerskapet anordnade, medelst subskription, en assemblé på Börsen. Konungen och prinsarne försummade aldrig dylika tillställningar. Folksamlingen der var oerhörd. Enkedrottningen, efter att hafva klandrat tillställningen, såsom opassande för adeln, som der nödgades blanda sig med borgerskapet, slutade med att der infinna sig, med prinsessan Sophia Albertina. Den regerande Drottningen likasom hertiginnan saknades ej heller; men för att iakttaga företrädet i kongl. värdighet hade Enkedrottningen utfunderat att taga en half-masque för ansigtet och befallt prinsessan och sina hofdamer att bära dylika masquer, som man fann mycket löjligt.

Bal om Söndagar, två aftnar opera, en dag cour på hofvet, soupéer hos statsfruarna och hos Enkedrottningen, små pjeser spelade på Konungens lilla theater i galleriet, och baler hos Drottningen i domino var ej nog för att fylla tomheten under veckans lopp. Det fordrades ännu assamblèer hos frimurarne, som började framkalla förtjusning och secterism i religion. Konungen och hertigen bevistade i detta samfund, alla veckor deras sammankomster, långt in

på natten. Frimureri-ärendena var ett ganska allvarsamt ämne; man behandlade dessa ärenden i en konselj, särskildt sammansatt af de största enthousiaster, nemligen: grefve Bjelke, general Horn, kapten Pfeiff och en ung Plomgren, nyligen återkommen från sina resor; uppblåst af tillförsigt, lögnare, galning, som påstod sig hafva gemenskap med andar; sådan han var, deltog han i denna förtroliga konselj, der Konungen eller hertigen förde ordet; och det som synes otroligt, är att han styrde hela denna aréopag. Han framlade förslag, hvarigenom Sverige skulle vinna milioner genom frimureriet och att förskaffa hertigen af Södermanland en inkomst af denna orden. Hertigen skulle blifva Stormästare för alla Europas frimurare-ordnar, en värdighet, som minst borde förskaffa honom inkomsterna af stormästaresysslan inom Tyska Orden. Han lät skicka sig, på Konungens bekostnad, till alla tyska hof, för att underhandla rörande denna angelägenhet, och grefve Oxenstjerna, Konungens kammarherre, medföljde Plomgren på denna resa. Frimureriet blef en ganska vigtig angelägenhet, och den säkraste utväg att göra sin cour och sin lycka. Det var mera heligt än religionen; man diskuterade der Svedenborgs syner; det fanns i frimurare-logen en öfversteprest och altar-ceremonier. Slutligen började förståndigt folk finna afsmak dervid, och man gick så långt i ordensvurmeri, att man gjorde denna annars, genom sina medlemmar och sina institutioner, så vördnadsvärda inrättning löjlig.

Den 22 December begaf sig hofvet till Gripsholm för att der fira julhögtiden. Såsom en variation i nöjena organiserade Konungen en fransysk theatertrupp och balett, af de sedan den aflidne Konungens tid qvarvarande artister, som Gustaf III, vid sitt uppstigande på thronen, hade afskedat. Denna lilla och ganska dåliga trupp, gaf alla aftnar en representation, comedie eller tragedie. Det återstående af qvällen användes till hazard-spel, för hvilk[et] Konungen fått en stark smak. De unga hofmännen, lik giriga som oförståndiga, uppeggade af Konungens och ha[ns] bröders efterdöme, deltogo lättsinnigt i ett spel, der ma[n] förlorade stundom tusentals dukater, utan att de hade tuse

styfver att disponera. Denna smak har sedan dess inrotat sig hos hofmännen tillhörande Konungens omgifning.

Konungens förnämsta sysselsättning, under vistelsen på Gripsholm, var att författa ett nytt reglemente för tjenstgöringen vid hofvet och att gifva nationen en ny klädedrägt. Han genomgick arkiverna ända sedan Gustaf Wasas tid, för att göra utdrag af allt, som rörde hof-etiketten, och sammansatte derefter sitt reglemente. Han gaf en ganska hög rang åt hofvets funktionärer: Hans öfverste-kammarherre fick fältmarskalks rang, lika som hans öfverhofstallmästare; kammarherrarne rangerade med general-löjtnanter och så vidare, i samma proportion.

Med afseende på den nya klädedrägten, tillbringade Konungen hela dagen, med undantag af societets-timmarne, i conferenser med pager och skräddare; alla upptänkliga förslager utfördes i modell. Men en skånsk bonddrägt, svart och eldröd, som Konungen begagnat i en balett under karnavalen, och som man af smicker hade berömt, såsom väl klädande H. M:t, bestämde denna vigtiga angelägenhet, som afhandlades på ett hemlighetsfullt sätt, i Konungens pagers krets, med riksråderne Carl Scheffer och Bjelke, hvilkas inbillning alltid var uppeggad af utomordentliga saker. Konungen, som förutsåg att hela nationen skulle upphäfva sig emot en förändring, som borde hafva till följd en oändlig mängd olägenheter och stora utgifter till tunga för landet, använde nästan alla nätter, under vistandet på Gripsholm, för att sammanskrifva en apologie, i form af reflexioner, för att öfvertyga allmänheten om fördelarne af en nationaldrägt, och om nödvändigheten att tillgripa denna utväg, under förevänning att derigenom afskaffa en föregifven lyx, som inritat sig hos folket. Konungen uppläste detta arbete för grefvarne Carl Scheffer och Bjelke, som upphöjde det ända till skyarne. Franska ambassadören fick äfven del deraf; men som han ej beundrade detsamma, men fann det svagt och utan upphöjda vuer, till och med oförenligt med sanningen, afrådde han Konungen att genomföra denna fråga med sin myndighet och att nedbädda dessa sina reflexioner i en djup hemlighet, äfvensom sitt klädedrägtsförslag. Hans goda afsigter

hade ingen verkan. Grefve Scheffer och de tjenstgörande i Konungens sängkammare, förstärkta med de unga favoriterne, vunno seger i denna national-fråga.

Konungen var ej rätt nöjd med sina bröders uppförande, hvilka öfverlemnade sig åt ett liderligt lefnadssätt. De tillbringade en del af dagen med att röka tobak, spela tric-trac eller kort med ungdomen, soupera med tvenne opera-mamseller, som hade blifvit utsedde till deras mätresser och som de utmärkte på ett för allmänheten skandalöst sätt, och gick detta så långt, att prinsarne lät dem få inträde i en assemblé af bättre damer i Sekreta utkottets rum, för att höra en italiensk sångare. Konungen täcktes rådfråga mig härom på Gripsholm, och rörande de medel, som skulle kunna bota detta onda. H. M:t ingick i stor detalj rörande sina bröders lättsinniga beteende och ansåg sig icke kunna underlåta att ingripa med sin myndighet.

Jag bad Konungen att ej kompromettera sin myndighet, med att reglera sina bröders enskilda uppförande; att denna myndighet, ej kunde utan olägenhet utsträckas så långt, som här erfordrades; att deraf otvifvelaktigt skulle uppstå en uppenbar brytning, till plåga för Konungens ömma hjerta, och som han skulle nödgas återställa, genom utbetalande af större penningesummor, för att liqvidera prinsarnes skulder; att vänskapens råd och goda efterdömen voro de enda lämpliga vapen, att bekämpa deras passioner; att det för öfrigt ej kunde undfalla Konungens skarpsinnighet, att det val han gjort af general Mörner och öfriga kavaljerer, utan principer och illa uppfostrade, och hvilka nu utgjorde hertigarnes hofstat, vore orsaken till förirringarne i deras uppförande, och att general Skytte, öfverste Wachtmeister jemte flere andra personer, med förstånd och goda seder, måst aflägsna sig. Konungen medgaf att hans val var mindre godt, men han skyllde på revolutionen af den 19 Augusti, hvad beträffar general Mörner, till hvilken Konungen från denna tid var förbunden och hvad beträffade de öfriga personerna af hertigarnes omgifning, hade de sjelfva utvalt dem och anhållit derom.

BILAGOR.

I.

Professor Samuel Klingenstjernas omdöme om d. v. Kronprins Gustaf; afgifvet vid 1756 års riksdag[1]).

Under den tiden jag haft den nåden att umgås med H. H. Kronprinsen, har jag tyckt mig finna, att de idéer, som mest occupera hans sinne i rapport till honom sjelf, äro grandeur, independance, faste, magnificence, representation; theatralisk pomp.

Hans passioner för allt sådant äro så starka, att alla andra considerationer böra, i hans tankar, vika för dem.

Han tror det vara ett privilegium af sin höghet, att följa alla sådana begärelser, utan hinder.

Han tror sig bevisa sina närmaste en besynnerlig nåd, när han någon gång, på deras förmaningar, renoncerar till sina egna begärelsers eller caprisers fullgörande.

Men mestadelen anser han deras förmaningar, som ett önskeligt tillfälle att visa sin superiorité och independence dermed, att han gör tvert deremot.

Jag har ännu aldrig sett skäl och föreställningar allena, hos honom någonting verka. Fruktan för straff uträttar något för närvarande moment, men intet vidare. När han

---

[1]) Efter en skrifven uppsats, bland d. v. landtmarskalken, sedermera riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

Samuel Klingenstjerna, född 1698; kanslist i Kammar-kollegium 1720; professor i Upsala 1728; ledamot i Vetenskapsakademien 1739; informator för kronprinsen, sedermera Konung Gustaf III, 1756; kansliråds titel s. å.; statssekreters-karakter 1762; död 1765.

är vid godt lynne, låter han stundom böner gälla, såsom ett särdeles prof af vänskap till någon viss person, och för att mortifiera andra, hvilkas böner han intet låter gälla. Som han har en naturlig aversion för alla allvarsamma occupationer, som ingen rapport hafva till hans passioners fullgörande eller barnslig lek, så måste hans undervisning ske under ett continuerligt krig, då man ömsom måste employera böner och hotelser; och kommer det ändå an på herrens närvarande lynne, om dessa medel verka något eller intet. Man kan väl tänka hvad de uträtta, då all undervisning sker under en ögonskenlig oro och impatience, att tiden skall förlöpa; då alla uhr skola jemföras och man skall rätta sig efter det, som går fortast; då man hvart ögonblick måste visa fram uhret eller säga hvad klockan är, då herren begynner gråta när han sjelf, af glömska, uppehållit sig vid studierna öfver den vanliga tiden, hvilken distraction likväl aldrig händt honom mer än en gång.

II.

Utdrag ur drottning Lovisa Ulrikas Journal för åren 1757—1762 [1]).

1757.

Med en courir fick nu Hennes Maj:t nouvellen om sin fru moders död sommaren 1757. Grefve Solms kom om eftermiddagen till Drottningholm, sedan han averterat grefve Ekeblad allt hvad, i sådana omständigheter, bienseancen fordrade. Då bad Drottningen honom vara aktif på truppernas och transporterna. Han försäkrade att de skulle blifva observationscorps, och 2:ne dagar efter hans ankomst till Stralsund gick Peenemünde öfver. Han var bornerad. Hennes Maj:t var van, att aldrig få en elak tidning ensam: kriget emot Preussen; sin moders död; planen emot unga hofvet i Ryssland, och Bestucheffs ruin; allt var Hattarnes anläggning, att abimera hofvet här i Sverige.

Statssekreteraren Carlsson kom nu till Konungen och begärde hans samtycke till kriget, sedan det var unanimt i Rådet. Hofvet, som fann att detta Rådets steg var den enda planka, som partiet kunde någonsin komma upp på, ur sjönöden, vägrade. Konungen gick in uti raisonerna, reklamerande bara Ständernas sammankallande, efter regeringsformen. Detta votum var det, som grefve Fersen så habilement, vid 1761 års riksdag, visste, oaktadt alla clameurer, att dölja.

Som första transporten af lifregementet, hvarvid fältmarskalken Ungern var följaktig, passerade Jerfva, kommo Deras Majestäter, af en händelse, att fara der förbi; vid hvilket tillfälle Hans Maj:t blef af truppen saluterad och

[1]) Rörande tillkomsten af denna journal, se II:a delen af R. R. grefve A. v. Fersens historiska skrifter, pag. 232.

fältmarskalken till middagen inviterad, till Ulriksdal. Konungen lät Hennes Maj:t förmärka, att han var med denna hazarden icke så mycket tillfreds, efter han vore öfvertygad, att Rådet deraf skulle draga sällsamma conclusioner och, efter gammal vana, äfven förtyda detta. Sådant skedde ock, ty Rådet kunde icke fördölja sig; utan förnummo Deras Majestäter snart, att de häröfver uppfattat mycken oro. Kort derpå kom en annan kommendering af samma regemente, under major Tilas anförande. Denne låter tillsäga major Ramsay, att han skulle lägga honom, Tilas, för Öfverhetens fötter; att han nu vore i antågande med sin trupp, som, jemte hans lif, vore hofvet till tjenst, i hvad det kunde finna convenabelt att nyttja honom till, och att han fast hellre läte nyttja sig härtill, än till en expedition åt Pommern. Baron Düben var inne hos Deras Majestäter, när Ramsay berättade detta. Han blef härvid öfvermåttan klenmodig och, efter lång disput, öfvertalade Konungen att låta betacka Tilas. Efter den stunden har Ramsay aldrig förlåtit Düben. Hennes Maj:t, efter sin vanliga method, ville aldrig insistera i saker, der en annan person än hennes egen, skulle ställas i spetsen; men nekar icke att, om beslutet ankommit på henne, Tilas' anbud blifvit accepteradt.

Innan grefve Fersen gick till Pommern, var han på Drottningholm, att taga afsked. Så snart han ätit soppan om middagen, blef han af en colique (vraie ou fausse) ganska häftigt angripen, och ryktet lät strax spridas, att han fått gift; en horreur, som, oaktadt hans lif ingenting importerade hofvet, i den tiden kunde vara af de fasligaste följder.

Det första framsteget med Peenemünde blef så högt utropadt, att man snart kunnat förvänta sig Stettins och hela Brandenburgs eröfring. Drottningen behöfde dock intet länge vänta, förr än dessa successer modererades Det vore hofvets sista dag i Sverige, då detta kriget hade gått lyckligt: Konungens i Preussen abaissement; unga hofvets och Bestucheffs olycka, i Ryssland; Rådets kredit, genom ett lyckligt krig; Riksakten från år 1756 — allt beviste hvad makt det låg på kriget. Man kan derföre tänka

huru angenäma tidningarne voro, om Konungens i Preussen successer; bataljen vid Rossbach hufvudsakligen. När svenskarne, emot vintern, voro inneslutne i Stralsund; indecenta propos om generalerne. Man ville då skylla allt på Ungern och hans inexperience. Han blef rappelerad och en gråhårig oerfaren general, riksrådet Rosen, skulle reparera allt. Han kommer en afton till Konungen och begär hans underskrift på sitt constitutorial; så hemligt gick det till. Rosen reste samma afton [1].

Nu kom fältmarskalken Ungern hem; med honom hans generaladjutant, öfverste-löjtnant Rudbeck. Denne sednare begynte nu, vid sin hemkomst, att mycket umgås med Nordencrantz, och detta är epoquen, från hvilken Deras Majestäter förmärkt likasom en revolution i hans begrepp och raisonnementer. Deras Majestäter hörde honom, med surprice, omtala, huru han med Nordencrantz's skrifter skulle allena slå Hattarne ur brädet. Finance- och penninge-systemen blef nu hela hans sinnes occupation. De enda vapen hvarmed han, mot hofvet och sina fiender, trodde sig ofelbart segra; vapen dem Hennes Maj:t icke misstänkte någonsin kunde vara af så vidlöftig verkan. När Hennes Maj:t frågade honom, om den namnkunniga declarationen, som projeckterades i Juni 1756, embarrasserade han sig mycket, och skyllde på att grefve Fersen bedragit honom, utan att gå in i en detaillerad justification för sig.

1758.

Fröken Wilhelmina Ribbing, sedermera riksrådinna Höpken, hade, såsom hoffröken, vid flera tillfällen, låtit föga varna sig af flera tillsägelser, dem hon ej allenast af hofmästarinnan, på befallning, utan äfven af Hennes Maj:t sjelf undfått. Vid de tillfällen, som hon, i qvalité af hoffröken, borde vara tillstädes, hände henne icke sällan, att Drottningen fick vänta på henne och vid en viss minister-audience, långt ifrån att vara innan början tillstädes, kom

[1]) Drottningen, likasom Konungen i Preussen, ansågo kriget vara emot det rådande riksdagspartiet, men ej emot svenska staten. Se härom bil. N:o III.

hon näst bakom ministern in i rummet. Sedan hon blef gift, hade hon, vid sin barnsäng, ingenting låtit notificera hos Drottningen; hvarföre ock hände, att hos henne inga bud kommo ifrån hofvet, hvilket riksrådet Höpken tog ganska högt, men öfver hvilket Hans Maj:t lät honom tydligen förstå, att irregulariteten var på hans frus sida. Vid nyåret 1758 voro alla riksrådinnor uppe utom hon (hon hade, såsom före detta hofdam, den prærogativen, att komma upp förmiddagen, det alla andra damer gjorde den dagen, hvilka förut varit hoffröknar) icke en gång om aftonen och utan någon excuse; tvertom, hon var på en souper hos någon af ministrarne. När hon något derefter uppkom, gick Hennes Maj:t henne på couren förbi, utan att helsa henne.

Emedlertid åkom Hennes Maj:t en svår och långsam sjukdom, under hvilken tid riksrådet Höpken förmådde de andra af Rådet, att med sig göra gemensam sak, i så måtto, att ett extractum gick ifrån rådkammaren till alla rådsfruar i Stockholm, att icke frequentera hofvet. Detta förbudet sträckte sig till alla, äfven till enkor och dem af riksrådinnorna, hvilkas männer numera voro utom Rådet. Riksrådinnorna Cedercreutz, Bonde och Gyllenstjerna ville dock ingalunda conformera sig härtill; sägande, att de intet afsågo hvarföre de emot hofvet, som gjorde dem de nådigaste betygelser, skulle låta förleda sig att uppföra sig efter en esprit de corps, som de för sin del funno ganska sällsam, och att just af hofvet allena, en riksrådinna droge sin yppersta förmån och anseende. Detta ville Hans Maj:t låta Drottningen veta; men icke förr än Hennes Maj:t blef till helsan någorlunda återställd, då numera riksrådet Bjelke frambragte det såsom en sak, hvilken han hade hört skulle vara à bane. Drottningen upptog detta med all indifference; log deråt och fann genast att fruarna sjelfva med tiden skulle sakna för mycket af att hafva, par gaieté de coeur, låtit afstänga sig från hofvet, för att icke snart söka att återvinna samma förmån.

När kort derpå sal. prinsens af Preussen dödsfall skulle notificeras, skickades ock ingen kammarherre till flera, än de tre nämnda rådsfruarna, hvilka ständigt voro uppe och emot hvilka Hennes Maj:t ifrån början af denna scènen

fördubblat sin nådiga accueil. Detta var dem så mycket sensiblare, som de just vid detta dödsfallet trott sig kunna nyttja tillfället, att efter en notifikation på gamla sättet, få, utan vidare explikation öfver det framfarna, åter börja att synas vid hofvet; men Hennes Maj:t var icke i humeur, att låta reconsiliationen dependera af deras välbehag, sedan de lättsinnigt börjat offensen.

Allt sedan har också intet expresst tillstånd någonsin å hofvets sida i allmänhet, kallat riksrådinnorna till hofvet tillbaka. Efter accomodementet med Hattarne år 1761 och sedan riksrådet grefve Ekeblad förut begärt det, såsom en nåd, vart hon admitterad. Likväl lemnar henne Drottningen den justice, att hon alltid varit Hennes Maj:t ganska uppriktigt tillgifven och att hon besynnerligen i denna saken med mycken obenägenhet och icke af annat än yttersta condescendence för sin man, resolverat sig till att öfvergifva hofvet.

Vintern passerade på Ulriksdal. Små vanliga trakasserier mellan Rådet och Konungen fortgingo; Hennes Maj:t, omgifven dels af folk, som voro mindre angenäma, dels sig alldeles icke tillgifna, påminner sig att så väl denna vintern, som de tvenne påföljande voro litet roliga.

En bergsman, vid namn Lamberg, kom då, sänd med supplication till Konungen. Han hade en vidlöftig process anhängig i Rådet, angående en skog, och sökte utom dess att af Jernkontoret blifva med penningelån understödd i sin handtering. Någon af de föregående riksdagarne hade han varit herredagsman ifrån någon af de Wermländska trakterna, och deraf var han i en art af consideration, som gemenligen åtföljer bönder, hvilka haft någon distinktion af den arten, besynnerligen hos gemene man. Han fick då, i förbigående, lemna sin supplik till Konungen, hvarpå man gaf så mycket mindre attention, som sådana suppliker blefvo Konungen alla dagar öfverlemnade.

Denne Lamberg ämnade samma dag begifva sig af från Ulriksdal till staden; men genom ett elakt väder, som inföll, hände det, att han af Konungens löpare Russan, som gifvit sig i någon discours med denne mannen, tvifvelsutan af någon aktning för person eller medlidande öf-

ver den svåra processen, hvarpå hans hela välfärd hängde, lät öfvertala sig att natten öfver förblifva på Ulriksdal uti Russas rum, hvilket med mycken sorgfällighet sedermera anmärktes emot hofvet; likasom Deras Majestäter kunnat ega sig bekant, hvad som hvar och en domestik sig företoge eller borde blifva derföre mer responsabla än grefve Törnflycht, deras marskalk, uti hvars rum i staden denne Lamberg länge blef herbergerad, igenom en grefvens betjent, som var hans slägtinge; utan att grefven häröfver vidare tillspordes.

Emedlertid fick Lamberg afslag på sin ansökning om penningelån och som riksrådet Palmstjerna med yttersta allvar arbetade emot honom, i hvad processen angick, så gick densamma honom kort derpå alldeles förlorad. Ett hetsigt och ömt sinne, bragt till förtviflan öfver en så märklig hvälfning uti dess enskilta vilkor af förmögenhet, hade icke ondt för att utbrista uti hvarjehanda obetänksamheter, helst i en tid, då allmänna ställningen var uti allt så litet enlig med denne mannens öfvertygelse, om huru en regering borde vara och hvad landet nyttigt var. Ifrån det ögonblicket hvälfde han jemnt i sina tankar de svåraste medel att hämnas på sina förföljare. Riksrådet Palmstjerna — om hvilken det med en obehaglig och bedröflig sannolikhet sägas kan, att han var själen och hufvudet för hattpartiet, uti det departement, som rörde deras kriminella undersökningar emot kontrapartiet, och som på den sidan var af långt mera vaksamhet och aktivitet än hela partiet tillsammans — förlorade, igenom sina utskickade, denne mannen icke en minut ur ögnasigte. Han hade längesedan varit olycklig nog, att förtjena hans excellences uppmärksamhet. Det gick fullkomligen in i planen att göra honom olycklig uti sina ansökningar; ty af en sådan karaktär borde en motsvarande desperation uppkomma, hvilken, om den oförmärkt handleddes, kunde nu bereda den stunden hans excellence med otålighet afbidade, att nemligen fullborda den förödelse, hvilken 1756 års kommission måste ofullkomnad ifrån sig lemna; att insnärja, om möjligt var, hofvet och Mössorna uti lika undergång; att, under ännu tvetydiga utrikes ställningar, under kriget emot Preussen,

efter sig yppande omständigheter, trygga det aristokratiska regeringssätt, som smickrade Rådets högmod — kort sagdt, att få låta förklara sig chef för den inqvisition, som, igenom föregifna eller sanna revolter, skulle authoriseras. En viss sekreterare, hvars namn man förgätit, apporterades af riksrådet oförmärkt vid denne Lambergs sida. Igenom denne retades Lamberg ännu mera i sitt hat, och hans excellence hade tillika det redigaste besked om hans företaganden.

Ibland annat begaf han sig ånyo till Ulriksdal. Hennes Maj:t vet sig aldrig hafva med honom haft det minsta otaldt, ens icke sett honom; men denna gången lyckades det honom att få nalkas Hans Maj:ts höga person. Han gjorde en liflig beskrifning af sin olycka, beklagade Konungen, som skulle ständigt omgifvas af sina och fäderneslandets afsvurna fiender; hembjudandes sitt underdåniga nit, hvar och när Hans Maj:t skulle täckas att om hans blodsdroppar disponera. Häruppå gjorde Konungen icke särdeles attention. Ifver och känsla af egen olycka tycktes hafva förvirrat hans eftertanka, uti möjligheterna af allt detta. Konungen svarade honom kort, men nådigt: *"Det hörer icke menniskor till, att påskynda hvad Försynen kan, efter Sin allvishet, bereda. Oss tillhör tvertom att åtnöjas, utan otålighet, med stunden, den Han utsedt."* Dessa orden återfinnas ock uti justitiecanslerens rapport om Lambergs förhör.

Härjemte torde äfven kunna anmärkas, att han, under sina resor till Ulriksdal, på ett besynnerligt sätt intresserat för sig en ung menniska, benämnd Ljung, som fått någon kunskap om sin origine, att han nemligen var oäkta son af marskalk Horn, och som af dennes olyckliga öde tagit ett outsläckligt hat till Hattarne och som i Lambergs sällskap förmodligen med mycken öppenhjertighet fick utlåta sig, och derigenom fattade för honom mycken tillgifvenhet. Hennes Maj:t hade, på marskalkens eget vidgående, uti hvad som nyss om denne Ljung berättadt är, låtit honom blifva löpare, hvaruppå han, då prins Fredrik öfvergafs af fruntimret och fick sin egen stat, blef prinsens kammartjenare; men som han icke länge kunde gynnas af riks-

rådet och guvernören baron Carl Scheffer, tog Hans Maj:t honom till sig. Ehvad nu emellan honom och Lamberg förefallit, är det visst, att så snart tidningen om dennes arresterande kom, begaf Ljung sig hemligen undan, hvarom mera här nedanföre.

Under förloppet af allt detta, hade öfverheten emedlertid hunnit redan flytta till Drottningholm. Vid nedergången till China-huset ur trädgården, funno Deras Maj:ter åtskilliga bönder stående, af hvilka en framträder med ett papper, som Konungen strax igenkände för Lamberg, och gick med Drottningen vägen fram; under det att baron Düben, på befallning, emottog papperet. Detta innehöll, att Hans Maj:t ville vara nådig och i Rådet taga sig hans sak an, dit hon nu omsider blifvit hänskjuten, sedan hon vid alla instanser blifvit förlorad. Konungen befallde baron Düben att låta riksrådet Löwenhjelm få del af detta, såsom lagfaren man; på det Hans Maj:t måtte af honom sedermera inhemta, på hvad sätt hans process kunde, vid revisionen, favoriseras. På det viset kom riksrådet Löwenhjelm att äfven nämnas inför kommissionen. Nachrey fick af Hattarne i kommission, att i Wermland spionera på grefve Löwenhjelm, sonen, som då bodde der nere.

Vid detta tillfälle hade Lamberg, af en vid namn Mezger, bössespännare, begärt att få se China, som häröfver i början snäste denne bergsmannen med ett kort afslag; men då någon af betjeningen, Kejser, sockerbagare hos Konungen, erinrat Mezger, att han vore en man, som hade mycken vördnad och tillgifvenhet för Öfverheten, åtrade Mezger sig, viste honom huset och bjöd honom sedan om aftonen hem till sig i Canton; der de, under drickandet af en butelj vin, kommo i mycken förtrolighet öfver Rådets tyranni, hofvets och ärligt folks förföljelse m. m., så att Lamberg, innan de åtskiljdes, lofvade Mezger, vid hemkomsten till sin ort, en norsk häst till skänks; hvilket all Mezger sedermera för Hennes Maj:t godvilligt bekänt.

Oaktadt Hans Maj:ts votum och den möda riksråde Löwenhjelm gjorde sig med processen, tappades den dock i Rådet. Härvid blef då Lamberg förtviflad. Man har tal. om hans förtroende med en viss sekreterare; denne hans

förmente vän följde honom till Dalarne, der Lamberg då trodde sig kunna verka en revolt. Någon rörelse bragte han ock der uppe å bane; men såsom mesurer i hemlighet voro tagne, kunde densamma icke gå längre än man ville. Man hade de ackurataste och tidigaste kunskaper om allt i Stockholm. Kort sagdt, Lamberg visste icke ordet af, förr än han i Dalarne, med aldra största möda, hann att frälsa sig öfver norska gränsen och var i yttersta fara att blifva arresterad.

En dag kommer också riksrådet Lagerberg ut till Drottningholm och begärde hos Konungen företräde. Han hade då med sig en af Rådet författad berättelse, om det så kallade upproret i Dalarne, hvad dervid förelupit; huru Lamberg frälst sig med flykten och hvad anstalter till hans återfående voro gjorda. Detta tilldrog sig emellan Konungen och riksrådet enskildt, så att af alltsammans Drottningen icke kunnat veta mer, än hvad hon i korthet af Hans Maj:t sedermera hörde och här anfördt är. Drottningen reflekterade ganska litet på hela denna saken. Hennes Maj:t ömmade väl de olyckor, som i anledning häraf kunde träffa probablement flera menniskor; men som hela saken var hennes Maj:t främmande, och Lamberg redan tycktes vara i säkerhet, så försvann snart hos Hennes Maj:t all oro öfver denna saken.

Den redan vid 1756 års riksdag omförmälde kapten Gyllenspets vistades ännu i sin landsflyktighet i Norge. Han hade, man vet icke igenom hvad vägar, blifvit bragt på den tanken, att återvinna sin pardon med ett nytt brott. Saken tillställdes så, att Lamberg, som gick i förtrolighet med honom, blef, under prætext af Gyllenspets, att numera med honom dela faran af en revolt i Dalarne och låta densamma å nyo upplifvas, lockad öfver gränsen, sedan Gyllenspets förut averterat vederbörande kronobetjening att fördölja sig der; hvilka ock, utan svårighet, bemästrade sig Lambergs person.

När nu detta blef kunnigt, händer det Hennes Maj:t, att den ofvannämnde Mezger bekänner en dag, hvad emellan honom och Lamberg förefallit vid Drottningholm, och begär tillika få veta, med mycken bestörtenhet, om honom

icke rådligast vara skulle, att strax begifva sig på flykten, heldre än ett afbida Commissionens bud, hvarpå han trodde sig böra vara beredd. Detta surprenerade Hennes Maj:t otroligen; men lät sig intet vidare märka, än att hon sade sig vilja taga det i betänkande och låta honom sedan få veta sin vilja. Hennes Maj:t gaf Konungen strax del af Mezgers proposition. Å ena sidan var det ömt att qvarhålla en menniska, hvars öde kunde blifva ganska svårt, och som med flykten kunde undvika samma öde; å den andra var det tydligen att finna, hvad insinuationer emot hofvet skulle uppkomma, ifall denne Mezger komme undan. Drottningen resolverade, att visa honom ett hundra dukater, hvilka Hennes Maj:t till hans flykt destinerat och låta valet ankomma på honom, om han sedermera ville blifva qvar. Lyckligtvis fann Drottningen honom mera disponerad att bli qvar. Han hade hustru och barn, och gjorde äfven uppmärksamhet på, att hvad emellan honom och Lamberg tilldragit sig, varit emellan fyra ögon, der hans nekande och Lambergs anklagande borde vara af lika vigt. Drottningen var med denna utgången ganska nöjd, men erinrar sig att hon ganska allvarsamt förehöll honom hans oförsigtiga gemenskap med denne Lamberg.

Emedlertid och på det, under en långväga transport, och en icke för nog säker ansedd bevakning, han (*Lamberg*) icke skulle å nyo undslippa Commissionens händer, beslöts att justitiækansleren skulle strax affärdas honom till mötes, på det att undersökning i orten och förhör på stället desto bättre skulle med hvarandra förenas. Hennes Maj:t lemnar numera riksrådet grefve Stockenström gerna det loford, att han, ehuru Hatt den tiden, med en sitt embete anständig impartialitet fullföljde denna förrättningen. Lamberg hade genast den probiteten att hålla sig vid sanningen och, som redan berättadt är, fidelement uppenbara Konungens honom gifna svar, sådant som det här ofvanföre är anfördt. Hvad mycket förmodligen verkat på Stockenström var riksrådinnan Cedercreutz, med hvilken han var allierad. Palmstjerna hade åvägabragt den frågan om icke i högmålsbrott testes singulares borde admitteras men då detta ventilerades i Rådet inkom justitiækansleren

med ett skarpt och allvarsamt memorial, som bragte decisionen emot Palmstjerna; hvarigenom också denna Commissionen blef långt mindre tyrannisk och farlig, i sina processer, än den eljest blifvit.

Commissionen, som nu begynte med full drift fortsätta sina undersökningar, hade anmodat hofmarskalken grefve Törnflycht, att föranstalta om Mezgers införande till staden. Grefve Carl Fersen, som af sin svåger, marskalken, fått veta detta, säger det strax åt Mezger, som, jemte grefve Fersen, den dagen var med på den klappjagten på Djurgården, som var anställd. Jagten går för sig; Hennes Maj:t blir i sin skärm, skiljd från de andra, ensam med denne bössespännare, som hon, vid inträdet, finner bestörtning och förtviflan målad i ansigtet på och som strax berättar hvad han af grefve Fersen hört, att han nemligen dagen derpå skulle arresteras och att han, om han något visste med sig, derföre strax borde rymma. Hennes Maj:t blef förfärad att finna sig afsides med en menniska, drifven till högsta desperation, i ett ögonblick då hon af intet annat än af honom och flere laddade gevär i skärmen var omgifven. Dock fattade hennes Maj:t mod och tilltalade honom fermt, att han snarare borde vara omtänkt, att förståndigt inrätta sitt försvar, då Commissionen honom så nära förestod, än att öfverlemna sig till en misströstan, som honom på intet sätt hjelpte. Han ville skjuta sig ihjäl, ett tal, som så mycket mera bekymrade Hennes Maj:t, som hon först fann sig i detta ögonblick allena med honom och icke i stånd honom det att förhindra och sedan väl eftersinnade, hvad hiskliga calomnier, efter gamla vanan, skulle utspridas på hofvet, om Mezger på något vis omkommit, innan han blifvit i Commissionen förhörd. Han ville förse sig med pistoler och vid första steget inom Commissionsdörren, ihjälskjuta riksrådet Palmstjerna; döden vore ju honom ändå oundviklig; han måtte ju rätt så gerna med detsamma fria Konungen från en hätsk fiende och landet från en tyrann. Begge dessa saker hann Hennes Maj:t att calmera honom på; men kan ännu aldrig beskrifva hvad ängslan och oro hon, under denna entretien utstod. Rymma kunde han icke, ty han var öfvertygad, sade han, att så-

som Tiberg, portchaise-bäraren, blifvit tagen, så skulle också han, Mezger, på alla ställen vara så noga uppassad, att han aldrig skulle komma undan. Man kan lätt föreställa sig med hvad nöje jagten varade och huru angenämt det var, att den slutades. Drottningen var hela dagen ganska orolig, hvad parti denna karlen skulle taga, i synnerhet då det led emot natten. Hon anmodade kammarherren baron Ridderstolpe att taga honom i sitt rum öfver natten, och hafva vaksamt öga på honom; men de ursägter han, för sin enskilta säkerhet, i allt fall emot Commissionen förebar, voro sådana, att Hennes Maj:t icke trodde sig böra insistera häruppå. Man måtte således låta ankomma på ödet, hvad steg denne olycklingen innan morgondagen skulle taga, hvilket gjorde Hennes Maj:ts natt rätt sömnlös och bekymmerfull. Till all lycka hade han sagtat sin misströstan och begaf sig helt stilla och tyst in till staden, i förhör, med grefve Törnflycht.

Riksrådet Palmstjerna, som på alla sidor sträckte hofvet snaror, både hemligen och uppenbarligen, lät strax prevenera Mezger, att om han ville, i sina bekännelser, lasta hofvet, skulle han i samma mån vara säker för impunité, som han det mer eller mindre gjorde. Här brast nu Mezgers ståndaktighet. Det ena orimligare än det andra dikterades honom icke förr, än han det vidkände. Drottningen hade då, hettes det, 1756 hastat sig med Konungen i corps de gardet, samma natt som patrullerna började och kanonerna framdrogos vid revolutionen, och då Hans Maj:t velat bruka någon moderation och försigtighet, i de nedrigaste termer tillvitat Hans Maj:t klenmodighet. Hon hade anmodat honom att, vid hörnet af köksflygeln på Drottningholm, posta på Riksens råd, då de stego i land, och med bössa dem nederskjuta; samt att Drottningen, i sina rum, hade en myckenhet kulor [1]). Detta har han seder-

[1]) En chenett-machin hade Hennes Maj:t velat hafva; men som de, hvilk... brukas i Frankrike, måste trampas, hvilket är besvärligt, hade Konunge anmodat öfverintendenten grefve Cronstedt, som är ganska god mekaniku att uppfinna någon annan invention. Grefven hade till den ändan nyttja små blyvigter, i form af kulor, som efter behag kunde ökas och minska. Så snart grefve Cronstedt fick veta detta, for han strax till Palmstjern sin svåger, och skämde ut honom. Vid riksdagen 1761, då nu detta li stes i Secreta utskottet, med mycken förundran, var ock Cronstedt tillstäde

mera, igenom doctor Ribe, som i arresten besökte honom, bekänt för Drottningen och bedt om förlåtelse för.

Den ena efter den andra af hofbetjeningen drogs nu i arrest. Ljung efterskrefs, men som han redan var borta, lät man svara, att han på permission begifvit sig sin väg, och att så snart man finge veta hvar han uppehölle sig, skulle han efterskrifvas.

Russa, som öfvertalade sadelknekten att lemna honom häst, hade följt Tiberg i stallet och hulpit honom på den hästen, med hvilken han flyktade. Denne var, igenom den redan omförmälda historien med källarbetjeningen, i hög ogunst hos grefve Ekeblad, och fick med dom af landsflykt, umgälla sitt brott.

En dag vardt marskalken af Commissionen tillsagd att låta inkomma alla på Drottningholms slott stående betjente, hvilka anses såsom Hennes Maj:ts enskilda betjening. Han lät derföre ihopsamla prest, kamrerare, vaktmästare, smed, snickare, vaktkarlar, i en slup, och for så sjelf med dem, midt på ljusa dagen, likasom i triumf in till Commissionen i staden.

Hennes Maj:ts kamrerare för reparationsmedlen vid Drottningholm, som på kronans stat lönas, Widegren, hvilken baron Düben tillika nyttjade för räkenskaperna vid Hennes Maj:ts enskilda kassa, lät Palmstjerna inkalla och frågade honom, med mycken sorgfällighet, om Drottningens pensionärer; tvifvelsutan för att utleta något angående baron Wrangel [1]) och grefve Hård; men dermed gick det intet denna vägen. Utom dess var denne kamrerare en gammal Mössa, som svarade, att så snart honom visades ordres ifrån Konungen, skulle han allt säga, men eljest icke.

Ehuru nu undersökningarne fortgingo, fann Commissionen likväl att det i längden svårligen skulle blifva publiken en öfvertygelse att hofvet, med tillhjelp af en myckenhet folk af lägsta klassen, velat företaga sig något emot allmänna säkerheten, hvilket redan något hvar började nu att allt mer och mer tvifla på. Till den ändan funno de af högsta vigt vara, att med mer eller mindre sannolikhet

[1]) Baron Wrangel hade, sedan sin flykt, uppå Hennes Maj:ts kassa, årligen 2,000 plåtar och grefve Hård pensionerades på Konungens kassa.

insnärja någon mera betydlig person uti dessa förmenta anläggningar; men som mest alla, som voro hofvet tillgifna, voro ifrån Stockholm skingrade och större delen af de öfverblefne kommenderade i Pommern och öfverste Ramsay, den ende som hade passerat vintern i staden, så formerades planen emot honom. Commissionen lät uppenbarligen skrifva honom till, att han skulle infinna sig i Stockholm; men under handen fick han anonyma bref, att begifva sig bort och framför allt akta sig för något förhör, emedan han då oundgängligen skulle blifva olycklig. Drottningen påminner sig att grefve Fersen, med en air de mystère, för Guds skull afrådt att han skulle komma, och under allt detta, probablement i samma afseende, utspriddes i hela allmänheten, att man med bekymmer såge undersökningarna blifva allt mer och mer vidlöftiga och flera personer efter handen skulle invecklas, jemväl af högre värde och att Commissionen derföre vore föranlåten att, jemte en myckenhet ordinaira arrestrum, låta särskildt bereda fängelser för högre personer. Hade man kunnat förmå öfverste Ramsay att taga det partiet de önskade, nemligen att rymma, hade alltid taflan, uti en deraf uppkommen suspension af processen, fått ett sällsamt utseende emot hofvet. Men han, som med sig ingenting visste, for utan all räddhåga hitöfver; lät förhöra sig och kunde på intet vis fällas.

Lamberg fick mångfaldiga löften, om han i sina bekännelser ville aggravera Ramsay; men stod på intet vis att förmås till en sådan nedrighet. Han lemnades i ett rum, der han kunde se Ramsay i förbigående, och vardt så frågad, om han intet igenkände honom; men sanningen blef i Lambergs mun alltid enahanda. När detta misslyckades grep man till en ny utväg. Tiberg hade flera gånger varit hos öfversten. Detta blef nu en anledning, att uti Commissionen förhöra den sistnämnde; men allt det svar man fick var, att Tiberg velat ifrån öfverstens gård i Finland köpa allahanda lifsmedel, hvarpå alltsammans berodt.

En öfverstens betjent, som nyligen gått ur dess tjenst, blef af Commissionen uppsökt. Men under förevänning att icke vara så i sin christendom hemma, att han kände vig-

ten af sina vittnesmål, skulle han af Werander förut examineras och underrättas. I detta förhör frågades honom intet annat, än om icke Lamberg och öfversten haft med hvarandra samråd. Betjenten bedyrade nej; men presten föreställde honom huru, då frågan var om hela fäderneslandets bästa, man för ett så högt ändamål vore af Gud frikallad att så noga hålla sig vid sanningen; att det gåfves en dispens i den delen, hvilken man af samvetsömhet borde antaga o. s. v. Allt detta förändrade uti ingen måtto betjentens mörka och enfaldiga begrepp om heder och ära. Han beklagade sig, hvad mera var, för doctor Enbom, att oaktadt han af Tio Guds bud lärt, *det man icke skall bära falskt vittnesbörd*, ville doctor Werander förmå honom att tvert deremot med ett diktadt vittnesmål fälla sin gamla husbonde. Denne Enbom bad honom skriftligen uppsätta de frågor honom Werander gjordt, tillika med de raisonnementer deröfver, efter hvilka han upplöst sina föreställda samvetsmål och gaf honom tillika sina svar på samma frågor. Dessa begge olika upplösningar företedde denne betjenten i Commissionen, sägande sig vara ganska bestört öfver den särskildta väg, som tvenne Guds ords lärare honom uti ett och samma ämne företedt och begärande råd huru han sig, i en så vådlig ställning, förhålla skulle. Commissionen drog, som man plägar säga, öronen åt sig, och denna inqvisitionen förföll af sig sjelf. Hofvet lät sig vid allt detta intet märka; förändrade uti ingen måtto sitt uppförande, utan betygade ifrån början till slutet ett lika kallt och tyst förakt för denna domstolens procedurer.

Något in på hösten hände det, att en stor jagt anställdes vid Gripsholm. Efter en författning, gjord i salig konung Fredriks tid, bör alltid en del af regementen eller garnisoner vara, vid sådana jagter, tillstädes, efter man emot sådana djur som björnar bör vara beväpnad till försvar. Också var den qvarblifna delen af Södermanlands regemente nu i rörelse. Efter en annan författning, af 1756 års Ständer, skulle åter, så snart Konungen begaf sig något längre ifrån Stockholm, tvenne rådspersoner nödvändigt vara honom följaktige. Men af en händelse hade de denna gången ursägtat sig; förebärande, att som guvernö-

ren för prinsarne vore med, kunde det vara nog. Men allarmet af uppbådadt manskap med gevär föreföll då i ögonblicket denne excellensen otroligt farligt. Som han af Rådet var helt ensam på stället, målade hans föreställning honom sin belägenhet på den aldra svartaste sidan. Han hastade sig derföre att yttra sin inquietude till baron Düben, frågande hvad allt detta betydde och tillstyrkande, med mycken empressement, att man å begge sidor borde förstå sig med hvarandra och heldre än att drifva sakerna i det längsta, bereda sig en honnette sortie med förlikning. Baron Düben svarade häruppå rätt poliment, och gaf Deras Majestäter strax härom besked; men Hennes Maj:t fann då, att hofvets position icke var att brådska med sådana steg. Kriget hade fått i Pommern ett långt vidlöftigare utseende än dess upphofsmän sig föreställt; Commissionen, oaktadt all sin bitterhet, hade ännu icke fått något emot hofvet, utan snarare röjdt sin galla, än de anklagades brottslighet. Med ett ord, om någon förändring i de fordna vidrigheterna vore att hoppas, så vore den nu mera än någonsin för handen; oenigheterna vid armén tilltogo m. m. Det blef också häruppå ingenting af hofvet reflekteradt; men ifrån denna moment kan likväl räknas epoquen af Hattarnes disposition att försona sig.

När första refusen skedde om Gooderiks hitadmitterande, ingaf Konungen ett diktamen i Rådet, som var, efter omständigheterna, så i termerna menageradt, att Konungen i England icke deröfver skulle taga någon ombrage, utan att stöta franska systemet här uppenbart för hufvudet. Drottningen fick ock ett bref ifrån Konungen i England med tacksägelse till Konungen och löften att engelska hofvet skulle, med all chaleur, här antaga sig Deras Majestäters sak. Detta brefvet uppbrände Hennes Maj:t.

Drottningen erinrar sig, att samma år ett ganska stort missnöje uppkom, i Pommern vid armén, öfver den öfverstefullmakt, som baron Gustaf Wrangel fick, och öfver hvilken mer än hundrade personer sig beklagade. Hennes Maj:t erinrar sig likaledes, att Hans Maj:t, bevekt af åtskilliga politiska skäl, i anseende till påföljande riksdag, beständig vägrade att underskrifva denna fullmakten; hvilken omsiden

stämplades; men i allmänhet hade Hennes Maj:t, allt ifrån dess första inträde i detta rike, gjort sig regel af att i möjligaste måtto stänga sig ifrån all brigue och intriger, hvad embeten och syslor vidkom. Hennes Maj:t har ock haft all anledning att befinna sig väl af denna princip, sedan Hennes Maj:t under de hvarjehanda förändringar uti influencen, som partierna kunnat hafva vid hofvet, i anseende till tjensternas förgifvande, funnit det ena partiet icke hafva i den delen något att förebrå det andra, hvad snikenhet, väld och enskildta intressen angått. Ett mera förnöjande bevis på Hennes Maj:ts kallsinnighet i detta ämne vill Hennes Maj:t icke anföra, än det högstsalig H. M. Konungen sjelf gaf henne 1756, då riksrådet Wrede uti det samtal, som för detta omförmäldt är, ibland annat berättade att i allmänheten vore utspridt att Hennes Maj:t, vid en viss syslas förgifvande, om hvilken Hennes Maj:t skulle hafva solliciterat Konungens val och nomination, skulle hafva bekommit 10,000 plåtar. Konungen svarade då riksrådet, att denna calomnien vore af de gröfsta; att Hans Maj:t kunde försäkra, att han på denna sidan aldrig visste sig hafva varit af Drottningen presserad. Hennes Maj:t är icke i okunnighet om, att man, igenom vidriga rykten kan i den delen hafva sökt att bibringa publiken andra tankar; men i sanning förhåller detta sig annorlunda. Hvad skulle Hennes Maj:ts afsigt hafva varit? Erkänsla uti politiska omständigheter af dem, hvilka Konungens nåd på det viset framdragit? Ingenting var mera vanligt, än att se folk söka med empressement, ofta lofva mycket och à coup sur abandonnera hofvet, då de ernått sin önskan. Inkomsten vid tjensteförgifningen stannade, de notoriété publique, uti personers händer, dem man för en underrättad samtid icke behöfver nämna, och dem man är indulgent nog att fördölja för framtiden och hvilka uti sammanhanget, hvar med sina partier, likasom lade ett band på Konungen. Hvad fördel för Drottningen i öfrigt, om af tre prester den ene eller den andre fått ett pastorat, af tre borgare, hvilken som blifvit borgmästare? sanningen medgifver Hennes Maj:t alltid, och bekänner gerna, att hon i rådsvalen förhöll sig annorlunda. Sedan 1756, då Rådet, igenom Ständerna, utan

all moderation sökte förnedra Majestätet och thronen, blef det i Hennes Maj:ts sinne en nödvändighet, att i det mesta bemöta Rådet på lika sätt. Konsiderationen och anseendet af denna corps, kunde på intet märkligare sätt antastas, än derigenom att nämnda corps finge de minst habila och ansenliga män till ledamöter af dem, som parti-yran kastade i vädret vid riksdagarne. Hennes Maj:t erinrar sig ock, vid 1761 och 1765 års riksdagar, hafva beständigt tillstyrkt sådana personers utnämnande, som för ingendera partiet varit af det anseende, att de hedrat deras embete, men ofta måst taga all deras glans af rådsmanteln och rådsstolen. Huruvida denna beräkning varit med kronans intresse enlig och den i sjelfva utöfningen lyckats, må en hvar döma, som medföljt sednare riksdagars historia. Men hvad de öfriga embeten beträffar, höll Drottningen ett helt olika uppförande. Hon påminner sig ännu den olyckliga dagen, då högstsalig Hans Maj:t dog; huru Konungen, villrådig hvem han skulle nämna till Solberga, gaf Hennes Maj:t del af den repugnance, med hvilken han då gick i Rådet, att göra denna nomination. Wrangel hade, såsom prest i Amerika, efter författningarna mesta rätten; men han var Mössa och hans val skulle sätta hela hattpartiet i harnesk. Af de begge andra voro hvardera af olika hufvudmänner inom hattpartiet rekommenderade. Hennes Maj:t omfamnade då Konungen, sägande: ”*Min nådige Herre vet med hvad återhåll jag lagt mig in i sådana ämnen; men mitt enda råd är, att om nominationen embarrasserar Eders Maj:t i det minsta, den må så länge uppskjutas, och man af tiden inhemta, hvad utväg bäst blifva kan, att komma ifrån denna saken.*” — Det blef också dervid.

Följande må tjena till bevis på den grannlagenhet, hvarmed de styrande uppträdde emot Drottningen: Under det Hennes Maj:t var på komedien på Drottningholm, aflemnades till henne brefven och, bland andra, notifikationer om prinsens af Preussen död, som ganska högeligen bedröfvade Hennes Maj:t. Rådet hade icke den höfligheten att bättre frambära en sådan tidning. Det var vanligt nog dessutom, att under förloppet af kriget, jemte brefven, ifrån grefve Ekeblad följde en öppen lapp med ganska fidèle

underrättelse om någon besynnerlig echec träffat Konungen i Preussen. När Drottningen till exempel kom ifrån jagten på Gripsholm, fick Hennes Maj:t, vid utträdet ur vagnen, af grefve Ekeblad veta, att bataljen vid Hochkirchen var förlorad och isynnerhet att man intet visste hvar Konungen i Preussen vore; Hennes Maj:t skickade strax till Ahleberg, och fick veta hela sammanhanget.

Detta året gick nu till ända. Commissionen varade ett stycke in på året 1759. Men med Lambergs död upphörde de mesta inqvisitioner; Mezger befriades; Tiberg dömdes till fästningsarbete; Russa till landsflyktighet m. m., som af den tidens publika handlingar finnes. Långt ifrån att svärta hofvet, hade denna Commission mer än något i verlden ådagalagt hofvets oskuld och partiets förföljelsehåg, samt hos större delen af nationen uppväckt fasa och vedervilja [1]).

1759.

Under detta år erhöll Drottningen ett anonymt bref, deri brefskrifvaren dels anmälde att de styrande ville med förgift rödja endera af Deras Majestäter ur vägen, hvarvid brefskrifvaren erbjöd sig vilja lemna ett tjenligt motgift; dels erbjöd han Hennes Maj:t ett gift, kalladt *poudre de succession*, hvarmed Drottningen skulle kunna förekomma de styrandes elaka uppsåt, och rödja dem ur vägen. Schröder, Konungens biktfader, fick, sous le secret de la confession, befallning att anmäla i Rådet, att en person, den han ej fick nämna, anmodat honom uppenbara detta för Rådet. Detta hade den effekt, att allt stannade; hvilket gaf Hennes Maj:t nog anledning misstänka, att brefvet kom från

---

[1]) Det har blifvit Hennes Maj:t berättadt, att dagen förr än Lamberg sjuknade och i det förhöret han då haft, har han sagt Palmstjerna, det han uppriktigt bekänt allt; att hans excellens vore herre i öfrigt öfver hans kropp, men ej öfver hans själ; att, efter hans öfvertygelse, en revolution vore både nyttig och oundviklig och lycklig för riket, och att om han vore på fri fot, han i samma stunden skulle företaga sig alldeles detsamma, som han nu väl såge hade helt visst beredt honom det dödsstraff, som han icke räddes för.

ett sådant [1]) ställe. Hade deremot någon i välment oförståndighet skrifvit, var emedlertid Hennes Maj:t alltid justifierad, att på det sättet hafva gifvit det i Rådet tillkänna; ty immediate ville Drottningen det platt intet anmäla, på det nya ämnen till inqvisitioner och commissioner icke skulle gifvas.

Hofmarskalken grefve Bjelke hade under kriget nyttjat sin correspondence med major Sinclair, hvars bekantskap han gjort uti grannskapet med Stureforss, för att vinna en noggrann och redig kunskap om allt hvad vid armén passerade. Af denna correspondence fick Hennes Maj:t under tiden del och var alltid ganska nöjd med reflexioner och omdömen, hvaraf denna correspondence var uppfylld. Detta var ock den första vägen, hvarigenom major Sinclair blef af Hennes Maj:t känd.

Ju föränderligare lyckan var, ifrån det ena året till det andra, i Pommern, ju mera ökades ock de rådandes bekymmer. Inför hela nationens ögon var landet, så till sägandes emot sin vilja och kunskap, bragt uti ett förderfligt krig m. m. Men vid den bekanta Damgartiska kapitulationen, kom en förskräcklig räddhåga öfver alla Hattarne i armén; de sågo sig, i sina tankar, redan nedsablade, och baron Wrede, öfversten, frågade baron Ribbing, hvad i Jesu namn hofvet ville, att man kunde rätta sig derefter; ty det vore ju bättre att förstå sig dertill, än att låta massacrera sig såsom hundar. General Ehrensvärd — som vid utöfningen af sitt anförande vid armén, ofta funnit inkonseqvenserna af Hattarnes administration och huru de sökte hvälfva alla händelserna in på generalerne — försäkrade sedan baron Carl Ribbing, att han icke tänkte länge låta leda sig efter Hattarnes idéer, och då denne tviflade att någonsin contrapartiet skulle få räkna honom till sin församling, svarade han: "*Det sker helt visst; ni ska' eljest få spotta mig i synen.*" Dock declarerade sig generalen icke den påföljande riksdagen.

---

[1]) Troligen menas härmed, att det anonyma brefvet var en snara, utlagd det styrande partiet inom Rådet.

1760.

Det. begynte emedlertid att skrida intill riksdagens början. Öfverläggningar togo nu sin början hos Hattarne, dels att befästa och förse sig med valen i alla landsorterna, dels att öfverenskomma om någon landtmarskalk. Grefve Fersen var nu den, som af Rådet utsågs; men när det kom till valet, arbetade riksrådet Höpken, med händer och fötter emot honom och i faveur för grefve Horn. Grefve Fersen hade emedlertid svårighet att komma ifrån armén. Man tog derföre det partiet att besluta, att Rådet till riksdagen borde med tillräckliga underrättelser om arméens tillstånd och krigsoperationerna vara försedt; att en generalsperson borde öfverkomma och denne generalsperson blef då grefve Fersen. Men som emedlertid mest hela officerskorpsen i armén lagade sig till hemresa och general Lantingshausen förfrågade sig huru han sig, i sådana omständigheter, förhålla skulle, får han de fulminenta ordres, att eho som fördristade sig hemresa, skulle genast utstrykas och mista tjensten. Sådana ordres satte allt i combustion. Rådets vanliga penetration tycktes ock hafva öfvergifvit dem den gången. Officerarne, som voro capita, svarade att de hellre ville mista allt, än sina medfödda rättigheter. Det hade förfärat Rådet, att på sina riksdagslistor finna totaliteten af cheferne vara Mössor, och med ett myndigt steg trodde det denna gången sauvera sig; men tvertom.

Hofvet hade, under handen låtit tillsäga alla sina tillgifna att, oaktadt Rådets hot, hemkomma. Uppenbarligen hade Hans Maj:t, då denna frågan i Rådet förevar, uti ett diktamen ganska eftertryckligt förklarat sitt höga uppsåt vara, att ej mindre bibehålla Ridderskapet och Adeln, än alla dess öfriga undersåtare, vid deras välfångna privilegier och rättigheter, och att Hans Maj:t funne regeringsformen och privilegierna tillstyrka honom ett helt annat parti, än det Rådet tagit; hvilket gjorde i armén en märklig effekt.

Aspecten af att i grefve Fersen å nyo se en landtmarskalk; minnet af hvad man 1756 uthärdat, och den naturliga känslan, att i det yttersta undvika allt förtryck, tycktes mer än öfverflödigt ursäkta detta, hvartill hofvet,

under andra omständigheter, och utan en uppenbar, öfver hufvudet hängande våda, aldrig eljest skridit. Det man i början föreställt sig skulle endast röra capita af mösspartiet, blef en allmän sak för Hattar och Mössor, hvilka i hastighet förenade sig, att med lika ifver försvara sina rättigheter och hvad som i synnerhet rörde en del af dem var, att se Rådets partialité i grefve Fersens hemkallande, som var extra caput, men som detta oaktadt ändå fick komma hem, efter det var Rådets intresse att få honom till landtmarskalk. Ibland dem, som nyttjade rättigheten såsom caput, var äfven grefve Horn, om hvilken det redan sagdt är, att han briguerade marskalks-stafven.

Ställningen var i öfrigt den: Hattarnes styrka bestod i deras system med Frankrike och de allierade, som ännu gjorde en förfärlig liga; i deras förbindelser med Ryska hofvet, som gaf dem, i anseende till öfverheten, samma friare händer med hänsigt, till kejsarinnans val 1743; Danmark, som under handen, entraine af hofvet här och i fruktan för en revolution, äfven gick dem med corruptionspenningar, igenom sin minister tillhanda, dem Frankrike förnämligast fournerade. Mössornas styrka utgjordes af hofvets kredit; inbördes misshälligheten vid armén, i landet, inom Hattarne; Konungens i Preussen capacité; hopp att igenom hans personliga och Englands penninge-biträde, med ett ord igenom hofvets protection uppkomma; krigets tyngd, olycka, mera sammanhållighet och drift, såsom underliggande.

Innan riksdagen kom i gång hade riksrådet Höpken skickat Reichenbach till grefve Horn, för att sondera, huruvida hofvet vore i fonds, för att med penningar understödja ett marskalksval i hans faveur; att om så ej vore, utvägar kunde finnas att i hastighet få till denna operation en tunna guld. Riksrådet baron Schwerin framförde denna proposition till Konungen och Drottningen. Hofvet hade. af en förtretlig erfarenhet, fått en viss misstrogenhet ti alla sådana framställningar. Riksrådet Höpken hade uppei barligen alltid varit ett hufvudstöd i Hattpartiet. Han had ingenting gjort, för att accrochera sig med hofvet. Ma vet nu efteråt, att han haft åtskilliga contestations-ämne

med Hattarne, emot slutet af 1756 års riksdag; att han kanske derifrån daterat sitt hat till Fersen och till riksrådet Carl Scheffer; att han småningom sökt göra sig ledigare armar ifrån franska alliansen och kanske haft håg att närmare nalkas England, för att igenom en ny influence komma åt en del af sina vederdelomän här hemma. Men i den tiden kunde Hattarnes désunion icke så noga, till sin art, kännas af hofvet och man ansåg säkrast att afslå hela propositionen, såsom den der tjente till ett prof för Hattarne, huruvida hofvet hade penningar eller intet, till sina planer vid riksdagen. Icke destomindre är det kanske ovedersägligt, att denna refus var olycklig i påföljden, ehuruväl motiverad å hofvets sida. Hvar man vet, att grefve Horn gick miste om stafven, hvilken kanske kunnat falla honom i händerna med en mera actif penninge-operation.

Carl Sparre var Fersens högra hand; Ehrensvärd först emot slutet.

Riksrådet Sinclair, föga känd af annat än partiet, var en ny man i publiquen. Düben, grefve Bjelke, Rudbeck, Gyllensvahn, som aldrig var consulterad af hofvet, emedan han icke var nog estimerad; Hamilton, icke heller i conferencerna; Ramsay, Wallenstjerna, Durietz, inga hufvuden, om ej den första.

Pechlin var med Mössorna, men hofvet gjorde för honom ingenting, oaktadt allt hvad partiet sträfvade. Han offererade sig att göra allt, för att vinna pardon för 1756. Drottningen svarade, att hon ingenting ville af honom, mer än Dalins revocation. Dermed höll han ord. Hennes Maj:t har i öfrigt, ehuru ömt och vigtigt hon ansett det föremålet, att icke låta ecrasera hofvet af Rådet, aldrig förgätit, att till utförande af sina planer nyttja folk, som åtminstone sauverat sig någon estime i publiquen. Således var med denne mannen ingen särdeles immediat gemenskap.

Mössorna, consternerade af grefve Fersens val, gjorde i räddhågan ännu mera fjes af Pechlin, som lät köpa sig till att samtycka till valet, men med de penningarne attaquerade han sedan Hattarne. Pechlin hade trott sig få Hattarnes kassa efter grefve Fredrik Gyllenborg, men fick

den intet; utan riksrådet Wrede öfvertog densamma. Detta var första orsaken till hans defection ifrån partiet.

Uti planen till denna riksdag var, att attaquera Rådet: 1:o med capita-saken, 2:o med kriget och parti-persecutioner. Pechlin måste man lemna den rättvisa, att han habilt menagerade flere Mössors inträde i Secreta utskottet. Han releverade gravamina emot Rådet så högt, att de kommo i en stor consternation; han bidrog tillika så kraftigt att utställa riksdagen i en för dem så vådlig inactivité, med mångfaldiga præliminaira questioner om Secreta utskottets instruction, som allt kostade voteringar och penningar, att de till slut sågo sig nödsakade till en negociation och frukten deraf var, att Horn, Ridderstolpe och flere kommo i Secreta utskottet. Pechlin var ock den, som sauverade unga Nordencrantz.

En sak, som hos Hattarne gaf anledning till ny calomnie, och hos Mössorna till misstroende, var den offert, som antogs af Insenstjerna, igenom grefve Horn, att om han (Insenstjerna) kunde få hofmarskalks brevet, han skulle till corruptionen fournera 20,000 plåtar. Denna Insenstjernas frivolitet hade Hans Maj:t ingen idé om, förr än den redan var accepterad af Hans Maj:t, dock med det vilkor, att breveten ej skulle visas af honom, förr än efter riksdagen. Grefve Horn fick densamma i sina händer, men lät förleda sig att lemna den till Insenstjerna, som den afcopierade och vidimerade och sig öfver allt producerade, i sin nya qvalité. Hans reputation gjorde hofvet mycken tort, men penningarne betaltes och man skulle näppeligen föreställa sig att en så ringa summa kunnat hålla partiet tillhopa, intill dess att ansenligare penninge-understöd erhölls, som nedanföre skall omnämnas. Man kan ock häraf se, hvad smak den tiden var för titlar.

Såsom riksdagens activité, som sagdt är, mest hela tre veckorna alltid varit en fråga, som Hattarne ömt recommenderade och Mössorna åter ständigt eluderade, formerade sig ändteligen Secreta utskottets sessioner, till hvilka nu grefve Horn, Pechlin, Rudbeck och flere sig inträde banat. Hennes Maj:t hade emedlertid yrkat attaquen emot Rådet i så måtto, att en stor deputation skulle sättas, som

skulle undersöka, så väl rättigheten af Rådets steg emot capita, som af det sedan sista riksdag företagna Tyska kriget och i den planen bidrog märkeligen de omnämnda 20,000 plåtar till voteringens lyckliga utgång, igenom hvilken denna deputationen beslöts. Som detta borde försätta Rådet i mycken consternation, så var ock Hennes Maj:ts intention, att göra denna deputation till sitt anseende så farlig för dem, som möjligt var; icke att någonsin tillåta densamma att utöfva en oinskränkt partihämnd; men att låta aspecterna deraf verka på deras imagination, samt att med frågor och kommunikationspunkter dem så inspärra, att de, i deras bekymmer, icke skulle se sig någon annan utväg till räddning öfrig, än att kasta sig under hofvets välbehag, hvars anseende nu började ansenligen tillväxa i nationen och hvars protection de sig gerna skulle utbedja, emot ett nitiskt bearbetande å deras sida, att förändra det sedan 1756 altererade regeringssättet. I en sådan point de vue var det ovedersägeligt att Sekreta utskottet, der pluraliteten var för Rådet, skulle till sin authoritet inskränkas och deruti hade Hennes Maj:t ock med mycken zèle, under hela inactivitets-tiden, blifvit betjent; ty frågan var då mest att vid instruktionen bornera denna korpsens makt. Ingenting var mera plansibelt i uppfinningen och man behöfver icke mycket känna konjunkturen, för att finna den då lika möjlig i utöfningen. Men uti en plan äro uppfinning och exekution den ena ofta god, den andra lika så ofta lätt; men allt beror på personerna: Deras begrepp att regera i system; att känna det rätta intresset; att gå en jemn väg, utan att låna sina öron för mycket till små accessoire clameurer — med ett ord, af deras mer eller mindre habilité. Hennes Maj:t har, under förloppet af den tid hon sett sig nödsakad att följa de allmänna sakerna med sin uppmärksamhet, sällan haft att klaga öfver brist på nit, på välmening, på tillgifvenhet, och hofvets intresse hade alltid prædominerat, om capaciteten hos personer alltid svarat emot de nyssnämnda estimabla egenskaper. Men denna deputationen blef nu ett ställe, dit på en gång nästan hela partiets ambition syftade. Antalet måste fixeras och flere

nödvändigt stanna utanför deputationen. En art af missnöje yppades härigenom i partiet, hvilket af grefve Horn och Rudbeck ansågs ganska farligt och af så mycken vigt, att hela systemet af dem förgats.

Deputationen blef kort före julhelgen besluten. Fersen, som ville frälsa Rådet, var i högsta oro, och utsatte vacancerna till den 12 Januari; ännu ganska oviss, hvad öde kunde öfvergå hans vänner. Emedlertid hade Sekreta utskottet befallning och nommement mindre Sekreta deputationen, der Horn och Rudbeck suto, att fortsätta sina undersökningar om Rådets förhållande och att, till den omnämnda tiden, uppgifva deliberationsämnen utredda åt deputationen, på det med undersökningen icke måtte länge uppehållas.

1761.

Under det sådant förehades, medtog ifvern så grefve Horn och Rudbeck, att i Sekreta utskottet *punkter* uppsattes och genast kommunicerades Rådet. Med en sådan nouvelle kommo de ock helt triumpherande till Ulriksdal. Hennes Maj:t föreställde dem strax att hela idéen var kullkastad; att Rådet nu vore verkeligen responsabelt för Sekreta utskottet, i stället för stora deputationen; att Hattarne alldeles vunnit segern, som dragit denna saken under sin pluralitets decision. Detta tycktes icke väl begripas i början; men tiden utvisade det strax vid vakancerna. Vid stora deputationens första session hade grefve Fersens malise, full carrière[1]) och han gaf med mycken glädje tillkänna, huru saken kommit till en annan domstol. Allt hvad Horn och Rudbeck ursägtade sig med var, att missnöjet och sorgen i partiet, att tränga sig in i stora deputationen, allarmerat

[1]) Grefve Fersens moquerie uti första deputations session, var att framställa till exempel den frågan: Om deputation ville stadga den lagen, att Sverige aldrig skulle göra krig, och som der var enfaldigt folk nog, för att med ett blindt nit svara *Ja!* gaf sådant hans malice ännu mera luft. Sinclair indignerad öfver den elaka utgången, beklagade sig, att vara komprometterad med sådant folk.

dem och gjort att de trott bäst vara, smida jernet så snart möjligt var.

Märkvärdigt blir att observera, att denna deputation, som med kostnad och möda var ammenerad, stannade vid ingenting och att ibland annat som Mössorna icke kunde begripa, mer än Josias Cederhjelm, var att grefve Fersen, såsom slägtinge till Rådet, bordt excluderas till ordförande deri[1]), under pretext att det vore för farligt. Cederhjelm steg ganska poliment upp, då frågan derom förekom på Riddarhuset, och frågade herr grefven och landtmarskalken, om svågerlag också vore slägtskap. I första början kommo de icke öfverens. Pechlin formerade questionen; men ingen Mössa trodde hans trahison. Deputationen hade ändå gått i activité, om icke d'Havrincourt under vacancerna köpt Pechlin med 60,000 plåtar. Hennes Maj:t fick denna summa nommement af Konungen i Preussen, som kommit under fund med Frankrikes capitulation med honom.

Sedan saken så misslyckats och d'Havrincourt verkat Pechlins apostasie, var åter partiet deconcerteradt och nedslaget. Hattarne hade lofvat att skydda honom (Pechlin) mot Mössornas persecution; detta löfte hade så när kunnat kosta grefve Fersen mycket; han gick uppenbarligen till Rudbeck och sade: *"Jag förbandt mig att säga dig till, när vår förening skulle upphöra; och nu, att jag öfverger dig och tager ett annat parti."*

Sedan nu hela denna af hofvet anlaggde byggnaden blifvit till sin grundval förstörd, hade ändå vissa personer i Rådet, igenom schismen i sjelfva Hattpartiet, nemligen igenom grefve Fersens antipathi för grefve Höpken och Ehrensvärdska faktionen emot Scheffer, ett obehagligt öde att förvänta. Palmstjerna som nu, jemte de tvenne förutnämnde, måste lemna rådsstolen, hade ett allmänt hat. Hvar och en vet, huru habilt grefve Fersen, genom en billet till grefve Horn[2]), som varit grefve Höpkens ungdomsvän, liksom i förtroende averterade om deliberationen i Sekreta utskottet; nemligen att intet kunde förutses om icke bitterheten skulle drifvas derhän, att han skulle arresteras —

[1]) I stora deputationen.
[2]) Grefve Horn var då redan i Rådet närvarande.

intimiderade så Höpken, att han, utan reflexion, på stället i Rådet skref strax sitt afskeds-memorial och presenterade detsamma åt Konungen, blek och så bestört, att han, efter plägseden, icke kunde säga ett ord. När Scheffer var ur Rådet, ville Hennes Maj:t att partiet skulle yrka incongruiteten af att en man, som på ett ställe mist förtroendet, skulle på en så important sida alldeles vara i besittning deraf, som han igenom guvernörskapet hos Kronprinsen verkligen var; men Mössornas gamla ursägt för deras timidité var alltid den, att entreprisen vore för mycket farlig.

Vid denna tiden hade Hennes Maj:t med riksrådet Sinclair en diskussion angående Rådet. Hans tanka var, att de alldra bästa hufvuden i partiet skulle employeras i Rådet; Hennes Maj:t åter fann, med sitt hufvudföremål af ändring i regeringssättet, intet mera öfverensstämmande, än att till dessa embeten utse de minst skickliga; emedan såmedelst på hela corpsen småningom mindre respekt i nationen falla skulle och den blifva avilerad och af mindre poids. Sinclair höll för klokt och nyttigt att i Rådet betjena Konungen med tillgifna och upplysta män och ville att, så mycket möjligt var, konjunkturen skulle till en sådan operation nyttjas; men begaf sig omsider till vigten af de skäl, Hennes Maj:t framförde, med den foglighet och den eftertanka, som besynnerligen utmärka honom, i allt hvad politiska frågor och afhandlingsämnen angår. Drottningen medgaf väl, att det vore hofvet ganska angenämt, att icke såsom hittills, hafva uti rådspersonerne sina uppenbara förföljare och fiender; men lemnade till hans eftersinnande huru naturligt det vore, att tänkesätten dana sig efter embetet man bekläder och att egenkärleken lätt utplånar de bästa böjelser, då diskussioner uppkomma om rättigheter af en corps, hvaraf man är medlem och hvars esprit man oförmärkt adopterar. Ingen kunde tydligen skönja hvarifrån det kom, att alla rådsförslager vid denna riksdagen nu voro så mycken instabilité underkastade; men i hemlighet var det Hennes Maj:ts hand, som verkade igenom baron Sinclair alltsammans. Man erinre sig grefve Lagerbergs, baron Duwalls och Rudbecks öden. Den sednare såsom represaille för de förra. Rehnstjerna afvaktade intet vote-

ring, utan afsade sig förslaget. Hvad Duwall angick, var det just intet hans qvaliteter, som uteständgde honom. Han var Hatt och det var det förnämsta; som major den tiden och Kjerrmans måg, hade han afund och misstroende i publiken och Mössorna cabrerade sig strax emot honom. Men då grefve Lagerberg kom på första förslaget och ordet var gifvet till utvotering, kom han i misshugg; ty Durietz trodde att det ändå var bäst att bryta isen; och det lyckades äfven.

Strax efter det Sekreta utskottet fullbordat de trenne riksens råds afsättande, fick Hennes Maj:t ett bref från sin herr broder Konungen i Preussen, jemte 50,000 R:dr och avis om 5,000 £ ifrån England, som Tenveck och Adamsson alltsammans riktigt utbetalade, med tillsägelse att Hennes Maj:t efter eget behag kunde dem till sitt och hofvets intresse i alla mål använda, emot det vilkor allena, att en fred måtte erhållas, nemligen Preussens med Sverige, och att efter den freden en engelsk minister här måtte accepteras [1]). Hennes Maj:t var väl rätt nöjd med detta understödet; men hade fast beslutit, att icke det ringaste deraf betjena sig, utan säker apparence att uppfylla den vidhäftade kondition. Hade dessa penningar ankommit vid riksdagens början, så hade man med mycket mera säkerhet kunnat antaga denna stipulationen; men utom det att grefve Horn till exempel var ur Sekreta utskottet, och vid remplaceringen af nya ledamöter derstädes icke Hattar allena utsedde [2]); så hade nu ock Pechlin deserterat och hofvets

---

[1]) Igenom Konungen af Preussen hade nu vägen blifvit banad till det bref, Hennes Maj:t redan fått af Konungen i England, sin höge morbroder, hvaruti han rätt obligeant berättar sig vara underrättad om hofvets tillstånd här, Hennes Maj:ts dispositioner för det allmänna bästa och lofvar, att som han väl visste att intet utan penningar kunde uträttas, han ock i det afseende till förestående riksdagen skulle understödja hofvets influence på det kraftigaste. Olyckan ville att denne herren, som både gjorde sina affärer sjelf och var rätt ordhållig, dog den 25 October samma år. De 5,000 £ som ankommo, voro mera ett bevis af hvad han lofvat, än af hans munifisance, som hans korta lefnad inskränkte. Detta brefvet conserverade Hennes Maj:t icke, för många betänkligheters skull.

[2]) I de afgåendes ställe ville Hennes Maj:t understödja ett val i faveur af baron Düben; men Ridderstolpe och Rudbeck gingo till presidenten Höpken, præses bland electorerne, och bad honom, för Guds skull, akta sig för den mannen, ty han vore hofvet så tillgifven och så farlig att det, i fall han valdes, snart skulle vara beståldt med friheten.

influence derigenom förnämligast blifvit så vacklande, att det såg ej allenast ofta, med dess egna angelägenheter vådligt nog ut, utan nästan omöjligt att kunna slå ett så eftertryckligt slag, som återställandet af freden. Man kunde, vid början af en riksdag med penningar uträtta, hvad inpå förloppet af densamma vore omöjligt, då Sekreta utskottet, elektorer m. m. voro formerade, med ett ord, hela dess byggnad uppdragen. Hennes Maj:t var derföre i någon villrådighet och yppade densamma, jemte sjelfva saken, genast för baron Sinclair, hvilken väl med Hennes Maj:t deruti instämde, att bättre vore låta allt hopp förfalla, ehvad klagomål och ett under hofvets protektion liggande parti kunde göra, öfver ett uraktlåtet tillfälle att blifva upphjelpt, än blottställa sin kredit utomlands, hvilken, för framtiden, med all varsamhet borde menageras. Man anhöll dock om ett par dagars betänketid, att taga hela saken i öfvervägande. Efter denna tiden kom han (Sinclair) tillbaka. Han hade derunder igenomgått alla sina parti-listor och deraf funnit, att man med ett så ansenligt penningeförråd, med liten möda, kunde snart etablera en betydlig pluralité. Således blef det beslutadt, att antaga preussiska och engelska offerten.

Hennes Maj:ts bekymmer var nu, att för totaliteten af partiet detta måtte blifva fördoldt, nommement för baron Düben, ifrån hvilkens disposition det var angeläget sauvera dessa penningar. De förnämsta fingo häraf del och deras glädje var obeskriflig, äfvensom deras nyfikenhet att utröna, åt hvem Hennes Maj:t skulle anförtro denna kassas förvaltning[1]). Penningarne kommo nu småningom uti partiet; men med försigtighet och hushållning, allenast att underhålla och öka pluraliteten; ty igenom den bekanta instruktionen var makten för Sekreta-utskottet märkligen kringskuren och som plenas myndighet härigenom tillväxte, så

[1]) Baron Düben, som hade Drottningens enskildta kassa, tycktes förvänta sig säkert maniementet af denna summa, och som den gick honom ur händerna, uppfattade han, ifrån den stunden, det hat, som sedan hos honom alltid brunnit emot Sinclair. Ridderstolpe och Rudbeck sade att Drottningen fått 10,000 £ från England, men att allt gått till Hennes kassa och betalning af gäld. Kistan stod i Drottningens kammare, men ingen summa uttogs utan att Konungens anteckning, jemte Sinclairs och grefve Dübens namn, som en form af redovisning, lades tillbaka.

gaf man ock åt den sidan hela sin attention; med ett ord: bord höllos; månads-underhåll utdelades; namn af personer uppenbarades på listorna, dem man aldrig förmodat råka i den vägen, med ett ord hela den odieusa detaljen af en korruption gick sin train en rund tid och fonden var vackert medtagen, när ännu ingen så märkelig fördel var på contrapartiet vunnen, att man deraf kunde smickra sig att komma till de ändamål, som utgjorde hufvud-konditionerna på de utrikes makternas sida.

Det led emedlertid emot sommaren. Hans Maj:ts ohelsa kontinuerade, och resan till Loka beslöts. Innan nu den företogs, uppsades alla pensionärer i staden och man gaf dem tillkänna, att under hofvets frånvaro de kunde taga sitt parti; men att vid återkomsten de kunde inställa sig, då man icke ville lemna dem utan biträde. Pretexten till denna interuption i deras underhåll var denna: Hofvet pousserade alltid på något decisift och Sekreta utskottet hade, uti ett visst mål af vigt, så öfverskridit sin instruktion att man, med all laglighet, hade hos plena kunnat anställa en betydlig räfst med den pluraliteten, man underhöll. Detta vägrade Mössorna alltid under förevänning att det vore för farligt. Hennes Maj:t föreslog att grefve Brahe och Gyllenstjerna skulle insistera på nya undersökningar angående de olycklige från 1756 och yrka deras rehabilitation; vidare protokollerna af den så kallade kongl. kommissionen uppgifvas, att af ständerna undergå behörigt igenomseende, hvilken omständighet Hennes Maj:t egentligen för Dess höga person yrkade, sedan Palmstjerna och Hattarne utspridt så många calomnier i den delen. Men i alla dessa delar var det ingen möjlighet att få Mössorna till någon beredvillighet, utan de syntes mera hågade att lysa under en pluralitet, som dem ingenting kostade, men ökade deras betydenhet och fournerade dem många små negociations-ämnen med Hattarne, att dagligen skärmytsla i plena och chicanera sina ovänner, än att med ett eftertryckligt fast kanske litet bekymmersamt steg, secundera hofvets afsigter. Saken tog också det skicket vid riksdagen, att Rudbeck outtröttligen grubblade med Nordencrantz's uppgifter uti finance-verket; arbetade uppå att få den be-

kanta deputationen och det var nu det enda contestationsämne med Hattarne. Man kan lätteligen begripa, hvad snar influence sådant skulle verka på systemet och fast mera på en regements-förändring i Riket. Som derföre Mössorna i allt följde sina egna principer, utan att vilja lämpa sig efter hofvet, som med sina penningar underhöll hela verket, så tog ock hofvet det beslut, att öfverlemna dem åt deras egen habilité och knytte pungen till, hvilket skedde, som sagdt är, vid Loka-resan.

Under det att deliberationerna om orsaken till kriget och Rådets begångna fel dervid föregingo, hade, som bekant är, Hattarnes inbördes hat gifvit anledning till vissa rådsherrars afsättande och då en sådan fråga var i ventilation, ville Hennes Maj:t att Mössorna skulle bidraga att producera Hans Maj:ts memorial emot kriget, som icke litet justifierat denne Herrens intentioner emot landet, och som ögonblicket just då tycktes vara att framdraga. Mössornas lamhet i denna angelägenheten var rätt märkvärdig och hvad som målar den tidens subtilité i politiska och riksdagsfrågor var, att grefve Fersen, som år 1756 gerna förgätit att något majestät reciderat hos Konungen, nu fann det gå Majestätet för nära, att producera utom Rådet Dess votum; emedan det skulle hafva en air af granskning, den riksråderne allena, såsom inför Ständerna ansvarige, tillkomme. Konungen visade, i detta votum, att den casus inträffat, som han år 1756 föreställt, huru omöjligt nemligen det skulle blifva för honom, att hindra och motväga Rådet, om de en gång skulle vidtaga, i sin pluralitet, ett för riket farligt steg. Votum var ändå i ganska mesurerade och fogeliga termer författadt. År 1761 var Fersen habile och visade talenter; år 1756 var han ovan, och Ulrik Scheffer banade propositionerna år 1769; ganska motvillig men ändå icke i stånd, att alltid få sina afsigter fram.

Huru nu Mössorna, under denna sin fullmyndighetstid, styrde sitt verk, så fick hofvet, efter 3 eller 4 veckor efter Loka-resan, den nouvellen, att Nordencrantz's memorial, detsamma som ingafs uti en vidlyftig qvart, vid riksdagens början, gifvit anledning till en kommission, bland hvars

ledamöter, blef utnämnd Rehnstjerna såsom preses. Hammarhjelm blef utvoterad och alla liknelser syftade till förnyande af hvad år 1756 passerat. Detta påskyndade hofvets återresa, att gripa dem under armarne.

Man svarade dem emedlertid icke på deras klagovisor, för att desto mera öka deras betryck; men hofvet, som nu ifrån Loka, tog vägen igenom Östergöthland, fick dagligen nya tidningar om deras detress. I Wadstena kom den nouvellen, att riksrådet Scheffer blifvit åter inkallad i Rådet. Hela den orten var uppfylld med adel af mycken god vilja emot hofvet; alla mest af baron Sinclairs bekantskaper och då de tycktes misströsta om det gemensamma bästa, i anledning af tidningarne ifrån Stockholm, som då beständigt förvärrades, gaf han (Sinclair) dem i tysthet hopp, att icke blifva af hofvet alldeles öfvergifna; tog af dem parole att den 12 Augusti infinna sig i Stockholm och emedlertid uppköptes nya fullmakter, en ressource, som den sedermera vid riksdagens slut fastställda nya Riddarhusordningen gjorde, vid påföljande riksdagar, omöjlig.

Hennes Maj:t erinrar sig ännu med nöje, den beredvillighet som hos sinnena, under denna resa, förspordes och de löften, som öfver allt gåfvos att hellre våga det yttersta, än att tillåta det 1756 års spektakel skulle förnyas. Efter en så väl nyttjad omväg, anlände Deras Majestäter till Drottningholm. Vid ankomsten voro der förut riksrådet Horn och Gyllensvahn och detta var den enda gången Hennes Maj:t påminner sig hafva talt, uti partiaffärer med honom. Det är nödigt att anmärka, det på någon tid den förstnämnde, som uti partiet var uti mycken distinction, igenom tillgifvenhet för fröken H. Berchner, försummat sin politik och att, under den tiden, Rudbeck och Ridderstolpe vant sig att, utan hans participation, bestyra om partiets angelägenheter. Men då nu all ting så uppenbarligen tycktes luta, var han äfven återställd till sin förra activité och nu så bestört, att han nästan var rådlös och satte hela sitt hopp till hofvets protection. Hans Maj:t förehöll Gyllensvahn allvarsamt Mössornas inkonseqvenser samt huru både lätt och billigt det vore, att öfverlemna dem åt det öde, de varit så jaloux, att få bereda sig sjelfva;

men som Hans Maj:t alltid i ett ömt och nådigt minne förvarade deras, vid sista riksdag, visade nit och öfvergångna förföljelser, ville han denna gången med dem öfverse och lämpa sig till de mått och steg, som kunde frälsa dem. Hennes Maj:t lofvade detsamma, men yrkade mera docilité; hemställande hvartut det ville bära med partiet, om ännu en gång en ansenlig fond af penningar skulle förtäras, för för att i onyttighet och utan någon entreprise föda och underhålla en oisive pluralité. Det kom då i öfvervägande, på hvad vis spiken, i så förvärrade konjunkturer, säkrast skulle slås på hufvudet, som man säger, och man fann, att ingenting äskade mera skyndsamhet, och fordrade mognare mått, än att hindra den utnämnda kommissionens activité; ett föremål, som, ju angelägnare det var, ju svårare tycktes vara, att i verket numera ernå. Den gamla idéen att attaquera Sekreta utskottet, för den förr omnämnda finance-saken, och vid hvilken plena hade bordt blifva hörda, men som utan deras deltagande blifvit afgjord, var dem ännu en hård nöt att bita på, och förfärade ännu för mycket deras modfällda sinnen, för att af Mössorna releveras.

Men ödet banade, af sig sjelft, en anledning, som med discernement och eftertryck vidtogs och den ingen sig förväntat. Nyköpings län var blifvet ledigt, efter baron Rålamb. Pechlin hade förbundit sig att dertill förhjelpa hofrättsrådet Ehrencreutz, en man som vid alla riksdagar varit Hattarnes stöd, den de ofta men förgäfves uppfört på riksdagsförslager; men som oaktadt sin vänskap och skyldiga erkänsla emot riksrådet Palmstjerna, varit ett af Pechlins bästa instrumenter att removera honom, då deliberationen i Februari var emot Rådet, i Sekreta utskottet. Hans förbindelser med riksrådet Palmstjerna voro sådana, att han bort söka tillfälle att jäfva sig, eller undvika denna deliberationen; men med tårar i ögonen och mycket beklagande, att en hans gynnare så låtit förleda sig, sade han att sanning och rättvisa fordrade af honom Palmstjernas condamnation.

Uppå Pechlins instigation hade ock Borgareståndet, för sin del, i Rådet begärt inhibition på detta embete, såsom

öfver hvilkets besättande Ständerna förbehålla sig något steg. Rådet emedlertid nyttjade sin rätt; tiden var ute, förslaget borde göras och som Ehrencreutz så nyss hade begått sin perfidie emot Palmstjerna, var det just intet i hans faveur, som det ämnade göra en injustice att, på ett enda stånds begäran, innehålla med förslaget; utan det formerades och nämnde Hans Maj:t strax grefve Nils Bjelke. I nästa plenum utbryter Pechlin häremot, i en obetänkt och illa afpassad hetta; hvarvid han nyttjade så hårda expressioner emot Rådet, att mången deraf stöttes; men hans betydenhet och possession var af den vigt, att ännu ingen just hade tänkt, att göra emot honom derför något anfall.

Men här var nu det ögonblicket, som hofvet fann decisift. Pechlin borde attaqueras och skiljas ifrån riksdagen. Det var ett tilltagset steg, men om det lyckades, var contrapartiet förloradt till sin öfvervigt, för hela riksdagen, och man så mycket mästare af fältet, att ingen kommission icke allenast mera kunde fortfara, utan man vore fast mera i stånd, att leda händelserna till något important slut. Misslyckades det, så vore förderf och undergång icke att tvifla på; men olyckan vore icke desto mindre i fullt annalkande och om hon komme i snabbare eller långsammare steg, var skillnaden så ringa, att man, för hoppets skull, borde våga det yttersta. Propositionen härom alarmerade efter vanligheten det försigtiga Mösspartiet. Hvar vore pretexten till ett så decisift steg, emot en riksdagsman, som en exclusion ifrån sitt stånd, och hvilken vore väl den riksdagsmannen? Men baron Sinclair — som för första och enda gången i all sin da'r talade i denna saken på Riddarhuset — bidrog med sin vältalighet och den målning han af Pechlin gjorde, icke litet till Pechlins öde. Hvar och en började, i båda partierna, att öppna ögonen, på hans räkning. Han hade deserterat emellan dem båda, och i hemligt misstroende emot honom, var det kanske svårt att säga, hvilketdera öfverträffade det andra; ehuru ett närvarande intresse tycktes förbinda det ena till hans försvar. Rådet var helt och hållet också intresseradt i saken. Saken deciderade sig,

efter en liflig och långsam debatt, till votering, hvars utgång hvar och en vet[1]).

Men förut måste man likväl berätta, huru anfallet ungefärligen inrättades. Hofvet hade, igenom baron Sinclair, hemligen låtit prevenera riksrådet Höpken om planen emot Pechlin. Han omfamnade Sinclair, vid första ouverturen härom och lofvade att, med sitt parti, som ungefärligen i ståndet utgjorde 50 personer, understödja propositionen. Gyllensvahn var då den, som med ett memorial skulle bryta isen på Thorsdagen; men i samma ögonblick, så till sägandes, brast honom courage eller vilja, och han kunde alldeles intet förmås dertill. Denna dagen var det då för sent att börja något och allt var stilla. Emedlertid blef, till mångas förundran, intet anslag till plenum om Fredagen[2]) (en passant får man berätta, att aftalet till den 11 Augusti var så efterkommet, att Hattarne förfärades redan af den pluralitet, som så hastigt anlände från alla sidor till staden).

Lördagen skulle frågan väckas. Boijen hade då blifvit försedd med 2:ne memorialer emot Pechlin, och det derföre, att man icke kunde veta, huruvida denne, vid justeringen ville uttyda eller retractera hvad han sagt emot Rådet, efter hvilken omständighet anfallet emot honom borde lämpas. Hade han återtagit sina ord, så vore de likväl i färskt minne och till sitt innehåll så förgripliga, att Riddarhuset enhälligt hvarken kunde neka sitt vittnesbörd eller begifva sig till att låta en sådan oanständighet falla. Hade han åter försummat den utväg, som justeringen gaf honom, att närmare explicera sig, så var saken desto favorablare. Efter dessa begge möjligheter voro, som sagdt är, memorialen inrättade, men ödet ville i det längsta vara Pechlin benäget. Boijen tager det orätta memorialet och producerar det, som alldraminst passade till hvad som var förelupet. Ju mera hela tillställningen derigenom fick ett anseende ej allenast af orättvisa, utan nästan af en löjlighet

[1]) Riddarhuset räknade vid detta tillfälle 800 ledamöter och Pechlin blef utvoterad med endast en rösts pluralitet. (Biogr. lexicon art. Pechlin).

[2]) Thorsdagar, Fredagar och Lördagar voro den tiden de vanliga pleni-dagarne.

ju brydsammare blef öfverläggningen för dem, som formerat planen. Men alltsammans stannade lyckligtvis deruti, att saken lades för den dagen på bordet. Härigenom vunno Hattarne rådrum, att nyttja sig Söndagen till godo, ty Måndagen var plenum utfäst.

Måndagen den 24 Augusti kom, och debatterna då vunno den högsta grad af hetta, som möjligt var. Voteringen, till hvilken det ändteligen skreds, slutades icke förr än emot natten, med *En* rösts pluralitet. Det är härvid att anmärka, att en vid namn Fahnehjelm hade tänkt smyga två sedlar fram, i stället för en; men vid upptagningen blef man det varse och de kastades begge under bordet.

Baron Carl Ribbing kom, efter midnatten, med den angenäma tidningen till Drottningholm. Han berättade tillika, hvad bestörtenhet baron Ridderstolpe yttrat, under hela voteringen; han hade med orolighet gått ifrån den ena bänken till den andra, besvärjande alla Hattarne att, för Guds skull, urskilja hvarifrån stormen kom emot Pechlin; att det var hofvet som dref alltsammans; att de i sin hämnd borde se efter hvem som vore brottslig och hvem det icke vore. En sådan pusillanimité borde just intet uppmuntra hofvet att arbeta till deras fördel. Middagen samma dag hade baron Düben, på ett nog eftertänkligt sätt, i Konungens närvaro, yttrat sig mot Hennes Maj:t uti detta ämne och likasom förevitat Henne att, med ett förhastadt och ifrigt steg, sätta hela nationen i den farligaste combustion. Emedlertid är förmodligen ingenting i verlden svårare att finna, än hvad annan utväg än denna hade kunnat vara kraftigare att frånrycka Mössorna det svärd, som uti deras fienders händer redan blänkte på nära håll nog, och med en kommission öfver hufvudet, som partiet då verkligen hade, tycktes det böra med mycken menagement yttra sig öfver hvad man kunde hinna att till deras räddning uträtta.

Så snart igenom Gyllensvahn saken hade manquerat Thorsdagen, hvarom det var aftaladt mellan Höpken och Sinclair, drog Höpken rädsla till sig och tänkte bäst vara, låta hela ämnet hvila och ingenting arbeta; hvarföre ock hans folk uti första voteringen icke deltogo; men då den

var vunnen ryckte Höpkens parti och à la tête af dem landshöfdingen Boije, emot Pechlin.

Hennes Maj:ts namnsdag inföll och märkte Drottningen, ibland den mängd af båda partierna som utkom, mycken triumph och glädje ibland Mössorna samt mycken soumission och vördnadsbetygelser hos Hattarne. Grefve Ekeblad och baron Carl Scheffer yttrade deras nöje, öfver hvad som händt och den sednare med det tillägg, att ehuru det som skedt kunde hafva elaka påföljder för Hattarne, betraktade såsom ett parti, det dock vore en händelse, hvarvid nationen droge profit. Hennes Maj:t var omtänkt att samma dag prevenera Mössorna, att de uppå allt sätt måtte akta sig, att genom någon ny votering äfventyra sin erhållna fördel; men detta oaktadt hindrades den intet uti nästa plenum.

Någon af det slags folket, som för liten vedergällning äro färdiga till allt, hade inkommit med ett memorial, att som Fahnehjelms begge röster blifvit förkastade, då det likväl vore hans riksdagsmannarätt att nyttja en af dem, så hade voteringen varit olaglig, emedan med paria vota, Pechlin blifvit qvar på Riddarhuset. Votering företogs å nyo, men som nu riksrådet Höpkens parti tillstötte, vanns den med några och femtio röster. Dock underlät detta icke, att kosta hofvet ansenligen.

Nu hade man nästan bort förvänta sig, att hela frågan om Pechlin, efter 2:ne voteringar, skulle såsom afgjord anses; men subtiliteten hade ännu invänningar öfriga, på Hattarnes sida. Det var ej nog i denna saken, med den tredje, utan den fjerde voteringen såg man ock tydligen förestå, och ehuru än propositionerna ihopsmiddes, var ändå alltid ett rum för indecision öfrigt. Hennes Maj:t föreställde då Rudbeck och Durietz, att sedan trenne voteringar föregått och pluraliteten hvarje gång ökat sig, det nu vore en skriande olaglighet att mera votera; men att, om ändtligen omröstning skulle ega rum, den måtte ske på den propositionen, huruvida en landtmarskalk utan lagbrott kunde admittera den 4:de, i ett och samma ämne. Uti den conclaven af partiet, der det hemligaste afgjordes, var den tiden en man af Stockholms presterskap, af Rudbeck till

kallad. Denne mannen, ehuru han vid de flesta tillfällen lät ganska drygt vedergälla sin i ståndet utlofvade åtgärd, var han dock contra-partiet i tysthet tillgifven och grefve Fersen brast sällan i goda underrättelser om allt hvad i conclaven förekom. Hennes Maj:t hade ock fått veta, att grefven i förtroende sagt åt sina vänner, att han förlorade sig endast för Pechlins skull; att han väl visste, hvad han äfventyrade på Riddarhuset, men att han i det längsta ville hålla sitt löfte, att skydda honom emot Mössorna. Detta gaf Hennes Maj:t ock så mycket billigare anledning att insistera på hvad hon, som sagdt är, föreställde Rudbeck och Durietz. Den förstnämnde hade all apparence att få den stafven, som grefve Fersen så tydligen äfventyrade. På denna sidan visade Hennes Maj:t honom all den liknelse, som verkligen fanns, och å den andra hvad våda, som förestod, om till slut och efter nya flere uppviglade voteringar, Pechlin åter skulle inkomma på Riddarhuset; i hvilken händelse persecutioner, som nu knappast hunno förekommas, skulle helt säkert få nytt lif. Detta allt converserade han om, i Hennes Maj:ts närvaro; men som han alltid tarfvade sina vanliga rådgifvares bifall till allt hvad han gjorde, och det föll dem in, att anse detta steg såsom för farligt och tilltagset, så tog saken detta slut. Innan plenum beger grefve Fersen sig, med Stockenström, Herrmanson och, som man vill minnas, Rappen, neder i Sekretautskotts-rummen, dit han inviterat Rudbeck till en öfverläggning, som åter hade Ridderstolpen, Reuterholm[1]), Durietz men nota bene icke baron Sinclair med sig. Der, oaktadt hvad hofvets intresse kräfde, blef det öfverenskommet, att voteringen i Pechlins sak den dagen ännu icke skulle af Mössorna afslås, utan accepteras; ingen olaglighets-fråga uppkastas emot grefve Fersen; men deremot skulle ock denna voteringen blifva den sista och aldrig någon fråga denna riksdagen göras om kommissionen. Ett sådant förfarande vill man lemna i sitt värde; men nog kan det som en sanning anses, att om Hattarne, igenom någon fördold och kraftig ressort, denna gången fått en pluralité, då Mössorna blifvit

---

[1]) Såld till Ryssland.

ett offer för sin composition, vid hvilken, för det närvarande, ingenting var att förlora för Hattarne, men allt att äfventyra för de förstnämnda.

När denna votering var lyckligen slutad, voro ock med detsamma Mössorna helt och hållet, till sin existence, för hofvets räkning vid riksdagen. Det var ock icke ögonblicket att öfvergifva dem, utan att ständigt hålla en pluralitet i vapen; ty Pechlin var ännu, ehuru slagen ur fältet, att befara och Hattarne hade många medel att upphjelpa sig. De voteringar som blifvit gjorda i Pechlins sak kostade, utom månadtliga underhåll och pensioner, öfver 80,000 plåtar, fastän den å Hattarnes sida icke utan drygare utgifter torde hafva aflupit. Hofvet fann sig nödsakadt att negociera penningar. Behofvet af en sådan negociation förtroddes Wollfrath, som med all beredvillighet inom några dagar samlade 100,000 plåtar, dem dels han, dels general Löwen, dels köpman Conradi fournerade. Hennes Maj:t gaf ock de förnämsta Mössorna tillkänna, hvad Hon företagit till deras räddning; föreställande dem, huru billigt det vore att, då Hennes Maj:t så nyttjade sin credit till deras fromma, de ock med tiden icke borde underlåta att, med hjelpsamhet, draga Hennes Maj:t ur de onereusa engagements, Hennes Maj:t sig, för deras skull, nu åtog.

Alla lofvade Hennes Maj:t enhälligt, att med vördsammaste erkänsla, använda allt bemödande, att i denna delen hålla Hennes Maj:t skadeslös. Emedlertid vet hvar och en huru de häremot regimberade 1765 års riksdag och igenom hvad för besynnerlig hvälfning sjelfva Hattarne, till hvilkas undergång dessa penningar uppnegocierades, dem 1769 återbetalde.

Sedan nu hela tiden efter denna Pechlins exclusion, oaktadt hvad hofvet enständigt föreställde, Mössorne — med en fullkomlig indifference för hvad hofvet ansåg angelägnast, att nemligen låta det ena slaget tätt efter det andra falla öfver Hattarne samt med eftertryck och skyndsamhe vid alla tillfällen taga sina fördelar i de hufvudsakligas afseenden i akt — alltid endast och allenast låto dervid ber att hofvet med penningar underhöll deras parti, som ick utan ansenlig kostnad aflopp och det nu redan var ser

lidet in på hösten och tidningen igenom en officer, ankommit till Ulriksdal, att Collberg var öfvergånget, lät Hennes Maj:t, uti Konungens och baron Sinclairs närvaro, igenomgå kassan, som numera ihopsmält ända till 10,000 plåtar allena. I ett så desperat ögonblick, då freden tycktes mera än tillförene reculera, då först Hattarnes politik, vid förklarandet af kriget kunde rättfärdigas med en jonction för Stettin af ryska och svenska arméen; då ingen hjelp i penningar mera kunde väntas, ifrån Hans preussiska majestät och en hvälfning vid riksdagen vända in på hofvet alla de ledsamheter, som det hittills med möda afhållit — utbad sig Hennes Maj:t förnämligast såsom det angelägnaste, att för allt i verlden denna penningebrist måtte fördöljas; lika öfvertygad om Hattarnes oförtrutna activité, efter en sådan erhållen upplysning, som att Mössorna, i en handvänning, skulle vara förströdde samt hvar och en af dem på sitt håll, betinga sin serskilda fred. I detta ögonblicket var det ock som baron Sinclair, genom en ganska väl uppfunnen operation, så många gånger och igenom så många särskildta personer, omsatte i Banken de omtalte 10,000 plåtar, att landtmarskalken, som härom fick kunskap, och inom kort tid förnam en tillhopalagd summa af ungefärligen 150,000 plåtar, för hofvets räkning hafva inom helt kort tid cirkulerat, tog räddhåga åt sig. Pluraliteten var, igenom Pechlins fall, honom vidrig; riksrådet Höpkens hämnd att befara; riksrådet Carl Scheffer, som blifvit en victime för grefve Ekeblads conservation i Rådet, var honom lika vidrig; hans förnämsta vänner i Pommern; general Lantingshausen väl hemma, men utom Sekreta-utskottet — med ett ord han fann, kanske ännu af flera hemliga konsiderationer, sin belägenhet sådan, att han strax lät göra hofvet i tysthet propositioner, om en förlikning partierna emellan.

Hela denna tiden bortåt, hade grefve Bohlen ofta råkat grefve Fersen hos grefve Ulrik De la Gardie och der ofta sett honom ganska brydd och tankfull; i anledning hvaraf han, af sig sjelf, sagt grefve Fersen, att han skulle söka sin tillflykt till Drottningen, hvars eleverade och ge-

nereusa tänkesätt han borde vara öfvertygad om; men derpå hade han icke gifvit något svar. Omsider yttrade han sig till grefve Bohlen, att han hade tänkt på hvad denne hade sagt honom om Hennes Maj:t och bad Bohlen att lägga hans underdåniga vördnadsbetygelser för Hennes Maj:ts fötter och tillika förklara hans underdåniga beredvillighet att afhöra de propositioner, Hennes Maj:t skulle täckas framställa och att han, till den ändan, afvaktade Hennes Maj:ts nådigaste ordres om sättet och tiden. Hennes Maj:t lät då tillkalla statssekreteraren Düben, öfverstelöjtnant Rudbeck, baron Ridderstolpe[1]) och grefve Bjelke. Hennes Maj:t gaf dem den avis, att i kassan vore tillståndet nu sådant, som sagdt är, samt derjemte hvad ouverturer grefve Fersen låtit göra och flera motiver behöfde icke nämnas, för att vinna deras approbation. Hennes Maj:t hade redan satt sig i så betydliga engagements för deras skull, att man icke kunde längre gå och i deras förmögenhet förklarade de icke heller vara, att med något eftertryckligt understöd i penningar drifva saken längre. Vidare föreställde Hennes Maj:t utrikes belägenheten i anseende till konungen i Preussen, att hon ingalunda varit den första till ett steg, det hon, ehvad extremitet ock kunnat hota, igenom tvång aldrig kunnat förmås att först å sin sida börja. Då lät Drottningen, genom grefve Bohlen, grefve Fersen veta att hon, bevekt af den considerationen, att låta misshälligheterna här i riket en gång, om möjligt vore och så mycket hon förmådde, upphöra, för sin del ville afhöra hvad grefvan hade att föreslå i den förmodan, att det vore af den beskaffenhet, att Konungens värdighet och en uppriktig förlikning dermed till alla delar kunde förvaras och framgent bibehållas. Han låter derpå svara, att han, för att undvika misstroende af sitt parti, icke vågade att sjelf komma, utan förbehöll sig, att i sitt ställe

[1]) Under denna riksdagen gjorde gamla presidenten Ridderstolpe, dennes fader, mine af att vilja accordera med Liljenberg om presidentskapet i Statskontoret. Alla Mössor ropade med en mun att det vore högst farlig. Liljenberg vore Pechlins svåger och denne, som vore mäktig nog föru skulle derigenom få en farlig influence; med ett ord, derpå sattes sådan färger, att Hennes Maj:t beqvämde sig att gifva den gamla mannen 12,00 plåtar, på det han skulle blifva qvar och intet lemna Pechlin rummet (Detta var innan Pechlin utvoterades).

få skicka statssekreteraren von Herrmansson, som skulle göra fullkomlig reda, för hvad Hennes Maj:t åstundade veta. Hennes Maj:t erinrar sig ännu den nedslagna contenance, hvarmed Herrmansson denna gången visade sig för Hennes Maj:ts ögon. Han tycktes vara rätt förfärad, likasom hade han väntat, att Drottningen reserverat sig detta ögonblicket, endast för att lägga honom hans förhållande vid 1756 års riksdag under ögonen. Han började med att förklara, huru lycklig han, för sin egen del, var att kunna få lägga sig för Hennes Maj:ts fötter och förklara tillika det han, äfvensom grefve Fersen, i sitt innersta hjerta aldrig afvikit ifrån den underdåniga vördnad, de skyldigt för Hennes Kongl. Maj:ts höga person hyste, icke heller i sjelfva verket deremot varit så coupable, som de, förde emot deras vilja af tidernas skick, det tycktes vara och deras fiender kanske dem än mera afskildrat m. m.

Detta bröt Hennes Maj:t tvärt af. Hvarken kunde det i ögonblicket vara Hennes Maj:ts öfvertygelse, att han och grefve Fersen voro i de sakerna fullkomligen frie och oskyldige, eller fann Hennes Maj:t en sådan rememoration tjenlig vid detta tillfälle, då man långt ifrån att lifva känslor af det framfarna, föresatte sig att afhandla en förlikning. Hennes Maj:t frågade honom ock strax hvad han, i anseende till det närvarande hade att säga, lemnande det framfarna derhän. Han begynte då göra en rymligare beskrifning utaf landets belägenhet, i synnerhet att afmåla den höjd hvartill corruptionen vid denna riksdag var stigen; nationen vore derigenom avilerad och det yppersta vedermäle Hennes Maj:t kunde gifva fäderneslandet af sin ömhet, vore att låta ett ondt afstanna, som på ömse sidor uppväckte förakt och hvartill hans parti vore sinnadt, att icke mera bidraga. Hennes Maj:t, som väl kunde finna, att grefve Fersen ej var heller väl i kassa, svarade att denna saken vore i så nära sammanhang med regien af partiet, att Hennes Maj:t sig icke dermed befattade; men att, om Hon igenom detsamma kunde personellement tjena grefve Fersen, eller någon af hans vänner, Hennes Maj:t med allt välbehag ville taga ett sådant tillfälle i akt. Härtill svarade Herrmansson att han likaledes visste, det grefve

Fersen och dess förtrogne intet ville försumma det minsta, som kunde göra Hennes Maj:t, för Dess höga del, något nöje. Han kunde ock, på deras vägnar, försäkra, att en convenabel tillökning uti Hennes Maj:ts revenuer; deras underdåniga biträde att underhjelpa Hennes Maj:t på allt möjligt vis, ifall tid efter annan någon skuld skulle på Hennes Maj:ts cassette vara åsamkad, skulle vara det första de obrottsligen ville hembjuda, och som de vidare visste att Hennes Maj:t hade mycket behag till Drottningholm, voro de färdige, ej allenast att i staten anslå en betydligare summa till uppdragande af hvad byggnader der kunde åstundas, utan äfven att göra en acquisition dertill af Malmvik, som Hennes Maj:t äfven förklarat sitt tycke för. Härvid kunde Hennes Maj:t icke fördölja sitt skäliga misshag och förklarade, huru ömt det henne var, att efter så långt vistande i detta landet vara till hjerta och tänkesätt så misskänd af de upplystare i nationen. Om offerter blifvit henne gjorde, som flatterat ambitionen, utan att röra en sådan känsla som egennyttan, den Hennes Maj:t aldrig trodde hafva gifvit anledning att misstänka hos sig, så hade kanske Hennes Maj:t dervid befunnit sig mindre förundrad, sedan hon, i regard till sin höga posteritet, hvars öde hon önskade så ärofullt, som någonsin möjligt vara kunde, Hennes Maj:t i grunden af sitt hjerta vändt sig att anse deras för Rikets och Rikets för deras; att Hennes Maj:t hvarken för honom eller hvem det vore, gjorde en hemlighet af den öfvertygelse hon vore uti, att de i sednare tider i regeringssättet skedde förändringar, hvarken med den ena eller den andra kunde förenas; bedjande Hennes Maj:t grefve Fersen göra i allt en fullkomlig abstraction af Hennes Maj:ts egen person, för hvilken alla andra fördelar voro högst indifferenta, än de, som försatte Hans Maj:t i stånd att, i sitt höga kall, vara landet, efter sitt patriotiska hjerta nyttig och Hans Maj:ts arfvingar att i samma väg följa de intryck, dem hon, gemensamt med Konungen gjort sig en helig skyldighet af att hos dem i planta. Herrmansson, som trodde hafva godt köp vid den förlikningen, blef nu helt betagen, lofvade att referera det

till grefve Fersen och att, så snart möjligt vore, komma med underdånigt svar tillbaka.

Samma afton kallade Hennes Maj:t de ofvannämnde af partiet tillbaka. Förloppet af detta samtal blef dem vid handen gifvet. Alla tackade Hennes Maj:t för dess vista nåd, prisandes hennes försigtighet och berömde hennes generositet. Drottningen rådde dem likväl, att i allt hvad korruption vidkom hafva ett vaksamt öga på contrapartiet. Deruti låge det man snarast kunde låta bedraga sig af, och ehvad än kunde sägas, tror man, med sannolikhet nog, att opinionen om hofvets penninge-ressourser varit den förnämsta anledningen till förlikning för Hattarne.

Det kan Hennes Maj:t likväl säga, att hon å sin sida uppriktigare gick med sitt parti tillväga, än grefve Fersen. Ingen af Rådet visste det ringaste häraf. Hvad ambassadören angår, är ovisst om han haft del deraf. Grefve Ekeblad var ganska missnöjd.

Här är nu den composition, som Mössorna på så mångfaldigt sätt sedermera häcklat, gått i calomnie så långt, att de sagt den varit sluten utan deras vetskap, då ändå deras förnämste varit tillkållade. Den har gjort hos dem mycken bitterhet. Hennes Maj:ts position sådan som sagdt är, och den deraf till sin politik nog justifierad. Hennes Maj:t vet icke, om grefve Fersen, igenom ministrarne eller ambassadören, haft kunskap om det aftagande till helsa och krafter, hvaruti ryska Kejsarinnan var, och om Storfurstens böjelser; men hvad som är visst är, att Hennes Maj:t derom icke haft den ringaste upplysning.

Sedan de fyra deputerade gått bort om aftonen, blef då Sinclair qvar och i Hans Maj:ts närvaro öfverlades hvad man nu, vid nästa svar, skulle begära af Herrmansson. Sinclair, som var långtänkt, trodde att det bästa var att göra sådana betingningar, som skulle försätta partiet i en betydlig ascendant, både nu och intill nästkommande riksdag. Hennes Maj:t förbehöll sig, att tydeligen måtte begäras, att 1720 års regeringsform skulle restitueras; hvarvid så mycket mindre fara var, som den allmänt var besvuren och endast in forma upphäfven. Han begaf sig till

Hennes skäl och styrkte till detsamma, hvarmed Hennes Maj:t ock för sin del var ganska nöjd.

Något litet derefter återkom Herrmansson och efter åtskilliga préambuler af complimenter till Drottningen, berättade att han, på grefve Fersens vägnar, till den förestående förlikningen icke hade mer än ett enda förbehåll att göra, bestående deruti, att så väl han, som dess vänner och hela partiet, måtte vara försäkrade om hofvets oryggeliga tillgift, för hvad som, i dessa sednare åren, igenom Hattarnes åtgärd, kunnat falla hofvet oangenämt, och att ingen slags undersökning eller räfst måtte någonsin emot dem, en haine af sådant anställas; — men för öfrigt vore grefven färdig och afvaktade att af Hennes Maj:t förnimma, hvad honom kunde föreslås, hvilket han med all sorgfällighet och omtanka ville för sitt folk framställa.

Hennes Maj:t svarade honom, att, 1:o hvad den begärta amnestien angick, Hennes Maj:t trodde sig ej mindre känna Konungens än sitt eget sinnelag med den visshet, att Hennes Maj:t fullt och fast kunde garantera, att å hofvets sida aldrig någon fråga om hämnd i den delen skulle framställas; så mycket mera, som Deras Majestäter, i hjertat öfvertygade om nyttan för landet af oenighetens upphörande, nogsamt funno att hämnd mer än något annat skulle i längden bibehålla oenigheten vid lif. Hennes Maj:t förklarade tillika uttryckligen, att Hon för ett helt parti ej kunde gå in uti en lika borgen. Hon trodde väl Mössorna billiga nog, att känna vigten af alla de betänkligheter, som tillstyrkte en varaktig försoning; men kunde ej mera säga härom, än att om de, emot förmodan, skulle skrida till sådana steg, som utmärkte represailler och förföljelser, hofvet icke ett ögonblick skulle betänka sig, att biträda den förföljde, med hela sin kredit och protection. 2:o föreställde Hennes Maj:t såsom ett hufvudvilkor, att regeringssättet skulle återställas i det skick, som 1720 års regeringsform föreskrifver. De skäl, som Hennes Maj:t härvid nyttjade, var en kort beskrifning af den instabilité, uti hvilka de mest betydliga regeringsmål, igenom corruptioner vid riksdagarne, tid efter annan iråkade, än efter förste lagstiftarens mening Konungens höghet rätt så litet borde för

nära trädas, som Rådets myndighet föraktas eller Ständernas makt braveras. Att i jemnvigten mellan dessa, nationens säkraste borgen låg för friheten, och att Konungen, igenom sednare lagstridiga författningar, blifvit urståndsatt att, med bästa vilja i verlden, någonsin kunna gagna sitt rike. Med ett ord, Hennes Maj:t ådagalade att ärelystnaden allena å hofvets sida, icke yrkade någon tillökning af makt, utan landets och sjelfva frihetens bestånd. 3:o att som Konungen personligen blifvit af Hattarne lederad igenom den vid 1756 års riksdag emanerade så kallade *Riksakten*, densamma skulle uppbrännas. Härvid föreställde Hennes Maj:t sig aldrig deras bifall, utan uppgaf fastmera detta vilkor, såsom något hvarmed man kunde pretextera en rupture af hela negociationen, ifall man under densamma skulle hafva märkt något svek eller förbehåll å Hattarnes sida. 4:o förbehöll Hennes Maj:t sig att vissa af Mössorna måtte tillkallas och deras postulater, såsom parti för sig, afhöras och af Hattarne alldeles så anses, som hade de af hofvet sjelft blifvit framställda. Det är efter en sådan sorgfällighet för deras intresse, som en del af dem, i påföljande tider, icke haft försyn att säga, det de blifvit ett offer åt Hattarne, för Drottningens med dem gjorda composition.

Efteråt samråddes ej allenast efter vanligheten med Hennes Maj:t, om hvad vidare var att göra, utan Mössorna fingo äfven del af alltsammans. Åter höga tacksägelser och Düben haranguerade vidlöftigt, om huru förgäfves och farligt det vore, att icke bortlägga det gamla hatet; med ett ord, alla voro nöjde.

Grefve Fersens svar dröjde icke länge att komma. Herrmansson berättade, att hvad restitutionen af 1720 års regeringssätt vidkom, grefve Fersen yttrat sig, att då erfarenheten visat, att detsamma kunnat brytas och förändras, allt hvad man nu kunde företaga till dess återställande skulle aldra högst för några riksdagar ega bestånd; att saken för sig sjelf vore af yttersta visshet, att rikets väl kräfde en förbättrad constitution; men att en förbättring borde ur solidare och fastare principer börjas, än efter 1720 års lagar, hvilka experiencer visat att de icke voro

tillräckliga att göra riket lyckligt. Detta föll Hennes Maj:t mer än sällsamt före, efter allt hvad vid 1756 års riksdag förefallit. Grefven hade förklarat sig vidare ej allenast vilja återlemna hofvet i de prerogativer, som 1720 års regeringsform medger, utan, om han å Mössornas sida funne lika dispositioner, färdig att bidraga till båda partiernas medarbetande, till ett för Konungens höghet än mera convenabelt regeringssätt. Äfven så sällsamt föreföll det Hennes Maj:t, att grefve Fersen lofvat bidraga att annihilera 1756 års riksakt. Grefven hade proponerat, att denna riksdags commissions-handlingar skulle undergå samma öde; tvifvelsutan för att undangömma alla anledningar till undersökning för framtiden; och med all complaisance å ömse sidor, uppbrändes dessa papper, en morgon bittida, i Secreta utskotts-rummet. Detta skedde samma dag, då bönderne gingo på rikssalen. Grefve Fersen var häruti ganska hardi. Hela ståndet hade underskrifvit henne och vid en riksdag, der det varit honom vidrigt och egt styrka i händerna, hade det kunnat göra honom olycklig. Om Mössorna haft den acten 1766, då Hoffmans uppror var, hade hofvet varit nära förderfvadt. En akt som fästade vid säkerheten af spiran i Konungens hand det minsta buller emot eller med Konungen, som i riket kunde uppkomma, borde ju med all omhugsamhet af Drottningen undanrödjas, och har man tort att blamera Henne för det steget.

Som sagdt är, var det en af Drottningens postulater till Herrmansson, att Mössornas pretentioner skulle afhöras och med lika attention som hofvets, af Hattarne anses. Till följe deraf blefvo då deputerade å ömse sidor utnämnde: För Hattarne Rappe, Herrmansson, Stockenström och Reuterholm, samt för Mössorna Rudbeck, Durietz, Düben och Ridderstolpe. Emellan Konungen och Drottningen föregick emedlertid en vigtig öfverläggning, huru nemligen den angelägna frågan om freden, som hofvet under allt detta aldrig förgätit, skulle framkomma. Det blef beslutadt att Drottningen, såsom konungens i Preussen syster, icke immédiatement och af flera betänkligheter för framtiden, skulle göra propositionen, utan att den ibland Mössornas postulater skulle intagas, Detta skedde äfven; och om Hennes Maj:ts

vuer derutinnan lyckligen utslogo, tillskrifver Hennes Maj:t det de dåvarande i så måtto favorabla omständigheter, att ej allenast Mössorna mangrant ifrån början detesterade kriget, och att en Rudbeck till exempel för all ting i verlden, uti sin nya acquisition af Edsbergs egendom, hvarvid han började bygga, icke ville derangeras af ett commando vid arméen; utan ock det, att grefve Fersen, som efter Lantingshausens afsked nödvändigt bort gå ifrån marskalksstafven vid riksdagen till öfverbefälet i Pommern, kände hvad svårigheter vid en sådan carrière mötte, och huru mycket fiender han i landet hemligen egde, för att med säkerhet belasta sig med en så eventuel och farlig commission. Mössornas öfriga postulater voro ibland annat, att de, vid tillsättande af alla embeten, skulle efter omständigheterna blifva i fullkomlig parité med Hattarne, och igenom beständiga utvoteringar i Rådet icke utestängas. Härigenom lades grunden till den namnkunniga tjenstesaken vid riksdagens slut, ej allenast vid Ständernas så kallade verk, utan öfver allt.

Grefve Fersen hade, jemte cassation af corruption, mycket yrkat att riksdagen skulle slutas. Ju mera det var honom angeläget och ju mera Mössorna samtyckte dertill, med vilkor att fredsfrågan préalablement skulle vara afgjord, ju ifrigare intresserades äfven grefven, att arbeta uppå krigets slut. Omständigheterna förändrade sig under allt detta, märkeligen utrikes. Ombyte af regeringen i Ryssland mellankom. Med ett ord, detta blef af allt det lättaste negociationsämne.

Grefve Fersen hade ännu förbehållit sig, att innan alla dessa aftal hunnit sin tillbörliga mognad, hofvet icke skulle på något vis ändra den accueil, som det hittills emot honom iakttagit, och som var ganska kall. Likaledes att ingen främmande minister måtte om detta få den minsta kunskap. Det var ock icke hofvets fel, att då Reuterholm, som sagdt är, tillkallades vid öfverläggningarne och frågan om 1720 års regeringsform förehades, han, efter sitt oinskränkta nit för ryska hofvet, genast gaf dess minister härom upplysning, som derpå verkligen så förhölt sig, att

hofvet fann tjenligt, att igenom baron Sinclair låta närmare rassurera honom.

1762.

Under förloppet af conferenserna emellan Hattarne och deputerade af Mössorna, visade de sednare en sådan förgätenhet af hofvets angelägenheter, att Sinclair omsider säg sig föranlåten att framställa regeringssättets oftanämnda förändring och abolition af riksakten. Ingen okunnighet om hofvets vuer i den delen kunde af dem förebäras. Redan ifrån första stunden hade denna idéen blifvit dem communicerad, ehuru de ofta förevändt, att de i den delen icke supponerat Drottningens tankar.

Man var nu betänkt att redan börja, på ett eller annat sätt, denna riksdag med constitutionsfrågan. Hofvet lät till den ändan, sondera grefve Fersen, igenom baron Sinclair, hvad han, efter sitt löfte, ville företaga till detta ändamål, och föreslog honom att genast taga anledning af den enorma tjensteyran, som igenom tre stånds venalitet vid riksdagen uppkommit, till den grad, att 3 till 400 personer, inom ganska kort tid, på ett oförväntadt sätt, hunnit skaffa sig fullmakter. Som detta vore uppenbarligen emot 40 § af 1720 års regeringsform, så kunde redan härvid första anfallet göras, uppå missbruken af denna regeringsform. Grefve Fersen svarade, att han med all ärlighet ville vara Hennes Maj:t underdånigst till handa; att regeringssättet vore en horreur, det han intet högre önskade än att kullkasta; att han, i sinom tid, ville uppriktigt och kraftigt dertill bidraga; men att så länge den förruttnade stafven vore i hans hand, han omöjligen kunde tillåta att den krossades; att han önskade det båda partierna efter riksdagen, ville vara betänkta på att arbeta i system till en förändring och dertill formera sina projecter; men att allt hvad han för denna stunden kunde komma till väga med, vore att innan riksdagens slut låta emanera en för nyad Riddarhus-ordning, som skulle häfva de mest oanständiga missbruk och bana vägen till de essentiellare för ändringar, man sedan kunde komma öfverens om. Denna

Riddarhus-ordning utkom äfven och var ett prof på huru litet ofta totaliteten känner sitt intresse; ty med sitt samtycke dertill, afskar mången sig sina riksdagsförmåner. Det var sannt, att i sjelfva verket var hon högst nödig, ty oredan var, med ombyte af fullmakter, med röster vid voteringar, med ofullmyndiga personers utträde o. s. v. obeskriflig. Detta grefve Fersens svar utmärker nog, med hvad faveur han var sinnad antaga sig constitutionssaken och justifierar nog Hennes Maj:ts apprehensioner, då 1769 frågan om honom var till landtmarskalk.

Kort efter början hade redan frågan hos Palmstjerna likasom afundsvis emot hvarandra uppkommit, att proponera kronprinsens emancipation. Hattarne äfvensom Mössorna sökte att, igenom en sådan proposition, tillvinna sig den unga herrens affection och med tiden i honom ega ett vigtigt stöd kanske äfven emot hofvet sjelf. Düben hade redan i allmänt tal framkastat denna saken tidt och ofta och i samma mån hade Hattarne ralenterat sig. Konungen förekom dem begge; saken proponerades af honom. En fête gjordes; medaille slogs; men i sjelfva verket var ännu sättet af emancipationen icke förr än emot slutet af riksdagen determinerad.

Hennes Maj:t hade ingenting emot prinsens admission till Rådet. Fastmera insåg Hennes Maj:t att den skulle, med H. K. H. obeskrifliga håg att underrätta sig om allt, som angick riket, lända denne unge herren till mycken fromma; men sättet hvarmed partierna och annat derunder intresseradt folk ämnade sätta denna saken i verkställighet, var det, Hennes Maj:t aldrig kunde annat än för det kongl. huset anse vådligt; och af dessa considerationer äfvensom af det bemödande Hennes Maj:t föresatt sig till att hindra detta, gjorde Hennes Maj:t icke heller prinsen den minsta hemlighet. Planen var att vid alla tillfällen lemna honom ett fritt tillträde till rådkammaren och preponderanta stämman i H. M. Konungens frånvaro. Drottningen — som kastade ögonen på de tider tillbaka, då Konungen, dess herre, såsom kronprins hade säte i Rådet — gjorde härvid följande reflexioner: En kronprins måste i den händelsen ega sin deliberativa eller äfven preponderanta röst, utan att af henne

göra någonsin bruk, hvilket skulle lemna hos nationen mindre fördelaktiga begrepp om hans nit för landet; hans natursgåfvor eller böjlighet att taga sig af det allmänna, eller om han går en annan väg, råkar han, i ett land som Sverige då var, så mångfaldiga tillfällen, med ett ungt och mindre erfaret sinne, att af ständiga factioner förledas, till en ofta i sina påföljder äfven så vådlig protection för visst folk, som till sitt upphof kanske obilligt fattat misstroende till ett och annat. Intetdera vore med tiden Hans Kongl. Höghet fördelaktigt, som alltid skulle mest vinna vid den reputationen, att icke vinlägga sig om annat, än insigters förvärfvande i en ålder, som dertill är helgad, och med hvilken det mindre passar sig att vilja agera. Hans Kongl. Höghet skulle häremot, redan i yngre åren, se sig kanske i den föga anständiga position, att möjligen blifva af andra tankar med sin Herr Fader; hvarvid mången så torde finna sig belåten att i en längd af tid, mer eller mindre alienation kunde underhållas inom personerna af det Kongl. huset. Detta och flera betänkligheter uppenbarade Drottningen sjelf åt Hans Kongl. Höghet, med den tilläggning att hon, på det han så mycket mera skulle finna att intet motiv af sjelfständighet allena bragte Hennes Maj:t dertill, alltid vore färdig att, i den mån af discretion Hans Kongl. Höghet sjelf ådagalade, gifva H. K. H. tidig del af allt det vigtiga, som någonsin skulle eller kunde komma i basun; och erkänner Hennes Maj:t uppriktigt, att oaktadt det lilla motstånd, som en i sig sjelf ädel ömhet om sin ära och förmenta rättigheter, jemte ett ungt och varmt hjerta, som alltid arbeta med lifliga känslor, då och då kunde tillvägabringa; H. K. H. ej allenast ofta i de ögonblicken estimerat, som sig bordt, Hennes Maj:ts skäl, utan ock efteråt gifvit dem den aldra bevekligaste och dess höga själ mest hedrande approbation. Det var ock droituren af det hjertat, som Hennes Maj:t litade på, utan att låta små flyktiga lifligheter å prinsens sida göra hos sig något intryck. Hennes Maj:t gick så långt, att då en gång, på Drottningholm H. K. H. yttrade någon otålighet öfver, att icke få njuta alla de rättigheter, som Ständerna tycktes sjelfva uppdragit honom, Hennes Maj:t slutligen yttrade sig, att hon hoppa

des aldrig komma i den belägenhet, att bero af prinsens mer eller mindre ömma tänkesätt för sin person; men att om hon någonsin erfore, att prinsen, en train af hennes nu yttrade mening, om hans inträde i Rådet, på ett mindre vänligt sätt med Hennes Maj:t i något mål förfore, Hennes Maj:t ändå alltid skulle appláudera sig att hafva gjort hvad hon gjort och med kallsinnighet då öfverlemna honom till det förakt, som ett sådant uppförande hos hela den ärbara och förnuftiga verlden förtjente.

Under allt detta hade Hennes Maj:t tillfälle att förmärka, hvilka som understödde prinsens håg och hvilka som med nit och eftertanka gingo honom med andra råd till handa och vill Hennes Maj:t ibland de sednare förnämligast hafva grefve Gyldenstolpe antecknad. Saken tog ock vid riksdagen det slut, som Hennes Maj:t önskade, och dervid måste Hennes Maj:t tillstå, att hon har grefve Fersen mycken obligation, som då Hennes Maj:t exponerade honom sina skäl, strax fann vigten deraf och agerade derefter. När nu Ständernas expedition om denna saken ankom, kallade Konungen, efter Hennes Maj:ts derom yttrade mening, prinsen strax till sig, berättade att sådan vore Ständernas underdåniga hemställande, men tillade, af faderlig myndighet, tillika, att prinsen komme att nyttja den friheten, så ofta Konungen sjelf ginge i Rådet och ej oftare. Detta grep väl prinsen något; men som sagdt är, lät han alltid vinna uppå sig, då allt behörigen föreställdes och någon tid honom lemnades.

Samma dagen, som Ständerna på rikssalen åtskiljdes, aflade prinsen sin ed. Cavaliererne hade tänkt, att efter rikssalen få taga afsked, men ceremonien var så reglerad, att de måste göra det, innan denna akten börjades.

Sedan hos deputerade till reconsiliations-punkterna frågan, som sagdt är, igenom Mössorna börjats, om krigets upphörande, var man ense om, att saken skulle i mindre secreta deputationen, igenom ett memorial af Rudbeck, väckas. Då detta kom under ventilation, föreställde grefve Fersen, att så angelägen saken kunde vara, det dock i formaliteten vore lika så angeläget, att för rikets värdighet skull undvika det första steget; hvarföre han, för sin

del, tillstyrkte, att saken drefves igenom H. M. Drottningen, på det att den emellan så nära anförvandter, som bror och syster, måtte vinna ett helt annat anseende. Detta behagade alldeles icke hans svåger, grefve Ekeblad, som äfven så litet affectionerade sjelfva fredsverket, som att det, medelst Drottningens åtgärd, skulle fullbordas. Hennes Maj:t var, för sin del, icke empressée, att antaga sig denna mediationen, som då den med fullt förtroende hemböds henne, hon väl icke ville afslå; men utom hvilken Hennes Maj:t tvifvelsutan egt anledningar att mera se sitt intresse till godo, än Hennes Maj:t det nu fann sin générosité likmätigt att göra, sedan allt uppå henne directe berodde. Emedlertid ankom ett bref ifrån Secreta utskottet, med begäran att Konungen ville nyttja Hennes Maj:ts patriotiska sinnelag i den delen. Grefve Ekeblad nedskickades ifrån Rådet med förfrågan om Hennes Maj:t ville beqväma sig härtill. Drottningen svarade härpå convenablement, men utbad sig att få veta huru och på hvad vilkor? Detta lofvade grefven att sedermera uppgifva. Kort derefter kom ett i kansliet utarbetadt project till Drottningen. Detta sade Hennes Maj:t sig väl vilja nyttja; men att det till stilen vore så skiljdt ifrån hvad konungen i Preussen fick af henne, att han strax kunde se det icke vara af Drottningen författadt och hemställde, hvad verkan det kunde hafva. Herrmansson hemställde då, att man antingen borde ministerielt handtera hela saken, eller lemna Hennes Maj:t att förebringa den på det sättet, hon behagade; hvarvid grefve Ekeblad förblef. Hennes Maj:ts bref till konungen uppvisades dock i kansliet, emedan Hennes Maj:t icke utan deras medvetande ville sig något i denna saken företaga.

Försoningen partierna emellan var nu, efter allt utseende, rätt cordial. Hofvet behöfde nu icke mera dölja sina betygelser för grefve Fersen och de förnämsta af Hattarne. Fredsverket kom, den 25 Maj (1762) i Hamburg, till sin fullbordan. Corruptionen hade upphört. Baron Sinclair föreställde Konungen, att då inga penningar mera funnos, och det alltid vore hofvet angeläget att icke alldeles låta en sig tillgifven menighet förskingras, han ansåg nyttigt att, i Hans Maj:ts namn, kunna med hopp om be-

fordringar hålla sig folk tillhanda, och på det vore mer än 40 personer på hans lista. Riksdagens slut, som af grefve Fersen, som sagdt är, blifvit yrkad, nalkades ju mer ju mer; men innan dess hände följande, som förtjenar anmärkas.

Buturlin kom hit, att annonsera kejsarens (Pauls) uppstigande på ryska thronen och framföra mundtligen alla goda tillsägelser om vänskap för hofvet. Igenom raccomodementet fick man Düben till Petersburg, som säkert aldrig eljest kommit dit.

Baron Jan Abraham Hamilton och Insenstjerna ville med all ifver i verlden komma till landshöfdinge-värdigheten och fastän de hade mycket afundsmän och motståndare, hade dock deras ambition, med hvilken de hade någon liknelse att igenom penningar gå i land, tjent till exempel för andra, i lika omständigheter med dem, att vilja klifva i en hast, till alla möjliga areställen. Flocken af dessa ambitieusa, som nu förenade sitt öde vid riksdagen, blef ansenlig; men som Riddarhuset i allmänhet förtröt detta, så voro de tre stånden deras förnämsta ressource, hvilka ock ju mer alla corruptions-fonder voro medtagna, funno sin goda räkning vid denna tjensteyran. Adeln talte uppenbarligen om att det vore ögnablicket att formera af hela Riddarhuset en enda deputation och, med landtmarskalken à la tête, förmå de andra stånden, igenom ett så imposant steg, att innehålla med detta, under namn af cabinetts-saken, bekanta ämne. Sådant kom åtminstone snart till deras kunskap, och var redan i tysthet ibland dem, såsom en afgjord sak beslutad, att väl emottaga en sådan deputation, men också kort derpå gå upp till Konungen, underkasta sig Dess protection emot adeln, och söka att bibehålla en rättighet, som regerings-lagarne dem gåfvo, att ega sin pluralitet af lika stämmor till godo.

Efter den nu träffade förlikningen och då i utvärtes måtto icke spår syntes vara till den gamla animositeten emellan vissa personer, hade hofvet, till en souper på Carlberg, församlat ganska många af båda partierna och grefve Fersen ibland dem. Den cordialité och förtroende, som der allmänt regerade, var ett sedan långliga tider i Sverige

okändt spektakel. Det var der, som Hennes Maj:t hade, uti trädgården, första tillfället att uppenbarligen tala med grefve Fersen efter reconsiliationen. Vid denna souper lät ock grefve Fersen grefve Horn[1]) förstå, att om han icke ville sätta friheten på vågspel, borde han använda all sin flit att dämpa animositeten inom Riddarhuset uti tjenstesaken och för all ting hindra det våldsamma beslut, om den talrika deputationen, som, igenom ett memorial af Gyllensvahn i nästa plenum skulle föreslås. Baron Sinclair hade knappt hunnit underrätta Hennes M:t om denna besynnerliga kris ständen emellan, och hvad aspecterna deraf kunde hafva för påföljder för hofvet, förr än hela denna tillställningen, hvilken han tvifvelsutan, med en obeskriflig habilité och möda anbragt och underhöll, förföll, då grefve Horn, allarmerad af den föreställning han af grefve Fersen fick, lät samma natt han till staden återkom ifrån Carlberg, hufvudstupa uppsöka Gyllensvahn, hvilken icke så lätt penetrerade vigten af de skäl riksrådet anförde, att hålla honom ifrån det omnämnda memorialet, utan först efter mycket motstånd begaf sig derifrån. Det blef sedermera Riddarhusets beslut, att förbjuda landtmarskalken underskrifva denna tjenstesaken med de andra talemännen; men det är bekant, att sådant skedde ändå, och kort efter denna nog märkvärdiga kris slöts riksdagen den 21 Juni 1762.

Som förbättringen i regeringssättet utgjorde en hufvudsaklig punkt i compositionen, och Hennes Maj:t talte med grefve Fersen om sättet att nu företaga densamma; yttrade sig grefven, att det icke kunde vara Hennes Maj:t obekant, att de mesta missbruk verkligen kommit ifrån Hattarne, det icke gerna ville passa sig för dem, att de med första frågan härom skulle framkomma; ehuru beredvillige han kunde försäkra dem vara, att, på första vink af Mössorna, gå in uti de allvarsammaste författningar.

---

[1]) Hela den nu omnämnda förlikningen emellan hofvet och partierna, hade ifrån början icke behagat riksrådet grefve Horn. Han förklarade uppenbarligen, att han vid alla tillfällen skulle, med all ifver arbeta emot densamma. Om hans skäl dertill är man icke i stånd att döma; men visst är, att han var åtminstone icke af de approbateurer, som i början gillade allt och inom kort icke ville kännas vid det, som de af frivilligt beväg och efter full underrättelse samtyckt till.

Efter hans mening borde en stark och liflig målning göras af alla de olyckor, som sedan en viss tid träffat riket, så i anseende till dess administration i civila mål, som obeständigheten i principer om alliance, om commerce, om finans-ämnen. Hvar skulle den väl finnas, som kunde utföra detta allt med eftertryck? Hos Hattarne vore den oväld näppeligen att förvänta, och hos Mössorna svårligen den erforderliga capaciteten. Men att ett sådant steg ginge förut, vore högst nödvändigt.

Hennes Maj:t yttrade sig, att ibland dem hon kände, ingen, efter dess tanka, med mera styrka skulle fullborda ett sådant arbete, än riksrådet baron Löwenhjelm. Vid detta namnet studsade grefven, ganska förundrad att Drottningen till den grad kunde för honom hysa förtroende; men, efter flera reflexioner öfver hans karaktär, begaf sig till Hennes Maj:ts val af hans person; frågandes endast, hvem som skulle göra honom första propositionen? Sådant lofvade Drottningen sjelf vilja göra, hvilket ock skedde; men Hennes Maj:t yttrade tillika, att hon gerna önskade, det någon på Hattarnes sida skulle derjemte yppa sig härutinnan för honom; emedan han, af ett så confiant steg, skulle mera uppmuntras. Det blef då afgjordt, att statssekreteraren v. Hermanson skulle, såsom egande ofta tillfälle att se honom i Rådet, äfven, på grefve Fersens vägnar, göra honom ouverture. Baron Löwenhjelm lofvade ock att häruti, med yttersta nit och sincerité gå till väga, och i alla afseenden emot grefve Fersen visa det renaste allvar och empressement. Huru nära de sins emellan uti detta ämne kunnat nalkas hvarandra i någon öfverläggning, är hvad Hennes Maj:t icke vet; men troligt är, att det icke förr än vintern derpå skedde. Ty som riksdagen varat ovanligen länge och det vid slutet deraf redan var nog lidet in på sommaren, fingo de första sammankomsterna i denna saken knappt börjas, förr än de, af allas otålighet att komma på landet, upphörde och utsattes till hösten, då deputerade ville vara i staden. Öfverhetens resa till Loka kom nu också emellan.

Emedlertid föreställde grefven nödvändigheten af att genast prevenera elaka intryck, som hos allierade och till-

gifna makter på ömse sidor kunde uppkomma, vid första ryktet om sådana tilltänkta steg, med regeringssättet i Sverige. Att sådant borde ske igenom försäkringar å Hattarnes sida till Frankrike och å Mössornas till Ryssland, att sådana ändringar vore en inrikes arrangement, den båda partierna, till gemensam nytta, öfverenskommit om, och som uti ingen måtto kunde rubba de begrepp, som hvaren formerat sig om alliance-verket, hvilket hvar och en orygg-ligt ville med fullt allvar bibehålla och agera efter. Grefven lofvade göra dessa insinuationer hos ambassadören och, igenom Reuterholm och baron Düben, blefvo desamma hos grefve Osterman gjorda.

Vid denna tiden ungefärligen var det äfven, som statssekreteraren Hermanson hos Hennes Maj:t anmälde marquis d'Havrincourts honom yppade längtan, att, sedan förlikningen mellan partierna, igenom Hennes Maj:ts générosité var träffad, hvilken han aldrig tillfyllest kunde admirera, få den nåden att enskildt visa sig för Hennes Maj:t och, i underdånigt företräde, frambringa sina försäkringar om zèle och vördnad för Hennes Maj:ts person. Att han erkänt det han, i de framfarna tider, igenom sin okunnighet bidragit till hvarjehanda obehag för hofvet, men att han också räknade på, att remèden deremot skulle komma ifrån honom; att han numera icke såge sig i Sverige kunna göra hofvet den tjenst, som han kanske i Frankrike vore i stånd att tillvägabringa; detta och mera sade han Hennes Maj:t sedan mundtligen uti ett samtal, som Hennes Maj:t, nyss före hans afskeds-audience, honom beviljade.

Som sagdt är var nu resan till Loka utsatt. Under den korta tiden Öfverheten der passerade, hände ingenting särdeles märkvärdigt att berätta. Men när återkomsten skedde, fick hofvet genast kunskap om revolutionen i Ryssland. De propositioner Petter III gjort om förening med Sverige, i hans dåvarande altercationer med Danmark, hade Hennes Maj:t alltid ansett ganska fördelaktiga, icke för regeringssättet och Rådet i Sverige, men väl för sjelfva riket, och deröfver ofta haft discussioner med grefve Ekeblad.

III.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 2 Mars 1758 [1]).

à Breslau ce 2de Mars 1758.

Ma très chère Soeur!

J'ai reçu la lettre que Vous avez eu la bonté de m'écrire; je ne réponds point au triste sujet de notre douleur commune, qui en sera un pour moi de regrets pour la vie; ne pensez pas, je Vous en supplie, que je confonde Votre Sénat avec Vous, je fais la guerre à Scheffer, à Palmstjerna et à un tas de misérables, vendus à la France; mais non pas à Vous, ma chère Soeur. Je me prépare ici à toutes les opérations que nous allons entreprendre, vers les quatre pôles du monde, et si la fortune me seconde, je ne doute point que ceux des Suèdois, qui sont les promoteurs de la guerre injuste qu'ils me font, ne périssent sur l'échafaud.

Je Vous embrasse de tout mon coeur, en Vous priant de me croire avec la plus tendre amitié

Ma très chère Soeur

Votre très fidèle frère
et serviteur

FÉDÉRIC.

IV.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Strehlen den 12 Oktober (1760). [2])

A Strehlen le 12 d'octobre. J'ai ignoré jusqu'à présent l'accident arrivé à une de vos lettres, dont je suis bien

[1]) Efter originalet, bland Enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

[2]) Efter original-brefvet med dess dechifferade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påtecknadt af Drottningens egen hand.

fâché. Quelque inclination et quelque envie que j'aie de Vous aider de nouveaux secours d'argent, je Vous prierai, ma très chère soeur, de considérer vous-même, et de convenir que la situation où je me trouve, me met hors d'état de satisfaire à ma bonne volonté à cet égard, mes provinces étant la plupart dans un état de désolation, par les dégâts affreux que mes ennemis y ont faits; ce qui me met dans l'impossibilité de vous aider de nouveaux fonds. Je crois cependant que l'Angleterre y voudra suppléer encore. Si vous pouvez contribuer à la paix, entre moi et la Suède, j'y donnerai volontiers les mains, et dans ce cas je vous déclare confidemment, que je n'exige aucun sacrifice de la part de la Suède, et que je ne prétends rien d'elle, que les possessions qui m'appartiennent de droit, sur le pied qu'elles étaient avant la présente guerre. Voilà tout et pourvu que la paix puisse se rétablir entre nous à cette condition, j'y souscris.

V.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Leipzig den 24 Februari (1761). [1])

A Leipzig ce 24 de Février. Votre chère lettre du 8 de Février m'est heureusement parvenue. Les Français veulent la paix. Ils l'ont déclaré à Vienne et à Petersbourg, tout comme à Stockholm. Pour leur en accélérer l'envie, on vient de les chasser de toute la Hesse. Il faut croire que cela rendra les conditions meilleures.

Vous saurez sans doute déjà que les $\frac{10}{m}$ livres Sterl: qu'on a demandées à l'Angleterre sont accordées. On peut donc se flatter qu'avec des sommes aussi considérables, vous pourrez augmenter votre parti de beaucoup, et j'ai

1) Efter original-brefvet, med dess dechifferade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påtecknadt af Drottningens egen hand.

parlé à des gens qui prétendent bien connoître la Suède, et qui sont, persuadés que, pourvu que vous vous teniez derrière le rideau, vous trouverez les plus grands avantages. Mais il faudra un peu observer leurs actions. C'est par cette voie que vous gagnerez la supériorité sans effaroucher la nation, et augmenterez imperceptiblement l'autorité royale.

VI.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Leipzig den 25 December (1761). [1]

A Leipzig ce 25 Décembre. J'ai été extrêmement sensible à la lettre que vous avez eu la bonté de m'écrire du 1:r de Décembre, et je me flatte que Vous aurez reçu celle que je vous ai dépêchée le 29 de Novembre. Je suis charmé de vous avoir prévenue dans vos désirs, et mon envoyé Borck n'attend que Vos ordres pour vous remettre l'argent, par des voies sûres, et sans qu'âme qui vive en puisse soupçonner quelque chose. Si je vois que le succès en sera secondé efficacement, et que les affaires de la diète prendront le train désiré, de sorte que j'en saurai augurer le rétablissement de la paix avec la Suède, après la guerre injuste qu'elle m'a déclarée frivolement, je continuerai de faire une autre remise, au moins aussi forte que la présente. Je m'abandonne en tout ceci à Votre sagesse et prudence, et vous connoissez les sentiments de mon coeur, avec lesquels je suis tout à Vous.

FÉDÉRIC.

---

[1]) Efter original-brefvet, med dess dechifflrerade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påtecknadt af Drottningens egen hand.

VII.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 3 Februari (1762). [1])

Ce 3 de Février. J'ai reçu plusieures lettres de différentes parts, qui ne dépeignent pas trop bien le caractère du colonel Pechlin en Suède. Quelques unes le traitent d'homme faux et double; qui pourrait facilement faire faux bond, à Vous et à votre parti. Selon les mêmes avis, le dit Sieur doit avoir eu, pendant les dernières vacances, un entretien secret avec l'Ambassadeur de France: il doit lui avoir assuré, que son parti n'etoit pas joint à celui de la cour, et que son plan visoit simplement à culbuter le baron Scheffer et deux autres sénateurs, et à mettre le sénat sur un pied différent de ce qu'il étoit aujourd'hui. Qu'après avoir amplement discuté cette matière avec l'ambassadeur, et que celui-ci lui avoit promis une forte récompense, le colonel Pechlin s'etoit engagé d'agir de concert avec le maréchal de la Diète; que ce concert ne devoit être sçu de personne, à l'exception du Marquis d'Havrincourt et du comte de Fersen, et qu'alors il promettoit de détourner toutes les vues qu'on pourroit avoir à faire un changement dans le système politique de la Suède; que les trois sénateurs seroient déplacés, mais non pas punis; qu'on ne leur substitueroit que des gens approuvés par le maréchal de la Diète; que la grande députation ne se méleroit après cela d'aucune autre affaire politique, et que si la cour vouloit pousser plus loin, le parti de Pechlin s'uniroit avec celui de la France, pour la contrecarrer. Quoiqu'il puisse y avoir du plus ou du moins dans ces rapports, ils contiennent cependant des circonstances, qui me paroissent vraisemblables. C'est pourquoi, ma chère soeur, j'ai cru

[1]) Efter original-brefvet, med dess dechiffrerade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påtecknadt af Drottningens egen hand.

de mon devoir de vous en informer, dans la plus grande confidence, pour que vous ne vous fiez pas tout à fait à des gens, qui sauroient dissimuler avec vous, pour s'élever après qu'ils vous auront dupée. Je serois même d'avis que vous borniez vos vues pendant cette Diète, au grand but de la paix, et à la déposition des principaux promoteurs de la guerre, en écartant avec soin tout ce qui pourroit faire naître le moindre soupçon de vouloir rétablir la souveraineté. Soyez persuadée des sentiments de la plus tendre amitié avec lesquels je suis tout à Vous.

VIII.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 11 Febr. (1762). [1]

L'impératrice de Russie [2] est morte: L'empereur d'aujourd'hui [3] est très bien disposé pour nous. J'ai d'abord envoyé le féliciter sur son avènement au trône, et je suis presque sûr que nous ferons d'abord la paix. Mon ministre a ordre d'insinuer à l'Empereur deux choses, relativement à la Suède: primo, la nécessité de soutenir les intérêts du Roi; secundo, leur conseiller de faire la paix. J'espère que vous approuverez ma démarche et que vous voudrez la seconder de votre côté par ceux, que vous chargerez de féliciter le nouvel Empereur. Selon toutes les apparences, les bonnes intentions de cet Empereur rétabliront la paix dans le Nord. Breslau le onze de Février.

---

[1]) Efter original-brefvet och dess dechifferade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påskrifvet af Drottningens egen hand.

[2]) Kejsarinnan Elisabeth Petrowna, född 1709, kejsarinna i Ryssland 1741. Död 1761.

[3]) Petter III.

IX.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; utan datum [1]).

Je vous avoue ma surprise extrême quand j'ai vu, que tout ce que je vous avais marqué, par ma précédente, a pu donner lieu à ètre pris dans un sens tout de travers, et que je ne comprends pas comment cela aie pu arriver. Mais si j'ai touché quelques vérités, j'ai cru de mon devoir de ne pas vous les dissimuler, comme à une soeur que j'estime et chéris au délà de toute expression. D'ailleurs j'ai tout laissé à votre gré et pour en faire ce qui Vous sembleroit bon. Vous devez être certainement assurée que si présentement le parti Russe en Suède gagne le dessus, l'autorité du Roi et ses prérogatives seront rétablies en Suède sur le même pied que tout se trouvoit avant la malheureuse Diète de 1756, et si cela arrive, il n'est pas à douter que cela ne cause un changement considérable, pour le bien de vos affaires. Je pense que quand j'ai fait en ceci tout ce qui a dependu de moi pour y contribuer, que Vous et le Roi en serez contents; du reste Vous devez être convaincue fermement que je ne ferai jamais rien, ni ne prêterai aucunement les mains à ce qui pourrait être contraire à vos intérêts. Vous n'auriez cependant pas dû Vous fâcher quand Vous prétendez que des Puissances fournissent leur argent, qu'elles s'en réservent la disposition pour l'usage qu'on en doit faire; ce serait une autre chose, si c'était des subsides qu'Elles s'étoient engagé de donner. Mais pour vous prouver ce qui est d'usage en pareil cas, je ne veux que Vous alléguer deux exemples, dont le premier est du Roi Stanislas, qui du tems qu'il fût proclamé

---

1) Efter original-brefvet och dess dechiffrerade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Datum å detta bref bör vara mellan kejsarinnan Catharinas thronbestigande och freden mellan Sverige och Preussen; troligen 1762.

Roi de Pologne en 1733, eut auprès de lui, de la part de la France, l'abbé Livri, qui fit seul toutes les corruptions à son gré de l'argent de la France, sans en dire un mot au roi Stanislas, et sans lui en donner un Sol entre les mains. Le second exemple regarde l'élection du Roi présent de Pologne, où les Russes seuls ont fait toutes les corruptions à leur volonté, sans demander son avis, et sans lui fournir la moindre somme, à sa disposition. C'est donc en conséquence que je Vous prie, de ne pas Vous fâcher contre les ministres de Russie et d'Angleterre, ni Vous irriter, quand ils ont voulu se réserver la disposition des sommes à dépenser. Du reste, je suis assuré de la droiture de leurs intentions, et qu'ils ne visent qu'à faire rétablir l'autorité du Roi et ses prérogatives, conformément à ce que j'ai dit ci-dessus, s'ils parviennent à y réussir. Au reste je vous conjure, ma chère soeur, d'être convaincue que je serois sensiblement affligé, si Vous pouviez croire de moi, que je sois capable de Vous rendre de mauvais services. Soyez assurée que tout au contraire je prends sincèrement part à tout ce qui Vous regarde, et que je m'occuperoi toujours, d'une manière très particulière, de tout ce qui peut intéresser votre gloire, votre satisfaction et votre bonheur.

X.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 27 Mars (1762). [1]

A Breslau ce 27de Mars. Ma situation est bien éloignée d'être si brillante, que vous l'imaginez: Je ne donne pas la paix, mais je la reçois. L'empereur de Russie veut comprendre la Suède dans son traité: comment puis-je donc

[1] Efter original-brefvet, med dess dechifferade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påtecknadt af Drottningens egen hand.

faire ce que vous demandez? d'autant plus, que je suis obligé de précipiter la conclusion de ce traîté à cause des Anglàis, auxquels je n'ose plus me fier. Tout ce que je pourroi faire, ce sera de faire mention du Roi et de vous, le plus honorablement que possible. Ce que vous voulez gagner d'ailleurs, comptez que Vous l'obtiendrez par l'assistance de l'Empereur de Russie, qui est zélé pour sa maison, et que vous triompherez du parti Français. S'appuyer sur moi, ma chère soeur, dans la triste situation, où je me trouve, c'est s'étayer sur un roseau brisé. Dès que je serai en état de vous assister, je le ferai de cœur et d'âme. Voici encore quelques réflexions: Tous les traités se font au nom du Roi en Suède; si j'en appelle au Roi, on dira que c'est par lui, que nous agissons; si je demande l'intercession de la Reine, on m'objecte la forme du gouvernement, dont les reines sont exclues. D'ailleurs que diroit l'Empereur de Russie? et qui vous a dit que le parti Français ne profiterait pas des difficultés, que je ferais, pour entrainer la nation à rester dans l'alliance de la France et du Danemark? Si, ma chère soeur, j'avais battu mes ennemis, si j'avais fait des conquêtes, alors ce langage, quoique fier, seroit convenable; mais pensez où nous en sommes: perdus sans ressource, sans l'honnête et noble façon de penser de l'Empereur de Russie: Tout homme à son état doit plier son courage.

FÉDÉRIC.

XI.

Dechiffreradt bref från Konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 4 April (1762)[1].

Ce 4 d'Avril. Je vous communique, sous le sceau du dernier secret, ce que mon ministre à Petersbourg, le baron de Goltz, vient de me marquer en termes propres, dans une de ses dépèches de 5 de ce mois[2]), savoir: *L'empereur me fit connoître comment il avoit chargé son envoyé en Suède de s'employer à rendre la situation du Roi plus agréable, et méditoit de lui procurer la souveraineté: D'ailleurs Sa Majesté Impériale m'a dit en confidence, qu'elle enverroit à Stockholm le comte Panin, gouverneur du Grand-duc, qui y a déjà été pour traîter à cette cour.* L'avis me paroit assez important, pour vous en faire confidence; si vous profitez de cette occasion, pour vous entendre avec l'Empereur et en lui promettant que le Roi se servira de son autorité pour l'assister dans ses vues, contre le Danemark, duquel il voudra réclamer tout ce, que la maison de Gottorp a perdu dans le Sleswig, il regagnera alors toute son autorité dans le Sénat de Suède. Voilà tout ce que je saurais vous dire: profitez du moment.

[1]) Efter orginalbrefvet och dess dechiffrerade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påtecknadt af Drottningens egen hand.

[2]) Menas troligtvis *du mois passé*.

XII.

Dechiffreradt bref från Konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 14 Maj (1762) [1]).

Votre lettre du 14 d'Avril m'est heureusement parvenue. N'appréhendez rien, ma très chère soeur, de la part de la Cour de Copenhague: Tout ce qu'on vous a insinué sur les vues qu'elle auroit par rapport à la Suède, est absolument faux et controuvé, pour vous donner des fausses inquiétudes. La dite Cour n'est à présent occupée que de sa négociation avec celle de Petersbourg, touchant le Holstein. Cependant elle échouera selon les apparences. Je suis sûr, qu'à moins que Vous n'en vouliez à la souvéraineté en Suède, ou à changer totalement la forme du gouvernement établi, les Danois ne se mêleront point du tout des affaires intérieures de la Suède. Au lieu que si vous songez à introduire une autre forme de gouvernement, alors il ne faut pas du tout douter que le Danemark ne s'y opposera vivement. Pourvu que vous ne travailliez à autre chose qu'à rétablir cette autorité du Roi, qui lui appartient selon les lois et la constitution présente du pays, la cour de Copenhague vous laissera faire tranquillement. Au surplus, notre correspondance pourra bien être interrompue pour peu de tems, vû que toutes les armées sont actuellement en mouvement, ce qui m'a obligé d'entrer avec un corps d'armée en Silésie, pour m'opposer aux entreprises des ennemis. Ce 14 Mai.

FÉDÉRIC.

[1]) Efter originalbrefvet, jemte dess dechiffrerade innehåll, bland Drottninge. efterlemnade papper. Årtalet är af Drottningen egenhändigt påtecknadt.

XIII.

Dechiffreradt bref från Konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 21 Maj (1762)[1].

J'ai la satisfaction de vous annoncer, ma très chère soeur, que mon traité avec la Russie vient d'être conclû et signé le 24 d'Avril de la façon, que je l'ai désiré et que j'ai tout ratifié. Comme l'Empereur m'a fait, à cette occasion, une lettre de sa main propre, où il me dit, en termes propres, qu'il me prie de faire insérer dans la paix, que je ferai avec les Suédois, qu'ils l'assistent avec leur flotte contre les Danois, en cas, qu'il se trouvâ en nécessité de recourir aux armes, pour avoir justice d'eux, dans les justes prétentions de sa maison Ducale; vous vous représenterez aisément dans quel étrange embarras cette chose me doit mettre, vû que je pénètre assez combien le parti Français en Suède ferà du bruit, dès qu'il en sera informé; mais comme je n'ai pû me refuser à cette demande de l'Empéreur, qu'il me fait avec instance, vû la situation où je me trouve, je lui ai répondu, que j'écrirai en conséquence à mon ministre à Hambourg, que je vous en écrirai de même, pour vous employer, afin de faire valoir la proposition, et que sûrement vous et le Roi votre époux feriez ce qui dépendroit de vous; mais que l'Empereur connoissait combien le pouvoir du Roi était borné et que les sénateurs du parti François mettraient tout en oeuvre pour s'y opposer, et que je priais l'Empereur de vouloir bien charger son ministre à Stockholm d'appuyer cette affaire, appui dont la cour pourrait avoir besoin, pour l'emporter contre le parti du Sénat. Voilà tout naturellement comme je me suis expliqué là-dessus, et j'attende les explications que vous me donnerez à ce sujet. Ce 21 de Mai.

---

[1]) Efter originalbrefvet, jemte dess dechiffrerade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet är af Drottningen egenhändigt påtecknadt.

XIV.

Dechiffreradt bref från Konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; utan datum[1]).

Vous avez mal entendu ma pensée; je ne vous demande aucun compte de votre conduite, ni de vos démarches, auxquelles je ne prends part que par l'amitié que j'ai pour vous. Je vous ai avertie d'une infinité de nouvelles, que j'ai reçues de bon lieu, et qui pouvaient vous servir. Soyez du parti des Chapeaux ou des Bonnets, comme vous voudrez; mais gardez vous d'indisposer des Puissances étrangères. Vous avez appelé le ministre d'Angleterre; vous avez écrit à l'Impératrice de Russie, pour vous aider à abattre entièrement le parti français qui, disiez vous, étoit préjudiciable au bien du Royaume. Le ministre d'Angleterre reçoit des ordres et celui de Russie en conséquence; à peine ces gens se mettent-ils à travailler, que vous vous brouillez avec eux, pour quelque argent, que vous exigez; ensuite vous vous mettez du parti français. Pour moi, ma chère soeur, cela ne me fait ni froid ni chaud, mais une Impératrice de Russie n'est pas une femme, qui se laisse jouer impunément; elle est déjà piquée, et il ne se passe pas de jour de poste, que je n'écrive à Petersbourg pour radoucir les esprits. Croyez vous de même que l'Angleterre ne se sentira pas offensée de votre procédé? elle ne vous a fait aucun mal, mais s'il arrivoit un jour que vous eussiez besoin de l'appui de ces deux cours, ne vous flattez pas de les regagner, et je voudrois que vous ne vous fissiez point de nouveaux ennemis de gaiété de coeur. C'est pourquoi mes lettres vous ont exhortée de ménager la Russie et l'Angleterre d'un côté et la France de l'autre; car malgré la supériorité que le parti Russe a eue, au commencement

[1]) Efter orgiñalbrefvet och dess dechiffrerade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Brefvet är sannolikt skrifvet år 1765.

de la diète, il est aisé de prévoir que celui de la France l'emportera à la fin. La Suède ne peut se passer de subsides et quand les Anglais et les Russes manquent d'argent, il n'y a que les Français qui en veulent donner, ce qu'il faudra accepter. Je vous le repète encore, que tout cela m'est très indifférent, et que quelque parti que la Suède prenne, cela ne fait rien à mes intérêts; cependant en vertu de l'alliance où je suis avec la Russie, sur ses demandes, je n'ai pû me dispenser de donner à Coccey des ordres d'agir en tout de concert avec mes alliés.

Mes intentions ont été pures envers vous, mais comme je remarque que mes lettres vous font de la peine, ce sera ici la dernière chiffrée que vous recevrez de moi: cela ne m'empêchera pas de faire des voeux, pour que tout ce que vous entreprendrez, réussisse selon vos souhaits.

XV.

Egenhändigt bref från Konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Sanssouoi den 2 Juni 1765[1]).

à Sanssouci ce 2 Juin 1765.

Ma chère soeur:

J'avois fermement résolu de ne vous plus écrire sur les affaires de Suède, et je m'en serois tenu à ce parti, si je ne venois pas de recevoir une lettre de l'Impératrice de Russie, qui m'oblige, malgré moi, de rompre le silence. Cette princesse étoit dans les meilleures dispositions, ma chère soeur, pour vos intérêts, et vous auriez trouvé des avantages réels en cultivant son amitié. Vous verrez par

---

[1]) Efter orginalet bland Enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

la copie du passage de sa lettre qui regarde vos intérêts[1]), combien Elle est refroidie, et le malheur que vous vous attirerez, si vous persistez à contrecarrer, autant qu'il est en vous, les mesures qu'elle prend à la diète de Stockholm. Tous vos engagements avec le parti français sont découverts et connus; il y a eu des lettres du ministre de France interceptées, que j'ai lues, dans lesquelles il parle de ce qui s'est passé de votre part, et il finit par déconseiller à sa cour de prendre aucune confiance en vous. Je suis véritablement mortifié de ce que vous placez si mal votre confiance en des personnes qui vous jouent; et je prévois, en tremblant, les suites que la confiance que vous placez en des personnes qui vous trahissent, auront pour vous et peut-être même pour votre famille. Je vous parle avec vérité et sincérité. Pour l'amour de tout ce qui vous est le plus cher au monde, n'irritez pas davantage l'Impératrice. La lettre de monsieur de Panin est plus forte que celle de l'Impératrice; il prétend que vous vous moquez ouvertement de tout ce qui se passe à la diète de Stockholm. Il dit que la patience de l'Impératrice est poussée à bout, et jette feux et flammes contre un certain S:t Clair[2]), que je ne connois pas, et il joint la menace à l'indignation. Pour moi, j'ai écrit à l'Impératrice, que je feroi ce qui dépendroit de moi, pour vous raccommoder ensemble, et que je la priois, de ne point s'abandonner à son ressentiment,

---

[1]) Denna copia lyder som följer:

Extrait de la lettre de S. M. l'Impératrice de Russie.

Il me reste à dire à Votre Majesté encore quelques mots sur nos affaires de Suède. Elle n'ignore pas sans doute les succès continués des intrigues du nommé Sinclair contre mes bonnes et sincères intentions pour la cour de Suède. Votre Majesté me rendra la justice de croire, que cette entrave ne changera point mes sentiments pour le Roi et la Reine de Suède; ils sont dans l'erreur et ils sont à plaindre, sans que mes intérêts dans la nation peuvent souffrir, vû la bonne consistance que la diète d'àprésent a prise. Je sais que Votre ministre fait tout ce qu'il peut, avec zèle pour rectifier la Reine; mais je dois craindre, que les préventions de Sa Majesté et la perfidie heureuse envers Elle de Sinclair, don[t] j'ai des preuves convaincantes, ne révoltent à la fin tout à fait le b[on] parti contre Leurs Majestés Suédoises, et ne me mettent hors d'etat [de] Leur être utile. Je prie donc Votre Majesté de s'employer auprès [de la] Reine, Sa soeur, en sa propre faveur, contre un homme qui, pour co[up] sûr, fera perdre tout, à Elle et à son Epoux, si on ne le renvoie point d[e] la Cour.

[2]) Konungen menar härmed sannolikt riksrådet grefve Sinclair.

qui même pourroit être fondé sur des rapports exagérés. Je ne vous réponds point que je pourroi calmer l'orage, qui se forme contre vous, à moins que vous ne sauviez mieux les apparences, et que vous ne discerniez mieux ceux qui sont portés sincèrement pour vos intérêts de ceux dont le langage faux et perfide vous abuse. Ne vous fâchez point de ce que je vous écris si sincèrement. Le péril est trop grand pour que je vous déguise la vérité, et en cas que vous le preniez mal, il me restera la consolation d'avoir rempli avec candeur le devoir d'un bon frère, qui ne peut voir, qu'avec la plus vive douleur, le précipice où vous allez vous plonger[1]).

Je suis, avec la plus parfaite tendresse
ma chère soeur
Votre fidèle frère et serviteur
FÉDÉRIC.

XVI.

Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika till hennes broder, konung Fredrik II i Preussen[2]).

Mon très cher frère.

Je reçois comme une preuve de votre amitié, les avis que vous voulez bien me donner; et bien loin de m'en fâcher, j'agiroi avec vous avec la confiance que cette même amitié exige.

Je ne vous dissimuleroi point que les plaintes de l'Impératrice de Russie me causent une surprise extrême. J'ignore parfaitement ce qu'Elle entend par ses intérêts;

[1]) Svaret af drottning Lovisa Ulrika, på detta bref, följer näst efter, under bilagan N:o XVI.

[2]) Efter en af enkedrottning Lovisa Ulrika egenhändigt skrifven, odaterad copia, bland hennes efterlemnade papper. Brefvet utgör svar på konung Fredrik II:s bref, af den 2 Juni 1765, bilagan N:o XV.

aucune proposition directe ni indirecte n'ayant été faite de sa part à cette cour; par conséquent, il est évident que je n'ai pu la contrecarrer. Si les intérêts de cette princesse sont d'entretenir une étroite union entre les deux couronnes, l'Impératrice trouvera toujours mes sentiments uniformes aux siens; mais je ne consentirai jamais à déroger dans la moindre chose des droits sacrés de la Majesté, qui me laissent le libre choix d'admettre à ma cour, tels des sujets du Roi que j'y crois propres, et ce seroit une lâcheté si je condescendois, à ce que quelque puissance m'imposât des lois. Je n'ai nul compte à rendre à l'Impératrice de ma conduite; je ne la dois qu'à Dieu et au Roi, mon époux; mais avec un frère, je me dépouille de tous mes titres et n'écris qu'avec celui de soeur, qui est le plus cher à mon coeur.

Examinez vous-même, mon cher frère, toutes les opérations de la diète; vous n'y verrez aucune trace qui aie rapport à un système politique. Je n'entre point en détail sur l'authenticité de la lettre interceptée de l'ambassadeur de France. Ce qui est très certain, c'est que je n'ai eu aucune négociation avec ce ministre: que je ne lui ai jamais parlé d'affaires, et qu'aucun des ministres résidents à cette cour, n'ont fait de proposition pour un nouveau système. Tout se réduit donc à me convaincre, que le mécontentement du parti dominant ne consiste que sur celui que j'ai imprudemment marqué, au sujet de ce monstrueux système de finance. J'en appelle à vous-même, mon cher frère, s'il est dans la nature humaine de voir le patrimoine de ses enfants ruiné et détruit, sans en gémir? Quel prince fera consister le bien-être de son royaume, à ruiner de fond en comble ses plus riches négociants et détruire, par une trop violente opération, tout le crédit et le commerce de la nation? Comme je n'ai jamais pu approuver, au contraire que j'ai toujours combattu, un plan de réforme aussi nuisible, et qui est enfanté par des gens qui se laisse gouverner par la haine et leurs intérêts particuliers, po s'en venger, ils ont abusé de la Religion de l'Impératri par des fausses insinuations, faites à son ministre, et qui tendent qu'à aliéner l'amitié de cette princesse. Vous pou

le voir, mon cher frère, si vous vous ressouvenez des mots que vous m'avez écrits, tirés de la lettre du Panin, où il dit: *Que je me moque de tout ce qui se passe à la diète et que la patience de l'Impératrice est poussée à bout.* Il seroit bien heureux, si la triste situation des affaires pouvoit me permettre de me moquer indifféremment de ce qui se passe; mais je vous avoue, que cela me cause plus de chagrin que d'envie de rire.

Après la confiance et la bonne foi que je vous ai marquées, vous ne devez plus douter de la vérité de ce que je vous écris, et j'attends de votre amitié que vous éclairerez l'Impératrice sur la fausseté des avis qu'on donne à son ministre, tout à fait propres à refroidir la bonne union, qui devroit toujours régner entre nos deux cours Au reste, je vous assure, mon cher frère, que ma tendresse etc. etc.

XVII.

Egenhändigt bref af öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar, grefve Nils Philip Gyldenstolpe till drottning Lovisa Ulrika; utan datum (1765 i Aug.) [1].

Madame!

Le chevalier Goodrick m'a demandé une entrevue aujourd'hui, et quand il fut venu chez moi, il commença par me faire presque une déclaration de guerre. Il m'a parlé avec toute la vivacité possible de la conduite peu suivie de V. M. dans les affaires; d'avoir demandé à Sa cour qu'elle

[1]) Originalet bland Drottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Det är sannolikt skrifvet i Augusti 1765. Grefve Gyldenstolpe, född 1734, död 1810, var hofmarskalk och kammarherre 1764, sändebud till danska hofvet 1766, landshöfding i Gefleborgs län, sändebud till ryska hofvet 1778; öfverkammarherre hos Drottning Sophia Magdalena; vice-guvernör för kronprinsen Gustaf Adolf; en af de 18 i Svenska Akademien 1786; en af rikets herrar; guvernör för konung Gustaf IV Adolf 1792—94.

tâchât de changer et d'abaisser la domination française, et qu'au moment que cela va s'effectuer par la déposition des sénateurs, V. M. se déclare hautement pour eux; qu'il ne pourrait pas, avec tout son zèle pour les intérêts de V. M. excuser une telle conduite auprès de son maître, qui etait vivement fâché contre les quatre sénateurs qui avaient donné leurs voix à refuser un ministre de la cour d'Angleterre, et que si cette affaire viendrait à manquer dans le Plenum prochain, il ne pourroit que mander la vérité toute nue à sa cour, et qu'il croyoit que cela auroit des suites assez désagréables, non seulement pour la Suède, mais même pour les avantages que le Roi son maître et ses alliés avaient destinés au Roi. Tout son discours fut extrêmement aigre. Je tâchai de lui faire entendre raison et je le priai de distinguer les personnes des affaires. Je lui dis qu'il devait savoir de longue main, que la parole royale de V. M. etoit donnée pour soutenir chaque individu contre toute persécution, que cela n'etoit nullement un mystère, mais qu'il etoit également vrai, que cela n'influerait pas sur les affaires aussitôt que lui, le comte Osterman et le parti des Bonnets rempliraient leurs engagements envers la Cour en donnant au Roi l'autorité requise pour commander et non pas pour obéir au Senat dans les affaires ministérielles. Qu'au reste, il ne pouvoit pas avoir oublié que nous étions convenus qu'on commenceroit la diète par rétablir l'intérieur et qu'après on penserait au dehors; que le Roi son maître devait remplir ses engagements, et qu'avant cela le mien n'était tenu à rien; que de son côté mon Maître n'avait jamais demandé autre chose que de l'argent, et de pouvoir faire travailler à ses affaires tranquillement et sans aigrir les esprits; que cela avait été promis, mais qu'il savait lui-même si sa parole était sainte. Il continua toujours sur le même ton, et m'assura en jurant, que V. M. était absolument pour la France, et qu'il savait au juste les assurances que Sinclair en avait faites à l'Ambassadeur, et que si l'affaire des Sénateurs réussissait, on feroit encore rentrer le comte Ekeblad et Scheffer. A la fin je me fâchai, et je l'assurai à mon tour qu'il se trompait et que les gens qui lui avaient dit de telles choses avaient leurs vues

en lui faisant faire des faux pas et que cette histoire était aussi bien trouvée que celle du massacre de comte Horn et du maréchal de la diète [1]) qui avait si fort frappé le corps diplomatique, à la table de l'Ambassadeur; qu'il avancerait toujours très peu les affaires de sa cour en prenant le ton qu'il avait aujourd'hui et qu'à sa déclaration je ne pouvais lui répondre autre chose, que le vin étant tiré, il faut le boire. Là-dessus il m'a prié de faire le récit de ce qu'il m'avoit dit à V. M. avec les assurances les plus respectueuses de son attachement, en ajoutant que Votre Majesté verra elle-même avant deux mois laquelle de l'Angleterre ou de la France trompera la première, et sur cela nous nous sommes séparés assez mécontents l'un de l'autre, car nous ne nous sommes pas ménagés.

J'ai parlé à Sinclair dans ce moment, et il croit que ses menaces sont plutôt pour intimider la cour à désister de leur protection accordée aux Sénateurs, que par aucune autre vue; car on lui a parlé aujourd'hui aussi pour le faire cesser d'opérer chez les bourgeois, en lui disant que l'aigreur augmente d'un jour à l'autre, et que la cour y perd plus qu'elle ne gagne. Cependant il continue toujours son train, s'il réussit il est heureux, si non les suites pourront être fâcheuses.

Le comité secret a ordonné les patrouilles les nuits pour la sureté des bourgeois; nouvelle sottise, mais comme telle, point dangereuse. Le comte Horn a été nommé aujourd'hui Premier ministre. Je ne sais s'il acceptera. Peut-être que le sénateur Löwenhjelm vise au Grand maréchallat? Fersen m'a dit hier qu'il est fâché au possible de tout ce que les Bonnets font; mais croyant que leur but est de lui faire faire un mauvais pas dans un moment de mauvaise humeur, il se tient sur ses gardes et les défie de gagner sur lui une sottise. Il a été fort content de ce que je lui ai dit du discours de V. M. il a du faire un bon effet chez les Bonnets aussi, parceque tous les trois se sont infiniment loués de la franchise et de la modération avec la-

---

[1]) Enligt ett bref från grefve Gyldenstolpe till Drottning Lovisa Ulrika, dateradt den 21 Augusti 1765, skulle denna händelse hafva passerat dagen förut.

quelle V. M. leur a parlé. Il n'y aura pas plenum demain; peut-être pas après-demain non plus, apparemment que c'est dans l'intention que ce que Gooderick m'a dit opérera.

Je supplie V. M. d'excuser que je Lui écris si négligemment, mais je le fais fort à la hâte.

J'ai l'honneur d'être avec le zèle le plus inviolable et le plus respectueux attachement

Madame

de Votre Majesté

Le très humble et très obéissant
et dévoué sujet et serviteur

N. Gyldenstolpe.

XVIII.

Egenhändig copia af ett bref från drottning Lovisa Ulrika till d. v. öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar, grefve Nils Philip Gyldenstolpe; utan datum (Aug. eller Sept. 1765) [1]).

Copie de la lettre écrite à Gyldenstolpe pour servir de reponse aux plaintes que Gooderick avoit faites de ce que la cour changeoit de système.

Vous avez été témoin de ma surprise au récit que vous m'avez fait de la conversation que vous avez eue avec le sieur Gooderic. Vous savez que le nombre des personnes qui se trouvent ici ne me laissa pas le loisir de vous donner

---

[1]) Denna copia, af Drottning Lovisa Ulrikas egen hand, återfinnes bland hennes efterlemnade papper. Brefvet är från Drottningen till grefve N. Gyldenstolpe, d. v. öfverkammarherre och hofmarskalk. Å detsamma finnes af Drottningen, i början, af hennes hand följande ord: *copie de la lettre écrite à Gyldenstolpe, pour servir de reponse au plainte que Gooderic avoit faite de ce que la cour changeoit de système.*

une réponse suivie; ainsi vous lui direz que je crois avoir rempli en tout point mes engagements: La paix étant faite avec le R *(oi)* mon F *(rère)* et qu'il se trouve à présent des ministres de deux cours à Stockholm et en Angleterre; qu'il doit se ressouvenir que, dans un entretien que j'eus avec lui à Carlberg, je lui fis part de la nécessité où je m'étais trouvée à la dernière diète d'entrer dans un plan d'accommodement avec le parti français; que les engagements de part et d'autre n'avaient eu d'autre objet, que la tranquillité intérieure du royaume, que le Roi et moi avions donné notre parole royale de ne jamais consentir qu'aucune recherche sur le passé se fit, que le passé seroit oublié et pardonné, pourvu que l'on travaillât sincèrement à rétablir le bon ordre et les lois qui en font la sûreté. Que le maréchal de la diète avait donné la même garantie avec plusieurs des chefs de la diète; que s'ils ne se croyoient point en droit de tenir ces promesses, je ne pensais pas de même et que l'honneur m'était plus cher que la vie. Vous lui direz encore, que je ne savais pas comment accorder les ordres qu'il avait reçus de sa cour avec sa conduite; qu'à son arrivée ici il m'avait communiqué ces mêmes ordres par écrit, dont j'ai la copie, où il se trouve ces mots: "*Vous règlerez votre conduite, pour les affaires en Suède, sur les conseils de la Reine;*" qu'au lieu d'agir en conformité, le sieur Gooderic avait composé la diète sans jamais demander mon avis; que j'avais à plusieures reprises fait avertir le sieur Gooderic par Mr Coccey, par Vous et par Sinclair, que le choix que l'on feroit de certaines personnes, pour le maniement de la diète, etait entièrement contraire à la cour, et qu'elle ne pourroit avoir confiance en des gens, qui n'avaient d'autres vues, que la vengeance et l'intérêt personnel; que malgrè ces remontrances, le sieur Gooderic avait affecté de faire exclure des affaires, toutes les personnes particulièrement attachées au Roi, et que si pour pallier une telle conduite on abusait de la religion du Roi de la Grande-Bretagne, en insinuant que la cour de Stockholm avait des liaisons secrètes avec celle de Versailles, que ce ne pourrait être que pour peu de tems, et que le mal qui en résulterait ne tomberoit que sur les auteurs de

la calomnie; que jè connaissais le Roi de la Grande-Bretagne pour un prince, dont les vertus et le caractère etaient respectables, grand, généreux et que jamais on ne me persuaderait que ce prince eut eu la pensée de se venger sur quatre vieux Sénateurs, qui n'ont fait et ne feront jamais ni bien ni mal; que j'ai fait mon possible pour les conserver pour deux raisons: par rapport à mes engagements et par humanité; que de voir un homme de 80 ans, sur ses vieux jours, chassé et deshonoré, est un spectacle qui ne saurait qu'indigner, et que le sieur Goodéric se ressouvienne que c'est par de pareilles persécutions que la France a perdu son crédit dans ce pays, et qu'il est très indifférent pour la Cour et la Nation d'être tyrannisées par la France ou l'Angleterre; que j'avoue avoir recherché l'appui de la dernière, mais que je n'avais jamais demandé la déposition des sénateurs ni la ruine des négociants, ni en général aucune chose qui pût faire le malheur du plus petit individu; que si je souhaitais une réforme dans nos lois, ce n'était que pour faire le bonheur de ceux, qui vivront sous ces mêmes lois, et que si, pour obtenir cet avantage, il fallût faire une démarche quelconque qui ne fût pas selon l'exacte probité, j'etais résignée à n'y jamais penser. Voilà à peu près ce que vous avez à dire.

XIX.

Egenhändigt bref från d. v. öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar, grefve Nils Philip Gyldenstolpe, till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 25 September 1765 [1]).

Madame

Le baron de Cocceij, au quel j'ai demandé, par ordre de Votre Majesté, ce qu'il savoit des intentions du Roi son

[1]) Efter originalet, bland Enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

maître, sur le mariage du Prince royal, m'a répondu, qu'il étoit au désespoir de ne pouvoir, comme il le voudroit, en parler avec assurance. Il dit que jamais le Roi ne lui en avoit parlé, ni même écrit le moindre petit mot, bien que la lettre de Votre Majesté pour le Roi et sa réponse aient passé par ses mains; qu'il supposoit que son maître souhaiteroit toujours tout ce qui pourroit faire plaisir à Votre Majesté, et qu'ainsi il verroit de bon oeil qu'un mariage qui déplait tant fut rompu; mais qu'il croyoit aussi qu'il ne pouvoit prendre d'autre parti que celui de laisser traîter cette affaire entre la Suède et le Danemark, sans y entrer pour rien; mais que tout cela étoit des raisonnements vagues, qui ne signifioient rien. Que si Votre Majesté souhaîtoit qu'il s'en informât auprès de son Maître, il le feroit de très bon coeur, et avec le zèle qu'il avoit toujours pour Son service.

Je lui dis, que je n'avois pas des ordres pour cela; mais que je croyois qu'il feroit très bien d'en écrire au plus tôt, Votre Majesté souhaitant vivement d'être instruite là dessus. Au reste il raisonna sur la rupture; qu'il doutoit fort que le Danemark prendroit les armes pour venger cette injure; que la Russie avoit déclaré, à ce que le Roi de Prusse a mandé lui-même à Votre Majesté, qu'Elle ne se mêleroit point dans l'affaire du mariage; qu'il savoit bien que le Danemark tiendroit longtems ferme, mais que cela ne passeroit pas les négociations; que par les relations qu'il pouvoit y avoir, il sauroit bientôt ce qui s'y trâme, et que d'abord il en feroit part à Votre Majesté. Que pour ce que je lui dis, que le parti dominant paroissoit déjà pencher pour cette alliance, il m'assura, qu'il n'en avoit jamais entendu parler, et qu'il étoit persuadé, que ce parti-là ne voudroit jamais chagriner ses maîtres. Cela nous échauffa un peu, et comme chacun étoit prévenu sur ses idées, nous rompimes la conversation: l'assurant que lui et ses favoris n'envisagoient autre chose que le bien de Votre Majesté, et moi en lui demandant des preuves de la sincérité de ces beaux sentiments.

Pendant tout le tems de la conversation, il ne changea qu'une fois de visage, quand je mis en doute la bonne vo-

volonté de son parti; mais il parla en termes fort respectueux.

Stackief, que j'ai eu bien de la peine à voir, parce qu'il est malade de la goutte, m'a assuré que la Russie ne comptoit point géner, en aucune façon, le gout du Prince; que l'Impératrice l'avoit déclaré, lors de son séjour à S:t Petersbourg, et que si elle n'avoit pas changé de dispositions, par tout ce qui s'est passé contraire à ses vues à cette diète, il étoit persuadé qu'elle auroit soutenu, avec force, les droits du Roi et du Prince dans cette affaire, en cas que le Danemark auroit voulu faire le méchant. Qu'il espéroit toujours que les sentiments d'amitié et de confiance renoîtroient dans le coeur de cette Princesse, et qu'elle reviendroit des préventions, que des rapports trop chargés d'ici, ont fait naître chez elle, et qu'ainsi la rupture n'auroit point de suites fâcheuses. Qu'il recommandait extrêmement que Votre Majesté en fit parler au C:te Osterman, qu'il croyoit être muni d'ordres et d'instructions; que je ne feroi point mention de lui, que cela gâteroit l'affaire, tant auprès de ce ministre, qu'auprès de tout le parti Bonnet, qu'il m'avoua être dans les intérêts du Danemark; que pour lui, aussitôt qu'il savoit la réponse du C:te Osterman et les intentions de Votre Majesté, il en écriroit à Mr de Panin, et que dans cette affaire, comme en toute autre, il ne se départiroit jamais des sentiments d'attachement qu'il a toujours portés pour la Maison royale; mais qu'il étoit très nécessaire que ni Osterman ni les Bonnets remarquassent qu'on avoit plus de confiance en lui qu'en eux.

Si tout ce qu'il m'a dit est vrai, il est sûrement très affectionné au service de Votre Majesté. Il se plaignit, comme auparavaut, du peu d'agrément qu'il avoit eu, depuis son retour ici; de la confiance que les trois ministres avoient donnée aux Bonnets, qui firent les chiens couchants auprès d'eux; des manigances de Gooderic, que sans lui Osterman auroit été de plus facile accès. Pour Cocceij il n'en dit ni bien ni mal, et le résultat de tout fut des souhaits pour qu'on ramenât les choses au point, où on les a crues, à son depart de la Russie; que dans ce tems les sentiments de sa Souveraine étoient sincères.

J'avois bien des choses à lui dire encore et il étoit d'humeur à jaser, mais on vint nous interrompre; je tâcheroi d'éprouver sa sincèrité la première fois que je le reverroi.

Je supplie Votre Majesté trèshumblement de vouloir bien excuser, que je n'ai pas eu le tems d'étudier ma lettre. Le général Stjerneld viendra demain faire sa cour; il m'a parlé avec tant de zèle, pour les intérêts de vos Majestés que je ne puis que le recommander à un accueil gracieux et confiant. Il y a plénum aujourd'hui, ainsi je n'ose quitter la ville. Votre Majesté excusera, avec sa bonté ordinaire, la peine que je Lui donne de lire une mauvaise lettre.

J'ai l'honneur d'être, avec les sentiments les plus inviolables du plus profond respect et du plus soumis attachement

Madame

de Votre Majesté
le très humble, très obéissant
et très dévoué serviteur et sujet
N. Gyldenstolpe.

Stockholm le 25 de Sept.
1765.

XX.

Egenhändigt bref från d. v. öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar, grefve Nils Philip Gyldenstolpe, till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 4 October 1765 [1].

Madame

Le comte d'Osterman m'a répondu de la même façon que le baron de Cocceij [2], qu'il ne savoit point les inten-

---

[1] Efter originalet bland Enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.
[2] Se grefve Gyldenstolpes bref till Drottningen af den 25 Sept. 1765, i bilagan N:o XIX.

tions de sa Souveraine; qu'il voyoit bien des difficultés pour Elle, de se mêler dans cette affaire, et il craignoit, à ce qu'on lui avoit dit, que cette alliance étoit trop bien formée, pour pouvoir la rompre. Il protesta que les sentiments étoient sincères et pleins d'amitié de la part de l'Impératrice; mais qu'ils étoient mal payés ici, par l'opposition continuelle que la cour avoit faite, depuis le commencement de la diète, à tout ce qu'il entreprenoit pour avancer les affaires du Roi: Que cette opposition et l'exclusion que le Roi avoit donné aux gens d'une fidélité reconnue, dans Sa nomination aux places vacantes dans le Sénat, lui étoient très préjudiciables et que sa Cour n'en pouvoit être nullement contente. Qu'il avoit souhaité et demandé une audience pour s'expliquer avec le Roi, qu'il avoit toujours été refusé; que dans le cas présent, il renouveloit ses instances, qu'il avoit faites jusqu'ici infructueusement, pour avoir l'honneur de parler à Sa Majesté; qu'il falloit convenir de certains principes fixes, et qui ne fussent pas sujets à une double interprétation, comme le mémoire qu'il avoit envoyé à sa Cour, et que dans cette entrevue Sa Majesté pourroit lui suggérer les moyens, pour que l'Impératrice se mêlât dans cette affaire, qui Lui étoit tout à fait étrangère; car de son côté il n'en voyoit aucun. Je lui dis, que cela étoit facile; Elle avoit pour Elle la voie de la négociation, pour rompre à l'amiable une mariage, que ne pouvoit Lui plaire, par tous les dégouts que les princes de Holstein avoient essuyés de ceux de Danemark, et si cela ne suffisoit pas, une forte déclaration de soutenir les droits du Roi et du Prince, dans le choix d'une épouse, empêcheroit bien le Danemark de venir à des démonstrations. Il me répondit qu'il ne garantiroit pas, que l'Impératrice voudroit s'engager à cela; que l'affaire étoit très délicate, et qu'il y avoit bien des mesures à prendre. Sur cela il recommença ses plaintes, tant sur la Cour elle-même que sur ceux qui l'environnent et qui y ont du crédit; que leur conduite ne pouvoit qu'aliéner l'esprit de l'Impératrice, et que de toute chose il souhaîtoit le plus ardemment que Sinclair fut éloigné; que si cela arrivoit, il ne doutoit pas que la bonne harmonie renaitroit, et qu'absolument il demandoit une audience. Fina-

lement il me promit de faire son rapport de tout ce que je lui avois dit, et me pria d'assurer Vos Majestés de son très respectueux attachement.

Au reste je dois dire, qu'il étoit si diffus, qu'il mêla tant de mauvaise humeur à tout ce qu'il disoit, et parla de façon que j'avois besoin des ordres exprès de Votre Majesté, pour me retenir dans les bornes de la modération prescrite. Comme il ne me dit point que le comte Meijerfelt lui avoit parlé, je fis semblant aussi, de ne pas le savoir. A juger de sa conversation, il y a fort peu à attendre de la part de l'Impératrice, et si Elle accorde du secours, en cas de besoin, Elle pourra le faire à des conditións très onéreuses, et qui pourront même tourner au plus grand désavantage de Vos Majestés. Peut-être vois-je trop noir dans tout ceci; mais je ne suis pas le seul de ce sentiment, et j'ose me flatter que Votre Majesté pardonnera en faveur de l'intention, qui ne regarde que le vrai bien de mes très gracieux maîtres — la hardiesse que j'ai de disputer sa prévention, et la liberté que je prends de Vous supplier encore, Madame, avec tout le zèle que j'ai pour Votre intérêt, de bien refléchir aux conșequences d'une rupture avec le Danemark. Tout ce qui Vous est arrivé de fâcheux dans ce pays, n'est rien en comparaison des suites que cette affaire pourra avoir, et mon coeur saigne, quand je pense que Votre Majesté s'attirera quelque malheur. Dieu Vous en preserve, Madame, et le peu de gens qui Vous sont aussi parfaitement et fidélement attachés que j'ai l'honneur de l'être, étant, avec le plus inviolable attachement

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très obéissant
et soumis serviteur et sujet
N. Gyldenstolpe.

Stockholm le 4 d'Oct. 1765.

XXI.

Egenhändigt bref från d. v. öfverkammarherren, sedermera en af rikets herrar grefve Nils Philip Gyldenstolpe, till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Köpenhamn den 5 April 1766 [1]).

Madame

Votre Majèsté verra, par la description que je vais faire de la personne de la Princesse, et de ce que j'ai pu entendre d'elle, que j'obéis en cela comme en toute autre chose, avec soumission à Ses ordres. Elle est plutôt bien que mal de visage, très bien prise de corps; a les manières, le son de voix et la physionomie de la plus grande douceur. L'éducation l'a rendue un peu timide; mais elle doit être naturellement portée à la joie. Elle marqua, dans sa réponse, à mon compliment, un desir extrême de pouvoir s'insinuer dans les bonnes grâces de Votre Majesté. Elle parle à tout le monde, et en est aimée jusqu'à l'adoration. J'eus l'honneur de jouer au trisette avec Elle, le soir de la Déclaration; elle ne parla pas beaucoup, mais tout ce qu'Elle disoit, étoit très bien placé. Je ne crois pas qu'Elle aie l'esprit cultivé, il faut des siècles pour en voir naître de l'étendue de celui de Votre Majesté; mais elle a sûrement beaucoup de bon sens, et son désir de plaire à Votre Majesté et au Prince royal, son époux, lui rendra, à ce que j'éspère, tous les moyens faciles à s'insinuer. Elle se met assez mal; paroit, au premier abord, embarrassée; rougit aisément. Voilà tout ce qu'on peut dire de mal d'Elle. Au reste, Elle se présente bien, et comme j'ai eu l'honneur de le dire, est plus agréable que désagréable. Son caractère doit être excellent; avec de la bonté, Votre Majesté en fera tout ce qui Lui plaira. Je ne puis rien dire davantage

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

sur ce sujet actuellement, mais je tâcheroi bien d'être informé sur tout ce que Votre Majesté pourra souhaîter de savoir.

On me fait partout beaucoup de politesses; mais il me paroit qu'on ne m'aime pas; si c'est par les insinuations de Mr Schack, ou par égard pour notre ministre, je n'en sais rien; ce que je sais positivement c'est que je n'aime pas beaucoup les gens ici, et qu'en ce genre je leur payeroi toujours le double. S'il est pourtant possible, je travailleroi sous main, pour que mon séjour à cette cour soit de quelque utilité à la mienne. Mr de Sprengtporten parle, à tout moment, de son zèle pour Leurs Majestés; je le crois réellement trop honnête homme pour dire plus qu'il ne pense; en tout cas, il faut se servir de lui, autant qu'on le peut. Je ne manque pas aussi de lui faire envisager les bienfaits du Roi, qu'une bonne conduite pourra lui procurer, et je crois que, si Sa Majesté voulait l'honorer du grand cordon de l'ordre militaire, cela l'encourageroit non seulement à persister, mais même à travailler de toutes ses forces à se servir du crédit, qu'il a réellement ici, pour le bien de Leurs Majestés.

La confusion est assez grande; tout le monde veut s'emparer du Roi; je crois qu'on cabale beaucoup contre le comte de Moltke, et son beau-frère Mr de Rewentlau est le premier à vouloir le débusquer. Il a pourtant un grand parti pour lui, de sorte qu'on n'est encore sûr de rien. Le prince cadet de Hesse paroit être fort bien chez le Roi; il y a encore ici un prince de Brunsvic-Bewern, mais il n'entre point dans les intrigues.

Quand je trouveroi quelque chose à mander, Votre Majesté me permettra de le Lui écrire. Monsieur de Borck, auquel j'ai fait des avances, à mon arrivée, et qui n'y répondit pas, comme il le devoit, commence actuellement à s'humaniser un peu; mais ce sera à présent son tour à lui.

Je supplie très humblement Votre Majesté d'excuser le peu d'art que je mets toujours à mes lettres, et de per-

mettre que je me recommande à Sa haute bienveillance; étant, avec le plus profond respect et l'attachement le plus inviolable

Madame

de Votre Majesté
le très humble, très obéissant et
très soumis serviteur et sujet
N. Gyldenstolpe.

Copenhague le 6 d'Avril
1766.

XXII.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 20 Juli 1766 [1]).

ce 20 Juillet 1766.

Ma très chère soeur. Le voyage que le comte Bohlen se propose de faire en Suède, me fournit, ma chère soeur, une si bonne occasion de vous écrire, que je ne voudrois pas la negliger. J'ai remarqué, du reste, que je vous ai déplu, en écrivant si naturellement au sujet de vos affaires de Suède; mais devez vous, ma chère soeur, me savoir mauvais gré, quand étant informé de ce que l'on pense à Petersbourg, je tâche d'éviter que vous ne vous brouilliez à jamais avec une puissance formidable, que vous avez à vos portes? et que vous ai-je dit, sinon de marquer moins d'animosité et de haine ouverte envers la Russie, qui est très disposée à s'en venger, et que je retiens à peine? Lorsque la diète commença, l'Imperatrice étoit si fort dans vos intérêts, qu'elle étoit résolue de mettre les choses sur un pied, que le Roi auroit regagné la même autorité qu'eut le feu Roi de Suède, en montant sur le trône. Mais tout cela a

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

bien changé. Vos proçédés l'ont froissée et elle ne se mêlera plus de vos affaires, pour les mettre sur un pied plus avantageux, d'autant plus qu'elle est instruite plus exactement que vous ne pensez, des moindres intrigues et résolutions que Vous et le Roi prenez. Il me semble, ma chère soeur, qu'un peu plus de ménagements pourroit adoucir ce que trop de roideur a gâté, et qu'en faisant ce que vous voulez, vous pourriez pourtant le faire avec tant de politesse, que cela diminueroit l'aigreur, que vos procédés n'ont que trop fortifiée en cette cour. Je vous écris ceci en honnête homme, par ce qu'en qualité de bon frère ma conscience m'oblige de vous le dire; mais vous demeurez ni plus ni moins maitresse de profiter de mes conseils, ou de les rejeter. Comptez, ma chère soeur, qu'on trouve partout des ennemis de reste, sans qu'on se donne encore la peine d'en augmenter le nombre. Vous mériteriez de n'en point avoir, du moins ne vous en faites pas de gens trop puissants.

Vous pourriez me faire une faveur, ce seroit de m'envoyer des portraits en buste du prince royal et de votre fille aimée; ce me seroit un grand plaisir de connoître ces neveux et nièces si éloignés et auxquels je suis attaché, parce qu'ils vous appartiennent.

Daignez, ma chère soeur, me conserver votre amitié, et soyez persuadé de la tendresse et de la parfaite estime avec lesquelles je suis

ma chère soeur

Votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

XXIII.

Dechiffreradt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Breslau den 7 September (1766). [1])

Ma chère soeur! La cordialité avec laquelle Vous m'écrivez éxige une égale franchise de ma part. Je comprends toutes les raisons que vous pouvez avoir de ne point marier votre fils à une Danoise, dont la nation est votre plus grande ennemie, comme j'en ai des preuves suffisantes. Je vous avoue, que pour ce qui me regarde, je n'ai point trouvé votre établissement aussi avantageux que je l'aurais désiré, pour vous et pour votre famille. Votre sort n'a pas répondu à ce qu'on en devoit espérer avec raison. Je crains une destinée pareille pour ma nièce dont je suis le tuteur, et à laquelle je suis obligé de servir de Père: nous sommes en pourparlers en Hollande pour l'établir dans ce pays, et, quoique son futur ne soit que Stadthouder, il n'y a pas d'apparence qu'elle puisse jamais y trouver les amertumes que Vous avez éprouvées en Suède.

Voilà, ma chère soeur, la situation véritable où les choses se trouvent; cependant, je dois ajouter, qu'il n'y a rien d'arrêté, ni de conclu, jusqu'à ce moment-çi. Pour ce qui regarde ma nièce de Schwedt, c'est une véritable beauté; elle est aimable, bien élevée, mais encore un peu timide; elle a de l'esprit, et je suis persuadé que ma soeur Sophie ne Vous la refuseroit pas, et autant que j'en puis juger, je crois qu'elle en seroit très contente; d'ailleurs, ma chère soeur, le mariage des enfants me paroit un point si délicat que c'est aux parents à bien consulter le parti qu'ils croyent le plus avantageux pour leurs enfants. J'ai vu ma nièce de Schwedt durant quinze jours, et je l'ai trouvée exactement telle que je vous la marque. Elle est en âge de se

[1]) Efter original-brefvet och dess dechiffrerade innehåll, bland Drottningens efterlemnade papper. Årtalet påtecknadt af Drottningens egen hand.

marier et pour ma petite Guilelmine, elle n'a que 13 ans, de sorte qu'il faudroit encore trois ans pour pouvoir consommer le mariage. Je vous parle avec vérité et franchise, et j'éspère que vous ne désapprouvez pas ce procédé, qui est si convenable entre proches parents que nous le sommes. Breslau le 7 de Sept.

XXIV.

Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika till d. v. öfversten, sedermera riksrådet och general-gouverneuren grefve Fredr. Carl Sinclair; dateradt den 3 October (1766) [1]).

Je vous remercie mille fois, Monsieur, des bonnes nouvelles que vous m'avez données, de la parfaite santé de mon cher fils et de sa bonne conduite. C'est une grande consolation pour moi, dans un tems, où les désagréments et les mauvais procédés sont journaliers. L'affaire de M. Palmfelt a manqué, et l'économie du Roi a été retranchée, malgré les remontrances qui ont passé par le sénat. Enfin, les canicules dureront aussi longtems que la diète. On nous flatte qu'elle finira le 11, mais l'expédition n'en est pas venue encore au Roi, et jusqu'à ce tems je crains toujours que ce n'est qu'un jeu. C'est encore incertain, si Düben sera présenté seul, comme sénateur; on dit qu'il s'en dédira entièrement. D'autres prétendent le contraire; c'est ce qu'il faudra voir.

J'écris si fort à la hâte, pour pouvoir dépécher ce courrier, que vous ne vous arrêterez pas, à ce que j'éspère, au style et aux fautes sans nombre, qui me sont échappées; quand on écrit à un ami, ce ne sont point des lettres de chancellerie.

---

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Grefve Sinclair medföljde, såsom cavalier, d. v. kronprinsen Gustaf, när denne i October 1766 mottog sin gemål i Helsingborg.

Soyez assuré de toute ma reconnoissance et de la parfaite estime avec laquelle je suis

Monsieur

Votre très affectionnée

LOUISE ULRIQUE.

ce 3 d'Octobre.

XXV.

Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika till d. v. öfversten, sedermera riksrådet och general-gouverneuren, grefve F. C. Sinclair; dateradt den 9 October 1766 [1]).

J'ai reçu hier au soir votre lettre, écrite de Helsingborg. Je vois que vous vous trouvez dans des moments fort critiques. La conduite du comte Horn est telle, que dans tout autre pays, il lui en couteroit la tête: 1:o Il est du droit des princes, que nul souverain ne passe sur les terres de l'autre, sans son consentement; je crois qu'on ne sauroit disputer au Roi, que le pont de Helsingborg est à la Suède, par conséquent le comte Horn auroit du, avec politesse, faire sentir qu'il étoit nécessaire d'envoyer un courrier en Suède, pour recevoir les ordres de sa cour. 2:o La personne du prince Royal est sacrée, et ni lui ni personne ne peuvent, sans se rendre très coupables, l'exposer à sortir du Royaume, sans le consentement du Roi, des Etats et du Sénat, et si j'avois été du conseil, jamais le prince n'auroit été à bord d'un vaisseau ou bâtiment danois, sur lequel le Roi étoit en personne, la flotte suèdoise n'étant point en rade, et sans aucune ressource en cas de mauvaise intention. Souvenez vous de tout ce qu'on risquoit: La signature du prince Royal pour la cession de Holstein pouvoit être une raison de se saisir de sa personne; je frémis quand j'y

---

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

pense, et ne seroi tranquille qu'à l'arrivée du courrier, qui m'apprendra que vous êtes à Halmstadt. Il n'y auroit eu aucune difficulté de refuser cette entrevue; le prince devoit envoyer un sénateur à bord, et témoigner ses regrets de ne pouvoir s'y rendre, n'ayant pas eu le tems d'en demander la permission au Roi, son père, et que sans celle-là il ne pouvoit, sans se rendre coupable, accéder à l'envie qu'il avoit lui-même, d'assurer le Roi de tout son attachement. On pouvoit même ajouter, que le prince étoit persuadé, que s'il avoit eu le tems d'en faire la demande au Roi, son père, il croyoit que l'on lui auroit accordée; mais qu'il ne lui étoit pas permis d'agir, avant cette permission. Mais tout ce raisonnement est inutile; ce qui est fait est fait.

Pour ici, les choses sont dans la dernière extrémité. J'ai passée trois semaines pareilles à 1756, et je crois que jamais je ne pourroi rétablir ma santé. Vous savez que Düben est sénateur; le détail de cette affaire est trop longue, pour la mettre sur le papier. La conduite du Roi a été fort ferme, et je défie Beelzebub en personne de pouvoir le blâmer. D'ailleurs, j'ouvre les yeux de plus en plus; il s'est passé des choses horribles. Mais encore une fois, je n'ose les confier à la plume. Mon Dieu! combien de fois je me suis repentie de vous avoir laissé partir; j'aurois donné un million pour une heure d'entretien avec vous.

L'affaire des députés a échoué, et n'a pas seulement pu être entamée; pour celle de M:r Palmfelt, il n'y faut pas penser. Cela est impossible; mais il est encore indécis qui aura cette place.

Le petit seigneur [1]) se plaint des équipages; faites lui sentir, que celui qu'on m'envoya n'étoit que drap d'écarlate, brodé en soie blanche; je suis fille de Roi comme elle, et, par conséquent, elle ne peut prétendre qu'à l'égalité; s'entend, de recevoir les mêmes honneurs que j'ai reçus, en arrivant ici, mais rien de plus. Cette petite morale est quelquefois nécessaire, et je vous demande en ami, de le lui dire. Nous sommes très enclins à l'orgueil, et nous sommes si peu dans le cas d'en avoir, puisque tous les jours

[1]) Kronprinsen Gustaf.

de la vie sont marqués par des humiliations. La vraie gloire c'est d'être au dessus de ces petitesses, et d'agir de façon que l'univers entier compatisse à notre sort, en convenant que nous en méritons un plus heureux.

J'aurois encore bien des choses à vous dire; mais je dois encore écrire à mon fils, et je ne veux pas retarder le courrier. Mes compliments à Bjelke; sa femme est ici, qui a versé bien des larmes; mais elle se porte bien.

Je vous souhaite toujours un heureux voyage. Continuez, je vous prie, de m'écrire; c'est le plus grand plaisir que vous pouvez me faire, et soyez persuadé de l'estime infinie avec laquelle je suis

Votre affectionée
LOUISE ULRIQUE.

P. S. Dans ce moment, le courrier vient d'arriver, avec la nouvelle de l'arrivée de la Princesse. Je vous remercie de la relation que vous me faites.

XXVI.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Sanssouci den 1 October 1766 [1]).

Sanssouci ce 1 d'Octob: 1766.

Ma très chère Soeur!

Je profite du depart du comte Hård, pour vous remercier, ma chère Soeur, de la lettre que vous me faites le plaisir de m'écrire. Mes sentiments et la tendresse que je Vous ai vouée ne se sont jamais démentis, et resteront les mêmes jusqu'à la fin de mon existence. La seule différence qu'il y a eu entre nous est que je désire Votre bonheur autant que Vous, mais que nos idées ne sont pas les mê-

---

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

mes pour y parvenir. Je conseille des ménagements et plus de souplesse, vous êtes d'opinion d'emporter tout de haute lutte; voilà, ma chère Soeur, ce qui m'en a fait appréhender les suites, et je vois avec douleur le mauvais train que prennent Vos affaires. Soyez sûre et persuadée que moi et mon ministre nous sommes passifs aux affaires de la diète; mais d'un autre côté je suis obligé d'avoir des ménagements pour des alliés, qui me sont nécessaires et je ne puis Vous servir comme je le désirerois. Enfin on peut différer dans ses opinions, sans pour cela perdre les sentiments que la nature a gravés dans les coeurs. Il est sûr que j'ignore les intrigues des familles de la Suède; je connais en gros les deux partis qui divisent la nation, mais je suis bien éloigné d'être au fait de toutes les tracasseries, les ménées sourdes, et les petites misères pareilles, qui ont lieu pendant Vos diètes. Je crois bien qu'il y a eu par-ci par-là des gens qui Vous ont manqué; mais je suis toutefois persuadé qu'il faut passer au dessus de toutes ces sortes de bagatelles, et ne point se laisser détourner de son but. Vous parlez, ma chère Soeur, de l'honneur, et je conviens que c'est un grand argument pour moi; mais songez aussi, que l'honneur ne veut pas que nous entreprenions des choses, qui surpassent nos forces, que tout homme à son état doit plier son courage, et que c'est le moyen de se perdre, de s'attaquer à de plus puissants que nous. Il dépend sans doute de Vous, d'être de tel parti que bon Vous semble; toutefois on ne me fera pas changer d'opinion qu'il vous est indispensable de garder même alors des ménagements pour la puissance qui soutient la faction, qui n'est pas la vôtre. Ces gens, ma chère Soeur, sont terribles quand ils sont ennemis, et votre ruine entière ne leur couterait pas de grands efforts. Je sais, par expérience, combien il est dur de dissimuler ses sentiments; il en coute à un coeur sincère de ne l'être pas. Considérez cependant que dans le poste où vous étes cette probité scrupuleuse Vous ferait du tort, ainsi qu'à votre famille; et qu'en dissimulant envers les Rois ou Empereurs, vous ne faites que leur rendre la pareille. Pardonnez moi, ma chère Soeur, cet épanchement de politique, je Vous dis ce que je pense,

et mon intention sincère est de Vous garantir de plus grands malheurs pour l'avenir. Les recommendations que Vous donnez au comte Bohlen ne lui seront pas infructueuses. Si je sais que cela peut vous être agréable, je le prendrai en service; prêt à vous donner dans toutes les occasions des marques de la tendresse, de l'estime et de l'attachement avec lesquels je suis

Ma très chère Sœur

Votre fidèle frère
et Serviteur
FÉDÉRIC.

XXVII.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till sin moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Helsingborg den 10 October 1766 [1].

Madame

Les ordres de ma chére mère sont exécutés, et je me flatte que le Roi lui a montré ma lettre d'hier. Il me fut impossible d'avoir le seul vrai plaisir, que je goute dans ce terrible brouhaha de monde, de m'entretenir avec la plus tendre et la plus chérie de toutes les mères. La vue d'une Princesse aimable et dont le coeur surpasse toutes les autres qualités, ne peut pourtant point [effacer] ni n'effacera jamais ces sentiments; elle ne doit point le prétendre, ni ne le prétendra jamais. Son caractère m'en est garant. Mais je puis assurer ma chère mère, que si jamais elle osoit le prétendre, ce qui est contre tout ce que je crois voir en elle, mon choix ne seroit pas long à faire, et sans toutes les obligations et les devoirs qui m'y obligeroient, mon coeur est le seul qui seroit consulté. Rien ne fait sentir plus vivement l'attachement qu'on a que l'ab-

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

sence; tous les sentiments, quelquefois à nous même inconnus et renfermés dans notre coeur, en sortent pour ainsi dire, et se manifestent davantage. Je ne puis exprimer à ma chère mère quelle est mon inquiétude pour toutes mes actions, et combien je crains d'en faire qui peuvent lui être désagréables.

La Princesse a parlé deux fois au comte de Horn, touchant sa venue à Drottningholm. La première à Cronebourg, le soir avant son départ et hier pour la seconde fois, en présence de madame de Stromberg. Le comte de Horn, à qui j'en parlois, disant que j'avois appris, par madame de Stromberg, que la Princesse l'avoit prié d'écrire à Stockholm, pour obtenir la permission de faire sa cour au Roi à Drottningholm, et je le priai de le faire au plus tôt. Il me dit qu'il le feroit aujourd'hui, et qu'il en écriroit à M:r de Löwenhjelm et au Maréchal, en étant empêché par l'inventaire de la toilette de la Princesse, que monsieur de Haxthausen, qui a été son grand-maître, devoit lui livrer.

D'ailleurs j'ai tâché d'accomplir les ordres du Roi et de ma chère mère, en prévenant, par toutes les attentions possibles et les marques de confiance, le prince de Hesse. Je crois qu'il est parti d'ici fort content de son séjour. J'ai déjà instruit le Roi de la conversation que j'eus avec lui avant-hier; comme ma chère mère verra certainement ma lettre, je ne veux pas l'ennuyer par des répétitions. Après que j'eus fini ma lettre pour le Roi, il me fit demander s'il pouvoit venir me parler, et dès qu'il fut venu, il renouvela les protestations de la veille, après quoi il me dit, qu'il pouvoit m'assurer du rappel de mons:r Schenk [1]), qu'il se feroit d'abord après le mariage, et s'il étoit possible pour la décence extérieure, encore plus tôt. Que le Roi de Danemark donneroit, avec le plus grand plaisir, cette marque de Son amitié au Roi, et que Son plus grand désir étoit de lier les deux états plus par l'amitié des deux Rois, s'il étoit possible, que par les liens du sang qui venoient de les unir. Il me fit ensuite beaucoup de protestations de

[1]) Om det skall vara Schenk eller Schack kan ej med visshet bestämmas af originalet.

son attachement et combien il souhaitoit de rendre quelques services au Roi. Il me dit ensuite, que dans la conversation qu'il avoit eue avec la Princesse, il lui avoit conseillé de ne point marquer de confiance à mons:r de Schenk, ni même de lui parler en particulier; qu'elle lui avoit répondu: comment est-ce que monsieur de Schenk déplait au Prince? — qu'alors il lui avoit dit que mons:r de Schenk avoit été autrefois chargé de commissions peu agréables et qu'il étoit possible que sa personne par là étoit devenue moins agréable, que d'ailleurs elle étoit maintenant obligée de marquer uniquement de la confiance aux Suédois et principalement à Leurs Majestés. Est-ce que ma chère Mère ne trouve pas ce procédé du prince de Hesse extrêmement attentif et touchant même? il nous marque du moins l'envie extrême que la cour de Danemark a de renouer et de s'unir d'amitié avec celle de Suède. Mais un mot qui échappa au prince de Hesse fait juger qu'on craint autant la puissance de la Russie que nous pouvons la craindre et qu'on seroit peut-être bien aise de secouer le joug qu'Elle veut imposer au reste de l'Europe. Vers le soir, il vint ici toute une députation de Danois, envoyée au nom du Roi, des Reines, du prince Frédéric et des princesses Louise et Charlotte. C'étoit monsieur de Reventlow, grand chambellan du Roi et cordon bleu, et de la part de la Reine-mère M: Reventlow qui est aussi Geheime-Råd et son grand chambellan; de la part de la Reine douairière le comte de Moltke, son grand maître; de la part du prince Frédéric le comte de Scheel, son gouverneur, qui est père du comte de Scheel, qui vint à Stockholm ce printems; de la part de la princesse Louise mons:r de Gabel, son grand-maître, et de la princesse Charlotte M:r de Wedel, son chambellan. Cette députation nous mit dans un furieux embarras; comment y répondre, n'ayant personne ici du rang de monsieur de Reventlow, qui est le troisième en Danemark. On proposa au comte de Piper d'y aller, mais sa santé ne put pas le lui permettre. Ainsi, par le conseil des sénateurs et de Bjelke et de Sinclair, le vieux feldmaréchal Hamilton s'en est chargé, comme le seul qui peut le faire. J'espère que le Roi sera content de cet arrangement

puisqu'il étoit impossible d'attendre ses ordres sans manquer au Roi de Danemark, que ma chère mère et le Roi m'ont ordonné de faire mon possible de gagner, d'autant plus que la cour de Danemark nous prévient, par toutes les marques possibles d'attention.

La Princesse a reçu un trousseau magnifique; elle a des pierreries superbes, à ce qu'on dit. Je n'en ai vu qu'un collier de diamans et des pendants d'oreilles; car, le jour de son arrivée, elle n'avoit que les pierreries qui lui ont été envoyées. Une des pierres des pendants d'oreilles qu'elle a, est certainement de cette grandeur [1]) et celle qui termine — L'esclavage — est [1]), sans exagérer, et montée à jour.

D'ailleurs, elle [2]) est d'une timidité extrème, et elle a vraiment fait un effort, pour parler au comte de Horn, et je puis assurer ma chère mère que nous ne devons cette démarche qu'à l'envie extrème qu'elle a de vous plaire.

Le comte Horn a écrit, et cette lettre sera portée par l'exprés qu'il envoie. Dieu veuille que ma chère mère soit contente de moi et de ma conduite, c'est tout ce que je désire le plus, et pour garder les bonnes grâces de la meilleure de toutes les mères, je ne sais ce que je ne ferois pas.

Je suis, avec le plus profond respect et le plus tendre attachement

Madame

de Votre Majesté

le très humble et très obéissant
fils et sujet

GUSTAF.

Helsingbourg le 10 d'Octobre 1766.

---

[1]) Här har prinsen i brefvet utritat denna diamant till form och storlek.

[2]) Prinsessan.

XXVIII.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf, sedermera konung Gustaf III, till hans moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Warberg den 13 October (1766)[1].

Madame.

Je ne puis exprimer la frayeur que m'a causée la lettre de ma chère mère, puisque j'y ai vu l'agitation où elle étoit. Toute cette affaire auroit été une énigme pour moi, sans les nouvelles qui sont venues de Stockholm. Je ne sais pas trop bien encore ce qui s'est passé dans le particulier, mais je juge, d'après la lettre du Roi, que le comte de Fersen n'a pas osé conseiller au Roi de donner la pièce que j'avais écrite. C'est sur cette supposition que j'ose faire ressouvenir ma chère mère, que le dictamen ad protocollum que le Roi m'ordonna d'écrire, ne fût fait que dans l'intention de la donner sans consulter personne et qu'elle n'étoit pas composée de manière à la montrer à qui que se soit, et par les expressions et par les choses même qu'elle contenoit. Qu'elle rappeloit avec autant de franchise les fautes que les Chapeaux avaient faites, que celles que les Bonnets venoient de faire; qu'elle ne fût composée que pour montrer aux yeux de tous les Suédois désinteressés, combien de fois les Etats avoient depuis 43 attenté aux droits du Roi et renversé les lois fondamentales. La suite de cette pièce ne devoit être autre, que de servir de protestation formelle contre tout ce que les Etats avoient fait, depuis 43 jusq'à ce tems. Une telle pièce, utile seulement au Roi et à sa famille, ne pouvoit certainement pas plaire à personne et encore moins à ceux, qui avoient été les causes de quelques unes de ces démarches, dont le Roi se plaignait. Et moi, qui connais d'ailleurs la timidité du comte de Fersen, ai toujours été aussi persuadé qu'il n'oseroit jamais conseiller de la donner, comme je suis persuadé, d'un autre côté, qu'il n'auroit pu, pour son propre

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

honneur, que soutenir le Roi, si Sa Majesté l'eut donné, sans demander conseil, c'est ce que j'ai toujours pris la liberté de dire.

Cependant j'ose dire, comme je l'écris au Roi, qu'il est fort difficile de porter ces jugements des affaires politiques à 60 lieues de distance; surtout dans un pays, où les circonstances changent d'un jour à l'autre. J'espère pourtant que le Roi a fait mettre le stampille sur la lettre de service de Düben; cela pourroit, par la suite, être très utile et servir très efficacement.

Je demande très humblement pardon à ma chère mère, si j'ose écrire si librement, mais je crois pouvoir le faire à une mère si tendrement chérie, et qui m'a toujours permis d'en user de la sorte. Ma chère mère verra du moins, que ce n'est que pour l'intérêt du Roi que je parle, et que je suis extrêmement animé contre ces maudits Bonnets, qui surpassent tout ce que jamais on a vu, en fait d'ingratitude et d'illégalité.

J'ose aussi prier ma chère mère de faire mes excuses à ma soeur, si je ne réponds pas à sa lettre; mais il m'a été impossible de le faire, l'ayant reçue fort tard hier. Mais elle verra, par celle que je lui écrivis hier après-diner, comment je trouve la princesse; tout ce que je peux dire c'est qu'Elle gagne à être connue, et ce que sa timidité extrême a de rebutant, elle le répare par la douceur de son caractère et par l'envie extrême qu'elle a de plaire à tout le monde, et surtout à ma chère mère et au Roi. Comme elle sait à présent que le Roi la veut voir à Drottningholm, elle ne cesse d'en importuner le comte de Horn, qui ne sait où se mettre, pour l'assurer qu'elle y viendra.

J'ai l'honneur d'être avec le plus tendre et le plus profond respect

Madame

de votre Majesté

le très humble et très obéissant
fils et sujet

GUSTAF.

Warberg le 13 d'octobre à 9½ du soir.

XXIX.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till hans moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Götheborg den 16 Oct. (1766) [1].

Madame

Je viens de recevoir deux lettres de ma chère mère, en moins d'un quart d'heure, et si ma chère mère le permet, je répondrai par points à tout ce qu'elle m'a fait la grâce de me dire.

Je n'ai rien eu de plus pressé que de demander à voir la lettre de Sinclair, et j'y ai vu, avec quelque satisfaction (car ma vanité en était un peu flattée) que ma chère mère à pensé la même chose que moi, de la visite du Roi de Danemark. Il est vrai qu'elle fut un peu abaissée par ce qui suivoit, mais j'ose assurer ma chère mère, que ce n'étoit pas parce qu'elle devoit devenir ma femme que j'étois fâché du triste état du carrosse, mais par ce qu'il me paroissoit honteux qu'on devoit montrer une pareille pièce aux yeux des étrangers et qu'il devoit porter le nom d'un carrosse du corps du Roi. Sinclair s'est chargé d'ailleurs de rendre compte de ma résolution touchant la chaloupe, ainsi je ne veux point en importuner ma chère mère. Tout ce que je peux dire à présent, c'est que la visite royale, que nous craignions, n'étoit autre chose qu'une échappée de jeune homme, qui peut-être me seroit arrivée, si j'avois été Roi et maître de tout. Le comte de Horn l'a empêché, il faut le dire à sa louange; car le Roi étoit déjà dans la chaloupe et il a si bien animé la tendresse des Reines, qu'elles n'ont jamais voulu le laisser partir. C'est de la Princesse que je tiens ce détail, qui commence à s'humaniser un peu, car jusqu'ici la douleur, que lui a causé la séparation de

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

tout ce qui devoit lui être le plus cher, et son extrème timidité n'a pas contribué à rendre sa conversation brillante. Elle n'est pas une beauté, mais ses traits sont agréables et elle se présente très bien et, à en juger par tout ce que j'ai vu d'elle, son coeur est excellent. Elle a été adorée en Danemark et tout le monde a pleuré dans les rues, quand elle est partie. Elle est d'une douceur extrême et a une envie extrême de plaire et de gagner le coeur de Vos Majestés. Si ma chère mère vouloit insérer quelque chose de gracieux pour elle, dans une de mes lettres, Elle me feroit une grâce, d'autant plus grande, que je crois que cela lui coutera un peu.

Je me flatte que ma conduite avec le prince de Hesse a plu à ma chère mère. Rien ne me seroit plus sensible, que si Elle vouloit m'en dire un mot. D'ailleurs je peux l'assurer, que je ne suis pas devenu fou d'amour et que je n'aime la Princesse que comme il est bon d'aimer, c'est à dire assez pour être galant et rien de plus. Quand je seroi à Drottningholm je définiroi ce sentiment.

Westerhusen m'a dit qu'il espéroit rabattre mille dalers sur la somme des dentelles. La Princesse a des dominos, mais malheureusement ils sont au Packhus, à ce que je crois, et ses femmes de chambre, qui sont les plus négligeantes du monde, ont laissé aller ses habits de même. Elle n'a que deux robes rondes avec elle, dont elle se sert. On nous disoit qu'il ne devoit venir qu'une de ces sorcières danoises, mais elles se sont triplées et elles ont toutes l'air de souillons; je n'en ai jamais vu de pareilles. Cependant, si ma chère mère vouloit me faire la grâce de faire un domino à la mode de celui de ma soeur, j'en ferois la galanterie à la Princesse. Je tâcherai de faire en sorte d'envoyer la coupe de celle de la Princesse demain, par un autre courrier. La couleur des cheveux de la Princesse est à peu près la même que celle de madame Brita Horn. Si ma chère mère vouloit choisir une couleur qui y allât, Elle me feroit une grande grâce.

Tout ce que ma chère mère me dit, dans sa lettre, des affaires publiques m'inquiète extrêmement. Je crains d'être obligé de diminuer l'estime que j'avois pour un cer-

tain homme. Cela seroit aussi fâcheux pour nous que pour lui. Mais les marques de tendresse de ma chère mère me consolent de tout ce qui peut arriver. J'ose la prier de croire que cette tendresse m'est aussi précieuse que la vie; que rien ne pourroit m'être plus affreux que de la perdre et que la pensée même me fait frémir. Je puis l'assurer que la Princesse sera encore moins en état de le faire, que personne plus qu'elle ne songe qu'a tâcher de lui complaire en tout et de gagner sa tendresse; elle le fera, j'en suis sûr. Je connois trop bien le coeur de ma chère mère; elle ne peut résister à l'empressement qu'on lui marque de l'aimer. Quel bonheur pour moi de nous voir, tous les deux unis par la même tendresse, d'autaut plus que je me flatte d'occuper toujours la plus grande place dans le coeur de ma chère mère. Aimez moi toujours, ma chère mère, je vous en conjure encore une fois, et c'est les larmes aux yeux; je ne puis penser à vous sans les sentir, et mon impatience redouble à chaque pas que je fais pour me rapprocher.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus profond respect

Madame

de Votre Majesté

le très humble et très obéissant

fils et sujet

GUSTAF.

Gothembourg ce 16 d'Octobre à 11 heures du soir.

XXX.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Potsdam den 19 Februari 1767 [1]).

Potsdam ce 19 Fevr. 1767.

Ma très chère soeur. Votre lettre m'a causé un sensible plaisir, puisqu'elle me renouvelle les assurances de votre amitié, dont vous devez croire, ma chère soeur, que je fais le plus grand cas. Je souhaite que les bagatelles que j'ai pris la liberté de vous envoyer, puissent vous amuser quelques moments; c'est du moins à quoi mon intention les avait destinées.

La duchesse de Würtemberg n'a sûrement pas reçu la lettre dont, ma chère soeur, vous parlez; du caractère dont elle est, elle y auroit sûrement répondu, et quoique le séjour de la Suède n'auroit pu convenir aux circonstances où elle se trouve, elle vous en eut assurément témoigné sa reconnaissance; je lui sers d'avocat, je plaide pour elle; non pour renouer les liens qui ne doivent jamais se rejoindre, mais pour la délivrer de la dureté et la tyrannie de ses persécuteurs. C'est le moindre service que la tendresse immortelle que j'ai pour sa mère me permet de rendre à ses cendres.

Le comte Bohlen, ma chère soeur, est allé faire un tour sur ses terres; d'ailleurs je me flatte qu'il sera content de son sort; en considération de votre recommandation, j'ai fait ce que j'ai pu pour lui. Il m'a parlé souvent de votre aimable famille. Je vous en parle de même avec toute la confiance possible. On ne m'a rien dit de Petersbourg, du projet d'y marier votre fille (mais ceci soit dit sous le sceau du plus inviolable secret) on parle bien, en

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

cas de mort du grand-duc, de Vous demander votre second fils, pour lui donner cette place. Je vous avouerai naturellement que la raison qui m'a engagé à vous demander le portrait de votre fille, était des idées que j'avois en tête pour mon neveu Henry. C'est le meilleur et plus digne enfant que je connoisse; je l'aime comme mon fils; il ressemble à son défunt père comme deux gouttes d'eau, et avec cela il a tant d'admirables qualités, que personne ne peut lui refuser son coeur. Comme j'aime infiniment cet honnête garçon, j'avais pensé de l'assortir avec votre fille; il n'en sera que ce que vous voudrez, et si vous voulez la coadjutrice de Quedlinbourg, cela n'occasionnera aucune difficulté, et en ce cas mon neveu se tournera ailleurs; mais pensez y bien, ma chère soeur, car vous savez que notre soeur Sophie étoit coadjutrice d'Herfort et que cela ne l'empêcha pas de se marier avec le Landgrave de Schwedt. Je crois, ma chère soeur, qu'à tout prendre, vous devez être contente de votre brue; on l'a dit bonne et timide; que seroit-ce si elle étoit tracassière et intrigante? telle qu'elle est, vous n'en aurez aucun chagrin. Ma soeur de Brunsvic seroit bien heureuse, si elle étoit en pareil cas. Le démon est déchaîné dans cette maison, lorsque l'anglaise y rentre, et je vous assure que vous ne troqueriez pas votre tranquille Danoise, contre cette Anglaise, inquiète et brutale.

Vous ne devez pas être surprise, si j'ai tant d'aversion pour les méchantes femmes; trois de ces furies, pendant sept ans, m'ont fait la guerre la plus acharnée et la plus cruelle, et j'ai été spectateur d'événements si atroces, que j'ai appris à mettre une grande différence entre femme et femme. Mais brisons sur cela, de crainte que ma plume ne s'échappe. Il y a des choses qu'on peut penser, mais qu'il serait dangereux de dire. Le ciel m'a en partie vengé, car la Pompadour et l'impératrice Elisabeth sont actuellement dans le Tartare, vis-à-vis le tribunal de Pluton, où elles attendent avec impatience l'arrivée de leur associée.

Pardonnez moi, ma chère soeur, cette boutade; je voudrois pouvoir soulager toutes vos peines. Vous pouvez toujours compter sur ce qui dépend de moi. Mais soyez

persuadé que beaucoup de choses et le plus grand nombre n'en dépendent pas. Mon coeur vous paroîtra le même que vous l'avez connu autrefois et rien ne démentira jamais les sentiments de tendresse et de haute estime, avec lesquels je suis

ma très chère soeur
votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

XXXI.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preusssen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 20 Februari 1768 [1]).

ce 20 Fevr. 1768.

Ma très chère soeur. Je me trouverois très heureux, si j'avois pu contribuer en quelque chose aux ornements de Drottningholm, dont on dit, ma chère soeur, que vous avez fait un séjour délicieux. Notre porcelaine réussit assez bien à présent, et si nous avons quelque avantage sur la fabrique de Meissen, elle consiste dans les formes et la finesse de la peinture. Je ne doute point, ma chère soeur, que votre porcelaine ne se perfectionne aussi; la principale circonstance qu'il faut examiner, c'est si la pâte est porcelaine ou verre; celle de France est de ce dernier genre; la nôtre est véritablement porcelaine comme celle de Saxe, et résiste au feu le plus violent.

Je rendroi fidèlement à ma soeur Amélie tout ce que vous m'écrivez sur son sujet; car je voudrois qu'il n'y eut ni froideur, ni indifférence dans la famille et que l'ancienne cordialité y regnât toujours.

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

Pour cette maudite politique qui se mêle toujours dans nos lettres, j'ai le malheur de n'être pas tout à fait de votre sentiment, ma chère soeur. Je conviens qu'un prince doit soutenir l'honneur de sa nation, et que s'il est en guerre il doit plutôt de commettre une lâcheté, se faire écraser avec le dernier soldat de son armée et périr, avant d'y souscrire. Mais, ma chère soeur, ce n'est point là le cas dont il s'agit. Vous avez deux factions: l'une tient pour la Russie, l'autre pour la France; cette dernière veut renverser ce qui s'est fait dans la diète passée, et pour cet effet convoquer une diète extraordinaire. Vous convient-il de risquer le bien de votre famille, votre repos et peut-être encore davantage, pour porter et favoriser ce parti, dont vous avez été si mal traitée à la diète de 1755? et supposons qu'il vous en revient un grand intérêt, croyez vous que l'exécution en sera facile? ne sentez vous pas, que si le parti russe se sent le plus faible, il implorera le secours de l'Impératrice, qui ne demandera pas mieux que ce prétexte, pour faire entrer une vingtaine de mille hommes en Suède. Avez vous des troupes, pour leur résister? avez vous de l'argent, pour soutenir une pareille guerre? ne voyez vous pas qu'une bonne partie de vos Suédois se joindroient à ces troupes du voisinage, qui entreroient chez vous? et qui vous répondra du Danemark? ne savez vous pas les étroites liaisons dans lesquelles il est avec l'impératrice de Russie? mais encore supposez, ma chère soeur, que tout cela réussit à souhait, qu'aurez vous fait? si non de vous délivrer du joug de la Russie, comme vous l'appellez, pour vous mettre sous celui de la France? Vous voyez donc bien que la Suède n'a ni honneur ni bien à espérer d'une telle révolution; mais qu'elle et vous et principalement votre famille, vous y risquez beaucoup plus que la prudence ne permet de mettre au hasard. Je crois qu'une politique différente meneroit plus loin; ne rien précipiter, savoir dissimuler, quand cela est nécessaire, attendre que le tems amène l'occasion, en profiter alors, seroit le seul moyen de changer ce que vous pouvez trouver de désagréable dans votre situation présente. Mais je vous avoue que vous me faites trembler pour vous, quand je vois, pa

vos lettres, à quoi vous êtes prête de vous exposer, sans qu'il y ait nécessité. Je ne parle point comme prince, je parle comme un frère qui s'intéresse vivement à votre sort, et qui craint que si tout ce que vous me dites se fait, qu'un jour je vous reverroi, avec toute votre famille, mais non pas comme je désire de vous revoir, heureuse et comblée de gloire. Ma conscience m'oblige de vous parler ainsi; je fais mille voeux, ma chère soeur, pour que les événements prennent une tournure plus avantageuse; que ni la force, ni la violence n'achèvent de bouleverser vous et votre Royaume, et pour tout ce qui regarde votre prospérité; étant, avec le plus tendre attachement et la plus parfaite estime

Ma très chère soeur

Votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

XXXII.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt Ekolsund d. 3 April 1768 [1]).

Monsieur le comte! A mon départ de Stockholm j'ai oublié de vous faire *(part)* d'une idée qui m'est venue pour me débarrasser des femmes de chambre de la Princesse, qui sont nuisibles à tous égards. Il seroit inutile de vous détailler les raisons qui m'y engagent, vous les connaissez assez d'avance et d'ailleurs nous ne parviendrons jamais à connaître la Princesse avant qu'elle soit, pour ainsi dire, forcée de mettre sa confiance en d'autres que des étrangères. J'apprends au reste de toutes parts des démarches de L. P. [2]) qui me manifestent le pouvoir des Bonnets sur son

[1]) Efter originalbrefvet, bland riksrådet grefve Axel v. Fersens efterlemnade papper.
[2]) la Princesse.

esprit, pouvoir qu'ils ont par M. Jul. et par le canal des femmes de chambre. La princesse a donné des pensions à tous ces Düben, que la Reine avoit rayés de la liste des siennes, après la dernière diète. Elle doit avoir donné une tabatière d'or à Hård, quand il a fini sa garde. On assure que le fameux prêtre de la maison des orphelins a été chez elle un matin. Tout cela m'inquiéte beaucoup, je vous l'avoue sincèrement, et m'affermis dans ma résolution que je ne veux pourtant point exécuter sans vos conseils, dont je connois la force et la sagesse. J'ai pensé par le canal de Montélius parvenir à engager la princesse de renvoyer de bonne grâce ces femmes. Je compte donc l'envoyer chercher dans ma chambre la veille de mon départ pour Upsal et lui dire qu'il fasse *sentir à la Princesse que je souhaiterais beaucoup qu'elle voulût prendre auprès d'elle des Suédoises; que sans me plaindre de ses femmes Danoises (quoique j'en aurois une ample matière) je regardois leur séjour ici comme une chose indécente et même contre la grandeur de l'Etat et de la nation, de voir la Princesse servie par des étrangères. Que si je n'en parlois pas moi-même à la Princesse, c'étoit par délicatesse et crainte de lui faire de la peine, que si elle y consentoit elle me donneroit la plus grande marque d'amitié; que j'avois différé jusque là à lui faire cette proposition, pour qu'elle put être en état de se choisir des femmes pour la service, étant à même de connoître à peu près le monde par une année de séjour.* Montélius peut ajouter de sa part tout ce qu'un confesseur, chargé par un mari d'une telle commission, peut dire à sa pénitente.

Quel que soit le succès de cette démarche elle ne peut me faire du tort; on ne pourra m'accuser de mauvaises façons avec la princesse, en employant le ministère d'un prêtre, et si elle est assez peu politique pour me refuser, mon autorité de mari n'est pas compromise; le prêtre étant toujours censé avoir adouci ce que le refus auroit eu d'aigre ou de désobligeant. J'attends avec impatience vos sentiments; vous voyez mieux que moi les conséquences de ces sortes de démarches et je me rapporte entièrement, mon cher comte, à vos lumières aussi éclairées dans les affaires

de ménage que judicieuses et vastes dans celles de l'état. Je crois qu'il est inutile et très superflu de vous assurer de mon estime, c'est un sentiment que vous forcez vos plus grands ennemis de vous porter; mais vous devez être aussi persuadé de mon amitié que de ma confiance. C'est avec ces sentiments que je suis

Monsieur le comte
Votre très affectionné ami
GUSTAF.

ce 3 d'Avril 1768
à Ekolsund.

Si vous voulez me faire réponse d'abord, envoyez ce soir faire dire au jeune Leyonstedt, un de mes pages, qui doit venir ici demain, d'aller quérir votre réponse (Il loge dans la vieille banque) mais s'il est parti, Wannoch part mardi de la ville avec mes carrosses, il pourra m'apporter aussi votre réponse.

XXXIII.

Egenhändigt bref från fältmarskalken grefve Axel v. Fersen till konung Gustaf III; dateradt den 5 April 1768 [1].

Monseigneur!

J'ai reçu ce matin, vers les une heures à Ulrichsdal la lettre dont Votre Altesse royale a bien voulu m'honorer, et je n'ai rien de plus pressé à mon réveil, que de Vous marquer, Monseigneur, ma respectueuse reconnaissance du degré de confiance, dont il plait à Votre Altesse royale de me distinguer. C'est dans ces cas où un sujet fidèle a lieu de se plaindre de la foiblesse de ses lumières; c'est là le mien en cette occasion.

---

[1]) Efter original-conceptet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

Je suis frappé de la justesse et de la force des réflexions de Votre Altesse royale sur le renvoi des femmes de chambre danoises de madame la Princesse royale. On n'y peut rien ajouter; mais l'exécution m'en paroit bien difficile et mal assurée. Le contrat de mariage a constaté le droit de S. A. R. Madame la Princesse à l'égard du service de la chambre; ce n'est donc pas une affaire à remédier par les principes d'autorité, ni de Prince royal, ni d'époux. Il seroit même fort dangereux de compromettre l'un ou l'autre. C'est donc la propre détermination et le gré de madame la Princesse royale, qu'il est question de captiver, pour finir cette affaire à bien; il n'y a que vous seul, Monseigneur, qui par les charmes de la tendresse et ceux des égards et de la considération, qui en sont inséparables, pouvez obtenir ce sacrifice de madame la Princesse royale, votre épouse, c'est un sacrifice pour elle; la bonté de son âme, la douceur de son caractère lui rendent sans doute les personnes de son service, nées dans sa patrie, connues et choisies de sa famille, et pour lesquelles elle a pris un sentiment de confiance et d'amitié habituel, très précieuses. Ce renvoi ne sera jamais qu'une affaire de sentiment.

Je conçois cependant, Monseigneur, l'étendue de Votre délicatesse à ne Vous pas servir des véritables armes, renfermées dans votre coeur, et sur ce principe la voix du Sr Montélius est la seule à employer; elle servira du moins à éclairer S. A. R. Madame la Princesse sur ses véritables intérêts; à lui faire connoître que l'état a des droits sur les sentiments et que la nation pourroit être jalouse du partage qu'elle en fait, et qu'en toute chose de sa dépendance elle doit donner la préférence à la nation; elle pourroit encore servir à faire développer à Votre Altesse royale l'étendue de bonté ou de foiblesse de madame la Princesse pour ses femmes danoises. Je crains bien, Monseigneur, que le Sr Montélius n'obtiendra pas une réponse satisfaisante, et peut-être n'en obtiendra-t-il aucune, et dans ce cas j'ose très humblement supplier Votre Altesse royale de ne pas pousser plus loin ses démarches. A bien considérer,

l'affaire n'est pas susceptible d'une négociation compliquée; le renvoi de ces femmes ne sera jamais que l'affaire du sentiment de l'épouse à l'époux.

XXXIV.

Egenhändig, af drottning Lovisa Ulrika skrifven, copia af ett bref från hertigen af Choiseul till Abbé Du Prat; dateradt Marly den 27 Juni 1768 [1]).

Copie de la lettre du duc de Choiseul à l'abbé Du Prat; datée Marly le 27 Juin 1768.

Je viens de relire Mr, la lettre que je Vous ai écrite le 8 de Mars de cette année, et j'approuve que Vous l'ayez communiquée à la Reine de Suède; le Roi Vous sait même gré de Vous être procuré l'occasion de faire connoître directement à cette Princesse, les vrais principes et les sentiments secrets, qui ont toujours fait la base de vos instructions et de celles du ministre du Roi. Il est certain, que le système invariable du Roi relativement à la Suède est le rétablissement de la Royauté; ce système est le seul qui puisse rendre à ce royaume son ancienne gloire et être de quelque utilité pour ses alliés. Je crois que la fin de cette année, où les Russes sont occupés en Pologne, et pourront y être occupés encore longtemps, est le vrai moment de tenir une Diète, dans laquelle le projet d'une révolution pour l'autorité royale doit éclater. C'est dans la vue d'une diète tenue pour cet objet, que le Roi procurera des ressources d'argent à la Suède, mais si la diète n'a lieu que dans l'objet de donner aux Chapeaux la prépondérance sur les Bonnets, comme cette prépondérance ne donnerait à la

[1]) Denna copia är af drottning Lovisa Ulrikas egen hand, och återfinnes bland hennes efterlemnade papper.

Suède que des vertus civiles, sans lui donner de force, et que d'ailleurs, vu la force et la proximité de la Russie, le pouvoir des Chapeaux ne seroit et ne pourrait être que momentané, il me paroîtrait inutile à la France de faire de grandes dépenses pour laisser son alliée dans cet état précaire de foiblesse. Le Roi persiste donc à penser que les Etats prochains, non seulement doivent anéantir l'administration actuelle, mais encore rétablir la Monarchie, en donnant au Roi le pouvoir d'un Monarque dans toute son étendue, et voix prépondérante et décisive dans son conseil, qui sera le sénat, et les Etats ne se mêlant que des finances et des impositions du Royaume, ainsi que du maintien et de l'explication des lois; mais toutes les forces de terre et de mer du Royaume, le droit de paix et de guerre, par conséquent ce qui tient à l'étranger, toutes les nominations, tant civiles qu'autres, seroient dans la main du Roi. Vous pouvez assurer la Reine de Suède que le Roi emploiera tous les moyens, qui sont en lui, pour faire réussir ce projet, et que les instructions du comte de Modène ne porteront que sur ce point.

Voilà en peu de mots, Monsieur, le système de Sa Majesté relativement à la Suède, et le précis de la mission du comte de Modène à Stockholm. Ce ministre partira dans le mois de Septembre; je prends le prétexte d'un courrier pour la mort de la Reine, afin de Vous faire venir, par cette voie, ma réponse au Roi de Suède, que Vous ferez parvenir à ce Prince par la voie qui vous a remis sa lettre. Je suis infiniment satisfait de votre correspondance et le Roi m'a permis de vous marquer qu'il en etoit content.

Je suis etc.

XXXV.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till sin moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 10 Augusti 1768 [1]).

Madame

Monsieur de Scheffer, qui vient d'arriver hier au soir, m'a apporté les ordres de Votre Majesté, auxquels je me conformeroi toujours, avec autant de plaisir que de respect. Je vais dès demain commencer à étudier les finances et je tâcheroi de m'y appliquer, avec tous les soins possibles. Je sens bien que cette étude doit être fort sèche et tédieuse au commencement; mais la grande nécessité, que je sens bien qu'il est pour moi de l'apprendre, et l'envie de plaire et d'obéir aux ordres de la meilleure des mères me rendra, sinon facile, du moins plus agréable cette étude.

Monsieur de Scheffer m'a aussi temoigné que ma chère mère avoit paru souhaiter, que je fisse un tour dans le Bergslag à mon retour d'Ostrogothie, et si ma chère mère veut me faire la grâce de me donner ses ordres là-dessus, je n'aurai rien de plus à coeur que de m'y conformer; en ce cas j'en demanderai seulement la permission du Roi, que je suis bien sûr d'obtenir.

Mr de Scheffer m'a beaucoup parlé de la nécessité de la diète pour le mois de Novembre; mais je ne vois guère de possibilité d'engager le Sénat de la convoquer. C'est vers ce tems que monsieur de Modène arrive et, muni des instructions les plus favorables, doit obliger tous les bons citoyens à frapper le grand coup; le refus que le Sénat fera indubitablement de convoquer les Etats, ne laissant plus d'espérances pour une diète anticipée (puisque Octobre 1769 est le terme déjà fixé) le ministre de France aura toutes les raisons possibles d'éxiger une démarche du comte

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

de Fersen qui, en sauvant l'Etat, sauvera le parti d'une ruine certaine, si le Sénat a assez de ressources pour ne point être forcé à une diète extraordinaire. Je crois même, Madame, que le refus du Sénat seroit même plus avantageux pour nous, que la convocation des Etats; car j'avoueroi que je ne puis regarder le succès de la diète que comme très incertain, quelque bonne intention qu'aie la France et quelques moyens qu'elle y emploie; car il est si difficile d'engager des gens (et surtout la multitude) qui regardent la licence où ils vivent comme leur bonheur, de se lier les mains volontairement et de renoncer à tous ces avantages (qui à leurs yeux paroissent tels) pour le bien de la patrie, qui, dans ces tems corrompus, est compté pour bien peu de chose. Une révolution plus courte, plus aisée, finira tout d'un coup ces calamités; l'intérieur étonné se taira, et l'Impératrice, trop occupée en Pologne, n'aura ni le tems ni les moyens de l'empêcher, au lieu que 3 ou 4,000 écus, donnés à propos, par son ministre à une diète, arrêteront les opérations les mieux combinées et peut-être les plus couteuses.

Je soumets ces réflexions aux lumières de ma chère mère; son expérience et son esprit sont bien plus suffisants pour juger de la vérité de ces choses que moi, et j'attends avec respect ses sentiments là-dessus.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus tendre et le plus profond respect

Madame
de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant fils et sujet

Ekolsund le 10 d'Août 1768. GUSTAF.

XXXVI.

Egenhändigt bref af d. v. svenska ministern i Paris, grefve Creutz till drottning Lovisa Ulrika; dateradt Compiegne den 23 Augusti 1768 [1]).

Votre Majesté me permettra de saisir cette occasion, pour Lui rendre compte de la disposition actuelle de la France vis à vis de la Suède, et du plan qu'Elle a adopté pour seconder les vues de Votre Majesté, en nous mettant à l'abri des insultes d'un voisin aussi dangereux qu'entreprenant.

Le Roi de France et son ministère n'ont pu voir sans admiration la grandeur d'âme et la magnanimité avec les quelles Votre Majesté a sauvé, à la dernière diète, les débris d'un parti, qui se voyait la victime de son attachement pour la France. Ce sentiment est devenu encore plus vif par le courage qu'Elle a opposé aux entreprises de la Russie et par la dignité avec laquelle elle a réprimé ses insolences. La manière décidée dont Votre Majesté a prouvé sa façon de penser, vis-à-vis de la France; le respect qu'on a pour ses grandes qualités; l'affection qu'inspire une âme sublime et généreuse, tout cela a cimenté une union d'autant plus indissoluble, qu'elle est fondée sur la raison et l'intérêt mutuel des deux cours.

Le duc de Choiseul a poussé son attachement jusqu'à l'enthousiasme, et c'est un sentiment que Votre Majesté a inspiré de tout tems. Il éspère tout d'Elle et de la réunion du parti, pour le rétablissement des affaires. Il y emploiera les moyens les plus vigoureux et les plus efficaces; mais pour redresser les désordres, les palliatifs sont insuffisants. Il veut qu'on détruise la source de nos malheurs, la licence et les excès d'une liberté anarchique. Lorsque

---

[1]) Efter det af grefve Creutz egenhändigt skrifna, ehuru ej undertecknade originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

le gouvernemant flotte sans cesse au gré des factions, et que tout est vicissitude, les talents, les vertus mêmes, deviennent inutiles; tout est enveloppé dans la chaîne de la corruption générale, et l'Etat, devenu le jouet de ses voisins, est incapable de rendre le moindre service à ses alliés.

Pour lui rendre sa vigeur, et le mettre dans l'indépendance de ses voisins, on regarde donc ici comme une chose indispensable, de refondre entièrement la constitution, en fortifiant l'autorité royale. Il est inutile d'entrer dans les détails de ce plan, il est déjà connu de Votre Majesté.

Comme la Russie emploiera tous les moyens pour traverser l'éxécution de ce projet, il faut lui donner de la besogne ailleurs. La Porte est l'ennemi le plus dangereux pour Elle, c'est la seule puissance qui puisse la faire trembler. L'Impératrice, dont la position est très précaire, regarde une guerre avec les Turcs comme sa ruine certaine. Les moindres revers la précipiteroient du Trône. Son résident à Constantinople prodigue l'argent et les bassesses, pour gagner le Divan. Malgré tout cela, il est dans des transes continuelles; il craint à chaque instant une rupture. Si la France avoit eu un homme de tête pour ambassadeur à Constantinople, la guerre seroit déjà déclarée. Mais le chevalier de Vergennes est sans talents et sans activité. Monsieur de Choiseul l'a donc rappelé, et c'est pour le bien de la Suède, qu'il y a envoyé monsieur de S:t Priest, homme d'un talent et d'un mérite supérieur. Il engagera la Porte à tomber sur la Russie, un peu avant la convocation de la diète prochaine, pour l'empêcher de troubler nos premières opérations. Lorsqu'une fois le maréchal de la diète est élu, nous n'avons plus rien à craindre; car c'est à lui alors à veiller à la sûreté du Royaume. Mais il faut prévenir qu'une insulte n'arrive dans le tems, où l'autorité du Sénat est encore dans toute sa vigeur. De notre côté il faudroit endormir la Russie, et lui dérober la marche que nous préparons aux événements. Il seroit peut-être à propos d'observer vis-à-vis d'elle les politesses et les égards ordinaires, pour ne pas l'effaroucher jusqu'à ce que la mine crève. Elle se trouvera par là embarrassée pour le parti qu'elle a

à prendre. Lorsque l'on n'est pas irrité par l'aiguillon de la passion, on a honte d'en choisir un qui soit violent.

L'abbé du Prat a rendu compte à monsieur de Choiseul des préventions qu'on avoit en Suède contre monsieur de Modène. Je lui en ai aussi parlé tout naturellement. Le duc m'a dit, avec une éspèce d'émotion, qu'il ne pouvoit comprendre, comment on prenoit des préjugés contre un homme, qu'on n'avoit jamais vu, et que cela lui étoit d'autant plus sensible, qu'il le connoissoit pour un homme de beaucoup de capacité, et qu'il n'avoit envoyé monsieur de S:t Priest à Constantinople, que pour le bien de la Suède. Il ajouta que Mr de Modène seroit entièrement entre les mains de Votre Majesté, et que le trésor du Roi seroit ouvert pour forcer les événements.

Je supplie très humblement Votre Majesté de vouloir bien faire un accueil distingué à monsieur de Modène. Si m:r de Choiseul se refroidit tout est perdu. Il est à présent tout de feu pour les intérêts et la gloire de Votre Majesté. La Suède lui tient plus à coeur que tout le reste de l'Europe. Monsieur de Modène ne manque ni de talent ni de mérite. C'est un parfait honnête homme. Il est d'une activité extrême, et infatigable pour le travail. C'est bien là tout ce qu'il nous faut. Au reste M:r de S:t Priest nous rend des services bien plus essentiels à Constantinople, et monsieur de Choiseul se piquera d'honneur, pour donner du relief à la mission de M:r de Modène.

La position des affaires de l'Europe nous devient tous les jours plus favorable. L'Angleterre est trop agitée pour penser à nous. Son ministère sera toujours foible et vacillant. Celui du duc de Choiseul est un des plus brillants, que la France aie eus. Il est heureux, il est tout-puissant, et il a donné à la France une vigeur, qu'elle n'avoit pas. L'acquisition qu'elle a faite des présides de la Corse lui donne les meilleurs ports de la Méditerrannée. L'Angleterre ne revient pas de son étonnement. Il est à présent trop tard de montrer les dents. Le duc de Choiseul a su mettre à profit le moment.

Les troubles de Pologne ne sont pas assez considérables pour faire trembler la Russie; mais elle en sera

longtems harcelée, et son ouvrage dans ce pays-là sera toujours à recommencer. L'Impératrice apprendra par là à ne pas s'embarquer trop légèrement dans des entreprises sur l'indépendance d'un pays.

Le Roi de Danemark sera certainement captivé ici. Il aime les plaisirs, et les plaisirs ne lui manqueront pas ici. Le Roi a chargé le duc de Duras, le seigneur le plus aimable et le plus magnifique de la cour, du soin de l'amuser, et de lui donner à Paris des fêtes, qu'on ne peut pas lui donner à la cour, à cause du deuil.

Les finances sont arrangées de manière que l'argent ne manquera pas. Le duc n'a rien de secret pour moi; il me traite avec amitié et confiance. Je tâcherai de mettre à profit ces sentiments pour échauffer sans cesse sa bonne volonté; heureux si de mon côté je pouvois être utile à quelque chose; plus heureux encore si l'occasion se présentoit pour prouver à Votre Majesté mon dévouement et le zèle dont je suis animé pour son service; je voudrois pouvoir verser pour Elle jusqu'à la dernière goutte de mon sang.

Je supplie Votre Majesté de vouloir bien brûler cette lettre.

XXXVII.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till hans moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Avestad den 17 September 1768 [1]).

Madame

Je remercie très humblement ma chère mère de la lettre qu'elle m'a fait la grâce de m'écrire. Le sort de la Pologne est une terrible leçon pour nous et, si l'on n'y

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

rémedie pas bientôt, la Suède est prête de tomber dans un état encore plus déplorable.

Le mécontentement ici est au comble, ainsi que la misère. J'ai pris la liberté de rendre compte au Roi du triste état de cet endroit, qui étoit naguère un des plus florissants de cette contrée. Mais si la misère est grande, les plaintes le sont aussi et si publiques, que j'en suis étonné moi-même. On imprime ou grave sur toute sorte d'ustensile les doléances publiques; j'ai trouvé à Bjurforss messingsbruk, que je viens de voir cet après-diner, des inscriptions analogues au tems, sur toutes les sortes de meubles faits de cuivre doré; entre autre celles-ci gravées sur des Tobaksaskar, que j'ai transcrites pour leur singularité:

Sur le couvercle:
Vi klaga fägring är så kort,
Att våren knappt sin början hunnit,
Att sommarn ej hos oss framrunnit,
Förrän de från oss skynda bort.

Et sur le dessous:
De kulna dagar deremot,
Som höst och vinter oss bebåda,
De få vi länge nog beskåda;
Nöjdt sinne är vår jämmers tröst.

Ma chère mère m'avouera que de vendre au petit peuple de pareils vers, dans un tems où, pour payer les contributions, il faut leur ôter jusqu'aux habits, cela est bien fort et touche de bien prés à une révolte; elle ne sera du moins pas nuisible à la royauté.

Malmsten m'est venu faire sa cour et me paroit être encore fort attaché au Roi. Il m'a beaucoup parlé de ses arrangements pour les élections et cela dans le système de Votre Majesté. Mais j'éspère que nous ne serons pas réduits à un expédient aussi ruineux. Le comte de Fersen sera forcé à en venir à la démarche, qui paroit lui être la plus désagréable. Je puis garantir ma chère mère qu'on l'y forcera, et ses amis seront les premiers à le faire. J'ose du moins dire en confidence qu'il est perdu, s'il attend. A

une diète son crédit est encore grand et bien établi dans le publique, mais s'il joue encore le rôle de Fabius Cunctator, c'est un homme anéanti. Charles Sparre, le plus déterminé Chapeau, et celui qui s'est le plus souvent opposé au désir d'un changement, en parle ouvertement, comme d'une chose non seulement nécessaire mais indispensable, pour ne point être perdu. *Om intet Fersen gör det, är han ej Svensk* — ce sont ses propres mots à moi, qui prudemment lui disois, que je croyois que rien ne se pouvoit faire, sans une diète.

J'ai l'honneur d'être

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant fils et sujet

Avestad ce 17 Sept. 1768. GUSTAF.

XXXVIII.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till hans moder, drottning Lovisa Ulrika; dateradt Wålsätra den 8 October 1768 [1]).

Madame

Le tems ne me permettant point de rendre compte à Votre Majesté du détail de la conversation de l'abbé, je peux du moins très humblement l'assurer, qu'elle sera aussi pleinement contente de la dépêche du duc de Choiseul, que de toutes les assurances que l'abbé m'a faites de bouche, lorsque je pourrai les détailler à ma chère mère. Je pui[s] du moins l'assurer, que jamais ministre n'a eu des instru[c]tions plus favorables et plus amples, que ne le sont celle[s] du comte de Modène. Il a ordre surtout de s'adresser d

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papp[er]

rectement à la cour et de ne consulter les Chapeaux, que par manière d'acquit et pour les conserver. Je temoignois à l'abbé (selon ce que ma chère mère m'avoit ordonné) qu'il feroit bien de veiller aux démarches du comte de Fersen et qu'il ne tentât un accommodement avec les B [1]) pour faire une diète, dont on commençoit à parler déjà en ville. Il se mit à rire et me dit, que les Chapeaux lui en avaient paru aussi alarmés et qu'ils disoient, que la Cour s'accommodoit avec les Bonnets, et que pour lui, il ne pouvoit s'empêcher de trouver plaisant, que la même nouvelle occasionnoit des conjectures si différentes; qu'il croyoit le Sénat plus que jamais éloigné du désir de convoquer les Etats, surtout après les nouvelles des mouvements des Turcs et que, depuis l'arrivée de sa dépêche, le C. de Fersen avoit été trop malade, pour pouvoir songer aux affaires; mais qu'au reste il m'assuroit, qu'il veilleroit avec soin sur les démarches du comte de Fersen et qu'elles seroient bien fines, si elles pouvoient lui échapper, vû les moyens qu'il avoit de s'en instruire.

Je lui ai aussi fait promettre, que si le comte de Fersen n'est pas à Stockholm à l'arrivée de monsieur de Modène, ce ministre ne lui parlera, qu'après m'avoir vu, ou tel autre, que ma chère mère voudra choisir; l'Abbé a fini par me prier d'assurer mà chère mère, que le comte de Modène ne recevra de lui des impressions sur les qualités des personnes, que celles que Votre Majesté, dans sa dernière conversation, a bien voulu lui indiquer.

J'espère que ma chère mère me pardonnera d'avoir differé si longtems à lui rendre compte de tout ceci; mais je n'ai pas cru pouvoir confier tout ceci à un autre qu'au porteur, et le jour de naissance de ma soeur est un prétexte plausible pour l'envoyer. Le dernier courrier a fait un furieux bruit dans les provinces; on a su; qu'il me portoit ordre de me rendre à Drottningholm, et on a ajouté que c'étoit pour assister à une grande délibération du Sénat, occasionnée par les mouvements des Turcs et où l'on devoit résoudre de secourir les dissidants de Pologne, et mille extravagances dans ce gout.

---

[1]) Bonnets.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus profond et le plus tendre respect

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant fils et sujet
GUSTAF.

Wålsätra ce 8 d'Octobre
1768.

XXXIX.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till hans moder, drottning Lovisa Ulrika; utan datum [1]).

J'envoie la lettre du Roi à ma chère mère, en la suppliant de vouloir bien me la renvoyer, si cela se peut, encore ce soir. Le C. F.[2]), le S. Sch.[3]) le Pr. Höpken[4]), M. Till.[5]) à qui j'ai communiqué la proposition de ma chère mère, sont tous d'avis que le Roi me fasse marcher, immédiatement après sa sortie, aux collèges du Royaume. Tillas ajoute: *att det gör mera än om Konungen komme i Rådet med ett helt kompani, med värjan i handen.* J'ai parlé très fortement au comte Horn; je l'ai prié, pour sa propre sûreté, de condescendre à la volonté du Roi; que la journée de demain passée, il ne seroit plus possible d'engager le Roi à de plus longs délais, et que s'il en recevoit un *oui*

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Af innehållet synes att detta, oundertecknade och odaterade, bref måste hafva varit skrifvet dagen innan konung Adolph Fredrik i Rådet den 1[illegible] December 1768 nedlade regeringen, till dess Rådet ville sammankalla urtima riksdag.

[2]) Fältmarskalken grefve Axel v. Fersen.

[3]) Riksrådet grefve Carl Scheffer.

[4]) F. d. kansli-presidenten grefve A. J. v. Höpken.

[5]) Friherre Daniel Tilas, född 1712, död 1772. Var 1768 titulär landshö[illegible]ding.

dans le Sénat, il prendroit cette reponse pour négative; que dès qu'il seroit sorti, je craignois bien qu'il ne recevroit plus de remontrances, et que le Sénat ne le verroit peut-être plus, avant que les sénateurs eussent donné leur consentement à la convocation des Etats; que je lui disois toutes ces choses par l'intérêt que je prenois à sa personne et que je le conjurois de faire donner au Roi une réponse positive.

XL.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Berlin den 16 Januari 1769 [1]).

Berlin ce 16 Janvier 1769.

Ma très chère soeur. Puisque vous avez la bonté de me parler du commencement de révolution qui s'est fait en Suède c'est, je crois, dans l'intention que je vous en dise mon sentiment; je le ferai avec cette franchise fraternelle, qui convient entre parents et avec toute l'impartialité qu'exige l'amitié.

Je sais que les Suédois se sont plaints des contributions qu'ils devoient payer en argent, quand le défaut du numéraire manque dans tout le Royaume. Je veux croire qu'il y a des raisons valables d'assembler une diète extraordinaire; je ne saurois disconvenir non plus, que le tems n'ait été bien choisi pour frapper ce coup; je prévois qu'à cette diète le parti françois reprendra le dessus et que peut-être on augmentera l'autorité du Roi, conformément à l'ancienne et première institution du comte Horn [2]). Jusque là il n'y a rien à dire, et je crois que cela pourra se passer tranquillement; mais vous avez devant vous deux choses à

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.
[2]) 1720 års regeringsform.

craindre, et que je vous conseille surtout d'éviter: l'une est que le parti françois, devenant le dominant, ne pousse pas l'autre à bout et n'en vienne à des violences, qui révolteroient tous les voisins de la Suède; l'autre que la France n'entraîne la Suède à déclarer, avec sa legèreté accoutumée, la guerre à la Russie. Si cela arrivoit, le roi de Danemark en Norvége, et nous dans la Poméranie suédoise, nous nous verrions obligés, selon la teneur des traités, à nous déclarer immédiatement contre la Suède. Si vous pouvez éviter ces deux excès, je ne saurois condamner le reste, car le tems est bien pris et tout dépend ensuite de la modération du parti, qui gagnera la supériorité.

Vous n'avez pas besoin, ma chère soeur, de me faire des excuses pour votre lettre; les caractères en sont très lisibles. S'il falloit peindre les lettres, ceux qui ont beaucoup à écrire y seroient fort embarrassés et l'on feroit peu de besogne. Je vous rends mille actions de grace du tableau que vous destinez pour Sanssouci, je me fais un scrupule de vous en priver; cependant, ma chère soeur, son plus grand prix sera de ce qu'il vient de votre main. Je fais mille voeux, pour que cette année vous soit favorable, et que les affaires tournent de façon à ne vous causer aucun chagrin. Personne ne s'y intéresse plus sincèrement qu'un frère qui vous aime et qui, rempli de tendresse et de la plus haute estime sera, jusqu'à son dernier soupir

Ma très chère soeur

Votre fidèle frère

et serviteur

FÉDÉRIC.

XLI.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf till fältmarskalken grefve A. v. Fersen; dateradt den 15 December 1769 [1]).

Ce 15 Décembre 1769. Apres diner.

Monsieur le comte. Je viens d'apprendre hier au soir que le comte de Tessin vient d'être attaqué d'un crachement de sang très violent; quoiqu'on espère qu'il pourra encore traîner quelque tems, il est impossible qu'il en réchappe. Il seroit également honteux pour la nation et odieux pour le parti, si ce vieillard respectable alloit mourir sans aucun soulagement, et sans que les Etats assemblés n'eussent pris de part au triste état où il se trouve. Vous vous rappellerez sans doute, Monsieur le comte, que le Roi, touché de la situation où S. M. l'avoit trouvé à Åkerö, a déjà, au mois de juillet dernier, temoigné au comité secret le désir, que S. M. avoit que les Etats rendissent la pension qu'on lui avoit ôtée à la dernière diète. La demande de S. M. a passé déjà depuis longtemps aux pléna, et l'ordre du Clergé y a même donné son consentement; mais je ne sais pour quelle raison cette affaire n'a point été mise en délibération dans les trois autres ordres. J'apprends dans ce moment que vous tiendrez plenum demain, et que ce sera le dernier avant les fêtes. Le triste état du comte de Tessin et la fin prochaine de la diète me forcent à vous importuner, mon cher Comte, par ces lignes. Je ne crois pas avoir besoin de vous exciter par toutes les raisons fortes et touchantes que je pourrois vous alléguer, pour vous engager à faire passer cette affaire dans le plenum de demain; je sais que vous n'avez qu'à consulter

[1]) Efter originalet, bland riksrådet grefve v. Fersens efterlemnade papper. Geijer har, i de Gustavianska papperen, 1:a delen pag. 103, lemnat en öfversättning af detta bref, efter konungens concept, bland hans i Upsala förvarade papper. Man finner hvilken *stor* skillnad förefinnes mellan detta original och det af Geijer öfversatta concept deraf.

votre coeur et que son language sera un aiguillon plus fort pour vous faire agir, que tout ce que je pourrois vous faire dire et je ne vous aurois pas même écrit ces lignes, si je n'eus craint que le grand nombre des affaires dont vous êtes surchargé, ne vous eut pu aisément faire oublier celle-ci qui, passé ces huit jours, sera peut-être rendue inutile par la mort du comte de Tessin. La pension de comte de Scheffer, qui est jointe à celle du comte de Tessin, ne sera pas oubliée, à ce que je me flatte et j'attends dans cette affaire, comme dans toutes les autres, tout du fruit de vos soins.

Comme je sais, monsieur le comte, que vous êtes tous assemblés cet après-diner chez le président Baron de Höpken, je n'ai pas voulu attendre de vous voir ce soir, pour vous presser sur cette affaire. Je me flatte que, par vos soins, nos amis conviennent ce soir de la meilleure manière de la faire passer demain; dites leur, (si vous le jugez à propos) que je regarderais ce qu'ils feront à l'égard de ces deux sénateurs, comme si cela étoit fait à ma personne et que je saisis ce jour même (dans le quel il y a un an le Roi sauva l'ètat[1])) pour les presser de faire un acte de justice et du bienfaisance.

Je suis, avec la plus parfaite estime et la plus grande considération

Monsieur le Maréchal
votre très affectionné ami
GUSTAF.

[1]) Det var den 15 December 1765, som dåvarande Rådet inlemnade sitt svar i anledning af konungens dictamen den 12 Dec, om nedläggandet af Kronan, tills riksdag utskrefs.

XLII.

Underdånig rapport från kronprins Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till drottning Lovisa Ulrika; daterad Carlberg den 6 Juli 1770[1]).

Carlberg ce 6 de Juillet 1770.

Très humble rapport.

Je viens de sortir d'avec M. de Modène, qui m'a tenu à son ordinaire, pendant plus d'une heure. Il a fort battu la campagne et a surtout insisté sur un plan pour la prochaine diète. Je lui ai répliqué que ce plan étoit encore très difficile à faire, puisqu'il dépendoit et de la situation des esprits de la Nation et des dispositions de nos voisins: que la Russie occupée à une guerre longue et onéreuse, le Danemark attaché à cette dernière puissance, et la Pologne divisée — étoient toutes dans des positions qui peuvent changer d'un jour à un autre; que la Russie, sortant tout d'un coup de la guerre, par une paix glorieuse, pouvoit, par cet événement, déranger tous les plans que nous aurions fondés sur la foiblesse et sur l'attention qu'elle étoit obligée de donner à ses affaires d'Asie. Qu'il n'y avoit que deux plans de conduite; savoir: ce qui devoit se faire entre les diètes et ce qui se feroit pendant la diète. Que pour le premier, on en avoit déjà adopté le plus sage, qui étoit de conserver l'union entre le Roi et le Sénat et de consolider par là le gouvernement présent. Que pour le second, il étoit très difficile à former dans ce moment, pour les raisons déjà alléguées, et que, d'ailleurs, je lui avouais que le peu de tems que j'avois été à la cour, depuis mon retour, m'avoit empêché d'en entretenir à fond L. L. M. M. Que d'ailleurs les chefs principaux étoient éloignés: M. de Sinclair à Carlscrona, le comte de Scheffer en Sudermannie, et le

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

comte Fersen à Ljung; que tous ces obstacles m'avoient empêché de prendre une connoissance assez juste de la situation des affaires, pour asseoir un jugement sain et pouvoir en conséquence lui communiquer les idées de la cour, sur tout ce qu'il y avoit à faire; mais que j'ésperois avoir des instructions plus amples à mon arrivée en France, et qu'à Paris je lui communiquerois les intentions de la cour, qui d'ailleurs étoit si occupée des préparatifs pour la réception du prince Henri, qu'elle avoit pour un tems laissé ses affaires de politique, pour s'occuper uniquement du plaisir de recevoir un prince aussi fameux et illustre. Il convint avec moi sur tous ces points, et après un long verbiage, il me pria instamment de désabuser Votre Majesté de ce qu'il avoit dit, qu'il ne restoit ici que pour espionner ce que Votre Majesté feroit lors de l'arrivée de son frère. Il dit que c'étoit un mensonge que ses ennemis avoient inventé, et que lui et sa cour ne doutoient en aucune manière des sentiments ni de la façon de penser de ma chère mère.

Voilà où nous en sommes restés; il prétend d'ailleurs, que son depart précipité est une nouvelle preuve des sentiments de la cour de France pour nous, puisque sa personne paroit si nécessaire à Versailles, pour donner une juste idée de la situation des affaires ici.

Voilà en peu de mots le résultat d'une conversation de plus d'une heure; il finit par me présenter M. Barthelmi comme chargé des affaires, en qui il me pria d'avoir toute confiance, ce qui ne sera pas difficile à ce que je crois. Je me jette aux pieds de ma chère mère très humblement.

XLIII.

Egenhändigt bref från kronprinsen Gustaf (sedermera konung Gustaf III) till sin fader, konung Adolph Fredrik; dateradt Paris den 10 Februari 1771 [1]).

Sire

J'ai été présenté au roi de France hier à Versailles, et l'on ne peut recevoir un accueil plus flatteur et plus obligeant. Après un moment de conversation Il appela Mesdames, qui étoient dans Sa chambre à coucher, et resta longtems à causer avec nous et monsieur de Scheffer. Il me parla du séjour de Votre Majesté en France et nous dit mille choses gracieuses et polies, et enfin parut fort à son aise. De là je fus chez M. le Dauphin, qui est de ma taille et qui parla peu, mais ce qu'il dit étoit très bien dit et fort poli. Puis je fus présenté à Madame la Dauphine, qui est d'une très agréable figure; ensuite je vis les comtes de Provence et d'Artois et Madame, ainsi que la petite Madame Elisabeth leur soeur, et enfin chez Mesdames filles du Roi, et j'ai soupé dans les petits appartements du Roi, où le Roi de nouveau nous parla, avec la plus grande aménité et bonté. Je suis retourné ici après souper; mais je compte Mardi aller à Versailles, étant invité au bal de Madame la Dauphine, qui est le dernier. Mercredi j'irai à Marly, où le Roi chassera, et j'y resterai jusqu'au Jeudi.

Voilà, Sire, l'occupation de cette semaine. Je suis d'ailleurs encore à recevoir et rendre les visites. Les ambassadeurs ont tous été me faire la première visite et je la leur ai rendue dès le lendemain. Plusieurs dames de la plus grande qualité ont fait de même, aussi bien que tous les ministres d'Etat et les seigneurs de la cour. Pour les

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Konungen dog den 12 Februari 1771, så att han aldrig fick emottaga detta bref, hvilket bröts af Drottningen.

princesses du sang on n'est pas encore convenu de la manière que notre première entrevue se passera; mais il n'y aura point de difficulté, puisque j'observe ici le plus rigide incognito.

J'espère pouvoir, par la poste prochaine, rendre compte à Votre Majesté de choses plus intéressantes.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus profond respect et le plus tendre attachement

Sire

de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant fils et sujet

Paris ce 10 Février 1771. GUSTAF.

XLIV.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Paris den 15 Februari 1771 [1]).

Madame

J'ai fait un voyage ces jours derniers à Marly, où le Roi m'a reçu encore plus gracieusement que la première fois. Nous avons été logés dans les appartements des enfants de France, ce qui est ici une très grande distinction et une marque particulière des bontés du Roi. Il nous traite avec la plus grande amitié et comme ses enfants et il badine souvent avec mon frère, qui ce comporte à merveille; toutes les dames en sont charmées.

Nous irons demain à Versailles, pour chasser pour l: première fois avec le Roi, qui nous a envoyé son uniform de chasse, de la même manière qu'il s'est pratiqué avec l roi de Danemark.

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade pappe

Il a fait ces jours-ci un froid affreux et un hiver aussi rude qu'en Suède, et la neige est tombée en si grande abondance, que l'on s'est promené en traîneau à Versailles.

J'ai déjà fait connoissance avec presque tous les philosophes: Marmontel, Grimm, Thomas, l'abbé de Morlai, Helvétius; ils sont plus aimables à lire qu'à voir. Il est extraordinaire que Marmontel, qui est si charmant dans ses contes, et si léger, le soit si peu dans la conversation; c'est une énergumène qui parle avec un enthousiasme extrême et qui est le plus grand républicain possible; ma chère mère peut bien croire que ce n'est qu'à elle seule que j'ose dire une pareille chose, à peine l'oserait-t-on penser ici; ce seroit un blasphème affreux dont je ne pourrois jamais me relever ici. Pour Grimm, il est plus aimable, quoique plus réservé. Thomas parle avec autant de force qu'il écrit, mais ce qui me paroit, en général, chez eux un défaut révoltant, c'est qu'ils n'ont aucune modestie et qu'ils se louent eux-mêmes, avec autant de complaisance que leurs admirateurs pourroient le faire. Pour d'Alembert, on m'a dit qu'il étoit aussi modeste que grand philosophe, je n'ai point encore pu parvenir à le voir. Rousseau est aussi ici, et il n'est plus un Arménien, mais, à ce que l'on dit, un homme sociable. On m'a promis de me ménager une entrevue avec lui.

On a donné, ces jours-ci, une nouvelle pièce le Persifleur, qui, à la première représentation, a eu du succès, mais qui ne l'a dû qu'au jeu de Molée, et à quelques traits qui ne me paroissent pas trop bons. Elle a été depuis représentée quelques fois; mais hier, qu'on l'a encore jouée, elle n'a pas du tout réussi et rien n'a été applaudi. Dès qu'elle sera imprimée, j'auroi l'honneur de l'envoyer; elle pourra peut-être plaire chez nous; mais ici, on est d'une difficulté extrême.

On est ici d'une disette extrême de nouveautés, et sur le théatre on n'a donné que le marchand de Londres, qui a été sifflé. C'étoit avant mon arrivée. La pièce vient d'être imprimée, mais je ne l'ai point encore lue. J'ai vu jouer Néron dans Britannicus par Le Kain; on ne peut rien imaginer de plus parfait ni de plus admirable. Brissard

est aussi un grand acteur; mais pour le reste, nous n'avons rien à nous plaindre, et ce seroit faire tort à nos femmes, que de les trouver inférieures. M. Dummeslille, qu'on vante tant, tombe dans le familier à chaque vers, et il n'y a que des moments, où elle est bien; mais alors, il est vrai, elle est sublime. Pour les autres, il ne faut pas en parler. Il y a encore madame Drouain pour les rôles de comtesse ridicule, qui est très bonne; mais je n'en ai pas encore vu qui surpassent madame Baptiste; pour la comédie Italienne, elle est bien supérieure en tout à notre troupe, et à celle de la comédie françoise. Mais j'avoue que les opéras comiques ne m'amusent pas plus ici qu'à Stockholm.

Il paroit ici un manifeste des confédérés de Pologne, qui est parfaitement bien écrit, et ce qui est curieux, c'est que le discours de l'évêque de Cracovie, pour lequel il fut enlevé, se trouve traduit dans les pièces justificatives. C'est l'envoyé des conféderés, qui est un homme de beaucoup de mérite, qui le distribue ici.

Il y a aussi des questions sur l'encyclopédie par des amateurs, qui sont de Voltaire, qu'on a ici; mais c'est une si grande rareté, que j'ai eu une grande peine de prêter une seule édition [1]).

Il y a une poste qui manque depuis deux jours; cela m'inquiète beaucoup. Il n'est rien de si affreux que l'absence, et quand je pense combien de lieues me séparent de tout ce qui m'est cher et combien encore il y aura de tems, cela me cause une peine que tous les plaisirs que je goute ici, ne peuvent compenser. Ce sentiment si doux qu'on sent au sein de sa famille, auprès d'un Père, d'une Mère si justement et si tendrement adorés, ce sentiment, dis-je, qui est si naturel, et auquel j'étois si accoutumé, jette un vide affreux dans l'âme, qu'aucun autre sentiment ne peut remplacer et affadit pour moi tout autre sentiment.

Ma chère mère pardonnera cette digression; mais il m'est si doux de m'attendrir et de pouvoir exprimer par écrit, puisqu'il ne me l'est pas permis de bouche, tout ce que mon coeur sent, et de m'attendrir un peu dans ce mo

---

[1]) Skall troligen vara exemplaire.

ment, que je suis seul, par une séparation qui m'est si dure et à la quelle le tems ne sauroit m'accoutumer.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus tendre affectionnement et le plus profond respect

Madame

de Votre Majesté
le trés humble et très
obéissant fils et sujet

Paris ce 15 Fevrier 1771. GUSTAV.

XLV.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Paris den 2 och 3 Mars 1771[1].

Madame

Frappé du cruel coup que je viens de recevoir, je ne sens que la grandeur de ma perte, et la douleur d'une mère aussi chérie. Mon coeur est tellement pénetré que tout est confondu chez moi, et je sens, par ce que j'éprouve, tout ce que ma chère mère a dû ressentir et sent encore. Il ne me reste plus que Vous seule; isolé sur la terre, il n'y a qu'une mère aussi tendre que vous êtes, qui pourroit m'adoucir la perte que j'ai faite. Que notre union, notre confiance réciproque, notre amitié tendre remplace un Père respecté et chéri. Conservez vous, au nom de Dieu, pour un fils, qui ne vivra désormais que pour vous; qui tâchera, par son respect, par sa tendresse et par sa soumission, d'adoucir vos chagrins et les partager, et dont le seul bonheur sera de vous rendre heureuse.

Je vais partir le plus tôt qui me sera possible, pour vous voir. Je sens combien la première entrevue sera cruelle de part et d'autre, mais mon inquiétude de votre état est plus forte que toutes les expressions.

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Adolph Fredrik dog i Stockholm den 12 Febr. 1771, och Gustaf III erhöll underrättelse derom i Paris den 1 Mars.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus profond respect et le plus tendre attachement

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant fils et serviteur

Paris ce 2 Mars 1771. GUSTAF.

A. P. Ma lettre, n'étant pas partie, je dois dire, que le Roi de France a temoigné la plus grande sensibilité sur ce malheur qui nous accable, et m'a fait dire qu'il n'épargneroit rien pour me soutenir et rendre le commencement de mon règne heureux.

Ce 3 Mars à 6 heures du soir.

XLVI.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Paris den 10 Mars 1771 [1]).

Madame

Je viens de lire en frémissant le billet que ma chère mère m'a écrit. Je ne vous dis rien; je suis si accablé et de ma situation et de la vôtre, que les expressions me manquent. Au nom de Dieu, ma chère mère, conservez vous; vous êtes notre seule espérance; vos enfants, sans vous, seroient trop malheureux; nous le sommes déjà assez. Que ne puis-je être auprès de vous! cette séparation est affreuse dans un moment, où il n'y a pour moi d'autre consolation, que celle de mêler mes larmes avec celles d'une mère chérie et si tendrement aimée.

Je vais hâter mon retour le plus qu'il me sera possible. Tous les moments qui me séparent de Votre Majesté sont

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

affreux pour moi, et je n'aurois de repos que lorsque je me retrouverai dans ses bras. Je n'attends que l'arrivée du baron de Scheffer pour partir d'ici, et je prendrai le chemin le plus court, qui est par Wesel à Stralsund; je verroi encore une fois Brunsvic, où je trouveroi une tante qui, après vous, ma chère mère, m'est bien chère. Je souhaîterais fort de voir le Roi de Prusse; j'en ai déjà écrit au Sénat, pour savoir son avis, et c'est après ce qu'il me répondra, que je me réglerai.

D'ailleurs l'amitié du Roi de France ne s'est point démentie dans cette triste occasion, et je vais revenir, puissamment secondé par lui.

Je me recommande aux bontés de ma chère mère, et à sa tendresse; elle m'est d'autant plus précieuse, que vous êtes la seule amie qui me reste. C'est avec ces sentiments que j'ai l'honneur d'être, avec le plus tendre attachement

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant fils et serviteur

ce 10 Mars 1771. GUSTAV.

XLVII.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 5 April 1771[1]).

Ce 15 Avril 1771.

Ma très chère soeur. J'entre, ma chère soeur, dans la situation douloureuse, où vous vous trouvez. Je ne suis pas étonné, ayant le bonheur de vous connoître, combien vou

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papp

êtes affectée de la perte inattendue d'un prince que vous aimiez, et je comprends l'impression cruelle qu'ajoute à cette perte la scène tragique dont vous avez été témoin. Mais, ma chère soeur, on se trompe, à coup sûr, si l'on croit trouver dans ce monde plus de bien que de maux; c'est le moins bon des mondes possibles; il n'y a espèce de chagrin auquel on ne soit exposé, et les moments d'une tranquillité passagère dont nous jouissons, sont les seuls heureux qu'on puisse compter. Cela étant, ni vous ni moi, ni personne ne peut exiger un destin plus favorable, que notre nature le permet, et il faut se faire une raison, sur la nécessité du mal et l'inutilité du remède. Ma vie n'a été qu'un tissu d'adversités, de chagrins, de misères. L'expérience du malheur m'a fait comprendre, qu'il falloit regarder tous les objets, comme des êtres passagers, dont la jouissance est momentanée, qui passent devant nos yeux, comme une scène mouvante et auxquels il faut bien se garder d'attacher un prix imaginaire. Je vous avoue, que mon stoïcisme ne va pas jusqu'au département du coeur. Je ne crains que de perdre mes amis et mes proches; c'est une sensibileté, dont on ne peut vaincre la force ni l'ascendant. C'est malheureusement votre cas, et il n'y a, ma chère soeur, que le tems et les reflexions qui adouciront votre situation. Je vous conjure donc de songer que vous êtes mère, et que votre époux vous a laissé quatre images de son amour, aux quelles vous vous devez. Cet époux revit dans vos enfants, et ils ont (ou doivent avoir) la même tendresse pour leur mère que leur a transmise celui, dont ils tiennent le jour. Vous devez vivre avec eux, et, si j'osois y ajouter, pour un frère et une famille que vous avez laissés ici, où il y a des coeurs dignes que vous vous ménagiez pour eux. Et c'est le moment où je ne doute point, que vous rassemblerez toute votre fermeté, et que vous ferez usage de votre grandeur d'âme, pour savoir supporter le malheur, que je ne sais quelle fatalité vous envoie.

Le Roi votre fils a été le 24 encore à Paris; s'il passe ici et que j'aie la satisfaction de le voir, je lui parleroi sûrement, ma chère soeur, selon ma conscience, et le prierai instamment de ménager de certains voisins, avec lesquels

il ne faut pas tirer à la courte paille. Il a reçu de l'argent de la France; mais si j'ose dire mon sentiment, il ne faut pas qu'il précipite ses démarches dans ce commencement de règne; il me semble qu'il devroit commencer de regagner la partie de l'autorité royale perdue à la diète de 55, et ne pas aller plus loin pour son coup d'essai. Pour la Russie je l'ai fait consentir à s'employer conjointement à mes indications. A tout ce qui regarde, ma chère soeur, votre douaire, cette affaire ne rencontrera aucune difficulté. Je souhaiterois de pouvoir vous rendre de plus importants services; du moins pouvez vous compter dans toutes les occasions sur la volonté et le désir que j'ai de vous obliger et de vous être utile; étant avec une parfaite tendresse

ma très chère soeur

votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

XLVIII.

Composition ingången mellan båda riksdagspartierna, i närvaro af konungen och prins Carl, den 12 Juni och följande dagar 1771[1]).

Uppå nådig kallelse inställde sig undertecknade den 12 Juni hos Hans Kongl. Maj:t; närvarande H. K. H. prins Carl.

Hans Kongl. Maj:t förklarade att han ej, utan sinnesoro, vid sin ankomst i riket och tillträde till thronen, rå-

---

[1]) Denna composition eller förlikning mellan konungamakten å ena samt Hattar och Mössor vid 1771—72 års riksdag å den andra sidan, finnes omnämnd i Geijer: Gustavianska papperen, 1:a delen, pag. 138—139, men sjelfva handlingen ej är aftryckt, ehuru den, under en del af riksdagen hade ett ej obetydligt inflytande på ärendena. De partichefer, hvilka confererade med konungen voro: af mösspartiet landshöfdingen friherre Ridderstolpe, samt general-majorerne Pechlin och Rudbeck; af hattpartiet fältmarskalken grefve Axel Fersen, baron Höpken och baron Duvall. Detta dokument, oundertecknadt, finnes bland riksrådet grefve Fersens efterlemnade papper.

kade dess innebyggare, i synnerhet vid riksdagens annalkande, mest allmänt delte i tänkesätt och söndrade i partier; så att hat och bitterhet emot hvarandra tycktes snarare hafva tilltagit än förkolnat. Hans Maj:t, född och uppfödd svensk, såg nogsamt all den våda riket skulle öfvergå, af en så bister belägenhet.

Detta kunde ej annat än bedröfva en Konung, som älskade sitt fäderneslaud, och hade lika nåd och kärlek för alla sina trogna undersåtare. Hans Maj:ts önskan vore, att de ville sins emellan omfamna hvarandra; med lika hjerta aflägga allt parti-agg; endast täfla om nit och trohet att hjelpa ett kärt fädernesland och derigenom blifva ett lyckligt och sjelfständigt folk, utan att sjelfvilligt underkasta sig främmande afsigter, hvilka aldrig kunna vara nyttige.

Till att komma till ett så helsosamt ändamål, hade Hans Maj:t velat oss sammankalla, att i vänlighet öfverlägga om medlen till en stadgad förening. Att vid öfvervägandet af orsakerna till denna delning, hade han ej funnit dem så väsendtligen stridande mot hvarandra, att de ej skulle kunna häfvas, om ömhet för fosterlandet finge råda; att han förmodade det af oss, hvilka kände dess vådliga belägenhet, och borde frukta för alla dess olyckliga följder; att han anmodat H. K. H. prins Carl att vara närvarande, såsom en kär bror, till hvilken han hade det fullkomligaste förtroende, och uti närvarande tid den närmaste till thronen — på det att den förening, som nu kunde träffas och de löften, som lemnades, måtte anses vara gifne för tvenne generationer och blifva således helgade och varaktige; men att Hans Maj:t derjemte borde förklara, att om något stadgande kunde erhållas och det sedermera å någondera sidan brytas skulle, så ville Hans Maj:t anse den eller de, som ej voro ordhållige, för sina argaste fiender

Hans Maj:t förklarade sedan, till att närmare ingå ut sjelfva öfverläggningsämnet af detta sammanträde:

Att Hans Maj:t, för sin egen del, ej äskade något annat af Riksens ständer, än trohet och kärlek;

att han vore nöjd med den myndighet, lagen honom tilldelar, och ville utöfva den till sina trogna undersåtares förmån;

att han begärde intet mera, och öfverlemnade till Riksens ständers egen åtgärd, att befästa deras fri- och rättigheter, på sätt, som de sjelfva finna bäst att derom stadga; så att detta oenighetsfrö, som under förra regeringar ofta upprunnit, och förorsakat skakning, igenom denna dess uppriktiga deklaration nu bör förqväfvas.

Sedan vi, hvar och en för sig, aflagt vår underdåniga tacksägelse, för detta så stora, lysande och nådiga vedermäle af Kongl. Maj:ts kärlek för fäderneslandet och ömhet för dess väl, dess sjelfständighet och dess lagar, hvilka aldrig med split och främmande influence kunna upprätthållas; samt slutligen förklarat vår uppriktiga zèle, att med alla krafter befrämja dessa Kongl. Maj:ts så höga som nådiga afsigter; skredo vi genast till skärskådande af de ämnen, som verkat söndrade sinnen i nation, både i äldre som sednare tider och med hvars undanrödjande, under en mild, upplyst och nådig Konung, lugn och enighet kunna intaga deras ställen; och funno dem hufvudsakligen vara följande:

1:o) Det ämnet, som Kongl. Maj:t så nådigt redan undanröjt, nemligen *Rikets grundlagar;*

2:o) Politiska systemen och allians-verket;

3:o) Personella säkerheten;

4:o) Begge partiernas gemensamma deltagande uti rådslagen och besluten, så väl vid riksdagarne, som uti rådkammaren;

5:o) Corruption och främmande makters derigenom erhållne influence.

Dessa deliberationsämnen öfvervägdes samma dag och uti flera påföljande sammanträden; allt uti Kongl. Maj:ts och H. K. H. prins Carls öfvervaro, och förenade man sig å ömse sidor:

Quoad 1:o) **Konungaförsäkran.** Att sedan Kongl. Maj:t så nådigt yttrat sin ömhet för rikets grundlagars helgd och dess trogna undersåtares frihet och rättigheter, så vore, i den delen, intet annat utlåtande mera nödigt, än att i underdånighet försäkra Kongl. Maj:t, att Riksens ständer skola

lika heligt anse de rättigheter, som rikslagarne tilldelt Kongl. Maj:t och hvilka Kongl. Maj:t, med kronan, efter dess framledne fader i arf emottagit; samt att således Konungaförsäkran, sådan som högstsalig Konung Adolph Fredrik år 1751 i lifstiden den gifvit, ord ifrån ord bibehålles, utan ringaste ändring.

2:o) **Politiska systemen och allianoe-verket.** Den politiska system, som vore för riket mest förmånlig, har varit ett oenighetsämne uti nationen ifrån långliga tider; hvaruti innan också permanenta principier för alla tider och tillfällen kunna utstakas. Men uti Rikets belägenhet, i anseende till försvarsverk och finanser, förenadt med Europas närvarande ställning, ansågs bäst, rådligast och säkrast, för Kongl. Maj:t och Riket, att ej sluta några defensiva förbund, hvilka alltid äro onereusa, eller taga någon annan förbindelse, som kunde uppväcka jalousie och kallsinnighet hos någon annan makt och inveckla riket uti misshälligheter; utan deremot rikta alla mått derhän, att bibehålla vänskap med alla främmande makter och uti lugn och stillhet befrämja dess uppkomst uti handel, sjöfart och en förnuftig invärtes hushållning.

3:o) **Personella säkerheten.** Emedan personella säkerheten är den ädlaste frukt af en lagbunden frihet och persecutioner förnämligast uppväcka split, agg och hämnd folket emellan, banar vägen till sjelfsvåld och förödelse samt ändtligen göra en nation ledsen vid regeringssättet; så förenade man sig utan svårighet och minsta förbehåll, att helig anse samma personella säkerhet; att undanrödja alla försök till persecutioner; att intet undersöka allt hvad framfaret är, utan endast, enligt rikets lagar och riksdagsordning, uppfylla hvad Riksens ständers skyldighet fordrar, ifrån sednaste riksdag 1769 och äfven det således, att intet det minsta partiagg derutinnan må framlysa.

4:o) **Gemensamt deltagande uti öfverläggningar och beslut, så väl vid riksdagen, som uti rådkammaren.** Till att uppfylla Kongl. Maj:ts nådiga afsigt, att enighet och förtroende må förqväfva alla misstankar och misshälligheter å ömse sidor och, om görligt är, abolera sjelfva namnet af parti, så fanns gemensamt billigt och nödvändigt, att

vid, instundande riksdag, formera Secreta utskott och de öfriga deputationer utaf personer af begge partierna, och det uti alla fyra stånd. Ehuru det vore önskeligt, att härtill kunde utses ett lika antal å ömse sidor, men detta tyckes vara ogörligt; så blef öfverenskommet att det parti, som vid electorsval fick öfverhanden i något stånd, skulle utvälja till ledamöter uti Secreta utskottet och deputationerna åtminstone en tredjedel ledamöter af contra-partiet.

Hvad Rådkammaren angår, som nu anses vara formerad endast af ett parti, så proponerades, å samma sida, till att vinna ändamålet af en fullkomlig förening, hvilken förfarenheten af alla tider intygar, mycket beror på det personella, och till att komma till den påsyftade afsigten att komponera Rådkammaren af begge partierna, det torde vara bäst att återlemna Riksens ständers förtroende till alla, vid sista riksdag licentierade rådsherrar; öka, för en tid, antalet till 24 i stället för 16 och sedan, vid afgången igenom dödsfall eller igenom afsked, ifall någon det åstundade, åter med tiden inskränka dem, inom det i lagen utsatta antal. Att man har härutinnan prejudicater af 1727 års riksdag, då Rådkammaren blef formerad af 24 rådsherrar, samt 1762, på sätt som nu föreslås, tillökt med 3:ne Riksens råd, hvilka förut derifrån varit demitterade.

Öfver denna proposition yttrade man sig å andra sidan: Att man kunde så mycket mindre antaga densamma, som en tillökning af åtta rikrådsembeten vore en betydande gravation i staten och intet aldeles conformt med lagarne, ehuru prejudicater derpå gifvas. Att allmänheten skulle få en mindre fördelaktig tanka om, för personlig förmån, lag skulle på visst sätt rubbas och Statsverket betungas. Att det vore önskeligt, om Rådkammaren jemnt stod att fördelas emellan personer, af särskilda tänkesätt; hvarigenom alla förekommande mål, så mycket nogare blefvo öfvervägade och Kongl. Maj:t egde makten att förena sig med den grundeligaste mening och således sjelf göra utslaget; men som denna önskan ej stod att verkställas, så borde de inskränka deras åstundan att, inberäknadt en varande vacans, 4 à 5 af det andra partiet vunno Riksens ständers förtroende och Kongl. Maj:ts nåd härtill. Att detta snart

torde kunna verkställas, då allmänt försäkrades, det några utaf nuvarande herrar Riksens råd, voro i uppsåt att anhålla om deras afsked.

Häremot föreställdes, att denna yttrade afsigt att erhålla en blandning af särskildta tänkesätt i Rådkammaren, mötte ingen svårighet, vid vacansen efter framledne riksrådet baron Hamilton; och som 16 Riksens råd böra, enligt lagarne, vara närvarande i Rådkammaren, så kunde man anse herr riksrådet grefve Löwens rum vara ledigt, helst denne herre, vid en ålder af några och 80 år, äfvensom andra Kongl. Maj:ts embetsmän, är berättigad till tjenstefrihet. Men att större svårighet mötte med den öfriga delen af det uppgifna förslag. Att man å denna sidan ej såg sig, hvarken en corps eller särskilt kunna proponera herrar Riksens råd att taga afsked och lemna sina rum åt andra, hvilket skulle hafva anseende af en sacrifice, som deras vänner gjorde af deras personer, hvilken sacrifice de verkligen ej förtjente. Det skulle dessutom strida emot afsigten af lugn och förening, helst om de ock sjelfva voro nöjde, att igenom uppoffrande af deras personer, bidraga till enighetens återställande; så vore att befrukta, det deras vänner och anhörige, ansågo det uti en hel annan dag, och följaktligen föda af sig nya ämnen till oenighet i nationen.

Häruppå svarades, att denna proposition ej blifvit gjord, som en conditio sine qva non, att in casu verkställas, och slutligen yttrade Hans Maj:t sjelf:

att Han trodde sig känna Riksens råds tankar; att det torde ibland dem finnas några, hvilkas omständigheter och ålder äskade lugn för framtiden, och således benägne, att vid denna riksdag begära afsked. Men att detta ej kunde ske i början af densamma. Att ett sådant precipiteradt steg skulle hafva sken af räddhåga, grundad på ett elakt samvete. Att de underkastade med trygghet deras uppförande och rådslag Riksens Ständers nogaste granskning. Men derjemte kunde Hans Maj:t försäkra, och gifva sitt kongl. löfte, att den önskan att få några af rådsembeten uppfyllde med personer af olika tänkesätt, vid riksdagens slut skulle erhållas; dock med det uttryckliga förbehåll

och villkor, att dessemellan inga persecutioner må företagas och all chicane emot deras personer undvikas. Med denna Hans Maj:ts nådiga försäkran förklarade man sig fullkomligt nöjd.

5:o) **Corruption och främmande makters influence.** Sedan allt ofvanstående blifvit belefvadt och faststäldt, förekommo numera inga flera väsendtliga svårigheter, som kunna hindra det önskeliga föremål, att vänskap och förtroende intaga uti nationen det stället hat och bitterhet härtills innehaft. Till utförandet deraf återstod endast, att taga nödiga författningar emot corruption, såsom rätta grunden till denna skadeliga söndring och som förnämligast underhållit densamma. Det var med gemensam ifver, som alla undertecknade förklarade deras afsky för den utrikes corruption och den influence främmande makter derigenom vinna; hvilken vanhedrar en ädel nation; sätter den under en neslig dependance och utplånar den medfödda dygd och heder. I stöd deraf utlofvade de samt och synnerligen, inför Gud och Hans Kongl. Maj:t, att aldrig nyttja eller tillåtas att nyttja en sådan främmande corruption, af hvad namn det ock vara må, nu och i framtiden, och att hädanefter, under en mild, rättvis och nådig svensk Konung, vara ett troget, enigt och sjelfständigt folk.

Till att vinna detta ändamål bekräftades å nyo, att hvilket parti, som hade öfverhanden vid riksdagen, skulle obrottsligen och heligt fullgöra allt hvad uti dessa sammanträden blifvit öfverenskommet; att begge partierna genast upphöra med alla penninge-utgifter uti alla stånd; hvarken directe eller indirecte autorisera vidare corruption och gemensant skilja sig från dem, som till utgörande af pluraliteten hitkommit och ej kunna subsistera utan partiernas understöd.

Sedan discourrerades om försvarsverket till lands och sjöss; om financerne, om Statsverket, rättvisans handhafvande i landet, manufacturer och handel. Och som begge partierna hafva numera samma ändamål, att, med gemensam hand, arbeta på Rikets uppkomst och bästa, så förmodades ej, att någon väsendtlig skiljaktighet uti dessa delar, vid verkställigheten skulle förekomma, hvilken, så-

som partisak, inför Kongl. Maj:t kunde eller borde i förhand framställas.

Slutligen förklarade Hans Kongl. Maj:t sitt nådiga nöje öfver det lyckliga slut, dessa öfverläggningar vunnit. Hans Maj:t gjorde sig försäkrad, att allt hvad som blifvit lofvadt och fastställdt, skulle på det nogaste och obrottsligen hållas; yttrade å nyo, i nådigaste ordalag, sin kärlek för fosterlandet och alla dess innebyggare och ändteligen recommenderade på det ömmaste Hennes Maj:t Enkedrottningen, Dess fru moder, och dess broders, H. K. H. prins Carls tillämnade giftermål.

XLIX.

Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrika till riksrådet grefve Sinclair; dateradt Berlin den 14 December 1771[1]).

Monsieur le comte de Sinclair! Je vous suis infiniment obligée de ce que vous continuez de faire attention à la conclusion de mes affaires. Je les crois en si bonnes mains, que cela me laisse l'espérance de les voir terminées à mon avantage. Je crois cependant qu'il vaut mieux attendre que de les terminer, vu la mauvaise humeur des Etats.

Je trouve la situation du Roi très heureuse, et je crois que s'il a la patience d'attendre tranquillement, ce sera lui qui tirera le plus grand avantage de cette désunion. Dieu veuille qu'il ne se soit pas précipité. Je vois les choses de loin et peut-être ne les vois-je pas juste; mais cette dernière démarche me paroît précoce. Ce que j'en dis n'es que comme cosmopolite. Je me trouve au mieux ici. L Roi me comble d'amitié, d'attention et de politesse. M dignité n'est compromise en rien, ayant toujours le pa

---

[1]) Efter originalbrefvet, bland enkedrottningens efterlemnade papper.

même en troisième lieu. Chez moi je donne la droite à la Reine et ma fille passe avant toutes les princesses. Mes anciens compatriotes m'ont témoigné leur joie et leur empressement. C'est inconcevable combien de gens du second ordre vivent encore et ont passé les 76 ans; j'ai retrouvé jusqu'à une vieille femme qui m'a servie à la nourrice. Vous ne sauriez croire le plaisir que cela m'a fait, d'être persuadée du zèle et de l'attachement de mes concitoyens.

Votre fille paroît se plaire beaucoup ici; c'est à elle à vous faire le récit de ce qui se passe. Malgré ma satisfaction, les nouvelles de Suède m'ont affectée infiniment. Je n'ai pu apprendre, sans verser des larmes, le manque d'égards qu'on a pour la mémoire du feu Roi, en vendant à l'encan tous ses effets. Il avoit fait ses collections pour ériger un monument. Quand on chérit bien une personne, tout est cher: les moindres choses qui lui ont appartenu sont respectables à mes yeux. Enfin je rends grâces à Dieu de n'être pas présente. Je me serois fait des affaires pour l'empêcher.

J'écris si fort à la hâte et mon papier est humide, mais je n'ai pas le tems de copier ma lettre. Croyez moi toujours avec la plus parfaite estime

Monsieur le comte Sinclair

Votre très affectionnée

Berlin ce 14 Décembre 1771. LOUISE ULRIQUE.

L.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 27 December 1771 [1]).

Ma chère Mère

Je viens de recevoir, dans l'instant même, la lettre gracieuse, dont ma chère mère m'a honoré du 9, 10, 11 et 12 Dec. J'ai prévu d'avance son jugement sur l'affaire en question, et si j'avois été dans l'éloignement où elle se trouve, j'en aurois peut-être porté le même. Des raisons très fortes m'y ont porté cependant, je ne les puis confier au papier; mais elle peut, à ce que je présume, les deviner. Il étoit essentiel de faire finir une affaire qui n'aboutissoit à rien, et qui, par la composition même des individus, ne pouvoit aboutir à rien; point d'ensemble, point de suite n'avoient présidé à toute cette affaire; on se quereloit sur la loi de 1766, et c'étoit là le cheval de bataille. Ma chère mère m'avouera que cela seul devoit faire juger du peu de chose qu'il y avoit à gagner. Je m'étois tenu tranquille, sans me mêler de rien. J'avois vu les esprits s'aigrir, et, spectateur, j'attendois le dénouement sans me mêler de l'action.

Voilà la conduite que j'observois, avant le départ de ma chère mère, et que j'ai soutenue après son départ. Je crois même lui avoir une fois mandé, dans une de mes lettres, que je suivois ces principes; c'étoit aussi le seul parti, que j'eusse à prendre; mais l'imprudence de mes amis, la vivacité de leurs têtes, alloient bientôt me faire sortir d cette assiette, et j'allois être moi-même commis; d'ailleurs, les autres ordres avoient résolu de marcher seuls au Château et de me présenter leur acte d'assurance. J'allois pa

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade pappe

là être forcé, ou de me déclarer pour la Noblesse ou de me commettre avec elle, en signant ce qu'on me présentoit, ce qui auroit été une lâcheté et une illégalité; ou bien, en me déclarant pour elle, me brouiller avec les trois quarts de mon royaume, pour un quart, qui ne m'en auroit point tenu compte et qui étoit lui-même divisé. Ma chère mère sait ce que c'est que cette Noblesse, et c'est tout dire. Dans ces circonstances, il falloit trouver un moyen, qui prévint tous ces maux. Je crus l'avoir trouvé dans la démarche que je fis. Elle étoit conforme à l'esprit patriotique que j'ai affiché dès les premiers jours de mon règne, et c'étoit une suite du parti que j'avois pris de conciliation. D'ailleurs la médiation entre les états; une delibération avec eux, où comme Roi je présiderois, alloit donner à la Royauté un poids, qu'elle n'avoit point eu, depuis longtems et, en inspirant au peuple de la confiance, lui donneroit par la suite assez d'amour pour ne la plus craindre tant. Telles furent les raisons, qui me firent agir. Ce qui surprendra ma chère mère, c'est que cette démarche si innocente, si simple et qu'elle croit m'être si nuisible, a été rejetée avec toute la vivacité de la faction. Le comte de F.[1]), piqué de ce qu'il n'avoit pas été consulté; les B.[2]) craignant que je n'acquise un trop grand mérite aux yeux de la nation, et tous ceux qui se plaisent aux désordres, se sont ligués pour empêcher la réussite de ma proposition. Les orateurs ne l'ont pas voulu même annoncer à leurs ordres, et Ch. Sp.[3]) et consorts ont eu le talent d'intimider si fort le maréchal de la diète, que, malgré tout ce qu'on lui a pu dire, il n'a pas même eu le courage de rendre compte à la noblesse de la conversation que j'avois eue avec lui et les autres orateurs, et que j'ai envoyée déjà à ma chère mère, quoique quatre sénateurs eussent été présents et qu'elle eut été revêtue de toutes les formes prescrites. Il s'est déshonoré au plénum du Samedi 30 Novembre. Le fameux Liljehorn et un M. Uggla, qu'on nomme Ridderskapets och Adelns klockare, lui demandèrent ce qui s'étoit passé dans

---

[1]) Fersen.
[2]) Bonnets.
[3]) Charles Sparre.

la conférence que j'avois eue avec les orateurs. Il ne voulut jamais repondre. Fredr. Horn se leva et dit qu'il avoit entendu, que j'avois offert ma médiation aux Etats. A cela le Maréchal de la diète répondit: *Que, comme honnête homme, il ne pouvoit pas nier, que cela ne fut vrai; mais comme Maréchal de la diète, il ne pouvoit pas le dire.* Ma chère mère sent combien cette reponse prêtoit au ridicule, et quelle tournure la délibération devoit prendre, après une distinction aussi extraordinaire. Aussi fut elle une des plus confuses et des plus tumultueuses de cette diète. Personne ne s'entendoit, et on ne savoit ce qu'on disoit. Le Maréchal de la diète avoit perdu tout à fait la tête; il ne savoit plus où il en étoit. Enfin on finit à 5 heures par aller aux voix, si le Maréchal parleroit ou se tairoit et la négative l'emporta avec 31 voix, qui étoient exactement le nombre des gens du comte de Fersen, qui votèrent ouvertement avec les B[1]).

Voilà la fin que prit cette affaire. J'en ai tiré le fruit, que tout le monde assure, que j'ai voulu accommoder les affaires et que les Etats ne l'ont pas voulu et que la démarche des trois ordres de présenter l'acte d'Assurance séparément, a été suspendue. Ils ont eu peur, que je ne saisisse ce moment, pour leur offrir ma médiation, qui leur fait une frayeur si étrange, qu'ils n'ont pas voulu risquer cette démarche.

J'ai voulu depuis faire imprimer mon discours, et les actes du sénat, et sur cela le sénat a envoyé toute cette affaire au Comité secret, où elle repose jusqu'après les fêtes. Cependent on a imprimé à Örebro mon discours, à mon insu, et il coure maintenaut tout le pays. Il faudra voir ce qu'on fera à la rentrée des Etats. Jusqu'ici c'est un tems de calme.

Ce qui regarde le mariage de mon frère est encore très indécis. On n'y a rien fait. Il sait tout ce qui se passe dans cette affaire, et tout ce qui est venu à ma connoissance, et je crois qu'il l'aura mandé à ma chère mère. Les B.[1]) n'y sont pas trop portés, non par rapport à la per-

[1]) Bonnets.

sonne, mais pour l'argent. Ma chère mère sait que c'est là leur esprit et que la lésinerie est dans leur caractère; ils ne s'en cachent pas non plus. Je puis l'assurer, que dès que l'affaire sera portée au Comité secret de la petite députation, où elle est maintenant, la Noblesse, dont je dispose, la soutiendra; mais voilà aussi tout ce que je peux promettre et ce qui dépend de moi. Elle connoit trop notre situation pour ne pas le savoir. Le reste dépendra des efforts du C. Dönhoff; c'est une honte, mais c'est une vérité que trop malheureuse, que les trois autres ordres dépendent plutôt de lui que de moi.

Pour les affaires de ma chère mère elles passeront, à ce qu'on m'assure, à la rentrée. Ce qui s'est passé avec les affaires du feu Roi, s'est fait contre mon gré, en grande partie. Il falloit bien vendre quelques choses, pour payer les dettes; mais M. de Beckfries a tout fait comme commissaire de ma soeur; dès qu'il s'est opposé à quelque chose, il a fallu céder. L'absence de ma soeur lui a donné une puissance, qu'il n'auroit pas eue, si elle avoit été présente. Nous avons craint l'accusation de lui faire du tort. On n'a rien vendu de Svartsjö, que quelques lits; tout ce qui est précieux n'est point encore touché. Il m'a fallu prendre un ton d'autorité pour empêcher ce transport, et ce n'est qu'avec peine, que j'ai réussi. On n'y touchera, que lorsque les Etats se seront expliqués. Peut-être qu'on aurait mieux fait, de choisir un homme, plus accomodant qu'il ne l'est; il s'est emparé de tout, et mes frères et moi et nos commissaires nous ne sommes pas plus écoutés, que si nous n'y avions rien à faire. J'aurois pu peut-être empêcher bien des choses, si les autres affaires m'avoient permis d'y vaquer; mais ma chère mère sait combien peu on est à soi pendant une diète.

Mon frère Frédéric est resté en ville. Les médecins lui ont ordonné des remèdes. J'ai écrit ce que ma chère mère m'a ordonné. Je souhaite de réussir, mais personne n'a assez de crédit pour l'obliger d'observer un régime; s'il se porte bien un jour, il sort le lendemain, malgré ce qu'on peut lui dire. Je crois que ma chère mère seule pourroit

l'engager à rester au logis. Ce n'est que l'autorité d'une mère, qui puisse l'y engager.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus tendre et le plus re spectueux attachement

de ma chère mère

le très humble et très

obéissant fils et serviteur

Ekolsund ce 27 Decemb. 1771. GUSTAVE.

LI.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 14 Januari 1772 [1]).

Ma chère mère

J'ai reçu la lettre que ma chère mère m'a fait la grâce de m'écrire, en réponse à la mienne du 13 passé. Je la remercie très humblement de la liste qu'elle m'a fait la grâce de m'envoyer avec le prix des porcelaines. J'avoue que je ne m'attendois pas à un prix aussi exorbitant, et c'est pourquoi il faut retrancher un peu de la liste; et si ma chère mère veut me faire la grâce d'en faire 36 de N:o 1 et 36 de N:o 2, j'auroi l'honneur de lui en envoyer par la poste de Vendredi une lettre de change de 1332 Rixdales, qui est la somme contenue sur le mémoire; et quand ils seront achevés, je supplie ma chére mère de me faire la grâce de me les envoyer, comme si c'étoit un présent du Roi de Prusse; cela m'épargnera l'embarras de payer la douane ici, qui est éxorbitante.

J'ai été pénétré de ce que ma chère mère me dit à l'occasion d'un passage de mon discours; comment est-il possible, que ma chère mére aie pu l'appliquer au feu Roi?

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

il ne s'est jamais trouvé dans de de pareilles circonstances, et la meilleure preuve que j'en puisse apporter, c'est l'état actuel des choses. Les Etats n'ont point été divisés pendant son règne; ils n'ont que trop été unis ensemble, pour lui causer des chagrins. C'est Charles XI dont je veux parler, et personne, je puis l'assurer, ne s'est mépris au sujet de ce Roi. C'est ce prince pour lequel ma chère mère connoit, dès longtems, mon aversion, à qui j'ai voulu donner, en passant, un coup de patte; je le regarde pour la base de tous nos malheurs. C'est lui qui, en déchirant le voile qui séparoit les droits du peuple et du Roi, et en se servant de l'autorité qu'il avoit acquise, à s'approprier, par les moyens les plus injustes, le bien de ses sujets — c'est, dis-je, ce prince qui, par là, a inspiré pour la Royauté une crainte et une défiance, que ni les cruautés d'Erik XIV, ni les inconséquences du roi Jean, ni la sévérité, pour ne rien dire de plus, de Charles IX n'avoient inspirées, et dont mon pére et moi nous éprouvons tous les effets.

Je suis arrivé ici Samedi passé et l'animosité paroit augmenter, loin de diminuer. On a déliberé ces deux jours-ci, au Comité secret, sur la réponse qu'on devoit me faire, et on n'a rien conclu. Le club, dont j'ai eu l'honneur de parler dans ma dernière, s'augmente de jour en jour; il y a eu hier au soir plus de 250 signatures. Charles Sparre, dit on, a voulu signer et on prétend qu'on lui en a refusé la permission. Ils sont tous horriblement fâchés contre le comte Fersen. Demain il y aura plénum.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus profond respect, et le plus tendre attachement

de ma chère mère

le très humble et très

obéissant fils et serviteur

A Stockholm ce 14 Janvier 1772. GUSTAV.

LII.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 20 Januari 1772 [1]).

Ma chère mère

Les nouvelles de ce pays-ci sont toujours les mêmes, toujours des longueurs qui ne finissent pas; aucune résolution et aucun espoir de voir finir cette éternelle diète. On dit qu'on va me présenter, vers la fin de la semaine, le Konunga-försäkran. Cela se fera par les trois ordres et la Noblesse viendra, avec une grande députation, me présenter celui de 1751. D'autres disent que la Noblesse se contentera de me déclarer simplement, qu'ils ne peuvent point reconnaître le nouveau Konunga-försäkran pour une lois fondamentale, et qu'ils protestent, comme contraire à leurs privilèges. Mon parti est pris et je refuseroi ma signature.

Voilà où nous en sommes; ainsi à la fin de cette semaine, ou au commencement de la prochaine, la guerre est déclarée. Il faudra voir quel parti ils prendront. Les uns disent qu'ils déclareront que, ne voulant pas signer, j'ai rompu le pacte, qui est entre le Roi et ses sujets, et qu'ils agiront en conséquence; d'autres qu'ils finiront la diète et convoqueront une autre, au mois de Mai; d'autres qu'ils attaqueront le Sénat, et qu'ils tâcheront par-là de me faire signer. Mais tout cela sont des contes, faits pour m'intimider et de celà, je conclus qu'ils sont plus embarrassés que moi, du parti qu'ils auront à prendre, et comment se tirer de ce mauvais pas.

En attendant, rien ne se fait, et toutes choses languissent. L'affaire du mariage de mon frère a été aujourd'hui débattue, dans la petite députation secrete; mais, après

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper

bien des disputes, on l'a mise sur la table. Mon frère m'avoit remis l'état des biens de la Princesse, que j'ai donné au Comte Ulric de Scheffer, qui l'a montré dans la petite députation. Je ne l'ai point vu encore, mais, avant que je ferme ma lettre, je rendrai compte à ma chère mère de ce qu'il m'a dit.

Le vieux comte de Wrede-Sparre est mort Samedi au soir, à 11 heures et demie. Cette mort fait vaquer la place de Grand-gouverneur, et va donner naissance à un million d'intrigues.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus tendre et le plus profond respect

de ma chère Mère

le très humble et très

obéissant fils et serviteur

à Stockholm ce 20 Janvier 1772. GUSTAVE.

Le comte de Scheffer vient de sortir. Il m'a dit qu'on avoit paru un peu étonné de la modicité de la somme, et que surtout les prêtres ont dit qu'ils s'étoient imaginés qu'il devoit y avoir plus. Ils lui ont aussi demandé si la Princesse étoit Luthérienne, ce que ne sachant pas, il n'a pu rien répondre (j'avoue que je suis dans la même ignorance) et à cela monsieur Lamberg a secoué la tête, ainsi que Sérénius. Je sauroi plus de détails ce soir, du comte Ax. Fersen.

LIII.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 8 Februari 1772 [1]).

ce 8 Fevrier.

Ma très chère soeur. Vous pouvez compter, ma chère soeur, que votre volonté sera accomplie de ma part, et qu'il ne tiendra pas à moi que les choses ne soient reglées en Suède, à votre plus grand avantage. Pour moi, qui ne connois pas les chefs de parti, les têtes les plus remuantes, les plus cabalantes de la Suède, je ne puis juger de vos diètes, que selon l'ancien train qu'ils ont pris depuis longtems, et si vous me permettez, ma chère soeur, de vous dire ce que j'en pense, je crois que la montagne en enfantement accouchera d'une souris; beaucoup de bruit, peu de besogne; à la fin, on s'accomodera tellement, quellement. Le Roi sera couronné; les trois ordres obtiendront quelque chose, et chacun s'en retournera chez soi, et à la diète qui suivra celle-ci, ce sera la puissance qui voudra bien jeter de l'argent par la fenêtre et en répandre en Suède, qui aura le plus gros parti, et qui placera le plus qu'elle pourra de ceux de sa faction, dans le sénat. C'est là le train ordinaire, et avant qu'il n'arrive pas quelque révolution politique dans le monde, ou bien à moins qu'un esprit inquiet, entreprenant, audacieux ne s'élève en Suède, les choses iront à peu près de même.

Vous avez, ma chère soeur, bien de l'indulgence pour votre patrie; vous entendez d'assez mauvais discours a démiques (peut-être aussi ennuyeux que des sermons) av une patience angélique et vous pardonnez aux auteu l'ennui qu'ils vous causent, en faveur de l'admiration qu

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade pap

ont pour votre personne. Votre modestie les a retenus dans des bornes, qu'ils auroient franchies hors de votre présence.

Ma santé, à laquelle vous daignez vous intéresser, reprend un peu, et il est assez plaisant, qu'un vieillard de 60 ans vous marque qu'il commence à marcher à la lisière; peut-être seroi-je obligé de reprendre l'a b c, d'aller à l'école; quant au maitre de danse, j'en aurois besoin; cependant difficilement me rapprendroit-il à faire la révérence.

Voilà, ma chère soeur, les nouvelles de mon infirmerie; mais sain ou malade, rien que la mort ne m'empêchera d'être, avec toute la considération et le plus tendre attachement

Ma très chère soeur
Votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

LIV.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt den 11 Februari 1772 [1]).

Ma chère mère

Je remercie très humblement ma chère mère de deux de ses lettres, que j'ai presque reçues en même tems: l'une du 21 du [mois] passé et l'autre que ma soeur a achevée. Les esprits sont trop occupés, dans ce moment, de l'affaire des privilèges, pour qu'aucune autre puisse entrer dans leurs têtes. Dès què cette affaire sera une fois terminée, je tâcheroi de les sonder, sur celle des Juifs. Il est très certain, que ce seroit un grand avantage pour le Royaume, si des gens aussi industrieux, que le sont les juifs, pouvoient s'y établir. Dans 15 jours peut-être, je pourroi dire quelque chose de plus positif; car nous sommes enfin parvenus au point, que dans peu l'anarchie réelle, la guerre civile ou

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

un ordre parfait naîtront de tous ces désordres. Ils n'ont point voulu d'une liberté bien réglée en 1769, ils auront en 1772 — — — — — — — — ma chère mère peut deviner. Il est très certain, qu'il n'y a que huit jours que ces idées paroissent vraisemblables. Jusque là rien de décidé, rien qu'on pouvoit espérer. Il n'y a plus de Bonnets, plus de Chapeaux; c'est la Noblesse d'un côté, et de l'autre, les trois autres ordres, et point d'ensemble parmi eux. Les anciens aristocrates travaillent à tout concilier, et le plus grand nombre ne voulant rien céder, aujourd'hui l'assemblée de la grande députation s'est séparée, après cinq heures de discours, après les plus grandes rumeurs, sans rien conclure, et plus éloignés qu'ils ne l'étoient, il y a huit jours. Le C. F.[1]) a parlé avec une véhémence extrême, et a dit, que si ceci ne finissoit pas, tout l'état maudiroit enfin un pareil gouvernement, et il y a eu quelqu'un des autres Ordres qui a répondu, que s'ils ne pouvoient jouir des libertés et des droits, que tout homme pouvoit justement prétendre dans un pays libre, ils aimoient mieux avoir un maître que cent tyrans, et voilà comme on a fini.

Aujourd'hui il paroit encore certain que l'on me présentera deux actes à signer; mais on est très convaincu que je refuserai ma signature. Il paroit que les autres ordres ne veulent faire cette démarche que pour finir, et paroître avoir tout tenté, pour obtenir leur but. Après, il faudra voir ce qu'ils feront et s'ils ne penseront pas à d'autres démarches.

J'ai fort intrigué pour l'affaire de Fredrikshof. Je crois à la fin que cela se fera, ainsi que l'état de ma chère mère. Je suis occupé à gagner Wikman; j'ai enfin trouvé un lien, avec le quel je le tiendrai.

Le discours que M. Forman a tenu est sublime et plein d'une philosophie bien vraie. On l'imprime ici.

Ma chère mère me dispensera de signer cette lettre elle est un peu scabreuse. Je me recommande à ses bonté

ce 11 Février 1772.

---

[1]) Le comte Fersen.

LV.

Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrikas lecteur Beylon, till Hennes Maj:t; dateradt Stockholm den 22 Februari 1772 [1]).

Stockholm ce 22 Fev. 1772.

Madame!

Je viens de recevoir, dans ce moment, la lettre dont Votre Majesté m'a honoré. Comme elle me vient de Tullgarn, je dois présumer qu'elle a été rétardée, sans savoir combien de tems, puisqu'elle est sans date. Ce préambule est nécessaire, pour prévenir que Votre Majesté ne m'accuse, de ne pas sentir tout le prix, de la grâce qu'Elle m'a faite, en me pressant si peu de Lui en exprimer ma vive reconnoissance.

Quoique la poste ne parte que Mardi prochain, je me hâte de repondre de mon mieux, aux questions de Votre Majesté, ne sachant pas si ma santé, plus détestable que jamais, me permettra ce jour de m'acquitter de ce devoir.

Votre Majesté me fait l'honneur de m'apprendre, qu'Elle a écrit au Roi des lettres sur tous les tons: Tant pis, Madame, permettez que je Vous dise, avec mon Helvécité ordinaire, que je crois, qu'il n'y en a qu'un qui convienne, c'est celui de l'amitié et de la tendresse, qui seul peut faire entrer dans son coeur, les conseils que vos lumières et votre grande expérience vous mettent à même de lui donner, et dont il a grand besoin. Mais enfin, puisque c'est une chose faite, je finis sur cet article, pour ne pas tomber dans le cas, que Votre Majesté se reproche Elle-même.

Vous voulez savoir de moi, Madame, quel effet ces lettres ont produit. Votre Majesté m'impose là une tàche très difficile... Si j'en juge par le caractère du Roi, je

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

répondrai qu'il y aura eu de l'humeur, de l'impatience, de l'amour-propre offensé, et surtout du chagrin de n'avoir pas Votre suffrage, dont on est plus friand que jamais. Je me confirme chaque jour dans cette idée, par mille petits riens, qui ne se rendent pas, et qui n'en sont que plus démonstratifs. Ah! Madame, si Vous vouliez manier cette anse avec adresse, quel parti n'en tireriez Vous pas, pour son bien et pour le vôtre! mais que dis-je là? ce que j'ai pris la liberté de répéter mille fois inutilement à Votre Majesté. Je la supplie cependant de peser cette reflexion.... Si le Roi étoit seul quand il recevoit ces lettres foudroyantes, dans lesquelles vous le *gourmez*, pour me servir de l'expression énergique de Votre Majesté, qu'il ne fut entouré que de Beylons ou de gens qui prennent un intérêt aussi vif que lui à votre union; je dirois: broyez du noir, déchargez sur le papier tant de bile que vous voudrez, si cela vous soulage, je n'en crains pas l'effet. Nous en serons quitte pour un peu de ce que j'appelle du *gnigue! gnague!* après cela un mot pour rire, une pirouette, et tout sera dit. Mais Votre Majesté, peut-elle se flatter que se soit la même chose, si, dans le premier mouvement (toujours vif et ici vous pouvez dire, Madame, à ce noble courroux, je reconnois mon sang) le Roi a auprès de lui des gens mal intentionnés, qui ne vous ont été attachés, qu'autant qu'ils y ont trouvé leur compte. (La Reine ne sait que trop que nous ne manquons pas ici de cette espèce-là) ou de jeunes gens, pétulants, sans expérience, qui, de la meilleure foi du monde, croyent faire leur cour et montrer du zèle et de l'attachement, à proportion du ressentiment qu'ils exhalent. Ah! Madame, je frémis de la liberté que je prends, pardonnez la moi.... Mais, au nom de Dieu, que le bonheur et le repos de la famille royale ne dépendent pas de telles gens.

Je viens maintenant à quelque chose de plus positif, c'est à dire à ce que j'ai vu. Le Roi m'a montré quelques unes de vos lettres, telles que Votre Majesté doit et sait s bien les écrire. Il me permettoit non seulement de les lire mais il me les relisoit lui-même tout de suite, savourar chaque expression; vantant votre style, votre esprit, vos lumières; montrant de la joie et de la satisfaction, à pro

portion que vous lui exprimiez plus ou moins de tendresse, de confiance et de contentement.

J'ajoute à cela, que je crois avoir été présent, quand il reçut les *gourmades* de Votre Majesté. Ce seroit une scène à vous peindre. Il dinoit, en très petite compagnie et de la meilleure humeur du monde. On lui apporte un portefeuille plein de dépêches; il fouille avec vivacité et en tire une lettre en disant: *Ah! bon, voici qui est de Maman.* Il l'ouvrit avec l'impatience du sentiment, et la lut tout bas. J'avois l'honneur d'être assis à côté du Roi. Je le vis pâlir; ses yeux se gonfler, prêt à s'évanouir. J'en fus si effrayé, que je lui demandai indiscrètement: *Mon Dieu! Sire, est il arrivé quelque malheur à la Reine? Non* — (dit le Roi) — *mais il me prend un de mes vertiges; je vais me lever et cela passera; que personne ne bouge.* — Je le fis suivre, par un de ses pages, dans son cabinet, d'où il revint, après un quart d'heure, un peu remis, mais blanc comme un linge. Si Votre Majesté avoit vu son cher fils dans cet état, Elle auroit sûrement pris la résolution de ne le gourmer de sa vie. On passa dans un autre appartement pour prendre le café. J'espérois voir cette lettre, car je soupçonnais anguille sous roche .... *Vous avez reçu de mauvaises nouvelles, Sire? — Non pas autrement; il est vrai que ma mère n'est pas de trop bonne humeur; je vous parleroi de cela quand nous serons seuls.* — Nous avons été souvent seuls depuis, mais je n'en ai pas su davantage, et je le comprends, s'il étoit question, dans cette lettre, de la démarche du Roi vis-à-vis des orateurs. — J'avois pris la liberté de la désapprouver, et d'en exposer les conséquences, qui ont taillé une besogne, dont je doute qu'on vienne à bout de longtems. Le Roi n'aura pas voulu sans doute me faire voir que mon sentiment étoit appuyé d'une si grande autorité, j'en aurois été tout glorieux, et la profonde humilité est le seul sentiment, qui soit de mise vis-à-vis des Rois.

Je ne puis pas confier au papier tout le malheur de cette affaire, et les fâcheuses conséquences qui en ont resulté. Je dois rendre au Roi la justice, qu'il n'en vit que le beau côté: et il y en avoit un en effet très séduisant pour

un prince à sentiments. La légèreté et l'imprudence avec laquelle elle fut conduite, doit être uniquement imputée à ceux, qui l'avoient suggérée. A l'ouvrage Votre Majesté reconnoitra l'ouvrier.

Voilà, Madame, tout ce que je puis vous répondre sur la question, que vous avez daigné me faire. Heureux si j'ai satisfait votre curiosité, et donné à Votre Majesté une preuve de mon zèle et de mon obéissance.

J'attends avec impatience la lettre que Votre Majesté a la bonté de me promettre; elle comblera mes voeux, si elle a de bonnes nouvelles de sa santé et de celle de notre chère Princesse, à qui je prends la liberté de présenter mes respectueuses obéissances.

Je ne dois pas finir sans demander très humblement pardon à Votre Majesté de la forme indécente de cette lettre. Je sens que j'ai blessé toutes les règles de l'étiquette, quoique je ne les connoisse pas parfaitement. J'ai cependant essayé de faire mieux, mais j'ai été effrayé de l'énorme paquet que j'allois faire, en n'écrivant que trois ou quatre lignes au bas de chaque page, comme on me dit que cela se doit. Daignez, Madame, ne pas juger par ce manque de forme, du profond respect avec lequel je seroi pour ma vie

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant serviteur
Beylon.

LVI.

Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrika till riksrådet grefve F. C. Sinclair; dateradt Berlin i Februari 1772[1]).

Monsieur le comte de Sinclair: Je vous fais mille excuses, de ce que j'ai tardé à vous écrire; mais je suis obligée souvent de me priver du sommeil, étant toujours occupée par ma famille, que vous savez être nombreuse.

Je suis charmée de ce que vous êtes du nombre de ceux qui restent au sénat. Je prévois de grands changements chez vous, si Dieu nous est en aide; celui qui va se faire dans le sénat est des plus malheureux, et c'est une suite funeste des fausses démarches du commencement. Si la division des Etats n'occasionne point des changements heureux, ce règne sera compté pour un des plus malheureux, et bon soir au Royaume, tout est perdu.

Mandez moi, je vous en prie, si le Roi convient de ces fautes, et s'il s'est fâché des vérités que je lui ai écrites; j'ai cru devoir le faire, puisque les suites pouvoient être trop funestes en les lui cachant. Il n'y a point d'autre conduite à tenir, que d'être tranquille; de les laisser se déchirer entre eux; d'être ferme, s'il s'agit de signer, sans le consentement des 4 Etats, et de profiter du moment, si les 3 ordres prennent le mors aux dents[2]). Voilà ce que je pense, et je crois que vous serez de mon avis.

Je n'ai pas besoin de vous prier de continuer d'avoir attention à mes affaires. Je suis sûre de votre attachement, et c'est ce qui m'engagera toujours à vous donner, Monsieur, en toute occasion, les témoignages de l'estime infinie, avec laquelle je suis, Monsieur le comte de Sinclair

votre très affectionnée

LOUISE ULRIQUE.

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

[2]) Har afseende på den Konungaförsäkran, som Ständerna diskuterade, för att förelägga Konung Gustaf III till underskrift, före kröningen.

Je suis presque d'avis, de jeter cette lettre au feu, par toutes les fautes de style, que j'y ai trouvées; n'ayant pas le tems de la copier, vous voudrez bien en ami n'y pas faire attention.

(arrivée à Stockh. ce 29 de Fevr. 1772, de Berlin)

LVII.

Egenhändigt bref från Konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 3 Mars 1772 [1]).

Ma chère Mère

Il y a deux postes qui me manquent de Berlin. Les glaces des Belts et du Sund les auront sans doute empêchées de passer.

Hier on m'a présenté le Försäkran, pour l'examiner; comme maintenant c'est une chose inutile de rien tenter là-dessus, et que d'en dire mon sentiment étoit une chose difficile et impossible, je le leur ai rendu sans le lire, en disant, qu'assuré de leur zèle et de leur attachement pour l'Etat et pour ma personne, je me confiais entièrement à leurs lumières et qu'ils n'avoient qu'à faire dresser l'acte et me l'apporter, que je le signerois. C'est demain que la grande députation en corps viendra m'apporter cette belle pièce, dont les Etats, après 9 mois de grossesse et 5 mois de douleurs d'enfantement, viennent d'accoucher! Le maréchal de la diète étoit malade hier et le comte Charles Emile Lewenhaupt aussi; ainsi ce fut le pauvre comte Gyllenborg du Kammar-Collegium qui m'a apporté cette belle pièce; il étoit si décontenancé qu'il avoit toutes les peines du monde à parler. Ce sera sans doute lui qui viendra encore demain.

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

J'éspère que Jeudi demain toute l'affaire de Fredrikshof et de Svartsjö passera. D'ailleurs il n'y a rien de fort intéressant ici. Le mécontentement dans l'intérieur augmente journellement.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus tendre et le plus profond respect

de ma chère mère
le très humble et très obéissant
fils et serviteur

Stockholm ce 3 de Mars 1772. GUSTAVE.

LVIII.

Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrika till riksrådet grefve Sinclair; dateradt Berlin den 14 April 1772[1]).

Monsieur le comte de Sinclair! Je vous suis infiniment obligée de votre lettre et de l'incluse, qui m'est parfaitement bien parvenue. Toutes les nouvelles de Suède m'affligent et l'avenir m'effraye. Que vous dirai-je sur ce triste sujet? c'est que les conjonctures étoient favorables et que plusieurs fausses démarches et des coups de théatre mal à propos font finir une comédie par des sifflets; mais qu'y faire: *man blir intet klok förr* [*än*] *man har erfarenhet.* Tout ce que je déplore c'est le sénat, dont la conduite respectable méritoit d'être récompensée et qui se trouve sacrifié, sans savoir pourquoi. Je me flatte toujours que l'on tâchera de vous tirer du nombre des congédiés et mon bon comte Schwerin, dont le caractère respectable et le zèle avec lequel il mène toute ma maison seroient une perte irréparable pour moi.

Parlons un moment de mon pauvre Charles, dont les lettres me déchirent le coeur. Pour moi, je n'ignore pas

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

d'où le coup part et vous savez ce que je vous en ai dit plusieurs fois avant mon départ; j'ai fait sentir à la personne en question que j'étois informée des menées sourdes; mais je laisse Charles dans l'ignorance, et de moi il ne le saura jamais. Ici on en sait plus que vous là bas, et, à mon retour, je vous en dirai davantage. Cependant, dans une telle affaire, je ne crois pas que Charles puisse se contenter d'un refus, et la décence même l'oblige à réitérer sa demande. Je ne lui ai point donné ce conseil, mais je lui dis simplemement, que s'il a de l'esprit, il a encore des voies pour réussir dans ses desseins. S'il vous montre ma lettre, vous pourrez voir avec lui ce qu'il y a à faire. Je ne crois pas que ce désir de sa part est complaisance pour moi; ses lettres marquent que son coeur est affecté, et celle de sa soeur me le persuade davantage. Jamais il ne lui écrit sans ajouter des compliments et des assurances très tendres pour la personne en question. Faites moi le plaisir de lui parler, car je ne veux que son bonheur; c'est lui qui doit vivre avec elle, et, si son coeur n'est pas d'accord avec sa bouche, je ne voudrais jamais qu'il concluat. Pour ce qui est d'elle, elle est belle, d'un bon caractère, un peu bigotte, ce qui devroit la faire préférer, car il a fallu toute une histoire pour l'engager à se déterminer de communier avec les Luthériens; enfin ce sacrifice a été rendu à l'amour. Elle m'a avoué qu'elle l'aimoit; qu'il étoit le seul qui avoit su lui plaire, et ses beaux yeux ont versé des larmes. Sophie est liée intimement avec elle, et tout ce que je sais est tout à son avantage. Je vous prie de conseiller mon pauvre petit Charles, afin que dans tout ceci il ne fasse point de sottise. Pour moi je crois qu'à force de remontrances et de demandes il faudra qu'il termine, mais tout doit dépendre de ses sentiments et rien pour moi, car ce n'est pas moi qui me marie.

Je ne vous parle point des agréments que j'ai ici; en un mot, je ne puis penser à mon départ sans frémir de l'abîme dans lequel je vais me jeter. C'est vous dire assez que je suis au mieux ici. Je n'oublie cependant pas mes amis, et vous êtes bien du nombre. Votre situation m'afflige et je la partage sincèrement.

Je vous recommande mes deux fils; ayez soin de leur donner vos bons conseils. Les lettres que je reçois de Stockholm me disent mille bien du cadet. Son coeur est excellent, mais il est jeune et vif, et je vous prie de veiller qu'il ne se perde pas par vivacité.

Il ne me reste qu'à vous renouveler les assurances de l'estime infinie avec laquelle je suis

Monsieur le comte de Sinclair

Votre très affectionnée

Berlin ce 14 d'Avril 1772. LOUISE ULRIQUE.

P. S. Je ne veux pas vous laisser ignorer que votre fille devient de jour en jour plus aimable. C'est la seule qui se forme et qui a les manières d'une personne de condition. Vous la trouverez très changée à son avantage; sa conduite est décente et son esprit s'est cultivé. Elle a beaucoup d'approbation ici.

LIX.

Utdrag af ett bref från konungens i Preussen envoyé vid svenska hofvet grefve C. v. Dönhoff till Konung Fredrik II; dateradt Stockholm den 17 April 1772[1]).

Sire!

Les ordres de Votre Majesté du 2, ainsi que le rescrit du 4 de ce mois m'ont été fidèlement remis par la dernière poste.

Les trois ordres inférieurs ont passé, moyennant une grande pluralité de voix, le videtur de la députation secrète,

[1]) Detta bref är i copia lemnadt drottning Lovisa Ulrika af dess bror konung Fredrik II i Preussen; den i detta bref återstående, här uteslutna, del handlar om behandlingen rörande enkedrottningens underhåll och enkesäte på Riksdagen. Det finnes bland drottningens efterlemnade papper.

suivant lequel les senateurs Rudenskjöld, Bjelke, Scheffer, Hermanson, Beckfries, Posse, Sinclair, Schwerin et Wallwick auroient mérité sans exception, de perdre la confiance des Etats. Cependant, comme les trois derniers ont eu moins de part aux délibérations censurées dans cet écrit, on les a conservés dans leurs places. La noblesse ne s'est pas encore expliquée sur le sort des dits sénateurs. Le comte Osterman, qui voulait qu'on se bornât à casser les comtes Scheffer, Beckfries et Barck, avoit secrètement distribué $^{12}_{m}$ Ecus pour conserver les autres. L'ambassadeur de France, qui se proposait de n'en sauver aucun, s'il ne pouvait soutenir tous les dix, avait fait offrir une somme considérable, àfin de rendre nul l'arrêt des Prêtres et des Paysans, par l'ordre des Bourgeois, qu'il tâchait de gagner; mais son argent n'a pas mieux réussi que celui du comte Osterman. Leurs émissaires ont été renvoyés sur le champ, et les trois ordres ont continué leur route, en déclarant, qu'ils n'avoient aucune part à la prétendue composition; qu'on ne les avoit pas consultés sur ce sujet, et qu'ils n'agissaient que d'après les lois. Le comte Osterman est vraiment chagrin des occupations sans fin, que la fougue de ses amis lui donne. Sa cour, visiblement lasse de renouveler toujours ses depénses en Suède, et craignant que ces révolutions ne se perpétuent et n'entraînent, tôt ou tard, la ruine de toute liberté dans ce royaume, paroit s'attacher à faire la paix entre les deux partis, plutôt qu'à procurer à son parti des avantages, qui n'existent plus à une autre Diète.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

à Stockholm le 17 Avril 1772. *C. de Dönhoff.*

LX.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt (Ekolsund) den 18 April 1772 [1]).

Que dites vous, monsieur le maréchal, de notre désastre? pour moi j'avoue que je n'en peux pas encore revenir. Je suis très curieux de savoir ce que les plénipotentiaires B. [2]) de notre composition disent; je vous prie de vouloir me le mander. Je suis très embarrassé de la mine que je leur feroi à mon retour à Stockholm. Je vous prie de m'en dire votre avis; certainement il sera le meilleur que je pourrois suivre, et surtout celui que j'aimerois le mieux d'embrasser toujours. Je ne sais même si mon retour est nécessaire jeudi prochain en ville? je voudrois bien le différer jusqu'au dimanche au soir. Cela m'épargnera la peine de voir des personnes, dont la vue ne peut que m'être très desagréable, après tout ce qui s'est passé; mais comme d'un autre côté, on pourroit interpréter mon séjour à indifférence ou comme un abandonne, je vous prie de vouloir bien me communiquer vos idées là-dessus.

Je suis, avec les sentiments que tous ceux qui vous connoissent, vous doivent et que je vous ai portés dans tous les tems, Monsieur le maréchal

Votre très affectionné ami.

Ce 18 Avril 1772.

---

[1]) Efter originalet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.
[2]) Bonnets, Mösspartiet.

LXI.

Egenhändigt bref från fältmarskalken grefve Axel v. Fersen till konung Gustaf III; dateradt Stockholm den 22 April 1772 [1]).

Stockholm ce 22 Avril 1772.

Sire!

La lettre que Votre Majesté a daigné m'ecrire le 18 ne m'a été remise qu'hier à onze heures du soir.

Il ne m'est pas possible, Sire, de rendre à Votre Majesté un compte bien exact de la situation actuelle de nos affaires, et des vûes du parti dominant; l'accablement et la tyrannie sont pour le moment présent le caractère des Chapeaux, et la démence et les vûes personnelles celui des Bonnets. Il n'y a rien de bon, rien de salutaire pour l'Etat à attendre d'une telle situation; et ce n'est pas le jour d'une bataille perdue, et d'une déroute générale qu'on peut déterminer le ralliement, encore moins la rentrée en campagne pour l'année suivante.

Depuis le jour fatal que l'arrêt du Senat a été prononcé par trois ordres, j'ai évité les Bonnets de la composition, qui se sont efforcés à faire éclater leur mécontentement, affecté ou réel, sur la décision des ordres respectifs. Mais Samedi dernier, que nous prononçames, au Comité secret, sur le gouvernement de la Poméranie en faveur du comte de Sinclair, monsieur de Ridderstolpe me demanda une conférence pour le Lundi; je m'y rendis avec le baron de Sparre et Mr de Wadenstjerna, Messieurs de Rudbeck et Pechlin n'y ont pas assisté, parcequ'ils sont à la campagne. Cette conférence n'avoit d'objet essentiel que leur justification personnelle, et des lamentations sur la mauvaise direction de leur parti, et sur l'esprit de mutinerie qui se manifestait dans leur pluralité. Ils en ont rejeté la faute

[1]) Efter en egenhändig copia af riksrådet grefve A. v. Fersen, bland hans efterlemnade papper.

sur la duplicité du sénateur Funck, qui conduit les prêtres, et sur l'insuffisance du sénateur Ribbing, qui croit gouverner les bourgeois. Ils m'ont voulu faire à croire que le sénateur de Sinclair y avoit aussi prêté son influence. Il est difficile d'asseoir un jugement juste d'après les confidences des personnes, dont le caractère de fausseté s'est manifesté avec tant d'éclat et à diverses reprises; mais il me paroit évident, que plus d'un traître y a prêté les mains, et que l'esprit de démocratie s'affermit de plus en plus parmi les Bonnets; c'est là leur ver rongeur et destructeur peut-être.

Ils nous ont encore confié, que, dans leur dernier conclave, il avoit été décidé, qu'on feroit rentrer quatre des sénateurs déposés, lorsqu'il seroit question de remplacement des vacances; savoir: les comtes de Rudenskjöld, Bjelke, Scheffer, Posse ou Hermanson, mais je n'en crois rien. Si l'idée de la déposition totale du sénat tient à leur plan, pourquoi le changeroient-ils après l'avoir exécuté? si c'est la suite d'un enthousiasme du parti dominant dans les ordres respectifs, indépendant des chefs les plus éclairés, comment le ramèneront-ils, n'ayant pas su détourner le mal? je compte peu sur leur adresse à le réparer. Le reste de cette conférence a roulé sur la fin de la diète, qu'ils disent vouloir [remettre] au 13 Juin au plus tard; mais je ne crois pas en leur pouvoir de l'effectuer.

Quant au retour de Votre Majesté dans sa capitale, je ne vois pas en quoi il pourroit opérer sur la perversité de l'esprit et des vues du moment présent. Il remplira en tout tems de joie et de satisfaction les coeurs de ses sujets fidèles, qui gémissent sous l'oppression, mais il est douloureux, Sire, qu'il ne procurera pas à Votre Majesté la même sensation. Elle ne pourra se dispenser de voir des gens qui Lui ont gravement manqué; il ne seroit pas expédient de faire éclater la douleur qu'elle renferme dans son coeur, dans un moment où ses efforts seroient impuissants, et le caractère de grandeur, de bonté et d'affabilité, que Votre Majesté a développé à toute la nation, n'admettra point de changement, quelque soit le conseil qu'on osa Lui insinuer.

Si tout est précaire dans ma malheureuse patrie, si les intérêts les plus sacrés de l'Etat sont sujets au changement; si les engagements les plus solennels sont altérables, les vertus de notre respectable Monarque ne le seront assurément pas, et serviront tôt ou tard de ralliement à son peuple, comme ils feront toujours l'objet de mon admiration et le premier ressort de la profonde vénération avec laquelle etc. etc.

Axel Fersen.

LXII.

Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrikas lecteur Beylon till Hennes Maj:t; daterádt Stockholm den 9 Juni 1772 [1]).

Madame!

Le jour même que je reçus votre lettre du 4 Mai, je fus attaqué d'une très forte fièvre, qui m'a mis jusqu'ici hors d'état d'écrire. J'avoue à Votre Majesté que je crois la devoir au violent chagrin, que je ressentis de voir son coeur encore en proie aux mêmes idées, qui faisoient son tourment avant son départ. Toutes les belles espérances que j'avois conçues de son séjour à Berlin, pour son repos, me paroissent évanouies, et l'avenir ne présentoit plus que ce qu'il y a de plus noir à mon imagination.

Heureusement que j'ai vu depuis des lettres, où Votre Majesté me paroissoit plus tranquille, et qui m'ont fait juger que celle dont je me plains, n'étoit que l'effet d'un de ces moments d'humeur, dont on ne peut pas toujours se dé-fendre, et dans lesquels une mémoire cruelle ne nous se[rt] que trop bien, en nous rappelant ce qu'il nous seroit [plus] avantageux d'oublier.

---

1) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade pap[per].

La lettre de Votre Majesté au Roi du 16 Mai, me fait plus de bien que toute la pharmacie ensemble. Elle étoit écrite sur ce ton de tendresse et d'intérêt, auquel il ne sauroit résister; aussi puis-je assurer Votre Majesté, que le Roi en étoit tout glorieux et qu'il me fit voir encore plus clairement, que vous êtes faits pour vous rendre heureux, l'un par l'autre, ou que vous ne le seriez jamais. Puissiez vous, Madame, partir de là, et regler tous vos procédés, vis-à-vis ce cher fils, en conséquence. Il ne vous en coutera qu'un peu de phlegme politique ou philosophique, si Vous l'aimez mieux, et beaucoup d'indulgence. Est ce trop pour tout le bien qu'il en résultera? Vous êtes Mère.

Ceci me conduit naturellement à l'énigme dont Votre Majesté me demande le mot, dans sa dernière (et dont j'auroi tantôt l'honneur de vous remercier.) Examinez, je vous en conjure, Madame, si la différence des tons que vous remarquez dans les lettres du Roi, ne dépend pas le plus souvent, ou pour mieux dire, toujours, de celui que vous prenez avec lui. Quand vous lui montrez de l'irritation, de la hauteur, du mépris; il est Roi (il le sait prodigieusement) son coeur se révolte; il s'ouvre aux suggestions des mal intentionnés, sans cesse à l'affût. Faut-il répondre? il le fait, mais d'un ton froid, d'un air contraint, par manière d'acquit, il passe, comme chat sur braise, les articles sur lesquels vous alterquez, et dont il sent que la discussion ne lui sera pas avantageuse etc. etc. Si au contraire, Votre Majesté prend le ton de l'amitié, de la confiance, du désintéressement dans les avis que vous lui donnez, vous pouvez tout lui dire, combattre même ses idées les plus chéries. Singulièrement friand de votre approbation, il ne se sent pas de joie, quand il l'a obtenue, ou vous ouvrira son coeur tout entier, même sans s'en apercevoir, pour vous convaincre qu'il la mérite. Je n'en veux d'autre preuve, entre mille, que la lettre que j'ai citée plus haut. Elle ne m'a assurément pas paru comme au Roi, tout miel et tout sucre; j'y ai vu la griffe en plus d'un endroit. D'où vient qu'il en a été si content? C'est parce que vous y parlez en mère, Madame, et que ce que vous désapprouvez, paroit partir de l'intérêt et non du mécon-

tentement. Voilà, Madame, ce que je puis répondre en conscience, à la question de Votre Majesté. J'y ajouteroi seulement, qu'accablé d'affaires, comme il est, tant de celles de devoir, que de celles qu'il se fait lui-même, qui le plus souvent ne demandent pas moins de tems que les autres; il se peut encore très bien que les lettres du Roi à Votre Majesté s'en ressentent, et de là du laconisme, à proportion de tems qui lui reste.

Je vous remercie très humblement, Madame, de la bonté avec laquelle vous m'avez tranquillisé le plus tôt possible, sur l'affaire de Fredrikshof. J'ose assurer Votre Majesté que mes inquiétudes à cet égard, jointes à tout ce que je vois et entends, m'avoit ému la bile, au point de m'étouffer. Vous trouverez toujours mieux, Madame, que cet endroit est le seul qui vous convenoit. Mon unique souci à présent, est qu'on puisse le mettre, avant l'automne, en état de vous recevoir.

Je ne conçois pas les inquiétudes, où Votre Majesté me paroit sur son avenir; elle me dit, qu'elle sera ruinée, avant que d'avoir formé son établissement. La Reine seroit elle obligée de faire de la dépense là où elle est? on nous dit ici, qu'elle est entièrement défrayée, avec toute sa suite. Si cela est, elle doit faire des épargnes, qui faciliteront son établissement, qui, une fois formé, ira de lui-même, avec de l'ordre et de l'économie. Le sénateur Schwerin m'a dit, avant son départ, qu'avec 4 tonnes d'or, il prétendoit entretenir votre maison, avec toute la dignité convenable, en vous laissant vos handpenningar ordinaires. Or, l'argent que Votre Majesté reçoit, joint au bois, charbon et à l'entretien des écuries, monte, dit on, au delà de cette somme. Je n'ai pas attendu le parallèle que fait Votre Majesté du sort de la reine Mathilde avec le sien, et j'ai déjà senti tout le prix d'un frère, plein de sentiment et qui sait ou veut l'exprimer, de manière à se faire entendre. C'est à cela qu'elle doit son bonheur. Malgré cela je ne troquerois pas sa position avec celle de ma Reine. Je puis me glorifier de la médiocrité de son état; ce que j'aime mieux, que d'avoir à rougir pour elle de son opulence.

Je mériterois les reproches de Votre Majesté, sur mon silence à l'égard de nos chers princes, si je n'avois pas été certain qu'ils vous mettent au fait eux mêmes de ce qui les regarde, d'une manière plus intéressante que je ne le saurois faire, et qu'en bonne Maman vous continuez, Madame, à les munir des conseils, dont ils ont besoin. Grâce à Dieu, L. L. A. A. R. R. jouissent maintenant d'une bonne santé. Nous avons eu de grandes inquiétudes, pendant cet hiver à cet égard.

Le prince Charles, sur le sort duquel vous vous attendrissez si vivement, Madame, supporte ses épreuves en grand capitaine, et tient par fois des propos de Romain. Je ne sais quel Dieu le console de la catastrophe de son mariage, mais je n'entends point les échos d'alentour répéter son martyre. Sérieusement, Madame, je suis charmé que Votre Majesté se soit bornée à lui conseiller de consulter son coeur, en lui offrant votre secours, au cas qu'il crut cet établissement essentiel à son bonheur. Le mariage est un sujet trop délicat et le succès en est trop incertain, pour qu'on doive se charger de ce qui peut en arriver, quand il n'est pas question de soi-même. Notre cher prince Frédéric attend toujours l'effet des promesses de Votre Majesté, et je crois que cette espérance le soutient. Il pleura de tendresse et de reconnoissance, quand j'eus l'honneur de lui rendre, ce que vous me mandiez pour lui. Dieu veuille, Madame, que le succès couronne vos soins. En attendant, il se divertit de son mieux.

Le sort de Leurs Altesses Royales n'est point encore décidé, et je ne sais s'il le sera comme il devroit l'être. Mais ce que je sais sûrement, au cas qu'on les mette à l'étroit, c'est que vu leur générosité, personne n'y perdra, que ceux qui ont le bonheur de les approcher, et il n'y a pas grand mal à cela. Pour eux je suis sûr qu'ils tireront un grand parti de cette espèce d'infortune; ils prouveront, par leur conduite, qu'ils méritoient plus de confiance et qu'on peut être grand, indépendemment de la mauvaise volonté d'autrui.

Je ne vous diroi rien, Madame, de toute la pompe et la magnificence, qui ont précédé, accompagné et suivi le

couronnement. Votre Majesté lira tout cela dans les relations qui en seront données et le comte de Spens, qui part aujourd'hui pour Berlin, ne laissera rien à désirer à Votre curiosité. Ce qui intéresse davantage la mienne, seroit de savoir précisément le tems de retour de Votre Majesté. Voilà le milieu de Juin et l'on n'en parle point. Les bruits qui courent sur les plans de Votre Majesté pour l'établissement de notre belle Princesse, auroient-ils quelque fondement? sans montrer de curiosité indiscrète qu'il me soit au moins permis, en Lui présentant mes respects, d'exprimer les voeux que je fais pour son bonheur.

Votre Gyldenstolpe et moi, Madame, dont le tendre et respectueux attachement pour Votre Majesté ne variera jamais, avons formé un plan, bien cher à notre coeur, et que nous exécuterons sans doute, si nous en obtenons la permission. C'est d'aller au devant de notre bonne Reine assez loin, pour être les premiers à nous jeter à ses pieds. Nous attendons la réponse de l'oracle. Croyez vous, Madame, qu'elle nous soit favorable?

J'ai l'honneur d'être, avec un profond respect,

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très
obéissant serviteur
Beylon.

LXIII.

Egenhändigt bref från enkedrottning Lovisa Ulrikas lecteur Beylon, till Hennes Maj:t, dateradt Stockholm den 16 Juni 1772 [1]).

Stockholm ce 16 de Juin 1772.

Madame!

Retenu la plus part de tems dans ma chambre, par ma maudite de fièvre, qui m'a repris plus fort qui jamais, je n'ai pas été a même de m'informer plus tôt, de ce sur quoi Votre Majesté me demande des éclaircissements dans la dernière lettre, qu'elle m'a fait l'honneur de m'écrire. J'allai enfin hier, qui etait mon bon jour, diner à Haga. Le prince Charles y dinait aussi; après le diner, le Roi s'étant retiré pour écrire, j'eus le tems (par ce qu'il n'y avoit point d'étranger, la Reine même ni aucune de ces dames n'y étant) de m'entretenir avec son Altesse Royale. Je pris la liberté de lui demander, s'il y avoit longtems qu'il n'avoit écrit à Votre Majesté... Pourquoi me faites vous cette question?...

Par une raison très naturelle, Monseigneur; je prends, comme vous le savez, un très vif intérêt à la satisfaction de la reine, et je sais qu'elle n'en n'a point de plus grande que les attentions et les marques de tendresse de ses enfants, qu'elle aime uniquement ou pour mieux dire, qui seuls l'attachent encore à la vie. Et permettez moi de vous faire remarquer, Monseigneur, qu'il vous seroit moins permis qu'à tout autre de la négliger dans un moment, où elle s'occupe plus particulièrement de votre sort, et avec tant de sollicitude...

A Dieu ne plaise, mon cher ami, vous savez combien j'aime et respecte ma mère; mais où en voulez vous venir?

[1]) Efter originalet, bland Enkedrottningens efterlemnade papper.

Oui, Monseigneur, vous aimez et respectez votre mère, j'en suis sûr, mais voilà précisement pourquoi je ne comprends pas, comment vous pouvez lui manquer essentiellement.

Essentiellement! comment! comment! (avec vivacité) que voulez vous dire?

Oui, Monseigneur, essentiellement, j'en appelle à votre coeur; je ne veux point d'autre juge. A votre retour de Berlin, vous vous donnez à la Reine, pour épris de la plus forte passion. Jusqu'en Novembre dernier, vous faites tout ce que les amants font en pareil cas, pour lui persuader que votre passion n'est point ralentie. A son départ pour Berlin, vous suppliez la Reine de ne rien épargner pour hâter la conclusion d'une affaire, que vous lui dites essentielle à votre bonheur. Sa tendresse ne vous a que trop bien servi pour son repos. La nouvelle qu'elle reçoit ici des obstacles qu'on y apportoit, en l'affligeant pour vous, ne fait que redoubler son zèle: elle vous écrit en conséquence, Monseigneur, une lettre, que vous m'avez fait l'honneur de me montrer, dans laquelle elle vous promet, de faire l'impossible pour surmonter les difficultés qu'on oppose à votre mariage, en cas que vous continuiez à l'envisager encore comme essentiel à votre bonheur; ce sur quoi elle vous prie de consulter avec soin votre coeur, et de lui faire part incessament de ce qu'il vous aura répondu, afin qu'elle puisse agir en conséquence. Il y a près de deux mois que vous avez reçu cette lettre, et vous ne lui avez point fait encore de réponse. De bonne foi, Monseigneur, trouvez vous ce procédé dans les règles? je ne sais, mais pour moi, qui connais toute la sensibilité de la Reine, je sens tout ce qu'elle doit en souffrir et il est bien cher pour elle de penser, qu'elle ne reçoit d'un fils qu'elle aime si tendrement, pour tout prix de son zèle, que de se voir commise et exposée au ridicule de poursuivre avec ardeur, une affaire pour laquelle votre conduite laisse croire à tout le monde, que vous n'avez que de l'indifférence.

Le Prince me parût extrêmement touché de mes reproches et me parla de Votre Majesté, sur un ton à me satisfaire pleinement. Je ne vous le répéterai pas; je sais

qu'il va avoir l'honneur de vous écrire. Je lui laisse le soin de présenter à Votre Majesté sa justification, qui sera d'un tout autre poids, auprès de sa chère Maman, venant directement de lui.

Le 22 Juin. J'en étois ici de ma lettre la semaine dernière, quand la fièvre me reprit avec tant de force, que j'ai été hors d'état de reprendre la plume. Vous avez là, Madame, un misérable correspondant, qui .... J'abandonne cette idée, jusqu'à ce que j'ai repondu à la seconde question de Votre Majesté, parcequ'elle me feroit seule tomber la plume de la main, quitte à la reprendre quand j'aurais fini; elle saura bien m'y forcer. Il est affreux pour moi de me sentir brulant de zèle et de ne pouvoir pas faire pour votre service les choses les plus indifférentes.

On vous dit, Madame, les plus belles choses du monde, sur l'union qui règne entre deux personnes de la plus haute futaie. Votre Majesté en doute, et elle veut que je lui dise, si c'est avec raison. Si par là on entend se voir le moins que l'on peut; s'éviter le plus que possible; se tenir aux deux extrémités de la chambre, aux deux bouts de la table, ne se parler jamais, faire semblant de se donner en entrant et en sortant un baiser à la glace et faire lit à part, je conviens qu'il règne entre eux l'union la plus belle: Malheureusement, ce dont le coeur me saigne, je n'en connois point d'autre. Vous connoissez, madame, ma manière de penser là-dessus, et les funestes conséquences que j'en tire. Je ne perds aucune occasion de les répéter et de les faire entendre. On paroit quelquefois les sentir, et c'est toujours la même turelure. Il faut avouer qu'on ne fait absolument rien d'un côté, pour que les choses aillent mieux de l'autre.

Le Roi est parti Samedi dernier pour Loka, accompagné du prince Charles et d'une très petite suite. Ils doivent être de retour le 5 ou le 6 du mois prochain. Tous ses vrais amis font des voeux, pour que le genre nerveux de Sa Majesté se fortifie. Je supplie Votre Majesté de concourir à cette dévotion, en promettant un petit cierge, ne fut ce qu'une chandelle. Pour cela il ne faut pas le gronder, car rien n'est plus contraire à la cure qu'on dé-

sire. Et permettez moi de représenter à Votre Majesté très humblement, que vous l'avez fait, dans votre dernière, un peu injustement. Il s'agit de l'élection de Manderström au Maréchalat. Votre Majesté prétend qu'il a fait tort au pauvre Gyldenstolpe, mais elle ignore, qu'il l'a refusé, parcequ'il jouit de 9 ou 10 mille dalers d'appointements, comme grand chambellan de la Reine, au lieu qu'il n'en auroit que six mille, comme son maréchal. Voilà pour Gyldenstolpe. Votre Majesté prétend que par cette nomination, Elle se voit privée de l'occasion de se defaire de C. G. Mais j'ose répondre, que le Roi ne pouvoit pas soupçonner, que Votre Majesté eut ce dessein, puisque il étoit fort décidé, à votre départ, qu'il resteroit à votre service. Mais quand cela ne seroit pas, Votre Majesté pense-t-elle que ce comte quittera 2000 dalers etc. etc. qu'il a à votre service, pour mille qui font les gages de Manderström? pour moi j'en doute. Quoiqu'il en soit, le Roi a été fort affecté de votre lettre, il m'a fait l'honneur de me la lire; j'en ai été très affligé, parce que j'ai le malheur de croire, que dans aucun cas l'aigreur ne sauroit contribuer à cimenter l'union, que je désire avec passion voir régner, entre les individus de la maison Royale, comme le fondement unique de son bonheur.

La Reine est partie le même jour que le Roi, avec toute sa cour pour Ekolsund, Strömsholm et chez Madame Stromberg. Ce voyage doit être aussi long que celui du Roi.

Mon cher Prince Frédéric reste en ville. On lui a ordonné les eaux de Medevi, pour sa santé. Et il attend qu'il plaise aux Etats de lui donner de quoi faire ce voyage. Vous savez, Madame, combien il est agréable, de toucher cette corde avec eux. Ah! si j'étois le Roi d'X et que j'eusse un neveu comme lui, Vive Dieu, qu'il ne demanderoit jamais rien à personne.

Je ne saurois finir, Madame, sans représenter très humblement à Votre Majesté, qu'elle me tue avec les idées noires. Que signifie, bon Dieu, ce dégout de la vie, qu'elle affecte? le découragement est-il fait pour une âme de la trempe de la vôtre? *Laissez votre Heimweh jusqu'à ma fin, le tems que je vous demande sera court. Pour toute*

chose au monde, ne pensez pas à quitter la Suède pendant ma vie. C'est vous, Madame, qui avez daigné m'écrire ces phrases là. Jugez de ma vive reconnoissance et Dieu m'est témoin que (je) pense, que le sacrifice de mille vies comme la mienne, n'en payeroit pas le prix.

Mais Votre Majesté peut-elle penser que le motif sur lequel elle fonde sa demande, puisse ne pas produire un effet contraire sur mon esprit et sur mon coeur? Quand le délabrement total de ma santé, qui me rend inutile à votre service, à charge à moi-même et aux autres, quand l'état de ma fortune n'éxigeroit pas de moi une prompte retraite, risquerois-je d'être encore une fois témoin d'une catastrophe pareille à celle du 12 Fevrier, à jamais maudit, et dont vous, ma bonne Reine seriez l'objét! Perissai-je plutôt mille et mille fois, avant que de passer par cette épreuve! Quand il s'agiroit de succéder à l'Empire de l'Univers. Non Madame, je n'ai plus d'autre ressource, que d'aller tout doucement me préparer à ma fin dans le silence de la retraite; trop heureux, si j'ai appris dans le grand monde à en sentir la vanité et le néant. En faisant taire toutes mes passions, je n'en conserveroi qu'une à qui je lâcheroi la bride, jusqu'à mon dernier soupir: le désir ardent de votre bonheur et du bonheur de tout ce qui vous appartient. Voilà, Madame, mon dernier Testament. Votre Majesté est trop sage, pour ne pas convenir de la justesse de mon plan, que je puis d'ailleurs appuyer de tant de bonnes raisons que je suis sûr de son suffrage.

J'ai l'honneur d'être, avec le plus profond respect

Madame

de Votre Majesté

le plus humble, le plus obéissant

et le plus obligé serviteur

Beylon.

LXIV.

Egenhändigt bref från prins Fredrik Adolph till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt Médevi den 18 Augusti 1772 [1]).

Monsieur!

Il est venu un courrier de Scanie avec le rapport, que j'ai l'honneur de vous envoyer. Je vous prie, mon cher Comte, de me faire savoir, si vous en avez eu quelques ordres du gouvernement, puisque ce courrier a été obligé de s'arrêter, faute de chevaux, que d'autres courriers de Stockholm lui ont ôtés.

Comme je me suis toujours adressé à vous, mon cher comte, comme ami, je vous prie donc pour cette fois, de me conseiller ce que je dois faire, dans cette affaire: si je dois aller à Stockholm ou rester tranquillement ici, jusqu'à des ordres.

Je suis avec toute l'amitié possible votre meilleur ami

FRÉDÉRIC ADOLPHE.

Medevi le 18 d'Août à
quatre heure du matin.

---

[1]) Efter originalbrefvet bland riksrådet grefve Axel v. Fersens efterlemnade papper.

LXV.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 20 Augusti 1772 [1]).

Ma chère mère

J'ai été forcé de risquer le tout pour le tout. Aujourd'hui le plan que j'avois fait étoit découvert, et j'allois être cette nuit massacré ou du moins emprisonné. J'ai pris sur le champ mon parti, et après une exhortation aux Gardes, j'ai fait arrêter, en plein midi, le Sénat. Je me suis emparé du parc de l'artillerie. Toutes les Gardes m'ont été fidèles; des fils de sénateurs, leurs neveux, tous m'ont suivi. J'ai poursuivi mon ouvrage: j'ai ordonné aux députations des Etats de se séparer sur le champ; j'ai été obéi. Le peuple, Bonnets, Chapeaux, se sont déclarés pour moi, avec une précipitation et une allégresse extraordinaire. Le peuple a fait des acclamations et des cris de joie, qui m'ont suivi partout. Toutes les avenues sont gardées, et tout est ici dans l'ordre et la tranquillité, en attendant.

J'ai fait expédier des pleins pouvoirs à mes frères, pour leur donner le commandement général des provinces. Mon frère Frédéric a l'Ostrogothie, la Vestrogothie, la Nericie, la Sudermannie et la Vermlande. Mon frère Charles à le reste.

Je supplie ma chère mère de prendre en mains le gouvernement de mes provinces d'Allemagne et de souffrir que le comte Sinclair commande sous Elle; je lui ai donné mes ordres en conséquence. J'ose la supplier de vouloir bien cacher tout ceci et de ne montrer que l'ordre pour Sinclair contresigné et le constitutorial, que j'ai pris la liberté de lui faire expédier. J'éspère aussi que le roi de Prusse pen-

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

sera deux fois pour m'inquiéter, quand il verra sa soeur à la tête du gouvernement de la Poméranie, et c'est principalement dans cette idée, que j'ai pris la liberte de supplier ma chère mère de le prendre. Cependant, si ma chère mère étoit déjà en Suède, j'ose la prier de faire au plus tôt expédier la lettre pour Sinclair, qui lui donne le commandement en chef de toutes ces provinces. Je la prie de calmer le Roi de Prusse, et qu'il tranquillise l'Impératrice. Je ne demande que la paix et la tranquillité.

Au reste, tout ceci n'est point encore stable; c'est une entreprise qu'il a fallu précipiter pour se sauver; quoiqu'il en soit, j'éspère en la bonté divine et en ma bonne cause; j'éspère aussi avoir mérité l'estime de ma chère mère et j'éspère qu'elle me trouvera un bon fils. Sa bonté excusera le trouble de cette lettre.

Le sénateur Rudbeck, Hessenstein, Wickman, Krieger et deux secrétaires des Paysans sont arrêtés. Le sénat est mis dans les petits appartements de ma chère mère; je n'ai point eu d'autre endroit sûr. Je baise les mains à ma chère soeur.

Ce 19 d'Août ou plutôt le 20 à 4 heures du matin.

LXVI.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen (utan datum) [1].

M. le comte de Fersen. Le comte Rosen vous dira ce qui c'est passé, et le coup hardi que je viens de faire heureusement. Je n'ai trouvé que des sujets fidèles, des fils qui ont abandonné leurs pères, pour me soutenir et aider

[1]) Efter originalet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper. Brefvet är odateradt, men skrifvet sannolikt nattten mellan den 19 och 20 Augusti 1772, strax efter revolutionens utförande.

la patrie dans ces moments critiques. De tout le régiment des Gardes Fr. Cederström est le seul qui m'a résisté.

Je souhaiterois sans doute votre présence près de ma personne, pour m'aider de vos conseils; mais je vous prie de vous rendre auprès de la personne de mon frère Frédéric, pour l'aider de vos conseils et de vos lumières.

Je ne vous dis rien, mon cher comte, mon coeur a toujours été pour vous. On m'a poussé à bout et ma vie étoit ce soir en danger. J'ai déjà donné un Försäkran que [*je*] renouvellerai demain. Je vous jure sur ma foi et mon honneur, que je ne veux pas la souveraineté; je vous l'ai dit trop; je l'ai dit si publiquement, que sans me déshonorer je ne pourrois le prendre. Ce sont les lois de G. A. [1]) un peu adaptées aux circonstances, que je tâcheroi d'introduire ici. Vous voyez bien que j'auroi une puissance plus étendue, mais je vous jure encore une fois, que ce n'est pas le despotisme. J'attends de vos soins, de votre prudence et de votre amour pour la patrie et pour ma personne, que vous me soutiendrez par le poids, que met dans la balance une réputation aussi établie qu'est la vôtre, et une capacité aussi renommée que la vôtre.

Adieu mon cher comte; je vous prie de croire, que vous trouverez en moi un bon ami et un bon maître, qui reconnait avec tendresse les services que vous lui rendrez dans les tristes circonstaces. Je vous en donnerai les preuves les plus sûres et vous assure de ma tendre amitié.

GUSTAVE.

Le comte Hessenstein m'á forcé de l'arrêter. J'en suis au désespoir, mais je n'ai eu d'autre parti.

---

[1]) Gustave Adolphe.

LXVII.

Egenhändigt bref från fältmarskalken grefve Axel v. Fersen, till Konung Gustaf III; dateradt Linköping den 22 Augusti 1772 [1]).

Linköping ce 22 d'Août 1772.

Sire!

Les ordres ainsi que la gracieuse lettre que Votre Majesté a daigné m'écrire, m'ont été remis par monsieur le comte de Rosen.

J'ose me flatter, Sire, d'être connu par Votre Majesté, sur le pied d'un sujet dévoué à son service et d'un citoyen zélé pour la patrie; ces deux qualités exigent l'obéissance, et c'est en conformité que je me suis rendu ici, auprès de Son Altesse royale, Monseigneur le prince Frédéric; il n'a certainement pas besoin de mes conseils; les ordres de Votre Majesté et l'exemple à jamais mémorable qu'Elle vient de donner à tous les princes de l'Europe, animeront et éclaireront mieux Son Altesse royale, que l'esprit et la vivacité d'un homme de mon âge, dont les facultés commencent à se glacer.

Son Altesse royale aura sans doute fait son rapport détaillé des mesures qu'Elle a prises. Tout est tranquille dans cette province, et l'on n'entend former que des voeux pour Votre Majesté.

Vous avez commencé, Sire, l'époque de la grandeur de la Suède; les grands hommes sont seuls réservés pour ces grandes oeuvres.

---

[1]) Efter original-conceptet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

LXVIII.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Stockholm den 22 Augusti 1772[1]).

Ma chère mère

Je suis persuadé que la tranquillité entièrement rétablie ici, vous fera plaisir. Hier la nouvelle forme de gouvernement fut adoptée et jurée, par tous les ordres de l'Etat, avec la plus parfaite unanimité. J'avois le pouvoir absolu entre mes mains, par la soumission volontaire de chaque ordre séparément; mais j'ai regardé comme plus noble, plus grand, plus conforme à tout ce que j'avois dit auparavent, et certainement plus sûr pour mon gouvernement futur, de limiter moi-même l'autorité royale, en laissant à la Nation les droits essentiels de la liberté, et en ne gardant pour moi, que ce qui est nécessaire pour empêcher la licence. A présent je compte les heures et les moments, pour vous revoir, ma chère mère, et je vous conjure bien tendrement de hâter cet instant, dont le bonheur est le seul, qui me manque dans ma situation présente. Au nom de Dieu, ne nous faites pas trop attendre votre présence, et venez jouir du spectacle touchant de toute votre famille, dans la position la plus agréable, où elle se soit encore trouvée jamais.

Mes frères se sont distingués d'une manière admirable; mon frère Charles étoit du secret, et mon frère Frédéric a répondu entièrement à la confiance totale que je lui ai marquée et il a, dans cette occasion délicate, déployé des talents que je ne lui connaissais pas.

Il ne me reste qu'à vous demander pardon, ma chère mère, qu'un aussi grand événement ne vous a pas été annoncé, que par un simple courrier; mais j'avois besoin dans

---

1) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

ce moment-là de tous les gens de marque. Aujourd'hui, que tout est calme, j'ai ordonné au général Ramsay de partir, et de vous porter cette lettre. Il s'est conduit comme un Romain, dans cette occasion, et son attachement pour le feu Roi ne s'est point démenti pour moi. Il est chargé de 15 mille écus, que j'ai ramassés, dans ce moment, pour le voyage de ma chère mère. Si elle a maintenant la bonté de se rappeler mes lettres, elle verra clairement que je lui avois annoncé, depuis le courrier qui partit au couronnement, l'événement qui vient d'arriver et qui étoit dèslors résolu. Je n'ai craint que l'arrivée de ma chère mère en Scanie, au moment où le soulèvement devoit se faire. J'en marquois assez à Sinclair, pour qu'il put le prévenir. Dieu a béni l'ouvrage et j'éspère qu'Il conduira la suite de même.

Je suis, avec les sentiments de la tendresse la plus respectueuse

de ma chère mère

le bon fils et serviteur

ce 22 Août 1772. GUSTAVE.

LXIX.

Egenhändigt bref från Konung Gustaf III till fältmarskalken grefve Axel v. Fersen; dateradt (Stockholm) den 22 Augusti 1772 [1]).

Monsieur le maréchal. C'est Dieu qui m'a soutenu dans tout ceci, et a fait miracle sur miracle. Les Etats ont été hier à la salle; ils ont, sans opposition, et avec l'apparence de la plus grande liberté, approuvé, signé et juré la nouvelle forme de gouvernement.

---

[1]) Efter originalet, bland riksrådet grefve v. Fersens efterlemnade papper.

Aujourd'hui, j'ai fait sortir le sénat de prison; j'ai reçu son serment de fidélité cet après-diner. Je le congédie; je ne garde que Ribbing, Falkengren, Wrangel et Falkenberg et, pour un tems, Wallwik. Le Sénateur Stockenström rentre, et je vous fais ce soir expédier une lettre d'invitation. J'attends, Monsieur le comte, de votre amitié pour moi, de votre attachement pour l'Etat, de ne me point refuser la place de sénateur que je vous offre; elle ne dépend plus des Etats; de äro ej Riksens ständers fullmäktige, men mina och Rikets råd; responsables à moi seul de leurs conseils. Votre acceptation donnera une confiance à la nation; elle inspirera la sécurité pour les suites, et je pourroi par là jouir de la sûreté de me reposer sur des conseils sages et solides. J'attends, mon cher comte, que vous ne me refuserez pas; j'exige même votre acceptation, par tout le poids que l'amitié me donne sur vous, et par tous les droits que le bien de l'état vous impose. J'attends votre réponse avec impatience, mais si vous balancez, par l'ignorance où vous êtes des nouvelles lois, je vous prie de suspendre votre résolution, jusqu'au moment que vous les aurez vues; j'espère que vous serez alors convaincu, que la puissance dont je me suis emparé, n'a été dans mes mains que l'instrument du salut de l'état et que cette journée, qui paroissoit menaçer d'une destruction entière la liberté de l'Etat, vient de l'établir, telle qu'elle ne met plus l'indépendance du royaume, ni la sûreté des individus en danger.

Adieu mon cher comte; j'attends votre réponse avec impatience; étant à jamais

Votre très affectionné ami

Ce 22 Août 1772. GUSTAVE.

Pour M. le comte de Fersen.

LXX.

Egenhändigt bref från fältmarskalken grefve Axel von Fersen till konung Gustaf III; dateradt Linköping den 26 Augusti 1772 [1]).

Linköping ce 26 d'Août 1772.

Pénétré de tous les mouvements de la plus respectueuse et de la plus vive reconnoissance des bontés dont Votre Majesté a bien voulu me combler, c'est avec une émotion toute particulière que je prends la plume, pour répondre à la lettre que Votre Majesté a daigné m'adresser le 22, et qui m'a été remise par le général Ramsay.

Je vous ai développé, Sire, mon âme toute entière dans l'audience que vous daignâtes m'accorder le 7 Juin de l'année dernière. Je m'y suis présenté, avec tout le zèle d'un sujet affectionné pour son maître, et pour sa patrie; je n'y ai rien dit, qui ne portât le caractère de la vérité. Invariable dans mes sentiments, je le répète encore, je n'ai ni le gout ni le talent pour la carrière du Conseil de Votre Majesté, et je désire de finir la mienne dans le poste que j'ai l'honneur d'occuper auprès de Votre Majesté, et dans Ses armées; mais il est des moments, où les reflexions sont hors de saison, où il faut s'oublier soi-même et où la raison doit céder. Je sens toute l'étendue des intentions de Votre Majesté; je sens combien il importe de réunir les esprits, de les ramener à l'obéissance, au concours du bien et de la tranquillité publique. Ce seroit un crime à chaque individu de n'y pas concourir.

Je ne connois pas la nouvelle forme de gouvernement, que Votre Majesté vient de constater avec le concours des Etats; je n'ai pas besoin de la connoître, pour me déterminer en ce moment; je porte dans mon coeur une forme de gouvernement, qui m'a toujours guidé dans la voie de

[1]) Efter original-conceptet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

l'attachement pour Votre Majesté, et du véritable zèle pour ses intérêts et ceux de la patrie, et celle-ci me dicte d'obéir aux ordres que Votre Majesté a bien voulu m'adresser.

Mais, en me soumettaut à tout ce qu'il plaira à Votre Majesté de décider pour moi, permettez moi, Sire, de vous demander une grâce, et c'est de ne pas refuser ma retraite, quand mes circonstances particulières ne pourront s'ajuster au service de l'Etat.

Votre Majesté daignera peut-être recevoir avec bonté mes hommages respectueux, ainsi que mes compliments, moins sur le succès de ses vues, que sur la magnanimité de son entreprise et sur les vertus que Votre Majesté a bien voulu nous développer. Quel bonheur pour Vous, Sire, de gouverner vos sujets par les entraves de l'amour, de l'estime, et de l'admiration. Peu de Monarques ont joui et jouissent de cet avantage. L'on admirera toujours leurs exploits, mais on n'aime et n'estime que la vertu.

LXXI.

Egenhändigt postscriptum från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; innehållet i prinsens bref, dateradt Lüneburg den 30 Augusti 1772 [1]).

Lünebourg ce 30 d'Août 1772.

P. S. Je viens de recevoir dans ce moment votre lettre, ma chère soeur, que le comte Putbus a donné à Nolcken, pour me la remettre. Vous pouvez jugez de ma surprise, en apprenant l'événement que vous m'annoncez. J'en suis alarmé pour vous, ma chère soeur, mais je crois que vous pouvez vous tranquilliser; car il me paroit apparent que la

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Det är den första skrifvelsen angående revolutionen, af prins Henrik.

chose réussira, d'abord que le Roi et les princes ont des troupes, il n'y a rien à craindre, et s'ils s'avancent sur Stockholm, les Etats se dissiperont très aisément. Pour parler des autres suites, cela dépendra ensuite de la forme de gouvernement qu'on établira. Si le Roi est sage et mesuré, il pourra s'accorder amiablement avec la Russie; s'il est trop pétulant, alors ce sera au tems à décider des événements, en sorte que je conclus que vous pouvez, ma chère soeur, plutôt avoir de bonnes espérances de cette entreprise; mais que si, en tout cas, un malheur arrivoit, je pense que le Roi et l'Impératrice ne souffriront jamais, que le moindre malheur arrive à vos enfants. Ayez soin de votre santé, ma chère soeur. Je suis pressé de finir, ayant à peine eu le tems de joindre ces peu de mots à ma lettre. Je suis de coeur et d'âme

ma chère soeur
Votre très dévoué et fidèle frère
et serviteur

HENRI.

LXXII.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Monau den 30 Augusti 1772 [1]).

Monau ce 30 d'Août 1772.

Ma chère soeur. Je suis très fâché des nouvelles, ma chère soeur, que vous me donnez. Le Roi va se perdre sans ressource, et il n'y a plus à en revenir. J'ai reçu également un courrier qui me marque, que l'instigation des François et leur argent ont donné lieu à toute cette affaire.

---

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

J'en suis d'autant plus fâché, que cette levée de bouclier m'oblige, selon mes traîtés, à me commettre contre ma famille; car supposé même que le Roi réussisse dans son projet en Suède, il va s'attirer sur le corps une guerre, qui le dépouillera du reste de la Finlande, qui l'entamera du côté de la Norvége et partout. Il y a longtems que j'ai eu des avis, qu'il se trâmait quelque chose; le comte Ostermann m'en a fait avertir; mais je n'ai pas voulu le croire, parce que j'ai cru le Roi trop sage, pour entreprendre une telle étourderie. Je suis bien fâché, ma chère soeur, que je ne puisse rien faire dans tout ceci, que vous plaindre; mais je ne prévois que des malheurs, qu'on s'attire de gaieté de coeur, faute d'avoir réfléchi aux suites d'une telle entreprise. Il n'y a pas d'autre parti pour vous, que de rester en Poméranie, jusqu'à l'entière décision de cette entreprise inconsidérée. Si l'on m'avoit consulté, je l'aurois nettement déconseillé; mais à présent, il n'y a plus rien à faire, et nous n'apprendrons que trop tôt, ou des malheurs actuels, ou des malheurs qui ne tarderont pas d'arriver. Je vous assure que je suis véritablement affligé de cet esclandre; car voilà toutes les mesures que j'avais prises pour vous raccommoder avec la cour de Petersbourg perdues à tout jamais, et l'existence de votre famille, ma chère soeur, exposée plus que jamais, à tous les caprices de la mauvaise fortune. Je m'en lave les mains: je vous ai assez averti de ce qui pourroit arriver. J'ai eu le malheur de n'être point cru; à présent, on me demande des secours, dans un tems, où je ne suis pas en état d'en donner. Je ne puis que faire des voeux pour qu'un miracle apaise tout ceci, et que vous ne soyez pas tous chassés de la Suède, sans feu ni lieu, ni sans savoir où vous réfugier. C'est le coeur pénétré de chagrin et de douleur que je vous prie de me croire, avec toute la considération possible

ma chère soeur

Votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

LXXIII.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Tunzel (?) den 3 September 1772 [1]).

Tunzel ce 3 Sept. 1772.

Ma très chère soeur!

Il m'a été impossible de vous écrire, ma chère soeur, par le c:te Putbus. Nous avons passé la journée entière en cérémonie: cinq heures à l'église, plus de cent personnes à présenter, que je ne connoissois presque pas; deux grandes tables à diner; pas d'intervalle pour se retirer l'après-midi; joint à tout cela que j'avois ce jour un violent mal de tête. Je profite donc du départ de Nolcken, lequel vous dira, ma chère soeur, combien je m'intéresse à votre situation. J'ai reçu, à ce sujet, une lettre du Roi, avec les nouvelles de Suède, qu'on lui a données; par lesquelles je vois que le prince Frédéric est à Gothembourg et le Roi de Suède à Norrköping. Le Roi [2]) n'est pas bien aise de toute cette équipée. Je ne puis vous cacher, ma chère soeur, qu'il l'envisage comme très fâcheuse dans tous les sens où elle pourroit tourner; je ne puis dissimuler que je pense la même chose, et vous vous rappellerez peut-être tout ce que j'ai souvent dit, au sujet des changements qu'on pourroit entreprendre en Suède. Je souhaîte m'être trompé; mais je prévois que, quelque tournure que cette affaire prenne, elle entraînera toujours bien des suites. Ce qui me chagrine, c'est que le Roi est persuadé que vous en êtes mêlée, ma chère soeur; je lui ai répondu et lui ai allégué toutes les raisons qui me persuadent qu'il se trompe. Au cas qu'il vous fasse apercevoir qu'il a formé ce sombre soupçon, ma chère soeur, je vous prie de lui alléguer toutes les preuves que vous pouvez rassembler, pour lui prouver le contraire. Je seroi Samedi à Berlin, où j'espère recevoir des nouvelles

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.
[2]) de Prusse.

de Suède, car je suis curieux, comment ces premières scènes se seront passées. Je n'appréhende, au reste, rien pour vos enfants, c'est à dire pour leur vie. Je crois même que cette première équipée aura réussi; mais je ne crois pas que les suites en seront aussi heureuses que les commencements. On sait pour sûr les remises que la France a envoyées au roi de Suède; mais ce secours est l'unique sur lequel il peut compter. La situation politique de l'Europe n'est pas favorable à cette entreprise; les grandes puissances sont d'accord; comment seroit-il possible que la France seule maintienne la Suède dans une autre situation, que celle où l'intérêt de la Russie la doit maintenir?

Voilà, ma chère soeur, des réflexions que la nécessité m'oblige à vous communiquer. Le seul remède à ces maux que je prévois, c'est que si le Roi de Suède a été heureux dans son entreprise, qu'il soit des plus modérés dans la forme de gouvernement qu'il veut établir; c'est le conseil de la prudence, c'est l'amitie qui m'attache à vous et à votre famille, c'est l'intérêt de la Suède, en un mot, tout son salut dépendra de la modération; mais j'appréhende qu'on voudra tout ou rien, et je crains que les représentations, que j'ai conseillé au Roi de faire, et celles que vous pouvez faire, ma chère soeur, si vous entrez dans les sentiments que je vous expose, ne seront que de peu d'effet.

Je ne puis témoigner ma reconnoissance des bontés que vous avez eues, ma chère soeur, de faire poser à Rheinsberg le souvenir d'y avoir passé; mais j'ai cru devoir donner au poëte qui a composé les vers, une marque de mon souvenir; c'est pourquoi Nolcken a reçu un portrait en bague.

J'écris à l'aimable nièce; je lui donne le recit des petites nouvelles qui peuvent vous amuser, en vous suppliant d'être convaincue, que rien n'égale la tendre amitié avec laquelle je suis

ma chère soeur

votre très devoué et fidèle
frère et serviteur

HENRI.

LXXIV.

Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika till hennes bror, konung Fredrik II i Preussen; dateradt Stralsund den 3 Sept. 1772 [1]).

Stralsund ce 3 Sept. 1772.

Mon très cher frère!

Je viens dans ce moment de recevoir votre lettre du 30 d'Août [2]); qui m'auroit dit, en prenant ce tendre congé, que trois semaines après, j'en recevrois une de ce style? Au nom de Dieu, mon très cher frère, examinez et pesez bien les circonstances; je les ignorais en partie quand je vous écrivis ma première lettre. Le Roi, mon fils, a été dans la necessité de faire ce qu'il a fait ou de perdre sa couronne. Les Etats avaient affiché un tableau dans toutes les boutiques des libraires, de l'état des finances. On voyait au haut de ce tableau les sommes que coutaient la Cour et la maison du Roi. On disoit à l'oreille que c'étaient des sommes dont l'Etat pouvait être soulagé, et au fond les Rois ne leur étoient d'aucune utilité. On avait élu les membres qui devoient former la Commission; dans cette commission on devoit examiner la question de l'inactivité, dans laquelle le Roi avait eu la plus grande part; et tout le parti qui gouvernait à présent avait déjà déclaré à Norrköping en 1769, que tôt ou tard on ferait payer au Prince royal la démarche qu'il avait faite. Enfin, plusieurs autres circonstances qui serait trop longues à déduire, marquoient évidemment que l'on visait à faire de la Suède une république simple. Auriez vous voulu que le Roi lâchement se fût laissé détrôner; qu'il eut attendu avec tranquillité, que

---

[1]) Efter en af drottning Lovisa Ulrikas hand gjord afskrift, hvarå hon tecknat: *Copie de ma lettre au Roi de Prusse;* bland Drottningens efterlemnade papper.

[2]) Se Bilagan N:o LXXII.

la Russie ou quelqu'autre puissance lui eusse rendu le titre de Roi et remis les Etats en règle? C'est ce que je ne puis m'imaginer, du moins je suis sûre que si vous vous fussiez trouvé dans le même cas, jamais vous n'auriez agi autrement. Enfin il s'est conduit avec modération et avec sagesse. Il auroit pu être despote et il a rendu la liberté à ses sujets, en leur ôtant la licence. Si la Russie ou ses voisins lui font une guerre injuste, il pourra succomber, il est vrai; mais sa chûte même sera digne de lui; ce sera par la force, et après avoir défendu chaque pouce de terrain. Les siècles à venir le plaindront, et l'injustice de ses ennemis sera une tâche éternelle dans leurs annales. Oui, mon cher frère, j'en appelle à Vous, à votre grand coeur: Vous pensez comme moi, et vous ne pouvez jamais penser autrement. J'ai lu votre lettre avec un esprit rassis; vous l'avez écrite dans un premier moment de vivacité; mais avec la même sincèrité je vous dirai que ni vous ni la Russie n'avez aucune hostilité à craindre du Roi mon fils. Qu'il ne pense que rétablir l'ordre dans son royaume, et que quand même vous auriez une guerre au dehors, vous pouvez être sûr de ne plus être troublé par la Suède. Mais aussi si vous étiez l'agresseur, l'univers verra le spectacle le plus étonnant que jamais l'histoire aie produit: J'ai le gouvernement de toute la Poméranie; vous verrez votre propre soeur défendre cette place; je serai partout où vos coups porteront. Vous emporterez la place, je n'en doute pas; mais ce sera au prix de mon sang, et en rendant le dernier soupir, je serai encore digne de vous. Voilà, mon très cher frère, tout ce que je puis vous dire. Je compte sur mon frère, quand le premier moment de vivacité sera passé, et je le trouverai juste et tendre. Pour moi, malgré tout ce que Vous m'écrivez, je ne cesserai de Vous aimer et d'être etc. etc.

LXXV.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 4 September 1772 [1]).

Ce 4 Sept. 1772.

Ma très chère soeur. Voilà un danger éminent de passé, ma chère soeur. Je vous avoue que si le coup de vos fils avoit manqué, que j'aurois échoué avec le peu de credit que je puis avoir pour les retirer de l'abîme, dans lequel ils seroient tombés. Mais malgré ce petit avantage, je suis bien loin de vous féliciter sur l'événement qui vient de changer la forme de gouvernement en Suède, parceque je prévois toutes les fâcheuses suites. La Russie et le Danemark ne souffriront jamais que les choses restent sur ce pied; ils réclameront nos traîtés et je serois forcé, ayant signé, il y a 5 ou 6 ans, cet acte, de le remplir et de combattre contre mon propre sang. Vous ne sauriez croire combien la seule idée d'une chose pareille m'est odieuse; mais voilà le cas où vos fils me mettent, par leur étourderie. J'ai pensé au moyen de conjurer cet orage, et je n'en trouve point d'autre, que de mettre la chose en négociation. C'est en ce sens qu'à peine arrivé ici, j'ai fait une grande dépêche, qui part pour Petersbourg. Je vous parle avec toute la candeur possible; il faut que le Roi se désiste de la souveraineté; que la forme du gouvernement soit remise sur le pied où le comte Horn l'a établie, par lequel le Roi gagne encore beaucoup; et si la négociation ne peut produire de tels effets, attendez vous à une guerre, qui abimera la Suède et vous plongera, vous et vos enfants, dans des malheurs affreux. Les Russes d'un côté, les Danois de l'autre et moi-même, que votre fils forcera d'agir

---

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

contre lui; figurez vous la Finlande subjuguée par les Russes et érigée en duché séparé de la Suède; ce qu'en écornera le Danemark et le mal que, malgré moi, je serois forcé de vous faire, d'où viendront les moyens pour s'opposer à une ligue si formidable? et si la Suède succombe, selon toute apparence, quelles dures lois ne lui préscrira-t-on pas! Pour l'amour de vous même, pour celui de votre famille, et d'un pays dont vous êtes reine, conjurez cet orage, ma chère soeur, tandis qu'il en est tems, et modérez le feu de ces jeunes gens, qui courent à leur perte, si vous ne les arrêtez par vos sages conseils. Je comprends bien, que la chose n'est pas facile, mais le danger menace de près, et c'est le seul moyen de l'éviter. Je ne vous écrirais pas des choses aussi désagréables si le péril n'étoit pas évident. Cette guerre des Turcs va finir, et il n'y a pas loin de cette année à la prochaine. Voici le moment où je puis encore vous aider; si vous le laissez passer, tous mes efforts deviendront inutiles, car l'impératrice de Russie n'oubliera pas la cruelle façon dont le Roi l'a jouée, en lui faisant à croire, qu'il voulait faire un tour à Petersbourg, tandis qu'il étoit occupé à renverser une forme de gouvernement, garantie par Elle et par ses prédécesseurs.

Voilà de dures vérités, mais je me flatte, ma chère soeur, que vous me les pardonnerez, en faveur de ma sincérité et de la tendresse pleine de considération, avec laquelle je suis

ma très chère soeur

votre fidèle frère
et serviteur

FÉDÉRIC.

LXXVI.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika: dateradt den 6 September 1772 [1]).

Ce 6 Sept. 1772.

Ma chère soeur. Je vois que vous êtes mal satisfaite de ma première lettre; mais, ma chère soeur, il est des bagatelles que l'on peut dissimuler; quant aux choses importantes, comme celle dont il s'agit, il faut dire à ses amis la vérité avec toute la franchise possible; c'est le plus grand service qu'on puisse leur rendre. Si je ne vous aimais pas, vous et vos enfants, tout ce qui vient d'arriver me seroit très indifférent; que m'importeroit en ce cas que la famille de Holstein se perde ou non en Suède? mais l'attachement que j'ai pour votre personne me soulève contre cet événement si mal calculé et éxécuté si mal à propos. Pour Dieu, lisez ma lettre de sens rassis, et suivez le raisonnement que je vais vous exposer.

La Russie, le Danemark et nous, depuis plusieures années nous sommes en alliance. Dans nos traités la garantie de la forme du gouvernement de Suède est annoncée, et ce que j'ai fait en faveur de votre famille est de ne m'être engagé de soutenir que la constitution du comte Horn; voilà le Roi qui enfreint cette constitution. Ne comprenez vous donc pas, ma chère soeur, dans quel cruel embarras il me jette? Dieu sait que je vous souhaite toute sorte de prosperité, mais vous ne pouvez en aucune façon prétendre que je rompe des alliances indispensablement nécessaires à mes états, et que je me perde d'honneur et de réputation, pour favoriser une entreprise pour laquelle on ne m'a pas seulement consulté, et quand même je serois assez lâche

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

pour trahir tous mes engagements, la Suède n'en seroit pas moins perdue. Vous auriez toujours contre vous la Russie, l'Angleterre et le Danemark. Vos chers François vous donneront 1,600,000 livres de subsides et voilà tout. Avec cela je vous vois chassés de Finlande; je vois une flotte devant Stockholm; je vois une guerre civile dans les troupes du Roï, excités par les troupes russes, qui rendent le courage à ceux que vous appellez les Bonnets; je vois les Danois qui pénètrent d'un autre côté; votre fils et votre famille chassés de Suède, sans feu ni lieu. C'est ce que je pourrois vous souhaiter, si j'étois votre plus cruel ennemi, et vous voulez, aprés cela, que j'apprenne de telles nouvelles de sang froid, et que j'aie la perfidie de vous flatter, tandis que je vois des abîmes ouverts autour de votre famille? non, ma chère soeur, j'aime mieux vous écrire de dures vérités et vous représenter les choses telles qu'elles sont. J'avoue que votre situation me fait trembler; tout ce que vous avez gagné par cette révolution c'est que vos fils ne seront pas les victimes des Etats; mais de plus grands dangers les attendent encore: Vous avez de puissants ennemis et aucun allié à portée de vous secourir.

Le seul moyen que j'envisage de prévenir les malheurs qui paroissent inévitables, c'est de mettre l'affaire en négociation. Que le Roi se désiste de la souveraineté et se contente du pouvoir que la forme de gouvernement de l'année de 1722 Lui accorde, et encore me croirai-je bien heureux d'apaiser les Russes à ces conditions. La bonne politique ne veut pas, ma chère soeur, qu'on se précipite dans des partis désespérés, quand on en peut préférer d'autres. Tout ou rien est une façon légère de penser qui cause souvent des regrets pour la vie; et en vérité en ce moment-ci le Roi a beaucoup plus risqué que la prudence le permettoit. Pensez, je vous prie, que la paix des Russes et de la Porte sera conclue avant la fin de l'année, et pensez ce que votre famille deviendra l'année prochaine?

Je sais que je ne vous entretiens pas de choses agréables, mais je serois le plus infame des frères, si je ne vous parlois pas net dans un moment, aussi décisif, comme le

présent. Souvenez vous, je vous prie, que vous m'avez dit cent fois, qu'on ne pouvoit pas compter sur la bonne foi des Suédois. Comment voulez vous donc, que le Roi se fie à ses troupes, dont la moitié sûrement est composée des partisans de la Russie. Tout cela me fait trembler, et me met, je vous le jure, de la plus mauvaise humeur du monde; le tout par l'amitié et la tendresse que j'ai pour vous.

Relisez deux fois ma lettre, ma chère soeur, si la première lecture vous fâche, parcourez la encore de sang rassis, et vous verrez que ce n'est pas un ennemi qui vous parle; mais que c'est un frère qui vous aime, qui voit les suites d'une entreprise des plus téméraires et des plus légèrement entreprises, et qui sera toujours, quoi qu'il arrive, avec autant de tendresse que de considération

ma chère soeur

votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

LXXVII.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 7 Sept. 1772 [1]).

De Rheinsberg le 7 Septembre 1772.

Ma très chère Soeur?

Je vous félicite, ma chère soeur, sur la joie et le contentement que vous ressentez, et je bénis le ciel que sans aucun danger vos fils soient sortis d'une crise aussi vio-

---

[1]) Efter originalbrefvet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Detta bref är tryckt i ett af d. v. baron L. Manderström i 40 numererade exemplar år 1843 utgifvet arbete: *Correspondance inédite rélative à l'histoire de Suède 1772—1780,* efter en copia i Utrikes-departementets arkiv.

lente; je crois que vous ne doutez pas que je vous souhaite et à vos enfants le plus grand bonheur; mais tel est le sort des souverains et des princes qu'ils tiennent par l'intérêt et la politique aux autres états qui les environnent. Je ne répéterai pas ce que j'ai souvent eu l'honneur de vous dire à ce sujet; vous avez tant de connaissances et d'esprit, qu'il seroit inutile de vous faire le tableau de l'Europe. Tout ce que je dois dire, ma conscience, mon amour pour vous et vos enfants m'y oblige, c'est que j'eusse souhaité que le Roi se fût contenté de la constitution de l'année 20. Je regarderois cet arrangement comme solide au lieu que ma tendresse est alarmée pour les suites que je prévois, et je crains que malheureusement vous, ma chère soeur, et le Roi votre fils, n'en serez convaincus que lorsqu'on n'y pourra plus apporter de remède. Je connais votre courage, je ne doute nullement de celui du Roi votre fils, mais, ma chère soeur, le courage devient souvent inutile, et sans succomber, on peut se trouver dans un labyrinthe pire que celui dont on vient de sortir; je suis convaincu que le Roi fera tout au monde, pour accommoder les affaires à l'amiable; tout ce qu'il m'écrit à ce sujet me fait connaître combien il craint d'être forcé à d'autres entreprises; cette idée seule m'afflige, mais vous devez connaître la force des engagements, et que les états qui sont en alliance sont liés par des noeuds, que leur intérêt ne peut pas rompre. Qu'il m'en coute à vous dire ces tristes vérités et de troubler votre bonheur actuel par des nuages que l'avenir doit former, mais si vous voulez vous le rappeler, je vous dis la même chose en Suède, et j'ajoutai, que je rendois grâce au ciel que les projets de Norrköping n'avaient pas réussi, puisque les suites en auraient pu être funestes. J'ai déchargé mon coeur et ma conscience; je prévois, à vous dire le vrai, ma chère soeur, que les conseils de l'amitié seront reçus tout comme les représentations ministérielles; au moins j'ai rempli mon devoir; je ne puis autre chose dans ce monde.

Pour mon particulier, je vous souhaite, au Roi et à vos enfants, tout le bonheur et j'espère, pour peu qu'on veuille s'y prêter, que tout pourra s'accommoder à l'amiable; je fais des voeux pour votre passage et pour celui de l'aimable

nièce; si j'étais Neptune, je vous accompagnerais; mes pensées vous suivront, étant à jamais

Ma chère soeur
votre très dévoué et fidèle
frère et serviteur
HENRI.

LXXVIII.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 10 Sept. 1772 [1]).

De Rheinsberg 10 de Septembre 1772.

Ma très chère soeur

Si je n'avois pas des appréhensions pour l'avenir, si mon coeur ne s'intéressoit pas à vous, ma chère soeur, au Roi de Suède et à votre famille, j'aurois pu partager votre joie sur le succès du Roi; mais dans des cas extrèmes où l'on s'intéresse, il [*ne*] reste que la vérité à dire. Je trouve cependant la lettre, que vous avez reçue à ce sujet, trop crue, trop grossière, trop impolie et exagerée en tout point, sans même y trancher véritablement l'état de la question; la réponse que vous avez faite est admirable, modérée, tendre et touchante; mais, s'il m'est permis de le dire, je [*ne*] trouve pas qu'on envisage les choses dans leur véritable point de vue. Il s'agit de bien discuter l'intérêt de tant de puissances, tant comme il y en a qui sont attachées à la Suède, et qui sans doute auront été à favoriser la révolution, pour en tirer avantage en tems et lieux, tout ainsi il y en a d'autres, qui, par leur situation sont obligées à

---

[1]) Efter originalet bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Efter en copia i Utrikes-departementet, är detta bref aftryckt i "Correspondance inédite rélative à l'historie de Suède 1772—80, par M:r le baron L. de Manderström."

prévenir les desseins d'une puissance, qui pouvoit se servir de la Suède contre leur intérêt. Je suis convaincu, en mon particulier, des sentiments du Roi, votre fils; je suis assuré, qu'il n'a aucun dessein formé contre aucune puissance; mais avec le gouvernement d'aprésent la Suède deviendra, si elle conserve la paix, pendant dix ans, puissance prépondérante. Jugez, ma chère soeur, avec équité, et dites ensuite si c'est caprice de la part du voisin formidable, s'il tâche d'éviter qu'une puissance qui, par sa situation, ne pouvoit lui nuire, mais qui à ce tems peut se mettre dans l'état d'être un jour de nouveau à ranger dans le calcul des balances politiques, si, pour éviter est événement, il n'est pas de son intérêt de le prévenir? c'est là l'état de la question; c'est sur cet objet que le Roi, votre fils, aura à négocier; c'est sur le parti qu'il pourra prendre que sera fondée sa tranquillité. Soyez convaincue, ma chère soeur, que tout ce qui sera possible de faire, pour calmer les esprits, sera mis en usage. Mais il n'y a pas de plume assez éloquente au monde, pour convaincre un ministère que ce qui est reconnu pour un intérêt d'Etat, puisse être sacrifié à l'amitié et à des considérations personnelles; mais ce dont je suis convaincu, c'est qu'on s'emploiera (surtout ici) à ajuster à l'amiable ce grand différent. Si de notre côté on avoit les moindres vues, on pourroit très aisément à ce tems les satisfaire; mais il est très certain, qu'on fera tout ce qui humainement est possible, pour accorder les esprits; tout dépendra ensuite du Roi votre fils, et il aura sujet de bien mûrement peser les résolutions, avant de les prendre, car il sera ensuite seul responsable des événements; car on ne peut agir plus cordialement que de prévenir sur de pareils objets. Cela ne se fait qu'entre parents; dans d'autres occasions on saisit la fortune quand elle se présente, et on ne refuse pas d'en profiter. Tout dépend des lettres qu'on recevra du Nord; toujours suis-je certain que vous aurez, ma chère soeur, tout le loisir, pour prendre, de concert avec le Roi, votre fils, des résolutions pour votre tranquillité. J'éspère que vous n'avez aucun doute, ma chère soeur, que si je me trouve en état de vous servir, que j'en saisirai les occasions, avec le plus grand empressement.

Je viens de recevoir la lettre par mad:e De Vos; j'aurai soin de toutes les boîtes et vous répandrez, par votre souvenir, ma chère soeur, la joie parmi toutes les princesses. J'ai fait des voeux durant votre trajet en Suède. Je souhaite que le bonheur vous ramène bientôt sur ces mers, et que j'aie la douce satisfaction de vous revoir dans ce pays; en attendant cet événement heureux, je vous prie de vous rappeler souvent les tendres sentiments avec lesquels je suis

Ma chère soeur
votre très dévoué et fidèle
frère et serviteur
HENRI.

LXXIX.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 11 September 1772 [1]).

Le 11 September 1772.

Ma très chère Soeur! Je suis bien fâché que vous distinguiez si mal vos amis de vos ennemis, moi qui vous parle avec franchise et qui vous l'ai dit dans un moment où l'illusion d'un bonheur précaire vous aveugle sur les suites de cette révolution — vous croyez que c'est mauvaise volonté de ma part; non, ma chère soeur, si votre bonheur étoit solide, je serais le premier à vous en féliciter; mais les choses en sont bien éloignées. Je vous envoie ici la copie de l'article de notre garantie, tel qu'il a

[1]) Efter originalbrefvet, ibland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Detta bref är tryckt i ett år 1843, af d. v. baron L. Manderström, i 40 numererade exemplar, utgifvet arbete: *Correspondance inédite rélative à l'histoire de Suède 1772 1780,* efter en copia Utrikes-departementets arkiv.

été signé à Petersbourg [1]), et j'y ajoute même que si je ne peux trouver des expédients pour calmer les esprits, que je remplirai mes traités, parce que ce sont des engagements de Nation à Nation, et où la personne n'entre pour rien; voilà ce qui me met de mauvaise humeur de voir que par l'action la plus téméraire et la plus étourdie, vos fils me forcent de m'armer contre eux. Ne pensez pas que mon ambition soit tentée par ce petit bout de la Poméranie, qui certainement ne pourrait exciter au plus la cupidité d'un cadet de famille; mais le bien de cet état exige nécessairement que je demeure lié avec la Russie, et je serais justement blâmé par la postérité, si mon penchant personnel l'emportait sur le bien du peuple, auquel je dois tous mes soins. Je vous dis, ma chère soeur, les choses telles qu'elles sont, et je ne prognostique que des infortunes. Car si cela en vient à une guerre, comme je l'appréhende beaucoup, qui vous répondra qu'une partie de votre armée suédoise ne passera pas du côté des Russes? et qui vous garantira que cette nation, dégradée comme elle l'est, ne leur livre pas son Roi? enfin il y a cent malheurs de ce genre à prévoir qui me font frémir pour vous, tandis que je ne vois aucune puissance en état de vous assister et de vous secourir.

Veuille le ciel que je me trompe et que vous soyez heureuse; soyez persuadée que personne ne s'en réjouira plus cordialement que moi, qui serai jusqu'au dernier soupir avec autant de considération que de tendresse

ma très chère soeur

votre fidèle frère et serviteur

FÉDÉRIC.

---

[1]) Denna hemliga artikel, aftryckt uti ofvan nämnda af baron L. Manderström utgifna arbete, pag. 11, bifogas härefter under bilaga N:o LXXX.

LXXX.

Article secret troisième du traité entre la Prusse et la Russie, conclu à S:t Petersbourg le 12 Octobre 1769[1].

(annexé à la lettre précédente)

Les hautes parties contractantes s'étant déjà concertées par un des articles secrets du Traité de l'alliance signé le 31 de Mars de l'année 1764, sur la nécessité de maintenir la forme du gouvernement, confirmée par le serment des quatre états du royaume de Suède, et de s'opposer au rétablissement de la souveraineté, S. M. le Roi de Prusse et S. M. l'Impératrice confirment, de la manière la plus solemnelle, par le présent article, tous les engagements, qu'elles ont contracté alors, et s'engagent de nouveau à donner à leurs Ministres résidents à Stockholm, les instructions les plus expresses pour qu'agissant en confidence et d'un commun accord entre eux, ils travaillent de concert à prévenir tout ce qui pourrait altérer la susdite constitution du royaume de Suède et entraîner la Nation dans des mesures contraires à la tranquillité du Nord. Si toute fois la coopération de ces ministres ne suffisait pas pour atteindre le but désiré et que, malgré tous les efforts des deux parties contractantes, il arrivât que l'Empire de Russie fût attaqué par la Suède, ou qu'une faction dominante dans ce royaume bouleversât la forme du gouvernement de 1720, dans les articles fondamentaux, en accordant au Roi le pouvoir illimité de faire des lois, de déclarer la guerre, de lever des impôts, de convoquer les états et de nommer aux charges

---

[1]) Denna artikel var bilagd konung Fredrik II:s i Preussen egenhändiga bref till hans syster, enkedrottningen Lovisa Ulrika, dateradt den 11 September 1772, se Bilagan N:o LXXIX, och som i original återfinnes bland enkedrottningens efterlemnade papper. Artikeln har, efter en copia i Utrikesdepartementet, blifvit aftryckt i "*Correspondance inédite rélative à l'histoire de Suède 1772—1780; publiée 1843 par le baron L. de Manderström. Edition tirée en quarante exemplaires numerotés;* pag. 11.

sans le concours du sénat: Leurs Majestés sont convenues que l'un et l'autre de ces deux cas, savoir celui d'une agression de la part de la Suède, et celui du renversement total de la présente forme du gouvernement, seront regardés comme le *casus foederis;* et S. M. le Roi de Prusse s'engage dans les cas susmentionnés, et lorsqu'Elle en sera requise par S. M. l'Impératrice, à faire une diversion dans la Poméranie Suédoise, en faisant entrer un corps convenable de ses troupes dans ce duché. Ce présent article secret aura la même force et vigeur que s'il étoit inséré mot pour mot dans le traité principal d'alliance défensive, signé aujourd'hui, et sera ratifié en même tems.

En foi de quoi, il en a été fait deux exemplaires semblables, que nous, les ministres plénipotentiaires, autorisés pour cet effet, avons signés et scellés du cachet de nos armes.

Fait à S:te Petersbourg le 12 Octobre 1769.

(L. S.) Victor Frèdéric comte de Solms.

(L. S.) C. N. Panin.

(L. S.) Prince A. de Galitzin.

LXXXI.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 14 September 1772 [1]).

Ma chère mère

Je viens d'arriver ici, pour gouter un moment de repos, après toutes les agitations que ces tems de trouble m'ont données et surtout pour préparer un peu ma maison à recevoir ma chère mère, quoique je la supplie de pardonner

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

si elle n'est pas telle que je la souhaîte; mais je me flatte, qu'elle ne prendra garde qu'à un fils tendre, qui meurt d'impatience de la revoir, après tant de dangers et une si lonque absence, et qu'elle ne regardera la maison que comme une mauvaise hôtellerie dont l'hôte est un bon garçon, plein de bonne volonté et zèle, mais fort gueux et très mal en ordre.

Je viens de recevoir la lettre qu'Elle m'a fait la grâce de m'écrire par Halléen. J'ai lu, les larmes aux yeux, la copie de la lettre de ma chère mère au Roi, son frère [1]); je ne doute pas qu'elle ne produise son effet et qu'elle me délivre de ce côté-là d'inquiétude et soit un nouveau bienfait que je devrai à ma chère mère. Si mon malheur vouloit que, sans écouter ni le sang ni la justice, le Roi de Prusse m'attaque, je supplie ma chère mère de ne point s'exposer à un danger inévitable et de m'épargner le malheur affreux de la perdre. La Poméranie ne tiendra pas vis-à-vis d'un héros qui a balancé les destins de l'Europe pendant 30 ans; ce sera peut-être sa dernière conquête, ce sera, j'ose le dire, la moins glorieuse; mais je suis sûr, qu'à la paix, il sera obligé de la rendre, et que la France et l'Empereur ne m'abandonneront pas à mes ennemis. Je ne crois pourtant pas encore que le Roi, mon oncle, m'attaque. Il sera sans doute instruit du ton qui régne ici; ce ton est plus redoutable pour mes ennemis qu'on pourroit le croire. La ville de Stockholm vient de m'offrir d'appareiller 25 vaisseaux de guerre ou un régiment d'infanterie, qu'elle veut habiller, lever et nourrir pendant l'éspace de 4 mois, en cas de guerre; si les autres villes de mon Royaume ont le même zèle et suivent le même exemple, je me trouverai bientôt dans une position très formidable.

J'envoie une approbation très ample au sénateur Sinclair de tout ce qu'il a fait, et un créditif de 24 mille Rixdaler sur Hambourg. Tout ce que nous pourrons faire es de tenir la place [2]) assez de tems, pour mériter une capitulation honorable.

---

[1]) Se bilagan N:o LXXIV.
[2]) Stralsund.

Je supplie ma chère mère de m'envoyer sa marche[1]) et de me faire savoir où elle compte coucher la dernière nuit, avant d'arriver ici.

J'ai l'honneur d'être avec le plus tendre et le plus profond respect

de ma chère mère
le très humble et très
obéissant fils et serviteur

Ekolsund ce 14 Sept. GUSTAVE.
1772.

LXXXII.

Egenhändigt bref från riksrådet grefve Carl Fredrik Scheffer till enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Tyresö den 16 September 1772[2]).

Madame

Si j'ai eu le bonheur d'être de quelque foible utilité au Roi, Votre Majesté m'en a plus que recompensé, par la lettre pleine de bonté, qu'Elle m'a fait la grace de m'écrire par M. de Ramsay. Il n'a certainement pas tenu à Votre Majesté que la Suède n'ait été sauvée plus tôt; personne ne peut l'attester mieux que moi. La pusillanimité et la trahison ont rendu les grandes vues et le courage de Votre Majesté inutiles. Cette fois-ci on a eu le bonheur d'écarter tous ceux qui pouvoient empêcher ou nuire; l'héroisme du Roi a pu se déployer sans obstacle, au moins de la part de ceux, qui ont prétendu lui être attachés. Mais si la Suède, prête à être ensevelie sous ses ruines, existe aujourd'hui, et va reprendre son ancienne considération, c'est à Votre Majesté que nous devons tous en rapporter le tribut de notre reconnoissance, puisque c'est Vous, Madame,

[1]) Menas troligen marche-route.
[2]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

qui nous avez donné le Roi magnanime, qui s'est exposé pour nous, et qui avez formé son coeur à ne jamais craindre le péril, lorsque la gloire peut en être le prix. Aussi malheur au Suédois, qui perdra jamais le souvenir des bienfaits de Votre Majesté, et qui ne consacre pas sa vie à contribuer, ce qu'il peut, à la satisfaction, à la plus parfaite félicité de Vos jours.

Le grand nombre de personnes indispensablement nécessaires à Ekolmsund, m'a obligé de remettre le bonheur de faire ma cour à Votre Majesté, jusqu'à Son arrivée à Drottningholm, où il me sera bien doux de mettre aux pieds de Votre Majesté l'hommage du profond respect, avec lequel je suis

Madame

de Votre Majesté
le très humble et très obéissant
serviteur et sujet
Carl Fr. Scheffer.

Tyresö le 16 Septembre
1772.

LXXXIII.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Ekolsund den 16 September 1772 [1]).

Ma chère mère

Quoique je suppose que ma chère mère a reçu déjà le courrier que j'ai fait partir hier, j'ai si fort à coeur de la recevoir ici, qui est mon chez moi, et je m'en fais une si grande fête, que pour ne point courir le risque de me voir privé de ce bonheur, j'envoie ce courrier, pour la supplier de ne rien changer à la route qu'elle s'étoit proposée de faire, et qui la mène en droiture ici.

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

Pour la personne [1]) dont ma chère mère parle, elle est peut-être moins coupable que je ne l'ai crue, ou du moins qu'elle ne le fut devenue, si mon entreprise fut échouée. Elle tient maintenant une conduite très sage. Elle dissimule du moins et j'ai pris le parti de faire la même chose de mon côté. Ainsi ma chère mère nous trouvera tout comme nous étions et même un peu mieux, car elle est plus polie; elle a même eu l'honnêteté de me prévenir sur les appartements et m'a proposé, de fort bonne grâce, de les céder à ma chère mère; ce que j'aurois également fait sans sa proposition; mais ce qui étoit une honnêteté de sa part qui est du fruit nouveau. Ainsi je supplie ma chère mère de lui faire la mine accoutumée. Au reste nous nous voyons à table, en public; elle couche dans sa chambre et moi dans la mienne, bien entouré de Gardes du corps et fort bien gardé; précaution qni m'impatiente un peu, mais que mes amis me forcent de prendre bien malgré moi. J'éspère donc que ma chère mère me fera la grâce de venir ici et de coucher, selon son premier plan, la dernière nuit, qui est celle du 20, à Westerås. J'ai rassemblé ici les personnes, qui m'ont le plus fidèlement servi dans cette grande affaire, pour les présenter à ma chère mère. J'y attends aussi madame de Fersen et Ulrica Strömfelt, dont la société a paru plaire à ma chère mère. Cette dernière surtout, a seule déterminé l'irrésolution de son mari et a parlé pour moi à Gefle avec un zèle extraordinaire. J'attends aussi les jeunes comtesses, pour la société de ma soeur. Faute de fêtes et de ces spectacles brillants, que les préparatifs et l'exécution de ma grande entreprise m'ont empêché d'arranger, nous offrirons à ma chère mère peut-être le seul spectacle digne d'Elle: des coeurs pleins de joie de la revoir et de tendresse pour elle. Je suis, avec ces sentiments, jusqu'à la mort

de ma chère mère

le très humble et très

obéissant fils et serviteur

Ekolsund le 16 Sept. 1772. GUSTAVE.

---

[1]) Menas Gustaf III:s gemål, drottning Sophia Magdalena.

Je me reserve de parler plus au long du C. Hessenstein.

LXXXIV.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska drottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 27 September 1772[1]).

Ce 27 Septembre 1772.

Ma très chère soeur. Souffrez que je vous félicite de l'heureux passage que vous venez de faire en Suède, sans avoir souffert d'incommodité de la mer; nous en avons reçu aujourd'hui l'agréable nouvelle, de sorte que je ne doute point que ma lettre ne vous retrouve à Stockholm, en bonne santé. J'ai été plus heureux à Petersbourg, que je l'aurais pû espérer du commencement. L'impératrice de Russie a appris la révolution de Suède assez patiemment; mais ce qui m'a fourni l'occasion d'adoucir les esprits, c'est la rupture du congrès de Foczian; il faut donc, ma chère soeur, employer le bénéfice du temps que la fortune vous accorde, à tâcher d'apaiser de plus en plus les esprits en Russie. Une fausse démarche pourrait tout perdre. Si l'Impératrice peut soupçonner le moins du monde que le Roi de Suède médite de l'attaquer, tout est perdu. Ne vous fiez pas sur vos Suédois; je sais qu'on murmure dans l'obscurité, qu'il y a nombre de mécontents, et qu'à la première levée de boucliers d'une puissance voisine, tous les malheurs que je vous ai prédits, vous accableraient. Vous ne pouvez compter en Suède que sur ceux qui ont travaillé à la révolution; le reste sont de faux frères qui n'attendent que le moment de vous trahir. Ménagez la Russie, je vous

[1]) Efter originalbrefvet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Detta bref är tryckt i ett af d. v. baron Ludv. Manderström, år 1843 i 40 numererade exemplar, utgifvet arbete: *Correspondance inédite rélative à l'histoire de Suède 1772—1780*, efter en copia i Utrikes-departementets arkiv.

le conseille en frère.. Ménagez-la plus que jamais, car quoi que vous disent les Français, le sort du Roi de Suède est actuellement entre les mains de l'Impératrice de Russie, et une vengeance différée n'est pas encore éteinte. Je voudrais vous écrire sur des matières qui vous fussent plus agréables, cependant des vérités, quelques dures qu'elles soient, sont plus utiles que des flatteries déplacées et principalement dans les conjonctures présentes. Je vous embrasse mille fois, ma chère soeur; je m'intéresserai toujours tendrement à votre personne, étant avec la plus haute considération

Ma très chère soeur
Votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

LXXXV.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 29 September 1772[1]).

Rheinsberg ce 29 de Sept. 1772.

Ma très chere soeur

Je n'ai point de nouvelles de votre arrivée à Stockholm, mais j'éspère que mes voeux sont exaucés et que vous vous trouvez rejointe à votre famille, jouissant d'une parfaite santé. Vous vous rappellerez, ma chère soeur, que vous désiriez, à votre départ, que je parlasse à votre sujet, dans mes lettres à l'Impératrice; voici la copie de sa reponse, mot à mot:

»J'éspère que le voyage de la Reine douairière de Suède »sera heureusement terminé à l'heure qu'il est; le souvenir

---

1) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

»de Sa Majesté, dont Votre Altesse Royale veut bien m'in»former, me flatte infiniment. Je ne négligeroi assurément »aucune occasion, où je pourroi témoigner à cette princesse »la sincèrité de mes sentiments, et comme proche parente »et comme bonne voisine.»

Observez, ma chère soeur, que cette lettre est écrite après qu'on a su à Petersbourg les événements arrivés en Suéde. J'ai écrit plus en détail sur ces affaires à l'Impératrice, avec le consentement du Roi mon frère. J'informeroi le Roi, votre fils, de la réponse que je recevroi à ce sujet; au moins feroi-je mon possible, pour amener les choses au point que vous puissiez être tranquille, et j'ai l'espérance que le Roi, votre fils, prêtera de son côté à tout ce qui raisonnablement doit tranquilliser ses voisins, et que, par cette modération, il évitera tous les dangers que j'ai appréhendés pour lui; par quoi il pourra vivre tranquillement et heureusement jouir du bonheur qu'il s'est préparé.

Il vous sera déjà connu, ma chère soeur, que la possession de la Prusse polonaise a été prise le 13; tout le monde s'apprête pour prêter l'hommage qui a été fixé au 27; les palatins et starostes, personne, au grand étonnement de tout le monde, ne refuse de venir pour cette solennité.

Le congrès de Focziani est rompu; si j'étois musulman et instruit comme je le suis, je plaindrois le sort de ma patrie, si cet hiver les negociations ne sont renouvelées. Je crois qu'ils auront sujet de regretter de n'avoir pas saisi l'occasion de faire leur paix.

Le prince héréditaire a été ici; il est parti hier. Je lui ai fait voir le monument qui me reste du bonheur que j'ai eu de vous voir ici, ma chère soeur, bonheur que je regrette et dont le souvenir me sera toujours cher et précieux. Oserais-je vous supplier de me rappeler au souvenir de mon aimable nièce; j'ai trouvé quelques mots écrits de sa main, sur la cheminée de ma grotte, où vous déjeuniez; ces mots sont chers à mon coeur, et si je pouvois vous témoigner, ma chère soeur, ma reconnoissance, je serois très heureux. Je commence à espérer que les circonstances me seront favorables à cet effet, et vous verrez, par

mes soins, les tendres sentiments qui m'attachent à vous et à votre famille, et l'amitié avec laquelle je suis,

ma très chère soeur,

votre très dévoué et fidèle
frère et serviteur
HENRI.

LXXXVI.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 18 October 1772 [1]).

ce 18 Oct. 1772.

Ma très chère soeur. J'ai reçu, avec bien du plaisir, la lettre que vous avez la bonté de m'écrire, et votre souvenir, ma chère soeur, est ce qui peut m'être de plus sensible. Si mes voeux étoient exaucés vous vivriez heureuse et tranquille; mais permettez moi de vous dire que tout ce que vous m'écrivez sur le sujet de cette révolution ne me rassure nullement. Ces harangues du Sénat sont faites par des gens, ma chère soeur, qui soufflent le froid et le chaud et qui, dans la première diète feroient des compliments aussi outrés à ceux qui auroient détrôné le Roi votre fils. Je vous le dis par connoissance de cause, que le Roi ne doit se fier nullement à cette nation, qui intrigue et cabale sourdement contre Lui.

Quant à la garantie de la forme du gouvernement, elle est authentique, et ce qui vous attirera l'orage sur la Suède, sera le cri d'un parti qui réclamera cette garantie. Je ne vous souhaîte point une guerre comme j'en ai soutenue une; les cas sont trop différents. Si à peine je m'en suis

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

tiré, c'est que j'avais de l'argent, deux cent mille hommes, la Saxe à ma disposition, l'Angleterre pour alliée, qui m'épaulait avec une armée de soixante mille hommes; mais la Suède ne sauroit fournir cinquant mille hommes, elle n'a ni argent ni crédit, ni allié qui puisse la seconder, et Elle a pour ennemis la Russie, l'Angleterre et le Danemark; ces deux dernières puissances m'ont offert leur alliance pour les affaires présentes de Suède que j'ai déclinée; mais on sait que l'argent de la France a operé toute cette révolution, et on n'en ignore pas la moindre petite circonstance, et les clameurs des mécontents attestent trop ouvertement, que ce n'est pas la nation qui a changé son gouvernement, mais qu'Elle a été surprise et que l'activité et la résolution du Roi ont achevé le reste. Si la guerre se faisoit le Roi ne risqueroit pas seulement de succomber sous le nombre, mais encore d'être trahi par des personnes qu'il ne soupçonne pas.

Voilà ce qui me fait craindre et me fait envisager votre situation comme très hasardée, et quelque peine que je me donne pour concilier les esprits, j'en vois de si animés que j'en désespère presque. Je vous dois, ma chère soeur, la vérité; je vous le dis dans un tems, où tout ménagement deviendroit une perfidie de ma part; non pas que je ne serois charmé de contribuer à votre bonheur, mais jusqu'ici je ne vois aucune apparence d'y réussir. Veuille le Ciel que les conjonctures changent et nous présentent des aspects plus favorables; personne ne s'en réjouira plus que celui qui vous sera éternellement attaché et dévoué étant

Ma très chère soeur

Votre fidèle frère

et serviteur

FÉDÉRIC.

LXXXVII.

Egenhändigt bref från drottning Lovisa Ulrika, till grefve Sinclair; dateradt Svartsjö den 20 October 1772 [1]).

Monsieur le comte de Sinclair. Je suis bien fâché d'avoir tardé si longtemps à vous écrire et à repondre aux lettres que Vous m'avez écrites. Je les ai reçues en partie en route, ce qui m'a empêchée d'écrire. Je suis à présent dans ma retraite, et tâche de passer mon tems le plus tranquillement que je puis. Je ne vous parle point des grandes affaires, mais seulement des changements que j'ai trouvés ici. J'ai cru que j'étais dans un nouveau royaume; la Cour a un air fastueux, il y a un monde de domestiques, de gardes. Le ton des conversations changé, celui de l'adulation a pris la place de la fronde. Enfin on ne reconnait rien de l'ancien. Préparez vous, si vous revenez ici, à étudier tout un nouveau rôle. Pour moi, je trouve qu'à 58 ans, il est trop tard de recommencer une nouvelle carrière. Je me retire dans ma coquille et comme une nouvelle Démocrite je me ris de la lâcheté des hommes qui dans 6 semaines de tems changent comme le Caméléon de toutes couleurs. J'habiterai cet hyver le château, n'ayant trouvé aucune maison logeable et celle de Fredrickshof étant sous réparation. Je vous souhaite bien des agréments à Stralsund, car pour des hostilités vous pouvez à présent être en toute sûreté. N'oubliez pas les absents et croyez moi à jamais Monsieur le comte de Sinclair

Votre très affectionnée

Svartsjö le 20 Oct. 1772. LOUISE ULRIQUE.

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

LXXXVIII.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 22 October 1772 [1]).

Rheinsberg 22 8bre 1772.

Ma très chère soeur

Rien de plus satisfaisant pour moi que d'apprendre que vous êtes contente, ma chère soeur, depuis votre retour à Drottningholm, que votre douaire est réglé, et que vous jouissez de la tranquillité. Les appréhensions que vous pouvez avoir sont plus éloignées, et j'éspère que si on ne peut écarter du moins qu'il y aura moyen de trouver des tempéraments pour la satisfaction de tout le monde. Je me donne toutes les peines du monde en Russie, et j'ai reçu ce matin des lettres, par lesquelles on m'assure que l'intérêt qu'on prend ici à la famille de Suède, fera l'effet qu'on se prêtera à tout ce qu'on peut humainement désirer. Je vous rends les expressions de la lettre, telles que je les ai reçues; je ne puis avoir de réponse sur ma lettre de l'Impératrice que dans la quinzaine, et je vous rendroi compte tout de suite de son contenu. Les lettres que vous me communiquez, ma chère soeur, sont admirablement bien écrites, et doivent faire impression sur le Roi; surtout si dans des affaires d'Etat on pouvoit se laisser conduire par le sentiment de l'amitié. Je dois et je puis vous assurer positivement, que le Roi désire et souhaite que cette révolution en Suède se passe tranquillement; il fera tout au monde pour cela; mais je dois vous avouer, avec la même franchise, qu'il ne peut, en cas de rupture, agir contre ses traités. Il n'est pas possible, lorsqu'on agit sincèrement,

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

de les éluder. Il est vrai, que vous donnez les meilleures interprétations pour cette fin, mais vous avouerez que dans ce cas, si nous voulions en user, il faudroit se préparer à une rupture avec la Russie, ce qui seroit si contraire à nos intérêts, à notre situation présente et au système dans lequel nous sommes, qui du moins pour très longtems est un garant de notre prospérité et de notre sûreté.

Enfin, ma chère soeur, je ne veux pas m'étendre en longs discours politiques; mais considérez un moment que la Suède ne seroit pas le seul objet de la guerre; mais qu'elle auroit indirectement pour objet la puissance qui, par cette révolution veut avoir un allié qui puisse inquiéter le Nord, dans des événements peut-être plus éloignés, et qu'il est de l'intérêt de la Russie de prévenir. Si vous voulez juger des choses sans partialité et vous mettre dans la place des personnes, vous verrez certainement que dans ce point de vue la révolution en Suède ne peut être regardée avec indifférence de votre grand voisin. J'en ai dit assez et cela suffit pour une ample matière à réflexion.

J'ai été touché du peu de lignes, que vous avez mis, ma chère soeur, dans la lettre que j'ai reçue de la princesse, votre fille, et de l'indulgence que vous me dites avoir eue, de regarder les dessins des bâtiments de Rheinsberg. Je me rappelle très souvent tous les endroits que vous avez parcourus, et cela fait un des plus agréables sujets de mes entretiens.

J'ai rendu compte aux princesses, que votre voyage à Gothembourg a été infructueux, mais elles n'en seront pas moins sensibles à la bonté que vous avez eue, ma chère soeur, de vous souvenir d'elles. Vous avez eu celle pour moi, de choisir des papiers des Indes et des couleurs; en vérité, ma chère soeur, vous avez bien de la complaisance de vous rappeler ces petites choses, tandis que vous êtes occupée des grands événements de la Suède. Je n'ai rien appris encore de S:t Claire; j'attends ses papiers avec impatience, comme des preuves de votre souvenir. Vous pou-

vez être convaincu de ma sensibilité et des sentiments de plus tendre attachement avec lequel je suis

ma chère soeur

votre très dévoué et fidèle

frère et serviteur

HENRI.

LXXXIX.

Egenhändigt bref från konung Fredrik II i Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt den 24 October 1772 [1]).

Ce 24 d'Octob. 1772.

Ma très chère soeur! Votre lettre m'a fait bien du plaisir, ma chère soeur; que je souhaiterais que votre tranquillité pût être durable et solide; mais que je crains de nouveau, par les lettres que je viens de recevoir, de la voir troublée. Le congrès entre les Russes et les Turcs a repris et selon toutes les apparences la paix sera conclue cet hiver. Déjà les Russes retirent une partie de leurs troupes, qu'ils font filer vers la Finlande; je crains tout pour le printemps prochain. Je mets en oeuvre tous les ressorts imaginables pour conjurer cet orage, mais je n'ose assurer quel en sera le succès. Je vous avoue, que la situation de toute votre famille me fait trembler. On m'écrit de Petersbourg, qu'on est fort aigri de je ne sais quoi qui s'est passé par rapport aux troupes sur cette frontière. Si vous aimez le Roi, tâchez de faire qu'il conserve les plus grands ménagements pour les Russes, car tout ce que je puis faire devient inutile, si on les aigrit d'un autre côté. La princesse Philippine va donc devenir Landgrave de Hesse; ce

---

[1]) Efter original-brefvet, bland Drottningens efterlemnade papper.

prince vient de consentir, que les enfants soient élevés dans la réligion de leur Mère, et ce sera apparemment l'hiver que ce mariage se consommera. Vous êtes bien bonne ma chère soeur, de vous souvenir du tems où votre présence nous a rendus heureux ici; c'est un souvenir triste, qui m'afflige et me fait trembler pour l'avenir qui s'offre à moi. Veuille le Ciel que tout aille selon mes voeux: vous seriez heureuse ma chère soeur, l'Europe tranquille et j'aurois peut-être encore un jour le bonheur de Vous assurer de vive voix de la tendresse infinie et de la haute considération avec laquelle je suis

ma très chère soeur
votre fidèle frère
et serviteur
FÉDÉRIC.

XC.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 20 November 1772 [1]).

Rheinsberg 20 de 9bre 1772.

Ma très chère soeur

Je viens de recevoir, ma chère soeur, les couleurs et les papiers, que vous avez eu la bonté de choisir pour moi à Gothembourg. Votre souvenir fait mon bonheur et ma sensibilité doit vous être garant de ma reconnoissance. C'est dans ce même moment, où j'ai sujet de me réjouir que vous pensez à moi, que je me sens affligé, par les nouvelles qui nous viennent de la Suède et du Danemark. On assure que le Roi de Suède est parti, pour s'emparer de la Norvége, après que des députés de cette province sont

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

venus pour l'assurer que les sujets vouloient se mettre sous son obéissance. Je n'examine pas l'utilité momentanée de cet événement; encore moins s'il est fondé sur des droits; tout cela se justifieroit sans doute, par les mêmes maximes dont tant d'autres princes font usage; mais ce que je vois comme inévitable c'est que cet événement est comme le tocsin pour la guerre. Voilà la Russie, l'Angleterre, le Danemark et le Roi, qui seront obligés de prendre cause ensemble, afin de prévenir les desseins de la France, qui fomente tous ces événements. J'avoue, ma chère soeur, que cela me chagrine à un point inexprimable, et j'en ai d'autant plus de sujet, que je ne vois plus de remède. On commencoit à travailler en Russie. J'ai reçu une réponse de l'Impératrice, et j'avois sujet d'espérer qu'avec des soins et des peines, et en se prêtant en Suède un peu aux circonstances, on auroit pu parvenir à calmer cet orage. Mais après que le Roi de Suède déclare si ouvertement les projets d'agrandissement qu'il forme, après avoir déclaré que ses desseins étoient pacifiques, qu'il ne vouloit penser qu'à régir l'intérieur de ses états, après avoir annoncé ce plan de gouvernement par ses lettres particulières et par ses déclarations publiques, il entreprend une entreprise toute contraire à ces déclarations, ce qui ne peut manquer de lui faire du tort et rendre suspectes ses promesses. Mais je sais que la plupart des souverains sont obligés de passer quelquefois sur ces délicatesses, pour ne songer qu'à l'agrandissement de leurs états. Hélas en étoit-il temps à ce moment, peut on se flatter que le Roi de Suède pourra conserver tranquillement cette acquisition de la Norvége; peut on même se flatter que la guerre, une fois entreprise contre la Suède, cette dernière puissance puisse se maintenir? voilà, ma chère soeur, des considératious qui viennent trop tard. Je les fais pour vous ouvrir mon coeur et pour vous faire sentir la cause de mes douleurs. S'il m'est permis de vous donner un conseil, je suis hors d'état d'en donner plus au Roi, votre fils, celui-ci est pour vous et votre famille: C'est de ne point prendre ouvertement la cause du Roi votre fils, de paroître même comme si vous n'approuviez pas entièrement ses projets ni sa conduite.

Vous gagnerez par là que pour l'amour de vous, on pourra stipuler un accommodement, des conditions avantageuses pour vous, ma chère soeur, et votre famille; au lieu qu'en prenant hautement et ouvertement la cause du Roi, votre fils, vous ne l'aidez guère par là, et lui-même aura une ressource de moins dans ses malheurs, lorsqu'il y sera tombé, comme je ne crains que trop que cela arrive. J'ai cru devoir vous écrire si librement; ce dernier conseil est le seul, que je puisse donner; je ne vois plus d'autre moyen d'éviter les maux que je prévois; mais dans tous les événements comptez toujours, ma chère soeur, sur les tendres sentiments et l'amitié sincère avec laquelle je suis

ma chère soeur

votre trés dévoué frère

et serviteur

HENRI.

XCI.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 9 December 1772 [1]).

à Rheinsberg 9de Décembre 1772.

Ma chère soeur

La description que vous avez la bonté de me faire, ma chère soeur, du sejour de Svartsjö me paroit charmante; vous y êtes entouré de vos enfants, et vous menez une vie paisible. Je souhaite du fond de mon coeur que rien au monde ne trouble votre tranquillité; si j'y puis contribuer, j'éspère que vous n'avez aucun doute, que j'y feroi mes

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Ett utdrag af detta bref, efter en copia i Utrikes-departementet, är på trycket utgifvet i "Correspondance inédite rélative à l'histoire de Suède 1772—80 par Mr le baron L. de Manderström."

efforts. Vous pouvez être convaincu que le Roi pense de même, et il n'y a que les lois que des engagements imposent, qui pourroient le forcer d'agir autrement. Il fera tout ce qu'on pourra obtenir par la négociation, pour entretenir la tranquillité. Je souhaite qu'on y réusisse; mais à moins que le Roi de Suède ne trouve moyen de concilier les esprits, je ne prévois rien d'heureux, et je crois de mon devoir, de vous le dire tout naturellement. La Russie n'est pas la seule qui trouve son intérêt blessé par la nouvelle forme de gouvernement en Suède; les Anglais en sont plus émus encore. Jugez, ma chère soeur, quelle sera la situation du Roi de Suède, si ce feu vient à s'embraser! — ne vous flattez pas des Turcs; je suis convaincu qu'ils feront leur paix; mais si même cela n'arrivoit pas, je suis convaincu et certain, que cela n'influeroit pas sur les affaires de la Suède. Ce qui peut vous prouver, ma chère soeur, qu'on voudroit pour tout au monde vous tirer de ce labyrinthe, c'est la franchise avec laquelle on écrit; elle peut paroître dure, mais il y a des vérités, lorsqu'on est obligé de les dire, qui ne souffrent pas de voile. La seconde raison c'est que si on n'avoit pas à faire à des parents, on auroit un moyen sûr, en irritant les esprits, de s'emparer d'un Domaine qui arrondiroit nos états; on est bien éloigné de cette pensée, et si l'honneur exigeoit une pareille extrémité, je suis sûr et certain qu'on montreroit le plus grand désinteressement; au moins c'est ma façon de penser, et j'éspère bien qu'on l'adoptera.

Vous avez la bonté de me féliciter, ma chère soeur, sur notre prise de possession [1]). J'avoue, comme c'est une affaire que j'ai entamée et conduite, que j'en ai été bien aise. C'est la situation de l'Europe qui permettoit de réaliser ce projet; l'intérêt des trois puissances leur a montré cet avantage, et c'est aussi la garantie de sa solidité; car l'une ou l'autre ne pourra jamais en faire connoître l'invalidité à moins de vouloir se sacrifier elle-même. Les affaires dépendent des circonstances dans lesquelles on s'entreprend une chose; si on hasarde l'exécution du meilleur

---

[1]) Här felas orden *de Pologne*, hvilka ord finnas i den i Utrikes-departementet förvarade copia, men saknas i originalet.

projet, dans un tems où les combinaisons politiques sont défavorables, il peut réussir, mais il est quasi impossible qu'il se maintienne. Mais je crains que ma sincèrité vous déplaira. Je donnerois ma vie si je pouvois faire sentir à vous et au Roi votre fils, ma chère soeur, la triste vérité dont je suis pénétré, et ce qui me chagrine le plus, c'est que tous les partis qu'il peut prendre seront difficiles pour lui et remplis d'écueils. Il a des obligations à la France, comment peut-il se mettre bien avec la Russie? Il ne peut pas se désister volontairement d'un plan de gouvernement, qu'il a arrangé lui-même et s'il choisit ce parti désespéré, il aura tant d'adversaires que, sans perte de sang, et sans même cueillir cette saine gloire; il se trouvera sous les lois qu'on voudra lui dicter. Je voudrois prouver cela sur table, et je jure sur mon honneur que je ne le dis pas pour grossir les objets. Outre tous ses ennemis au dehors, il auroit ceux de l'intérieur du pays; car un parti étouffé n'est pas éteint. Dans l'armée, dans tous les états il verroit le desordre régner, d'abord que des armées ennemies auroient mis le pied dans ses états. Voilà un tableau qui me fait frémir. Je le trace, car il est tems encore, et parmi le choix des remèdes peut-être le Roi, votre fils, en trouvera qui pourront prévenir tous ces dangers. Je bénirai le Ciel, lorsque cette triste affaire sera terminée. Je n'en écris ni n'en parle sans frémir. Voilà ce que me coute l'amitié que j'ai pour vous, ma chère soeur, et ma sincèrité doit vous convaincre des tendres sentiments avec lesquels je suis

Ma chère soeur

votre très dévoué frère
et serviteur
HENRI.

XCII.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; utan datum [1]).

Ma chère mère

Mon frère vient de me mander le retour de ma chère mère de Svartsjö, et la sensibilité avec laquelle elle a vu que les gardes du corps n'étoient point à sa porte.

J'ai un tort infini et je le confesse, de n'avoir point averti ma chère mère à tems de cet arrangement. J'ai recours à sa bonté ordinaire pour me le pardonner, et je m'avoue coupable sur ce point, quoique j'étois arrivé à Svartsjö, dans l'intention de lui soumettre mes raisons; quoique dans le courant de notre conversation, je ne pouvais avoir lieu d'en parler.

Les gardes du corps me demandèrent, immédiatement après la révolution, par l'exempt que m'avoit suivi ce jour-là, qu'en mémoire du service et du zèle qu'ils m'avoient témoignés et rendus ce jour ils seroient exempts de toute autre garde que de ma personne et de celles des Roi mes successeurs, et traîtés au reste comme ils ont été du tems de Charles XII. Après un événement de cette nature, je ne pouvais leur réfuser une distinction qu'ils paroissoient souhaîter, et qui devoit me les plus attacher. Cependant si j'avais pu alors prévoir que Fredrikshof n'eut pu s'achever cette année et que ma chère mère par là eut occupé ses anciens appartements au Château, j'aurois sans doute fait une restriction à la règle. Je la supplie de le croire; ma tendresse pour elle me l'eut dictée, et mon respect pour une mère qui mérite toutes mes plus tendres attentions

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper. Detta odaterade bref måste varit skrifvet i första hälften af December 1772, emedan, enligt *Geyer, Gustav. papperen*, II delen, pag. 30, Gustaf III innesluter ett utdrag af samma bref, uti en skrifvelse till Beylon, daterad den 17 December 1772.

m'eut sans doute inspiré ma réponse; mais depuis que j'ai engagé ma parole royale, je lui laisse elle-même à juger de mon embarras; elle a dû, dès longtems, le remarquer; l'érection du régiment de Zöge en celui de Ses Gardes a été une suite de ce qui s'étoit passé; elle est trop juste, trop délicate sur l'honneur pour vouloir me conseiller et encore exiger que je rompe ma parole. Si l'état de mes finances le permettoit, je Lui donnerois des Gardes du corps à Elle, qui la serviroient. Notre pauvreté ne nous permet pas cette dépense; mais je suis prêt à tout faire, pour Lui prouver mon respect et mon attachement. Je supplie donc ma chère mère de me pardonner si je persiste à tenir un engagement que je ne peux rompre sans fausser ma parole, de croire que personne ni lui obéit ni ne la respecte plus que moi et que c'est sur sa bonté et sa tendresse pour moi que je compte, ainsi que sur le profond respect avec lequel je suis

de ma chère Mère
le très humble et très
obéissant fils et serviteur
GUSTAVE.

XCIII.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Berlin den 25 Januari 1773 [1]).

De Berlin 25 de Janvier 1773.

Ma très chère soeur

Voilà le Roi parti; mais nous avons vécu et vivons encore (car le Landgrave ne part que le 30) dans une dissi-

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

pation si grande, que je n'ai pas eu un moment de loisir; diners, soupers, bals, spectacles; on n'a pu respirer un moment. Vous dire, ma chère soeur, que je me suis plu dans tous ces plaisirs bruyants seroit un enorme mensonge; j'en ai pâti, ayant été incommodé, me traînant toujours et m'ennuyant beaucoup au milieu de la foule des courtisans. C'est le récit, ma chére soeur, très succinct de ce que j'ai fait. Il m'a été impossible d'écrire. Heureux de respirer un moment chez moi, j'avois la tête entreprise d'une migraine, ou bien j'étois comme excédé de fatigue, et j'aimerois autant passer deux mois à courir les bois à cheval que de rester tous les midis trois heures à table et d'être le soir dans une grande société, où l'on périt de chaleur! La bonne Reine a bien soufflé; j'ai cru qu'elle tomberoit ce jour de noces sous son harnais; dans les grandes salles du Château, où l'on ne chauffe jamais, eh bien! le jour de noce on y étouffoit de châleur; les flambeaux de l'Hymen, portés par des vraies figures d'Hymen, augmentoient la chaleur. La Reine debout, se dandinant d'un pied à l'autre, avoit tout l'air d'un bâtiment trop richement chargé, qui menace de couler à fond.

Mais j'abrège ces récits trop peu intéressants pour répondre à la dernière lettre que vous avez eue, ma chère soeur, la bonté de m'écrire. Je dois d'abord vous dire, que, sans attendre votre permission, j'ai été invoquer la R.[1]) uniquement pour vous, (car le reste de cette affaire est si gâtée par un certain voyage, dont on a des preuves trop convaincantes sur les motifs pour lesquels il a été entrepris) qu'il est impossible quasi de plaider cette cause avec succès. Mais tout ce que je tâche d'effectuer, c'est que, dans un cas de malheur, on ait, non seulement pour vous, ma chère soeur, tous les égards qui vous sont dus, mais encore qu'on ait la considération de faire en votre faveur ce qu'on n'auroit point fait sans vous. Pour m'aider dans cette affaire je vous prie uniquement d'être réservée dans vos discours, de continuer à traiter poliment un de vos joueurs et de ne vous mêler en rien dans les discussions

[1]) Russie.

publiques. Vous gagnerez alors sûrement, que dans un tems d'orage, vous serez la seule en considération, pour qui on pourra effectuer quelque chose. C'est tout ce qui me reste à espérer, car d'éviter l'orage je le regarde comme impossible. Il peut rester un peu plus longtems ou un peu moins suspendu; mais il doit nécessairement éclater, et pour peu qu'on considère les choses impartialement, il faut avouer que les puissances de la terre, si elles agissent bien, doivent régler leurs actions sur les intérêts de leurs états. Tout ce qu'on peut éxiger c'est qu'elles s'expliquent, c'est qu'elles tâchent, par des voies douces, de s'accorder. C'est le principe de la R. [1]); mais au cas qu'elle ne réussit pas par ce moyen, elle n'en pourra choisir d'autre que celui de la force.

Quant à ce que vous demandez, ma chère soeur, pour un ministre en place du Comte Dönhoff, j'ai eu l'honneur une fois de vous répondre à ce sujet, que personne n'accepte ces postes; on se ruine, et encore faut-il avoir une fortune pour la perdre. Tous ceux que vous me nommez n'en ont pas, et ne seroient pas d'humeur à la sacrifier, tandis qu'ils sont sûrs et certains qu'après leur mission on ne leur témoigne ni reconnoissance, [*ni*] qu'on ne les dedommage pas de leur perte, et même qu'ils restent sans emploi. Je comprends très bien qu'un jeune homme comme le C:te Dönhoff, n'est pas en état de vous rendre service; mais je ne connois personne, qui pourroit le remplacer, ou qui voudroit accepter cet emploi.

Ayez la bonté de me rappeler au souvenir de la chère »Sophia lilla» et de me croire avec les sentiments du plus tendre attachement

ma chère soeur

votre très dévoué frère

et serviteur

HENRI.

---

[1]) Russie.

XCIV.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Gripsholm den 5 September 1775 [1]).

Ma chère Mère

La lettre de ma chère mère du 1 de Sept. ne m'est parvenue qu'hier au soir. Je suis charmé d'apprendre que le froid de la dernière promenade n'a point occasionné de fâcheuses suites, et que ma chère mère continue à jouir d'une santé parfaite, après une caravane sur mer de plus de 30 heures. Je suis enfin arrivé ici Samedi passé à midi et trois quarts; je me porte fort bien, mais la Reine a ressenti une fâcheuse suite de sa veille, ayant eu le lendemain une perte de sang considérable. Cependant elle se porte bien aujourd'hui, et j'éspère que cet accident n'aura point d'autres suites fâcheuses que d'avoir dérangé les espérances que nous avions conçues, avec assez de probabilité même, d'un état différent de celui où elle se trouve depuis cet accident; je ne sais si je m'explique, mais ma chère mère me pardonnera ce galimatias, en faisant réflexion qu'on a toujours de la peine à avouer, qu'on a changé de principes, lors même qu'on en a pris de meilleurs qu'on n'a eus. C'est cela même qui m'a fait ne lui rien dire, quand j'eus l'honneur de la voir la dernière fois. J'attendois alors le moment de lui annoncer en même tems le raccommodement et l'état de la Reine; mais comme je vois que pour cela, il faut attendre trop longtems, j'ai pris mon parti galamment aujourd'hui.

Je compte Vendredi prochain donner audience publique au comte de Nostitz. J'ai l'honneur d'envoyer le journal, que ma chère mère m'a demandé. Il est si partial contre le Chancelier, et contre l'autorité royale, qu'il m'a choqué

---

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

si fort, que c'est la raison pour laquelle je n'ai pu me résoudre à l'envoyer plus tôt.

Je suis, avec les sentiments les plus tendres et les plus respectueux

de me chère mère
le très humble et très obéissant
fils et serviteur
GUSTAVE.

Gripsholm ce 5 Sept.
1775.

XCV.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till hans moder, enkedrottning Lovisa Ulrika; dateradt Gripsholm den 14 September 1775 [1]).

Ma chère Mère

J'ai un million de grâces à rendre à ma chère mère, pour les magnifiques fruits qu'elle m'a fait la grâce de m'envoyer. Je souhaiterois bien que mon jardin put en produire de tels, pour avoir le bonheur de pouvoir lui en offrir; mais ce jardin est comme celui du bon Roi Dagobert, il ne produit que des choux et des navets.

Ma belle-soeur nous a donné hier une petite alerte, qui est cependant heureusement passée. Elle partira dimanche d'ici, pour arriver Lundi à Stockholm. Sa grossesse est si extraordinaire, et paroit si peu, que l'usage de faire assister du monde à la couche des princesses, est ici une nécessité pour constater la naissance de l'enfant qui naîtra, si tant est qu'il y en a un. C'est pourquoi j'ai prié Madame de Sprengtporten que, s'il arrivoit que ma belle-

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

soeur sentit les douleurs de l'enfantement, qu'elle en avertit sur le champ ma chère mère, et que s'il ne se trouveroit pas assez de sénatrices présentes, elle fit avertir le sénateur Falkenberg, qui fait la charge de président de la chancellerie, et encore un des anciens du sénat, pour faire dresser un procès verbal, en conformité de ce qui se passera. J'éspère que ma chère mère approuvera une précaution, que le cas singulier de cette grossesse et les propos des provinces semblent exiger. Il est si nécessaire de constater la naissance d'un pareil enfant, et la tranquillité de l'Etat, la sienne et celle de la postérité dépendent si fort de l'authenticité de sa naissance, qu'on ne peut assez prendre de précautions. J'éspère que ma chère mère est de mon avis sur cela, et qu'elle l'appuyera de son autorité, si cet événement arrive pendant le voyage que je vais faire à Carlskrona Lundi en huit et qui ne durera que 12 jours.

Au lieu de fruits de mon jardin, je prends la liberté de lui adresser une production académique qui pourra peutêtre lui faire passer agréablement une demie-heure. C'est l'élogè du maréchal de Catinat par La Harpe, qui a remporté le prix à l'académie françoise cette année. Je viens de la recevoir hier et je ne puis pas en juger, ne l'ayant pas encore lu. Je souhaite qu'il puisse faire du plaisir à ma chère mère.

Je suis, avec les sentiments les plus tendres et les plus respectueux

de ma chère mère
le très humble et très
obéissant fils et serviteur

Gripsholm ce 14 Sept. GUSTAVE.
1775.

XCVI.

Egenhändigt bref från prins Henrik af Preussen till hans syster, svenska enkedrottningen Lovisa Ulrika; dateradt Rheinsberg den 11 Juli 1777 [1]).

De Rheinsberg 11 de Juillet 1777.

Ma très chère soeur

C'est pour suivre vos volontés, ma très chère soeur, que je vais hasarder de vous présenter mes conjectures sur le voyage que le Roi de Suède est allé faire en Russie; je dis conjectures, car pour en raisonner avec une entière exactitude il faudroit que je fusse informé, si c'est simplement un voyage d'agrément, ou bien, si le Roi veut négocier en personne, et quels sont les objets de ces recherches comme ni ici, ni en Russie (au moins par mes dernières lettres) on n'étoit instruit du véritable but de ce voyage, je ne saurois donc vous parler, ma chère soeur, que superficiellement à ce sujet.

D'abord je suis convaincu d'une chose, c'est qu'à moins que le Roi de Suède n'ait un jugement tout à fait différent de tous les autres hommes, à moins de cela dis-je, il sera content et très content de l'affabilité, des politesses et des attentions de l'Impératrice et satisfait du Grand-duc et de la Grand-duchesse. Comme le Roi de Suède a de l'esprit et des manières engageantes, il plaira certainement à l'Impératrice; mais si uniquement il se propose de la cajoler, il ne réussira point, par ce moyen, à la persuader; on est généralement persuadé au dehors que le Roi (pour me servir d'un terme qui n'est pas tout à fait clair) que le Roi, dis-je, met trop de finesse et point assez de sûreté dans ses procédés, d'où il s'en suit qu'il n'inspire point la confiance par de simples assurances; — mais s'il vient pour faire des

[1]) Efter originalet, bland enkedrottning Lovisa Ulrikas efterlemnade papper.

propositions, elles seront examinées et pesées d'après le système politique de la Russie, à quoi le Roi doit naturellement s'attendre; et je suppose que toute proposition qu'il puisse faire aura été mûrement réfléchie; en ce cas il est possible qu'elles réussissent, si l'Impératrice ne les trouve pas contraires à l'intérêt de ses alliés.

Voilà, ma chère soeur, tout le jugement que je puis porter sur le voyage du Roi de Suède, lequel s'il auroit pu se faire, il y a trois ou quatre ans, auroit pu lùi être plus avantageux qu'à ce tems. J'éspère au moins et j'ai tout lieu de penser, qu'il ne fera aucun préjudice au Roi et qu'il ne pensera certainement pas lui nuire d'avoir fait cette démarche, pourvu qu'il tienne ensuite, (s'il m'est permis de le dire) une conduite conséquente et j'éspère que vous aurez la consolation d'avoir donné l'ouverture pour une conciliation et que le Roi, votre fils, reconnoîtra une fois toutes les obligations qu'il vous doit; je le souhaite du fond de mon coeur, prenant un tendre intérêt, ma chère soeur, à votre bonheur, que je désire, par une suite du tendre et sincère attachement, avec lequel je suis

ma chère soeur

votre très devoué et fidèle
serviteur et frère
HENRI.

